

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF

ET LIV I ARBEJDE

EFTER HANS EGNE BREVE OG OPTEGNELSER
SKILDRET AF HANS SØN

N. DALHOFF

Fortegning for Guldsmedskolens Elever
af J. B. D.

G. E. C. GADS FORLAG — KØBENHAVN 1915-16

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF

ET LIV I ARBEJDE

EFTER HANS EGNE BREVE OG OPTEGNELSER
SKILDRET AF HANS SØN

N. DALHOFF

Fortegning for Guldsmedskolens Elever
af J. B. D.

G. E. C. GADS FORLAG — KJØBENHAVN 1915—16

MED UNDERSTØTTELSE AF
INDUSTRIFORENINGEN I KJØBENHAVN
OG DET REIERSSENSKE FOND

Kbhvn. - Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkier)

INDHOLD

	Side
I. Ætminder og Barndomsliv 1800—1815	3
Tidligere Forfædre	5
Bedstefaderen	6
Faderen	15
J. B. Dalhoffs Barndom	24
II. Lære- og Vandreaar 1815—1827	36
»Oldermandens Dreng«	36
Guldsmædsvend, Graveur og Ciseleur	42
Rejse til Tyskland 1824	49
— - Østerrig 1825	82
— - Italien 1826	101
— - Svejts 1827	128
— - Frankrig og hjem 1827	136
III. Bliv i dit Kald 1827—1837	140
Knud og Jørgen Dalhoff	141
Guldsmædmester og Ægtemand 1829	153
Hofguldsmæd 1833	162
Rejse til Tyskland 1835	167
— - England, Frankrig, Belgien og Tyskland 1837	170
IV. Industriforeningens Stifter og Thorvaldsens Medarbejder 1838—48.	
Industriforeningens Grundlæggelse og dens Formaal	201
Thorvaldsens Hjemkomst	219
»Erindringer fra min Omgang med Thorvaldsen«. Vedtegnelser	222
Samarbejdet med Thorvaldsen til dennes Død 1844	243
Gräfenbergkuren 1845	272
Fremdeles Statuestøber til Christian VIII's Død 1848	290
V. Industriens Mand. 1848—1870.	
Fabrik for Kogekar, Militærleveringer m. m.	299
Handelskrisen 1857 med fortsatte Vanskeligheder til 1866	325
Varmeværker i Danmark og Norge	358
VI. Gamle Dalhoff. 1870—1890.	
Stadigt arbejdende med Aand og Haand	375
Industriforeningens Æresmedlem 1885	395
De sidste Optegnelser og Arbejder	402
Død og Eftermæle	415
Rettelser og Tilføjelser. — Efterskrift	421
Navne og Emner	425

EN HAANDVÆRKERS SAGA i udførligere Fremstilling turde vel endnu være noget nyt i vor Bogverden. Og dog, behøver det Undskyldning, at den fremkommer? Et Land bygges, dets Folk udvikles dog ikke alene af Digtere og Tænkere, af Statsmænd og Styrere, men ogsaa af dem, der *gør* noget, der dyrker dets Jord, bygger og smykker dets Huse, opfinder og danner de mange Ting, som der bliver voksende Trang til, alt som Folk og Land gaar frem i Kultur. Intet præger jo mere den klassiske Tid og viser dens højt udviklede Sans end Redskaberne fra det daglige Liv, Genstande til Brug og Udsmykning, som vor Tids gennemførte Udgravninger har bragt for Dagen. Hvad er Kunst, og hvad er Haandværk? hvad er Tænkning, og hvad er Handling? Hvor foregaar Folkets Liv: paa Valpladsen eller i Værkstedet? paa Thinge eller i Mark og Skov? i Studerekamret eller i Hus og Hjem? der, hvor Nøden lindres for fattige og gamle, syge og svage, eller der, hvor de unge opfores til at tage de ældres Plads og berede en ny Tid?

Saa maa da ogsaa en *Haandværkers* Liv kunne fortjene at kendes, især *naar* det har formet sig saaledes ikke blot ved et Tilfældes Luner, men med bevidst Vilje, *naar* det har raadet over en ikke almindelig Sum af Evner og Energi, og *naar* det har haft Lykken med sig til at komme i de rette Berøringer og Vilkaar for at virke noget af kendeligt blivende Værd.

Højdepunktet i J. B. Dalhoffs Liv betegnes ved *to* samtidige Oplevelser, *Stiftelsen af Industriforeningen* og *Samvirket i nøjeste Fortrolighed med Thorvaldsen*. Dette sidste bringer, ved Dalhoffs egne Optegnelser, Klaringen af den hidtil uløste Gaade: vor største Kunstners *personlige Forhold* til sine

navnkundigste Arbejder, dem med *kristne Emner*; det første viser Frugt af Haandværkerens Ideer og Erfaringer, med den ægte Frugts Kendetegn: rigeligt med Kærner og Spirer til nye Frugter i kommende Tider.

Har det sig nu virkelig saaledes, at hverken det ene eller det andet tilfaldt ham bare som Appelsinen i Aladdins Turban, men hang sammen med hans rette Arv og Eje gennem Byrd og Udvikling, saa fortjener Dalhoffs Liv en Redegørelse, der gaar tilbage til hans Ungdom og Barndom, ja til hans Ætmænd og Slægt.

I.

ÆTMINDER OG BARNDOM.

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF stammer fra en Slægt, hvor Degn skifter med Præst og Navnet Peder med Herlov, ligesaa regelbundet, om end ganske vist ikke nær saa længe som Navnene Christian og Frederik i vor Kongestamme. Hans Fader Peder var Præst, dennes Fader Herlov Degn, dennes Fader Peder atter Præst og dennes Fader Herlov Lærer. Saa hedder rigtignok den næste i den opstigende Række igen Peder, men er ogsaa Skoleholder, altsaa ikke Præst. Med dennes Fader Lauritz er vi inde i 4de Christians Regering, i hvis sidste Dage det først blev forordnet, at der skulde føres Kirkebøger til Optegning af Præstens Handlinger.

Mærkeligt nok har næppe nogen anden Tid været saa overbevist om Arvelighedens store Betydning som netop den, der ved Adelsrettighedernes og Førstefødselsrettens Afskaffelse og saa megen anden individualistisk Lovgivning har søgt at borttage dens praktiske sociale Virkninger. Men ingen Lov kan forbyde noget Menneske at føle Adelskab, at sætte Pris paa at eje en Række Ætmænd med en ærefuld Livsgerning. Og endnu mindre vil vi undlade, naar vi skal syle med en Mands Liv, at spejde tilbage, om der ikke i de forudgangne Slægtled skulde findes noget, der kan tjene til Forklaring eller da Tydeliggørelse af hans Naturanlæg og Begavelse, hans Karakter og Tænkemaade og af den Retning, hans Livsudvikling kom til at tage.

I dette Tilfælde er det nu ikke saa lidt Stof, der bydes os til en saadan tilbagegaaende Søgen. J. B. Dalhoffs Farfader,

lad os kalde ham Herlov den 2den, var en meget skrivende Mand. I over 40 Aar sad han fra sit 24de Aar i Degnekaldet i Hverring ved Horsens — en Stilling, som hverken har svaret til hans Evner, hans Kundskaber eller hans Virkekraft. Saa skrev han, om ikke andet saa for at skrive — »ut scribam scribo« sætter han netop over en af sine Bøger —: Afskrifter af sjældnere Bøger, han fik fat i, som f. E. fra den korte Trykkefrihedsperiode under Struensee, Sammenskrifter af mere eller mindre interessante Sager og Opskrifter paa alt muligt, som kunde gavne, belære eller more. I en Bog, som han selv kalder Quodlibeticum o: til hvadsomhelst, har han den mest brogede Blanding af Husraad¹⁾, Prædiketekster, Familiebegivenheder, Avisudklip, Gaader, Anekdoter, kort sagt alt, hvad han ikke vilde glemme. Og det er med stor Oprigtighed, han sætter løst og fast paa Papiret, saa at stundum enten han selv eller en af Bogens senere Ihændehavere har fundet Grund til at overkradse enkelte Ord eller Linjer deraf. Men han er mærkelig upartisk, forsaavidt han, naar der har været ført en skriftlig Strid, lige saavel fremfører Klagen imod ham selv som sine egne Indlæg i Sagen. I en anden Bog, hvori en Ven af ham havde samlet en Mængde Dimissions-Vidnesbyrd for Studenter, har han sat Vedføjelser i Randen ved alle dem, han kendte, hvor han saa paa sin Vis giver dem Karakter, — ofte ikke saa lidt skrappere end Rektorens. I en tredje Bog har han afskrevet en Del af Worms i 1771—1773 udgivne Forfatterleksikon, nemlig om alle de Forfattere, han selv har kendt og talt med, fordi han »dels har villet gotte sig med deres Minde, dels har villet mærke et og andet, som Worm maaske ikke har vidst, dels villet lægge nogle Skribenter til«. Blandt disse sidste er hans egen Fader og hans ældste Søn, begge medtagne for et Par trykte Disputatsers Skyld. Og her har han da givet os Træk nok i alt Fald til en Silhuet af disse fjerne Skikkelser, med nogen Baggrund af de Tider, hvortil de hørte. Stykket om hans Fader lyder saaledes:

¹⁾ Adskillige af dem vist ganske fornuftige, men ogsaa en Del ret mærkelige, som f. E.: »At drikke tre Uglæg anprises som et sympathetisk Raad imod Drukkenskab eller Drikfældighed«. »Faareskyllinger fordrives ved Røg af Hyldetræ, thi de blive som drukne, krybe ud og lade sig tage med Hænderne, eller og dø«.

»Dalhoff, Peder, min salig Fader, født i Horsens (1699) af en fattig dansk Skoleholder Herlov Dalhoff¹⁾, (som i sine unge Aar havde været Parykmagersvend og Tompeter paa Flaaden, fra hvilken sidste han fik Pension), den Tids største Regnemester i Horsens. Hans Moder, hvis Skilderi jeg ejer, hed Cathrine Svendsen, som i sit langvarige Enkesæde ernærede sig og sine med at sy og vadske om-liggende Præsters Pibekraver. Han deponerede²⁾ fra Horsens Skole 1720. Tog de 2 andre Examina i de to næste Aar. 1722 fik han Condition hos min Morfader Stutemester³⁾ Schæfer ved Frederiksborg og læste for hans 3 yngste Sønner, mine Halv-Morbrødre. Forlovede sig med hans ældste Datter, min Moder, Christine Sophie. Prædikede nogle Gange for Friederich den 4de. Blev uventet tilsendt en Liste paa 5 Præstekald fra Kongen, at han maatte udvælge, hvilket han vilde; men undskyldte sig med, at han var kun 24 Aar. Hvorpaa Kongen svarede den gamle Stutemester: vi kan gøre ham gammel nok. Derpaa udvalgte min Fader af Kærlighed til sin Fødeby Horsens-Hospitals Kald og Forstad Menighed. Hid kom han og min Moder 1724, og jeg af dem 1725 den 29de Juli. Her var han elsket og æret af alle; men min Moders Lyst til at bo nærmere sin Fader og Søkende voldte, at han søgte om Slingerup Sognekald i Sjælland; der blev han og Sognepræst 1729 saavel som og til Annexet Ufvelse. Dette ulykkelige Slingerup skilte min overilede Fader ved al sin Munterhed, ved Helbred, ved Liv; saa at han efter 3 Aar døde Paaske-Morgen 1732».

Der er fortalt meget i disse faa Ord: om den danske Skole, som, modsat den latinske, maatte nøjes med en fhv. Trompeter, der dog i dette Tilfælde blev den største Regnemester i Horsens — i hvilken Værdighed hans anden Søn Jonas, som for Resten blev Guldsmed, skal have slægtet ham paa; om den stakkels Enke, der slog sig nøjsomt igennem adskillige Aar, inden en af de Præstekraver, hun havde syet saa mange af til »om-liggende« (omboende) Præster, kom til at pryde hendes Søn; om denne Søn, hvis Fattigdom havde knappet Studierne af til saa kort Tid, at han maatte nøjes med et »non«, men hvis Veltalenhed, i Forbindelse med Svigerfaderens Indflydelse, dog skaffede ham en forholdsvis glimrende Løbebane, indtil den endte saa sørgeligt i det »ulykkelige« Slingerup. Her, hvor i Aarhundredet forud vor store Psalmist Thomas Kingo havde

¹⁾ Han døde $\frac{0}{6}$ 1702, 33 $\frac{1}{3}$ Aar gl., »af den grasserende hidsige Feber«.

²⁾ Blev Student.

³⁾ Ved Stuteriet.

faaet Malurt blandet i sin Digterlykke ved Stifsønnen Jakob Worm, Rector scholæ i samme berømmelige Købstad, ham der siden blev dømt fra Livet for en Nidvise, men foreløbig uhindret kunde drille sin Stiffader og Sognepræst ved poetiske Stikkerier til hans Paryk — her blev altsaa Parymagersvendens Søn ærgret til Døde i Strid med en anden Kaldsfælle, rimeligvis den residerende Kapellan Bødtker¹⁾. Det maa dog ikke fordølges, at han fik en anden Trætte med en Møller, der, som han klager, »skaffede ham Ulempe og Bekymring paa hans Sygeseng og i hans store Svaghed«, og at han ogsaa i Horsens var usams med Hospitalsforstanderen, hvad der, efter en Bemærkning andet Steds af hans Søn, var Medaarsag til, at han søgte bort derfra. Han blev begravet under Koret i Slangerup Kirke, hvor hans Navn er malet paa Væggen.

Udover Herlov I fører ingen saa sikre eller kendelige Spor. Det vil næppe være let at finde ud af, i hvilket Forhold de ikke faa af Navnet Dalhoff — Dalhof og Dahlhof kan det ogsaa skrives om samme Person, ja selve Slangerup-Præsten skriver det i Kirkebogen snart med 1, snart med 2 f'er — har staaet til hverandre, selv hvor de naaede noget højere op i Samfundet som Falck Lauridsen D., der blev Borgmester i Carlshamn i Skaane, og Daniel Jürgensen D., Student fra Viborg 1634 og senere Præst. Sandsynligst er det vel, at Ætten tilsidst stammer fra Westphalen, hvor Navnet, netop saaledes stavet og udtalt (med kort a), ingenlunde er sjældent, og hvor man ikke behøver, som en Professor i Berlin gjorde, da han skulde indskrive J. B. Dalhoff ved Akademiet, at oversætte det til Thalhoff.

B e d s t e f a d e r e n .

At Slangeruppræstens Søn *Herlov* ikke blev andet end Degn, laa ikke i særlig smaa Kaar, som ellers kan hindre saa mangen Præsteenkes Børn. Ikke at tale om den Gaard paa Søndergade i Horsens, som hans Fader synes at have arvet efter sin Moder, der formodenlig igen har arvet den mod Slutnin-

¹⁾ Denne Oplysning med flere skyldes Provst Hansen i Ramløse.

gen af sin Levetid, flyttede hun efter Mandens Død til Frederiksborg, hvor hun fandt nødtørftig Støtte først hos sin Fader, den gamle Stutemester Schæfer og derpaa af sin Broder Overberider Peder Schæfer, der siden fik sin Faders Embede ved Stuteriet. Nej, Aarsagen dertil maa vel søges i den Blanding af Uheld, Selvskyld og Forurettelse, der kan avle mest Bitterhed i et Sind, især naar Virkningen deraf ses som et væsentlig forspildt Liv. Thi en Degn dengang var hverken Fugl eller Fisk. Han hørte til Gejstligheden og var dog ikke ordineret, havde ingen Ret til at prædike, uden Præsten bad ham derom; men han var heller ikke egenlig Lærer, endskønt han var Kirkesanger. Det var ikke vanskeligt for en Holberg at karikere ham i Per Degn, der har saa god Tid til at gaa om og snapse hos Bønderne, medens han holder dem nede med sine latinske Brokker og egenlig kun interesserer sig for at »forbedre Kaldet«.

At Herlov Dalhoff ikke fattedes Begreb, mærkedes klart nok paa, hvad han siden har skrevet. Hans hurtige og ofte hvasse Vid har sikkert allerede ytret sig mellem Kammeraterne i Frederiksborg Skole. Hans Sangstemme skaffede ham Plads som »2den Discantist« ved Opførelsen af latinske Sange i Slotskirken paa de store Helligaftener; — til daglig Brug ledede han Sangen, og det morede ham at udvide sine Sprogkundskaber, naar han hentede Salmenumrene hos den tyske Slotspræst. Et godt Bryst viste han ogsaa, da han rendte omkap med Geheimeraad Fr. Grams seks Hopper fra Frederiksborg til Fredensborg, og de ikke kunde løbe fra ham, skønt Geheimeraadens flere Gange gav Ordre ud af Karethen, at Kusken skulde køre til. Han fik da, sammen med et bebrejdende Ord, en Dukat i Præmie, hvad han ogsaa opnaaede af den samme Haand en anden Gang ved i en halv Time at »kujonere en gal og mandholm¹⁾ Tyr, som ingen turde komme nær«; han holdt den i Halen og slap ikke Grebet, trods alt hvad den løb og sprang og snurrede rundt. Meningen med hint Kapløb var, at den fornemme og formaaende Mand »skulde recommandere mig til kongelig Løber« — et underligt Maal for en Latinskolediscipel, skulde man synes. Men Forklaringen udebliver ikke: »Man tvang

¹⁾ Eller mandolm, saa rasende, at den bliver farlig for Mennesker.

mig i Skolen, igennem Skolen og af Skolen, og jeg gav ingen af mine Lærere Lejlighed til at kende mig og mit Pund. Man havde lovet mig at komme til Ride-Banen, naar jeg blev 15 Aar, og derfor faldt det mig for tungt at gaa op paa Parnassen« (ø: at studere). Drengens Lyst stod altsaa til at komme ind paa samme Vej som hans Morfader, og det var ikke saa forbigaaende et Lune som saa mangen anden Drengs til at blive Hestebetvinger. Hans første »ukærlige og uforstandige« Lærer, hans yngste Morbroder, skulde just ikke vinde hans Lyst til Bogen saa lidt som de fleste af Latinskolens »Hørere«. Og da det nærmede sig til Eksamen, »gjorde man mig Uret, og siden læste jeg saa lidet, at jeg mere glemte det, jeg havde lært. Denne Maade at hævne sig paa var ellers den taabeligste og uforsvarligste for Gud og skadeligste for mig selv. Andre har dog større Synd«. Hvad det var for en Uret, han led, faar vi ikke at vide. Men om en af Kammeraterne hedder det, at han kunde »støbe de Skalke-Kugler, som jeg og andre var tossede nok til at skyde ud«; og om en anden: »Han slap sine notis (uden Anmærkninger) fra den Del, jeg gjorde for ham, og jeg blev admoneret (skændt paa) for min; ja hvo højt vil flyve, falder ofte ned«. Ti Aar efter at han var blevet Student, skal hans Rektor have udtalt: »Af alle de Disciple, jeg har læst for, har jeg mindst kendt den lille Dalhoff; thi ihvor stor Skelm i det smaa, var han dog den mindste i det store«. »Kun Skade«, tilføjer D., »at han ikke bedre kendte os! og vi vort sande Gavn!«

Hvilket Indblik i den Tids Skoleliv faar vi ikke ved de smaa Randnoter om de fordums Meddisciple og Lærere. Om den strengeste af Lærerne, Christofer Nyholm, hvem han ellers giver Vidnesbyrd »som en god Skolekarl« og siger: »Jeg takker ham og ærer hans Støv«, maa han dog indrømme, at han var »noget for cholerisk«; og det maa vi atter indrømme ham, naar han belægger det med følgende Bedrifter: »slog en Dreng døv« og pryglede bagefter Faderen med en Stok — »deri bestod Revanchen!« —; eller »slog en anden Dreng næsten fra Forstanden«. Saa var det jo endda billigt sluppet, naar en tredje »skiftede Hud mange 100 Gange under Nyholm«, eller at en fjerde »var oftere broget end hvid«. Disciplenes Voldsomhed gav ikke Lærernes noget efter. »En haandfast Karl«, »en forvoven Karl«

lyder ofte Skudsmaalet; og deres Mod og Styrke øvedes ikke alene i indbyrdes Drengekampe, men kunde give sig saadanne Udslag, at en af dem slog en Snedkersvend ihjel »i et offentligt og almindeligt Slagsmaal mellem latinske og danske paa Frederiksborg Kirkegaard«. Adskillige Disciple maatte ogsaa for saadan eller anden Aarsag rømme Skolen, ja stundum Landet; enkelte døde selv en voldsom Død, en endog for Bødlens Haand, og mange andre naaede aldrig frem til de Maal, de dog egenlig havde sat sig for ved at gaa ind paa den studerende Vej. Det var vist ikke uden skellig Grund, at den bekendte Hofpræst Bluhme kasserede en som »altfor kødelig« til at blive Præst, saa lidt som han vel vilde have den befordret, der betegnes som »en stor Keglespiller« eller »en af Kjøbenhavns største Kortenspillere«. Den senere Degns Forhold til Pietismen kendetegnes vistnok ved, at han kalder en af Kammeraterne »en Skin-Helgen og Erz-Quæker« eller siger om andre, at de ved hyklet Fromhed indyndede sig hos de tonegivende. Derimod kan han have de varmeste Lovord for dem, til hvis Kristendoms Ægthed han havde Tillid, og hvis Flid og Lærdom han beundrede.

Selv var det vist ikke som den, der var udenfor Legen, at han fik med af Stegen. Han siger om hint Slagsmaal: »Jeg var med!« skønt næppe ti Aar gammel; han gør Rede for, hvor mange Ørefigen han har uddelt til Fordel for et Par yngre Dreng, han holdt af, og hvordan han har givet en Kammerat »en tæt Prygl-Suppe« med Tilføjelsen: »ja, was thut die Liebe nicht!« Skønt lille af Vækst havde han, efter Rektorens Vidnesbyrd, »et stærkt og fast Legeme«, »et Mod, der var rede til at øve og udholde hvadsomhelst«. Derpaa tyder det ogsaa, hvad han fortæller om en Dreng, der var ældre end ham: »Han havde druknet i Slotssøen en Nytaarsnat, da han løb paa Skøjter, dersom jeg ikke havde vovet mit Liv for ham«. Men om en yngre Kammerat, H. P. Abel, hedder det »Han var den stærkeste og forvovneste af alle mig bekendte; NB. han har to Gange sat mig efter Livet, baade som Discipel og Student.« Derfor var de dog lige gode Venner: »Jeg har 1772 besøgt ham i Hark Mølle ved Slangstrup«.

Omsider blev Herlov Dalhoff dog Student 1745, tyve Aar gammel. Han kunde da være blevet Degn tæt ved Kjøbenhavn,

dersom han havde villet ægte en tyk Enke med tre lange Døtre. Da han senere fik Degnekald, var det dog sin Formands *Datter*. Ane Margrethe Brangstrup, han fik, kun 5 Aar ældre end han selv, han 25, hun 30; saa det kunde jo bedre gaa. Hans Maal havde dog ligget højere, til at blive Præst. Sammen med en Ven holdt han for dennes Fader Ugedagsprædiken en Onsdag, hver i sin Kirke. Til Løn fik de en Dukat at drikke op i Kjøge, og det gjorde de saa grundigt, at — som han ærligt bekender — »vi blev fulde, og jeg faldt af Hesten i et Morads«. En Del af Skammen derfor kommer vel egenlig paa Præsten, som lod to saa unge og letsindige Mennesker bestige en Prædikestol og siden gav dem en saa fristende Belønning derfor. Maaske var det af lignende Art, da han for en anden Kammerats Skyld nær var »kommet i stor Ulejlighed, dersom ikke Professor Bloch havde været en caut (varsom) og god Mand«. Derimod var det af en anden mindre tilregnelig Grund, Præsten ved Helligaandskirken 1746 ikke vilde lade ham prædike for sig en Fredag: »Min Søn, I er saa lille, I kan intet se over Prædike-Stolen«. »Dog hørte han mig siden samme Aar til en Skrifte-Prædiken, da han tilstod mig, at baade jeg og min Røst var høj nok. NB. Jeg stod paa en Skammel.«

Lykkeligvis var det ikke ham, men en anden, om hvem det blev sagt, at »han præfererede en nøgen Krop for en tør Hals«, og ofte lod sig nøje med en halv Pot dansk Brændevin for at levere en latinsk Disputats fra sin Fabrik. Derimod tilstaar han, at han valgte en Professor Møllmann til sin Privatpræceptor, fordi han var »den største Tobakssmøger«; kun om een vidste han, at han brugte kortere Tobakspibe end Prof. M. og han selv! Hvorledes han kunde have Raad til den megen Rygen, begriber man ikke, medmindre han præfererede Røg for Mad. Han blev tilsidesat for en anden, da han som privilegeret Frederiksborgianer søgte Regensen, fordi, som vedkommende Professor sagde ham, *han* bedst kunde taale Fattigdom, da han altid havde været vant til den, medens hans Medansøger nylig havde mistet sin Fader (»N.B: efter hvilken han arvede 3000 Rdl.«). Derimod skriver han om Professor Kall: »Denne smukkeste og anseligste af alle Professorerne i min Tid har for et godt Ord og uden Betaling gjort mig en Tjeneste ved exam.

philos.« Det lod ellers til ikke at være ukendt, at man *for* Betaling skaffede sig en god Eksamen. — Selve Holberg fik han Lejlighed til at se en Gang i Kjøbenhavn — »det Skeleton« kalder han ham for hans Magerhed; den store Lærde sad under en Doktorpromotion og læste og noterede i en Bog, saa at man ikke skulde tænke, han hørte noget af, hvad der passerede.

I August 1747 skulde han op til theologisk Embedseksamen under Prof. Wøldicke. Men ikke længe før maatte han opgive det hele. Han fortæller om daværende Regensprovst J. O. Bang, at han var dimitteret fra Frederiksborg Skole sammen med hans ældste Morbroder, den senere Stutemester Peter Schæfer: »Deres Skolehad nydte jeg siden ondt ad«; men »i Respect af det gamle vetitum (Forbud): de mortuis nil nisi bene dicendum¹⁾, vil jeg blot melde dette: at denne Frimurer var den eneste Aarsag i, at jeg imod min Vilje forlod Academiet (Universitetet), seks Uger førend jeg skulde op til Attestats.«

Saa ser vi ham da 1749 i Degnekaldet i Hverring ved Horsens, hvor han skulde forblive hele sit Liv. Kun eet Forsøg vides han at have gjort paa at komme derfra, da han i 1771 den 11te Juni søgte Audiens hos Struensee med en »Ansøgning for V. M.«, som skulde aabne ham Adgang til Præstegerning. »Han tog imod den med det Magtes Ord: Wir sollen jetz wieder nach Hirschholm, da kommen Sie Morgen oder Uebermorgen umb 9 Uhr des Vormittags. Man sagde mig, at det var forgæves, og jeg saa ikke denne høje og føre Mand siden.« En ny Kjøbenhavnsrejse 1776 faar Paaskriften: »N.B. en fortrædelig Rejse!« Maaske har den haft lignende Formaal og Udfald.

Den Bitterhed, som en slig Vanskæbne maatte fremkalde, holdtes nede under en Sognepræst, der anerkendte og brugte hans Prædikeevne, men voksede saa meget mere, da en ny Sognepræst, Hr. Thygesen, ikke tog den Slags Hensyn. Striden kom frem i Klager til Biskoppen, den ene Gang fra Præsten over, at Degnen ikke havde villet synge et Vers til af en Salme, hvilken Klage han selv fik Lov til at svare paa, med et Udfald, som han betegner med de lidet ærbødige Ord: »Fikst du Pæren, Zakarias?«, den anden fra Degnen, fordi Præsten formentlig

¹⁾ Om de døde skal man intet sige, naar man ikke kan sige noget godt.

misbrugte sin Ret til at lade ham besørge Embedsbreve. Mere uskyldigt giver det bitre Sind sig Luft i den private Optegningsbog, hvor det jo snarest bliver som Knips i Lommen, selv om Bemærkningerne kan være bidende nok. »Denne behagelige og lærde Mand«, skriver han om Magister Olrog, »har jeg givet 12 Sk. for mine akademiske leges (Love), og nu ere de tilfals for en stor Kobber-Skilling, da jeg giver mit Testimonium i Købet«. »Et ringe Levebrød«, faar han Anledning til at skrive, »er ej altid Bevis paa faa Studeringer, ej heller det modsatte.« »Hvor mange 100 Dosmere, sildigere født, end denne brave Karl blev Student, have dog før end ham indsneget sig i Faarestien? de fleste ved Penge og Piger?« Da Faarestien betyder Præstekald, er dette temmelig stærkt sagt. Ret hvast bliver det ogsaa, naar han ironisk taler om »den retsindige Kammerherre Sehested til Bjerre og den ydmyge Hr. Th. til Hverring«. Mere godmodigt derimod, hvor han ved en Bispevisitats mærker sig, at »8 à 10 Præster havde hver sin hebraiske Bibel for sig: af hvad gyldig Raison, veed jeg ikke; sat sapienti!« (å: nok for den, som forstaar!). At han af og til kritiserer sin Sognepræsts Prædiken eller Ligtaler, er han jo ikke ene om. Men kunde han ironisere over andre, kunde han det ikke mindre over sig selv. Han taler om en, som har »ødt en forskrækkelig Hob Papir, som bedre kunde have været anvendt«, og tilføjer: »jeg og!« Og da han optegner en taabelig Kundgørelse fra en Præstegaard, vedbliver han: »Saa meget mærker jeg, at een Nar gør flere, thi ellers havde jeg ikke paataget mig den Umag at skrive det ud.« Men især er det tiltalende at se, hvorledes han i disse hemmelige Optegnelser kan tale godt om Mennesker: »Min og manges udødelige Ven og Velgører«, skriver han om Provst Plesner i Raarup, og om han ogsaa kan more sig med at sige om Weldingh, at »i hans Skoletid tegnede det ikke til, at han skulde blive enten til Vælling eller Grød«, kan han godt skatte baade hos ham og mange andre, hvad godt der var ved dem. Sin Rektor, hvis Miskendelse af ham han ellers mente at have Grund til at beklage sig over, giver han det Lov: »Han var den uskyldigste Rector, den oprigtigste Ven, den taalmodigste Mand, den ømmeste Fader, som jeg har kendt.« Og selv drager han, for at besøge sin fordums kæreste Meddiscipel,

Provst Gutfeld i Bevtofte, ud paa en Rejse, der kostede ham hans gode Nattesøvn to Nætter i Træk, og siger derom: at se ham var mig »mere rørende, end jeg vilde være bekendt«. Ogsaa fromme Udtalelser forekommer, om hvis Oprigtighed man ingensomhelst Grund har til at tvivle. Da hans ældste Søn er bleven Hører i Vordingborg, skriver han: »Mere hidhenhørende veed jeg ikke, og meget mere faar jeg vel heller ikke at vide; thi det lakker ad Aften. Ja! Gud ske Lov for sin Naade!«

Med sin første Hustru, Anna Margrete Brangstrup, der døde Juledag 1787, havde han faaet 7 Børn, hvoraf dog kun de 3 overlevede Moderen, nemlig Anne Regine, født 1755, *Peder*, f. 8. Juni 1757, og Nicolai Wandall, f. 1764. Allerede 13. Novbr. 1788 blev han, nu 63 Aar gammel, igen trolovet og paafølgende 16. Januar gift med den 25aarige Kirstine Rasmusdatter Møller fra Ashoved Mølle ved Palsgaard, som i 8 Aar havde tjent hos Enkeprovstinde Plesner i Raarup. Mellemtiden mellem de to Ægteskaber synes ikke at have været heldig. Hans Datter tog fra ham for at tjene i Præstegaarden, efter at have nødt ham, ved Trusel om Præstens Vrede, til skriftligt at give sit Minde dertil. Hvilken af de to Ting, Datterens Flytning og hans andet Ægteskab, der var Aarsag, og hvilken der var Virkning, faar vi ingen Oplysning om; kun at han har maattet gøre et foreløbigt Skifte, hvorved hun efter hans Opgivende blev dobbelt saa rig som han. Det blev heller ikke hende, men den ældste Søns Kæreste, der kom til at holde den lille Pige, som hans anden Hustru skænkede ham i 1791, over Daaben. Der var 17 til Bords, 10 til Offers. Denne Daabsfest blev vel nok det sidste Gæstebud, den aldrende Degn kom til at holde; han døde 12. Febr. 1792. Med Præsten har han vel for længe siden været forsonet, siden dennes Datter samme Gang stod Fadder til hans Barn. Ogsaa hans egen voksne Datter ses at være kommet til ham sammen med den yngste Broder allerede Aaret før, om end deres Besøg kun varede et Par Uger; »de hastede for at se Kronprinsens og hans Gemals Indtog den 14de Sept.« Men ved Skiftet efter hans Død, da alle tre Børn af første Ægteskab til Fordel for deres Stifmoder og hendes lille Datter frasagde sig deres Arv, erklærede Anna Regina ganske særligt, »at hun i Betragtning af hendes salig Faders udviste særdeles

Kærlighed og Godhed mod hende ikke vilde arve noget efter hendes Fader.«

Som endnu et Eksempel paa hans Originalitet hensættes følgende, som jo ogsaa er et Stykke af et Testamente:

»Vore nyeste Høj lærde, og iblandt dem en Guldberg og en Balle, har bildt mig ind, at min udfarne Sjæl skal have Følelse af de Ting, som gaar for sig paa Jorden; thi har jeg efter Haanden skilt mig ved min Bogsamling og givet mine Sønner de bedste og fleste Bøger, paa det deres altfor lette Pris ikke skal blive min Sjæl en Græmmelses Aarsag. Den liden Rest af mine Bøger, som min Datter ikke vil have forlods ud, maa man gerne sælge enten i Trave- eller i Tylte- eller i Punde-Vis! da det at stykke dem ud vil gavne Auktionsdirektøren mere end mine Arvinger.«

Sin rette Hjertens Mening, som han paa godt Dansk ellers skjuler saa omhyggeligt med Ironiens Klædebon, bryder dog frem i et Forord til en af de Bøger, han har skænket sin ældste Søn, »en homiletisk Samling«, skematiske Udkast til Prædikener gennem hele Kirkeaaaret, saaledes som han selv eller andre har holdt dem. »Elskeligste Søn Peder Dalhoff« lyder Tilskriften, og dertil følger vi Begyndelsen og Enden:

»Ved at have destineret Dig denne Samling ser Du mit Ønske og min Vilje. Synes Dig disse Tanker i en dobbelt Henseende noget fattige, da har de saaledes burdet være; thi først vilde jeg ikkun vejlede Dig til selv at tænke, uden at gøre Dig doven; dernæst vilde jeg anbefale Dig den enfoldige Opbygelse, som bør være en Evangelii Tjeners Hoved-Studium Dig, mit Haab! ville Haabets Gud fylde med al aandelig Visdom og Forstand! Dig ville han antage som sin Efraim i Din Ungdom, tage Dig ved Haanden, lære Dig at gaa! Dig ville han have Raad for i Din Manddom! Dig ville Han bære indtil de graa Haar! Dig ville Han omsider annamme til Ære! Amen!
Dalhoff.

Der er noget af en Patriarks Velsignelse heri, udtalt over en 17aarig Yngling¹⁾). Der er ogsaa noget af en Fader, der ønsker

¹⁾ Bogens Titelblad er dateret »Hverring, d. 24de Martii 1774«.

sin Søn en Lykke, han ikke selv har kunnet naa. »Dig mit Haab!«

Og det Haab beskæmmede ikke.

F a d e r e n.

Præsten Peder Dalhoff, til hvis Livsskildring vi nu gaar over, synes at være bleven set paa med ubetinget Højagtelse af sine Børn, sine Sognebørn og alle andre, som kendte noget til ham. Der har vist ingen »indvendig Opposition« været mod den hædrende Ligtale, Provsten, Hr. Steenstrup, holdt over ham den 23. August 1827. Hans Livs Gang og hans Hjertes Lyst har da ogsaa kunnet følges ad; den »hæderlige Ærgerlighed«, hans Studenter-Testimonium nævner som en Spore for hans Flid, er i det hele bleven tilfredsstillet eller, i Tilfælde, overvundet af vigtigere Hensyn. Provsteværdigheden skal have været ham tilbudt, ogsaa en kjøbenhavnsk Prædikestol (Holmens Kirke?), men han afslog baade det ene og det andet. Et lykkeligt Liv uden Bitterhed, en harmonisk Personlighed uden Pletter er det Menneskebillede, der stilles frem for os i ham.

Peder Dalhoff var født i Hverringe Degnebolig den 8de Juni 1757. Aaret før var der død en ældre Broder af ham med samme Navn, 3 $\frac{1}{2}$ Aar gammel, om hvem Faderen fortæller: »Dette Barn kunde i sit 4de Aar gøre fornøjelig Rede for Indholden af Luthers Catechismi 5 Parter og kunde over 500 latinske Gloser, før han havde fyldt sit 3die Aar, og det uden at kende et Bogstav.« Selv Præsten græd ved dette fremmelige Barns Begravelse, og det faldt da den Tid naturligt, at baade Drengen og Bedstefaderen opkaldtes i den næst fødte Dreng. Man skulde dog ikke have noget af at efterligne Etatsraad Rothe paa Urup, der opkaldte nogle af sine mange Børn »efter de gamle danske Skjoldungers Konger og Dronninger, f. Eks. Waldemar, Dannebod o. s. v.« — Den nye Peder Dalhoff kom, uden saa mærkelig Fremgang, dog godt med, især da han fik 3 Aars Information af (dav. Kand., senere Sognepræst og Provst) Hans Frederik Plesner i Raarup Præstegaard. Derefter kom han 14 Aar gammel i den lærde Skole i Frederiksborg, hvor han »havde alting frit i Huset hos sin Faders Morbroder«,

den nu gamle Peter Schæfer (eller Schæffer, som Navnet ogsaa skrives). 1776 dimitterede Rektor Benzon ham til Universitetet med godt Vidnesbyrd. Foruden første Eksamen umiddelbart efter og filosofisk Eksamen næste Aar tog han 1780 den større filologiske Eksamen med laud. og 1782 den theologiske med haud.¹⁾ At have begge disse Prøver var heller ikke dengang almindeligt, men at han tog den filologiske Prøve først og med bedst Karakter peger vel ogsaa i Retning af, hvor hans særlige Dygtighed laa, nemlig i *Latinen*. Han blev og forblev til sin Død en af den Tids ypperste latinske Digtere, især berømmet for et stort Festdigt, *Carmen seculare*, udgivet 1817 til Minde om Reformationens Begyndelse 31. Oktober 1517. Men ogsaa ellers gav han sine Bidrag med til Jubilæumsfester o. lign. ved Æresdigte paa Latin i Adresseavisen, ligesom han ogsaa skiftede latinske Rimbrev med sin ypperste Konkurrent paa dette Omraade, hans Ven og Nabopræst Bierring. »*Laus tabacchi*«, Tobakkens Pris, viser ham som en Efterfølger af sin Fader, om end næppe i udskejende Grad, ligesom han, paa det eneste Billede, vi ejer af ham, en Silhuet, ses med Merkskumspiben i Mund og Haand. — Den stadige Syslen med det latinske Sprog har dog aabenbart ikke, som det nok kunde, ført ham ind paa noget kunstlet og eftergjort i Tale og Skrift: derom bærer de Brudstykker af hans Breve, som her skal meddeles, tilstrækkeligt Vidnesbyrd. Han forstod at lukke *Latinen* inde, naar han ikke mere havde Brug for den, og være dansk og tale dansk mellem Danske.

Man kunde spørge, hvorledes den fattige Degns Søn kunde faa Raad til saa vidtgaende Studier. Familie-Forbindelsen med Frederiksborg, der skaffede ham fast Ophold der, førte ogsaa Studenten til privilegeret femaarigt Ophold paa Regensen, og dette atter til Borchs Kollegium (1782—84). En anden Frænde, selve Statsminister Guldberg, hvis Moder var Søskendebarn til hans Moder, har ogsaa, skriver hans Fader, »i flere Aar bevist min Søn meget godt, mest af Arve-Prinsens particulære Kasse«. 1784 i Efteraaret blev han »Hører« i Vordingborg. »I ham var Skolen«, hedder det i en samtidig Meddelelse, »saa heldig at

¹⁾ Ved den homiletiske Prøve (Prædiken) fik han dog laud.

faa en fortrinlig duelig Lærer«. Selv skriver han om sin Rec-
tor ved dennes Død: »Han var en grundærlig Mand, agtet og
elsket af alle. Skolemand med Liv og Sjæl. Jeg agtede ham
som Ven og aldrig følte jeg det Superioritetstryk, der saa gerne
rammede de Smaa væsener, man kaldte Hørere«. Under saa
gode Kaar blev han 4 Aar i denne underordnede Stilling, indtil
han »ved den højærværdige Biskop Balles Raad og Hjælp«
1788 blev kaldet til og ordineret som Skibspræst. 4 Aar i Træk
rejste han med forskellige Skibe; den første Rejse gik til Rus-
land med Orlogsskibet »Lovise Augusta«, Admiral Jørgen Bal-
thasar Winterfeldt, en udmærket Mand, Stifter bl. a. af »Trø-
stens Bolig« i Kjøbenhavn; ogsaa med ham var der noget Slægt-
skab, og Præsten opkaldte siden sin Søn efter ham.

Disse Sørejser havde sikkert deres Betydning for den unge
Præst, som jo derved kom til at se adskilligt mere af Verden,
end desværre de fleste Præster har Lejlighed til. Vi har ingen
Breve bevarede derfra, og hans Slægt husker kun eet Træk
gennem Sønnens Fortælling. Skibet anløb Norge, og han kom
derved til at deltage i et større Bondegilde, hvor han blev meget
hjerteligt modtaget. Som de hørte, hvem han var, kom de nem-
lig alle hen til ham og sagde hver især: »Er du Guds Præst,
saa maa jeg kysse dig!« og Gerning fulgte paa Ord — ikke
just til ublandet Fornøjelse, da hver Mund var omgivet af en
snusbesaaet Stubmark¹⁾. — Ombord havde han nyttig Tids-
kort, foruden hvad han syslede med Bog og Pen. Der findes
endnu en lille Pult, som han selv helt og holdent har lavet i
og for sit Lukaf, og som efter sin Art næsten kunde henføres
til Stenalderen, da der ingen Søm, ja næppe Træ er i den —
jo de fire Ben; men alt andet er Pap og Papir, syet sammen
med Seglgarn, men saa kunstfærdigt, at den har mange Skuf-
fer, ja endog et hemmeligt Rum.

1791 blev Hr. Peder Dalhoff udnævnt til Sognepræst for
Ring og Føvling Menigheder i Jylland, et Par Mil nordvest for
Horsens, og ægtede paa sin 35te Fødselsdag, 8de Juni 1872,
Anna Margrete Plesner, f. 1766, Datter af Degnen Knud Ples-

¹⁾ H. F. Feilberg beretter lignende fra Danmark: Dansk Bondeliv II
S. 36—37. Det er jo det gamle hellige Broderkys.

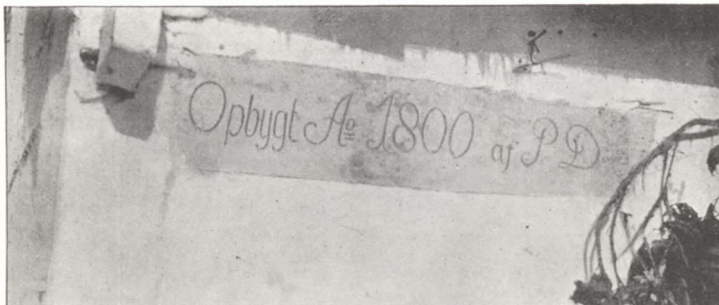
ner i Raarup, der, som den endnu bevarede Ligsten melder, »avlede 17 Børn med 4 Koner«. Det unge Præstepars første Barn blev efter Skik opkaldt efter Farfaderen Herlov og blev i Kirken baaren af sin Faders Stifmoder »Mad. Grundahl, Degnens Hustru i Hverring«, som nemlig først var Degnen Herlov Dalhoffs 2den Hustru og efter hans Død — man kunde ogsaa her sige »efter Skik« — blev hans Efterfølgers 1ste Hustru¹⁾. Drengen døde dog som 9 Aars Barn — han havde som lille faaet Ryggen knækket ved en Piges Uforsigtighed — og hans Navn Herlov D. blev først med den 6te og sidste Søn kaldet til Live igen. I Ring Præstegaard fødtes endnu 3 Sønner: 28. Juni 1794 Knud Plesner, 16. Jan. 1796 Peter Schæfer og 27. April 1798 Nicolai Christian. Alle Børnene blev døbt i Hjemmet enten paa selve Dagen for deres Fødsel eller Dagen efter og siden højtideligt fremstillede i Kirken.

12. April 1799 udnævntes Hr. Peder Dalhoff til *Sognepræst for Ønslev og Eskilstrup Menigheder* i det nordlige Falster, ikke langt fra Torkildstrup, hvor Ingemann er født, og Nørre Vedby, hvor den ældre Camillus Nyrop, kirurgisk Instrumentmager og tit. Professor, har set Lyset. Eskilstrup er nu Stationsby, $\frac{1}{2}$ Mil fra Ønslev. Begge Kirkerne er, med deres høje Trappegavls-Taarne med fladt Træloft og nogenlunde uforstyrrede af senere Ombygninger, smukke Eksempler paa Middelalderens Byggekunst. Ønslev Præstegaard er bygget af Dalhoff; det siger den ualmindelig kønt, vistnok af ham selv indskaarne Indskrift over Stalddøren: »Opbyggt Anno 1800 af P. D.« Han har altsaa straks maattet begynde med at skaffe sikkert Ly til Køer og Heste, som det store Avlsbrug, vel ca. 90 Tdr. Ld., har krævet²⁾. De to andre Udhulslænger, hvis Tømmer for en Del har tilhørt den ældre, nedrevne Præstegaard, var vistnok allerede fornyede i en Formands Tid. Endelig i 1804 blev det nye Stuehus opført, solidt og vel indrettet, med Kvistværelser over de to Døre, en Storstue med to Smaakamre i den ene Ende, Dagligstue, Soveværelse, Havestue, Spisestue og Studerekammer i Midten, det sidste kun med Adgang gennem Stuerne eller

¹⁾ Hendes Datter Hanne blev senere Præstens 2den Hustru.

²⁾ 1824 omtaler han »sine Forpagtere«; vistnok har han dog tidligere selv drevet Jorden,

gennem Køkkenet, hvis Størrelse var afpasset efter de mange Munde, her skulde mættes. Stuerne har den for Datiden gode Højde af $4\frac{1}{2}$ Alen, Køkkenet er endog 5. En senere Beboer har nedrevet Laden og den ene Ende af Staldbygningen, da det meste af Jorden var solgt fra, taget Kvistene bort og lagt de tilsvarende Værelser i Forlængelse af Stuehuset, som derved er blevet hele 75 Alen langt, hvoraf de sidste c. 25 Alen har en Midtgang som paa et Hotel, men kun 5 Kvarter bred. Den eneste Ændring, man kan billige, er, at den nye Gavl har faaet teglhængt Tag, saa at man kan slippe ud ad den snævre Gang,

Indskriften over Stalddøren.

naar ved Ildsvaade det brændende nedfaldne Halmtag skulde spærre alle andre Udgange.

Haven er vel en halvtredje Td. L. stor, en mægtig Tumbleplads, men ogsaa en god Arbejdslejlighed for en opvoksende Ungdom. Ogsaa om senere Tider har den Minder. Johannes Fibiger, Dalhoffs tredje Eftermand, selv Digter og fin Kender bl. a. af persisk Digtekunst, har malet en stor Læskærm med et morsomt Dyrebillede. Et Kastanietræ paa en lille Holm er plantet som Frihedstræ den 5te Juni 1849, og Mørk Hansen, en af Grundlovsfædrene, har her i sin Faders Præstegaard holdt Raad med Orla Lehmann, Balthazar Christensen og flere Politikere. Men fra P. Dalhoffs Tid staar i hvert Fald et Gravenstentræ udenfor Havestuen, et vældigt Valnøddetræ tæt derved, et Lindetræ paa en Kæmpehøj (?) og en Naur i den ganske usædvanlige Højde af næsten 50 Fod. Desuden er her Mængder af andre Løv- og Naaletærer og rigeligt med Frugttræer og

Frugtbuske, medens en til den tidligere Anneksgaard i Eskilstrup hørende Skov paa 10 Td. L. fremdeles yder Brændsel over Husbehov. I gode Tider, som da Dalhoff kom hertil, var det jo en hel Herlighed; senere, i Ufredsaarene og deres Efter-smæk, da Kornet ikke kunde sælges og Skatterne næppe betales, blev det jo en anden Sag.

I Ønslev Præstegaard fødtes Mortensdag den 11te November 1800 Præstefolkenes næst yngste Søn, *Jørgen Balthasar Dalhoff*, hvorom denne Bog handler. Siden fik de deres eneste Datter Margrethe Elisabeth, f. 17. Nov. 1804, og Sønnen Herlov, f. 12. Sept. 1806.

Det Sognekalde, Præsten overtog i Maj Maaned 1799, beholdt han til sin Død 29. August 1827. Her havde han sit Livs Hovedvirke, og det var mangfoldigt. Den »praktiske« Side af en Sognepræsts Gerning, som man dengang baade fra oven og fra nedentillagde megen Betydning, magtede han godt og villigt, selv om han kunde skemte lidt med nogle af de mange Reformere, Tiden yndede. Man udsatte Præmier for at indgærde alle Marker med levende Hegn; den Dag kommer vel, mente han, da man sætter Præmier for at tage dem bort igen! Hans Gaard- og Havebrug har nok kunnet tjene til Mønster, og mange Slags Raad er der hentet hos ham baade i timelig og aandelig Nød. Af hvad Art de har været, kan man sikkert slutte af, hvad han roser hos sin Ven, Købmand Chr. Sidenius, over hvis Grav han i 1825 holdt en Tale, hvortil vi endnu har Opskriften. Han priser Vennen for, at han altid vandrede sin Vej saa ligefrem og kaldte hver Ting ved sit rette Navn; hans Ja og hans Nej galdt mere end manges Forsikringer og dyreste Eder; og naar han blev spurgt til Raads, hørtes han aldrig raade til Kiv og Trætte, men altid til Fred og Forsonlighed, og hans sunde, naturlige Følelse for det sande, det rette, det gode lod vist ingen fortryde, at han havde henvendt sig til ham eller fulgt hans Raad¹⁾. Præsten selv førte da ogsaa i hele sit Liv kun een Proces²⁾, som han vistnok tabte — ligesom siden hans Søn.

¹⁾ Talen er holdt i Tiltaleform, som jo ikke falder os rigtigt naturligt, skønt den vel ogsaa nu stundum høres brugt.

²⁾ Med Stamhusbesidder Grandjean, med hvem han dog siden, som han skriver. »blev Perlevenner«.

Sin aandelige Gerning røgtede Præsten samvittighedsfuldt efter bedste Overbevisning. Hans Søn har mange Aar efter hørt hans gode Eftermæle blandt Sognets Beboere. Særlig lagdes der Vægt paa, at han ved hver Barnedaab holdt en Tale til Forældre og Faddere, hvori han frimodigt og hjerteligt lagde dem Opdragelsens Ansvar paa Hjerte. En gammel Indsieder har fortalt den nuværende Sognepræst i Ønslev, Provst Meulengracht, at D. engang paa Prædikestolen havde sagt, idet han pegede ned paa Menigheden: »Naar I er vrede, kan I ikke styre

Ønslev Præstegaard: i Midten en Træsøjle med en Blomstervase paa Toppen og Slyngplanter om Stammen.

eder selv!« hvortil Vidnet tilføjede: »Det kunde Præsten heller ikke.« Formodentlig har han selv set, maaske erfaret dennes Heftighed. Men skulde en Præst aldrig paapege de Fejl, han selv kan være tilbøjelig til, fik han vel ikke meget at sige. — Det samme Vidne beretter, at den gamle Præst — og vistnok til sin Dødsdag — gik i den gamle Tids pyntelige Dragt: Knæbukser med Kvast, sorte Silkestrømper og Spændesko, og saaledes vandrede han, som den gode Fodgænger han var, i Reglen om Søndagen til sin Annekskirke.

At han var »skrap (ø: duelig) til at prædike«, huskede hint Ørenvidne. Allerede medens han var »Hører« i Vordingborg,

øvede han sig jævnlig i at prædike offentlig, og Sognepræsten vidner, at han derved »har aflagt de upaatvivleligste Prøver paa de grundigste Indsigter i de theologiske Videnskaber og de ypperligste Gaver i den gejstlige Tale-Kunst, saa at der ikke er Tvivl om, at han jo, naar Gud og Kongen behage at kalde ham til Præst, vil blive en meget opbyggelig Lærer i Kirken«. Og ligesom en af hans Professorer, Hornemann, skrev om den unge Mand: »han udmærker sig som en af vore bedste theologiske Studenter«, kalder en af hans Skibschefer ham »en ypperlig og god Prædikant«. Han talte naturligt og let, og allerede hans Fader har, efter at have hørt ham holde en Guds-tjeneste, med Glæde optegnet, at han »messedede behageligt«.

Men hvad havde han at forkynde? Han var ikke gammelkirkelig-ortodoks. Ved den evangelisk-kristelige Sandhed forstaar han, hvad han kan læse ud af sin Bibel som Jesu og hans Apostles Lære, men ikke efter en enkelt Konfession eller nogen nok saa fremragende Autoritet. — De opbevarede Prædikener vidner dog om en personlig Grebethed, en Trang til Syndsforladelse og en Tro paa Guds Tilgivelse i Kristus, der hæver dem højt over Vulgær-Rationalismen og lægger et helt andet Indhold end dennes selvtilfredse Væsen i hans Tale om Forbedring og Fremgang i sand Kristendom.

Han var heller ikke Pietist. I en af de faa efterladte Prædikener, skrevne med saa fin Stil, at han vist selv maa have været nærsynet og næsten kun kan læses af sine nærsynede Efterkommere, siger han: »Jeg finder ikke, at Jesus eller hans Apostle have tillagt et hængende Hoved, et Par fordrejede Øjne eller andre saadanne Helligheds Lader den allermindste Værd. Jeg finder ikke, at det forbydes Kristne med glad og fro Sjæl at nyde Livets Fornøjelser, at dele dem med andre. Kuns finder jeg faderlige, hjertelige Advarsler om at bruge denne Verden uden at misbruge den; kuns formaner vi i alle Ting at handle betænksomt og forsigtigt, ikke som uvise, men som vise!« — Der kan ogsaa i hans Breve et enkelt Sted forekomme en Ytring, der ligner en Ed, men ganske vist ikke er saadan ment. Over en god Spøg kunde han gotte sig, men alt urent og stygt var langt fra ham. Fra sin Studietid faar han ogsaa de bedste Vidnesbyrd for sin Adfærd. Saaledes skriver Prof. Hornemann:

»Med sin Flid og Duelighed i Studeringer forener han en dydig, stille og velanstændig Opførsel«. Af særlig Betydning er vel det Lov, han faar fra Skibene, hvis lille Verden dog maa kunne lære hverandre ret godt at kende: Han har »i Levned og Lærdom vist sig saaledes, som det hans Embede og Stand tilhører«; »elsket og agtet af enhver ombord«; »en af de faa, der fortjener en ganske fortrinlig Attention af de ophøjede, i hvis Magt det staar at belønne Fortjenester værdigen, i det de gavne Staten tillige«; »en retskaffen og værdig Præst, der lever vel og lærer vel«. Biskop Balle kan 1791 samle disse Lovord: »Hans grundige og opbyggelige Foredrag paa Prædikestolen have alle vegne i hans Tjeneste erhvervet ham Bifald og Agtelse, ligesom han og formedelst sit gode Forhold er bleven yndet og elsket«. — En Dame, der havde kendt ham i hans Ungdom, sagde siden som en stor Ros til hans Søn Jørgen: »De ligner Deres Fader, De har Agtelse for Kvinden!« Men han fortalte selv til den samme Søn, at han midt i sin flittigste Tid gerne en Aften om Ugen besøgte en Keglebane i Lille Kongensgade, formodentlig i en Klubhave, hvor han var med til at spille sin »Pot« og gjorde det saa flinkt efter sin Barndoms Øvelse paa Landet, at han ofte kunde spise frit til Aften.

Pietismen havde med sit: »Ikke Lære, men Liv!« rettet den gamle Orthodoxisme, der ofte syntes at sætte Læren over alt. Men med det samme Valgsprog dannede den en Overgang til en Rationalisme, for hvilken Læren, Dogmerne, var noget ligegyldigt eller da underordnet. Begge glemte de, at Livet dog tilsidst udspringer af Læren, Ordet, Troen. Ønslev Præsten kunde vel have adskilligt at indvende eller forklare paa sin Vis; men han satte »Ordet«, Bibelen, højt; baade hans filologiske og æsthetiske Sans maatte allerede lære ham det. Paa Prædikestolen læste han ofte i Stedet for blot det fastsatte Læsestykke hele det paagældende Kapitel for at vise Sammenhæng og Tankegang og saaledes give et historisk Billede, der kunde fastholde Hovedsagen i Tilhørernes Hoved og Hjerte. Og naar han underviste sine Konfirmander, deriblandt ogsaa jo ikke sjældent sine egne Børn, var det ham særligt om at gøre at stille Kristus frem for dem og saa spørge: »Var han en Løgner og Bedrager? eller var han vel en Sværmer? Nej, det kan intet

ærligt Menneske mene. Men naar han da kaldte sig selv Guds Søn, saa *var* han det.« En saadan Appel til deres egen Sandhedsfølelse kunde bære dem i kommende Dage gennem mange Tvivl, især naar den som her var støttet af Gerningens Vidnesbyrd. I 1819 skriver en af Sønnerne: »Vort Hus er i Sommer forøget med et nyt Lem, da Fader har optaget en Skolelærers Datter, 12 Aar gammel, da han, formedelst nogle skændige Forbrydelser, maatte løbe fra Hus og Hjem. Det er altsaa det 3die fattige Barn, Fader saaledes har.«

J. B. Dalhoffs Barn dom.

Saadan gik det i alt Fald *Jørgen*. Ja, hvor havde han faaet meget godt i Kirke og Hjem af sin kære Fader og sin »englefromme Moder«, som Præsten kalder hende i et Brev 8 Aar efter hendes Død. Om hende fortalte *Jørgen*, at hun havde sin Psalmebog liggende i en Dragkisteskuffe, hvor hun søgte hen for at læse sig lidt Trøst til, naar hun var blevet fortrædiget, oftest vel af sin Svigerinde. Denne har vistnok været en begavet Kvinde, der havde faaet Lov til at læse sammen med sine Brødre, saa at hun fulgte godt med i Latinen og sad inde med adskillige, for Datidens Kvinder usædvanlige, Kundskaber, hvorfor hun havde ikke ringe Indflydelse paa sin Broder. Men Stillingen som Faster i hans Hus har dog næppe tilfredsstillet hende. En ulykkelig Kærlighed — Skumlere sagde: til en Neger! af hvilken Grund hun altid gik med Turban (?) — havde vel ogsaa gydt Bitterhed i hendes, som i saa mangen gammel Jomfrus Sjæl, og Tidens Tænkemaade indrømmede hende ingen rigtig Brug for sine Evner. Altsaa satte hun sin Ærgerrighed ind i smaa huslige Intriger og var for Børnene den eneste Skygge i det ellers saa sollyse Hjem.

En streng Tante kunde jo nok have eet og andet at skænde for, hvor en talrig Drengeskole tumlede sig med deres Kammerater, ja med hele Landsbyens Ungdom. En Gang der var Bispevisitats, var denne Ungdom samlet paa Landsbygaden om en Slags Diskus-Kastning, men rigtignok af noget farlig Art, idet den store og tunge Skive blev svunget med en lang Stage, saa at den med voldsom Fart trillede ned ad Vejen. En Sten

bragte den til at hoppe, og den sprang da op og skar næsten Øret af Biskoppens Tjener, som stod og saa til. — En anden dristig Leg gik kun ud over den legende selv.. Der havde været en Linedanser; hans Kunst maatte Jørgen prøve. Et Læssereb blev spændt fra en Jærnkrog paa Bagsiden af Laden til et Træ et Stykke derfra, en Humlestage var Balancérstang, og snart gik det flinkt, ikke alene med rolig Gang, men ogsaa med Hop, saa til den ene og saa til den anden Side, indtil — var det nogen, der kom, eller var det blot et Uheld? — et Spring mis-

Faster Regine gratuleres af Præstens 4 Søner: Jørgen (med Fløjten), Nicolai, Peder og Knud (Klipperen af denne Silhuet?).

lykkedes lige oven over Møddingpølen, og der laa Drengen! — Farligere var det dog, da den samme Dreng en Vinter gik igennem Isen paa det store Gadekær¹⁾, hvor et Bækkevæld holdt den tynd og usikker. Strømmen begyndte allerede at føre ham ind under Isen. Naa, han kom da op og løb saa bare videre paa sine Skøjter. De vaade Klæder frøs paa Kroppen, men da han siden sad ved Middagsbordet, spurgte hans Moder: »Men hvordan er det, Du ser ud, Jørgen?« Jo, nu tøede Klæderne op og tog Varmen fra ham, saa han bleg og rystende af Kulde maatte puttes i Seng. Saa fik ogsaa Moderen at vide, hvor nær hun havde været ved at skulle miste sin kære Dreng. — Fare var der

¹⁾ Eller maaske Dammen i Præstegaardshaven.

ogsaa en Dag, da alle Grisene var bleven tagne fra en So, og denne rasende forfulgte Drengen, som i sidste Øjeblik fik svunget sig op i et Vindue, hvorefter Soen kølede sit Blod ved at skambide en hel Flok Gæs.

Foruden hvad han saaledes har fortalt, har J. Dalhoff i sin høje Alder selv — i Reglen med Blyant — nedskrevet enkelte Træk og Begivenheder, ogsaa fra sin Barndom.

»Da jeg var $5\frac{1}{2}$ Aar, stod jeg en Gang ved en Hest, hvor jeg havde Tøjlerne i Hænderne for at krybe op. I det samme kom min Fader og saa det. Han sagde da: »Aa, lad ham komme op, saa faar han en Skræk, saa at han ikke kommer der oftere!« — Jeg var vant til at ride, naar ingen saa det; fra nu af blev jeg deres Kæledægge.« — Nemlig de indkvarterede Rytteres.

»Lieutenant, som laa i Indkvartering hos os, var Stifter af et Kavallerikorps, som siden blev kaldet »Prins Ferdinands«. Dette Korps var med alt andet Militær udkommanderet til en Henrettelse paa Klodskov Mark¹⁾. Lille Puds, som jeg var, tror jeg man vist har baaret mig, da jeg ellers ikke har kunnet følge med $\frac{3}{4}$ Mil. Da vi kom til Stedet, fik jeg Plads mellem de to Geledder; jeg kendte slet ikke til det hele, men blev forundret over, at der var dækket lige for os med to uldne Tæpper. — Dommen var oplæst, og nu traadte Delinkventen frem, en mere end almindelig smuk Fyr, og raabte saa højt som muligt: »Leg saa længe som I kan, men gør Guds Vilje i det alt sammen; men forlader eder paa, at Gud holder lige saa meget af de fattige som af de rige.« Nu vendte han sig om og kyssede Skarpretteren. Hovedet faldt kun to Alen fra mit Ben, og endnu skulde jeg dog se, at en stor Dreng drak et stort Glas af hans Blod²⁾. Jeg blev baaren hjem, og jeg var i længere Tid ikke rask. Mine Forældre anede ikke, at jeg, naar jeg gik i Seng, først gik ud paa Kirkegaarden for at hvile lidt, eller, naar der stod en Ligkiste paa Loftet, at jeg da kunde finde paa at lægge mig deri.«

Det var unægtelig paa en sær Maade, de brave Soldater

¹⁾ ? Navnet utydeligt. Boderup hed det gamle Rettersted; men ved Klodskov er en Soldat blevet henrettet.

²⁾ Det brugtes som Middel imod Svindsot eller Epilepsi.

handlede med deres »Kæledægge«. Det er ikke saa underligt, at »disse Tanker har fulgt mig i hele mit Liv«, eller om denne Begivenhed har gjort sit til at virke den Melankoli, som hans Fader klagede over hos ham i de unge Aar.

At Jørgen, til Trods for at vi i de givne Smaatræk har Grund til at erkende ham for »en rask Dreng«, idetmindste en Tid af sin Opvækst har haft et svagt Helbred, fremgaar af følgende Optegnelse, som han oftere vendte tilbage til. Der kom en Dag til Præstegaarden en Kone, der kunde »spaa«. Hun synes at have hørt til Chiromanternes Klasse, idet hun saa Folk i Haanden og af dens Hovedlinjers Længde, Retning og indbyrdes Stilling drog de Slutninger, hun saa udtrykte i sine Spaadomme. Jørgen skulde ogsaa spaas. »Du skal blive . . . Aar gammel, og du skal komme til at rejse vidt omkring i mange Lande.« Maaske der var mere, men dette var i alt Fald nok til at faa hele Borgestue-Forsamlingen til at bryde ud i en skraldende Latter: Han, den Svækling, skulde naa videre end nogen af de andre og blive *saa* gammel! Aarets Tal nævnte han aldrig; men der kom et Aar i Begyndelsen af 80erne¹⁾, da han slet ikke vilde have nye Klæder eller paa anden Maade indrette sig for Fremtiden. Nej, at hin Spaadom i begge sine Hovedpunkter var kommet til at slaa saa godt til, gav ham en uvilkaarlig Fornemmelse af, at den ogsaa kunde gælde til den anden Side, at hans Liv altsaa ikke skulde naa ud over hin Grænse — hvad det dog kom til med en ikke saa lille Tilgift.

En Tildragelse har gjort saa meget Indtryk paa Jørgen Dalhoff, at han endog to Gange har opskrevet den, saa at den kan volde lignende Vanskeligheder som ved Harmoniseringen af Evangelierne, nemlig at de to Beretninger ikke altid er lette at forene, skønt det her er den samme sanddru Mand, der fortæller det — et Bevis, om nødvendigt, paa, at man ikke skal gøre for meget ud af saadanne Forskelligheder. Vi sætter altsaa de to Beretninger sammen, saa godt vi kan.

»Da jeg var 12 Aar gammel, havde min Fader begaaet den Fejl at putte smaa Brændenælder ind i Bikuberne, da han syntes, at Bierne ikke allerede skulde flyve ud. Dette gjorde,

¹⁾ Da han var født 1800, fulgte hans Alder jo Aarhundredets.

at Bierne blev saa opbragte paa ham, at han knap turde lukke et Vindue op uden at blive stukken. Paa samme Tid var vore Bier nær til at skulle sværme. Vi fik derfor Bud efter Hans Markussen — i den anden Opskrift kaldet Hans Rasmussen —, en smuk gammel Mand paa 85 Aar; han var Fattiglem, men levede af selv at holde Bier og tillige passe andres. Da jeg saa alt, hvad han kunde gøre med Bierne, bad jeg ham om at lære mig, hvad Middel han brugte, da jeg havde set, hvorledes det var gaaet min Fader. Han maalte mig og sagde: Naar man vil være gode Venner med Bierne, maa man selv være ren og god og tænke os dem som vore Medskabninger. Naar jeg skal have med Bierne at gøre, maa jeg først vadske mig over hele Kroppen og tage en ren Skjorte paa, saa at de ikke lugter Sved, og saa maa man kun gøre Dyrene vel. Hvorledes det? Ved at give dem ny udsprungne Kløverblomster. Jeg fik herved meget travlt med at samle Kløverblomster, og Enden blev, at jeg hver Dag laa udenfor vore 6 Bistader med Kløver, saa at, naar nogen ønskede det, maatte de spise af min Haand. Dernæst skulde jeg gnide den nye Kube indvendig med friskt rent Græs. Da den første Sværm fløj, kom jeg lige fra Vadsken, havde ingen Trøje paa og intet paa Hovedet. Jeg bar Kuben til det nærmeste Træ, hvor jeg holdt den, imedens Bierne krøb op ad mine bare Arme og paa mit Bryst. Jeg synes endnu, jeg kan høre en af Pigerne skrige, fordi det saa' saa græsseligt ud. Mig morede det.«

»Da jeg var 10 Aar, havde vi en lang Rabat besaaet med Kærner af Gravensten-Æbler. Da Gartneren paa Kristineberg (en Herregaard i Nærheden) var der, forlangte han, at de mange Stammer straks skulde podes. Man brugte dengang Ler og Komøg til at overbinde dem med. Sommeren var meget tør, og de visnede alle. Næste Aar podede jeg dem, og alt gik godt. Jeg maatte nu pode for alle.« — Den store Frugthave i Præstegaarden, bl. a. med de Træer, Jørgen havde podet, fik senere en mærkelig Skæbne. Der var om Vinteren — maaske den samme, som slog Napoleons Hær — faldet og fyget saa megen Sne, at Dyngerne skjulte de fleste Træer til op over Kronen. Som paa en rigtig Bræ i det smaa blev Overfladen ishaard; og da saa Sneen smeltede og Isskorpen sank ned, flaaede den

alle Kviste og Grene af, saa at Stammen blev ene tilbage. Den Behandling havde Træerne nok ikke godt af.

Biavl og Frugttræpodning var jo agrariske Idrætter, hvori han, som i de fleste Ting, han gav sig af med, udviste Viljekraft og derved vunden Duelighed. Her laa ogsaa hans Lyst. Han vilde have været Gartner, som han mange Gange senere har sagt, og hvortil han ogsaa har godtgjort sin Ret ved at øve Gartneri som Fritidssyssel og stundum lidt mere i omtrent hele den anden Halvdel af sit Liv, deriblandt ogsaa de sidste Aar, helt op imod de 90.

Alligevel er det jo ikke som Havedyrker, han har vundet et Navn, selv om han har været blandt de første til at indføre enkelte Køkkenurter — Tomater (pomi d'amore kaldte han dem ofte med deres italienske Navn), Rhabarber, mangfoldige Slags Bønner — i Danmark. Nej, det er som *Haandværkets og Industriens Mand*. Hvorledes kom han da ind paa denne Vej, hvor han i flere Retninger kom til at udrette noget virkeligt fremragende og banebrydende?

Han har selv givet et skriftligt Svar paa det Spørgsmaal. Men inden vi fremfører dette Svar, maa vi gøre opmærksom paa, at han jo netop *ikke* var *Pennens Mand*. Den Kunst at forme Tankerne i Ord, at pusle dermed og rette derpaa, indtil hver Tanke finder sit rette Udtryk, har han aldrig lagt sig efter. Man vil vel i det hele finde i de Breve fra ham, som denne Livsskildring vil meddele, en god, naturlig Stil, som siger, hvad han mener. Men hvad der egentlig boer i hans Sjæl, det har han langt bedre kunnet udtrykke med Blyant, Punsel og Gravstikke. Alene Folderne paa Christian den IV's Knæ, som han staar i Roskilde Domkirke, eller de fineste Ansigtstræk i Thorvaldsens Buste i Frue Kirke eller atter en Hank paa en Kande til huslig Brug, de kan bedre bevise, at Haandværk og Kunstindustri var hans rette Plads, end den Forklaring, han skriftlig kunde give, tilmed i den høje Alder (omtr. 88 Aar), som ogsaa betegnes ved Overskriften »*Mit sidste Ord til Haandværkerstanden*«. Alligevel vil man med Ærbødighed lytte til denne Redegørelse, hvoraf vi paa dette Sted dog kun meddeler Begyndelsen, indtil Lære-aarene.

»Naar jeg vil forklare min Mening om Haandværkerens

Kunstindustri, er det nødvendigt, at jeg først forklarer, hvorledes jeg selv er kommen til de Anskuelser, som leder mig.

»Jeg blev opdraget i en Landsbyskole, hvor jeg ikkuns lærte lidet¹⁾, men jeg havde en stærk Hang til at bruge Fingrene, mere end mine Brødre. Da vi just havde en russisk født Officer i Indkvartering, som var særdeles flink i alle Haandarbejder, tog han sig af mig og lærte mig forskellige Ting. Først lærte jeg at flette Kurve, af hele Vidier og af fint spaltede, dernæst at flette Straahatte. Nu syede jeg et Par omvendte Sko og et Par Randstøvler til mig selv. Men det, han mest excellerede i, var Drejning, og efter hans Bortrejse blev dette ogsaa mit [Yndlingsarbejde]. Da jeg i Førstningen ikke kunde selv baade træde og dreje, brugte jeg een eller to Bønderdrengene til at træde. Da jeg var 14 Aar, kunde jeg selv naa og drejede forskellige Garnvinder o. s. v. Men nu kom min Fader og spurgte, om jeg ikke kunde skaffe ham en Oblattrykker med et D i Midten. Saa spurgte han, om man ikke kunde gøre det tykke Hefte hult til at gemme Oblaterne i. Af disse udførte jeg 10 à 12, bestandsig med lidt Variation. Dette var det første i mit Liv, jeg har arbejdet for Penge; thi jeg fik altid en Sølvskilling²⁾ for hver, hvilket dengang var en Sjældenhed.

»1815 kom jeg til Kjøbenhavn. Min ældre Broder skulde blive Student, og Fader vilde overvære hans Eksaminer; jeg skulde med. Min Fader opholdt sig her nogle Uger og gik oftere med mig, især hos Urmagere, for at faa mig anbragt. Jeg forstod ikke, hvad han mente, naar han sagde dem, jeg havde mekanisk Talent. Ingen vilde have mig. Den sidste Aften før han skulde rejse hjem, beklagede han, at han skulde tage mig hjem med igen. Hertil sagde min gamle Onkel³⁾: jeg skal gaa hen til min Guldsmed og høre, om han ikke kan bruge ham.

¹⁾ I Kirkebogen har hans Fader ved hans Konfirmation 1. Søndag efter Paaske givet ham den Vedtegning (under Dom angaaende Kundskab og Opførsel): »hastigt fattende Begreb, meget gode Kundskaber og meget god Opførsel«. Her spurgtes dog kun om Religionskundskaber.

²⁾ Rimeligvis en 8 β (Skilling), der omtrent var paa Størrelse med en 1 β . Sølvmonterne med Kongens Billede galdt for passende Offerpenge til Barnedaabs- og Højtidsoffer, hvad derimod ikke var Tilfældet med Kobberpengene, der heller aldrig bar Kongens Billede.

³⁾ Maaske Nicolai Wandall Dalhoff.

Kl. 6 gik vi derhen, og Kl. 9 laa jeg i mit Tagkammer, solgt for 5 Aar. De første 2 Aar gik med til at slibe eller løbe i Byen for alle. 1817³⁾ døde min Moder; dette var en hel Vending i mit Liv.

»Pastor Gutfeldt holdt paa samme Tid en Tale i Holmens Kirke, der var, som om den var til mig. Han viste, at vi ofte trænger til Modgang, da vi ingen Fortjeneste have af, hvad andre have ført os til, men kuns af det, som vi selv have dannet os til, naar vi ikkuns havde os selv at stole paa.« —

Præsten Peder Dalhoff og hans Hustru Anne Magrethe f. Plesner, Datteren Lise og den yngste Son Herlov.

»Solgt for 5 Aar!« Det er Friluftsbarnet, han har ondt af, som nu skulde ligge paa et Tagkammer om Natten og hele Dagen være bundet til et trangt og skummelt Værksted. Derfor tænker han ogsaa paa de første Aar, der skulde gaa med at slibe Solvtøjet inden Poleringen og gaa i Byen for alle, som et ensformigt, for hans Fremtid spildt Liv. At just den Tid er gaaet helt til Spilde, kan vi dog næppe tænke os, naar vi siden ser paa, hvad han virkelig fik ud af sine Læreaar. At hans Fader tilkendte ham mekanisk Talent, var jo heller ikke uden Grund. Allerede det, han havde nemmet af den russiske Officers Undervisning, gjorde næppe mange ham efter. Og den

³⁾ 17. Marts. Kirkebogen har et latinsk Vers, der oversat siger: «Ved en for tidlig Dod frarøvet din stakkels Mand».

Lethed, hvormed han som ældre klarede alle Slags gordiske Knuder, har han vel ogsaa allerede viist noget af som Dreng, saaledes som han altid kunde faa Pigernes Rokke til igen at gaa, naar der var noget i Stykker med dem, ja næppe engang veg tilbage for at pille et Ur fra hinanden, naar det stod. At saa den tilfældige Mangel paa Trang til en Urmagerlærling bragte ham ind paa et Guldsmedeværksted, saa han senere snarere som en Styrelse, der gav ham Lejlighed til at bruge begge sine Hovedtalenter, det mekaniske og det kunstneriske, med Udgangspunkt fra det samme Fag.

At hans Fader lod ham blive Haandværker, var ogsaa i god Overensstemmelse med, at han 6 Aar før havde sat sin ældste Søn Knud (f. 1794) i Gørtlerlære og 2 Aar før den 3die Søn Nicolai (f. 1798) i Snedkerlære, ligesom han senere lod sin yngste Søn Herlov (f. 1806) komme i Gørtlerlære hos den ældste Broder. Det var da sikkert heller ikke blot for at høre paa sin næstældste Søns Studentereksamen, han tog ind til Hovedstaden, men vel ogsaa for at se, hvordan det gik de andre, og da navnlig for at finde et godt Lærested for sin mekanisk begavede Søn. Og alt dette saa meget mere, som han havde bundet sig selv dertil ved et frivilligt Løfte. I C. Nyrops »Bidrag til Dansk Haandværker-Undervisnings Historie« læser vi om, hvorledes Haandværksstanden bl. a. ved Lavsvæsenets Skyld var kommet i Forfald og Ringeagt allerede gennem det 17de Aarhundrede, saa at, efter en Udtalelse fra 1762, »ingen formuende Mand, som søger at gøre sine Børns Lykke, vil opofre dem til Haandværket; thi han vil ikke se dem i Læretiden pryglede brune og blaa eller hele Dagen stryge paa Gaderne og forrette Pligtkarle- og Haandlangerarbejde eller ved Midnatstid finde dem liggende paa Trapperne for at oppebie nogle ryggesløse Menneskers Hjemkomst«. Men de menneskeagtende og -højnende Bestræbelser, der mod Aarhundredets Slutning udrettede saa store Ting til Bondestandens Frigørelse, kom ogsaa Haandværkerne til gode, især efter at »Selskabet for unge Haandværkeres Dannelse« af 1793, som havde udkastet Planer til en bedre Lær-linge-Undervisning, i 1802 var blevet fornyet i »Selskabet for Haandværksstandens Forædling«, der tilbød at være Medlemmer o. a. til Hjælp med at sætte deres Sønner i Lære hos gode Mestre.

Da kom der »endog lærde Mænds og Præsters Sønner«. Blandt disse nævnes Sønner af Rektor Hansen ved Ribe lærde Skole, af den reformerte Præst i Fredericia, Dalgas, af Oberst v. Smidt i Næstved og af *Pastor Dalhoff i Ønslev*.

For Resten var dette ikke noget saa nyt og mærkeligt i alt Fald i denne Landsdel, som det kunde synes efter de af Prof. Nyrop raadspurgte Kilder. I »Falsters Gejstligheds Historie« af Barfod finder vi adskillige Eksempler paa, at Præstesønner blev Haandværkere.

Pastor Lund i Storehedinge satte sin i 1711 fødte Søn i Guldsmedlære; ja fra Ønslev Præstegaard var der omtr. hundrede Aar før udgaaet en Guldsmed. 2 af Schröder i Torkildstrups Sønner blev Kandestøbere, 3 Sønner af Buch i Stubbe-kjøbing kom til forskelligt Haandværk, ligeledes 3 af Blædels Sønner samme Steds. Nyrop, hvis Søn og Sønnesøn har udrettet saa meget i videnskabelig Industri og industriel Videnskab, var paa samme Tid (1804—32) Sognepræst i N. Vedby og N. Alslev. Præsten Brun i Vaalse havde 6 Sønner, hvoraf der blev 1 Theolog, 1 Jurist, 1 Mediciner, 1 Urmager, 1 Typograf og 1 Snedker. Saaledes, med en enkelt Præst blandt alle andre Stillinger — fra P. Dalhoffs Præstegaard udgik jo ogsaa en Præst, Sønnen Peder, mellem 4 Haandværkere —, finder vi det ret almindeligt. Det er da ogsaa det sædvanlige, at der i en Børneflokk er forskellige Gaver, saaledes at Haandens Arbejde overvejende er lagt til Rette for nogle, men Aandens for andre, ikke som om hine behøver at være de mindre begavede, men kun, at Gaverne gaar i forskellig Retning: det konkret-praktiske for den ene, det abstrakt-theoretiske for den anden. Den ene skal drives til Bogen, den anden skal trækkes fra den. Sønnen Peder har vel været af den sidste Slags, siden han alene blev »holdt til Bogen«; men der er næppe noget, der peger paa, at han har raget op over sine Brødre, selv om han har været en hæderlig Mand i sin Gerning. Kun eet Træk kendes fra hans Præsteliv; det vidner til hans Fordel. Hans Embedsbroder, senere Provst Nielsen til Oure og Vejstrup, mødte ham en Søndag, da han kom kørende hjem fra Landsognet og skiftede et Par Ord med ham om sin Prædiken. »I Dag har jeg kun holdt en Tale!« lød det mismodige Gensvar; han mente i Utilfredshed

med sig selv, at det, han havde talt, ikke var værd at kaldes en Prædiken, en virkelig Forkyndelse af Guds Ord, saaledes som han var sat til og gerne vilde. En »Tale« kan man jo altid holde, naar man har lidt Øvelse.

Der kan dog ogsaa være endnu en gyldig Grund til, at de fleste af Præstens Sønner maatte nøjes med den Oplæring og de Fremtidsudsigter, som en Landsbyskole paa den Tid kunde give — det var endda inden Skolereformen af 1814, at Jørgens Skolegang faldt. 1807—14 var jo *Krigsaarenes*, *Fastlandsspærringens* og den stadigt stigende *Finansnøds* Tid. Den »Sjældenhed«, som en »Sølvskilling« da var, peger videre ud. Jørgen kunde paa sine ældre Dage fortælle meget om, hvordan man ogsaa i et forholdsvis godt Præstekald maatte hjælpe sig, som man kunde. Det blev netop Opgaven, hvordan man kunde undvære al fremmed Vare — og en hel Del af den hjemlige med. Der var derfor vanskeligt Raad til at holde en Huslærer. Jørgen fik dog hos Degnen¹⁾ en Smule Undervisning i Tysk, som siden er kommet ham meget til gode. Men nægtes kan det ikke, at hans danske Retskrivning er noget mere vilkaarlig, end man selv nu vilde tillade, navnlig i Brugen af store og smaa Bogstaver.

Sikkert skal ogsaa den unge Guldsmeds melankolske Tanker, som fandt deres Udtryk i Gutfelds Prædiken, ses paa Baggrund af de svære Tider for Land og Rige. Han oplevede baade 1814 og 1864, men hvor levende han end tog Del i Krigene 1864, hvor ogsaa to af hans tre Sønner var med, stod dog 1814 med Adskillelsen fra Norge som den største Ulykke. Han følte fra hin Tid, da Danmark og Norge havde een Konge, virkeligt Landsmandskab med Nordmændene, blandt hvilke han ogsaa fandt sig saa hjemme, da han i Tredserne var deroppe for at lægge Varmeværk ind i nogle af deres Kirker. Og Tanken om, at de Norske maatte sulte, da de sædvanlige Korntilførsler udeblev, pinte Præstegaardens varmt fædrelands-sindede Beboere maaske mere end de Savn, bl. a. Kaffe og andre Kolonialvarer, de selv maatte paalægge sig. Men Har-

¹⁾ Fog, Fader til den senere ikke videre heldigt bekendte Redaktør af »Sandhedsfakten«, Jørgen D.s samtidige, om hvem Præsten ved hans Konfirmation skrev: De eo iudicet alter ∴: »Om ham maa en anden dømme«.

men over den Uret, Danmark maatte lide, og Sorgen over dets tabte Flaade og formindskede Magt gik fra de ældre til de yngre og yngste. Sorgen var dog ikke blot Fortvivlelse og Selvpogivelse, nej med den Kristendom, Folket endnu besad, omend udtyndet i megen Rationalisme, vidste man noget om Sorgens og Ulykkens opdragende Betydning, som den var udtrykt i hint Ord, Drengen gemte i sit Hjerte og bevarede, indtil han 70 Aar efter fik dem nedskrevet til sine Børn. Dem har han ogsaa fortalt, hvorledes han som Barn grundede paa, at just Egen, det knudrede og forvredne, ligesom gammelagtigt rynkede Træ skulde afgive sit Løv til Æreskranse, indtil han fandt Løsningen: jo, det skal betyde, at man ikke kan komme let til Æren; det maa koste noget af Bekymringer og Sorger og Anstrengelser, af Miskendelser og Modstand, inden man naar Maalet. Det var hans Udtryk for det gamle: per ardua ad astra; over Korset Kronen. Men er det ikke smukt tænkt i en saa ung Sjæl, og betegnende for hele hans følgende kunstneriske Retning, at han saaledes kunde lægge sin Tankegang og sine Følelser ind i Naturen og da ud fra den hente dem igen til Opmuntring og Trøst.

LÆRE- OG VANDREAAR.

MAN maa nu dog ikke tænke sig, at det trods den bundne Stilling¹⁾, var noget rent ulykkeligt, han var kommet ind i som Guldsmedlærling. Lad os begynde med at præsentere hans Læremester, den norskfødte Peder Terpsager Hagen, Oldermænd i Guldsmedelavet, idet vi fremlægger nøje aftrykt hans Vidnesbyrd for sin tidligere Lærling ved dennes Afrejse til Udlandet.

At Guldsmed Sven Hrr. Jørgen Balthasar Dalhoff har staaet i Lære hos mig undertegnede, nemlig fra Mikelsdag 1815 til Mikelsdag 1820, som er 5 Aar, og i disse sine Lære aar opført sig saaledes, at jeg med megen fornøjelse kand med delle Ham dette hvel fortiente Bevis, at Hand i alle Maader har opført sig, som det Egner og andstaaer et hvert honet ungt Menneske, og med særdeles Velvillie vist sig værdig til end hværs agtelse. Da Hand ikke alene har vist stor Lærvillighed, men og stor lyst til at læge sig efter aldt, hvad der kunde Tienne baade mig og Ham til nøtte, og med lyst og lærvillighed, altid udført aldt mig til stor for nøielse, og siden arbeidet et par aar for mig som Guldsmed Sven, og ligeledes i den Tid vist sig min og et hvert godt Menneskes agtelse værdig, men da nu ermelte Her Dalhoff, agter at forsøge sin løkke anden stæd, saa er min Vendligste Begjæring til alle og enhver hvor Hand henvender sig, at Hand maatte finde Vendskabelig modtagelse, da Hand vist vil giøre sig en for nøielse af at være sine foresatte til fornøielse, Hvorfor

¹⁾ J. A. Hansen, hvis Læretid (som Skomager) faldt 6 Aar efter D.s, beretter, at Arbejdstiden om Sommeren varede fra 4—5 om Morgenen til om Aftenen »saa længe man kunde se«, om Vinteren 5—6 Morgen til 11 Aften!

ieg under min Haand og her trykte Segel, vil have Her Dalhoff Andbefallet og Recomanderet til alle og endhver som Hand dette maatte forevise.

Kiøbenhavn 29 Julii 1824.

Peder Hagen

Som man vil se, skulde Mesteren ikke forbedre sin Lærings Retskrivning: han har mindst ti Gange saa mange Fejl; kun Tilbøjeligheden til at adskille sammensatte Ord gaar stundum igen hos Eleven. Der er alligevel noget af Kærlighedens Stolthed i hans Skildring af den unge Mand, ligesom han i det hele viste megen Interesse for, at han skulde blive til noget, selv om denne Interesse, som vi vil faa at se, kunde give sig ret mærkelige Udslag. Men Læredrengens Kaar var vel heller ikke saa forskellige fra Mesterens, ved hvis Filebræt han arbejdede, og ved hvis Bord han spiste. Drengen regnedes jo til Husstanden og delte dens Fornøjelser. Saaledes var de en Søndag Eftermiddag med Mester og hans Familie i Pilealleen — et ogsaa senere ikke ualmindeligt Surrogat for en Skovtur. De to Læredrenge bar i en stor Kurv Maden, der skulde spises i et af Beværtingens Lysthuse. Men ved Maaltidet kunde ingen begribe, at det knasede saadan mellem Tænderne — undtagen de to Dreng, som havde tabt Kurven, saa Brød og Paa-læg spredtes og maatte samles op igen fra Vejen.

»Oldermandens Dreng« kaldte hans jævnaldrende, Guldsmedmester Vogt, ham endnu et halvt Hundred Aar efter; som saadan havde han truffet ham i Ærinde for *sin* Mester og maaske villet dølge en lille Smule Misundelse og væрге sig imod nogen Vigtighed. I Virkeligheden fik netop denne Stilling ikke ringe Indflydelse paa Jørgens Udvikling.

»Selskabet for Haandværkerstandens Forædling« var af Prof. Abildgaard, hin Tids ledende Kunstner, blevet gjort opmærksom paa Gavnligheden af, at der kunde gives Lærlinge Undervisning i Drejning, Graving, Drivning, Ciselering o. l., og Kobbertojs-Fabrikant Jørgen Conradt satte Tanken i Værk 1807 som »Institut for Metalarbejdere«. Her var noget at hente for en fremadstræbende Lærling, men Jørgen Dalhoff, som til

sin Beklagelse ikke maatte deltage i Undervisningen der, havde dog en endnu videregaaende Lejlighed til Udvikling og Fremgang inden sin egen Mesters Døre. Herom fortæller han selv i sin før nævnte Skildring:

»Min Mester var Oldemand, og det var nylig forordnet, at Svendene skulde udføre deres Tegninger til Svendestykket hos Oldemanden. Der var almindelig 4, 6 à 8 i et Kvartal. Med disse blev jeg lukket inde i en Sal en hel Dag. Somme havde en Skitse, andre en Model, hvorefter Tegningen skulde være. Det var mig særdeles anstrengende at hjælpe dem alle, saa at jeg vidste, de vilde blive antagne. Men om Aftenen fik jeg en Daler af hver; ligeledes fik jeg en Daler, den Dag de havde forevist Svendestykket for Magistraten, hvilket vistnok altsammen var paalagt dem af min Gamle.

»Værre var det med Mesterstykkerne. Tegningerne dertil var almindelig af Hetsch; men der var Ornamentter paa, som vedkommende selv skulde udføre. Den første var Hr. Dyrkopf. Han var bekendt som en fortrinlig Sølvarbejder, men han beklagede, at han ikke kunde udføre Ornamentterne, da han aldrig havde haft en Punsel imellem Fingrene¹⁾. Jeg fik nu travlt, thi skønt jeg ikke fik Lov at gaa paa Instituttet, havde jeg set en Del hos min ældre Broder, som var Gørtler. Jeg bankede en stor Theske tynd, og ud paa Natten kopierede jeg Ornamentterne; saaledes en hel Uge, hver Dag lidt bedre, indtil jeg syntes, det kunde passere. Paa den mest uskyldige Maade laa denne Prøve som af et Tilfælde henkastet i Nærheden af Hr. Dyrkopfs Plads. Han blev meget forbavset og erklærede, at jeg meget godt kunde udføre Ornamentterne paa hans Arbejde, naar jeg blot turde. Jeg svarede, at dette skulde han blot ikke tale om; jeg vidste, at min Mester havde igennem Vinduet set alt, hvad jeg gjorde, og at han godt vidste, at naar jeg om Aftenen bragte ham Laden over, hvori Mester-

¹⁾ En Punsel er en Art firkantet Staalmejsel, der ved Slag med en lille bredbanet Hammer i det bearbejdede Metal afsætter forskellige Flader, Prikker, Linjer og andre Mønster, som er indgraverede i den. Ved Hjælp af en Mængde saadanne Punsler ciseleres alle Slags Former paa Overfladen af Metallet. Medens Drivning altid er paa Plader (oftest indenfra), udføres Ciselering ogsaa paa støbt Metal.

stykket skulde være, og gav ham Nøglen dertil, var der intet i Laden. Det glædede ham saa inderligt, fordi jeg derved gjorde Fremskridt.

»Da jeg blev Svend 1820, og mit Svendestykke blev forevist i Lauget, ankede en Mester paa, at man vidste 3 Mestere, som ikke havde kunnet ciselere deres Mesterstykker, men at Oldermænden havde ladet dem faa Hjælp dertil. Hertil svarede min Mester, at han var tvungen til at have en Dreng, som i andre Henseender kan gaa Mestrene til Haande; hvorledes skulde han nu forhindre, at en stakkels Dreng ogsaa i dette Henseende gaar dem lidt til Haande. Dette bifaldt hele Lauget.

»Kort efter at jeg var bleven Svend, fik jeg en Indbydelse fra Marchal Hauch, om jeg vilde overtage en Lærerpост i Institutet i Drivning. Jeg drog derfor til Falster, hvor jeg af et Stykke Metal [forfærdigede et Fyrfad], som nu er brugt i 70 Aar¹⁾, i Fald det endnu eksisterer. — Da jeg senere blev Lærer ogsaa paa Akademiet, blev det mig for meget.« —

Man veed knap, hvad man mest skal forundre sig over i denne Skildring: Oldermænden, som lader alt dette ske og endda »glæder sig inderligt derover«, Svendene, ja Mestrene selv, der lader Drengen gaa dem saaledes til Haande og dertil vinder hele Lavets Bifald, eller endelig »Drengen«, der ikke maa gaa paa Institutet, men som bruger sine Øjne og sine Fingre, ogsaa naar han har en vist ikke hyppig eller lang Udgangslov til at besøge sin ældre Broder for at lære af ham.

Fremad — frem! lyder det i hans Sjæl; er jeg sat til denne Gerning, saa gælder det om at blive saa duelig og nyttig, som jeg kan. Han var vel heller ikke uvant med at bruge Natten, naar han havde faaet en Bog fat, som han gerne skulde have læst, om det saa en enkelt Gang maatte blive ved Maanelyset i Kvistkammeret — efter hvad han selv har fortalt —, men som ikke just skulde forbedre hans noget svage Øjne. Ciseringsøvelserne er dog snarere foregaaet paa Værkstedet, som vel har været i samme Etage som Mesters Lejlighed, siden han

¹⁾ Tallet 70 er noget afrundet opad, dog ikke meget: $20 + 70$ giver jo 90; det skal være c. 88. [] er et, vistnok rigtigt, udfyldt Hul i Haandskriftet.

kunde se, hvad der foregik, idetmindste ved Lys. Og paa dette, aabenbart mere fremrykkede Trin af Læretiden har der næppe heller været noget til Hinder for, at den saa meget betroede Dreng ogsaa kunde have en Tællepraas tændt i Utide.

At Haandværkerprøverne, lige saa vel som mangan anden Prøve og Eksamen, kunde give Anledning til Misbrug, var heller ikke noget nyt. »1777 maa Guldsmedelavet alvorligt erindres om« — læser vi S. 76 i C. Nyrops før nævnte Bog —, »at Akademiet adskillige Gange har fundet, at de indsendte Tegninger ikke alene var tegnede af en og selv samme Haand, men endog næsten altid havde en og samme Form og en selv samme Kulør af Emaill«. Hvor vidt det ogsaa dengang var »Oldermandens Dreng«, som havde været paa Spil, faar vi ikke at vide. Til Undskyldning kan jo ogsaa siges, at naar Hr. Dyrkopf var bekendt som »en fortrinlig Sølvarbejder«, men aldrig havde haft, og maaske aldrig vilde behøve at faa en Punsel imellem Fingrene, burde hans Mesterstykke og Mesterlykke vel ikke strande herpaa.

Hvad vi mindst kan begribe, er maaske dog, at Drengen kunde tegne saa godt, at han, selv om det var ham »særdels anstrengende«, dog kunde hjælpe paa een Dag indtil 8 Svende med deres Tegninger, »saa at jeg vidste, de vilde blive antagne«. Før Læretiden kan han næppe have nydt nogen Undervisning i Tegning. Det maa, skønt der mærkeligt nok intet bestemt er at finde derom, være sket under Læretiden paa »Akademiet for de skønne Kunster«.

Under Struensee var der i 1771 udkommet et nyt Reglement for dette¹⁾: »Paa det at den gode Smag og de rigtige Grundsætninger i Tegning ikke allene blandt Kunstnerne, men endog iblandt Haandværkerne, som udkræve Kundskab i Tegning, kunde vorde udbredet, ville vi, at alle i Vores kongelige Residens-Stad værende Professionister og Haandværkere, som ikke kunne undvære Tegning, skulle tilholde deres Lærlinge flittigt at besøge Akademiet«. Undervisningen skal gives uden Betaling, »og saa længe Rummet i Skolerne det tillader, maa ikke nogen, af hvad Stand han og være maatte, afvises.« Des-

¹⁾ C. Nyrop: Haandværker-Undervisningen S. 34.

uden skulde Akademiet approbere baade Ridset af deres Mesterstykke og Stykket selv for alle Mestre, til hvis Profession behøves Tegning. Det første Mesterstykke, Akademiet approberede, var for en Guldsmed. Fremfor noget andet Haandværk maatte jo dette, der ved sit Arbejdsemne selv rakte ud over det absolut nødvendige og op imod Kunstens festlige Højder, kræve Tegning. Det er da ogsaa som noget særlig utilbørligt, Guldsmedlavets Oldermænd i 1824, N. Christensen, oplyser, at der endnu er nogle gamle Svende, som ikke har lært Tegning og følgelig, naar de skal være Mestre, ikke vil være i Stand til at udføre Tegningen til deres Mesterstykker. Men dette gælder altsaa ikke de unge Svende, og det er da utvivlsomt, at hans Formand Peter Hagen, selv om han nægtede sin Lærling at gaa paa Instituttet for Metalarbejdere, har tilholdt ham »flittig at besøge Akademiet«. Begge Undervisninger var ogsaa om Aftenen, den første 4, den anden alle Aftener, saa at det heller ikke vilde være let at komme begge Steder. Den første Lærer ved Akademiets Haandværker-Undervisning var en Maler, saa at det ikke er vanskeligt at gætte, at Hovedfaget var Tegning, selv om der ogsaa siden kom Modellering og andre Fag til.

Men i denne Tegneundervisning var der ogsaa indgydt ny og frisk Kraft i samme Aar, som Jørgen Dalhoff tiltraadte sin Lære, med Gustav Frederik *Hetsch* som Lederen deraf. Født i Würtemberg, oplært i Paris, udviklet i Rom under nøje Forbindelse med de danske Kunstnere, lod han sig gerne kalde til Kjøbenhavn, hvor han ogsaa fik en stor og smuk Opgave ved Udsmykningen af Christiansborg Slot med Konferensraad C. F. Hansen som Bygmester. Sammen med denne bragte han den »rene« (klassiske) Stil til fuldt Herredømme, og med sin levende Interesse for den skønne Kunsts Indførelse i det daglige Liv ogsaa gennem Haandværkernes Virksomhed blev det ham en væsenlig Opgave at bringe Orden og System ind i disses Uddannelse, og da især i Tegning, som han vilde underbygge ved Kundskaber og Øvelser i anvendt Rumlære. Om den Yndest og Bistand, han siden viste J. Dalhoff, vil vi faa mange Vidnesbyrd i dennes Breve fra Udlandet; men vi tager næppe fejl, naar vi henfører dette for ham saa betydningsfulde

Forhold i alt Fald i sin Begyndelse allerede til Lærearene. Og vi forstaar da ogsaa, hvorledes han, selv om det faldt ham »særdeles anstrengende«, formaaede at hjælpe Guldsmedsvendene, »saa at jeg vidste, de vilde blive antagne«. Thi sikkert har han ogsaa paa Akademiet brugt sine Øjne og Hænder, ja Ørerne med, saa at han ogsaa der kunde tilegne sig det mest mulige baade af Forstaaelse og Færdighed. Og man tager næppe fejl i, at denne Færden paa »Akademiet for de skønne Kunster« ogsaa i ham, som i saa mangen anden begavet Lærling ved hans egen senere Undervisning der oppe, har kunnet vække Ønsker og Længsler, der naaede ud over Haandværket og ind i den egenlige Kunsts Rige.

Foreløbig maatte han dog som enhver anden Lærling ende sin Læretid med et Svendestykke, for hans Vedkommende en Flødekande, men han havde den Tilfredsstillelse, at den i Lavsprotokollen, hvad der var højst usædvanligt, fik en særlig Bedømmelse som »udmærket godt forfærdiget«. Som Svend blev han ved med at besøge Akademiet, hvor han kom op i Modelklassen under Professor J. L. Lund. Denne viste Prins Christian (siden Christian VIII), Akademiets ivrige og virksomme Præses, et af Dalhoff udført Reliefbillede af hans Gemalinde, Prinsesse Caroline Amalie, hvorved hans Interesse blev vakt for den unge Mand.

Som han selv fortalte, kom der en Indbydelse fra Overhofmarchal Hauch (Digterens Fader), en af de 4 Repræsentanter for »Selskabet til Haandværkerstandens Forædling« og senere for dets »Institut for Metalarbejdere«, om den nybagte Svend vilde overtage Stillingen som dettes Lærer i Drivning. Snart fik han tillige Undervisningen i Modelling, som han ogsaa havde lagt sig efter. Men hvor ærefulde disse Krav end kunde være for den unge Mand, vilde Honoraret derfor — Instituttet fik bl. a. Understøttelse af Reiersens Fond — dog ikke forslaa til at leve af. Fra Paaske 1821 til Paaske 1823 arbejdede han hos Mester Johan Isbrand; men før og efter, tilsammen »et Par Aar«, hos sin Læremester. Dennes Opgivelse maa dog være af et meget rundeligt Skøn, thi fra Svendepøven til Paaske 1821 var der ikke et fuldt Halvaar, og lige saa kort var der fra Paasken 1823 til den Tid, da han tog til

sin ældste Broder, saaledes som han selv fortæller i et paa flere Maader interessant Brev til den tredje Broder Nicolai i Filadelfia den 2den Juni 1824:

»Jeg har siden Efteraaret været hos Knud, som endnu boer paa samme Sted. Han har, siden jeg kom her, haft nok at bestille; han har en Svend og har dog næppe kunnet bestride det. Han havde den Fornøjelse, at Prins Christian købte adskillige Ting, han havde færdig til Jul, til 30 Rdl., og han har senere haft en Døbefont paa Akademiets Udstilling¹⁾, hvortil jeg havde stukket et Stempel til en Bort, som var anbragt paa Fadet. Han har vist gjort for over 400 Rbd. Bronze til den samme Kirke [Hørsholms?], som Fonten var til. — Nu maa jeg nok begynde om mig selv. Jeg har i Vinter, saa vidt mine Øjne have tilladt det²⁾, graveret dels for Knud og dels for andre. Især i den senere Tid har jeg haft saa mange Stempler at stikke for Guldsmedene, at jeg ikke har kunnet bestride det. Jeg har tillige øvet mig i at modellere. Jeg har blandt andet modelleret Prins Christians Byste i Voks efter Thorvaldsen og hans Gemalindes Portræt til at sætte i et Skilderi, som begge ere næsten færdige, og hvilke jeg agter at forære Prinsen for maaske af ham at erholde Understøttelse til min Rejse, thi fra Akademiet kan jeg intet vente, især da der er intet i Kassen. Jeg kunde vel skrabe saa meget sammen, at jeg kunde rejse uden Hjælp, men ikke, saa jeg kan rejse med nogen egenlig Udbytte. Jeg har ved Hr. Prof. Hetschs Anbefaling faaet en Vase at modellere til Porcellæns-Fabrikket, hvorpaa der er meget Arbejde, jeg har alene tre forskellige Hoveder at modellere. Vaserne ere bestilte af Dronningen, og et Par færdige vil koste omtrent 1000 Rbd., thi der bliver en skikkelig Mængde Maleri derpaa, og det øvrige bliver forgyldt; jeg ventet at blive færdig om en Maaned og agter da straks at rejse.«

¹⁾ Hvor dengang foruden den egenlige Kunsts ogsaa Kunstindustriens Værker fandt Plads.

²⁾ Ogsaa ved mange andre Lejligheder klager han over sine Øjne: men det samme møder os i flere andre af disse private Breve fra andre Personer, ogsaa udenfor Familien. Naar vi nu mangen Gang mener, at det for stærke Lys ødelægger Øjnene, kunde man maaske dengang ligesaa ofte henføre det til det for svage Lys.

Den, hvem dette Brev er skrevet til, Nicolai Christian Dalhoff, den tredje i Broderrækken, var bleven sat i Snedkerlære; men i Modsætning til sine Brødre, der holdt fast ved, at man skylder sit Fædreland alt, hvad man kan udrette, drog han til Amerika, efter som 25aarig Mand at have løbet Panden imod Lavsvæsenets og Lovtvangens Mur. »Jeg tvivler ikke paa, at jeg jo kunde have betydelige Fordele ved at rejse hjem, N.B. naar denne Regering var hjemme«, skriver han 1824, nemlig at man som i Amerika frit kunde nedsætte sig og gøre og sælge, hvad man vil. Han raader dog ikke *til*, saa lidt som *fra*, at rejse derover, da der næppe er større Udsigt til Rigdom og Lykke end hjemme. Selv fandt han da heller ikke nogen uafbrudt Lykke der: han taalte daarligt Vejrliget, især den varme, fugtigt-taagede Eftersommer i Filadelfia, hvor han boede, mistede flere Gange, dels ved svagt Helbred, dels ved andres Svig eller Letsind, hvad han havde tjent, og hans ellers lykkelige Hjem i Ægteskab med en brav Datter af tyskfødte Forældre var stærkt hjemsøgt af Sygdomme og Sorger. Tidlig død (1832) efterlod han kun een Søn, der alt som Dreng forlod sin Stifaders Hus og efter mange Omskiftelser blev en velstaaende agtet Handlende i Burlington, Iowa. Navnet er der uddød med ham, da han ingen Børn havde. Men han hjalp en dansk Slægting, Herlov Hansen, hvis Moder var Datter af Hofgørtler Herlov Dalhoff, frem til amerikansk Energi og Dygtighed, hvormed han har arbejdet sig op til Chef for Nordens maaske største Læder- og Skotøjsfabrik (i Malmø); og en anden dansk ung Mand, hvem det var gaaet ilde herhjemme, har han paa sin Fætters Anbefaling støttet i den vanskelige Begyndelse, saa at han har vundet en smuk og lykkelig Stilling derovre.

Inden vi følger Hovedpersonen for vor Skildring ud paa hans Ungdomsrejse, maa vi med ham gøre et kort Besøg i Ønslev Præstegaard.

Efter sin Hustrus Død i 1817 sad Præsten som Enkemand i flere Aar. Men fra 1822, den 14de Marts, har vi et Brev fra ham til »Velædle Jomfru J. E. Grundahl, Tødberg Præstegaard, Aarhus«, som melder Forandring; og denne er saavel i

sig selv som i Meddelelsesmaaden saa karakteristisk, at vi maa høre lidt derom, udover det, »at Du ved Mødet i Khavn vil ved det helligste Baand blive min«. . . . »Som Nyheder kan jeg fortælle Dig, at der i Gaar i Khavn er bleven holdt et overordentligt Geheime-Conseil. Ikke ved Hoffet, men i Dronningens Tværgade Nr. 344¹⁾. Ikke om Statsager eller Tyrkekrigen, nej, men om Dig og mig. . . . Jeg har i et langt Brev af 11te ds. overrasket mine kjøbenhavnske Venner med Opdagelsen af vor Hemmelighed.« Dog ikke direkte, men indlagt i et andet Brev til Svigerdatteren Louise Hansen, som skal sammenkalde dem alle og først lade dem gætte og siden høre baade om Begivenheden og Personen. »Sandelig, det havde været 4 Sk. værd at have staaet i en Krog og set alle de Ansigtstræk, hørt alle de Udraab, som denne Lecture har foraarsaget. Dog er jeg fuldt og fast forvisset om, at ingen af dem misunder mig de gladere Dage, men at de alle med aabne Arme og velvillige Hjerter vil modtage Dig.«

At han havde Ret i denne Formodning, i alt Fald hos de to hinanden i Alder og Sind nærstaaende Sønner Nicolai og Jørgen, viser hans Brev til disse af 1ste April: »Med inderlig Fornøjelse, ja virkelig med et rørt Hjerte har jeg modtaget begge Eders Breve, hvori I lykønske mig til min forestaaende Forandring, og Held mig, at jeg tør forvise mig om, at I mene det oprigtig. Vel frygtede jeg ikke for, at I nogensinde vilde være blandt dem, der — af Frygt for, at der skal fragaa dem noget i deres Arv — saa ofte lægge alle mulige Hindringer i Vejen for deres Forældres andet Ægteskab; men at I længe har ønsket, ofte har ytret for hinanden det Ønske, at jeg vilde gifte mig, det var mig virkelig paafaldende. . . . Inderlig glad siger jeg derfor: Held mig, at jeg har saadanne Børn! ja Gud og Eders egne Hjerter lønne Eder for Eders Kærlighed til mig!« Deres Mishag med, at der skal holdes Skifte, kan ikke afvende dettes Nødvendighed. Jørgen bedes gøre »lidt Snurrepiberi, f. Eks. et Livspænde el. sligt til 10 Rdl.s Værdi« til Foræring til Bruden. Og saa kommer den mærkelige Fortsættelse:

¹⁾ Hvor Possementmager Hansen, den unge Præst P. Dalhoffs tilkommende Svigerfader boede.

»Ventelig have ogsaa I fundet det lidt besynderligt, at jeg gifter mig med en Pige, jeg ikke har set. Men frygter ikke! At se Mennesker, endog længe at se dem, er derfor ikke at kende dem, og at kende Pigen er sandelig ikke at kende den tilkommende Kone. Desuden veed jeg, at de fleste Mennesker ere, som de omgaas til. Skønnende paa de glADERE Dage skal jeg nøde min Pige til at elske mig, og Ønslev Præstegaard — det Haab er for mig urokkeligt — skal atter blive Fredens og Glædens Hjem. — Det Ord Stedmoder vil vist ikke bortskræmme Eder. Nej, I vil vist i hende søge og finde, hvad jeg fordem søgte og fandt i hendes Moder [hans Stedmoder], neml. en ømt elsket og elskende Veninde — en Søster.« — En lille Bemærkning i en Hilsen fra FASTER Regine, hvormed Brevet ender, kan maaske give os et Indblik i, hvorfor Ønslev Præstegaard en Tid, især efter Moderens Død 1817, ikke har været »et Fredens og Glædens Hjem«. Den Slags Spidser, som her endog sendtes gennem hendes Broders kærlige Brev, har der vist vanket flere af mundlig under deres Besøg i Hjemmet, medens hun har været Husmoder, og haft deres Del i, at selv hans voksne Børn baade for deres egen og end mere for deres Faders Skyld kunde længes efter et andet Regimente. — At han bejlede til en Pige, han aldrig havde set, burde maaske ikke støde os saa meget, naar vi tænker paa vor Tids Avisfrierier, og naar vi husker, at Jylland dengang laa mangfoldige Dages Rejse længere borte fra Falster end nu. Og mangen Erfaring vil sikkert ogsaa give ham Ret i, at man ofte kan kende sin tilkommende Hustru bedre af hendes Moder end af den unge Pige selv, og at de unge ofte havde gjort bedre i at høre lidt mere efter deres Forældres Raad.

Hverken Præsten eller hans 42 Aar yngre Hustru blev skuffede i deres Forventning. Sønnerne omgikkes virkelig »Hanne« paa samme hjertelige, frie Maade, som Faderen i sin Tid hendes Moder. Dobbeltbrylluppet mellem de tvende og mellem de to unge Præstefolk fandt Sted paa samme Dag, 10de Maj 1822, dog ikke som Hanne havde tænkt sig, at Faderen viede Sønnen og Sønnen Faderen — det vilde have givet for megen Rørelse! mente Faderen, som derfor gik til en Ung-

domsven med sin Brud, efter at han havde forenet Sønnen og hans Brud.

20de Marts 1823 skriver Faderen til sin Søn Jørgen: »Dit sidste mig saa kærkomne Brev — men uden Dato — har jeg flere Gange gennemlæst, og hver Gang med ny Fornøjelse, og hvorfor? Fordi jeg deri saa tydelig skuer den Tænkemaade hos mine Børn, der gør mig som Fader saa lykkelig — næsten vilde jeg sige, saa stolt. Tro mig, at de Ord: »Kunde jeg gøre Knud nogen virkelig Gavn, vilde det være min største Glæde at opofre alt, thi jeg har ikke meget at risikere, og han har fortjent alt af mig!« endog i dette Øjeblik lokker en Glædestaare af mit Øje. — Gud lønne Dig derfor! O, hvor forvisset er jeg om, at Han vil det, ja at han allerede gør det. Hvor forvisset er jeg om, at Du, ved at tænke og handle saaledes, føler en indre Tilfredshed, der er lidt mere varig, end selv de største Fordele kan skaffe den egennyttige. — Knuds ædle Hjerte, hans retskafne Vandel, saavel som Duelighed, fortjener vist nok den sandeste Agtelse af dem, som kender ham.« Desværre kunde Faderen ikke hjælpe Knud, der nu skulde komme hjem fra sin Lærerejse, med en Sum Penge til at begynde en Forretning; »jeg kan slet intet«; »Peder Krøl« har været for haard en Kreditor ved ham. Men naar han skal svare paa det, hvorom Jørgen har villet raadføre sig med ham, om han nemlig skal blive hos sin Mester for Dagløn eller tage hjem til Ønslev for at skære i Staal nogle Stempler, som kunde blive til fælles Nytte for Knud og ham selv — det er de Spænder og andre »Snurrepiberier«, som gjorde saa megen Lykke — da er Svaret egenlig givet af Spørgeren selv. »Du gætter vist alt, hvad mit Votum vil blive. Hvad jeg endnu kunde tillægge, vilde smage lidt mere af Egoisme, nemlig den Glæde, jeg føler ved at se mine kære Børn omkring mig. Tro mig, at baade min gode Hanne og jeg ønsker Din Nærværelse. Altsaa er mit Raad, at — — —. Og da jeg i Dag har flere at skrive til, maa Du hermed tage til Takke. — Modtag iøvrigt min bedste Velsignelse og Forvisningen om min Kærlighed.

Dalhoff.«

At denne Indbydelse er bleven taget til Følge, ser vi af en et Aar senere falden Brevytring fra Hanne Dalhoff, hvori hun

beklager, at hun ved den Lejlighed ikke har været imod ham, som hun burde, og ikke har taget sig af ham, som hun skulde, fordi hun ikke var rask. Og Forklaringen herpaa faar vi atter af et Brev fra Præsten af 13de Nov. 1823, adresseret til »Hr. Gørtlermester K. P. Dalhoff, paa Hjørnet af Østergade og Pilestræde Nr. 56 paa 3die Sal«, hvori han med Jubel forkynder, at der er kommet »en stor Tøs«, og endda har den Glæde første Gang i sit Hus »at se en diende Glut ved et moderligt Bryst« — de andre har altsaa faaet Flaske. »Vel mørknes min Glæde nu og da ved den Tanke: den lille kan saa snart vente at blive faderløs, men da opmuntrer jeg mig igen ved den Tanke: Gud lever jo!«

Den 12te April 1824 fortæller han sine Børn om en overstaaet Sygdom: »Gamle Ven Gigt havde behaget at indkvartere sig i mit Bryst og holdt et slemt Hus; især var Natten til den 1ste April — da hvert Aandedræt var som et Dolkestød, mig den frygteligste. . . . Ventelig har jeg paadraget mig den Tøraf ved at arbejde — udsat for den barske Vaarvind — i Haven, hvor jeg har holdt et slemt Hus med alle de gamle Ribs-, Stikkelsbær- og Ligustrum-Hækker, der alle ere udfejdede, saa at Haven næsten ikke ligner sig selv¹⁾ . . . « — I et følgende Brev til Jørgen af 1ste Juli takker han for en smuk Foræring, denne har sendt Hanne, men paaminder sin Søn om, at han selv kunde bruge Værdien deraf til sin nær forestaaende Rejse, og »at Grænselinien mellem Gavmildhedens Dyd og den nær begrænsede Fejl er saa vanskelig at drage, og at den kolde Fornuft saa ofte nægter vort Hjerte mangen Glæde af det Slags. Give Gud, at hin stedse maa betegne for Dig den Vej, som dette bør følge! . . . Du agter altsaa, som Du skrev i Dit sidste kærkomne Brev af 7de Juni, at tiltræde Din Rejse i denne Maaned. Mine bedste Ønsker og Velsignelser skal ledsage Dig overalt. — Men naar nogen spørger: I hvad for et Fag rejser Du? da maa jeg svare: det veed jeg ikke! Et det som Graveur? Medailleur? Ciseleur? Modelleur? eller hvad? Gid Du ingen- sinde fortryde, at Du har forladt den Bane, paa hvilken Du

¹⁾ Det er da ikke saa vanskeligt at forstaa, hvorfra Sønnen Jørgen havde sine Gartner-Lyster.

anvendte Dine Læreaar. I ethvert Fag er baade Ære og Levebrød at vinde; men eet bør dog nok være vort Hovedfag. Mon Du i Henseende til dette ene har bestemt Dig? Sandelig, jeg veed det ikke, men ønsker at vide det. . . . Mester Knud undskylder mig vel, at jeg ej denne Gang skriver ham til, da jeg intet har at skrive om. Maaske skulde jeg gratulere Lieutenanten ved det borgerlige Artilleri? Ja vel! men hellere, langt hellere — ønskede jeg at kunne gratulere ham i en anden Henseende, som han maaske gætter. — Gud velsigne Dig, ham og samtlige vore Venner! Lev vel og elsk Din Dig ømtelskende Fader.

Dalhoff.

Det var paa een Gang et Bindebrev og en Afskedsvelsignelse til den bortdragende.

VANDREAAR.

Helt fra Middelalderen af har det været Skik, at Haandværkere skulde vandre. Det hørte med til Svendenes Uddannelse, ja i det 17de Hundredaar var det omtrent slaaet fast, at ingen Svend kunde blive Mester, uden at han havde vandret mindst tre Aar paa sin Profession — kun enkelte Lav nøjedes med eet. Naar Drengen var bleven Svend, tog han enten straks eller efter ikke lang Tid sin Randsel — eller som man ogsaa her gerne brugte dens tyske Navn »Felleisen« — paa Nakken og Staven i Haand. Og saa gik det ikke blot Danmark, men ogsaa oftest Tyskland igennem, stundum til Italien og videre omkring. Men navnlig i Tyskland, Nederlandene og Schweiz traf han den samme Lavsordning som her hjemme, var »med i Lavet«, boede paa dets Kro og fik om nødvendigt sin Geschenk eller Gave paa dets Værksteder. Men den ærekære Svend vilde jo helst selv tjene sin Kost, og det galdt netop at komme til at arbejde under forskellige Mestre for at lære ulige Fremgangsmaader og Mønstre at kende og saaledes om muligt at bringe noget nyt hjem med sig, foruden hvad Kappelstriden med fremmede Lavsfæller udviklede af Evner og Færdigheder.

Som alt andet kunde ogsaa disse Vandringer udarte. Den nemme Levevej lokkede og fastholdt dem, der ikke havde me-

gen Drift eller Viljeskraft til at arbejde, indtil Arbejdslysten helt slap op og tre slemme Kammerater: Lediggang, Tiggeri og Drik nedbrød al moralsk Selvhævd, saa at de »vandrende Svende« blev en Plage og en Skræk for baade Købstad- og Landbefolkning — stundum voksende til det overvældende, stundum mindskende efter de forskellige Tidens Medfør og Øvrighedernes Indgriben. I Slutningen af det 18de Aarh. udgav Prof. A. Garborg et Smaaskrift, hvis Titel »Theori og Erfaring om Lavsindretningens Skadelighed« viser dets Formaal, men hvori han netop, skønt han i det hele ser Nyttens af Udenlandsrejser, er ganske imod Haandværkssvendenes Vandringer, fordi »Lavsindretningen gør, at han lige saa lidt kan komme efter Kunstens Hemmeligheder paa fremmede Steder som herhjemme.« Det er, som en tidligere Meningsfælle — Bogtrykker Hallager — har udtrykt det, at »den Svend, som kun besidder en maadelig Kundskab i sin Profession, men derimod godt forstaar sig paa de saa kaldede Haandværks-Gewohnheiten, er ej alene æret af sine Medsvende, men endog frygtet af sin Mester. Og hvorfor skulde han saa anstrenge sig? Lavenes Gewohnheiten og Gebräuche, der giver Oldgesellerne lige saa mange Ceremonier at passe og iagttage som en jødisk Rabbiner, fordærver alt«¹⁾. Meningen er altsaa, at disse Ceremonier optager Interessen, og Lavsbaandene lænkebinder Tanke og Haand, saa at man kan rejse ud og vende hjem uden nogen virkelig Fornyelse eller Udvikling, hvis ikke særlig Begavelse og Viljestyrke gør en Undtagelse mulig.

At *Jørgen Dalhoff* skulde og maatte ud paa Rejse, og at han vilde faa et betydeligt Udbytte deraf, stod klart baade for ham selv og for andre. Og disse andre naaede højt op. En Dag var han tilsagt til Audiens hos Kronprins Christian Frederik (Chr. VIII). Da den unge Svend kom ind, saa han sine egne Arbejder, som han havde indgivet til Akademiet for de skønne Kunster for at faa dets Anbefaling til en Rejseunderstøttelse af Reiersens Fond, liggende paa en Taburet. Kronprinsen var jo Akademiets Præsides, og ikke blot af Navn; han førte virkelig Forsædet ved Direktionens fleste Møder og fore-

¹⁾ C. Nyrups førnævnte Bog S. 40.

lagde Sagerne vel forberedte, som man endnu ser af Protokollerne. Og han tillige med Professorerne Hetsch og J. L. G. Lund¹⁾ var Dalhoffs virksomme og trofaste Velyndere.

Akademiets Anbefaling blev da ogsaa god: »Da Akademiet kender Ansøgeren som en udmærket Arbejder i Modellering, Bronce- og Metalarbejde, ønsker det ham paa det bedste anbefalet til en Rejse i Udlandet, hvorved han i Fremtiden kunde sættes i Stand til ved videre Fremgang, Øvelse og Erfaring i sit Kunstfag at gavne sit Fædreland«. Prinsen ønskede særlig, at han skulde til *Rom* for Antikkernes og for Broncestøbningens Skyld, hvortil han behøvede en Mand for at kunne gennemføre sine Planer med Thorvaldsens Kunst for Øje, saaledes som han siden viste i sin korte Regeringstid.

Af andre skriftlige Vidnesbyrd ved denne Lejlighed foreligger — foruden hans Læremesters, Side 36, følgende: »At Hr. Jørgen Balthazar Dalhoff er Lærer ved Institutet for Metalarbejdere og har i nogle Aar undervist i Drivning og Ciselering til Institutets Bestyrelses fuldkomne Tilfredshed, bevidnes herved af undertegnede som speciel Bestyrer af anførte Institut.

Conradt, Major« (v. Kbhv.s Borgervæbning).

For at »sættes i Stand til at *gavne sit Fædreland*« blev alt-saa den endnu ikke fireogtyveaarige unge Mand sendt ud og fik da ogsaa paa sin fulde tre Aars Rejse samlet en Rigdom af Oplevelser og Indtryk, af Kundskaber og Indsigter, der virkelig kom Fædrelandet til Nytte. Hans Breve fra Udlandet er derfor ikke blot private Meddelelser, der kun kan interessere en Familiekræds, men Udtryk for en bevidst Fremadstræben, der gælder Helheden: Standen, Industrien, Kunsten, Landet. Som han har mange Hverv og Ærinder, saa ser han sig ogsaa om overalt, hvor han kommer, i Værkstedet, paa Museer og Akademier og bruger baade Øje og Øre, Hoved og Haand for at kunne løse de Opgaver, der venter ham hjemme, saa fuldkomment som muligt. — Hans egne Breve aftrykkes derfor næsten

¹⁾ Mod Historiemaler Lund bevarede han en bestandig Taknemmelighed. Da han lagde Gas ind paa Akademiet, satte han for at skaane den gamle Mands svage Øjne farvede Glas paa Lamperne i hans Klasse. Han maatte dog atter bytte dem med klare; Lund ønskede ingen slige Hensyn.

helt, Brevene til ham kun i Forhold til, som de kan oplyse os om hans Kreds og gennem denne om ham selv.

•Berlin 20. Sept. 1824.

Inderlig kære Forældre, Familie og Venner!

Med Glæde iler jeg for i mit første Brev fra Udlandet at meddele Dem, at jeg er særdeles frisk og munter kommet til Berlin, har faaet en god Condition og er i alle Henseender tilfreds. — Naar De først veed dette, maa De have Taalmodighed til ligefrem at høre min Rejse, min Stilling og nogle Betragtningen over det, der mest har interesseret mig. At jeg den 25de August forlod Kjøbenh., men var igen i Land ved Kastrup den 29de og saagar i Kjøbenh. den 30te, behøver jeg ikke at fortælle; Guldsmed Niedlich fulgte med paa Skibet og laa der om Natten, men maatte straks om Morgenen i Land, da Vinden var god, dog dette Gode varede kuns en halv Dag, og siden havde vi enten stille Vejr og utaalelig Hede eller Modvind i seks Dage, inden vi naaede Swinemünde. Paa Rygen var Styrmanden og jeg i Land med en Passager, der var ked af Sejladsen. Vi roede næsten en Mil ind til Landet, og imedens vi var i en By for at faa Forfriskninger, var Skibet gaaet dobbelt saa langt ud. Heden var skrækkelig, og vi roede med en saadan Force, at jeg aldrig har svedet saaledes, thi selv Skoene var gennemvaaede. Vi sang hele Vejen og morede os ret godt, men jeg tæller endnu tolv store Blaser i mine Hænder. — En Dag og Nat blæste det dygtigt, og alle de voksne Passagerer raabte paa t. (?) hver i sin Krog, kuns Børnene og jeg ikke, thi saasart jeg begyndte at hænge med Hovedet, raabte Styrmanden: »Nun, Goldsmid, immer lustig!« og da maatte jeg springe med ham, skønt jeg næppe kunde gaa, og saasart Vejret var godt, maatte jeg blæse for dem¹⁾, imens de dansede og gjorde Narrestreger. Dog nok herom, den 4de September kom vi til Swinemünde. Denne By ligger ret smukt, men især i saadan Hede er den utaalelig at gaa i; thi der er ingen Stenbro i hele Byen, og Sandet er saa fint, at naar en Vogn har kørt gennem en Gade, kan man længe ikke se derigennem. Der er en ret smuk Skov med Anlæg og Badehuse,

¹⁾ Paa Fløjte.

hvortil der den Dag skulde være kommet omtrent 200 Damer for at blive vaskede. Om Aftenen Kl. 10¹/₂ forlode vi først Swinemünde i en aaben Baad, skønt vi Kl. 9 var gaaet om Bord; thi her fik man mig atter til at blæse, og Skipperen havde Løjer af at lokke Byens Folk ned til Havnen, medens vi roede frem og tilbage. — Vi ventede anden Dags Morgen at komme til Stettin, men maatte først ligge tre Dage og Nætter paa Søen¹⁾ under Torden, Storm og Regn, og kom først den 6te til Stettin. . . . Gerne havde jeg blevet her en Dagstid; thi da jeg i tolv Nætter ikke havde været i Seng, var det mig dog saa underligt, og Byen, men især Egnen er særdeles skøn, men da min Vært var saa uforskammet dyr, og der straks om Morgenens derpaa var en god Lejlighed med en Furvogn²⁾, benyttede jeg samme. Jeg kom i ret behageligt Selskab med tre Damer; kuns synes mig, der gives temmelig hyppigt af dem, man paa Tysk kalder Flohen. Vi kørte i en lukket, ret magerlig Vogn, hvor vi alle sade med Benene sammen. Paa Vejen fandt jeg aldeles intet smukt eller mærkværdigt. Kun paa Gæstgivergaarden i Neustadt var et Værelse nydeligt dekoreret med Skilderier, forfærdigede af Værten selv, og kuns af Kork. Nogle af dem var meget store og sammensatte af lutter ganske smaa Stykker omtrent som Mosaik, og hvor Skygge behøvedes, var de brændt brune og sorte. Træerne vare, tror jeg, af Trærødder, overtrukne med noget, der viste Barkens Forskellighed, og Bladene af Kork. De fleste Stykker vare romerske og græenske Prospekter. Manden rejser overalt paa sin Kunst og har haft Stykker paa flere Kunstudstillinger; han gør dem ogsaa til Salg, men til 100 Th. Stykket.

Onsdagen den 8de kom jeg til Berlin om Aftenen; da det allerede var mørkt, kunde jeg ikke opsøge mig Logis, men maatte blive, hvor Kusken førte mig hen, nemlig i en Gæstgivergaard, som rigtignok var simpel, men dog dyr; thi for hver Nat i Logis maatte jeg betale 3 Mark curant, skønt Værelset var tilfælles med flere, og det samme har jeg betalt i Swinemünde og Agermünde. Naar man ikke skulde blive noget Sted om Natten, kunde man rejse temmelig billigt, især naar man

¹⁾ Stettinerhaff.

²⁾ Fragtvogn.

ingen Kuffert havde; thi til Swinemünde forlangte Kaptainen kuns 1 Specie. Derfra til Stettin kostede det kun 8 pr. Gr., og Vognmanden fik 3 Rigsd. preuss. til Berlin; og dog har det i det mindste kostet mig 20 Rdl.

Hos Professor Rauch var jeg straks, og han skrev mig et Brev til det Kongelige Porcellænsfabrik, men da Direktionen var bortrejst, blev jeg ikke ekspederet, men har dog siden været der overalt og moret mig fortræffelig; jeg faar maaske straks noget at modellere derfra. Ligeledes gav han mig et Brev til en vis Hassauer (for hvem Smediker arbejder); han har et stort Fabrik, med Guld, Sølv og Plet; han beklagede sig, at han nu ikke kunde tage mig, men gav mig ligeledes nogle Breve til Broncefabriket og til en vis Hof-Juveler Wagener i Jerusalemstrasse 19, hos hvem jeg fik Arbejde, dog først om 8te Dage, men han gav mig det straks skriftligt. Mit meste Arbejde bliver her at stikke Stempler, samt at modellere og drive, hvad der forefalder, thi der bliver ikke gjort stort Arbejde. — Til Eftersøg¹⁾ og af Nysgerrighed har jeg været hos alle Graveurerne, men de klynke alle saavel som Guldsmedene, især i denne Tid, da de Kongelige og alle Herskaber ere bortrejste. Men til Tyskernes Ros er jeg behandlet saa honet overalt, at en Udlænding ikke kan vente det i Danmark. Ulbachs Forældre skaffede mig straks Logis hos en Urmager, hvis Kone vasker, kruser og syer for Folk; jeg har et smukt Værelse paa 2 Fag, der vender ud til en Have, en Comode til Afbenyttelse for 2 Rdl. om Maaneden. I denne Maaned er der en til paa samme Værelse, en dansk Miniaturmaler. Kuns Skade, her er ingen Kakkellovn, ellers vilde jeg her godt kunne benytte Vinteraftenerne. I Mandags var jeg hos Professor Schadau for at faa Adgangskort til Akademiets Gibssamling, og i samme Øjeblik kom Etatsraad Hansen med tre af sine Døtre ind. Hvis han ellers havde kendt noget til mig, havde det truffet sig godt. — I de otte Dage jeg nu har været her og intet har haft at bestille, har jeg stedse været beskæftiget med at se, hvad der for mig kunde være seværdig, flere Gange har jeg været paa Jernstøberiet, hvor man har travlt til Udstillingen (Lachner og flere fortjener i denne Tid 8 Rdl. pr. ugentlig), flere

¹⁾ (?)

Gange paa Rauchs Værksteder og paa alle Museum og Gallerier, der for mig kunde være nyttige og uden 2 Sk. Udgifter, kuns maa man skriftlig bede derom og faar da Adgangskort, og selv Budene, som viser en om, er ej at formaa til at modtage noget. — Nu nogle Betragtninger om Staden selv; jeg finder den i det hele langt skønnere, end jeg havde forestillet mig den, thi især i den Del af Byen, hvor jeg bor, ere Gaderne store og regulære, og foruden paa alle Kongelige Bygninger er vist 10 Marmor- og Stenstatuer paa Pladserne, hvor iblandt især tvende af Rauch ere overordentlig skønne. — Berlinernes mest herskende Gud er Apollo og dernæst Mars. Her er to Theatre og et Operahus, som er ganske nye. Paa Gendarmenmarkt staar to smukke sarte, næsten ens Kirker, og midt imellem dem er Apollos største Tempel, som er den smukkeste Bygning, jeg har set, hvorpaa Apollos Triumf paa flere Maader ses i nydelig Billedhuggerarbejde, men især udmærker en kolossal Apollo sig, dreven af Kobber, i en Triumfvogn ovenpaa Frontespicen (her glædede det mig dog, at han, i hvor højt og majestætisk han stod, dog ikke kunde se over Kirkerne, thi et højt Spir har i min Smag ellers intet særdeles skønt). Mars hædres, foruden ved de mange krigerske Statuer, af enhver Laps, der for at ligne Soldat bruger Knebelsbart. — Da jeg havde sat mig for, ikke at skrive hjem, før jeg var kommet i Arbejde, har jeg ladet dette ligge nogle Dage og tager nu Afsked med den Tidende, at jeg i Dag har begyndt mit Arbejde og er særdeles fornøjet dermed. Til Knud har jeg en Del at skrive, her ikke er Plads til. I hvor godt jeg har det, savner jeg dog meget, nemlig mine danske Venner.

Lev alle lykkelig og elsk Deres stedse elskende

J. Dalhoff.«

Hvor stor Glæde dette Brev har bragt hans kære, ses af et Brev, dat. 6. Okt. fra hans Fader til Knud: »Det fornøjer mig inderligen, at Jørgen, efter hans temmelig besværlige Rejse, dog lykkelig har naaet sin første Bestemmelse i Udlandet og finder sig tilfreds. At han ved sit Geni vil gøre sin Profession Ære, tvivler jeg slet ikke paa; kun at det ikke altfor meget maa ske paa hans Helbreds Bekostning!!« Han nærer nemlig

faderlig Bekymring for hans Hang til Melancholi og Hypochondri, til hvis Aarsag man ikke ret kan finde ind.

Det første Svar paa sit Brev faar Jørgen fra Broderen Knud, der nu har fundet sig en Bolig med Butik i Norgesgade Nr. 110 i Kælderen, »anden Gaard paa højre Side fra Kongens Nytorv. Gaarden har før været Privatbolig, men er købt af Kaptain Malling og i Sommer ganske ombygget af Koch. Jeg har ellers haft brav at bestille og kan nok vente mere; ogsaa har Flytningen sat mig tilbage, saa at Prof. Ørsteds Lysekroner endnu ere langt tilbage. Paa Porcellænsfabrikken ere de endnu ikke saa vidt, at vore Dørbeslag kunde paasættes der. Dir. Garlieb beder, naar Du bliver bekendt paa Porcellænsfb. i Berlin, Du da vil tage nogle Tegninger af det bedste der, med de akkurateste Maal og sende ham. — Jeg har i disse Dage modelleret et lidet Parti i Hjørnet ovenfor Hovedet til Din Vase. . . . Efter Major Conradts Anmodning har jeg indleveret en Del til Udstillingen, hvilket dog mest er Dit Arbejde, hvilket jeg sagde ham, men han sagde, at det gjorde intet; det kunde dog faas hos mig. — Udstillingen er endnu ikke begyndt, og jeg ønskede nu nok, at jeg havde det hjemme. I Dag har jeg først hængt et Skab ud, og jeg maa nu blive med det andet, til jeg faar det (udstillede) hjem, og jeg tvivler ikke paa, at det jo vil give en Del Arbejde. . . . Fra Conradsen skal jeg hilse Dig og bede Dig ikke at glemme at besøge Freund¹⁾; han er en brav, ligefrem Mand. . . . Jeg haaber, at Du snart glæder os med Breve. — Med mange Hilsener fra Familie og gode Venner og med de inderligste Ønsker for Dit Vel slutter Din stedse elskende Ven og Broder.

K. P. Dalhoff.«

Herpaa svarer Jørgen:

Berlin 2. December 1824.

»Kære Broder!

Dit Brev af 2den November har jeg med Glæde modtaget og skammer mig ved, at jeg først en Maaned derefter svarer.

¹⁾ Medailleur J. Conradsen og (formodenlig) senere »kgl. Myntsmed« F. Freund.

Jeg sender Dig hermed nogle Modeller, dem Du og flere maaske ville bebrejde mig, at jeg ikke sendte bedre. . . . Flere hele Dage har jeg løbet forgæves for at opsøge Modeller; man klager, at man just her savner sligt; paa Akademiet er der nogle, men saa store; maaske kopierer jeg nogle af dem i det smaa og da sender jeg dem. — Jeg endte mit sidste Brev med, at jeg var tilfreds med min Kondition. Du ønsker naturligvis at vide noget fuldstændigere. Jeg har 5 Courant Thaler om Ugen og gaar Søndag, Tirsdag og Torsdag hele Formiddagen paa Akademiet. Selv om Sommeren ere vore Arbejdstimer (Midtægstimen fra) kun 10, og da jeg arbejder paa samme Værksted som Wagner selv, har jeg mange aparte Fordele. Foruden Persiers Værk »Pariser Udstillingen« og flere har han laant mig en fuldstændig Knokkel- og Anatomilære, som han selv har tegnet paa Akademiet, og hvorefter jeg efter Fyraften tegner. Mit meste Arbejde er at stikke Stempler og ciselere. Hidindtil har jeg næsten ikke gjort andet end Gulddaaser, hvoraf jeg har ciselaret to, een med couleurt Guld. Da jeg stedse har haft Arbejde, jeg ikke før har set, er det mig ret kært, at jeg ingen Anbefalinger havde uden mine Modeller; thi især i Førstningen gjorde jeg mig stedse dummere, end jeg var, for at give ham desmere Lyst til at undervise mig¹⁾. Wagner er en virkelig sjælden Mand med Karakter og Retskaffenhed og har aldeles min Agtelse og Tillid; hvis dette ikke var Tilfældet, vilde jeg maaske benytte mig af at tage Aftryk af flere Hundrede Ponjoner²⁾ og sligt, hvilken Methode man her ikke kender. Ingen uvedkommende tør komme paa vore Værksteder, og ej engang vi tør gaa fra det ene Værksted til det andet; dog har jeg Frihed overalt, kun en saakaldet Maskinstue ikke, men Skade at, førend jeg vidste det, havde jeg været der og tegnet af, hvad jeg ikke maatte se; herom drømmer ingen, og

¹⁾ J. C. Nyrop: Haandværksskik i Danmark, Tillæget S. 42 læser vi i »Väterliche Worte an reisende Handwerksgeßellen«, der vel er opskrevet senere, men vist rækker ikke lidet længere tilbage: »Spørg meget, hvor du kommer; svar kort, gør dig mere uvidende, end du er, saa vil man overalt gerne undervise dig«. Raadet ligger dog nær og er sikkert opfundet og brugt af mange uden at være lært.

²⁾ Ponjon eller Patrice kaldes det ophøjede skaarne Stik, i hvis Afstøbning (Matrice) en Medaillon støbes eller presses.

jeg kommer der ikke mer. Emaillering hører egentlig til mit Arbejde, men da det er saa slemt for Øjnene, vil jeg ikke lære det. Vi har Presse, Durchslag, Valse med 30 graverede Bomme, Guillosjermaskine, Drejebænk med Pas- og Ovalværk og en Maskine, jeg hverken kan eller vil beskrive Dig, da Du til ingen Guldsmede maa tale derom. Vores fleste Stempler ere $\frac{3}{4}$ Alen lange, ej en Tomme tykke, 4 Tommer brede; inden de graveres, loddes de paa en stor Jernklods. Dette forundrer Dig maaske, men naar Du saa medfølgende Kageske og end langt vanskeligere Ting aldeles skarp og glat bagpaa, vilde Du ogsaa forundres. En Maskine omtrent som Kobberstiktrykkernes, kuns at Stemplerne trækkes tilbage med Sølvet eller Guldet gennem en Art Valse. Hvad Magt den har, kan Du slutte, naar een Mand trækker selve Stemplet (af støbt Staal) derigennem, saa at det hverken behøver at files eller slibes til Graving. Et Haandgreb, der til Graving er særdeles nyttigt, maa jeg lære Dig. Naar man med en Buk- eller Stafstikkel¹⁾ arbejder især i Dybden, holder man imellem venstre Pege- og Tømmelfinger en tynd Punsel eller Pind ret fast, hvorimod man dels støtter højre Tømmelfinger og tillige lader Tyverten glide derpaa. Ved Forsøg vil Du først indse Nyttens deraf. Træ bruger man især paa Guld for ikke at gnave Hjørnerne. Uden denne Methode var det ikke vel muligt at skære f. E. Roserne i medfølgende lille Bouquet uden at rifle eller slibe dem det mindste.

I hvor godt jeg har det, keder jeg mig dog ofte, da jeg ikke har eet eneste Menneske her, jeg gider søge Omgang med. Naar jeg ikke er paa Komædie, tilbringer jeg stedse Aftenerne og Søndagen paa mit Kammer alene; thi paa Tabaschier og sligt er det mig ikke muligt at finde Fornøjelse, da jeg der allersnarest bliver melankolsk. Vel har jeg oftere maattet høre, at den, der ikke ser og besøger alt, hvad man har i Berlin, kan, naar han kommer hjem, hilse og sige, at han er rejst som et Faarehoved og kommet hjem igen som et saadant. Jeg har endnu ingen Snaps drukken her, men drikker daglig Øl til 10 Drejer, hvorved jeg finder mig særdeles vel; i flere Aar har

¹⁾ Med en Stikkel eller Gravstikkel graverer man; men af dem er der mange Slags; af de to her nævnte er den første halvrunder, den anden flad.

jeg ikke været saa fed og frisk, som siden jeg kom her. Øjnene ere særdeles gode, men selv paa Komædie bruger jeg Brilller. Hvis Dine Øjne om Aftenen gør ondt og Du dog maa arbejde, anser jeg det for Din Pligt at forsøge Konservations-Brilller. En fransk Lærer kommer en Gang om Ugen til mig.

Carl Petersen var nogle Dage her, fik ingen Arbejde, er nu i Burg ved Magdeburg, til Foraaret kommer han nok til Kjøbenhavn. Han er i Særdeleshed godt øvet i at støbe, og Du vilde vist være tjent med ham. . . . For at Du dog skal faa en Bischen Nyt. Kongen af Preussen har for nogen Tid siden giftet sig med en ung Pige, viet til Venstre Haand, og gjort hende til Grevinde af Aiblit; det er ikke officielt, men sikkert. Marchallen kom en Søndag Aften Kl. 10 til Wagner og bestilte to Ringe og for ingen Forundring at vække bad, at de maatte være ret simple og ej koste for meget. Om Mandagen holdt de Forlovelse og Tirsdagen Bryllup, og nu farer hun overalt med ham. — Glantz er endnu paa Jernstøberiet, og beder Dig hilset. Paa Porcellæns-Manufacturet kommer jeg vist ikke mere, da den Mand eengang har fikseret mig, og min Tid er saa aldeles besat. Hvis det ej er for sildig, da hils Hr. Garlieb¹⁾, at jeg har set adskillige Vaser med Ornamentter, hvor Grunden var forgyldt og poleret, og det ophøjede hvidt og ret mat. Det ser prægtigt ud. Man ser ofte malede Ornamentter, der er saaledes udførte, at de ser ligesaadan ud. Forgyldt og hvidt er i det hele meget i Mode her, da alle nye dekorerede Bygninger som Komædiehuset og lignende stedse ere udførte i denne Smag. Min Mening er nemlig, at han vilde gøre et Forsøg med en af de Vaser, jeg har modelleret, da det vist vil se ret godt ud. — Endelig er jeg da saa heldig at eje et rigtig godt Ur, jeg har ved min Værts Hjælp købt et Repeterur, ikke nyt men godt, for 27 D. Courant, som ikke er meget, da Kassen vejer næsten 2 Lod 18 Karat Guld.

Hils Mad. Glahde, at hun en anden Gang ikke glemmer mig med et Par Linier, da ingen kan tro, hvor kært ethvert Brev vil være mig; det behøver ikke at være Nyheder. Vel føler jeg, hvor højt jeg er Mad. Glahde skyldig at skrive først,

¹⁾ Direktør for den Kgl. Porcellænsfabrik i Kjøbenhavn.

men undskyld, forglemt har jeg vist ikke de Velgerninger, jeg der og overalt har nydt. Hils min Ven Edvard Hanuschke, at ogsaa Han kunde engang glæde mig med et Par Ord, da jeg ved Lejlighed skal gengælde det. Skriv snart hjem og hils og vær hilset af Din inderlig elskende Broder

Jørgen Dalhoff.«

Disse to Breve viser os bl. a., i hvor høj Grad Jørgen D. før sin Afrejse fra Kjøbenhavn, foruden at arbejde som Guldsmed hos sin Læremester, tillige har været sin ældste Broders stærkt interesserede Medarbejder i dennes Virksomhed med andre Metaller. Det er i Virkeligheden Jørgen, der under Broderens Navn — hvad denne jo ogsaa aabent udtaler — er repræsenteret paa den nævnte Udstilling med forskellige skønne Metalarbejder. Hvor indgaaende deres Samvirken har været, fremgaar ogsaa af, hvad Knud skriver om det »lidet Parti«, han har modelleret paa Jørgens Vase. Dette Samarbejde, der stadig foregaar i det allerbedste Broderskab — endnu 1829 nævnes de sammen som »Broncearbejderne Brødrene D.« —, har sikkert været af stor Betydning for begge Brødrene, i Begyndelsen jo mest for den yngre, der først kom i Lære, da den ældre var Svend; senere fik vel den yngre Overmagten, men naar J. B. Dalhoffs Betydning for dansk Kunsthaandværk skildres, maa det ikke glemmes, hvad han kunde tage i Arv og Lære af sin Broder Knud.

I sit næste Brev, af 4de Januar 1824 — skal være 1825, en Nytaarsfejl, man altsaa ogsaa dengang kunde begaa — takker Knud for tilsendte Modeller og Afstøbninger, men beklager, at Gibsmodellerne trods god Indpakning er fornavede under Vejs. »Messing-Afstøbningerne har Du vist betalt for dyrt, skønt de vel ere skønne. Jeg veed ikke, om Du har betænkt at skænke dem alle til Institutet¹⁾, der vel ogsaa burde kunne betale sligt. Over det, som jeg havde indlagt til Udstilling, blev i »Dagen« holdt en hel Lovtale, der dog mest tilkom Dig. Ogsaa nævnes der, at Du for nærværende Tid er udenlands,

¹⁾ Instituttet for Metalarbejdere, om hvis aarlige Udstilling her tales, ligesom i forrige Brev.

understøttet af det Reiersenske Fond¹⁾, og af det, Du forhen har præsteret, kan forventes, at en tilkommende Udstilling vil blive prydet med ikke mindre udmærket Arbejde. Indsenderen heraf maa dog være en Kender, da han forklarer, hvad Broncearbejde er, og nævner endogsaa to Broncearbejdere i Wien. Møller (Drejer) siger, at det skal være en Kammerjunker Ravert, og der stod ogsaa R. under. — At de andre Mestere vare meget fortrydelige herover, kan Du vel begribe, og nogle af dem vilde endogsaa have noget indrykket i »Dagen« derimod, men da de kom til Rosborg²⁾ derom, sagde han, at det var kuns Misundelse. Af Eleverne der fik Møller paa Nørrebro Udmærkelse. . . . Vores Sukkerskaal blev solgt paa Instituttet for 10 Rbd., hvilket var mig ret kært. Forresten har jeg intet solgt af vores Galanteri-Arbejde, undtagen et Etui, som Kapt. Dorscheus købte til at forære sin Kone. I Førstningen kom her daglig nogle og vilde vide Prisen, især paa Etuiet, og jeg troede, jeg skulde solgt, især til Julen, men de syntes alle, det var smukt, men for dyrt, endskønt jeg solgte det for 10 Rbd.« I det hele gaar det, med Undtagelse af en Del Reparationer, smaat med Begynderforretningen. 2 Prøve-Hjelme til Garden, som han har anvendt meget paa, medfører næppe de ventede Efterbestillinger — »maaske hos andre, hvis nogen vil gøre dem billigere. — Da jeg leverede den simple Gas-Lysekrone til Ørsted, syntes de, at den var stor og brillant nok til Salen, og de vilde haft en simplere til Dagligstuen, hvis jeg ikke var kommen saa vidt med den anden, der endnu ej er ganske færdig; herpaa tjener jeg heller intet, undtagen jeg kunde gøre flere lignende, da jeg nu har Stempler og Modeller til alt«. Med Pengene er det smaat; Værten har trængt paa, Rosborg har maattet gaa i Kautio for Huslejen. Under disse Forhold ligger Tanken paa Ægteskab, som ogsaa Broderen har slaaet paa overfor ham, næppe ret for. Afgørelsen er heller ikke truffet. »Vel kan jeg ikke nægte, at jeg undertiden har været nær ved at vælge T. G., men dog syntes mig Forældrene, Familien og Udsigterne for betænkelige til, at jeg kunde be-

¹⁾ Etatsraad N. L. Reiersen † 1795 havde ved Testament af 1793 bestemt hele sin Formue til den danske Industris Fremme.

²⁾ Hofgørtler J. B. Rosborg.

stemme mig. Jeg har, siden jeg flyttede herfra, næppe talt med hende eller tænkt paa sligt. Hvis jeg havde Udsigter, og Valget stod til mig, veed jeg næppe, hvem jeg vilde foretrække, enten T. G. eller S. L. Hvem vilde Du vel raade mig? Udsigterne og Familie-Forholdet ere omtrent lige slette; at T. G. har levet ved Haabet, tror jeg vel. — Papiret nøder mig til at slutte. Med Hilsener fra Familie og Venner ønsker jeg, at det begyndte Aar maa for Dig blive ret glædeligt og lykkeligt.

Din inderlig elskende Broder

K. P. Dalhoff.

Knud maa atter skrive 5. April 1825. »Med Prof. Hetsch og Lund har jeg for kort siden talt; de bade begge at hilse Dig, og raadede Dig snart at rejse til Paris og maaske siden til Rom. For igen at faa Rejse-Understøttelse, mente de, at det var bedst, om Du kunde skikke noget af Dit Arbejde hertil eller nogen Anbefaling fra Akademiet dér, da det vist ikke vil blive nægtet. Den Vase, som Du modellerede, staar i Aar paa Udstillingen tillige med en Del andet fra Porcellænsfabrikken. — Jeg er nu snart færdig med at modellere en Kandelaber efter Hetsch's Tegning for Porcellænsfabrikken, hvilken man agter siden at udføre 4re Gange saa stor til Riddersalen¹⁾. Ogsaa har jeg arvet efter Dig en Del Signetstamper for Guldsmed Petersen og Bruun at gøre. . . . Da Prinsen [Christian Frederik] sidst passerede Akademiet i Anledning af Medaillernes Uddeling, spurgte han Herlov [den yngste Broder], hvorledes det gik Dig, og hvor Du var? Herlov svarede da, at Du var i Berlin og agtede Dig maaske snart til Paris; han sagde da, at det burde Du ogsaa«

Naar Knud skriver, at hans Fader har raadet ham til Ægteskab, især »med en bemidlet«, gaar dette Raad dog ikke, som det kunde forstaas, ud paa et rigt Giftermaal i Almindelighed, men paa en bestemt Person, som han havde hørt særlig vel omtalt, og derfor har foreslaaet sin Søn. At hun tillige var bemidlet, kom for ham i nederste Række. Det ser vi af

¹⁾ Paa Christiansborg, som man dengang var i Færd med at genopføre efter Branden 26. Febr. 1794.

hans Udtalelser til Sønnen Nicolai, da han efter lang Ventetid hører fra ham om hans Ægteskab: »Til Lykke, min Søn, at Du valgte en fattig Pige. De rige har ofte Nykker og anse det som en Naadesbevisning at gifte sig med en fattig Karl. Den ved egen Flid og Sparsomhed i sin Tid erhvervede Formue — om endogsaa kun liden — har mere Værd end den, man er kommen sovende til.«

Allerede 13. April skriver Jørgen Dalhoff:

»Berlin 13. April 1825.

Dit Brev af 5te ds. har jeg rigtig modtaget; jeg maatte skamme mig, da jeg ej engang har besvaret det forrige. Aarsagen har været, at jeg dels ikke havde noget af Vigtighed at skrive om, samt at jeg tillige ikke har været vel; jeg var en hel Maaned stedse plaget med Upasselighed, især Hovedpine, som egenlig grundede sig paa, at jeg havde arbejdet i stærk Kuldunst. Du vil da ret undskylde, at jeg frem for alt ikke havde Lyst at skrive, men da jeg nu atter er aldeles frisk, burde jeg dog og skrive eller idetmindste skamme mig. Dette sidste falder mig nu først ind, og derfor griber jeg til det første.

Alt staar her endnu ved det gamle. Stempelskæringen ligger dog for mig næsten stille; men da jeg har faaet en ny Kollega, der er en sjælden Guldarbejder, træffer her nu oftere Daaser, Diademer og sligt for, for mig at ciselere, som da holder mig temmelig skadelesløs for mit Savn¹⁾, og jeg er aldeles tilfreds med min Stilling. — Ogsaa har jeg haft adskillige store Korpusarbejder at gøre, der ret morede mig²⁾; men dog er det ikke mit Ønske at beskæftige mig dermed, da Haanden derved bliver saa svær og gør mig altsaa endnu mere uskikket til Modellering, Graving og sligt. Jeg tvivler ikke paa, at jeg jo kunde faa Arbejde et andet Sted, hvor jeg vilde kunne fortjene mere, men jeg er saa tilfreds med Wagner, at jeg bytter med ingen, og ethvert andet Sted vilde det stedse være for-

1) ∴: at jeg ikke mere faar saa mange Presse-Stempler at skære.

2) Ved Korpusarbejder forstaar Sølvarbejderen, i Modsætning til Gaffer og Skeer, der presses, saadanne Kar, Kander og Potter, der drives op af en flad Plade. Det er morsomt at se Pladen under Hammerens Slag løfte sin Kant, til der bliver et Hulrum, der atter slaas op og formes.

bundet med Omstændigheder, at jeg bestandig gaar to Dage i Ugen paa Akademiet.

Det undrer mig meget, at Prinsen og Professoren ønskede, at jeg snart rejste til Paris og Rom, da de dog dengang udtrykkelig paalagde mig at blive her et Aar. Langt fra at Berlin er mig saa kær; men naar jeg ofte nok havde Lyst at rejse, raader Fornuften mig ikke at følge Deres Raad nu. Hine forestiller sig mig formodenlig som en Kunstner, der har Kundskaber nok og som behøver at rejse for at se; men jeg føler, at jeg først maa lære a og b førend se. Thi i Paris kan jeg næppe gøre mig Haab om at profitere andet end se, og sætte Penge til, vil jeg lære noget. Jeg forlader næppe Berlin før om et Aar, og da er det ubestemt om til Wien eller Paris først; Rom tier vi stille med indtil videre. Imidlertid er det vel nødvendigt, at jeg skriver Akademiet til engang, for at de ikke skal glemme mig eller tro, jeg er storagtig; og naar Du taler med Hetsch, kunde Du lade ham vide min Mening samt erindre ham om til den Tid at have samme Godhed for mig som før, da Understøttelse stedse vil være mig nødvendig, og jeg ikke skal glemme at indfinde mig med min Ansøgning. Jeg arbejder nu efter Schadaus Anvisning stedse i Voks, og da det er mig tilladt at faa Buster udleverede fra Antiksalen, haaber jeg at indbringe, hvad jeg mangler, i Hovedtegning, da Samlingen af Buster o. lign. ikke er at ligne med den danske¹⁾.

Alt hvad Du skriver om Gasbelysning, her skulde være indført, veed man her intet af; i Berlin er kuns eet Hus oplyst med Gas, som har været alt længe.

Jeg har herved den Ære at bekendtgøre, at Hr. Seminarist og Medhjælper Bøgild, 23 Aar gammel, og Jomfru Christine Magrethe Dalhoff ere rigtig oplyste 3 Gange, og at bemeldte gerne kan gifte sig, naar de vil, uden at man i Berlin har noget derimod. Du har nemlig i tre Breve meddelt mig den samme Nyhed med omtrent eens Ord, ikke forglemmende de 23 Aar, og denne Nyhed har jeg da vidst længe førend Du. Hvis Tallet 3 synes Dig for meget, da vil jeg næste Gang skære de Steder ud af Dine Breve og skikke Dig.

¹⁾ Vil vist sige, at Berlins staar højest.

En Hurtigløber skulde i Dag løbe fra Charlottenburg til Spandau og tilbage, 2 Mil i 48 Minutter, men kom 5 Min. for silde, som ikke er at undres over, da han saavel for som bag stedse var omgivet af Kavallerister, der vilde forsøge deres Heste, men stedse maatte vige, skønt de ikke begyndte, hvor han begyndte. . . . «

Paa Poststempleet staar Berlin 20. April. Brevet har altsaa været en Uge om at blive færdigt og afsendt. Umiddelbart efter, den 23de, skriver han et andet Brev, som har sin Forhistorie.

Wilhelmine Hanuschke.

Jørgen Dalhoff.

(Efter de i følgende Breve omtalte Miniaturmalerier)¹⁾.

Naar vi læser om alt det, han havde at gøre i *Kjøbenhavn*, synes vi næppe, han kunde faa nogen som helst Tid tilovers til andre Ting. Og naar vi saa tilmed læser om Melancholi og Hypochondri, tænker vi os ham let som aldeles utilgængelig for alt, hvad der hedder Glæde og Fornøjelser. Det passer dog ikke. Idetmindste om Søndagen fik han Tid ikke blot til at komme i Kirke om Morgenen — Froprædikenen holdt han meget af —, men ogsaa til at gaa i Selskab om Aftenen. Baade hans Fløjte, hans Sangstemme og hans nette Person gjorde ham velset, og Forbindelser fattedes ikke; hans ældre Brødre havde allerede nyttet dem. Grundstammen deri var vist Familien Glade. Mad. *Helene Glade*, før gift med en Wagner, nu med

¹⁾ Hans Billede er i Gengivelsen noget forstørret, hendes lidt formindsket. Intet af disse er Kunstværker, hendes mindst. (Af »den liden Maler« S. 72?) Dalhoff.

Skræddermester J. D. V. Glade, kaldte, og næppe helt med Urette, Brødrene D. for »Fætter«. Men lignende Slægtsforbindelser havde hun bl. a. med de to Familier Müllen og Hanuschke.

Af Familien Müllen, der havde haft Forbindelse med Dalhoffs alt i tidligere Slægtled, blev Nicolai M., der havde en oprykkende Stilling i Finansministeriet, forlovet med Præsten Dalhoffs Datter Elisabeth, som i længere Tid havde været i Huset hos hans Forældre, der havde en Lotterikollektion i Borgergade. I Præstens Lykønskning til sin Svigersøn (1. Dec. 1825) læser vi: »Deres blotte Navn er mig Borgen for, at De aldrig i Livets allervigtigste Anliggende kan spøge med Løfter. Gid De da heller aldrig maa finde Dem skuffet i de — maadeholdne — Forventninger, som De gør Dem om min Lise! — For hende har jeg eet Ønske, som jeg ikke kan holde tilbage: Gid aldrig i hendes Barm maa vækkes eller næres den Forføngeligheds- eller Forlystelses-Aand, der sætter sin Ære i udvortes Glimmer og sin Glæde i Adspredelser! — en Aand, der i vore Dage hindrer saa mange Ægteskaber og gør endnu flere ulykkelige. — Gid De, min Ven, stedse maa elske Deres Lise — og hun Dem — med inderlig og trofast Kærlighed! Men begge glemme De ikke, at denne Kærlighed er som den spæde Plante, der omhyggeligen maa plejes, om den skal vedblive. De glemme ikke, at Genkærlighed aldrig kan befales, men maa fortjenes, og at kun Pligtens Opfyldelse — og ikke sukkersøde Kærtegn — er Vejen dertil. Ja, De glemme og ikke, at, hvad man vil, længe skal vare, det maa man ikke ødsle med«

Den unge Mand, der ved Datterens Side fik disse kloge og gode Formaninger af den erfarne Præst, havde to Fættre, der ogsaa hørte til Kredsen: Ludvig Müllen, der fik en ret god Stilling i et norsk Handelshus, og Snedkermester Hannibal M., der med et, mod Broderen stærkt kontrasterende, plump Ydre forenede et Hjerte og en Karakter, som Jørgen Dalhoff altid satte megen Pris paa.

Den tredje Familie, der foruden Dalhoffs og Müllens hørte med til den Gladeske, men kunde gerne sige, den glade Kreds, og som har Krav paa vor særlige Interesse, hed *Hanuschke*. De boede Springgade 10 (nu optaget i Hjørnестedet Pilestræde

51) i Hus med en anden Mester i samme Beklædningskunst, Schneider; de kom dog godt ud af det sammen: den ene syede mest Frakker, den anden Benklæder og Veste. Skræddermester Hanuschkes Lejlighed bestod kun af 3 Værelser, hvoraf det største paa een Gang var Forældrenes Sovekammer og Arbejdsrum. Han havde nemlig i Reglen ingen Svende hos sig, men lod sy ude, hos gifte Svende. Den gamle Lavslænke, at alle Haandværkssvende skulde være Pebersvende, var blevet brudt i den samme Lovgivningsperiode, der skabte Bondens

den 8. Jul. 1819.

W. Hanuschke.

Broderi med Silke paa Silke af den 12-aarige Wilhelmine Hanuschke.

Frigørelse. Hanuschkes havde et jævnt godt Udkomme og Raad til at give deres Børn, en Søn og fire Døtre, en forholdsvis god Opdragelse. Det er i alle Maader velopdragne unge Mennesker, der træder os i Møde fra de bevarede Breve. Mulig laa det ogsaa noget i, at Familien hørte til den tysk-reformerte Kirke, saavel Manden, der var indvandret fra Lieberose i Sachsen, som hans Hustru, f. Wagner, der havde set Lyset i Kjøbenhavn. Denne mindre, ret velhavende Skole — lige overfor Kirken i Aabenraa — kunde jo gøre en Del for de ikke saa mange Børn, der søgte den, og Tosprogsundervisning udvikler de bedre-begavede Børn. Drengene og Pigerne blev undervist sam-

men af Lærer Häger; de lærte at synge efter Talnoder, ligesom senere i Chévémethode, hvorefter man, selv uden Kendskab til noget Instrument eller de dertil brugte Noder, forholdsvis let kan komme til at synge ret flinkt »fra Bladet«. Pigerne havde særlig Undervisning i Haandarbejde, og de, der vilde videre, havde Ekstratimer paa første Sal hos Jfr. Damsgaard. Der lærte bl. a. Wilhelmine at udføre disse Broderier med Silke og Haar, hvis Finhed og Kunstfærdighed endnu maa vække Beundring. En Tid lærte hun ogsaa Modepynt hos Jfr. Wiel i Gothersgade, medens Sophie lærte Dame-Skræddersyning hos en Herreskrædder paa Østergade. De skulde kunne tjene deres eget Brød efter enhvers særlige Evne. Den ældste Søster Justine var huslig. Sønnen Edvard var Snedkersvend, jævnaldrende og venskabsforbunden med Jørgen Dalhoff.

Søndag Aften blev gerne tilbragt hos »Bedsteforældrene«, Skræddermestrene J. D. V. Glade og Hustru, paa Hjørnet af Vingaardsstræde og Skvaldergade. Egenlig var det Mad. Hanuschkes Stiffader, der siden atter havde giftet sig, saa at Bedsteforældreskabet heller ikke der havde noget med Blodets Baand at gøre¹); men et fornøjeligt Sted var det at komme for gamle og unge.

Hvorledes en Aften i Juletiden gik der, beskriver Edvard Hanuschke i et Brev til Jørgen D.:

»Hr. Glade havde allerede faaet Lhombrebordet frem, han vilde spille Lhombre med tre af Müllens, men de havde ikke stor Lyst dertil, og Glade blev langt om længe overtalt til at lade det være; dog blev han halv vred derover. Nu blev der talt om at lege Julelege, men hverken jeg eller Nicolai (Müllen) havde Lyst dertil; derfor foreslog vi at spille Gnav, og da vi havde spillet det en Tid lang, saa spillede vi Sorteper. Der blev ikke spillet om noget, saa vi havde Lov til at snyde, saa meget vi vilde. Alle vi Mandfolk tog ogsaa de bedste Brikker af Gnavspillet til os, førend vi begyndte at spille, og siden stak

¹) Hvilke indviklede Slægtskabsforhold hin Tids talrige Andet-Ægteskaber medførte, fremgaar ogsaa af følgende Eksempel: Da Ønslev-Præstens Enke havde giftet sig med en Enkemand, Major Elberg, kunde hendes Døtre af første og andet Ægteskab til hver sin Side række Haand til Brødre, der aldeles ikke var i Familie med hinanden!

vi Kortene under Bordet til hinanden, det morede vi os allerbedst ved. Knud (D.), som ellers er saa stille, var ogsaa ret munter. Under Aftensmaaltidet blev der drukket mange Skaaler, hvoriblandt ogsaa Din, og fra Alles Hjerter steg det Ønske: Gud give Dig en glædelig Jul og et velsignet Nytaar!«

Vi vilde dog ikke faa det fulde Begreb om den Tone, der herskede mellem de unge Venner, dersom vi ikke ogsaa læser, hvad der staar foran i Brevet: »Gid Du havde været med til Froprædiken i Morges (Nytaarsdag) og hørt Münster i Holmens Kirke; det er en velsignet Mand; naar han prædiker, er Kirken bestandig fuld.«

Fra denne samme Ven faar Jørgen Dalhoff et Fjerdingaar senere en udateret Billet, indlagt i en andens Brev, maaske Knuds af 5. April.

»Bedste Ven!

Dit mig saa inderlig kærkomne Brev har jeg rigtig modtaget og ser deraf, til min store Glæde, at Du er ved godt Helsen; det er dog noget af det nødvendigeste. Istedetfor at jeg vilde have rejst straks efter Paaske¹⁾, bliver det nok ikke, hvis Gud vil, førend straks efter Pinse« Grunden skal være en Hemmelighed, til de mødes, men Vennens fortrolige Henvendelse kan ikke vente paa Svar. »Nu vil jeg skride til det vigtigste, som Du vist længes mest efter at vide noget om. At jeg blev meget forundret over at se et hemmeligt Brev²⁾, behøver jeg vist ikke at sige Dig, men jeg blev endnu meget mere forundret, da jeg læste Brevet. Der kunde jeg gerne gennemrejst hele Mulighedens Rige, og havde jeg saa endelig truffen paa Kærlighed, havde jeg dog mindst gættet paa W., da Du altid har haft saa megen Omgang med Sophie, og jeg har bestandig troet, at Du havde talt om noget saadant til S. Jeg var nødt til at meddele W. noget om det første, da jeg umulig kunde se ind i hendes Hjerte, og hendes Svar var, at hun aldrig havde betragtet Dig i den Anledning, men altid kun som

¹⁾ Han skulde til Udlandet paa Professionen.

²⁾ Som man vil komme til at se adskillige Prøver paa, var det dengang, da Breve var dyre at sende, mere almindeligt end nu at skrive og læse dem i Kompagni.

et godt Menneske og som sin Broders Ven, men at hun iøvrigt er ganske fri. — Jeg vilde ikke have skrevet Dig til, førend jeg kom til Frankfurt, men W. bad mig, at jeg skulde skrive, da Du sikkert længtes meget efter Svar. Dersom Du ikke vil blive med at skrive, indtil Du kommer her, saa maatte Du jo ikke skrive til andre end hende selv, det ønsker Din

tro og hengivne Ven

E. J. Hanuschke.«

Wilhelmine Henriette Hanuschke var født 29. Marts 1807 og saaledes nu lige fyldt 18 Aar; Søsteren Sophie var 5 Aar ældre, livlig og bevægelig. Man kan derfor tænke sig, at der let kom en vis udvortes Forbindelse imellem denne og Præstesønnen, der kunde se ud som mere, end det var. Deres ældre Veninde Mad. Glade, hos hvem de mødtes, driller ham ogsaa med hende i sit Nytaarsbrev: »Som jeg sidder og skriver, kommer Sophie; jeg strider med hende, at hun ogsaa skulde skrive et Par Linier, men hun tør da ikke, og hvad ængsteligt der var ved, kan jeg da ikke begribe, men hilse maatte jeg ham ret meget, men hvor meget, veed jeg ikke — man skal jo spase noget. . . .« Men en ung Mand paa 24 drages ikke saa let til en jævnaldrende som til en yngre, og som *han* var, maatte han tiltales mere af den stille, alvorlige Pige end af den lystige. Det var Wilhelmine, hans Valg galdt; det var hende, der med næste Post fik følgende Brev:

Berlin 23. April 1825.

»Eie gode Wilhelmine!

Med hvilken Overraskelse af Glæde jeg modtog Edwards Brev, kan De aldeles ikke forestille Dem; ikke havde jeg ventet, at han havde viist Dem mit Brev, og intet kunde da glæde mig mere, end at De selv havde besvaret, hvad jeg kuns turde spørge ham om. Ja tro mig, gode Pige, at meget kostede det mig at forlade Kjøbenhavn uden at turde spørge idetmindste om dette. Thi skønt min Kærlighed til Dem dengang var lige saa inderlig som nu, og jeg intet højere Maal saa til at blive inderlig lykkelig end Haabet om Deres Kærlighed, holdt jeg det for uimodstaaelig Pligt at være ene og fri med sine Bekym-

ringer under en Rejse, om hvis gode Udfald jeg dog ikke kunde have noget sikkert Haab. Thi skønt jeg vel ikke frygtede mig for at rejse, stillede jeg mig det dog stedse farligere for end nu, og hvor maatte jeg da ikke bebrejde mig, at en god Pige, hvis hun virkelig elskede mig, skulde i flere Aar kuns lønnes med Bekymringer for mig, imedens jeg kunde leve langt roligere, selv under fremmede, end den ømt følende Pige, som gerne betragter sligt vanskeligere og vilde lide mere derunder. Ja beklageligere kalder jeg stedse den Pige, der i saadant Tilfælde elskede og sit hele Liv sørgede for en elsket, der virkelig forulykkedes i Udlandet, end han selv, da han dog var Skyld i begges Ulykke.

Med deslige Betragtninger fattede jeg den Beslutning, at ingen, selv De ikke, skulde mærke mine Følelser ved min Bortrejse, og da det nu dog er aabenbaret for Dem, skal den Redelighed aldrig fortryde mig, at jeg gerne selv vilde gøre Dem opmærksom paa, hvad der især kunde gøre et saadant Skridt betænkeligt for Dem, og stedse erindrer Dem om, at den kolde Fornuft stedse bør beherske enhver anden Tanke; men naar jeg nu tillader Dem alle slige Betragtninger og ikke har Grund til at haabe andet end godt Udfald af min Rejse, tør jeg da ogsaa med desmere Rolighed tage mit eget Parti, som fornemlig bestaar i, at jeg beraaber mig paa min inderlige Kærlighed til Dem, der ikke ønsker at gefalde for at vinde Dem; men kuns ønsker at gøre — og blive lykkelig, og som kuns vilde føle sig lykkelig i fælles Opmuntring i Dyd og Guds frygt og Genkærlighed. Ja kuns det blotte Haab om Deres Kærlighed skal være min mest levende Opmuntring til Fremgang i Kundskab og Dyd, og hvad vilde da ikke inderlig Fortrolighed, hvad vilde Genkærlighed være for mig.

Genkærlighed kan jeg endnu ikke vente, men er det Dem muligt at skrive mig til med Edvard og love mig eller idetmindste give mig Haab om en Gang at vente Deres Genkærlighed og i Tiden Deres Haand, dog under hvilke Betingelser, De ønsker, da enhver Betingelse ikkuns vil være mig dobbelt Opmuntring, og et saadant Brev vilde stedse være mig det kæreste.

Naturligvis holder De dette Brev aldeles hemmeligt, skønt

jeg ellers er en Fjende af Hemmeligheder og jeg, hvis jeg kunde forsikre mig om, at Deres Forældre kunde se mine Tanker, aldeles ikke frygtede for deres Vægning; og hvor inderlig det vilde glæde min gode gamle Fader at kende Dem, er jeg overbevist, da han selv i sit sidste Brev skrev, at det ofte havde bekymret ham, at jeg i de senere Aar stedse havde viist Hang til Tungsind og Ensomhed, der vel ikke kunde være ugrundet, da jeg dengang ofte var næsten blind og sygelig. — Da jeg i Dag just har været til Alters, havde jeg ikke Lyst til nogen anden Beskæftigelse, men da jeg nu først har skrevet et helt Brev til min Broder, er Haand og Hjerne saa træt, at jeg maa afbryde, især med Undskyldning, at det er saa slet skreven.

Deres med Længsel elskende

Jørgen Dalhoff.

Lev vel og vær stedse glad!

Til Jomfru Wilhelmine Hanuschke.«

Først omtrent to Maaneder efter at dette Brev var skrevet, faar han Svar derpaa, indesluttet i et Brev fra hendes Broder, dateret Svinemünde 18. Juni 1825:

»Bedste Ven!

Den første Morgen, jeg vaagner paa tysk Grund, tror jeg ikke at kunne beskæftige mig med noget bedre end at sladre lidt med min Ven. O, gid jeg dog var hos Dig; thi dette har dog slet ingen Art, man kan jo gerne spørge, men man faar ingen Svar, og hvad jeg har at adspørge, at fortælle Dig, det maa ske mundligen, thi ellers faar jeg dog intet at vide. Aarsagen hvorfor jeg skriver Dig til, er at her paa Skibet er en liden Maler, som kender Dig godt og som tager lige til Berlin; med ham kan jeg sende dette, tillige med det, som sikkert er Dig noget af det kæreste, nemlig: Mines Portræt og et Brev fra hende«

Wilhelmines Brev har altsaa maattet vente paa, at hun fik betænkt sig, til hun blev saa klar over dets Indhold, at dette kunde stadfæstes ved et Miniaturportræt, som først skulde males, at hendes Broder skulde rejse til Tyskland — og denne Gang tog Rejsen til Swinemünde endda kun to Døgn — og at

der saa skulde være en lille Maler, der drog umiddelbart til Berlin, og som kendte Jørgen Dalhoff. Saa vigtigt et Bud kunde ikke fremsendes med mindre Omsorg.

Det var da ogsaa værd at faa:

Kjøbenhavn d. 11. Juni 1915.

»Gode Dalhoff!

Med megen Glæde modtog jeg Deres Brev fra d. 22. April; og med dyb Eftertanke gennemlæste jeg samme, dog hvorfor skulde jeg døge for. Dem, at det var mig kært, da jeg stedse har baaren megen Agtelse og inderlig Godhed for Dem. Med fast Tillid har jeg optaget Deres Skrivelse i en reel og en ædel Hensigt, og af den Aarsag anset det for et Skridt, der skulde bestemme baade Deres og min timelige og evige Lyksalighed, der, naar det eengang er gjort, aldrig uden Skam kan ophæves; det er altsaa af alfor stor Vigtighed, til at jeg især i Henseende til min Ungdom og Uerfarenhed i Verden, ganske turde bestemme mig dertil uden mine kære Forældres Samtykke, hvem jeg dog næst Gud har alt at takke for, og jeg maa derfor bede Dem om Tilgivelse, at jeg vel uden Deres Vidende og Ønske har betroet mine Forældre Deres Brev og mit Hjertes hele Anliggende; dog haaber jeg at turde smigre mig med Deres Tilgivelse, naar jeg hermed beretter Dem mine Forældres Svar, nemlig: at de stedse havde anset Dem for et skikkeligt og honet Menneske, der vist ikke vilde bedrage, men kun søge at gøre mig lykkelig, og hvad skulde de vel have mod deres Datters Lykke, nej det vil kun hjælpe til at forsøde deres Alderdom; dog, sagde de, kan intet andet end mit eget Hjerte give Dem Svar paa dette højtidelige Spørgsmaal. Og nu, gode Dalhoff, har jeg prøvet mit Hjerte, og med Undseelse maa jeg tilstaa, at jeg aldeles intet har imod Dem, thi skønt jeg ikke har haft den Fornøjelse at kende Dem længe nok til ganske at kunne bedømme, om Deres Karakter er saa overensstemmende med min, som den i saa Henseende bør være, vil jeg dog i saa Fald intet befrygte, thi naar kun ved nærmere Bekendtskab den ene søger at føje sig efter den anden, da vil snart Enighed, som er den første Grund til sand huslig Lyksalighed, kunne finde Sted. Endnu maa jeg gøre Dem opmærksom paa, at jeg

er aldeles fattig, og ejer intet uden et trofast Hjerte, dog er det langtfra, at De hermed maa tro, at jeg trægter efter Rigdom, nej Tilfredshed med hvad man har, er den største Rigdom, og jeg haaber, at De er af den samme Mening. Vel kunde jeg endnu have meget at skrive til Dem, men min Tid er kort, og jeg har maattet valgt Natten til denne Forretning, dog haaber jeg snart at kunne høre noget fra Dem, da det vilde være mig meget kært.

I Deres Brev til min Broder bad De ham anmode mig om at sende Dem mit Portræt, og idet De læser dette Brev, vil det sikkert allerede være i Deres Hænder, thi hvor skulde jeg kunne nægte Dem dette Ønske, da jeg veed, hvor kært et saadant vilde være mig. Jeg afbryder nu med det Ønske, at Guds Velsignelser og hans store Naade og Godhed maa ledsage Dem paa Deres Rejser og overalt, hvor De tænker paa Deres
 Wilhelmine Hanuschke.«

Man skulde næppe tænke sig, at Svaret paa dette yndige, paa een Gang kærlige og kloge Brev atter kunde kræve en næsten lige saa lang Ventetid. Hans kære Ven og tilkommende Svoger har i Frankfurt (an der Oder) faaet det første Glædesudbrud fra ham — »Min Kusine bragte mig et Brev til Frokost, o! hvor det smagte mig« —, men da Jørgen for Travlhed ikke efter Aftale kunde komme til Edvard, kom Edvard til Jørgen, og da denne fik en Staalsplint i Øjet og saaledes ikke kunde hverken skære i Staal eller ciselere eller skrive, fik de to unge Mænd dejlige Spaseredage med herlig Lejlighed til at tale fortroligt, bl. a. og vel mest om det Ildebefindende, Jørgen havde skrevet om til Vennen, men hvorom denne »frygter, at det ikke saa hastig vil forlade Dig, da Sygdommen sikkert er saadan om Hjertet«. Man mærker det:

Berlin 7. Aug. 1825.

»Elskede dyrebare Wilhelmine!

Endelig er jeg da saa vidt at kunne skrive Dem til Deres Brev var mig i alle Henseender kært. Det røbede (hvad jeg hos min Wilhelmine især ventede at finde) Aabenhed, Betænksomhed og en fast Dyd, grundet paa Religiositet. Ja ved

enhver Lejlighed, hvorved Haabet om Deres Kærlighed bliver sikrere, siger jeg ogsaa desto sikrere: o, Wilhelmine, hvor vil De gøre mig lykkelig! At De har betroet Deres Forældre mit Brev, er mig særdeles kært, da jeg haaber, disse aldrig skal fortryde deres Velvilje imod mig, og det stedse skal være mit Ønske at vinde ogsaa deres Agtelse og Kærlighed, og ikke maatte jeg vide, hvad Fortrolighed til Forældre har for en Værd, hvis jeg vilde fortænke Dem enhver Fortrolighed til Deres Forældre, ja hvor gerne ønskede jeg at meddele min gamle Fader enhver af mine Følelser, men som jeg uden Deres Vilje ikke kan. Dog er jeg overbevist om, at han og enhver, der elsker mig, vil yde Dem samme Kærlighed, og mit inderlige Ønske var det, idetmindste at kunne aabenbare min Broder det, da jeg, naar jeg kommer til Wien eller Paris, saa vanskelig kan vente Brev fra Dem, da jeg derimod stedse kunde lægge et Brev inden i hans til Dem og De ligeledes til mig, og da jeg ikke gerne skriver det samme to Gange, til Dem og ham, er jeg ofte bekymret, at mine Breve kommer overalt til uvedkommende, og just De veed intet deraf. At jeg aldeles kan forlade mig paa min Broders Tavshed, er jeg sikker om, og naar De siden selv taledede med ham derom, hvorledes han bedst kunde overlevere Dem mit Brev, vilde det vel ikke engang gøre saa megen Opsigt, som naar det kommer med Posten.

At De, gode Wilhelmine, ikke kender min Karakter nøje nok til, at De uden videre skulde forlade Dem paa mig, giver jeg Dem aldeles Ret i, men vær først forsikret, at jeg, især fordi jeg fandt Deres Karakter just saaledes, som den især vilde kunne harmonere med min, især fandt den elskværdig, og at dette stedse er mit inderlige Ønske, at De saa vel kendte mig fra den slettere Side som fra den bedre, da jeg ingen er en saadan Tilstaaelse skyldig som Dem. De Steder, jeg endnu har været, tror jeg stedse at have vundet Agtelse og Kærlighed, og dog er ingen saa utilfreds med mig som jeg selv, thi kuns Hid-sighed er min største Plage, og ofte bragte denne mig til Uenighed med Mennesker, som jeg kun ved lang Tid kunde gøre godt igen. Vel hader ingen mig derfor, men min egen Overbevisning, at jeg stedse kunde være bedre, er mig Anledning nok til at være utilfreds, og ingen Trøst er det mig at se saa

mange endog værre end jeg, da man ogsaa derfor ser saa mange at være ulykkelig sammen. Dog, gode W., frygter jeg ikke; thi imod den, der som De ejer et mere blidt Temperament, vil jeg dog aldrig blive hidsig, og i det daglige Liv vil enhver Overbærelse ej alene gøre Dem mig langt elskværdigere, men ogsaa tillige uundværligere, og aldrig glemmer vi, at Kærlighedens sande Lykke og Vedholdenhed bestaar i gensidig Selvfornægtelse og Opofrelser, som stedse holde Kærligheden ny, og hvorved Kærligheden kun frembringer sande Dyder. Thi Livets Glæder har sjælden nogen sand Værd, uden hvor de følger paa en eller anden Opofrelse.

Da det stedse var min Bestemmelse at anbringe medfølgende Portræt i noget af mit Arbejde, lod jeg det gøre saa lille, men da min Bestemmelse at rejse nu saa pludselig kom, var der ikke Tid til sligt, og selv Portrætet er ikke ganske færdigt, skønt Maleren har lovet det færdigt for 14 Dage siden.

Jeg slutter nu med det inderlige Ønske, at De stedse maa leve lykkelig og glad i min Fraværelse og aldrig være bekymret for mig, men kuns forlade Dem paa Gud, at han stedse vil føre mig paa de bedste Veje, og tvivl aldrig, at jeg elsker Dem, thi i Medgang og Modgang er De næst Gud stedse min Tanke, men glem aldrig Deres stedse elskende

J. B. Dalhoff.

Edvard beder ret inderligt hilse Dem og Deres Forældre, ogsaa fra mig modtage Deres Forældre en kærlig og taknemmelig Hilsen.«

Kun 14 Dage efter sender han nu, uden at have modtaget Brev fra hende, et nyt, der udfylder og forklarer det forrige:

Berlin d. 23. August 1825.

»Ejegode Wilhelmine!

Jeg haaber, at De har modtaget mit Brev med det lille Portræt, som jeg den Gang skrev og skikkede i en saadan Hast, at jeg næppe veed, hvad jeg skrev, og Portrætet heller ikke var, som det skulde. Det var ganske min Hensigt at bie med at skrive min Broder til derom, indtil jeg havde Deres Tilladelse

dertil, men da jeg nu havde saa god Tid og Lejlighed dertil, og mine Tanker stedse er hos Dem, o da tilgiv mig, gode Wilhelmine, at jeg gjorde dette Skridt, da jeg aldeles tør forsikre Dem om min Broders Tavshed, og han i Følge hans Fortrolighed og Kærlighed til mig ogsaa for Deres Skyld vil gøre det.

Jeg frygtede især for at maatte vente alt for længe efter nogen Efterretning fra Dem, hvorefter jeg saa skrækkelig længe, hvorfor jeg nu beder Dem, saa snart min Broder skriver mig til i Wien, De da lægger et Par Ord i hans Brev med. Ogsaa haaber jeg, at der til den Tid vil gives Lejlighed, at De kan lade ham vide, paa hvad Maade det bedst lader sig gøre, at han for Eftertiden kan bringe Dem mine Breve, da jeg oftere skal skrive Dem til.

Vær stedse glad og lad aldrig Bekymringer for mig bedrøve Dem, thi vær forsikret, at af alt, hvad der kan møde mig, kan intet skrække mig, kuns Tanken at tabe Haabet om min Wilhelmines Kærlighed, og selv i dette Henseende beroliger jeg mig, stolende paa Deres faste Karakter og Deres Tillid til mig, som jeg haaber.

Jeg forlader atter her flere Venner, hvis Fortrolighed var mig meget om at gøre, og som jeg ikke uden Rørelse vil tage Afsked med, og dog er jeg saa glad, at jeg skal rejse, da jeg dog stedse ser mit Maal nærmere, nemlig den Dag, da jeg selv mundlig skal sige til Dem: Wilhelmine, kan De nu elske mig? og stedse savner jeg mit kære Dannemark, om jeg end har det aldrig saa godt. Om to Aar ved denne Tid venter jeg at være i Kjøbenhavn. Aldrig kan det falde mig ind at sørge for mit Udkomme, naar jeg kommer hjem; thi er det Guds Vilje, at det skal gaa mig vel, da er jeg tilfreds med mine Udsigter; thi Arbejde haaber jeg stedse at have, da jeg dog i flere Henseender har Fortrin for de fleste, og Kondition¹⁾ tager jeg aldrig mere i Kjøbenhavn.

Lev nu stedse vel, det ønsker af Hjertet

Deres inderlig elskende

J. B. Dalhoff.«

¹⁾ Som Svend. — Faa var inde i de Fag, han kunde.

I Mellemtiden har Jørgen Dalhoff faaet flere Breve. Et fra Edvard, der arbejdede videre som Snedkersvend i Frankfurt efter sit Besøg i Berlin, hvorefter han »føler tilfulde, hvilket uskatteagtigt Værd en sand Ven har, og jeg skal virkelig paa-skønne Dit Venskab; husk Du kun altid paa den skønne Strofe: Svig ej Din Ven, vær tro Din Pige! og handl derefter, da vil vist overalt Guds Velsignelse ledsage Dig.« Han udtrykker sin Bekymring: »Naar jeg kun ikke kommer til at marchere i Vinter omkring« — det vandrende Svendeliv, hvis Nød og Fristelser han vel nok har set en Del til. Lavsvæsenet i det hele giver han et Indblik i ved følgende Skildring: »Saa snart jeg kom paa Herberget (i Frankfurt), blev jeg straks tilsagt at møde til Lig om Onsdag Eftermiddag; der var død en Smedesvend. Du maa vide, naar her dør en Smedesvend, skal Snedkersvendene følge og besøge Kiste, og omvendt skal Smedene besøge Beslaget til Kisten. Alle Bærerne skal have sort Kjole og Benklæder, vid Vest og trekantet Hat. Det var en højtidelig Begravelse. Da Klokken slog 3, begyndte Klokkerne at ringe, og nu blev han baaret ud af Sørgehuset. Først kom et Regiments Musik, dernæst Liget, der blev baaret paa en Baare paa Skuldrene, saa Sørgeparrene og Præsten, derefter begge Herbergsfædrene, hver ledsaget af 2 Svende, dernæst Oldgesellerne, ligeledes hver ledsaget af 2 Svende, hvilke alle vare klædte som Bærerne; nu kom alle Svendene af begge Lavene, først dem, der var sort klædte, og siden de kulørte, ialt en halvandet Hundrede Svende. Det glædede mig, at jeg havde klædt mig sort, thi saa havde jeg bedre af Musikken. Toget gik højtidelig igennem Staden ud paa Kirkegaarden. Først blev der sunget en Sang, og saa blev han hisset ned; nu traadte Præsten frem og holdt en lang smuk Tale, og dernæst blev der igen sunget en Sang. Derpaa gik det i anden Marsch hjem til Herberget, hvor vi ankom Kl. 5, og saa holdt Klokkerne først op at ringe. Nu blev der drukket dygtig Øl og Brændevin og ikke spist en Smule dertil, indtil de alle vare pærefulde; saa slog de Glassene itu og sluttede hele Højtiden med et dygtigt Slagsmaal. Dog maa Du vide, at af alt dette fik jeg intet at se, thi da Klokken var 6, gik jeg hen til Onkel, men mine to Kolleger kom begge blodige hjem Kl. 11. Søndagen derpaa maatte vi alle møde

paa Herberget for at betale Omkostningerne, og det beløb sig til 6 Groschen Cour. pr. Mand¹⁾.«

Fra Knud Dalhoff har Jørgen faaet 2 Breve af 16. og 20. August til Svar paa et fra ham til Knud af 31. Juli:

»Kære gode Broder!

Med største Forundring vil Du i dette Brev erfare min pludselige Bestemmelse, der ikke stemmer overens med mit sidste Brev, nemlig at jeg igaar har sagt op og agter om 14 Dage til 3 Uger at rejse til Wien.

Jeg er i alle Henseender tilfreds her, kuns har jeg især paa Værkstedet ikke den Lejlighed til at lære noget, som jeg ønskede, og det Berlinske Akademi gefaller mig heller ikke saa rigtig. Af denne Aarsag var jeg bestemt at rejse, men ikke før end om en Maaned og skrev derfor medfølgende P. M.²⁾ til Akademiet, men just som jeg var i Færd dermed, var jeg saa heldig at faa Forskrivnings Brev til en af de bedste Gravører i Wien, Weidler heddende. Da der i Brevet bedes, snarest mulig, da man er forlegen, vil Du ikke undres, at jeg haster for ikke at komme for sildig, thi et sikkert Tilflugtssted er mig kærere end Penge.

For om muligt at faa dette besørget hurtigere, sender jeg det til Dig, bedende, at Du først taler med Hr. Professor Hetsch om, hvorledes det hurtigst vilde kunne udvirkes. Hvis det i en Tid af tre Uger ikke kan lade sig gøre, da rejser jeg dog og sælger, for paa Rejsen ikke at blive forlegen, mit Guldur, thi min Fortjeneste har i det sidste halve Aar været saa ubetydelig, at jeg snarere har sat til.

En Guldarbejder, hvormed jeg i Vinter arbejdede sammen, blev til Nytaar syg og har siden April ligget paa Hospitalet af Svindsucht. Da Indretningen her paa Hospitalet er langt slettere end vores Almindelig Hospital og han virkelig led Nød, har jeg bestandig maattet bringe ham Vin og Forfriskning, der rigtignok har kostet mig mere, end jeg vel kunde. Han

¹⁾ C. 72 Øre, men dengang vel omtr. en hel Dags Løn foruden den spildte Arbejdstid.

²⁾ Pro Memoria.

er nu i forrige Uge død, og ved Ligbegængelsen gjorde jeg Bekendtskab med en Guldarbejder (den, som Bachet arbejdede hos), en herlig Mand, og foruden at han indstændig bad mig besøge sig, bragte han mig om anden Dagen til Erkendtligheds Bevis hint Forskrivnings Brev, førend nogen anden vidste det. Det er ikke skreven af Gravøren selv eller forbunden med Rejsepenge, men den, som skriver det, arbejder paa samme Sted og forsikrer den, der modtager samme, at han næppe vil finde nogen bedre Condition, og hvis han kan befatte sig med alle Slags, vil have god Fortjeneste; hin har om Maanedn 110 Guld (12 Rbd. dansk om Ugen); vel kan jeg ikke gøre Regning paa den store Fortjeneste, da jeg der især vil benytte Akademiet.

Du vil uden Tvivl faa en Del Renderi for mig herved, men da Du veed Vigtigheden deraf, haaber jeg, det ikke vil falde Dig surt, og maaske maa Du endog skrive mig to Gange til i denne korte Tid, da Du endelig maa lade mig vide, om Hetsch tror, det saa snart lader sig gøre, eller hvorvidt jeg kan have Haab fra Akademiets Side.«

Knud har — da Prof. Hetsch var paa Landet — talt med Prof Lund, som sagde, »at Akademiet først blev forsamlet om 14 Dage, da Prinsen sikkert kom der, og Du vilde blive anbefalet af ham Jeg troede nu, at det var bedst at skikke Dig de 30 Rbd., som Du før Din Afrejse var saa god at laane mig«. Han maa dog opsætte det til Fredag. Men »imod Forventning« kan han da sende 100 Rbd., som Akademiets Kasserer, Justitsraad Høst, havde udbetalt, »i Haab om, at det var Akademiets Samtykke, især da Prinsen havde spurgt derom.« Hetsch, hvem han senere havde faaet i Tale, »syntes ikke saa godt om Dit (hjemsendte) Blad som det, Du her har udført, og troede, at Du ogsaa heri ikke vilde høste meget i Wien, men at det var bedst, Du kom til Kilden selv, nemlig Rom, og derfra tilbage til Paris. Imidlertid troede han ikke, det var til Skade at opholde Dig noget i Wien og ogsaa i den Tid blive det italienske og franske Sprog mægtigere.«

Herpaa svarer Jørgen Dalhoff 25. August : »Hvor meget Dit Svar glædede mig, gør det mig mere ondt, fordi jeg hører, Du vil sende mig de Penge, jeg efter Dit Sigende skal have laant

Dig, hvilket jeg dog aldrig har tænkt paa¹⁾. Dog kan jeg ikke fortænke Dig i, at Du i Følge mit Brev kunde være bekymret for mig; jeg har i det sidste halve Aar snarere sat til end lagt noget op, skønt jeg har aldeles ingen bekostende Fornøjelser gjort mig selv, men dog kan Du forlade Dig paa, at jeg aldrig har blottet mig saaledes, at jeg ikke skulde kunne gøre mig en saadan Rejse (som til Wien); thi naar dette skulde være Tilfældet, behøvede jeg ikkuns enten at forlade Akademiet eller taget andet Arbejde. Dog har man under alle Omstændigheder gjort mig Uret²⁾, og derfor er jeg nu ligesaa bestemt i ikke at blive, skønt man ved fordelagtige Tilbud har gjort sig Umage derfor. Akademiet har jeg for en Tid siden forladt, fordi man der atter gav mig en saa slet Plads, at jeg intet kunde bestille. . . . I Wien vil jeg næppe finde Hamburger Tidender og altsaa læse noget fra Danmark; thi selv her i Berliner Tidender finder man aldrig uden satiriske Efterretninger derfra, som f. E. læste jeg i Vinter, at den berømte Architect Schlis var bleven kongelig privilegeret Abtrittmacher i Kjøbenhavn. Ligeledes Scheffers Affærer med Ørsted i en latterlig Tone, samt at han i Norge vilde udgive et Skamskrift mod Ø.³⁾. . . . Jeg vil nu slutte for i Dag med særlige Hilsener til alle nærværende og fraværende Venner. Det glæder mig meget, at Faster er saa rask, at hun endnu kan gøre saadanne Rejser [til Kjøbenhavn med hans Søster Lise]. Lise rejser saa gerne, at jeg haaber, hun engang besøger mig. Mine inderlig kære Falsterboere maa vist tro, at jeg ganske har glemt dem; men sjældn har jeg noget at skrive til enkelte Personer om, og i det hele har jeg intet haft at skrive om og haaber da, at mine Forældre og andre ikke tvivler om, at de daglig svæver mig i Tanker for.

Lev alle lykkelig, det ønsker

Deres stedse elskende

Jørgen Dalhoff.«

¹⁾ Han har vel altsaa ment, at disse Penge havde Knud tilgode for mangan Tjeneste, han havde ydet ham.

²⁾ Ved ikke at lønne ham efter hans Arbejdes virkelige Værdi.

³⁾ De berlinske Blade er næppe bleven forbedrede i de følgende 90 Aar. Man kan træffe idel Taabeligheder fra Danmark.

Mad. Helene Glade skriver under 18. August til sin »Gode Fætter«, »... at det vil være en Glædens Dag for mig, naar jeg kan nyde den Glæde og Lykke at se mine kære rejsende Venner igen og da tale med hinanden om forbigangne Ting og glæde os indbyrdes i vor lille Kreds, og stedse vil jeg med fornyet Glæde erindre den Tid, da min gode Jørgen lindrede den syge forladte Kammerat. Den gode Gud vil stedse lønne Dem for denne ædle Handling!«

Opfordringen til at meddele sin Familie deres Forbindelse, som han modtog i en Billet fra W., indesluttet i ovennævnte Brev, bliver efterkommet i følgende Skrivelse, ledsaget af en Billet til hende:

»Kæreste Wilhelmine! Uventet modtog jeg Deres Brev af 19. Aug., og med Glæde opfylder jeg Deres og mit Ønske at aabenbare det for min Familie. Jeg tør nu frit og sikker sige: Wilhelmine elsker mig, og føler mig derved saa lykkelig, at jeg glemmer alt, hvad der ellers kunde bedrøve mig. . . . Da vi nu i intet Henseende maa være fremmede for hinanden, er det mit Ønske og Haab, at Du fra nu af stedse siger Du til mig«

Din inderlig elskende
Jørgen Dalhoff.«

I Ø s t e r r i g .

Teplitz den 1ste September 1825.

»Kære Forældre, Søskende etc.

Jeg har paa min Rejse moret mig overordenlig, skønt jeg ikke har været saa ganske frisk. Den 26. August forlod jeg Berlin og kom den 28. til Dresden. Min Bestemmelse var egentlig at gaa, men da jeg for mit Bryst intet turde bære, og det kostede lige saa meget at skikke Tøjet med Posten, som naar jeg selv kørte med denne Lejlighed, bestemte jeg mig her til.

Da man paa de preussiske Veje ikke har megen Underholdning, maa man passiare med dem, man rejser med; der blev da ogsaa fortalt alle de Historier, man kunde. Især gjorde jeg mest Bekendtskab med en ung Doktor (en Bairer), der paa kongelig Regning rejser for at bese alle zoologiske og anatomiske Museer. Stedse logerede og spiste vi sammen, og han

især er Aarsag, at jeg opholder mig saa længe her; thi han forsikrede mig, at for Zitren og Brystsvaghed vare disse Bade især gode. Gerne havde vi blevet nogle Dage i Dresden for ret at bese det sachsiske Svejts; men da jeg, hvis Badet skulde nytte mig noget, i det mindste maatte blive her 8 Dage, turde jeg ikke blive der længere end een Dag, og denne benyttede jeg ogsaa ganske. Straks om Morgenen gik jeg paa Kunstudstillingen, som just er i denne Tid; siden var jeg paa Billedgalleriet. Om Eftermiddagen var jeg med Bachet (som arbejdede her) ude at spasere $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen paa et Bjerg, hvor Moreau faldt og hans Monument staar. Herfra har man en fortræffelig Udsigt; thi man ser kuns lutter afvekslende Bjerge og Dale om hele Dresden, og omtrent to Mile langs Elben er lutter Vinbjerge, og hvad mig mest undrede, var, at skønt Grunden over alt bestaar af Klippesten, er den Smule Jord, som ligger derpaa, saa overordentlig frugtbar; alle Alleer paa Landevejene bestaar af Frugttræer, som hang fulde af modne Frugter. Om Aftenen var vi i en kongelig Have med skønne Anlæg, hvor der var smuk Koncert. Den 30. August om Morgenen forlode vi Dresden og kom om Aftenen til Töplitz. Denne Dags Rejse var ej alene interessant, men højtidelig; thi Udsigten var overordentlig, da vi bestandig afvekslede fra de højeste Bjerge og frugtbare Dale. Ofte skulde man ikke tro, det var muligt at bringe en Vogn saa højt; men da Vejene gaar frem og tilbage, og der er Gitter paa Siderne, mærker man det ikke saa meget. I Kulm havde man travlt med at opsætte et Monument af Jern for General Mansfeld Colorito, som den 16. denne Maaned skal være færdig. Det er omtrent 30 Alen højt og ret smukt, dog intet imod det ved Berlin. Ikke langt derfra staar et andet mindre for preussiske faldne Krigere. Saa snart vi kom til Teplitz, lejede vi os en Stue i et Privathus i 8 Dage, og her har vi vores Økonomi sammen, thi i Gæstgivergaarden er det meget dyrt.

Naar man kommer fra Berliner-Senne¹⁾, er det her særdeles romantisk, ej alene Beliggenheden, som er smuk, men over alt det huslige Liv er saa forskellig fra andre Steder. Teplitz er ikke stor, men smuk. De fleste Huse ere Restaurationer

¹⁾ Hede.

og Konditorier og sligt; meget faa Handlende og Professionister, da ingen behøver at arbejde, naar han kuns har Værelser at leje bort; og naar man betragter den Mængde Mennesker, her daglig spaserer, skulde man tro, at alting regnede ned til dem. Her er ingen Dans eller Drikkerier, og om Aftenen Kl. 9 er de fleste i Seng, paa nogle Guitarspillere og Harpespillere nær, som gerne vandre paa Gaderne. Flere smukke Have-Anlæg er her, især ved et fyrsteligt Slot, hvor der ogsaa er et Theater. For nogle Dage siden gik jeg om Morgenen tidlig op paa et af de nærliggende Bjerge, hvorpaa der er Ruin af et gammelt Slot med Fæstning. Denne Bygning har i sin Tid været pragtfuld. Paa den ene Side, hvor Luften ikke saa ganske havde fortæret Udspækningen, var den næsten som poleret og saa haard, at man med en Kniv ikke kunde skrabe der i¹⁾. Foruden 4 runde Taarne med Skydehuller var der en Mængde Kældere og Hvælvinger, som jeg alle besøgte, og 4 dybe Brønde. Da jeg næsten var færdig at gaa ned, blev jeg forskrækket af en Hund, og straks kom en Pige ud af en Dør i Fæstnings-Muren. Jeg gik da derind og fandt flere ret smukke Værelser. Her boede nemlig en Jæger, hos hvem jeg spise Frokost, og som siden viste mig bedre omkring. Dette Slot skal være 1200 Aar gammelt. Selv oppe paa Ruinerne jog jeg Harer op. — Her er et andet Bjerg, som er langt højere, hvorfra man kan se forbi Prag 12 Mile, men jeg tør ikke klatre mere; thi om man ogsaa gaar nok saa sagte, bliver man dog svedig, og naar man kommer ovenpaa, er det meget koldt. Da man altsaa let vilde forkøle sig; thi efter disse varme Bade er man mere kuldkær end ellers. — Vi bader gerne to Gange om Dagen, og de første Dage bliver man saa mat der efter, at man kun gider sove. Thi Svovlbadene, som man gerne maa begynde med, ere saa varme, at man i og efter dem sveder mere end nogen Sinde ellers. Man bliver gerne $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Time i Vandet; dog kan kuns meget faa de første Gange holde det saa længe ud uden at besvime; eller Hænder og Fødder opsvulme. Siden bruger man gerne mindre varme, som indeholder Jern, der igen skal give Kræfter, og ved disse befinder jeg mig allerede betydelig bedre. Na-

¹⁾ Naturligvis maatte ogsaa dette undersøges, om ikke andet saa med Kniven.

turlig bruger jeg her en Del Penge, ihvor økonomisk vi endog lever, mere end min Bestemmelse; men jeg haaber, det aldrig skal fortryde mig.

I Dresden traf jeg Maleren Martins, som jeg fra Kbh.s Akademi kendte. Han rejste samme Dag som jeg, til München for der at tage Urtekræmmer Holms Søn med til Rom. Havde jeg ikke modtaget Forskrivnings Brev, var jeg straks rejst med, thi saadan Lejlighed træffer jeg sjælden.

Til Forundring og Overraskelse for min Familie og enhver, der har nogen Godhed for mig, maa jeg nu berette, at jeg i Berlin har gjort særdeles Bekendtskab med en vakker tysk Pige, og som jeg elsker mere end alle andre. Vistnok vil man meget fortænke mig i, at jeg i Udlandet tænker paa sligt, og jeg maa derfor gøre Dem opmærksom paa, at min Wilhelmine Hanuschke er i Kjøbenhavn og ikke sjælden har været i Selskab med mine Søkende og Venner, der dog næppe har tænkt derpaa. Hvor mange hemmelige Breve jeg har skrevet, eller hvorfor jeg til nu har holdt det hemmeligt, lønner sig ikke at skrive, da jeg har den Tillid til min Familie, at ingen vil have noget imod min Wilhelmine, og mit Ønske er, at især mine Søkende fra nu af ganske ville betragte hende som Søster, da man i min Fraværelse inlet større Bevis paa Kærlighed kan yde mig.

Tøplitz 6. September.

Dagen efter at jeg kom her, skrev jeg til Wien, at jeg først om 3 [Uger ventede]¹⁾ at komme der, men jeg har dog ingen Rolighed paa mig, og om jeg [befinder] mig nok saa godt, er Tiden mig dog lang, da jeg intet har at bestille. Jeg agter derfor i Morgen at give mig paa Vejen, til Fods eller Vogns veed jeg endnu ikke. Jeg har endnu 54 Mile til Wien. Jeg har nu badet 12 Gange og befinder mig særdeles vel derved; man bader gerne i 3 Uger, og især Gigtpatienter gaar sjælden ukurerte bort, da de i de første 8 Dage blive kogt to Gange daglig og siden kommer i styrkende Bade. De varme Bade har 30 til 40 Graders Varme

¹⁾ Det indklamrede er Gisninger for et tilfældigvis afrevet Hjørne.

(Særligt lukket.)

Kære gode Fader!

Vistnok vil dette Brev især vække Forundring hos Dem; ja gode Fader, ofte har jeg ønsket at kunne meddele Dem dette, og idet jeg beder Dem om Tilgivelse, at jeg saa længe har dølgget det, maa jeg ogsaa forsikre Dem, at jeg ikke har hurdet eller kunnet sige det før.

At jeg i Kjøbenhavn nøjagtigt har kendt min Wilhelmine, behøver jeg vel ikke at sige, men dog kan jeg forsikre, at jeg aldrig har talt til hende om Kærlighed eller haft Haab om at besidde hende, dels fordi min Rejse forestod og dels fordi jeg sjældnen havde betydeligt Haab om mit eget Fremtids Vel, og den Tanke, at en elskende Pige skulde sørge for mig, hvis jeg paa min Rejse skulde forulykke, var mig skrækkeligere end alt. Med hvilke Følelser jeg tog Afsked med den Pige, jeg saa inderlig elskede, lader sig ikke godt beskrive, da selv hun intet maatte mærke. Flere Forsøg havde jeg gjort paa at tegne og modellere hende, og eet af disse, som var det bedste, var jeg saa uheldig at miste paa Søn.

Da Wilhelmnes Broder var min fortrolige Ven, havde jeg flere Brevvekslinger med ham, og da jeg engang i Foraaret ytrede noget om W., havde han uden mit Vidende viist hende det. At jeg ikke var for hende ligegyldig, var jeg temmelig sikker om, og jeg tog det nu ikke i Betænkning at skrive hende til derom og modtog, efter at hun havde aabenbaret hendes Forældre det, et Brev, der ganske røbede min Wilhelmnes Godhed, Aabenhed og Religjøsitet, dog intet afgørende, og efter flere Breve ejer jeg hendes og hun mit Portræt, tillige med vores fulde Kærlighed, og da W. nu selv bad mig at aabenbare Dem det, paa samme Tid som jeg til hende ønskede at maatte det, er intet mig kærere end ganske at aabne mit Hjerte for Dem. Omendskønt jeg maatte befrygte Deres Utilfredshed med mit Foretagende i Betragtning paa min nærværende Stilling, trøster jeg mig kuns ved, at De, hvis De virkelig skulde gøre Bekendtskab med min Pige, ikke alene vil elske hende som en stille ejegod Pige, men prise mig lykkelig i hendes Besiddelse, da De ikke oftere behøver at være bekymret for min Tungvind.

Jeg slutter med det inderlige Ønske, at Sundhed og glade Dage maa ledsage Dem alle, til vi atter med Glæde sees.

Deres stedse elskende Søn

Jørgen Dalhoff.«

Som naturligt er, ønskede Jørgens Fader at lære sin tilkommende Svigerdatter at kende, og hun kunde have godt af en lignende Læretid i Præstegaarden, som tidligere var kommet hans første Svigerdatter, nu Præstekone i Bred ved Odense, tilgode. Wilhelmine havde ikke straks kunnet komme, da hun først skulde løse sit Forhold til Modehandlerinden, hos hvem hun syede, men nu er det i Orden, og hun faar følgende Brev fra Præsten:

»Inderlig kære, skønt ubekendte Pige!

Ja, som en elsket Søns Forlovede er De mig allerede inderlig kær, og Tilliden til min Søns fornuftige Valg forvisser mig om, at De vil blive det endnu mere, naar jeg personligen lærer at kende Dem. . . . Men tro mig, kære Pige! jeg var ikke egenkærlig nok til at ønske mig denne Glæde, naar De derved skulde gøre for stor Opofrelse; thi den Tanke har ofte forurolet mig: Mon den kære Pige ogsaa vil kunne finde sig tilfreds her i vores stille — desværre nu alt for stille — Ensomhed?? Tror De at kunne dette, da være De mig hjerteligst velkommen, og hvad jeg — istedenfor Hovedstadens Adspredelse — helligen kan love Dem her i mit Hus, er: ærlig, kærlig og venskabelig Omgang. . . . Dette er det første Brev, jeg efter henved 5 Ugers smertefuld Sygdom skriver med en mat og skælvende Haand. Saavel dets Form som dets Langsomhed vil derfor let finde Undskyldning hos den gode Pige, som jeg ret længes efter at kunne trykke til mit Bryst og at kunne sige: Elsk, om De kan, den gamle Staadder, Deres tilkommende,

Dem inderlig elskende Svigerfader

P. Dalhoff.«

Ønslev d. 1. December 1825.

Aaret 1825 havde unægtelig bragt meget skiftende Tider for de kære Præstefolk.

3. Maj skrev Faderen til Knud, at Gigten atter har været meget slem. »Men desto bedre skønner jeg da ogsaa paa, at jeg nu igen kan være paafærde og nu og da pusle lidt i min saa forsømte Have; jeg haaber ogsaa, at den varmere Luft, som nu begynder, vil fuldende min Helbredelse for dennegang. Ja, end mere: jeg haaber i Aar ret at lægge Grunden til mit Livs Forlængelse ved at gøre, tillige med min Hanne og vor lille Regine, en Rejse til Jylland. Rejsen er bestemt til sidst i Juni og gaar over Kallundborg og Aarhus. — Men denne Rejse, siger Du, koster Penge! Ja, jeg vilde ogsaa umuligt have tænkt derpaa uden følgende Hjælp: Vor Mo'er avlede i Fjor paa hendes Parcel 43 Tdr. Rug. Dem har hun — af Længsel efter det kære Jylland — besluttet at opofre til Rejsen. — De ligger endnu paa Loftet, og det værste er, at man kun byder 2 Rbd. for Tønden. . . . «

Denne, om en ikke ringe Føjelighed overfor den unge Kone og et ikke lidet sangvinsk Temperament vidnende Beslutning blev virkelig udført og beskrives i et følgende Brev af 27. Juli, som ender: »Efter den søde Kløe kommer den sure Svie«. Ja den kom ikke alene over Pengepungen, men ogsaa over Helbreden. Først en Øjensvaghed, der indfandt sig i Jylland, da »en rasende Storm piskede mig Øjnene fulde af Sand og Grus«, og som plagede ham endnu Maaneder efter, og saa et Gigtanfald i Aarets sidste Maaneder endnu heftigere end nogen Sinde før. Dybest gik dem dog Tabet af deres lille Pige, som ogsaa paa Rejsen havde vundet mange Hjerter, men som døde i September. —

Vi skal nu atter høre fra vor Rejsende.

Wien den 18de September 1825.

»Kære Broder og fl.!

Vist nok ere De alle begærlige efter at erfare, hvorledes min Rejse er gaaet til Wien, og da jeg i Morgen agter at begynde at arbejde, maa jeg altsaa først tilmelde Dem, at jeg allerede har været her i fem Dage og er saa frisk som en Fisk; kuns flyve kan jeg ikke, ellers vidste jeg ret vel, hvor hen jeg fløj, et Par Timer her og et Par der. Efter at jeg den 6te skrev, rejste jeg den 7de om Morgenen Kl. 4, og kom samme Dags Aften

til Prag. Den 8de var Helligdag (Marias Geburdsdag), og jeg besaa da denne Dag, hvad der gaves Lejlighed til, Johannes Nepomuks Begravelse og sligt. Gerne havde man set, jeg var blevet der, da der var 5 à 6 Pladser ledige for Guld- og Sølvarbejdere, og især en for mig, hvor jeg efter deres Sigende vilde have fortjent mere end her; en Guldarbejder kom just tilrejsende og gik straks i Arbejde. Fra Prag til Wien var det ganske min Bestemmelse at rejse til Fods, men da jeg ikke gerne rejste alene, og det i de Dage bestandig regnede, tog jeg den 9de atter med en Landkusk til Wien. Især i de første Dage efter min Afrejse fra Töplitz følte jeg mig saa overordenlig styrket, at jeg næppe vidste at finde mig der i [næppe kunde kende mig selv]. Min Doktor havde saa strengt paalagt mig overalt at tage ordenlige Senge for ikke om Natten at forkøle mig; men da jeg ofte ingen Tillid havde til Sengene, vilde jeg dog probere, hvordan det var at sove paa Straa. De første to Nætter gik det godt, men den tredje kom vi i en elendig Kro, hvor dels Maden var ussel, og da der den hele Nat kom friske Gæster, stod Døren til Gaden hele Natten aaben. Jeg fik da, dels af Forkølelse, og dels af Dunst af de mange Mennesker og det mugne Halm, saa ondt, at jeg maatte gaa ud o. s. v. og spaserede paa Gaden, til det blev Dag. De første tre Dage efter var jeg upasselig og spiste næsten slet intet og var saa ked af at køre, at jeg gerne gik den halve Vej. Den sidste Dag var jeg løbet saa langt forud, at jeg maatte vente et Par Timer paa min Kusk ved Wien, og min Upasselighed var nu ikke videre, end at jeg efter at være kommen til Rolighed spiste en hel stegt Høne og drak saa megen Vin, at Sengen var mig mest tjenlig¹⁾, og dette var altsaa Slutningen af denne Rejse. — Den anden Dag gik jeg straks til Edler og modtog et Bevis fra ham til Politiet, at jeg havde Arbejde hos ham, men har dog maattet spasere 5 Dage, da han før end næste Uge ikke havde Plads for mig og nu ikke mere havde saa travlt. Da jeg naturligvis maatte formode, at han vilde afskedige en anden, var det nær

¹⁾ Endnu mange Aar derefter kunde kan spøgende nævne »en lille Pisk« som Middel imod Forkølelse, men han erindres aldrig at have brugt det selv, og i hvert Tilfælde vilde han vogte sig vel for Per Degns Slutning. da jeg gemenlig har en bedærvet Mave

ved, at jeg straks havde taget Arbejde et andet Sted, thi ved de Arbejder, dør bliver gjort, venter jeg dog intet at profitere. I det hele har jeg gjort mig langt bedre Begreber over Guldarbejdernes Mode og Arbejder i Wien, thi de staa langt tilbage for Berlinerne, derimod Sølvarbejder og Gørtlarbejder er langt bedre. I de Dage, jeg her har opholdt mig, har jeg mest spaseret omkring Staden for at gøre mig bekendt med Egnen, og hvor jeg mest morede mig, var i Schönbrunn ved Menageriet og de mange Marmor Statyer; i en Have udenfor Stadsmuren er oprejst en prægtig Staty af Canova. Da jeg ingen havde, som kunde sige mig Besked, gav jeg en Ansøgning til Akademiet om at se, hvad der var, og fik da Adgangskort til at bese de polytekniske Klassers Arbejder, Modeller og sligt, men fandt intet overordenligt. Ogsaa var jeg i Graver- og Blomstertegneklasserne, hvor jeg morede mig mere. Professor Schaller, som Lund beder mig at hilse, har jeg aldeles ikke kunnet opspørge. Hos nogle af Wagners Familie, til hvem han havde anbefalet mig, er jeg bleven særdeles vel modtaget, og til Bevis paa hans gode Mening imod mig erfoer jeg, at han havde bedet dem at antage sig mig, hvis jeg ikke skulde være tilfreds hos Edler; den ene er Graveur og Guillocheur, og den anden har en stor Guldsmed Butik. . . . «

Dette første Brev fra Wien indbragte ham fuld Gengæld af 18. Oktbr.

Først Knud: »At Din Forlovelse vakte megen Glæde og Overraskelse, især da den var saa ganske uventet, kan Du vel forestille Dig. . . . Jeg har i nogen Tid haft meget travlt, mest til Groths Apothek¹⁾). Hetsch beder, at Du ikke vil opholde Dig for længe i Wien, men snart se at komme til Rom. . . . «

Lene Glade: »Gode Fætter! Nu tør jeg da gratulere Dig og ønske Dig megen Lykke med min ejegode Wilhelmine, hun er værd at elske, hun er Hjertens god; hun vil gøre Dig lykkelig. O, gid Knud kunde finde en Pige med saadan Karakter som Mines, hvor vilde jeg være glad. Det vilde smerte mig og enhver, som kender Knud, hvis han ej blev lykkelig. Han

¹⁾ Waisenhus-Apotheket.

fortjener at have en god Kone, da han selv er god, og vor Lykke blev aldrig fuldkommen, hvis han ikke var det. Alle de gode, jeg kender, ønsker jeg altid noget godt. Fra Mines Forældre og Søstre skal jeg hilse og fra Din Søster; vi var for første Gang samlet hos Mines Forældre i Søndags, og da sagde jeg, at jeg skrev til Dig. Sophie er nu den muntre Pige, og det er nu intet, som der har været noget iverjen for hende, og jeg er nu rolig og veltilfreds i den Henseende, at hun i alle Maader behandlede sin Søster god og kærlig; jeg var Øjensvidne til deres første Sammenkomst.«

Det var unægtelig en god Veninde, Mine Hanuschke havde fundet i denne kære Sjæl, som ser det gode i alle Mennesker og ønsker dem alle lykkelige — et Ønske, der nok kunde føre til nogen Handling. Men i det hele er det mærkeligt i denne Kreds, hvordan de ikke blot tiltaler, men ogsaa omtaler hverandre kærligt. Der er næsten aldrig Spor af Bagtalelse eller blot en lille Smule Ondskabsfuldhed!

Det bedste i Jørgen D.s modtagne Sending var dog gemt for sig selv i et lukket Brev fra W.:

»Elskede Jørgen! Jeg takker Dig meget for Dine tvende sidste Breve, og glad griber jeg nu Pennen for ogsaa at kunne glæde Dig med et Par Ord fra mig, thi jeg bedømmer stedse Dine Følelser efter mine egne, og hvorfor skal jeg længere dølgge for Dig, at jeg elsker Dig, at min Kærlighed til Dig er sand og oprigtig, og jeg beder Dig stedse at have lige saa fast Tillid til mig, som jeg har til Dig, og altid i Dine Breve at være oprigtig og aabenhjertig, og betænke, at jeg ikke alene skal dele Dine Glæder, men ogsaa Dine Sorger, og hvor kært er det ikke at have en oprigtig Ven eller Veninde, for hvem man kan udøse sit sande Hjertesprog. Jeg har erfaret, at den 11. Novbr. er Din Fødselsdag, og da jeg ikke just lige paa den Dag kan skrive Dig til, saa modtag her min Lykønsning, og ingen kan vist inderligere ønske Dig fremdeles Guds Velsignelse end jeg, og i stille hjertelig Glæde skal jeg højtideligholde den Dag, som gav min Jørgen Livet.«

Virkningen af dette Brev læser vi i hans næste Brev, skrevet paa selve Fødselsdagen:

Wien den 11. November 1825.

»Elskede Wilhelmine!

Dit Brev af 10de Oktober har jeg med Glæde modtaget, og sandelig, Wilhelmine, hvor kært dette var mig, kan jeg ikke beskrive Dig, thi vel har jeg oftere længtes efter Brev fra Dig, men aldrig i den Grad, og næsten maa jeg skamme mig ved at tilstaa, at min Urolighed gik saa vidt, at jeg flere Nætter ikke sov, og dog veed jeg selv ikke, hvorfor jeg skulde være urolig, thi aldrig har jeg tvivlet om Din Kærlighed, og endnu mindre kunde jeg tvivle, at min Fader jo vilde elske Dig som sin Datter, men sjældnen er man Herre over sine Følelser, og lige saa vel Glæder som Sorger sætter Sjælen i Bevægelser, som den ofte ikke kan regere.

Inderlig Tak for Dine ømme Følelser angaaende min Fødselsdag. O, gode Wilhelmine, aldrig vil Du tro, hvor lykkelig Du især denne Dag har gjort mig. Aldrig er min Fødselsdag mig ligegyldig, stedse bør man takke Gud for denne Dag, og jeg føler, at den er mere end alle Helligdage passende for Mennesket til oprigtig Eftertanke om sig selv, og maa jeg tilstaa Dig, at jeg, siden jeg forlod Børnealderen, sjældnen har været glad ved slige Betragtninger eller over Livet; kuns i Dag, ja elskede Pige, at Du vidste, hvor lykkelig Du gør mig, og hvor megen Tak jeg er Gud skyldig, at jeg ejer Dig; just paa min 25de Aars Dag at modtage Lykønskninger tillige med inderlige Forsikringer om Kærlighed af den Pige, jeg saa inderlig elsker, ja denne Dag glemmer jeg aldrig, og tvivl aldrig om min Tillid eller Kærlighed til Dig, jeg forlader mig i et hvert Henseende paa Dig og føler, at ene Du kan gøre mig lykkelig. Dog tro aldrig, at min Kærlighed gør mig saa blind, at jeg i Dig tror at finde noget unaturligt, nej Wilhelmine, men den Overbevisning, at Du føler som jeg, og at Din Karakter ganske er stemt for at gøre mig lykkelig, kun dette gør Dig mig saa elskværdig; thi aldrig venter vi i Livet Lykke, der sætter os fri for alle Bekymringer. For mig vilde den sandeste Lykke bestaa i en fortrolig Ledsagerinde, der, selv hvor Selvfornægtelse fordres, stedse vilde opmuntre mig der til for stedse at være egenlig lykkelig; og til at knytte et saadant Baand er intet mere skikket end Religionen, og derfor, gode Pige, lad os aldrig svækkes i den, mindre skamme os ved at være religiøse.

Den 12te November.

At min Fader har bedt Dig at tage til sig, og at Du straks var villig dertil, er mig særdeles kært og var ganske mit Ønske, kuns beder jeg Dig at være særdeles forsigtig paa Din Rejse ved Nytaarstiden, da Du næppe veed, hvad det er at rejse om Vinteren, især over Vandet, og vær forsikret om, at jeg i Tankerne stedse følger Dig især paa Din Rejse og ved Din Ankomst i Ønslev. Underligt nok var det, at jeg, kort før end jeg modtog Dit Brev, saa ofte drømte, at jeg var hjemme, og stedse mødte Du mig i min Faders Stue uforventet. Vist nok vil Du i Førstningen savne Dine Forældre og Søkende, men til Erstatning maa jeg forsikre Dig, at Du hos min Fader kuns vil se Mennesker, Du straks kan forlade Dig paa som Din Familie, og til Sommeren vil Du vist mere Dig der.

Nu, gode Wilhelmine, maa Du dog ogsaa besøge mig engang, nemlig vide, hvorledes jeg i det daglige Liv har det. Skønt jeg i flere Henseender ikke har været heldig i Wien, er jeg i visse Henseender særdeles heldig. Jeg logerer særdeles indskrænket, men bytter ikke med mange, der bo langt bedre, thi jeg er i denne Familie ganske som hjemme, jeg nyder her flere Glæder, end Du skulde tro. Om Aftenen efter Spisetid er jeg bestandig i deres Kreds, hvor vi da, min Vært, hans Kone og en Veninde af hende, der bor i samme Hus, skiftes til at læse højt, og gerne vare vi heldige at have gode Bøger, og om Søndagen eller naar vi ikke har Lyst dertil, spiller vi Kort. — At dette Besøg hos mig, at se mig i denne Kreds ikke har nogen Interesse for Dig, kan jeg vel tænke, men naar Du sætter Dig i mit Sted, der endnu aldeles ingen har her, til hvem jeg har Fortrolighed, eller med hvem jeg har Omgang, vil Du let indse, hvad Værd en saadan Kreds har for mig, især da den ganske sparer mig for at gaa paa de afskyelige Værtshuse; aldrig maa Du holde det for en Dyd af mig, at jeg ikke gerne gaar i Værtshuse, thi jeg tror, det ligger i min Natur, at jeg umuligt kan more mig slige Steder. . . . Jeg er nu temmelig bestemt, til Foraaret at rejse til Rom. Denne Bestemmelse har kostet mig megen Overvindelse, især for Din Skyld, ejegode; gerne spurgte jeg Dig først til Raads, men min Pligt byder mig det, og hellere tiltræder jeg en Rejse, der er langt farligere, end

ikke at være aldeles tilfreds med mig selv. Hvis min Broder ikke snart skriver, vil jeg næppe faa noget Svar fra Dig, før Du rejser til Falster; men naar Du har været der en kort Tid, beder jeg Dig ret inderlig at anmode min Fader at skrive mig til; ogsaa min Hanne (min Stifmoder) vil Du bede sende mig et Par Linjer. Hendes Skæbne i de sidste Aar¹⁾ har bedrøvet mig meget, thi vi elskede hinanden som Søkende, og vist vil hun yde Dig samme Kærlighed.

Din Dig inderlig elskende

Jørgen Dalhoff.«

Her i Wien skete det, som jo kunde ske flere Steder, at en ung Pige, enten det var den her omtalte Veninde af Huset eller maaske hans Mesters Datter, fik Tanker til ham og blev meget skuffet og bedrøvet, da hun erfarede, at han var trolovet med en Pige i Danmark; han gik dengang endnu ikke med Ring. Naar han omtalte dette, var det for at paaminde os unge om, at man ikke kan være varsom nok i slige Forhold, og at man kan gøre Indtryk og volde Sorg, hvor man allermindst tænkte derpaa. Menneskehjarter kan dobbelt behøve Paaskriften: »Forsigtig! Skrøbelige Varer!«

Fra Begyndelsen af 1826 er der samtidige Breve fra begge de Forlovede. Han skriver:

(1. (?) Jan. 1826)

»Dyrebare Wilhelmine!

At mine Breve til Dig enten ikke ere forseglede eller som dette tilfælles med et andet, maa ikke forundre Dig, da jeg for det første ikke veed, hvad Hemmeligheder er, og tillige mine Breve, om endog et halvt Ark er deri, maa (naar de først er en Nat over dygtig spændt i en Skruestik) passere for et enkelt.

O, kæreste Pige, skønt jeg daglig ønskede at skrive Dig til, veed jeg, naar jeg kommer dertil, næppe, hvad jeg skal

¹⁾ Der tænkes paa Tabet af den lille Regine og senere en kær Broder, der havde været Gæst i Præstegaarden, men fik en Forkølelse paa Rejsen derfra, af hvis Følger han døde.

skrive; thi ikke med Ord lader sig udføre, hvad mit inderlige Ønske er, nemlig at gengælde eller fortjene Din Kærlighed; og selv at sige Dig, hvor lykkelig Du gør mig, er mig ikke muligt. Hvor meget den Tanke, at Du rejser til mine Forældre, har glædet mig, vil Du indse, og i flere Henseender glæder det mig, at Du ikke længere bliver hos Wiels, thi næppe behøver jeg at minde Dig, gode Wilhelmine, om hvor nyttigt det for Dig vil være, fra nu af mere at vænne Dig til huslige Forretninger, som Du i hint Hus ikke havde Lejlighed til, og om end Husholdningen paa Landet er temmelig forskellig mod den i Kjøbenhavn, vil Du dog vist med Nytte og Fornøjelse tage Del i alle huslige Forretninger, og med inderlig Glæde tænker jeg mig den venskabelige Forbindelse, der vil finde Sted mellem Dig, min Stifmoder og hendes Søster, som Du engang har set hos Glades. Atter er nu et Aar uformærket forsvunden; jeg kalder det uformærkt, thi! naar jeg tænker paa, hvor ubetydelige Fremskridt jeg i hvert Aar gør i mine Kundskaber, er Tiden mig stedse bortfløjet, uden at jeg veed hvortil, men tænker jeg derimod paa de Glæder, jeg i Danmark nød, Dig og alt, hvad mig kært er, da kommer mig de halvandet Aar længere for end min hele Levetid. Mit inderligste Ønske til Gud for Dig er næst dette, at Du stedse maa nyde Sundhed og mange Glæder, at Du, skønt Du stedse elsker mig, aldrig af Bekymring for mig tilsidesætter Din Munterhed, thi skønt i det tilkommende Aar staar mig en møjsom Rejse for, falder det mig ikke ind at frygte noget, thi Tanken om Guds Bistand og Din Kærlighed gør mig enhver Byrde let. Lev stedse lykkelig og hils mange Gange Dine mig saa kære Forældre og Søkende med Ønsker for Deres Velgaaende i det nye Aar, og ikke for-glemmende Din og min Veninde Madam Glade.

Skriv endelig snart til Din

Dig stedse elskende

Jørgen Dalhoff.«

Hun har 4de Januar skrevet et Brev, som allerede er forseglet, men som hun atter aabner for at takke for hans nu komne Skrivelse. Fra hans Fader har hun faaet Brev om ret snart at komme til Falster, men kan næppe naa det før om 3—4 Uger.

»Vi har nu atter tiltraadt et nyt Aar, og Gud give, at det maa gaa lige saa godt som det forrige. Vel forestaar der Dig nu en lang Rejse, ja sørgeligt er det for mig at tænke, at Du stedse skal drage længere bort fra mig — o kom dog snart den Tid, at Du kunde tænke paa Din Hjemrejse. Dog Din Pligt byder Dig det, og den bør Du adlyde fremfor en enfoldig Piges Bønner, og om vi end ere nok saa langt fra hinanden, saa ere vore Hjerter dog stedse hinanden nær, og den Tanke, at Du stedse er mig tro og hengiven, skal trøste mig. Ikke kan Du tro, hvor Skildringen af Din stille huslige Kreds har moret mig; thi det er netop ganske i min Smag; thi jeg synes stedse, at en stille huslig Lyksalighed har Fortrinet fremfor alle støjende Forlystelser. Altsaa ogsaa i denne Henseende ere vi ganske ens stemte. Første Juledag vare vi alle hos Glades, og vi forsømte vist heller ikke at drikke Din Skaal, kære Jørgen, kun Skade, at Du ikke kunde høre Glassenes Klang; men maaske Du da i samme Øjeblik tænkte paa Kjøbenhavn, thi i vore smaa Selskaber savner vi dog stedse Dig og Edvard, thi Dine Brødre [Knud og Herlov] ere altid saa stille; N. Müllen er vel munter, men det er dog ikke tilstrækkeligt« — nemlig til at gøre Selskabet muntert; man maa altsaa slutte, at Jørgen, trods hans paaklagede Tungsind, besad noget af denne Egen-skab. . . . »Dit næste Brev haaber jeg at faa i Ønslev, og den Tanke, at Du der har henlevet Din Barndom, vil gøre mig det dobbelt interessant, men jeg beder Dig ret meget, ikke lade mig vente for længe derpaa; tillige maa Du da lade os vide, om vi kan skrive Dig til førend Din Afrejse. . . . Den 29de Marts bliver jeg 19 Aar.«

I sit taknemmelige Svar af 26de Februar skriver han: »Vi har nu snart den for mig saa glædelige Dag, nemlig den 29de Marts; ja tro mig, gode Pige, for mig skal den være den glædeste. Saa gerne havde jeg skikket Dig noget af mit Arbejde til en Erindring om min Kærlighed, men da jeg sjælden har haft Lejlighed til at gøre noget ordentligt, modtage Du denne Ring som et Bevis, at jeg dog har haft Viljen. Indskriften derpaa, som vist kuns meget faa vil forstaa, vil Du vist erindre Dig Anledningen til, og hvorfor jeg skriver det »vise sigen« i Stedet

for »vi ses igen«¹⁾. Den korte Tid, jeg havde Bekendtskab med Dig, genkalder jeg saa ofte i mine ensomme Timer, og intet staar mig da saa levende for Øjet, end da jeg paa Assistens-Kirkegaard saa ofte hørte Dig igentage: »Vi ses igen«, og med hvilke inderlige Følelser jeg ønskede det, anede Du næppe; og hvor lidet Haab jeg end havde, tænkte jeg dog: Umuligt kunde det dog ikke være! Dog aldrig havde jeg ventet mig mit Ønske saa snart opfyldt, nemlig Din Genkærlighed. O, gode Wilhelmine, at Du stedse maatte være overbevist om, at ikke Tiden eller den fjerneste Afstand forandrer min Kærlighed til Dig, og at Du ofte som jeg maatte sige for Dig selv: Vi ses igen!«

Wien 6. April 1826.

»Elskede Wilhelmine!

Du elsker mig, det veed jeg, saa sandt jeg stedse skal elske Dig; og dog har jeg aldrig haft Lejlighed at skaffe Dig den mindste Glæde, kun stedse skal Du plages med Frygt for mig paa mine Rejser, og denne Tanke bebrejder mig ofte mine Foretagender, kuns trøster jeg mig ved, at Du stedse vil være saa fornuftig ikke at overdrive Din Omsorg for mig og stedse at haabe det bedste og dog ogsaa at være bered paa det værste.

Din Geburdsdag fejrede jeg i stille Glæde ved et Glas Punsch, og sikkert haabede jeg, at Du til den Dag havde modtaget det Dig tilsendte; men ogsaa dette vilde Tilfældet ikke tillade (som jeg formoder). O, gode Pige, lad aldrig slige Tilfælde skrække os; thi kuns Bevidstheden, at jeg elsker Dig oprigtig, giver mig Haab, at jeg ligesaa oprigtig er elsket, og sand Kærlighed spørger hverken om Afstand eller andre Beviser, og vær stedse forsikret, at jo længere jeg er bortfjernet fra Dig, jo mere jeg føler mig forladt af andre, desto mere er jeg ikkuns beskæftiget med Dig alene.

Hils nu mine og Dine Forældre, Søskende og alle Venner ret hjertelig fra mig, stedse er det mit inderligste Ønske, at

¹⁾ Den fejle Bogstavfordeling paa en Gravindskrift vakte formodenlig deres Undren, medens Ordets Betydning kort før hans Afrejse fæstede det i deres fælles Tanke.

Guds Velsignelse stedse maa være over Dig og Dem alle, og hvis det er Guds Vilje, at jeg aldrig mere skal se Dem, at Du og enhver, der har nogen Godhed for mig, ikke skader sig ved utidige Sorger. Dog i det bedste Haab ønsker jeg Dig og alle et hjerteligt lev vel.

Din Dig stedse elskende

Jørgen Dalhoff.

Over morgen er jeg ikke mere i Wien.«

Fra Rejsen har vi følgende Brev:

Triest 2. Maj 1826.

»Kære Broder!

Jeg iler med at meddele Dig, at jeg rigtig har faaet Dit Brev af 1ste April, og det gør mig ondt, at jeg ikke før har kunnet melde Dig dette, thi allerede den 16de modtog jeg det i Grätz.

Efter at jeg, som Du af mit sidste Brev har erfaret, ganske havde opgivet Haabet om, at mit tilsendte var kommen Dig i Hænde, rejste jeg den 10de fra Wien, og just samme Dag er Dit Brev ankommen, og man har da straks skikket det til Grätz, hvor det ogsaa var, da jeg kom; hvor glædelig denne Efterretning var mig, kan jeg ikke sige Dig, men ogsaa gjorde det mig meget ondt, at Du nu atter har sat Dig i Omkostninger, ja maaske i Forlegenhed ved at skikke mig dette af Dine egne Penge; alene i Brevporto har Du vist haft betydelige Udgifter for mig, thi alene til den østerrigske Grænse har de sidste Breve været mig temmelig dyre.

Da der i Grätz ingen Veksellerer var, som kendte Huset Hambroe, kunde jeg der ikke faa den udbetalt og gav da en Veksellerer den imod et Bevis for at skikke til Wien, og han lovede da, at naar jeg om 8 Dage kom til Triest, skulde det saaledes være afgjort, at jeg for hans Veksler straks skulde faa mine Penge, men destoværre har jeg nu maattet vente her over 8 Dage, førend jeg i Dag har faaet dem. Formodenlig havde han ganske glemt det, thi efter at jeg var hos den danske Konsul, og der blev skreven derhen, sendte han det straks med første Post. Tiden har været mig skrækkelig lang her i Triest, især siden mine Rejsekammerater forlode mig, thi efter

at de havde ventet et Par Dage paa mig, rejste de til Venedig, hvor jeg nu heller ikke mere træffer dem. En Landsmand (Klaver-mager), der ogsaa rejser til Italien, ventede tre Dage for om mulig at rejse med mig, men ogsaa han rejste i Gaar. Jeg har nu funden en anden Rejse Kollega, ogsaa Klavermager, som rejser til Neapel, men da jeg ikke kan komme bort før paa Fredag, maa jeg ogsaa vente saa længe; i Venedig bliver vi nogle Dage og da atter til Søs til Ancona o. s. v.

Vi har bestandig rejst til Fods, og især til Laybach kom det mig kuns for som en Spaseretur, men fra Laybach til Triest kunde jeg ikke faa Lejlighed at skikke mit Tøj forud og maatte da bære over 30 Pd. 18 Mile i mindre end tre Dage, hvilket ofte blev mig surt i disse bjergrige Egne, især da jeg allerede i Steiermarken havde forstrækket min ene Fod ved at bestige Bjerge, saa at den var temmelig tyk. I Grätz fik jeg paa et Apothek en Salve at smøre Foden med, og skønt jeg daglig gik seks Mile, var Svulsten snart forbi; forresten har jeg befunden mig særdeles vel paa Rejsen.

Da vi forlod Wien, stod just Kirsebærtræerne i Blomster; i Steiermark derimod saa vi over 20 Mile næsten intet andet end sorte Klipper og Sne; i Illyrien der imod er ogsaa betydelige Bjerge, men ogsaa de nydeligste Dale imellem, hvor Frugttræerne vokse vildt i Skovene, og da disse just alle stode i Blomster, havde vi ofte overordenlig skønne Udsigter; dog ser man næsten bestandig fra Wien og hertil en eller anden Sne Alpe.

17. Maj.

Triest er, den nordlige Halvcirkel omkring, ganske omgivet af Bjerge, men som dog ikke ere højere, end at de ere beboede næsten til helt op, og dog gør denne Beliggenhed en overordenlig Indflydelse paa Luftens Temperatur. Saaledes har det f. E. i sidste Uge snet tre Dage i Træk to Mile herfra, saa at Sneen har ligget næsten en Fod høj, selv hvor ingen Bjerge var, uden at vi her har haft det mindste. Den ene Dag har det endog snet $\frac{1}{4}$ Mil her fra rundt om paa den nordlige Side, og her ikke. Man ser især paa den Side til Venedig midt om Sommeren Snebjerge mange Mile lang, og dog kan man i Mands Minde ikke erindre en saa haard Vinter som denne, da der i

8 Dage har ligget Sne paa Gaderne. Kakkelovne veed man her ikke hvad er, og i de fleste Huse er Beboelsesstue, Køkken og Vinkælder i eet, og man sidder da midt imellem Vintønderne og Skorstenen og spiser, imedens hele Loftet hænger fuldt af røget Kød og sligt.

Triest er i Henseende til Gadernes Reelhed en særdeles smuk Stad. Alle Gader ere belagte med store Kvaderstene. Af Bygninger udmærker sig især Børsen og nogle andre Handelshuse, og af Kirker især den grækiske og en Jesuitter. Da Grækerne just har haft deres Paaske i disse Dage, saa har jeg bivaanet de fleste af deres Ceremonier. Skønt deres Gudstjeneste ogsaa næsten bestaar i lutter Ceremonier, saa behager de mig dog langt bedre end de katholske. Kirken er indvendig den pragtfuldste, jeg endnu har set, og, i Stedet for Katholikernes Helgener og kronede Mutter Gottes, ser man her lutter Malerier af det nye Testamente i den ene Ende og i den anden af det gamle, kun af Abrahams Historie. I Stedet for Katholikkernes mange Ceremonier med Monstrantsen, gør de her de samme med Bibelen. Her er for nærværende Tid 4200 Grækere i Triest.

Da Du af mit sidste Brev har erfaret, at jeg dog var rejst til Rom, haaber jeg ogsaa, at Du ikke har gjort Dig videre Umage med at skikke den sidste Ansøgning i Akademiet eller skikket mig flere Penge. Kuns Beviset fra Akademiet i Wien kunde Du forevise, men ikke lade dem beholde. Hils Doktor Garlieb, at, hvis han, som han har lovet, vilde give mig nogen Anbefaling eller kuns Adresse til nogen i Genf, da vilde det være mig meget kært, da jeg næste Foraar haaber at være der.

Jeg slutter med mange Hilsener til Forældre, Søkende og, ikke at forglemme, min Wilhelmine. Ingen Steder har jeg haft mere Hjemve end her, naar jeg ser Søen, især da der er gaaet flere danske Skibe af. Daglig er jeg bekymret for, at Fader, hvor svag han og er, endnu maa forrette et saa møjsomt Embede, o! kunde jeg dog engang faa en Skrivelse direkte hjemme fra, hvori de alle skrev mig noget, og erfare, at Fader atter var fuldkommen frisk. Jeg tvivler ikke, at det er Dem kært straks at erfare, at det gaar mig vel, men i hvilken Grad det glæder mig at faa et Brev, kan De dog ikke forestille Dem;

thi hvor jeg er, føler jeg mig dog saa ene og kuns beskæftiget med Hjemmet.

Lev nu alle ret lykkelig og tænk stundum paa Deres og Din stedse elskende Broder

Jørgen Dalhoff.

Skreven i et Værtshus fuld af Gæster. Som Bevis paa Italienernes idelige Skænderi tør man ingen spidse Knive have her, men maa lade Spidsen brække af, thi naar de bliver vrede, tage de straks, hvad de faar i Haanden og værger sig med. En Fregat og en Brig er ankommen igaar for at forjage nogle grækkiske Kapere.«

Italien.

Det første Brev fra *Rom* har Jørgen skrevet til sin Fæstemø i Ønslev Præstegaard, men uden Datum, da det har været indesluttet i et andet Brev.

»Elskede Wilhelmine !

O, at Du vidste, hvor ofte jeg især i min Sygdom har besøgt Dig, ofte saa glad, men ogsaa ofte bedrøvet; dog trøster jeg mig ved det Haab, at dette Brev maa træffe Dig ikke alene frisk, men ogsaa tilfreds og munter. Af min Broders sidste Brev erfarede jeg netop, at Du var paa Falster, men intet videre; alt hvad forresten passerer der, maa jeg kuns tænke mig til. Ja tro mig, gode Pige, jeg er daglig hos Dig; ofte ser jeg Dig i stille Kummer, men endnu oftere ser jeg Dig ved Din Godhed at glæde min gamle Fader, og hvor oprigtig han elsker Dig som sin Datter. Skriv mig endelig snart til og meddel mig alt, hvad der ligger Dig paa Hjertet, ikke stedse kun det, der kan glæde mig; da først kan jeg føle mig ret lykkelig i Din Kærlighed. Da min Broder sidst skrev, var min Fader endnu ikke ret frisk; ogsaa Uvisheden, hvorledes det er med ham, bekymrer mig saa ofte; skønt jeg haaber det bedste, er dog min inderlige Bøn, hvis han skulde være syg, at Du gør alt for at glæde ham, o hvor vil jeg takke, hvor vil jeg elske Dig derfor. -- Du kan hilse Fader, at han i et Brev har lovet mig de første Frugter af de Træer i Lunden, som jeg har podet;

men da han ikke har holdt Ord og skikket mig dem, giver jeg Dig i Kommission at kræve min Rettighed. — Jeg er nu glad, at jeg i det mindste ikke skal rejse længere bort, og saasnart Foraaret begynder, er jeg sikkert paa Vejen til Paris og iler da med Glæde til Dig.«

Dette Brev maa være det af 22de Juni, som hans Kæreste omtaler i den nu følgende Familieskrivelse, skrevet efter den Opfordring, han havde fremsat i et tidligere Brev og nu gentaget i dette.

Det er et Kvantark i stort Format, beskrevet paa alle 4 Sider uden Bladrand med tæt Smaaskrift, saa at det indeholder omtr. 14,000 Bogstaver; dets Granskning kan let kræve et Par Timer, da adskilligt er ret utydeligt skrevet.

Det skønnest og klarest skrevne er af den ældste Brevskriver, *Præsten* selv, som aabner Rækken:

»Min kære gode Jørgen! Saa meget jeg endog af Hjertet lykønsker Dig med Dit Ophold i Rom, dette Valfartsted for alle Kunstelskere, dette Sted, der skønt det ej mere indeslutter det gamle Rom, dog endnu skal kunne opfylde Iagttagerne med Beundring og Forbavselse, vilde jeg næppe — hvis jeg var 40 Aar yngre — anse Din nuværende Stilling uden al Misundelse; ah, hvor lykkelig er dog den Rejsende, der har det store Maal for Øje — det Maal, han og tør haabe at opnaa, nemlig: ved sine indsamlede Kundskaber og Færdigheder at kunne gavne, ja hædre sit Fædreland. Kuns at han vender tilbage med en sund Sjæl i et sundt Legeme! Kuns at han besidder Kraft nok til ikke at tabe Modet, om endog de Forhaabninger, maaske Fordringer, som hans Duelighed kunde berettigge ham til, ikke altid bleve opfyldte! — Du forlanger vel ingen Rejse-Filosofi af mig. Nej, det Du i disse Linjer gør Regning paa, er vist nok Efterretning om det gamle Ønslev og Dine derværende efterladte Venner m. m. — Som god Egoist vil jeg da først fortælle Dig noget om mig selv. Jeg har i denne Sommer et taaleligt Helbred, saa jeg kan forrette mit Embede, men er aldrig fri for Smerter; nej, jeg havde ifjor i Nov. og December et altfor haardt Anfald af min gamle Gigt, hvis Følger ikke mere synes at ville forlade mig. Da, om ellers nogensinde

følte jeg, hvor ulykkelig jeg vilde have været uden en trofast Medhjælperinde. Thi flere Gange hver Nat maatte min kære Hanne forlade sin Seng for ved Gnidning at lindre mine rasende Smerter. Saa længe Sommerens Varme vedvarer, haaber jeg vel at kunne holde mig nogenledes brav; men det synes, som jeg nu har Aarsag til at frygte for hver sig nærmende Vinter. Guds Vilje ske! Om de to buttede Smaadyr, en Lottchen¹⁾ og en Minchen, har jeg intet at fortælle Dig uden dette: at de er som 2 Alen af eet Stykke, og at den sidste saavel som den første hver anden Uge maa trælle i Køkken og Fadebur og lide Allehaande, hvorover hun maaske selv her neden under vil beklage sig for Dig. Hvad jeg i flere Aar har tænkt paa, har jeg først i Aar begyndt, nemlig at bygge en Hytte paa 7 Fag, hvor min stakkels Hanne efter min Bortgang dog kunde have Husly²⁾. Vi har i denne Sommer haft den største Varme, som nogen kan mindes, nemlig 25 Grader i Skyggen. Paa flere Steder, især i Jylland, ere baade Korn og Græs bortsvedne. Her paa Falster bør vi ikke klage, thi Vintersæden er meget god og Vaarsæden temmelig god, skønt stumpet³⁾. Med Ønsket om Guds faderlige Led-sagning paa alle Dine Veje fra Din inderlig elskende og hengivne

P. Dalhoff.«

Hans *Hustru* fortæller bl. a., at Storstuen er bleven møbleret, paa Spejlet nær; den har faaet Gardiner og Kakkelovn for Indtægten af den samme Lod, som forrige Aar gav Jyllandsrejsen.

¹⁾ Sin Svigerinde, Charlotte Grundahl, siden gift med Præsten Stampe i Nebel, kalder han Lottchen, vel efter Hovedpersonen i Goethes Werther; Mine bliver saa til Minchen. I et lidt tidligere Brev beskriver han dem saaledes: »Begge ere 2 gode, fredelige, stille, flittige og huslige Piger i 20de Aar. Mit Hus er, hvad jeg altid ønskede, en sand Fredens Bolig; kuns stundum lidt for stille, thi ingen af os har noget godt Snakketøj«.

²⁾ Dette Enkehjem staar der endnu, men er lige saa lidt som de mange andre rundt i Landet beboede af nogen Præsteenke. — De tager til Hovedstaden eller de større Byer for at faa deres Børn opdraget.

³⁾ Denne Beskrivelse af Vejr og Høst for 1826 kunde Ord til andet gælde 1868 og 1914.

Derpaa kommer *Wilhelmine* med sin nydelige Skrift, der minder om fransk Broderi ved sin stærke, men velformede Ud-hævning af Nedstregerne i de store Bogstaver:

»Min elskede Jørgen! Endnu aldrig har jeg været saa bekymret for Dig som paa denne Din Rejse til Rom, og paa det hjerteligste takkes Du derfor for Dit kære Brev af 22de Juni; stedse frygtede jeg, at Sygdom eller andet Uheld havde ramt Dig, og min Frygt var desværre ikke ugrundet; havde jeg kun været hos Dig i Din Sygdom, hvor skulde jeg da have plejet Dig, hvor skulde jeg i Gerningen have overbevist Dig om min oprigtige Kærlighed; dog haaber jeg nu, at Du er fuldkommen vel, og min inderlige Bøn til Gud er, at han fremdeles vil bevare Dig Din Helbred, og Du saaledes med Glæde kan vende tilbage til dem, som saa inderlig med Længsel ser den Dag i Møde. . . . Den 15de Febr. kom jeg med Posten til Gaabense, hvor Din kære Fader selv var nede for at tage imod mig, kørte da til Ønslev, og med hvilke Følelser jeg betraadte Præstegaarden, kan jeg ikke sige Dig, enhver Genstand erindrer mig der om Dig, og Du kan være sikker paa, at jeg i Tankerne aldrig forlader Dig en Time; i Din gode Moder har jeg, som Du sagde, fundet en meget vakker Kone, og Lotte er min kæreste Veninde. Den glædeligste Fødselsdag beredede mig Dit kære Brev og den smukke Ring, som netop indtraf til den bestemte Dag, for hvilket Du saa mange Gange takkes.« — En yngre Søster til hende er død lige efter Konfirmationen, og Edvard laa syg i Dresden af »de slemme Ringorme, hvoraf han saa ideligen plages; hans Ben vare saaledes tilredte, at han slet ikke kunde gaa. . . . Jeg maa dog ogsaa fortælle dig noget glædeligt, nemlig hvor godt det behager mig at være paa Landet. . . .« Hun glæder sig til, at J. skal komme bag paa dem næste Sommer, ligesom Knud var kommet nu. »Dog, Guds Vilje ske, og jeg glæder mig ved, at nu dog snart 2 Aar er henrundne, siden vi skiltes ad, og den øvrige Tid maa vi da ogsaa med Taalmodighed oppebie; vi vil da føle os dobbelt lykkelige, naar vi igen blive forenede.

Din Dig inderlig elskende

Wilhelmine.«

Hans Søster *Elisabeth* og hendes Kæreste, »Faster« og Mad. Glade sender ham hver en Hilsen med nogle Ord.

Den sidste Side optages af *Knuds* baade i Skrift, Stil og Indhold grundsolide Stykke. Han omtaler ligesom Helene Glade et Brev af 28. Juni, hvori Jørgen har skildret sit første Indtryk af Rom og Thorvaldsens Atelier, men ogsaa fortalt om en Sygdom, han havde gennemgaaet. Dette Brev har maaske været det, hvori det til Wilhelmine, af 22de Juni, laa, og som desværre ikke findes. Det er kommet til Knud »samme Dag, som jeg vilde rejse hjem og just længtes meget efter at kunne bringe dem Efterretning fra Dig. . . . Jeg vil haabe, at Du nu beholder godt Helbred, da Klimaet der dog skal være sundt. . . . Du vil hos Hopfgarten vist profitere meget, som i Tiden ogsaa kan komme mig til Nytte især med Støberiet. Gid Du ogsaa ved Forgyldningen og Farvning kunde udspjænde noget til vor Forbedring. Vi kunne ikke engang afskylle et Stykke fransk Bronze i rent Vand og igen optørre det, uden at det taber sig og bliver skjoldet, hvilket maaske dog (som man i Wien troede) maa ligge i Vandet. . . . Herlov arbejder nu paa sit Svendestykke, som bestaar i et Par Armstager, hvortil han selv har gjort Modellerne. De 100 Rbd. har jeg siden faaet af det Reiersenske Fond, og de 50 Rbd. har jeg sat i Sparekassen og skal sende Dig, saa snart Du ønsker dem. Dr. Garlieb lovede at tale med Justitsraad Høst om, at Du kunde faa mere, da det næsten alene kommer an paa ham. Garlieb sagde, at naar Du kommer til Genf, maatte Du endelig gaa til Prins Christians Søn, som skal studere der i 2 Aar; Grev Rantzau er hans Gouverneur der, og General Evald er der ogsaa. . . . Hvis Du agter at sende noget af Dit Arbejde hertil, er det vel ikke værd at søge om Understøttelse, førend Du har sendt det, og jeg kunde da imidlertid sende det [Beløb], jeg har. . . . Det mest gængse Arbejde, vi nu har, er glatte Livbaandspænder for Damer — [i tidligere Brev har det været nævnt, at J. havde gjort Model til nogle af dem] —, hvoraf vi ogsaa gør en Del til Handlende; dog bliver dette fordærvet ved nogle fattige Guldsmede, som falbyder dem for under det halve, men ogsaa maadelige. . . .«

Jørgens Følelser overfor denne herlige Sending skildrer hans følgende Brev:

Rom d. 9. September 1826.

»Elskede Familje og Venner!

Den gladeste Dag, jeg endnu nød i Rom, beredte mig Deres, mig saa udsigelig kærkomne Brev; vel kan jeg ikke være saa ganske rolig ved Tanken, at min Fader endnu ikke er saa ganske frisk, men dog skal Haabet om det bedste følge mig. Ligeledes bedrøvede mig paa min Mines Vegne hendes Søsters Tab, men da jeg, ved saa længe at have savnet Brev, ofte var bered paa det værste, var dette, at jeg paa een Gang modtog Haandskrift fra saa mange af mine Elskende, dog stedse nok til saa inderlig at glæde mig.

Af Hjertet ønsker jeg Peter og Louise til Lykke med deres lille Pige og haaber, at Louise nu maa være fuldkommen frisk; det skal være mig dobbelt saa glædelig at besøge dem paa min Hjemrejse. Ogsaa fra Hanne haaber jeg i næste Brev at erfare den glædelige Efterretning om en lykkelig Nedkomst, og at hun da nogenlunde maa glemme Tabet af sin lille Regine, som Skæbnen ej engang vilde unde mig at se. Jeg har, siden jeg sidst skrev, været bestandig vel og vinder med hver Dag mere Behag i Rom; men dog maa jeg være meget forsigtig i Henseende til, hvad jeg spiser, og for ikke at forkøle mig. Af denne Aarsag er det forbudt mig at arbejde i Thorvaldsens Studium, da der er meget køligt og fugtigt; jeg maa da nøjes med at tage de Stykker hjem, hvorefter jeg modellerer, og savner altsaa Hovedsagen, nemlig Thorvaldsens Undervisning.

Hos Hopfgarten har jeg maattet gjort to trojanske Kolonner¹⁾, hvorved jeg egenlig ikke kunde lære noget, men nu har jeg en prægtig Figur i Arbejde²⁾, nemlig en Ganymed bespisende Ørnen; Modellen er støbt over en af Thorvaldsen forfærdiget i Marmor. De andre Danskere rejse næsten alle til Neapel og Sicilien, hvor de blive nogle Maaneder, og da jeg bestandig har været tvivlraadig med mig selv, om jeg skulde rejse med, har jeg opsat denne Skrivelse; dog har jeg nu opgivet det og bliver til Foraaret, da jeg haaber at kunne opholde mig noget længere, thi min Hensigt var nu kuns at op-

¹⁾ Afbildning i det smaa af den mægtige Søjle, rejst til Ære for Kejser Trajan (død 117 e. Kr.).

²⁾ Uden Tvivl til Ciselering.

holde mig 8 Dage i Neapel og da tilbage, thi længer vilde min Kasse vel ikke tillade det. De antikke Sager i og fra *Pompei* ere mig særdeles magtpaaliggende at kunne tegne og studere; der skal være en overordenlig Mængde Bronze Arbejde, og maaske kunde jeg fra Neapel faa Skibslejlighed til Frankrig og da spare lige saa meget, som Landreisen ellers vilde kostet mig. Naar ikke en vis Længsel bestandig bandt mine Tanker til Hjemmet, og Klimaet især om Sommeren var noget bedre, vilde jeg aldrig finde noget Sted mere passende for mig end Rom. Man er hos os, selv paa Landet, ikke saa ugenert som her; thi som man arbejder, gaar man at spasere, især de due- ligste Kunstnere, og skønt her ingen offentlige Forlystelser er, kan man dog gøre sig saa lystig, som man vil, uden at frygte for Politi eller Vægtere, og enhver, man kan tale med, er ens Ven. Jeg kender intet Menneske, hvis Omgang var mig mere lære- rig end Friends, og derfor ere vi ogsaa som oftest sammen. Naar jeg om Søndagen engang gør en Spaseretur, tager jeg mine Tegnematerialier med, og naar jeg da finder noget skønt, sætter jeg mig straks at tegne, og da dette er saa almindeligt, vækker det ingen Opmærksomhed.

Hos Hopfgarten arbejder jeg egenlig ikke mere, end jeg netop behøver for ikke at sætte til af den Smule, jeg endnu har; ellers kunde jeg her have mit gode Udkomme, og beder Dig (K.) derfor, naar Du skriver, at sende mig de øvrige Penge. Jeg veed endnu ej ret, hvorledes jeg skal indrette det med min Ansøgning om videre Understøttelse; thi naar jeg skal skikke noget Arbejde, vilde jeg skikke noget, der virkelig kunde vise min Fremgang her i Rom, og det trækker altsammen saa langt ud.

Du ønsker¹⁾, at jeg i Henseende til Støbningen og sligt skulde gøre mig Umage at lære noget; dette haaber jeg vel at kunne opnaa, *men*, Du mente, Dig til Fordel. Du maa da først vide, at jeg nu maaske kan blive Dig saavel som Dine Laugs- brødre en Rival og vil da hytte mig for at sige Dig noget og endnu mere for at være saa dum at sige, jeg ej engang kan tørre et Stykke Bronze op, uden at det bliver skjoldet. For dog at være en Smule højmodig, maa jeg sige Dig dette; thi

¹⁾ Den fiffigt spøgende Tone i dette Stykke vil ikke undgaa Læseren.

Erfaring lærer, at den, som intet har, gerne gør mest Blæst med Hemmeligheder. Du maa aldrig skylle forgyldt Arbejde op i Bejtze; men naar det er poleret, varme det lidet og da hurtig overstryge det med fortyndet Skedevand, straks i Vand og derpaa vikle det ind i et blødt Klæde og sagte trykke overalt og siden tørre det over Ilden. Man maa bestandig være to, for at det kan gaa saa hurtig som muligt, at det ikke tørrer i Luften. Da Kunsten ved Støberiet saa meget heror paa praktisk Øvelse, vilde det være for vidtløftig at beskrive Dig det med nogen Nytte; og desuden gives der mange Ting, som jeg endnu ej selv ret veed, og mest befrygter jeg, at Savnet af flere Sandarter, som her gives, vil give os mest at tænke paa. Jeg maa nu glæde Dig med noget, men som Du ikke over alt skal tale om. Jeg indser nu først, hvor godt man har ment det med mig, at jeg skulde arbejde hos Hopfgarten. Det er nemlig bestemt, at alle de Figurer, som kommer udvendig paa Kirken¹⁾, skal gøres i Bronze, og da vi jo ingen har, som kunde paatage sig dette Arbejde, vil man, at jeg ret skal udstudere Støberiet og overhovedet Behandlingen med Figurer. Hvor vigtigt dette altsaa er for mig, vil Du indse, især da Freund interesserer sig særdeles for Broncearbejde, og han saavel som Bissen har forsikret mig, at efter deres Hjemkomst skal deres meste Arbejde bestaa i Bronze for ikke at lade de mange Penge gaa ud af Landet til Marmor. Hopfgarten har skullet gjort hine Figurer, men har forlangt altfor uforskammet. Dette bør saa lidet som muligt blive bekendt. Min Bestemmelse er derfor dog ved min Hjemkomst at gøre Mesterstykke som Guldsmed, men jeg glæder mig ved, at jeg dog kan give mig af med Kunstarbejder i Bronze, da det kan gaa i Dit Navn. Naar jeg kuns havde Penge, og Transporten ikke var saa dyr, kunde jeg ofte købe prægtige Modeller og Tegninger her. — Et lille Samvittigheds Spørgsmaal, som min Mine gør mig (skulde vi vel turde haabe til næste Efteraar?), besvarer jeg med et ja, saavidt Skæbnen og Fornuften i Fremtiden ikke vil det anderledes. Thi vær forvissat om, gode Pige, at jeg, skønt nok saa indtaget af Kunsten og nok saa meget ønskende at kunne blive saalænge, som

¹⁾ Frue Kirke i Kjøbenhavn.

det egenlig behøvedes, dog aldrig glemmer Dig og daglig længes efter at komme hjem. . . . «

Atter den 31te Oktober 1826 afgik et Familiebrev, dog ikke slet saa indholdsrigt som det sidste, begyndt i Ønslev den 22de af Faderen og Wilhelmine, fortsat i Kjøbenhavn af Herlov og sluttet og afsendt af Knud.

»Elskelige, kære Søn! Saare meget har Dit sidste Brev af 9de Sept. glædet os alle her, fordi vi deraf erfarede, at Du — i det mindste ved dets Afsendelse — befandt Dig saa vel i Verdens gamle Hovedstad og fandt her saa rig Næring for Din forstaaende og lærebegærlige Aand. Ikke behøver jeg at sige Dig, at vi alle istemme det hjerteligste Ønske for Din Fremtids sande Vel. — Fra Ønslev Præstegaard har jeg kuns een Nyhed at fortælle Dig, men den er heller ikke saa daarlig; thi hør kuns nu: d. 2den Okt. blev min elskede Hanne lykkeligen forløst med — 2 vakre Pigebørn. . . . Endnu er de ikke døbte, men naar de blive det, vil den ældste komme til at hedde: Regina Optata, fordi hun var *ønsket* som Erstatning for vores uforglemmelige Tab ifjor, og paa det at den anden, som er 15 Minutter yngre, ikke skal tro, at hun var os uvelkommen, skal hun hedde Theodora Jucunda¹⁾. Du spørger, om vi er vel fornøjede med at have faaet to? Ja — i Sandhed! det ere vi. Thi tænk Dig Synet af disse to nysselige Unger i een Vugge! ja, tænk Dig, om jeg skal komme til at rideranke med en Glut paa hvert Knæ! Hvilken Fryd i min Alderdom! Kuns ville vi øve os i at bede: Fader, ske Din Vilje! — Din Mine og Lotte har indtaget min Plads i Sovekammeret, fordi de troedes bedre skikkede end jeg til at være Moder lidt behjælpelige med at passe de Smaa. De faa og derved en maaske ikke unyttig Øvelse i at manøvrere med saadanne Smaaglutter. Jeg derimod skal i tilstundende Vinter residere i Havestuen, hvor jeg om faa Dage faar en Kakkelovn.

Naa, kære Søn, det var den Nyhed, jeg havde at fortælle Dig; men den er jo og 4 Skilling værd? Ikke sandt? Mere har jeg ikke at sige, uden dette, at Kornpriserne til Trøst for

¹⁾ Den kærkomne Gudsgave.

den stakkels Landmand — ere i dette Efteraar stegne til det dobbelte af, hvad de i nogle Aar have været. . . . Skulde Du faa Hr. Leo¹⁾ i Tale, da kan Du sige ham, at jeg er meget vred paa ham, fordi han hader Lyset. Lev vel! ønskes af Din elskende og hengivne Fader

P. Dalhoff.«

Wilhelmine: » . . . Paa det hjerteligste takkes Du for Dit kære Brev, som vi modtog i Søndagsaftes, og usigeligen glædede det mig at erfare, at Du Gud ske Lov befandt Dig vel, og Herren bevare Dig fremdeles Din Helbred, thi det er dog under alle Livets Omstændigheder en saare væsenlig Ting, og dog i Særdeleshed nu, da Du er ene, imellem bare fremmede Mennesker. — Vi har nu snart den for mig saa kære 11te November, Din Fødselsdag, og Du modtage min oprigtigste Lykønskning til denne Dag. . . .« Hun fortæller nærmere, hvorledes de i Præstegaarden har haft »en meget glad Sommer« med mange Besøg af »muntre Mennesker«, saa at de har haft »mange Fornøjelser«, »og nu har Din gode Moder ogsaa givet os en behagelig Adspredelse med Dine tvende smaa Søstre, som, naar de først blive lidt større, ret vil være interessante«.

Den næste Deltager i den fælles Brevskrivning er Præstens yngste Søn *Herlov* (den vordende Hofgørtler): »Jeg maa fortælle Dig, at jeg er blevet Svend; den 20de Okt. var jeg for Magistraten. Jeg gaar paa Akademiet og modellerer, men, som sædvanlig, maadelige Modeller og ingen Lærer. Professor Hetsch kommer vel til os, men Rumanelli, som egenlig er vores Lærer, ser vi engang hver 3 Ugers Dag. Hetsch spørger tit til Dig.«

Den sidste Side er som sædvanlig fra gamle Broder Knud, der lukker og — betaler Brevet.

»Ogsaa jeg takker Dig for Dit sidste Brev og glæder mig inderlig over, at det gaar Dig saa vel. Dog kan jeg ikke godt finde mig i, at Du ikke tør arbejde paa Thorvaldsens Studium, thi dette er dog Tegn til, at Du ikke har været just meget

¹⁾ Pave Leo den 12te, som bl. a. fordømte Bibelselskaberne og befalede, at der i alle Kirker skulde bedes om Kætternes Udryddelse.

stærk. Af Nyt veed jeg intet at fortælle Dig¹⁾. Jeg saa i Dag i Avisen, at fhv. resid. Capellan Grundtvig er dømt til at betale 100 Rbd. til Fattiggassen m. m. for fornærmelige Udladelser i et af ham udgivet Skrift, kaldet *Kirkens Genmæle* imod Prof. Theol. Clausens Bog *Catholicismens og Protestantismens Lære og Ritus*. Frue Kirke skal nu til Sommeren være færdig; ogsaa Gørtlerarbejdet paa Altaret skal nu forgyldes. Rosborg skulde ifølge sin Kontrakt have 1360 Rbd. for sit Arbejde forgyldt; men da han for 1¹/₂ Aar siden indkaldte Etatsraad Hansen, fordi han vilde have sit Arbejde betalt, fik han 1000 Rbd. for det, som det var, og hvis man ikke inden et Aar lod det forgylde, var han ikke forbunden til at forgylde det, hvorfor han nu har frasagt sig det. Løchte har siden givet Overslag paa det hele at forgylde, og man forlangte siden, at jeg skulde gøre Overslag paa det og tage en Del deraf, men jeg svarede, at jeg ikke skøttede om at forgylde Løchtes Arbejde. Rosborgs Arbejde har Løchte anslaaet til 400 Rbd., fordi han ikke vilde synes dyrere end R., men for denne Pris veed jeg næppe, om jeg tør paatage mig det. Til Foraaret skal nok et Skib afgaa til Italien for at afhente Thorvaldsens Arbejder, og Du kunde da vel faa det med, hvis Du havde noget at skikke hjem, og give andre det i Commission, hvis Du forinden afrejste. Jeg sender Dig hermed en Veksel for 40 Specier¹⁾; 3 Rbd. har jeg givet mere, saa jeg ikke troer, Du behøver at tabe noget. De 40 Rbd. har Du tilgode af de 100, 30 Rbd. laante Du mig for Din Afrejse; 10 Rbd. kan Du vel anvende til Modeller el. desl., hvis Du ikke ellers behøver dem. Hvis Du ellers skulde have noget nyttigt at bruge nogle Penge til, skal jeg sende Dig dem, naar Du vil lade mig det vide, da jeg nu ikke behøver dem. — Jeg lever forresten ret vel og tilfreds og slutter med Hilsener fra mange Venner og Frænder, ønskende Dig stedse godt Helbred og Lykke til Dine Foretagender!

Din Dig stedse elskende Broder

K. P. Dalhoff.«

¹⁾ Nemlig personlig Nyt, udover hvad de andre har skrevet. Derfor Avismeddelelsen om en kirkelig Sag, som han veed, vil interessere J.

²⁾ En Specie = 2 Rigsbankdaler = 12 Mark ($\frac{1}{2}$) = 192 Skilling, svarende til 4 Kroner nu.

Atter Brev fra Jørgen:

Rom, d. 4. Dec. 1826.

»Elskede Familie og Venner!

Deres mig saa udsigelig kære Brev af 31. Okt. har jeg rigtig bekommet og takker enhver især derfor; særlig glædede det mig at erfare, at min gode Fader dog i det mindste befandt sig bedre, thi i min daværende Forfatning var jeg ofte meget bekymret derfor, og hvor ofte glæder ikke Tanken mig at se de to Søstre i Stedet for Tabet af den ene, og hvilken Glæde denne Generstatning maa foraarsage Dig, gode Hanne, kan jeg vel forestille mig.

Det gør mig meget ondt, at jeg ikke straks har kunnet besvare hint Brev. Indlagte Attest, hvorpaa jeg saa længe har maattet vente, har været Aarsagen dertil, da Thorvaldsen først havde lovet at give mig en saadan og, efter at jeg ofte omsonst var løbet derom, fandt det bedre, at Hopfgarten skrev den¹⁾, som nu ogsaa har ladet mig vente 8 Dage, til jeg i dette Øjeblik fik den, og da Posten om to Timer sluttes, maa De tage til Takke med mit Brev, som det kan blive.

Jeg er for Øjeblikket saa sund og frisk, som det er muligt, dette siger jeg med dobbelt Værd, da jeg først har savnet disse Goder; jeg har i hele Oktober og det meste af November været syg eller i det mindste ikke kunnet arbejde. Vi havde nemlig de første Dage af Okt. nogle meget varme Dage forbunden med Scirocco, som bestandig foraarsagede mig Hovedpine og Upasselighed, og da alle raadte mig at tage paa Landet for at nyde den sunde Bjergluft, lod jeg mig endelig bevæge dertil. Jeg fandt mig den første Dag ogsaa virkelig bedre derved, men den anden, da jeg kom til en lille Flek, fik jeg en styrtende Regn, hvorved jeg blev temmelig vaad, og da der ingen Værts-huse gaves med Logis, maatte jeg tage til Takke med et elendigt Hus, hvor jeg laa tre Dage, da det bestandig regnede; jeg nød intet, men fantaserede bestandig; endelig gaves der en Lejlighed til Rom, og saa snart jeg kom, lod jeg straks Doktoren hente, som til liden Glæde sagde mig, at jeg ej alene havde

¹⁾ Som bekendt var Th. mindst glad, naar han skulde skrive noget og derfor meget tilbøjelig til at skyde det over paa andre.

Feber, men af den stærke Forkølelse indvendige Inflammationer, hvorfor han blandt andre Kure i de første tre Dage lod mig ved fire Aareladninger aftappe tre Pund Blod. Dette især svækkede mig i saadan Grad, at jeg med Stok ikke kunde gaa langs med Bordet, og da det i hine to Maaneder næsten uophørlig regnede, kunde jeg ikke komme ud og derfor heller ikke komme til Kræfter. I de to sidste Uger, før Deres Brev ankom, begyndte jeg to Gange at arbejde, men maatte hver Gang ligge 3 à 4 Dage hjemme der efter, og da jeg just Dagen før bemeldte Brev ankom, havde gjort Afregning med Hopfgarten, der den hele Tid havde forstrækket mig med Penge, og tillige erfarede, at [han] ved Forregning tilregnede mig 5 Piastre mere, end jeg havde bekommet, tilstaar jeg, at jeg var temmelig modløs, thi jeg har i hele Sygdommen tilsat over 40 Piastre¹⁾.

At Du, kære Knud, ved at tilskikke mig det dobbelte af, hvad mig tilkom, følte Broderkærlighedens sande Løn, tvivler jeg ikke, men endnu mere vilde Du have følt den, hvis Du havde anet, hvad Du i hint Øjeblik gjorde for mig: Jeg betalte straks, hvad jeg var skyldig, og blev endnu 8 Dage, inden jeg begyndte at arbejde, medens jeg til Fordel for min Sundhed ogsaa forandrede min Levemaade betydelig og har siden arbejdet uden alle Mindelser af Sygdommen, ja endog i flere Henseender bedre end før. Min eneste Plage er nu en ustillelig Appetit. Vi har i denne Maaned særdeles smukt Vejr. Et Par Gange har det frosset en Smule, men ikke for en Dansker at tale om; thi ofte maa jeg le ad de forfrosne Italienerne med deres Kulpotter og sligt. Dog, hvis det skulde fryse meget haardere, vilde man føle det her haardere end hjemme, da man, foruden Kakkellovn, staar bestandig paa Stengulv og for det meste for aabne Vinduer og Døre.

Skønt alle Ubehageligheder af min Sygdom, har den dog haft sit fordelagtige for mig, da jeg har været heldig nok at faa en Del græske Tegninger af Ornamenter at laane, og som jeg i hin Tid, da jeg ikke kunde gaa ud, har afpusseret²⁾, og paa denne Maade profiteret mere end den hele Tid; jeg har

¹⁾ 1 Pjaster var dengang henved 2 Rbd.

²⁾ At modellere i Voks kaldes at pussere (fransk: pousser).

endnu en Del, men saa liden Tid at gøre noget derved. Du maa endelig se at opsøge et Værk under Titel Pitturi di Ercolano; 8de Tome indeholder lutter Lamper og Lystestager af Bronce, som ere fundne i Herculanium og Pompeo. Værket skal findes enten paa det Classenske, Universitetets eller Akademiets Bibliothek. Du vil falde i Forundring ved at se det og vist istemme, at det langt overgaar Pairs og andre, der dog ere tagne deraf, og tillige indse, hvor meget magtpaaliggende det er mig at kunne være nogle Maaneder i Neapel for at modellere i Voks efter disse Sager. Af hint Værk har jeg de væsentligste afkopieret, men da man nu henved 30 Aar har udgravet siden og bestandig fundet skønne Ting, som endnu ikke er komne i Tryk, er der altsaa meget endnu for mig at studere. De skal være godt udførte, og man ser flere Kunstmanerer, som nu ere uddøde; f. E. paa mange af disse Broncearbejder ere alle Ziraterne indlagte med Sølv og det andet grønt, hvilket maa se smukt ud; man veed ikke ret, hvorledes det er gjort. 7 Hefter ere udkomne af et nyt Værk af samme Sager, som koster 1 Spec. Heftet, hvorpaa jeg maaske subscriberer, naar jeg kommer der. Det andet Værk koster 100 Spec., som nok ogsaa er Aarsagen, at det er saa sjældent, og dernæst at de lumpne Hunde, som har det, gerne holder sligt hemmeligt for at kunne tage Fragmenter deraf og derved i vore Øjne passere for Heksemestere. Søg endelig at befordre min Ansøgning saa hurtig som muligt, at jeg ret snart kunde komme afsted, da jeg ellers kommer til at rejse i den stærkeste Hede til Paris, og hvis Du mærker, at det ikke saa snart kan lade sig gøre, da skriv til mig, at jeg veed, hvad Haab jeg tør gøre mig, thi naar jeg har den Figur færdig, som jeg nu har i Arbejde, ønskede jeg gerne at anvende den øvrige Tid til at forfærdige de Arbejder, jeg vil skikke hjem.

Vi har i denne Tid, modsat som ellers, Musik nok her i Rom, da Hyrderne fra alle Egne med deres Piber og Dudelsække¹⁾ tre Gange daglig spiller og synger for ethvert Madonnabillede i alle Huse; dette skal være til Julen og er en Velkomsthilsen til Kristbarnet. Ihvor galt de skrige, er det mig dog

¹⁾ Sækkepiber.

kærere at høre end en forelsket Guitar-Spiller, som ellers er det eneste, man hører.

Da mit Brev kommer for sildig til Julen, ønsker jeg Dem alle at have haft den ret glædelig og det nye Aar endnu bedre.

Et Par Ord til min elskede Wilhelmine!

At Du, gode Pige, ofte tænker paa mig, ja vel er bekymret for mig, tvivler jeg ikke, men vær forsikret, at jeg lige saa lidt glemmer Dig; ja Tanken om Dig har ofte opmuntret mig, naar Modet vilde begynde at synke, og dobbelt krydrer den mig enhver Glæde. Kuns føler sig mig ved de sidste stedse saa ene; stedse trøster jeg mig ved det Haab, at Du sund og munter dog aldrig glemmer mig. Intet smertede mig mere end Efterretningen om Din Broders Sygdom; thi foruden hvad han lider, kender jeg hans, min sande Vens Hjerter, nøje nok til at vide, hvad han ofte maa føle ved, saa forladt af alle fortrolige at være syg. O, hvor ofte ønskede jeg mig her og overalt en saadan Ven, og gerne ønskede jeg i det mindste at skrive ham til, hvis jeg vidste hans Adresse, og beder Dig eller Dine Søstre, som maaske før skrive ham til, at hilse ham ret inderlig fra mig, ønskende ham Helbred og friskt Mod, til vi samlede skulle bestorme Dannemark. Den omtalte Juvleer, som Du paa andres Vegne bad mig opspørge, har jeg endnu intet hørt til og vil vel næppe finde ham, da Italien er for stort til, at man saaledes kan søge et Menneske op deri. Posttiden er der, og lev nu vel, glædende Dig ved vores fælles Haab snart samlede at kunne nyde Frugt af de, ofte bekymrede Øjeblikke, vi nu maa døje.

Din stedse elskende

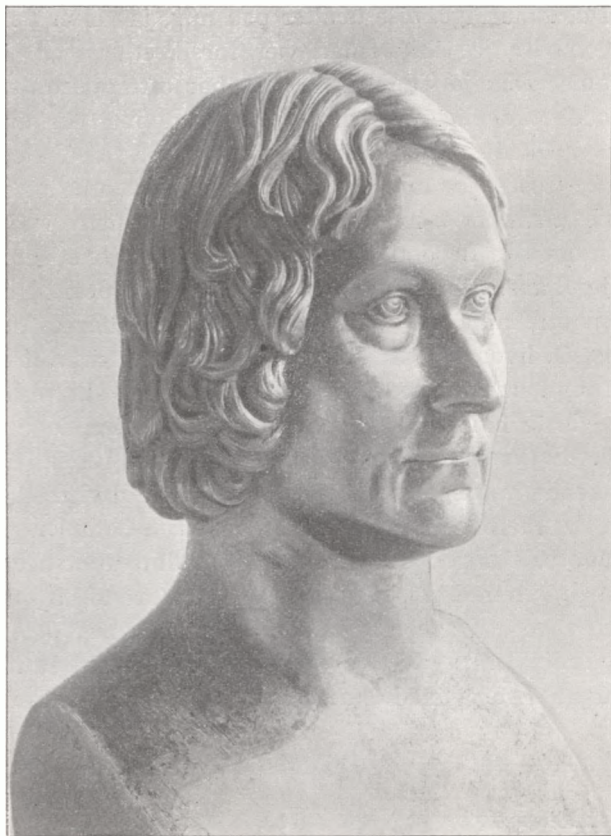
Jørgen Dalhoff.«

Tilføjelse i Brevet af Knud Dalhoff:

Da det maaske kunde mere Dem at se et Vidnesbyrd fra Hopfgarten og Thorvaldsen til Akademiet, har jeg (Knud D.) afskrevet det saa godt jeg kan, da jeg vel næppe vil kunne sende det hjem:

»Unterzeichnete können nicht anders als J. B. Dalhoff dasz beste Zeugnisz zu geben, dasz er sich alle Mühe gibt, die Ar-

beiten, welche ihm gegeben werden, so gut als möglich auszuführen, da er eine besondere Liebe dazu zeigt. Wochentlich wendet er einen Tag zum modelliren an, welcher unter auf- sicht des Ritter Herrn Thorvalsen geschieht. Gern würde er

Thorvaldsens Buste. $\frac{2}{3}$. Se S. 121.

gewiss von seinen Arbeiten einige geliefert haben, hätte ihm nicht eine gefährliche Krankheit, welche 2 Monathen gewährt, daran gehindert solches zu thun.

So viel ist gewisz, dasz er bei seine Rückkumpft im Vater- lande seinen Gönnern alle Ehre machen wird. Dieser Wahr- heit gemäsz, erlauben sich unterzeichnete die bescheinigung

zum Vortheile Dalhoffs zu geben, und verbleiben mit der grössten Hochachtung Ihre ergebenen

A. Thorwaldsen.

Zollager Hopfgarten,
Bronze-Arbeiter zu Rom
am 13. Decbr. 1826.¹⁾«

Oversat: Vi undertegnede kunne ikke andet end give J. B. Dalhoff det bedste Vidnesbyrd, at han gør sig al Umage for at udføre de Arbejder, der gives ham, saa godt som muligt, da han viser en særlig Kærlighed dertil. Ugenlig anvender han en Dag paa at modellere, hvilket sker under Opsigt af Ridder Hr. Thorvaldsen. Gerne vilde han visselig have leveret nogle af sine Arbejder, havde ikke en farlig Sygdom, som varede i to Maaneder, hindret ham i at gøre saaledes.

Saa meget er vist, at han ved sin Tilbagekomst i Fædrelandet vil gøre sine Velyndere al Ære. Overensstemmende med denne Sandhed tillade undertegnede sig at give dette Vidnesbyrd til Dalhoffs Fordel, og forblive med den største Højagtelse Deres hengivne

A. Thorvaldsen.

Zollager Hopfgarten,
Bronearbejder i Rom. 13. Dec. 1826.

Dette Brev har jo en ganske særlig Interesse. Det smukke Vidnesbyrd fra de to maaske paa den Tid bedste Navne i Verdensstaden har jo kostet ham Møje at faa, men var ogsaa Møjen værd. Man forstaar saa godt, at Thorvaldsen helst vil have den anden, for hvem D. umiddelbart har arbejdet, til at skrive først; men denne glemmer heller ikke at fremhæve, at Th. har været hans Lærer een Dag hver Uge. Og Thorvaldsen godkender som Medunderskriver de gode Ord, som »Broncearbejderen« har skrevet om D. Hans Evner tales der ikke umiddelbart om; det er dem mere om at gøre at fremhæve hans Flid og Samvittighedsfuldhed; men naar de saa tillidsfuldt tør sige, at han vil gøre sine Velyndere fuld Ære, betyder det jo ogsaa, at der var Evner, som baade var hin Flid og den modtagne Understøttelse værd.

¹⁾ Saaledes foreligger Afskriften; om Knud D. har besørget den aldeles nøjagtigt. faar staa hen.

Men Vidnesbyrdet taler ogsaa om hans *farlige* Sygdom, der hindrede ham i at udføre de Arbejder, han skulde have sendt hjem for at vise sin Fremgang. Selv skriver han om den i lempelige Udtryk for ikke at forskrække dem der hjemme. I Virkeligheden har Sygdommen sikkert bragt ham Døden meget nær, hvortil da ogsaa Doktoren efter hin Tids »Lægekunst« gjorde sit bedste ved at forordne en Patient med udtømte Kræfter og utvivlsomt for lidt Blod 4 Aareladninger i 3 Dage med Tab af 3 Pund σ : $1\frac{1}{2}$ Pot Blod. Og den »Lejlighed«, hvormed han kom til Rom, bestod efter hans senere Fortælling i, at den skikkelige Mand, hos hvem han havde boet derude, den Dag han ikke fandt flere Penge i den syges Lomme, hvormed han kunde gøre sig betalt for Logi og Kost og Pleje, lagde ham bevidstløs paa sin Kærre og saaledes førte ham ind til Rom, hvor Freund tilfældigvis saa ham paa Gaden og fik ham bragt under Tag. Sygelejet paa fremmed Sted, Uvirksomheden, da hver Dag var ham i enhver Henseende kostbar, Bekymringen for de truede Fremtidsplaner har sat hans Taalmodighed paa en haard Prøve. De to Forsøg paa atter at arbejde og baade lære og fortjene noget kostede ham blot hver Gang flere Dages forsinkede Helbredelse; -- da kom Brevet som Svar paa mange Bønner, med Hjælp i hans Nød og med Vidnesbyrd om hans kæres uforandrede Kærlighed og Uegennyttighed. Og alt dette læser man i hans Svar. Havde det modtagne Brev end ikke naaet ham til hans Fødselsdag, hvortil hans Fæstemø havde »den kære Forretning« at gratulere ham, saa skulde det berede ham til at holde baade Jul og Nytaar med Glæde.

Det sidste af de bevarede Breve fra 1826 er fra Præsten til Knud med 40 Rbd. til Køb af de to Armstager, som Herlov har gjort i Svendestykke, og som Faderen vil skænke sin Hustru i Julegave. — »At Du med Dine 11¹⁾ har ret travlt, glæder mig; kuns at Du kan faa Dit Arbejde [betalt] i Forhold til Livsfornødenhedernes Dyrhed; thi jeg indser vel, at det, der for os Landboer, efter saa mange og saa tunge Trængselsaar, er en sand Vederkvælgelse, er for Eder Kjøbenhavnere det modsatte. — Om vor Tilstand her kun dette: Der gives næppe paa hele

¹⁾ 7 Svende og 4 Dreng.

Falster et lystigere Hus end mit; her synges og tralles for mine Smaaglutter fra Morgen til Aften. — Hils Dine Søskende og alle hilseværdige Venner og vær selv hilset og al sand Lyksalighed tilønsket af os alle ved Din elskende Ven og Fader.

Ønslev d. 21. Dec. 1826.

P. Dalhoff.«

I Modsætning til den Pietet, hvormed i det hele disse Breve er bleven opbevarede, er dette baade klattet og sønderrevet, saa at der er enkelte Ord, man maa gætte sig til. Men det sælsomste er dog, at der ovenover med kyndig Haand — man gætter paa Knud selv — er gjort Udkast vistnok til et af de glatte Spænder, som gjorde saa stor Lykke. Der er dog ogsaa et andet Brev, hvor den samme Haand har skrevet Kladder til et af sine Breve¹). — Papiret var dengang dyrt, men ogsaa holdbart.

Fra Jørgen:

Rom 19. Febr. 1872.

»Kæreste Familie og Venner!

Rom er nu paa een Gang bleven rav splitter gal, og jeg altsaa en Smule med, og derfor havde jeg nær glemmt at svare paa Deres fælles, mig saa kærkomne Brev. Karnevalet er nemlig i disse Dage begyndt, og i Stedet for at sidde i en Krog og læse Ave Maria, vrimler Folk paa Gaden maskeret og driver Galskabet saa vidt, som det nogenlunde er muligt. Enhver, man kender, slaar man straks med en Haandfuld Konfekt (af den slettere Sort) i Ansigtet, og saaledes pisker det ofte om Ørene som Hagl fra Huse og Vogne, saa man næppe kan se op. Til Slutning ender det hver Aften med, at man lader 8 à 10 vilde Heste løbe, med Pigge som bestandig stikker dem, igennem Stadens Hovedgade; de to, som kommer først til Enden, faa en Præmie af 30 og 15 Sp., een Aften 60; og om nogen vil vide, hvo der giver Penge til alle disse Præmier, saa vil jeg fortælle det, men jeg burde jo dog lade sligt Spads udfylde Slutningen af mit Brev; men da jeg i det hele ikke har meget af Vigtighed at skrive og just kommer fra Karnevalet,

¹) Begge Slags Brug af modtagne Breve genfinder vi jo i stor Stil hos Thorvaldsen, saaledes som Museets Skabe har Hundreder af Eksempler paa.

maa De denne Gang tage det, som det kommer. Man har før ladet Jøderne løbe som nu Hestene, og med en Sæk paa Hovedet; dette finder man dog nu altfor barbarisk og nøjes da med hvert Aar den første Karnevals Dag at lade dem knælende bede om Tilladelse at opholde dem endnu et Aar her, hvilket da tillades dem paa Vilkaar, at de betale alle Omkostningerne til hine Galskaber.

Vi Danske i Rom har i det hele gjort os denne Vinter saa munter som muligt. Jule- og Nytaarsaften tilbragte vi hos Thorvaldsen¹⁾, og for at gøre det ret dansk glemtes heller ikke Grøden, men som en af Kunstnerne maatte koge, da Italienerne ikke forstaar det. Til Juletræet gav enhver en lille Present, hvorom der trakkes Lod, og desuden gav Th. en Samling af 14 antikke Stene, som ligeledes bleve bortspillede. Ved Bordet sad vi 20 i Tallet, alle bekransede, begge Professorerne med Laurbær, Damerne med Roser og Myrther og vi andre Bacchi Sønner med Vedbend. Vi har desuden haft Forsamling hver Onsdag hos Thorlacius²⁾. Ogsaa er der ved disse Lejligheder givet nogle vakre Viser, ja endog komponeret en lille Komædie, som Juleaften blev opført. Nu kan det vel være nok af den Slags, da jeg tror at have overbevist Dem om, at jeg, med fuldkommen Helbred og slige Munterheder, ikke kan klage. Men hvad tage vi os nu for, naar Karnevalet er forbi? thi den sidste Aften har enhver kørende og gaaende et Lys i Haanden og med de Ord: »Du skal dø!« puster man hinandens Lys ud. Naar nu alle Lys er ude, hedder det, Karnevalen er død, og da begynder den jammerlige Fastetid, hvor man visse Dage ej engang kan faa Mælk i sin Kaffe og ingen Smør eller Mælk tør nyde, ikke at tale om, i 40 Dage ingen Kød — nu vel, lad dem sulte, som har Lyst, jeg tager min Felleisen paa Nakken og bliver saa ved at marchere, til jeg finder et Land, hvor man giver mig noget at spise, og om end alle var Narre, saa priser jeg Dansken, der stedse spiser saa meget, han kan, og til visse Tider det dobbelte.

Det gør mig ondt, at jeg ikke om nogle Dage kan rejse med

¹⁾ Thorvaldsens Bolig i Rom var i en af de rigtige Kunstnergader Via Sistina 46. Hans Atelier var paa Piazza Barberini, der ligger meget lavere.

²⁾ Børge Thorlacius, lærd Professor i Filologi og Theologi.

Freund og Bissen til Neapel; thi jeg har begyndt paa Thorvaldsens Buste, som jeg gerne først vilde have færdig. Dog haaber jeg om 8 Dage at være færdig og maa da vel rejse alene. Hvorledes jeg forresten stiler min Rejse, kan jeg ikke ganske bestemme førend i Neapel; thi det er vel sandt, hvad Du fra Garlieb tilskriver mig, at mit Ophold i Paris vilde blive for kort, naar jeg til Oktober vil være hjemme; men da jeg aldeles ikke vil blive endnu een Sommer i Italien og slaas med Død og Scirocco, og paa samme Tid heller ingen Regning kan gøre paa at faa Arbejde i Paris, da selv gamle Arbejdere ofte flere Maaneder om Sommeren intet har at bestille, saa maa jeg lige saa godt gaa hjem, og desuden fortjener jeg i det mindste denne Gang Ros for min Ordholdenhed at komme hjem til Oktober; thi skønt Hovedet vil til Pompæi og Ryggen til Paris, saa har Hjertet, som vil til Dannemark, nu faaet baade Maven og Benene paa sin Side og altsaa Overmagten.

Til K. Jeg frygter, at Du i Din Forventning om de Modeller, jeg bringer fra Rom, ikke ganske vil tilfredsstilles, hvis Du venter saadanne Modeller, som man nu bruger til Bronze Arbejder, thi af saadanne gives her ikkuns meget faa. Hopfgarten har før lovet mig en Afstøbning af de Figurer, som Prinsen har, men nu trækker han sig med mange Vendinger tilbage. Dog faar jeg tre af hine Figurer og en endnu større smuk Figur med, de to fra Hopfgarten, og saa har jeg samlet en Del smaa Afstøbninger af Figurer, slebne i Stene, som ved Stempelskæringen vil være mig meget nyttige, men det er saa dyrt, naar man vil have noget godt. . . .

Jørgen Dalhoff.

Fra Neapel venter jeg at skrive, men venter ingen Svar før end i Paris.«

I Genf fik han dog et Brev hjemme fra — det eneste fra hele denne Rejsetid.

Om det ovenfor omtalte Arbejde skriver Thiele («Den danske Billedhugger Th.» I. Side 170), at J. B. D. »har i Rom 1827 gjort en meget lignende, mindre Buste af Thorvaldsen, bestemt til at udføres i Bronze for Kunstforeningen i Kjøbenhavn«. Saa har da den store Mand ogsaa agtet det værd at staa eller sidde

for ham, medens han gengav hans Hoved i Ler eller maaske snarere i Voks. — Det maa sikkert være den, som han senere har støbt i Bronze. (S. 116).

Neapel d. 19. April 1827.

»Kære Broder etc.

Da jeg ikke har troet at kunne vente Svar, har jeg opsat min Skrivelse saa længe for, som jeg venter, at kunne meddele Efterretning om min Afrejse og videre Bestemmelse, men da jeg nylig har besluttet at blive her endnu længer, kan jeg dog ikke undlade at meddele Dem, hvor lykkelig jeg her er. Jeg opholder mig allerede 7 Uger i Neapel, jeg har virkelig funden, hvad jeg søgte i de antikke Broncearbejder, en overordenlig Rigdom, som jeg intet andet Steds vil finde saa lærerig for mig. Jeg var heldig nok straks at faa Tilladelse til at tegne saavel i Museumet som i Pompeio og har ogsaa temmelig benyttet det, da jeg bestandig har tegnet, mest Vaser og slige græske Ornamenter, der mest ere anvendbare for Guldsmedarbejder og Porcellæn. Da jeg i Rom i de 4 Uger, jeg opholdt mig uden Arbejde, har forbrugt en temmelig Del Penge til at købe et og andet for, og Rejsen iberegnet ogsaa her har haft mange Udgifter, da jeg for et jammerligt Logis har betalt over en Pjaster om Ugen, og her paa Museumet maatte her og der en Pjaster til Hjælp for snart at faa Tilladelse, var jeg meget bekymret over, at jeg enten snart maatte forlade Neapel eller opgive Rejsen til Paris; thi det er ikke muligt at rejse billigt her, for Skibslejlighed til Genua eller Marseille koster det 20 Pjastre for en enkelt Person, og jeg vilde da været aldeles blottet for Penge, naar jeg kom til Paris. De andre Kunstnere raadte mig at blive her saa længe som muligt, da jeg selv i Paris ikke vilde profitere saa meget som her, og da at gaa med Fregatten hjem, men vores Minister, der interesserede sig mere for Paris, paastod, at jeg bestemt maatte dertil, og jeg havde da ogsaa givet Grosserer Dalgas (en Dansker)¹⁾ i Kommission at besørge mig en Skibslejlighed, men om anden Dagen besøgte Ministeren mig selv med de Ord, at jeg dog ikke behøvede saa hurtig at rejse,

¹⁾ Fader til Hedselskabets Stifter.

da han havde tænkt paa Udveje; han ønskede et Signet stukken med det danske Vaaben i, som jeg først skulde gøre, at, da Logiet er saa dyrt, og jeg i mit Logis ingen Lejlighed havde til at arbejde, havde han allerede talt med bemeldte Dalgas, der just havde et Værelse tilovers, som han saa længe vilde overlade mig, og, lagde han til, hvis jeg ved min Afrejse eller før skulde behøve Penge, saa kunde jeg kuns sige det, da baade han og Dalgas vare villige at forstrække mig med saa meget, jeg behøvede. At jeg ingen sur Mine gjorde eller sagde nej dertil, kan man vel tænke, men dog var det mig ganske underligt, da jeg intet havde tænkt eller hørt talt der om, før end alt var afgjort, og da jeg traf Dalgas's Kone, sagde hun uden videre, at min Seng var red, jeg kunde kuns flytte ind, naar jeg vilde. Vistnok har jeg Freund mest at takke derfor, da jeg har erfaret, at han før sin Afrejse til Sicilien har sagt til Ministeren, at han indestod for Nyttens af mit Ophold her, samt hvis jeg skulde behøve Forskud, kunde de kuns give mig, da han ogsaa indestod for disse. Jeg beder nu, at Du K. vil lade vedkommende vide noget af dette, og da Du sidst skrev mig, at min Ansøgning var bevilliget, om de ikke kunde betale det halve før Juni, tager jeg ikke i Betænkning at tage det op her, og Du maa da skikke dem her til, naar Du kan. Nærmere Bestemmelse haaber jeg at meddele før min Afrejse, da Freund straks har skreven til Thiele om dette og bedet at meddele Dig det, har jeg endnu mindre hastet med at skrive.

Endnu har jeg ikke været i Pompæio eller paa Vesuv, da min Tid er mig saa dyrebar, og naar jeg gaar derud, ønskede at blive der en 8 Dages Tid. Man taler hver Dag om, at Vesuv snart vil springe ud, dog er det meste ikkuns falske Rygter, som gaar i Omløb, at nemlig Brøndene i Omegnen er tørre (et sikkert Tegn, som altid sker noget før). To Gange har vi haft Jordskælv i forskellige Dele af Byen; kuns det ene, Aske Onsdag om Aftenen Kl. 11 mærkede jeg tydelig: Blodet steg mig til Hovedet, og jeg troede at føle en krampagtig Feber ved det første Stød, og jeg vidste derfor ikke, om jeg var Skyld til, at nogle Tallerkener paa en Bakke snurrede, hvorfor jeg rykkede min Stol tilbage og gjorde store Øjne; der fulgte nu et stærkere Stød, hvorved jeg tydeligt saa Tallerkenerne bevæge sig

og Vandet i en Flaske gøre Bølger. Bevægelsen forekom mig at ske i Runddel, og Følelsen derved var saa underlig, at jeg ikke veed at ligne den ved noget. I Aftes strømede alle til Stranden for at se, da man paa Sommaen (den ene Halvdel af Bjerget) saa en temmelig betydelig Ild; de, som ofte har set det, paastod, at det ikke var Lava, da det ikke saa saaledes ud. Siden har man erfaret, at det var en Procession med Fakler. En møjsom Gudstjeneste om Aftenen og i Storm at bestige et saadant Bjerg.

Klimaet bekommer mig her særdeles vel, og Egnen er overordenlig skøn. Først i Marts har jeg spist grønne Ærter, voksne paa fri Mark, og nu har man Kirsebær og Jordbær, følgelig som midt i Sommeren i Danmark og lidt til, da Orangetræerne endnu hænge temmelig fulde af Frugter, og her findes saa mange Sorter Træer og Blomster, som vi ikke har. Saa vidt Papiret tillader det, maa jeg endnu meddele Dig noget om de antikke Bronze Arbejder; thi lige som jeg ved den skønne Natur stedse ønskede mig min Wilhelmine ved Siden, saaledes ønskede jeg Dig ved hine Arbejder. Fra de kolossale Figurer indtil de aller mindste overgaar Berlinerne ikke de Antikke i Henseende til Støbningen og endnu mindre i Udarbejdningen; man maa endogsaa beklage, at de har kunnet støbe saa tyndt, da saa mange Figurer har ladet sig trykke flade. Til Haar og deslige ser man, at de har brugt Punsler, men ikke mat; Figurer, Ansigter og endogsaa Ornamenter ser ud, som de var slebne med spidse Stene og nogle af de bedst konserverede saa skønt udført, som jeg endnu ikke har set noget Metalarbejde. Paa de fleste Figurer have Øjnene den naturlige Farve, om det er Emaille, veed jeg ikke. Paa nogle ere Mønstre, indlagte af forskelligfarvet Metal paa Drapperiet, som tager sig meget godt ud. Denne Indlægning er meget almindelig, især paa Vaser; og førend jeg havde set det, troede jeg at kunne eftergøre det altsammen, nu derimod begriber jeg det slet ikke: et rødt Metal, som ikke er Guld og vist ikke Kobber, thi da var det bleven grønt som Bronzen; skønt ganske fortæret har det dog en smuk rød Farve. Nogle Sirater har paa den ene Side en hvid og den anden en blaalig Kant, som viser Lys og Skygge; efter al Anseelse er de smeltet ind ligesom Emaille, men hvorledes vil

man da smelte Kobber i Messing? og det maa hverken have været dyrt eller meget møjsomt, da det er behandlet med megen Lethed og overalt selv paa Stole af Bronze. Her er fem Værelser med Vaser, som naturligvis mest har interesseret mig, men det værste er, at man kuns tør tegne de Ting, som allerede ere publicerede. Dog kan jeg med en god Samvittighed sige, at der næppe nogen anden har stjaalen saa meget som jeg, skønt jeg daglig har tre Opsynsmænd; jeg har endogsaa trykket nogle Ting af med Voks. — Donner Wetter, Papiret er fuldt! Lev alle vel, det ønsker Deres stedse elskende

J. Dalhoff.

24. Apr.

For min elskende Pige veed jeg ingen anden Trøst, end at jeg med hver Dag ser min Hjemrejse nærmere og vil da mundtlig godtgøre, hvad jeg i dette og flere Breve har forsømt. Lev vel og elsk Din Dig stedse elskende Jørgen.

Om nogle Uger skriver jeg igen, før jeg rejser.«

Neapel 9. Maj 1827.

»Kære Broder og Elskende!

Det gør mig ondt, at Tiden ikke kan tillade mig at skrive et ret fuldstændigt Brev, thi skønt det ikke er saa længe siden jeg skrev, kunde de Genstande, jeg i denne Tid har set, give Stof nok til en vidtløftig Fortælling. Jeg har været 6 Dage i Pompeio og tegnet: disse kan jeg vistnok regne blandt de interessanteste i mit Liv. Jeg var der ene og blev da hverken forstyrret i mit Arbejd eller Betragtninger. Siden har jeg været i Pozuoli Hercolanum, og først i Gaar besteg jeg Vesuv, og da jeg i Aften eller Morgen tidlig skal være om Bord paa et Skib for at gaa til Livorno, vil De vel undskylde min Hast. Der gaves i disse Dage just ingen Lejlighed til Genua, og da en Guldarbejder, med hvem jeg fulgtes fra Wien og siden arbejdede sammen med i Rom, just er kommen, følges vi nu ad til Livorno; om vi kommer til Florentz eller Majland er usikkert, i Genev derimod ønskede vi vel at tage Arbejde. Jeg har taget de 50 Pjastre op hos vor Minister, dette kan Du sige Vedkommende, men i øvrigt har Du intet dermed at bestille,

da han selv skriver derom. Lever alle vel, og især min elskede Wilhelmine hilses, at, skønt jeg vel endnu nødvendig forlader disse mig saa kære Steder, glæder det mig dog uendelig, at jeg nu dog endelig kan gøre det første Skridt hjemad.

Lever vel og elsker Deres stedse elskende

Jørgen Dalhoff.«

Naar man ser Poststempellet: »Hamburg 30. May« — altsaa 21 Dage om dette Stykke Vej, hvortil maa lægges mindst 4—5 Dage paa Strækningen Hamborg—Kjøbenhavn, forstaar man, at han i sit Brev af 19. Februar kunde give Afkald paa Breve, foreløbig da. En Maaned frem, mindst en Uge om at naa over Ønslev til Kjøbenhavn igen, og saa en Maaned tilbage — altsaa, naar alt gik vel, halvtredje Maaned om at faa Svar paa sine Spørgsmaal, det er just ikke opmuntrende Kaar for et Brevskifte. Naar saa hertil kom Bekostningen ved hvert enkelt Brev, udregnet i Milevis — og mellem Rom og Kjøbenhavn er der 200 danske Mil —, begriber man bedre, at selv det varmeste Venskab, ja den hedeste Kærlighed maatte tage Forstanden med paa Raad om, hvor ofte der skulde skrives. Paa den anden Side sparede man jo ogsaa op, baade af Meddelelser, Tanker og Følelser, saa at der blev noget helt andet ud af et Brev baade for Afsender og Modtager, end nu i Reglen er Tilfældet.

Skønt Jørgen Dalhoff først i Genève ser nyt fra sit Hjem, vil vi dog høre indenfor i Ønslev Præstegaard gennem Breve fra den gamle Præst. Den 28. Maj 1827 skriver han under Adr. »Velædle Jfr. M. E. Dalhoff, i Borgergade No. 125 Stuen, Kjøbenhavn«:

»Kære kjøbenhavnske Børn og Venner! Naar man ingen Mulighed ser i at betale sin Gæld, hvad gør man da? Man spiller en honet Banquerot og lader Creditorerne dele Stumperne. Saaledes er min Brevgæld til Eder — elskte Venner! voksen mig i Aar over Hovedet; men at den Banquerot, jeg herved spiller — ved at overgive disse Linier til Deling efter Behag — ikke er forsætlig eller svigagtig, kan bevises ved de

lovgyldigste Vidnesbyrd, og altsaa haaber jeg, ej alene Overbærelse, men fuldkommen Frikendelse.

Saa, dette var nu Indledningen, og den er jo, som oftest, det værste. Nu følge, hvad der kan! — Ven Müllen takkes for hans Brev af 15. dennes, hvori han underretter mig om Peters Befordring (til Mygind ved Randers) samt i Tide advarer mig mod nogle, der skulde have i Sinde i næste Uge at bestorme mit Hus. Rigtignok gyste jeg en Smule ved Ordet bestorme; men da jeg blandt de nævnte Stormløbere ikke fandt nogen, der forekom saa frygtelige, trøstede jeg mig med det Haab, at jeg nok kunde affinde mig med dem med det gode.« Han ønsker snarere at se de stormendes Tal forøget med flere, som han opgiver, og beder, at man vil nøde dem til at komme. — »Angaaende den bevidste Sygling selv, saa har jeg kun dette at erindre: at skønt han flere Gange i afvigte Vinter havde opgivet Haabet om at se dette Aars 8de Juni, ser han den desto gladere i Møde, jo mere den nærmer sig, ja hvad mere er, hans Doktor har endnu for 2 Dage siden med Haand og Mund forsikret ham, at han paa den Dag skal komme til at danse en Tur op og ned; men den Ting maa jo Doktoren bedst forstaa?«

Doktoren fik virkelig Ret. Om han ikke snarere ved at forhindre denne store anstrengende Festlighed kunde have forlænget den Gamles Liv, er en anden Sag; man kunde nævne flere Lejligheder, hvor en 70aarig saa ofte og saa paagaende blev ønsket et langt Liv, at han eller hun døde deraf. Men Ret fik han, som vi faar at høre af Jubilaren selv i et lidt senere Brev til Amerika-Sønnen »Elskede, kære Laj!« hvor han fortæller om Tvillingernes Fødsel og Hjemmedaab og fortsætter: »Skønt følgende egenlig hører til Fruentimmer-Fortælling, kan jeg ikke undlade at meddele dig det, nemlig om mine Glutters Daabsbekræftelse i Kirken og den dermed følgende Fadder-Stads. For ved denne Lejlighed at samle saa mange af vore beslægtede og Venner som muligt, blev Handlingen udsat til sidstafvigte 8. Juni — min 70. Fødselsdag. . . Alle vore Værelser vare belagte, og her var ikke daarlig Commers. . . Foruden disse . . . bestod vort Gildesselskab blot af Provst Steenstrup med 2 Døtre, en Jfr. Jansen fra Torkildstrup, Pastor Bierring fra Taaderup, Cancelliraad Madsen og Søn fra Nykj. og vore Skole-

lærere. I Kirken blev min Regine baaren af Lovise Hr. Peters og Theodora af Lise. Om Aftenen havde vi Dans, som aabnedes af den 70aarige. . . Og dermed nok om den Stads. Jeg nævnede før Peters og Lovises Datter. Ja, de har en Datter, nemlig Emilie Caroline, som d. 14. Juni var 1 Aar gl., en net lille Tøs, der har det i Højden, som mine har i Drøjden . . . «

Nu hører vi igen fra hans vidtrejsende Søn:

S v e j t s.

Genev (Genf) 24. Juni 1827.

»Kære Broder etc.!

Endelig er jeg igen i Rolighed, kan skrive og igen vente Svar; som god Egoist har dette sidste den meste Værd for mig, thi ellers kunde jeg vel her og der ladet Dem vide, at jeg i det mindste var i Live og hvor, men heller ikke meget mer, thi at beskrive nøjagtig alt, hvad jeg ser, og som interesserer mig, var alt for vidtløftigt og for mig ikke muligt. D. 10. Maj gik jeg ombord paa et Skib i Neapel, men laa for kontrær Vind til den 17de; jeg var daglig i Land og besøgte flere Gange mine Yndlingssteder for at tage Afsked med dem. Paa hele Rejsen havde vi kontrær Vind og laa alene fire Dage ved Elba; den 25. kom vi til Livorno. Den 28. gik jeg ombord paa et andet Skib til Genua og ankom den 1ste Juni til G.; skønt jeg i disse tre Uger den meste Tid sov paa Dækket under alle Slags Vejr, var jeg særdeles frisk. Sørejsen var som sædvanlig ikke meget interessant, især med Neapolitanerne, da deres Slethed og Dumhed gaar til det yderste, og man bestandig maa passe paa for ikke at blive bedraget og bestjaalen alt for meget. Til Pavia kørte jeg og ankom den 3. Juni. Der var just Fest, hvorfor hele Staden var saa fuld af fremmede, at vi næppe kunde faa Logis der; om Aftenen var Fyrværkeri. Over Gaderne var trukket Lærred for Solen, da der om anden Dagen skulde have været stor Procession, men til Uheld regnede det, saa det maatte opsættes. Dog benyttede vi Formiddagen ret skønt ved at bese alle Museerne, som just paa denne Dag var aabne, og om Eftermiddagen gik vi til Vands til Majland i en gravet Kanal, som gaar betydeligt opad; man

kommer igennem 9 Sluser. Denne Rejse var mig højst interessant, især da jeg ikke før har kendt denne Indretning med Sluser. Et Skib, hvori vi omtrent vare 200 Mennesker, trækkes af tre Heste bestandig i Trav, lige saa let opad som ned; saa snart man kommer ind i en Sluse, lukkes den til, og Vandet stiger da i nogle Minutter 6 å 8 Alen, saa man atter er i fladt Vand. I Majland opholdt vi os nogle Dage og saa alle Mærkværdigheder. Architect Smidt, som jeg traf i Genua, rejste just til Genev paa samme Tid og besørgede vores Sager med den samme Vogt. Vi gik altsaa den 7de om Eftermiddagen fra Majland; samme Aften gik vi en fejl Vej og maatte lade os føre igennem en Skov af seks temmelig mistænkelige Personer, hvor der ingen Vej eller Sti var. I øvrigt har jeg endnu ikke moret mig saa godt paa nogen Rejse som paa denne, skønt den var temmelig møjksom; thi vi gik daglig i det mindste seks Mile og tilbagelagde Vejen endog i kortere Tid end Smidt til Vogts. Vi sejlede langs ad Lago Maggiore for ret at nyde den skønneste Udsigt. Den anden Nat sov vi i en Stiftelse oppe paa Bjerget Simplon. Hvilken Forandring efter Dagen før at have set næsten modent Korn, saa hurtigt at stige op i en saadan Vinter! man saa næsten intet uden Sne, og Tænderne klaprede af Kulde. I en lille rund Dal ligger bemeldte Stiftelse; den skal være indrettet af Napoleon¹⁾ og er ganske indrettet for Rejsende: enhver Rejsende faar et ret godt Aftensmaaltid, Seng og Frokost omsonst. Just paa det højeste Sted traf vi tre bekendte, som sad og hvilede. De var gaaet fra Majland to Dage før end vi, men deres svære Feleisener havde forsinket dem. Da de ikke vilde tillade os at gaa dem forbi, blev der holdt en dygtig Bataille med Sneboldte. Saa længe vi vare saa højt oppe, regnede det bestandig, og da Sneen stod som en Væg flere Alen høj paa begge Sider, bleve vi temmelig vaade; men hvilken Overraskelse, da vi igen kom under Skyerne og saa en saa overordenlig skøn beboet Dal. Da vi gik meget hurtigt, havde vi hver Time en anden Aars Tid: om Morgenen sad jeg ved den varme Kakkellovn og saa kuns uhyre Masser af Sne, og om Middagen var jeg i den skønneste

¹⁾ Napoleon har 1800 og følg. Aar lagt denne første egenlige Vej over Alperne.

Sommer. Den øvrige Vej gik bestandig gennem en smuk Dal med høje Bjerge paa begge Sider, skøn, men ikke særdeles mærkværdig. Den næst sidste Dag blev jeg atter gennemvaad og maatte gaa en Mil længer, end vi havde bestemt om Aftenen, da vi ingen Logis kunde faa. Og især dette har jeg at takke for, at jeg nogle Dage efter min Ankomst blev upasselig og er bleven aareladt paa den højre Arm¹⁾ og derfor ikke har kunnet arbejde og skrive. I Morgen begynder jeg at arbejde hos Bautti, den største Fabrik her af Guldsmed og Urmager Arbejder; han skal have omtrent 600 Arbejdere.

Jeg er bleven særdeles vel optaget hos Prinsen²⁾. Smidt og jeg meldte os straks efter vor Ankomst hos ham, og han bad os da til Middag om anden Dagen, hvor vi maatte tage vore Tegninger med; tillige laante han os sin Vogn en hel Dag og gav os en Tjener med for at vise os alle de mærkværdigste Ting i Omegnen.

Jeg længes overordenlig efter Brev hjemme fra; Du maa da ogsaa lade mig vide, hvad Prinsen og det Reiersenske Fond siger om mig, om jeg skal have Prygl for, at jeg har taget Pengene op i Neapel, eller om jeg tør gøre mig Haab om mere. Hvis ikke, kan jeg endnu ikke saa snart komme hjem, thi jeg tør ikke udsætte mig for streng Strabase. Paa den sidste Rejse har jeg indskrænket mig alt for meget, men har i de 10 Dage, jeg er her, sat endnu mere til; og hvis jeg kunde, gik jeg gerne straks hjem, thi jo mere jeg ser, desto mere overtlydes jeg om, at jeg ikke profiterer meget mere ved at blive saa længe³⁾. I Majland har jeg købt et lidet Værk med Vaser og græske Ornamenteer for 6 Pjastre.

Jeg har endnu ingen By truffen, hvor jeg har priset Indbyggerne saa lykkelige som her. Hvilken Forskel, naar man just kommer fra Neapel, hvor halv nøgne Tiggere ligge hundredvis paa Gaden. Her har jeg endnu ingen Tigger set; Barnet

1) Den Kur kendte man alle Vegne. Ogsaa i Kjøbenhavn blev den gennem hele sit Liv magre Mand, som sikkert aldrig vejede mer end 8 *L^{ib}* (64 Kilo), aareladt; hans yngste Søn har været Øjenvidne dertil.

2) Prins Frederik (VII).

3) De mismodige Ytringer her maa vel delvis tilskrives det næppe overstaaede Ildebefindende og den voksende Hjemve.

saavel som Oldingen ere virksomme, og dog er her ikke som i England Fabrikstrælle, thi de fleste arbejder hjemme hos dem selv. Min Værtinde f. E. lever af at polere Urmager Arbejder og holder tre Arbejdere. Om Dagen arbejder alle, og om Aftenen vrimler de ud af Byen for at nyde Naturen. Man har vist mig meget simpelt klædte Mænd og sagt, at de vare Millionærer, og en fattig Kusk var en af de første Raadherrer. Prinsen gav mig Adgangskort til at se Præmiernes Uddeling for Skolevidenskaber, Industri o. s. v. Det var ret smukt. Drengene, som skulde modtage Præmier, gik i Procession med fuld Musik til Kirken; mange havde tre til fire Medailler i Knaphullerne, og naar de mest udmærkede blev udraabt, klappede man i Hænderne som paa Komedien.

Jeg slutter nu i det Haab, at disse Linier maa træffe Dig og alle mine Elskende ved Helbred og ønsker snart at overraske Dem i bedste Befindende.

Din og Deres stedse hengivne

J. Dalhoff.

Min Adresse er Rue de Constance No. 81 ches Msr. Scherer, Genev.«

Dette Brev har dog en »Enclave«, et særlig lukket Brev indeni:

»Elskede Wilhelmine!

Skønt jeg vel er træt af at skrive, kan jeg denne Gang dog ikke undlade at skrive et Par Linjer til Dig alene, o! at Du vidste, hvor ofte det har gjort mig ondt, at jeg ikkuns saa sjælden har kunnet skrive Dig til og tilfælles med andre, da jeg dog daglig havde saa meget at sige Dig. Jeg har nu set, hvad jeg i Livet mest har længtest efter at se. Ofte fortørnede jeg min Rejsekammerat, naar han ved noget ret skønt udbrød: Hvor lykkelige ere vi dog, at vi kunne rejse og se saa meget; jeg svarede ham da: Ja, men jeg vilde være tilfreds med meget mindre, naar jeg kuns ikke behøvede at nyde det saa ene! . . . Jeg tænker nu daglig kuns paa min Hjemkomst, og hvor lykkelig jeg vil være ved Din Fortrolighed. Vist nok kommer jeg tomhændet, men just dette skal være vor kæreste Bestræbelse,

med lidet at være saa lykkelige som muligt, og hvis min Lykke ikke ganske vil forlade mig, haaber jeg ved Flid snart igen at vinde, hvad jeg sætter til paa mine Rejser. Jeg har her truffet særdeles brave Mennesker at logere hos, hvor jeg fra den første Dag er bleven behandlet som et Medlem af Familien. Jeg slutter med mange Hilsener til Dig og min Familie og beder, at Du ret snart skriver til Din

med Længsel ventende

Jørgen Dalhoff.«

Paa dette Brev kom det ønskede Svar, skrevet i Ønslev 12. Juli 1827. Man mærker, at Afstanden alt er blevet et godt Stykke mindre, siden der kun har været 18 Dage imellem, deri beregnet Oversendelsen fra Kbh. til Falster. Knuds Svar findes ikke.

»Elskede Jørgen!

Inderlig Tak for Dit sidste mig saa kære Brev, hvilket jeg modtog igaar, og jeg kan nu atter have den Lykke for nogle Øjeblikke at underholde mig med Dig, og dog er det mit højeste Ønske, at jeg snart ikke mere behøvede Pen og Papir for at underholde mig med Dig, men at jeg snart mundtlig kunde udøse mit Hjerte for Dig, og jeg vil haabe med Guds Hjælp, at den Tid er ret nær. Jeg haaber, Du vil billige min tagne Beslutning, den nemlig: i næste Maaned at rejse til Kjøbenhavn for at kunne være der, naar Du kom hjem, da det paa den Aarstid maaske ikke saa godt lader sig gøre. Alt tegner sig forresten ret glædeligt, naar jeg undtager Faders [o: Svigerfaders] Helbred. . . Hvor meget den kære Mands Sygdom bekymrer os alle, som elsker ham saa højt, kan Du vist nok føle paa Dig selv; dog trøst Dig, min gode Jørgen, maaske det dog endnu engang kan blive bedre. . . Fra vores kære Fader skal jeg hilse Dig inderlig. Dit Brev har foraarsaget ham megen Glæde; gerne havde han skreven Dig til, men han formaar det ikke; han har netop i Dag med megen Anstrengelse skreven til Nikolai; men han lider ogsaa meget derfor.

Lev nu vel og lad mig gemme alt andet, hvad jeg kunde have at sladre med Dig om, indtil vi ses igen. Gud styre,

som han hidtil har gjort, Dine Fjed lykkelig, og vær overbevist, at jeg stedse skal være

Din Dig elskende
Wilhelmine Hanuschke.

Af det heri omtalte Brev, som Faderen skrev til Nicolai, har Knud (?) taget en Afskrift, inden han sendte det bort; han tænkte vel nok, at det var det sidste fra denne kære Haand.

»I Maj Maaned dette Aar blev Peter kaldet til Sognepræst for Mygind, Krogsbæk og Skjørringe Menigheder¹⁾ i Aarhus Stift, et temmelig godt Kald med en god Præstegaard og i en smuk Egn, nær ved Randers og ikke langt fra Todberg. . Wilhelmine Hanuschke, Jørgens Forlovede, som har været her i 1½ Aar, rejser nok hjem endnu i denne Sommer. Om Jørgen og hans mageløs interessante Rejse vil jeg overlade til andre at fortælle Dig. . . . Siden Januari Maaned har jeg været og er endnu ynkelig plaget af Gigten, som har kastet sig paa de indvendige Dele, nemlig paa Mellemgulvet og nu henved ½ Aar forarsaget mig de heftigste Smerter²⁾. Al Medicin har været forgæves, og Haabet om Helbredelse er næsten opgivet. — Dog, mit Liv staar i den Almægtiges Haand. Hvor gerne jeg endog ønskede at leve for min trofaste Hustru og hendes smaa, tør jeg dog ikke knurre, naar Gud kalder mig. Han skylder mig jo Intet. Han har skænket mig Glæder nok i Livet, og den største af alle jordiske — Glæde af mine Børn, ja i min svage Alderdom skænket mig en saa trofast Veninde, der med kærlig Haand har plejet mig, og især i afvigte Vinter vel 100 Gange har forladt sin Seng og de kære smaa, for ved Gnidning og anden Hjælp at lindre mine Smerter. — Med stor Vanskelighed har jeg ved gode Naboer faaet mit Embede bestyret, og jeg staar nu i Færd med enten at søge om at faa Capellan eller at resignere. Det sidste var vel det bedste, naar man vilde tilstaa mig en anselig³⁾ Pension. — Med utrolig

1) Det er et af de ikke ret mange tresøgnede Pastorater, der endnu består: der prædikes skiftevis i to Kirker hver Søndag.

2) Diagnosen »Gigt« vilde vist ikke kunne bestaa for den nyere Lægevidenskab.

3) Anstændig, ikke for ubetydelig.

Møje og under haarde Smerter ere disse Linier nedskrevne. Maaske ere de og de sidste, Du faar fra min Haand. Ja ske Guds Villie! Men indtil mit sidste Aandedræt velsigner jeg mine Børn, der har gjort mig til den lykkeligste Fader. Ogsaa Du, min Søn, og Din kære Emeline — Hende, jeg saa gerne kalder min Datter; thi hun er jo Din og vil gøre Dig lykkelig — være under de hjerteligste Hilsener fra os alle, i Liv og Død velsignet af Din ømt elskende Fader

Ønslev Prg. d. 12te Juli 1827.

P. Dalhoff.

Vidste jeg, at din Kone talte Tysk, skulde jeg have opvartet hende med nogle Linier. Men med det engelske Ruskomsnusk-Sprog kan jeg ikke tjene hende.*

Saaledes ender han med en Ytring af sin danske Humor. Det er vist nok det sidste, han har skrevet. Jørgen frygter det ogsaa i sit Brev til Knud:

Genev d. 3. Aug. 1829.

»Kære Broder!

Dit Brev af 17. Juli har jeg med Glæde modtaget den 30te. Hvor glædelige Dine Efterretninger end vare mig, da de endnu kom mig uventet og i alle Henseender oversteg mine Forventninger, -maatte dog denne ene, Faders Sygdom, blande alle mine Følelser med Vemod, da den Tanke, atter at omfavne min gamle Fader, jo er en af de vigtigste blandt de Glæder, jeg ved min Hjemkomst smigrer mig med; og vistnok er det sørgeligt, selv for den uvedkommende, at se den, som hele Dagen arbejdede, om Aftenen¹⁾ kuns at have svære Lidelser. Vi kan kuns ønske og haabe, og dette gør jeg endnu.

Kuns med Rørelse kunde jeg modtage det tilsendte, da jeg veed, Du med Hensyn til Dit eget Vel ikke burde gøre denne og flere Opofrelser, som Dit Broder Hjerte aflukker Dig. Stedse er det tungt at være skyldig, hvor man ikke ser Udvej til at betale, men hvad jeg derimod her maa føle, lader sig ikke udtrykke.

Jeg skrev Dig sidst, at jeg om anden Dagen skulde begynde at arbejde paa det store Fabrik. Jeg tilbragte halvanden Dag

¹⁾ Livsdagen og Livsaftenen.

paa Værkstedet, men havde endnu ingen Arbejde, da een Person ikke bliver taget meget i Betragtning, og det her desuden er Brug, at man maa være tilfreds med at have Arbejde den halve Dag om Sommeren, kort, jeg skældte dem Huden fuld paa Tysk og gik min Vej, og maatte da atter vente 10 Dage, til jeg fik en anden Plads, som jeg ogsaa forlod, da der bestandig forefaldt saa slette Arbejder. Over Fortjenesten kan jeg ikke klage; flere, som ere komne fra Paris, forsikre, at det der for Øjeblikket er langt slettere og aldeles ingen Haab om at faa Arbejde. Jeg er da saa meget gladere ved at kunne fortsætte min Rejse snart og smigrer mig det Haab, at Professor Hetsch vil have anbefalet mig til nogen i Paris, at jeg ved at se og tegne forskellige Ting kan i kort Tid profitere mere, end naar jeg sidder indesluttet paa et Værksted.

Med Hensyn til de Kommissioner, jeg havde at udrette for Dig og mig selv, ser det slet ud, da aldeles ingen paatager sig at skikke mig det direkte til Kjøbenhavn, og igennem Frankrig kan jeg aldeles intet føre med. Den eneste Udvej er at forskrive det fra Leipzig, hvortil det med mindst Bekostning tilskikkes, til Handelshuset Robert-Melly i Leipzig. Uhrene, hvorom Du skriver, vil jeg endogsaa billigere kunne købe i Paris, da her næsten ikke gøres andet end Lommeuhre, og i Paris derimod ere flere Fabriker af hint. Derimod gør det mig ondt, at jeg ikke kan købe et Parti Emailler her, hvor jeg faar dem langt billigere. Jeg har ladet mig give Pris Kuranter paa alt og vil nu i Paris se, hvilket der er mest profitabelt. I Morgen tidlig forlader jeg Genev og kommer i 3½ Dag til Paris, det gaar Dag og Nat i een Galop. Denne Rejse vil vel ikke blive meget behagelig, da jeg kuns har en slet Plads; men da den er den sparsomste paa Tid og Penge, har jeg valgt den, thi i denne Hede tør jeg ikke gaa til Fods. Hetsch og Garlieb maa Du hilse, at De nu til min Ankomst i Paris maa nøjes med min forbindligste Hilsen; og med samme Hilsen til Familie og alle Venner vil jeg slutte i det Haab, snart at overraske Dem alle friske og muntre; selv min Wilhelmine maa denne Gang lade sig nøje med disse Efterretninger. Lev vel, det ønsker af Hjertet

Din stedse elskende Broder

J. B. Dalhoff.◊

Frankrig.

Den 4de August 1827 rejste altsaa J. B. Dalhoff fra Genf. Den 22de Oktober s. A. veed vi, at han var i Kjøbenhavn. Imellem disse to Yderpunkter ligger hans Hjemrejse, deri inde-sluttet et Ophold i Paris. Men for hele denne betydningsfulde Tid har vi ingen Underretning gennem Breve, hverken fra ham eller til ham. Det eneste Grundlag for at dagfæste Rejsens Vej og Gænge har vi i et Pas, udstedt 7. Maj i Neapel af Frédéric Sifred de Vogt, dansk Ridder og Chargé d'affaires ved Kongeriget begge Siciliers Hof, og et Politipas, udstedt 20. Okt. fra Helsingør til Kjøbenhavn, hvor han den 22de Okt. har meldt sig paa Kontoret for Rejsende.

Hint kongelige Pas er skrevet paa et 38 Tommer langt og $10\frac{1}{2}$ Tommer (87×27 Cm.) bredt Papir, men det rummer ogsaa foruden det danske Rigsvaaben og den trykte Indskrift foroven ikke mindre end 32 Paaskrifter af forskellige Øvrigheder, oftest med vedtrykte Vaaben- eller Seglmærker. Pashaveren betegnes som vendende tilbage til sit Fædreland over Genua, Svejts og Frankrig, og Passet har da ogsaa til Afrejsen den 9. Maj Paaskrift fra den svejtsiske Generalagentur. Den 26de Maj er det blevet synet i Livorno, 1. Juni i Genua, 2. i Novi, 3. og 6. Juni i Milano. 2. August synes det i Genf og godkendes for Rejse til Paris. 4. Aug. i Coppet faar det lignende Godkendelse af Canton Vauds Gendarmeri, 8. August af det franske Udenrigsministerium og 9. af Statspolitiet for Kongeriget Frankrig i Paris. Atter den 5. September godkendes det for Afrejse til Kjøbenhavn over Strashborg og det nordlige Tyskland af den danske Legation. 15. Sept. paaskrives det i Kehl til Frankfurt (am Main), herfra den 20. til Berlin. Til Frankfurt an der Oder 3. Okt., til Stettin 6. Okt. Fra Stettin paaskrives det den 12. til Rejse over Søen til Kjøbenhavn. Fra Svinemünde afrejser han med Skipper Neumann den 15de Oktober. Hvorfor denne i Stedet for i Kjøbenhavn sætter sin Rejsende af i Helsingør den 20., faar vi lige saa lidt at vide som alle andre Enkeltheder. Det Besøg i Frankfurt a. d. O., han i sin Tid havde lovet, har han nu altsaa gjort; men om han har truffet Edvard Hanuschke, med hvem han skulde gøre det, veed vi ikke. Hvorfor han gjorde den betydelige Omvej ad Strashborg og det lige

overfor liggende Kehl i Stedet for ad Køl'n til Berlin, lige saa lidt. Maaske har der været noget under Vejs, som han gerne skulde se. Selvfølgelig har han brugt sin Tid og sine Øjne, hvor han er kommet frem; men der er ingen Steder blevet længere Ophold til at skrive og modtage Breve undtagen i Paris de fire Uger fra 8. August til 5. September.

Dette Ophold blev af den største Betydning for hele hans Liv. I Paris havde han sit Damaskus, ikke just i religiøs Henseende, — hans kristelige Udvikling gaar nogenlunde i een Linie Livet igennem — men dog dybt indgribende i hele hans Tænkemaade og Livssyn, og da navnlig i hans Fremtidsplan.

Den 19de August var det sket, som de sidst modtagne Breve hjemme fra havde ladet ham frygte: *hans Fader var død*. Hvem der har været hos ham paa det sidste foruden hans trofaste Hustru, ved vi ikke, men naar hans Svigerdatter endnu Aaret efter havde hjemme i Præstegaarden og hjalp Moderen med at opelske det nu faderløse Tvillingepar, har hun sikkert ogsaa holdt ud med hende i Plejen af den døende, idet hun opgav den i et Brev berørte Tanke om at tage bort til Kjøbenhavn for at være til Stede ved Jørgens Hjemkomst. Ved Faderens Leje kunde hun, som han ogsaa havde skrevet, bedst vinde Sønnens Taknemmelighed og Kærlighed.

Hvem der har været til Stede ved Præstens Jordefærd den 23de August, veed vi heller ikke; men sikkert har der været mange flere at bespise i Storstuen og de andre Værelser end selv ved 70 Aars Festen. Af Provst Steenstrups Tale kunde vi maaske høre en lille Prøve paa den Tids Veltalenhed:

»Elsket var han og maatte være det: den Mildhed, der udbredte sig over hans hele Færd — den Livlighed og Munterhed, der ledsagede ham med og i hans høje Alder — den Belevenhed og Artighed, der prydede hans Omgangs Vis og Maade, den Finhed, der krydrede baade hans Alvor og hans Skemt det hulde og blide Forhold, han stedse iagttog i sin huslige Kreds — den Gæstmildhed, hvormed hans Hus stod aabent for alle, der vare hans Omgang nogenlunde værdige — den Villighed, hvormed han, selv alderstegen, endnu yndede og deltog i de unges Glæder

Virket har han, ej alene ved Ord, men ved Gerninger, den store Gerning at efterlade en velopdragen Afkom, en Afkom, som lige meget hædrer ham i hans Grav, og ved udmærket Duelighed, enhver i sin Idræt, hædrer sig selv og paa een Gang pryder og gavner Samfundet«

Sikkert har de saaledes tiltalte af Hjertet fulgt Talerens Opfordring til at tilegne sig til Efterfølgelse det gode Fore-dømme, her var fremstillet for dem, saa at kommende Slægter endnu kunde bære Frugt af den ved hans Ord og Liv saaede Sæd. Men det stærkeste Indtryk gjorde dette Dødsfald dog sikkert paa de to Sønner, som hin Dag ikke blot ikke overværede Begravelsen, men først hørte om Faderens Død længe efter, at han var lagt i Jorden.

Om Sønnen Nicolais Smerte, den albtetagende, ved Faderens Død, har vi gribende Vidnesbyrd i et Brev. Fra Jørgen har vi ingen skriftlig Udtalelse, men hans dybeste Følelser var med, naar han fortalte, hvad Virkning denne Efterretning havde paa ham.

I *Paris* ventede der ham, som vi har læst, nye Forsyninger, saa at han næppe behøvede eller kom til at arbejde for Føden, men kunde sætte al Tid og Kraft ind paa at lære gennem det, han saa og hørte. Og man havde udtrykkelig, maaske ogsaa i Anledning af de Ting, han omsider i Genf havde kunnet faa færdige til at sende hjem, anbefalet ham til al Bistand i saa Henseende fra Legationen, og derved fik han den frieste Adgang til de Kunstgenstande og de industrielle Virksomheder, som *Paris* allerede dengang var saa rig paa, og mangen festlig Lejlighed kom han ogsaa med til indenfor disse Berøringer. Saa stod han da og ventede paa den danske Chargé d'affaires, der skulde afhente ham til noget saadant; han var iført sine bedste Klæder og havde allerede trukket Handskerne paa, da han modtog et Brev, der straks med sit sorte Laksegl lod ham gætte, hvad der var sket. En Stund stod han stille, grebet af den dybeste Sorg, i Tanker, der ikke blot galdt det store Tab, men ogsaa hans egen Stilling i Livet: Var det dette, som Gud igennem hans Fader havde sat ham til? Haandværker skulde han være, men Forfængelighed var i Færd med at føre ham ud over sin Stand. Nej, Haandværker *vilde* han være, og

deri vilde han sætte al sin Kunstsans og alle sine Evner, saa at han kunde gøre sin Faders Valg Ære. Og i naturlig Sammenhæng med denne Tankegang, som han derved gav et symbolsk Udtryk, fik han hurtigt Handskerne trukket af og kastet ud af Vinduet, idet han lovede sig selv, at han aldrig mere vilde gaa dermed. Og han holdt Ord, uden at selv hans egne Børn i mange Aar vidste hvorfor; han kunde have en Handske i Haanden, men han havde dem aldrig paa. Han vilde være sine Hænder bekendt, og de bar ogsaa altid Vidnesbyrd om, at han brugte dem. Han sagde selv, at han sjælden behøvede at klippe sine Negle — han sled dem op, alt som de voksede. Hvor mange Menneskehænder han siden kunde faa at styre, han brugte dog stedse sine egne med.

I 1817 døde hans Moder — »en hel Vending i mit Liv«, kaldte han det. Det gælder dog maaske endnu mere Faderens Død 10 Aar efter. Men den indre Vending, som den voldte, kom netop i rette Tid, nu da han vendte tilbage fra sine 3 Vandreaar og skulde føre Udbyttet deraf ud i Livet til bedste for sit kære Fædreland.

BLIV I DIT KALD!

DEN 20de Oktober 1827 Kl. 4 Eftermiddag udstedte altsaa Helsingørs Politi tjenstlig Anmodning »til alle Vedkommende, at ville lade Guldsmedsvend Georg Balthasar Dalhoff — Fødested Falster, Sprog Dansk, Alder 27 Aar, Højde og Statur middel, Øjne blaa, Haar blond —, der hertil er ankommen fra Swinemünde med Pas udstedt i Neapel den 7de Maj 1827, passere uhindret herfra til *Kjøbenhavn* over Land (NB. Dette Pas gælder alene for denne Rejse, og her i Staden kuns 24 Timer)«. Sandsynligvis har han, for at opnaa denne Tilladelse, foruden det gamle Pas ogsaa maattet forevise sit Svendebrev, der hærer lignende Præg af at have været viden omkring. Mærkeligt nok er den Bemærkning paa Passet: »Her hersker ikke smitsom Syge« overstreget. Dog hører vi intet om, at han blev underkastet Karantæne i *Kjøbenhavn*. Men den unge Mand kunde nok komme til at give sin amerikanske Broder nogen Ret i, at man i det gamle Evropa passede rigeligt meget paa Menneskene og gerne kunde give dem lidt mere Frihed til at gøre, hvad de vilde. De er jo ikke allesammen mistænkelige Personer.

Hvordan han har »passeret« til *Kjøbenhavn*, om han har spaseret eller faaet en Befordring, der mere kunde svare til hans Længsel, veed vi jo ikke. Men at han med inderlig Glæde har genset sit Fædreland og sine kære, det veed vi. Gamle trofaste Broder Knud og den unge Svend Herlov, Søsteren Lise, Md. Glade og de andre, som kunde dele med ham Sorgen over hans Faders Død, men ogsaa de Følelser og Tanker, som ud

fra denne bandt dem endnu nøjere sammen. Men de dybeste Indtryk ventede ham jo i Mødet med sin tilkommende Brud. De har været for hinanden som paany fødte: Mindet og Billedet faar Liv, Kærligheden, der er blevet næret og er vokset saa skønt gennem Tankeudvekslinger i Brevene, faar dog en helt anden Virkelighed ved det personlige Møde. Vi veed ikke engang, hvor dette Møde har fundet Sted, om hun, som hun havde tænkt, kom til Hovedstaden, eller snarere han har gjort et kort Besøg i Ønslev. Saa meget mindre skal vi forsøge at skildre det.

Men vi vilde kende meget lidt til dem, hvis vi tænkte os, at de længe sværmede om hinanden i et uvirksomt Stemningsliv. Netop ogsaa for at de kunde komme rigtigt sammen, maatte der arbejdes, vindes en Stilling og et Udkomme. Jørgens Takkebesøg hos sine Velyndere, helt op til Prins Christian, maatte jo ogsaa bane Vej for Fremtidsplanerne.

Den 3die Nov. vedtager Kunstakademiet at ansætte ham paa Prøve som Lærer i Modellering, hvilken Stilling netop blev ledig. For de to Maaneder ydes ham ved Januar-Forsamlingen 14de Jan. 1828 et Gratiale af 20 Rbd. og Lønnen sættes foreløbig til 100 Rbd. aarlig. Det var noget, men der skulde mere til.

Efter Indholdet af Brevene mellem de to Brødre forstaar vi, at det Kompagniskab, som var begyndt inden Rejsen og i Grunden fortsat under hele Rejsen, nu blev fornyet. I de større Arbejder, som Knud havde for Frue Kirke, Christiansborg Slot og det ene Palæ paa Amalienborg, fik Jørgen ogsaa sin Del.

Godt et halvt Aar efter Jørgens Hjemkomst træffer vi ham i Ønslev Præstegaard, hvor Enken har »Naadensaar« efter sin Mand, og hvor Wilhelmine endnu er og hjælper hende med at opfostre de faderløse Smaapiger. Det er dog ikke bare for det gode, han er derovre; han har skrantet ret alvorligt, maaske endnu Eftersmæk fra de Sygdomme, han har gennemgaaet i Rom.

Da de to Brødre ikke er sammen, maa de skrive til hinanden. I Knuds første Brev, skrevet paa hans 33aarige Fødselsdag, den 28. Juni 1828, læser vi:

» Jeg har paataget mig at forfærdige det Guldsværd.

som skal foræres til Prins Carl¹⁾, og igaar underskrevet Kontrakten; det skal være af 20lødig Guld og være færdig til sidst i September. Hetsch sagde iforvejen til mig, at man ikke vel kunde anvende mere end 8 à 900 Rbd. eller højst 1000 Rbd. paa den. Jeg sagde da, at jeg nok troede at kunne levere den for 900 Rbd., naar jeg kunde bruge tyndt Guld. Hetsch var da saa honet og sagde til Kammerherre Gøssing 1000 Rbd. med Etui og alt; hvilket var vel, da jeg kan indse, at jeg har beregnet Guldet for knapt. Da jeg kom til Gøssing, sagde han, at han vel kunde indse, at jeg ikke vilde blive rig ved dette Arbejde, men naar det blev godt, vilde det vist være os til megen Gavn i Fremtiden. Ogsaa lovede han at bede Kongen om Tilladelse for mig til at gøre Sværdfejer Arbejde. Hetsch bad, at Du idetmindste maatte gøre Mars og Minerva Hovederne derpaa, for at de kunde blive gode, hvilket jeg ogsaa haaber, Du gør, hvis ikke Helbredet skal lide derved. . . . Da det dog vist ikke var til Skade for Dig, om Du blev noget længere derovre, og Du maaske dog uden Skade for Dig kunde gøre noget imellem derved, saa har jeg i Sinde paa Tirsdag at sende Dig Tegningen enten med Posten eller Skipper, og hvis Du da ikke synes om at blive længere eller gøre ved den, kan Du jo tage den tilbage igen. Hvilken Maade der er den bedste til at gøre Hovederne paa, enten ved at skære Stempler til dem — Du maa vel nok kunne bruge dem oftere — eller drive dem eller først modellere dem, afstøbe dette i Metal og derefter opdrive dem i Bly, dette maa jeg overlade til Dig Jeg faar nu snart mit nye Værksted i Stand, hvorover jeg ret glæder mig; kuns vil Værten ikke lade lægge Gulv der, hvilket jeg dog iforvejen sagde ham. . . . «

Tegningen og en Messingplade til at gøre Stempler af kom med et Brev af 1. Juli: »Jeg ønskede nu gerne, at Du snart vilde lade mig vide, om Du tror at ville paatage Dig noget deraf samt hvilke Dele. Dog med den Forudbetingelse, at Du ikke glemmer, hvorfor Du er paa Landet, og at Du kuns anvender nogle Timer imellem dertil, naar Du synes bedst skikket og har

¹⁾ Landgrev Carl af Hessen, gift med Frederik den 5tes Datter Lovise, dansk Generalfeltmarskal, f. 1744, d. 1836. Sværdet blev gjort efter Hetschs Tegning og skulde gives ham til hans 70 Aars Jubilæum som dansk Officer.

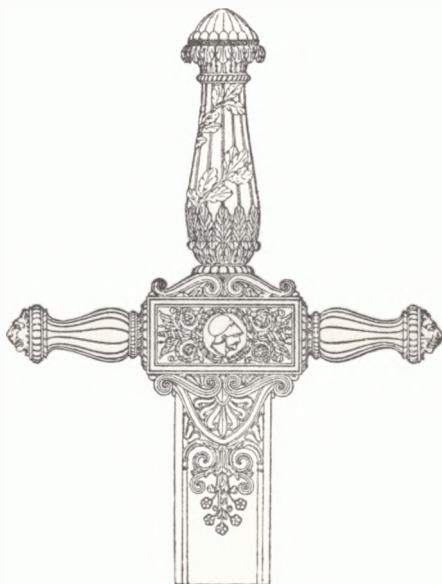
Lyst. . . . Stemplet til Blomsterne med Snirkler tror jeg nok, at Kandeldorf eller jeg kan gøre.«

Herpaa svares:

Ønslev 10. Juli 1828.

»Kære Broder!

Endelig har jeg da faaet Dit tilsendte Brev med Tegning, Værktøj o. s. v. og takker Dig ret inderlig derfor. Jeg har i Dag sat Løven i Arbejde i Messing Standsen og agter at stikke Minervahovedet med Ornamenterne i samme. Jeg agter ikke at udføre det meget, da man ikke vilde kunne slaa det stærkt frem i Guld, og selv det, som bliver slaaet i Staalstempler, bør gaaes efter med Punsler, da man ellers ikke faar det smukke skarpe Mat derpaa, som er nødvendig paa Guld. Jeg er ellers enig med Dig i den Maade, Du vil gøre det, kuns ikke Grebet, som jeg tror, vilde blive smukkest og hensigtsmæssigst helt af Emaille: Bladene grønne og Grunden imellem Riflerne blaa lige til de opstaaende Egeblade; eller hvis jeg, som jeg befrygter, ikke kan faa Emaille, da slet ikke gøre det ophøjet, men blot stikke Konturerne og mattère eller schattere Bladene og blankslibe det øvrige. Til Mars Hovedet har jeg bestilt et Stempel, men vil næppe faa det ordenlig, da vi her ikkuns kan faa ganske tyndt Staal, som maa svejtses mange Gange sammen. Jeg tror, det vil være bedst at gøre Hovedet og Ornamenterne i eet Stykke, da der er nok at mondere endda. Kanten omkring Mi-

Guldfæste til et Sværd; Jubilæumsgave 1828 til Prins Carl af Hessen. Tegnet af G. F. Hetsch, udført af K. og J. B. Dalhoff. $\frac{1}{4}$.

nerva og Løven tænker jeg at gøre som en svag Karnis; men den anden Kant, som løber langs opad og støder til de Ornamenter, Du selv vilde gøre, begriber jeg ikke, hvorledes Du vil gøre; den kunde være lidt rundlig; men da den udvendige brede Kant bliver rundlig, vil det se flovt ud; den udvendige maatte da have en skarp Kant og poleres, og den anden mat.

Hanne er saa glad, at jeg nu kan blive til Auktionen, som er fastsat til sidst i denne Maaned¹⁾; hun flytter da straks i sit Hus, og jeg kommer til Kbh. Vi har i disse Dage haft nok at bestille med at ordne og skrive op alt, hvad der skal sælges. Der bliver solgt en Del simple Sengklæder, i Fald Du vil have nogen. Jeg fik i Gaar et ganske forstyrret Brev fra Faster. Der var ingen Navn under og hele Brevet handlede kuns om, at hun netop havde været fra Forstanden, men nu atter havde faaet den. Du maa ret takke hende for de tilsendte Kartoffler o. s. v. og tillige bede hende ikke tage sig Verden saa nær, da hun ikke kan taale det.

Mine, Mutter og fl. beder at hilse Dig ret flittigt, og jeg beder hilse alle gode Venner, først og sidst i Springgaden; det gør mig endnu ondt, at Sophie ikke kom med.

Din Ven og Broder

J. B. Dalhoff.«

Disse Breve viser jo ret, hvor nøje Samarbejdet var mellem de to Brødre, som stod i et saa inderligt Forhold af Agtelse og Kærlighed til hinanden. Hvad der i dette Tilfælde kom ud af deres Samvirken, har ogsaa Navn af noget af det ypperste, dansk Haandværkskunst har ydet — et Guldsværd er jo ogsaa en ret enestaaende Opgave! — Jørgen var, som vi veed, ikke uvant med eller ked af at arbejde med Hammer og Fil eller Punsler i Ønslev Præstegaard, selv om han skulde bruge Trappestenen til Ambolt og Skorstenen i Køkkenet som Esse;

¹⁾ Enken sad i uskiftet Bo. Paa sit Dødsleje havde Præsten kaldt sine tilstedeværende Børn og bedt dem unde Hanne og de to smaa Piger, hvad der maatte komme af Boet. Sønnen i Amerika svarer, at vilde nogen modsætte sig det, skulde hun blot komme over til ham; der blev nok Brød til hende og de smaa. Sønnen Peter nærede størst Betænelighed, da han havde en. som det synes, ikke helt uberettiget Mistillid til hendes økonomiske Evne.

Stilheden, den gode Luft — og det gode Selskab var ham Igæld for meget andet.

Inden Knud fik Jørgens ovenfor meddelte Brev, skrev han den 11te, »længselsfuld efter at vide Din Mening om Sværdet, og om Du kan gøre noget ved det.« Ellers indeholder det Opgivelse af Bøger og andre Sager, som han og Venner ønsker at faa købt paa Auktionen i Præstegaarden, til hvilken der er et trykt Katalog paa c. 200 Numre, hvoraf man kan se, at Præsten foruden theologiske Værker og latinske Klassikere har systet en Del med Filosofi, Naturvidenskab og Digtetekunst. — 2 Breve fra Jørgen, der ikke havde naaet Bestemmelsen, er nu fundne. »Du spørger deri, hvorledes det gaar med Arbejdet. Paa Dine Kandelabre ere Overdelene og Benene sammenstillede, en af de store Klokker støbt og ciseleret og de andre støbte, saa at vi vel snart kunne komme til at skrue en af dem sammen; Palmetterne er der endnu ikke begyndt paa. 3 Løveben til de store Kandelabre ere samlede og hos Billedhuggerne for at gøres Ornamenter til. Af Døre og Vinduesbeslag til Slottet ere en Del færdige, og vi gøre nu Modeller til Palæet. . . . Vi maa vel ogsaa snart til at tænke paa Postamentet til Dine Kandelabre, da det vil blive vanskeligt at faa dem fra Forgylderen, der har meget travlt. . . .«

Beslag til Døre og Vinduer saavel til Slottet (Christiansborg) som til Palæet kunde jo lade sig høre; endnu mere de 8 store Kandelabre — Knud kalder dem altsaa »Dine« — til de to Slotte. Der var noget at bestille!

Sidst i Juli faar Knud den stakkels Faster, hvis Sindssygdом ret er brudt ud i Kjøbenhavn — det var hende, der havde forstukket Jørgens Breve! — til med ham at rejse med Dampskibet til Falster, og de to Brødre følges tilbage til Travlheden i Kjøbenhavn.

Ligesom Jørgen Dalhoff paa sin Udenlandsrejse høstede Gavn af, at hans ældre Broder var rejst forud delvis de samme Steder og havde banet Vej for ham, saaledes fulgte nu andre yngre Mænd i hans Spor.

Den senere Probermester Hinnerup¹⁾ skriver til ham fra Berlin 19de Nov. 1828:

»Kære Hr. Dalhoff! Hvor meget jeg er Dem forbunden for de Undervisninger, De har skænket mig og for de gode Anbefalinger hertil, ønsker jeg mig Lejlighed til at udvise, og skønt Deres Vejledninger daglig bliver mig vigtigere, saa haaber jeg dog derved at kunne bidrage til vort fælles Held i Fremtiden, som Deres værdige Debitor.

Hr. Glanz . . . har tilbudt at ville forskaffe Dem saa meget Formsand, som De ønsker.

Hr. Hoyer beder om at indlægge sin Compliment. Efter hans Ønske boer jeg nu hos hans Moder; jeg fandt i ham en Dem værdig Ven. . . .

Professor Wichmann glædede sig meget, da jeg fortalte ham, at De nu er Lærer ved Kjøbenhavns Akademi; han opbevarer to Hoveder, som De har modelleret, som en kær Erintring.

Min Tid deler jeg nu til Øvelser i Sprog, Tegning, Modelering, Ciselering og technologiske Studier.« Saa vil han til Wien over Leipzig, Augsburg o. s. v. »De Fordele, vi af denne Tur kunne høste, som muligen have unddraget sig Deres Opmærksomhed, beder jeg, De ville have den Godhed at tilmelde mig. . . .

Deres forbundne Ven

P. K. Hinnerup.«

Endnu mere maatte jo den yngste Broder, Herlov Dalhoff, føle Vejen banet, da han, efter at have arbejdet nogle Aar hos sin Læremester Knud, kom til Berlin. Anden Dags Formiddag træder han ind til Glanz, Direktøren for det Kongelige Kunststøberi. »Saa saare jeg kom indenfor Døren og havde endnu ikke talt et Ord, sagde han straks, at jeg var en Dalhoff, og var mig særdeles forekommen, gik med mig omkring paa alle Værkstederne, Kontoret og Oplaget, hvor de har det færdige Arbejde; der var mange dejlige Ting af støbt Jærn og Metal, som jeg

¹⁾ Peter Reimer Hinnerup f. 1803, Guldsmedsvend fra Randers, Møntgardein 1836—60 og Stadsguardein (Probermester) i Kjøbenhavn 1840—63, udgav 1839 en udførlig »Haandbog for Juvelerere, Guld- og Sølvarbejdere«.

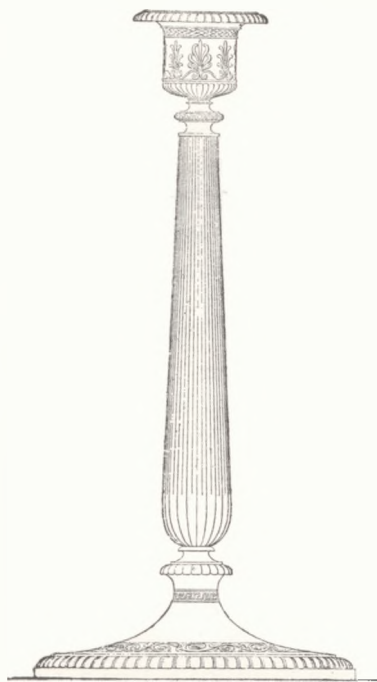
ikke har set saa smukke. . . . Jeg har faaet 2 Vaser i Arbejde af Messing; der bliver ikke meget ciseleret derpaa, men godt filet skal det være, og saa hjælpe lidt efter, hvor det er udtrukket. . . . Vi arbejder kun fra Kl. 6 Morgentil til 7 Aften, den øvrige Tid vil jeg anvende til at lære Fransk«, som Hinnerup har lovet at undervise ham i, men som hans »dumme Hoved« ikke har saa let ved at faa ind. Hinnerup derimod har lært sig baade det ene og det andet; »han er et Pokkers Menneske til at snuse omkring og faar alting at se«. — Tre Gange om Ugen er han (Herlov) paa Akademiet og lærer at poussere i Voks. »Jeg modellerer efter et antikt Ornament, et meget smukt Stykke; der er Fyldighed i det, som jeg aldrig før har haft nogen Sans for; selv i de dybeste Hulninger findes Fyldighed, som om det var rundligt eller Kød; jeg vil vanskeligt faa mit saa smukt. . . .« Man genkender en Dalhoff, der lærer at »tænke smukt«.

»Jeg har været ved Dine Træer«, skriver han til Jørgen, »de lever meget vel; der staar Din Ankomst og Afrejse fra Berlin, Dit og Mines Navn, paa det andet Træ Faders og Moders Navne.« I et andet Brev beder han godt for Budolphi (senere bosat i Paris), om Jørgen ikke kunde skaffe ham lidt Rejsepenge, for at han kunde besøge Akademiet i Wien; »han sender hermed to Prøver af sine Arbejder, Hovedet har han modelleret efter en Afstøbning af Dine. Den Sum Penge, som jeg dette Aar har haft [i Rejseunderstøttelse], kunde passende deles imellem os.« — Han fik dog nok selv Brug for det hele, skønl hans Rejse ikke kom til at gaa længere end til Berlin og det samme Kgl. Støberi. 6. Sept. 1830 forelagde Prof. Ursin det danske Akademi Prøve paa hans Fremskridt i Støbekunsten og skaffede ham saaledes endnu et Aars Understøttelse af Reiersens Fond »for at sætte sig end bedre ind i sin Kunst.«

Den 10de Juli 1829 afgaar til den amerikanske Broder en Familieskrivelse, der omsider giver os udførlige og interessante Meddelelser om og fra J. B. Dalhoff. Knud begynder:

»Visselig har Du længe haft Grund til at vente Brev fra og Svar paa Dine tvende Breve fra i Aar. Som en Slags Undskyldning vil jeg kuns anføre dels Dovenskab, dels ogsaa, at vi til Pintse have haft meget travlt, da Vor Frue Kirke blev indviet,

og vi havde 4 store $5\frac{1}{2}$ Alen høje Kandelabre i Arbejde hertil. Disse staa for Hjørnerne af Alteret og ere bestemte til ved enkelte Højtideligheder at brænde Blus paa; de veje mellem 6 og 700 Pd. Stykket, jeg var akkorderet om 900 Rbd. for hver. Det offentlige Arbejde vil vel nu ogsaa ophøre for os, da der ved

Sølvlysestage efter G. F. Hetsch's
Fortegninger for Haandværkere. $\frac{1}{2}$.
Udført af J. B. Dalhoff.

Riddersalen og de andre Værelser, som ere tilbage paa Slottet, vel ikke saa snart bliver gjort noget ved. Til det nye Palais, som bliver indrettet for Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline¹⁾, er Henriques allerede rejst til Paris for at skaffe det Bronze, som dertil behøves, og det simple Arbejde har Gørtler Evers faaet. Dog har jeg endnu 7 Svende og 6 Dreng, og vi arbejde for det meste paa Køb. Jørgen har hidtil for det meste hjulpet mig, men nu har han lejet en Stue i lille Kongensgade, hvor han vil se at faa noget for sig. Han er indlemmet som Mester i Guldsmedelavet og har tillige faaet Rettighed til at arbejde i andre Metaller. — Om han snart agter at gifte sig,

fortæller han Dig vel selv. — Herlov arbejder paa Jærnstøberiet i Berlin; hvis han kan faa Understøttelse dertil, giver han sig maaske i Forbund paa et Aar for at lære Støberiet. — Fra Peter har jeg nylig faaet Brev; han og Familie leve vel; kuns hans Finanser er ikke i den bedste Stand, da han forhen var i ikke ringe Gæld og dog nu til Terminen var i Forlegenhed for et Laan, hvormed han dog for det meste

¹⁾ I Bredgade, tilhørte senere Kong Georg.

blev hjulpen med 300 Rbd., som han fik for een, han skulde dimittere. — Fra vor Mutter Hanne har jeg nylig faaet Brev; hun lever med sine to smaa i Ønslev ret vel. Hun agter maaske i Sommer at gøre en Tur herover og til Jylland. . . .«

Nu kommer Jørgen:

»Kære Broder!

Saa gerne vilde jeg opfylde, hvad vistnok er Dit varmeste Ønske, at skrive en Del, om ogsaa ikke saa fornuftigt, naar det blot kunde sætte Dig ind i vor Stilling for Øjeblikket og forsikre Dig, at vi saa ofte tænke paa Dig og glæde os, naar det gaar Dig vel. Men hvilken Forandring i Følelserne, naar vi tænke os den Tid som Børn sammen, og nu saa vidt adskilte og uden Forældre; især det sidste gjorde en Hoved Forandring hos mig, thi jeg følte mig nu først overladt til mig selv, og den Fortrolighed, med Ærefrygt forbunden, som fandt Sted imod Forældre, kunde først nogenledes erstattes ved min gode Piges Kærlighed. Hvad Knud skriver, om jeg snart agter at gifte mig, kan jeg let besvare Dig, thi der mangler kuns Evnen; dog haaber jeg, det skal ske endnu i dette Aar. Men det undrer mig, at han ikke fortæller Dig noget om sig selv, om Han snart agter at gifte eller i det mindste offentlig forlove sig, hvilket var mere rimeligt, da hans Stilling endogsaa fordrer det. Men han glemmer sig stedse selv for at se andre lykkelige. Saaledes glemmer han, at han nylig skikkede Peter 200 Rbd. og hjalp ham ud af sin Forlegenhed, at han giver en aarlig Sum til Fasters Forplejning — hvis Skæbne er skrækkelig; hun er saa gal, at man maa binde hende; hun er hos Peder Vest [Gaardmand i Ønslev] —, og at han gac mig 500 Rbd. i Douceur eller ufortjent Betaling, da vore store Arbejder vare endte. Du vil vel synes, at disse 500 Rbd. skulde være i Stand til at kunne etablere mig, men jeg har alt længe en Maskine i Arbejde til at presse store tykke Sølvarbejder paa, som allerede har kostet mig over 300 Rbd. og endnu ikke er færdig; det er min egen Opfindelse, og jeg har taget Patent derpaa. Foruden at jeg i flere Aar har studeret derpaa, har den kostet mig betydelig Umage og Hovedbrud, da jeg flere Gange har maattet gøre om, fordi Beregningerne ikke sloge til; dog har jeg den nu temmelig nær Maa-

let og haaber at høste Frugter deraf. Jeg faar mig nu en lille pæn Butik i Lille Kongensgade Nr. 68 med Gennemgang til Østergade¹⁾. Stuen er paa 2 Fag, og jeg agter at have Sølv i det ene og Bronze i det andet Vindue, da jeg ved et kongeligt Privilegium er fritaget for Mesterstykke og har Lov at arbejde i alle Metaller og holde Folk dertil. Kuns tør jeg ikke gøre egenligt Smedearbejde og ganske simpelt Gørtlerarbejde. Naar jeg kuns maa beholde min Helbred, frygter jeg intet, men den er ofte kuns maadelig. Jeg har paa min egen Regning kuns een Svend og een Dreng, men et Par af Knuds Svende arbejder endnu paa mit Værksted. Vi tager os oftere Fornøjelser nu end i Din Tid, men stedse paa den mindst bekostelige Maade. Saaledes gaa vi ofte til Frederiksberg om Morgenens tidlig, og de gode Piger, Livets Zir og Opmuntring, tage da Kaffe eller sligt med, som de i private Huse faar kogt, hvilket i det grønne smager os delikat; naturligvis maa [Spøg og Løjer ej mangle] dertil. Ved slige Lejligheder tænker jeg saa ofte paa Dig og vore Ture, imedens Knud var borte, som da vi f. E. laa under Høstakken ved Valby. Jeg trøster mig ved, at Du finder Skadesløsholdelse ved Din gode Emilies Side, ellers vilde Du vist savne slige Glæder. Min Wilhelmine beder at hilse Dig og Din gode Kone, og selv hilses Du af Din bestandig hengivne Broder. Du takkes meget for Dit sidste Brev, i Haab om, at Du snart vil sende os et lignende.

Lev under Guds Varetægt bestandig vel, det ønsker Din Broder,

Jørgen Dalhoff.«

Søsteren Elisabeth, der tillige med sin Kæreste o. fl. tilføjer skriftlig Hilsen, minder ham om sin Forlovelse med Nicolai Müllen, som hun mener, at han ikke har lykønsket hende til. Denne Fejltagelse retter Knud tilsidst og tilføjer: »Endskønt jeg ikke er forlovet, kan maaske hænde, at jeg snart gifter mig, med Jfr. T. Gerber; Familieforhold og Omstændigheder have stedse afholdt mig. Dog skal Du ikke omtale det, hvis Du snart skriver.

Din Ven og Broder Knud.«

¹⁾ »Kongens Klub«, nu Lille Kongensgade Nr. 16, Østergade Nr. 15.

Det var et indholdsrigt Brev! har Modtageren sagt, og det samme siger vi. Knud var — for at begynde med det sidste — altsaa kommet til en Afgørelse; Brylluppet blev dog først næste Aar. At ogsaa en saadan Afgørelse som Brylluppets Tidspunkt bliver truffet efter uegennyttige Bevæggrunde, forvisses vi endnu om ved at læse, hvad Jørgen sladrer af Skole om ham.

Høstakken ved Valby hører hjemme i en Fodtur, Nicolai og Jørgen som unge Svende foretog til Møen, hvorfra de vendte hjem paa eet Døgn de c. 12 Mil fra Kallehave, men kom da ogsaa for sent til at slippe ind ad Københavns vellukkede Porte og maatte tage til Takke med Nattelejet under aaben Himmel og om Morgenene bruge Damhussøen til Barberspejl for ikke at komme stubskæggede paa Værkstedet.

Naar »vi« i Jørgens Beskrivelse er ham og Knud, maa »de gode Piger, Livets Zir og Opmuntring« sikkert være Mine Hanuschke og Thrine Gerbert, hvis hemmelige Forlovelse med Knud han henpeger paa som endog mindre passende for dennes Stilling som anset, ældre Mester og Officer ved Borgervæbnin-gen. Det kunde dog være vanskeligt nok at bevare Hemmeligheden, naar de gik hjem gennem Vesterport og den dengang om Hverdagene ret øde Frederiksberggade, hvor alene to spacerende Par godt kunde vække Opmærksomhed.

Og nu Jørgen, der har faaet sin egen Butik og begyndt sin egen Forretning! Siden han endnu laaner Knuds Svende, maa Adskillelsen, som man kunde vente, være foregaaet i største Venskabelighed. Naar Jørgen allerede paa Rejsen havde erklæret, at han ikke mere vilde have Kondition, altsaa arbejde for andre, var det i rigtig Erkendelse af de Evner som ogsaa de Opgaver, der var betroet ham, og som ikke engang kunde komme til ret Udfoldelse i Fællesskabet med hans Ven og Broder. Han maatte virke i fuld Selvstændighed. Det ser vi ogsaa af den »Maskine til at presse store tykke Sølvarbejder paa«, som han havde mellem Hænderne, og hvorpaa han havde taget sit første Patent. Da han snusede omkring i Hofjuveler Wageners »Maskinstue«, har han set, hvad man havde, og kunde da ogsaa vide, hvad man ikke havde. Hans »mekaniske Talent« rørte sig da, som saa mange Gange siden, til

at opfinde og gøre, hvad man ikke før havde kunnet, for at han kunde bidrage sit til at fuldkommengøre Kunsten. At der ogsaa kunde blive Fordel derved, tænkte han nok, men det var dog den underordnede og — tvivlsomme Side deraf. Udgifterne og Hovedbrudet — som godt allerede da kunde være Aarsag til den mindre gode Helbred, han taler om — var det sikre, Indtægten altid det usikre. Det viser sig stadig, især naar man ikke gaar af Vejen for de vanskeligste Opgaver — »Perpetuum-mobile« var han dog for indsigtfuld til at komme ind paa —, at det gjorde atter »maa gøres om, fordi Beregningerne ikke sloge til«, og selv »temmelig nær Maalet« er netop ikke Maalet selv. Han savnede jo ogsaa de Forkundskaber, som senere den polytechniske Læreanstalt meddelte. Men hans Videbegærlighed og geniale Praktiskhed hjalp ham rigtignok ud over mangen Vanskelighed. Saaledes naar han skulde beregne Størrelsen af en mangesidig Figur, kunde han klippe f. E. en Kvadrattomme ud af den samme Plade, veje den og Figuren, og saa mange Kvadrattommer var da Figuren stor, som de Gange, den ene Vægt var større end den anden.

Den omtalte Pressemaskine er patenteret ham under 31. December 1828, saaledes at den inden et Aar skulde være forfærdiget. Ansøgningen med Tegning var indgivet til »Kommercekollegiet, Industrifaget« den 15. November. Men den 12. Marts 1829 maa han selv søge om, at Indsendelse af Beskrivelsen og Indløsning af Privilegiet maa udsættes til 1. Juli, »da jeg formedelst adskilligt kongeligt Arbejde ikke ser mig i Stand til at fuldføre Maskinen«. Maaske kunde Indløsningssummen 17 Rbd. i Sølvdalere ogsaa være en Hindring. I alt Fald meddeler Kjøbenhavns Magistrat den 10. Juli, at han endnu ikke har forevist sit Monopol. Han bliver da fra Kommercekollegiet under 8. August erindret om uden Ophold at indsende Tegning og Beskrivelse. Det hjalp: allerede 13. August viser de af Rigsarkivet troligt opbevarede Papirer, at Gravør J. Dalhoff har afleveret Beskrivelsen med en ny klarere Tegning og indløst Patentet, der giver ham 6 Aars Eneret til at forfærdige den af ham beskrevne Presse-Maskine for Metalarbejdere.

I Ansøgningen siger han, at han paa en treaarig Rejse med offentlig Understøttelse har søgt paa forskellige Steder, hvor han kom, at opdage en Presse, der kunde afhjælpe væsenlige Mangler, som fandtes ved alle dem, der bruges hos os; og af hvad han saaledes har set og aftegnet, har han sammensat og udtænkt en Maskine, der skulde have de fleste af Fordelene hos de udenlandske, uden at have de flere Mangler, som klæbede ved dem. — I Beskrivelsen hedder det, at Hensigten er A: At kunne presse Metalplader af større Omfang, end det lader sig gøre paa de almindelige Presser, hvor Metallet trykkes paa een Gang af Stemplernes hele Overflade og altsaa maa skride til alle Sider, hvilket ved Genstande af større Omfang kræver en meget stor Kraft, der er vanskelig at tilvejebringe, ligesom det heller ikke er let at faa Stemplerne stærke nok til at udholde Presset. B: At bespare Arbejdere, af hvilke der til Betjening af enhver anden Presse udfordres to, medens denne kan drives med mindre end et Menneskes fulde Kraft, da den samme, der passer Stemplet, kan ved at trække i en Snor med en Haand eller endog en Finger drive den. C: Besparelse i Henseende til Stemplerne, der til andre Presser gerne er et Par Tommer tykke i Forhold til deres øvrige Størrelse, medens de Stempler, som hertil bruges, ikke overskride $\frac{3}{4}$ Tomme i Tykkelse, skønt Længden kan være 1 Tomme og Bredden $3\frac{1}{2}$.

For en Fagmand kunde der sikkert endnu være meget at bese og bruge baade ved dette og andre af den snilrige Mands Patenter. De er jo for længe siden udløbne, og Opfindelsen bleven alles Eje.

For at kunne arbejde selvstændigt maatte Dalhoff have Borgerskab. Hans Borgerbrev lyder:

»*Overpræsidiæt, Borgemestere og Raad* udi den Kongelige Residense-Stad Kjøbenhavn gøre vitterligt: At Aar 1829 den 25de April er for os her udi Raadstuen fremkommen Jørgen Balthasar Dalhoff, født paa Falster, som i Overensstemmelse med allerhøjeste Reskript af 24de Februar samme Aar for Guldsmedmester i Lauget blev indtegnet.

Og efter at han sin Ed om Huldskab, Lydighed og anden Pligt, som han *Hans Kongelige Majestæt*, vor allernaadigste *Arve-Konge* og *Herre*, det *Kongelige Arve-Hus*, denne Stads Magistrat og sine Medborgere, er skyldig at bevise, havde aflagt, er han bleven antaget til Borger her i Staden, saa at han sin Næring med lige Rettighed, som andre hans Medborgere Guldsmedemestre i Lauget, her i Staden, kan søge og nyde.« — Hvordan mon han er kommet igennem det med den Ed, han her skulde aflægge? Mange Aar efter var han indkaldt som Vidne ved en Retssag om Grænsen for »Rolighedsdal« ved Kalkbrænderivejen, som Glades havde ejet, og hvor han havde færdedes meget. Han var ret vis paa, hvordan Sagen forholdt sig, men da han ikke dristede sig til at aflægge Ed paa sit Vidnesbyrd, blev der næppe taget Hensyn dertil. Hans Børn forstod det, som om han aldrig havde aflagt Ed; men maaske han har set anderledes paa en Embeds- eller Borgered, der kun i Almindelighed udtrykker en ærlig Bestræbelse for noget, som man er fuldt villig til, medens man jo ved Vidneeden skal indestaa for, at en for længe siden oplevet og delvis glemt Sag forholdt sig netop saa og saa.

Paa det vigtigste Sted, der ikke som det øvrige forud er trykt, lød hans Borgerbrev anderledes end det sædvanlige: at han fremkom med et Mesterstykke, der var blevet prøvet og antaget. Det kunde maaske synes overflødigt at kræve et saadant af den, der allerede som Oldermændens Dreng havde hjulpet Mestre gennem Prøven, og som siden havde fremstillet Genstande, der gik langt ud over en almindelig Haandværksmesters Kunnen. I sin Ansøgning om Fritagelse for at gøre Mesterstykke henviser han ogsaa særlig til de 8 Kandelabre, han havde gjort til de kongelige Slotte, og til Guldsværdet. Om Fæstet til dette skriver Professorerne C. W. Eckersberg og J. L. Lund, at det »med Hensyn til Renhed og Skønhed i Formerne, som i det hele, er saa fortrinlig udført, at dette Arbejde vist maa kunne anses som et af Nutidens skønneste Kunstflidsprodukter i Danmark.« Alligevel skulde der »et allerhøjeste Reskript« til for at fritage ham derfor. Og den Bestemmelse heri, som udvidede Omraadet for hans Virke ogsaa til andre, »mindre ædle« Metaller, havde givet Anledning til

en hel Forhandling med Magistraten, som ikke straks kunde gaa ind paa saadanne Undtagelser fra de almindelige Lavsregler. Det viste sig da ogsaa, at han, trods den forholdsvis store Rummelighed, der ved »allerhøjeste« Indflydelser — vi gætter næppe uret ved at tænke paa Prins Christian — var givet ham, dog kunde løbe Panden imod Muren, da »Sporemagerlavet« lagde Sag imod ham, fordi hans Fabrik greb ind i deres Næring, og han tabte Sagen, der var ført helt op til Højesteret. Der havde dog i hans Bevilling været en Hage, hvorpaa en saadan Indsigelse kunde hænges af et Lav, der siden er gaaet aldeles ud af Verden.

Til Butikken i Lille Kongensgade hørte baade et Værksted og en lille Beboelseslejlighed, saa at baade det ene og det andet kunde passes fra Hjemmet, naar de var to om det. Hvad mangan Haandværkssvend har sandet, at Mand og Hustru klarer sig bedre med den samme Indtægt end Mand alene, maatte ogsaa gælde et nøjsomt og flittigt Mesterpar. Den 28. Oktober 1829 blev da Jørgen Balthasar Dalhoff og Wilhelmine Henriette Hanuschke ægteviede i Reformert Kirke af dens tyske Præst Pastor Hamburger. Vi veed, at Bruden var i hvid Kjole med det korte Liv og Pufærmerne, som hørte Empiretiden til. Vi maa derimod gætte, hvorledes det gik med Brylluppet. Sandsynligvis et lille hyggeligt Selskab i Springgade 10, hvor saa baade Sengene og Skrædderbordet har været flyttede ud af den største Stue. Denne Gang har vi ingen Edvard til at fortælle derom; han kom aldrig mere hjem, blev aldrig helbredet for sin gruelige Sygdom — Ringorme kaldte de den for — og døde en sørgelig, ensom Død i Udlandet.

Men i det beskedne Hjem i Lille Kongensgade var der Lykke og Fred, Sammenhold i Arbejde og Hvile, i gode og i onde Dage. Hvad de havde lovet hinanden i deres Breve, det holdt de i Livet selv, og Troskaben er dog den egenlige Kærne i Kærligheden, det, der adskiller denne fra Egenkærligheden, som i Virkeligheden har en Hovedpart i megen saakaldet »Kærlighed«.

Som vi vil faa at se af de senere Breve, var deres Hjem ogsaa meget langt fra at være et Dukkehjem, hvor Hustruen er en Luksusvare, en Pyntegenstand. Det var til fælles Ar-

bejde, de gik ind sammen i fuld gensidig Tillid. Hustruen var i Virkeligheden tillige Bogholder og Kasserer i Forretningen, selv da den blev forholdsvis stor. Til hende afgav Manden Indtægterne og hentede hos hende baade Ugeløn og alle andre Udbetalinger lige til sine egne Lommepege. Her var altsaa ikke Tale om, at han kunde skjule deres sande Tilstand for hende, eller at han vilde bruge noget paa sig selv, som hun ikke vidste.

Fælles Eje,
Fælles Leje,
Fælles Veje!

Men hvad *han* har kunnet udrette, aabenbart for alle Mennesker, det havde sin skjulte Forudsætning i *hendes* stille Virken i Hjemmet, i den gensidige Fortrolighed, i hendes jævne og dog kloge Raad. Ingen Nerver, ingen Luner. *Din Gud, min Gud!*

Et halvt Aar efter, den sidste Maj, havde Knud Bryllup med sin Cathrine, ogsaa en lille, stille, hyggelig Kone. Et Par Dage efter Brylluppet var de paa Skovtur. Ved at stige af Vognen eller hvor det var, fik han sit ene Ben skrabet. Det agtede han vel ikke paa, men det blev, hvad man nu kalder en Blodforgiftning, hvoraf han led meget og efter to Aars Forløb, i August 1832, døde. Det var et skönt Liv, som her blev afsluttet saa tidligt, i 40 Aars Alderen. Ansvarer som ældste Søn tog han sig paa, efter Haanden som de andre kom ud fra Forældrehjemmet og til Hovedstaden; han var deres Raadgiver, Hjælper og Ven. Den danske Industri skylder ham meget, baade for hvad han selv gjorde, og hvad han lærte de andre og tilskyndede dem til af godt og trofast i deres Gerning og Liv. Broderen Herlov, som særlig var hans Lærling, arvede hans Værksted, hans Kunder og — hans Hustru, hvem han ægtede 13. Sept. 1836.

Guldsmedmester J. B. Dalhoff var nu altsaa bosat Mand med vid Mark for sin Virksomhed. Den blev ikke indsnævret, da Sværdfegerlavet spurgte, om hans Ret ogsaa galdt deres Fag. Det danske Cancelli svarede, at »det ovenmeldte Reskript ikkun berettiger Dalhoff til at forfærdige saadant Sværdfegerarbejde, hvortil særdeles Kunstfærdighed udfordres, men der-

imod ikke det simple.« I det hele havde Mines Slægtninge i Frankfurt a. d. Oder vist Ret, naar det i deres Lykønskning til hendes Bryllup hedder: »Vi glæder os over, at De [begge] har god Helbred og rigtig meget Arbejde, hvilket er den største Lykke, som vi Mennesker kan have«. — Efter at han var kommet hjem fra Rejsen, havde han atter optaget sin Gerning ved Technisk Skole; men da han saa blev ansat ved Akademiet, blev begge Dele ham for meget, som han selv skriver, og han beholdt da kun dette sidste. Men ikke længe efter hans Bryllup modtog han følgende anbefaling:

»Af Assistent ved Akademiets Ornamentskole Hr. Guldsmedmester J. Dalhoff er Akademiet forelagt en Plan for en Søndagsundervisning for Guldsmede, som han har i Sinde at etablere.

Da Akademiet har set de Fortegninger og Modeller, som han agter at lægge til Grund for denne Undervisning og tillige erkender hans Duelighed og Smag, kan det ikke undlade at erklære, at det ikke alene intet har for sit Vedkommende desangaaende at erindre, men at det ogsaa ønsker ham Held og Fremgang i et Foretagende, som vil kunne have særdeles gavnlige Indflydelse.

Det Kongelige Akademi for de skønne Kunster d. 9. Nov. 1829.
C. N. Eckersberg. / Thiele.«

Herom faar vi lidt nærmere Oplysning i følgende Familiebrev til Nicolai D. i Filadelfia, afsendt 5. Maj 1830:

Knud besøger som sædvanlig Afsendelsen — og heller ikke mod Sædvane et »indlagte« til Familien Lange: »De ere i maadelige Omstændigheder, og for det meste skranter nogen der«. Hans egne Omstændigheder er heller ikke saa glimrende: »jeg laa syg«, skriver han, og: »vi have her haft en temmelig streng Vinter og just ikke megen Fortjeneste«. Dog kan han tilføje: »Jeg har nu temmelig godt Arbejde bestilt af Generalguvernør v. Scholten til de vestindiske Soldater; han har lovet at medtage dette Brev til Dig. . . . Han rejser nok derover (til Nordamerika) i Anledning af en Fordring, som Amerika gør paa Danmark for det Tab, som det har lidt under Krigen. Og saa har jeg noget at bestille til et stort nyt Dampskib, som Etatsraad With lader bygge, der skal gaa mellem Kbh. og Kiel. . . .«

Der fortsættes af Wilhelmine: »Kære Svoger! Eftersom Knud blev afbrudt ved sin Exercice, og Jørgen just idag har

saa travlt, at han endnu ikke veed, om han kan faa en Time tilovers til at underholde sig med sin kære Broder, tager jeg Pennen, for, skønt Dig ganske ubekendt, dog at meddele Dig lidt om Dine Dig saa kære Kjøbenhavnere; dog maa jeg bede om Tilgivelse, fordi jeg tiltaler Dig med det fortrolige Du, men som min kære Mands Broder er Du jo ogsaa min, og derfor ønsker jeg, at intet mere er fremmed imellem os. Jeg maa lade Dig vide, at den 28. Oktober 1829 blev min Jørgen og jeg for evig forenet; for ikke at blive for vidtløftig, vil jeg kun sige, at vi leve tilfreds og lykkelige; Arbejdet har gaaet ganske godt og jævnt, og om det ogsaa undertiden trykker, saa veed Du nok selv, at Kærlighed kan bære meget. . . . «

Elise D.: »Jeg vil da fortælle Dig, hvorledes jeg selv lever; det er da godt, kan Du vide, for siden denne første Maj er forbi, synger jeg hver Dag: Førstkommende Majdag mit Bryllup skal staa!¹⁾«. «

Jørgen: » Efter at jeg først ligefrem fortæller Dig, at jeg boer i Lille Kongensgade No. 67 i en pæn lille Stue, samt har Gennemgang til Østergade No. 13, og har foruden en vis Buchter, der paa en Maade er i Kompagni med mig, bestandig kuns haft en Svend og et Par Dreng, siden jeg har opgivet Gørtleriet tillige, — vil jeg kuns holde mig til det huslige. At jeg har en Kone, behøver jeg nu ikke at fortælle Dig, da hun selv først har hilst paa Dig, men hvor god en Kone jeg har, og hvor aldeles hun er skabt for mig, vilde jeg, Du skulde føle, skønt jeg ikke kan fortælle det, nok: Du og I alle har hver sin, men at min er den aller bedste, veed jeg bestemt, Skade, at Du ikke har lært hende at kende: vi i vores lille Stue, kun sjælden andet Selskab end hendes Søster Sophie, som Du kender fra Glades, men hun er os ogsaa saa uundværlig. Jeg har i en Del Aar ikke været saa rask, som siden jeg blev gift, og er saaledes lykkelig og tilfreds, skønt jeg vel aldrig har følt, hvilke Tryk Pengemangel kan give som nu. Jeg har i denne Tid en Art Søndagsskole i Værk for Guldsmedsvende, hvor der skal tegnes, modelleres og graveres; Fortegningerne skal bestaa i en Del Vaser, som jeg har tegnet efter

¹⁾ Af Thaarups »Peters Bryllup«.

Antikke i Neapel. Man maa være om sig, thi jeg skal nu betale 350 Rbd. i Leje om Aaret. Vi skal i disse Dage til at begynde at gaa Morgenture til Frederiksberg, og tro mig, jeg tænker saa ofte da paa vores Ture, da vi gik at læse Tysk «

Sølvpokal til et Hestevæddeløb i Odense
1834, udført af J. B. Dalhoff. $\frac{1}{3}$ s.

Disse tyske Timer har formodenlig været tidligt om Morgenen og ude paa en af Broerne. Nicolai rejste i For-aaret 1823. Det har altsaa været, medens de begge som unge Svende forberedte sig til en Udenlandsrejse, begge med Tan-ken vendt sydpaa.

At Guldsmedskolen skulde holdes om Søndagen, laa jo i,

at alle Hverdagsaftener var optagne af Technisk Skole og Akademiet, og selv hvor Arbejdstiden, som Herlov D. roser sin berlinske Mester for, »kun« var fra 6 Morgen til 7 Aften, kunde Tiden derefter jo ikke godt forslaa til mere. Begreberne om Søndagens Helligholdelse var dengang heller ikke meget udprægede i en Tid, da Butikerne kun holdtes lukkede mellem 9 og 4 — altsaa omfattende de to Kirketjenester, Højmassen Kl. 10 og Aftensangen Kl. 2 —, og man endda ventede at kunne blive betjent ad en Bagdør, naar man i Lukketiden blev forlegen for en Vare. — Den Bevæggrund, han nævner: at tjene en Del af sin Husleje derved, har sikkert ikke været den vigtigste, endsige den eneste. Som Haandværker og Guldsmed — og det *vilde* han jo være — maatte det være ham magtpaaliggende, at gøre netop denne Stand saa duelig og fremadstræbende som muligt.

Kompagniskabet »paa en Maade« med Guldsmed Buchter var kun foreløbigt og begrænset. 1 Svend og 2 Drengene var jo heller ikke meget at være i Kompagni om.

Fra 1831 foreligger en Regning, kvitteret af J. Dalhoff, men aabenbart skrevet med hans Hustrus pyntelige Skrift: »For Hs. Højvelbaarenhed Hr. General-Major og General-Gouverneur von Scholten Forfærdiget en rigt orneret Kaarde med Sølv Hefte og Skede vog i alt

36 Lod 1 Quint 2 Ort à 1 Rbd. 4 β pr. Lod — 37 Rbd. 5 $\&$ 5 β	
Klingen	2 — » - » -
Arbejdsløn	25 — » - » -
Summa	65 Rbd. 5 $\&$ 5 β

Paa det store Papir er forneden med Blyant foretaget Beregninger over forskellige Kaarder og Sabler med Skeder af Sølv eller forgyldt Bronze til Priser af indtil 80 Rbd. Det var jo kun de kostbareste, kunstnerisk udførte Vaaben, Sværdfejerlavet havde maattet afgive til ham. Men om han havde mange af den Slags Bestillinger, veed vi ikke.

Den 18de Juni 1832 afgaar der igen et Brev til Broderen i Amerika. I Knuds Fravær er det Herlov, der lægger for; Adr. er Gothersgade No. 11 i Stuen.

»Knud er nu kommet paa Landet for at skulle nyde den

friske Luft bedre, da Doktorerne ikke veed mere at gøre ved ham. Han er i den senere Tid bleven svagere igen, en meget stærk Svækkelse i Benene, at han næppe kan staa alene, med Gigt¹⁾ i Armene og Hovedet. Hos Glades er det ogsaa bare Daarligheder. . . . For Resten er alle for Tiden ved godt Helbred i Familien, men jeg er dog den stærkeste. . . . Jeg maa i denne Tid trækkes med den røde Kjole som borgerlig Infanterist; det sætter mig en Del tilbage, da Uniformen koster mig henved 70 Rbd. . . . «

I det Stykke, som Jørgen har skrevet, er der en hel Del afrevet; men det følgende kan dog med temmelig Sikkerhed faas ud deraf:

[Eftersom Du har givet en] Beskrivelse om Din huslige Lykke, vil jeg ogsaa give mig til at fortælle Dig noget om min Stilling. [Foruden vor] lille Søn Johan Peter har jeg nu ogsaa en Datter, [født den 5te] April, og som vi har kaldet Anna Sophie [Margrethe. De] trives og skaffer mig alle de Glæder, en Fader [kan have af sine] Glutter. Jeg er flyttet til Gothersgade No. 11 og [er tilfreds med dette] Skifte af Bopæl, da jeg tror her at have mere [Husrum til] mindre Leje. Da jeg det sidste Halvaar, førend jeg fly[ttede, næsten intet] havde at bestille, og Lejen og alt var saa dyrt, kom jeg saaledes tilbage, at jeg endogsaa tvivlede om min Existents. Nu [har] det dog forbedret sig noget, saa jeg haaber, at hvis jeg ikke alt for [ofte] skal være sygelig, og ikke slige Uheld som at blive bestjaalen (hvilket nu to Gange er Tilfælde) vil indtræffe, skal det nok gaa. Om Knuds bedrøvelige Skæbne haaber jeg, Herlov fortæller Dig mere. . . . Jeg vil nu slutte med de kærligste Hilsener fra mig og mine til Dig og Dine; hvo veed, om ikke engang Din og min lille Peter kunde træffe sammen enten her eller der. Lev bestandig vel, det ønsker Din bestandig hengivne Broder Jørgen Dalhoff. «

Gothersgade No. 11 i Stuen, skraas for Regnegade, rummede altsaa nu baade Knud, Herlov, der efter dennes Død bestyrede hans Forretning, og Jørgen med hans Familie og hans Værksted.

¹⁾ Det lader til, at næsten alt dengang skulde ind under denne Benaevnelse.

Af et Brev af 17. Maj 1833, hvor hans Hustru faar sig en »Sladder« med sin Veninde fra Ønslev Præstegaard Charlottte Grundahl, erfarer vi: »Hvad vores Sundhedstilstand angaar, saa er den just ikke den bedste; naar jeg undtager mig selv, som hidindtil har holdt mig ret brav, saa skrantes her egentlig meget ofte. Min Mand veed Du nok, har altid været svag, og dertil kom, at han for et Par Aar siden fik en Finger knust og blev flere Gange skaaret, som har efterladt saadan en slem Svækkelse i Armene. . . .«

Hendes Mand fik altsaa i 1830 eller 31 en Finger knust. Det skulde da vel ikke være i den Presse, han arbejdede paa allerede i 1828, og som dengang næsten var færdig? I alt Fald hændte det ham mere end 30 Aar senere, at en Faldpresse ramte en Finger, der foruden de øjeblikkelige Lidelser tog lang Tid med nogenlunde at sættes i Stand og siden endda ved mange Lejligheder kunde volde ham Smerter. Det var jo ikke saa aldeles til at stole paa, hvad han ytrede til Frederik den Sjette om en anden af ham opfunden Presse, som han havde paa Udstillingen i 1834 (?). Kongen spurgte nemlig, om han ikke var bange for, at den skulde slaa ham, saaledes som den med hvert Sving bevægede sig imod hans Hoved, der just sad i et Udsnit af Svinghjulet. »Nej, Deres Majestæt, den slaar ikke sin Fader!« »Ho, ho,« blev den gamle Konge ved at le: »Hører I, hvad han siger: den slaar ikke sin Fader.«

Mindre heldigt kom han fra det, da han ved en Audiens blev spurgt af Kongen: »Har han været Militær?« »Nej, Deres Majestæt, det har jeg aldrig været, og det brød jeg mig heller ikke om at være!« Det tog den jo stærkt militaristiske Konge ham meget ilde op, gik omkring et stort Bord, som han ellers støttede sig til; og da Dalhoff et Øjeblik blev staaende og ventede Svar paa sit Andragende, hvormed hint Spørgsmaal ikke havde det ringeste at gøre, fik han ved et hurtigt lille Buk bestemt at vide, at han kunde gaa sin Vej.

Den 10de August 1833 — sandsynligvis før denne Tildragelse! — blev J. B. Dalhoff »antaget og bestilt til at være Hofguldsmed«. »Thi skal han,« som det videre hedder i Bestallingen, »være Os som sin absolute og souveraine Arve-Konge og Herre, efter desforuden hans allerunderdantgste Pligt og

Skyldighed, lydig, huld og tro, Vort og Vort kongelige Arvehusets Gavn og Bedste med største Flid søge, vide og ramme, al Utroskab, Skade og Fordærv derimod af yderste Magt og Formue hindre, forekomme og afværge, saa og, hvad han fornemmer at ske til vor Præjudice, Os straks uden nogen Undseelse tilbørligen aabenbare og give tilkende. Forresten har han sig saaledes at skikke og forholde, som det en ærekær og oprigtig Hofguldsmed egner og anstaar, han og agter at forsvare og være bekendt, efter den allerunderdanigste Troskabsed, han Os derpaa har aflagt. Iøvrigt skal denne Vor allernaadigste Bestalling ikke give ham Adgang til nogen Fritagelse for personlige og borgerlige Tyngder, som ellers kunde hvile paa ham. Hvorefter de Vedkommende sig allerunderdanigst have at rette.

Givet i Vor Kongelige Residentsstad Kjøbenhavn, den 10de August 1833.

Under vor kongelige Haand og Segl.

Frederik R.«

Det var ikke saa lidt, han skulde love og aflægge Troskabsed paa. Man tænker sig næppe, at en saadan Titel skulde medføre saa mange Forpligtelser, udtrykte i saa overdaadigt mange Ord. Vi vilde jo tænke os, at det enten var en blot Titel eller en Tilkendegivelse af, at han maatte agtes for saa duelig og paalidelig, at Hoffet vilde henvende sig til ham, naar den havde Brug for en Mand i hans Fag. Men det er jo ligesom de øvrige Titler og Rangklasser ikke uden Held beregnet paa at knytte Mennesker med Indflydelse i forskellige Klasser saaledes til den Enevoldsmagt, som Kongerne havde tillagt sig, at Forsøg derimod ikke let skulde lykkes.

Dersom denne Udnævnelse betød noget for J. B. Dalhoff — og han kunde jo have afvendt den, dersom han ikke vilde have den — maatte det sikkert være dette, at den slog yderligere fast, hvad han var og vilde være som Udgangspunkt for alt, hvad han skulde arbejde og udrette: Haandværker, Guldsmed. Han kunde forresten spøge med, at han havde Hof baade for og bag — nemlig den sidste Stavelse i hans Navn. I Virkeligheden var han vel saa lidt Hofmand som nogen kunde være: Hof uden Handsker!

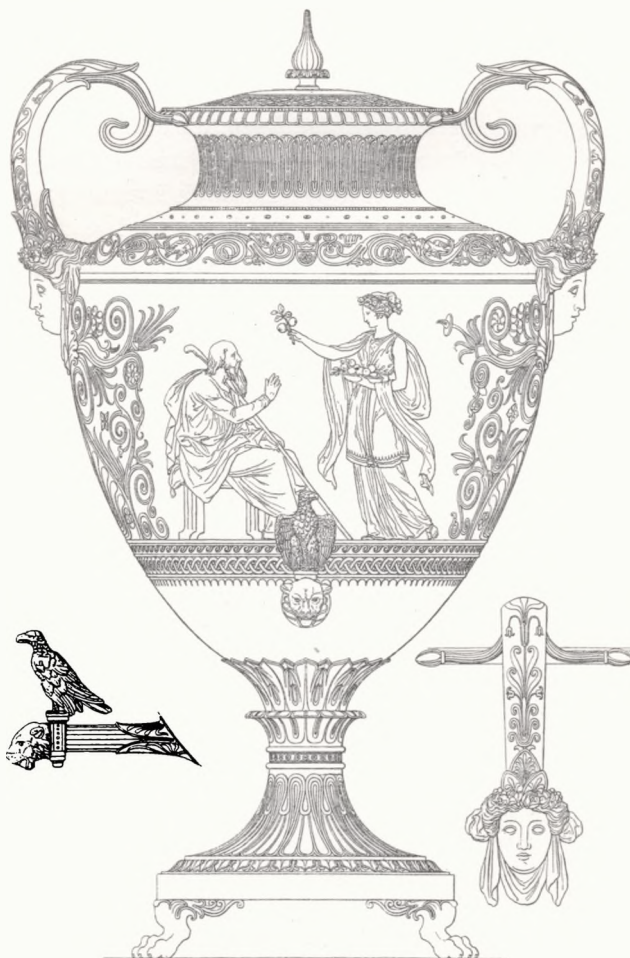
Men er det nu yderligere slaaet fast, at han skal være Guldsmed, saa vilde vi gerne se ham som saadan, se ham i hans Værksted. Dengang fotograferedes man ikke; og dog er der Virkelighedsgenstande, der kan hjælpe os til et Virkelighedsbillede deraf. I Peter Skramsgade No. 6, i Baghuset øverst oppe findes kgl. Hofjuveler Michelsens Guldsmedværksted med

J. B. Dalhoff: Tegning til en Kande af Sølv.

Anneks i Kælderen til sværere Smedning og til Støberi. I et særligt Værelse laves Ordenstegn; en lille Stue er Kontor. Naar man sammenligner disse beskedne Rum med de pragtfulde store Lokaler paa Hjørnet af Palægade, falder de stærkt igennem, men naar man genkender sin Barndoms Minder i alle Omgivelser og Genstande, ja selv i Duften af Pimpsten, Olie, Syrer eller hvad det altsammen er, her blandes sammen til Lugtesansens forunderlige Pirring af Erindringsevnen, føler

man sig helt vel tilpas, selv om der ved vort Besøg under Verdenskrigens Begyndelse er tomt og stille. Men Fantasien genskaber de klingre, hurtige Hammerslag, hvorved en Plade bliver

J. B. Dalhoff: Tegning til en Themaskine.

»slaaet op« til en Kaffekande, og den klare, hvide Flade i det smeltede eller alle Regnbuens Farver i det størknende Sølv. — Men her er mere end bare Lighed, her er *Identitet*. Billedhugger, Lærer ved Technisk Institut Henriksen, som i 25 Aar har ledet

Værkstedet, saaledes at J. B. Dalhoff inden sin Død kunde hilse ham med Glæde, er Elev af Billedhugger, Lærer ved Technisk Skole, Vith, som atter var Elev af selve Gamle Dalhoff. Her maa altsaa utvivlsomt være en aandelig Arv bevaret: noget af de samme Tanker, de samme Idealer. Men Værkstedet er ogsaa det samme, om end flyttet hen til et andet Sted. Det var den værdifulde Arv og Eje (?), som Dalhoff overdrog sin Lærling og Mestersvend Ausbjørn Jacobsen, da han blev kaldet bort derfra for at blive Statuestøber. Og efter ham overtoges det af Anton Michelsen, som vel ikke var Dalhoff's Lærling, men havde været længst hos ham af alle de Guldsmedværksteder, han arbejdede paa for ret at komme ind i Faget. »Dalhoff's berømte Værksted«, som det hedder i en som Manuskript trykt Biografi af afdøde Hofjuveler Michelsen, var saaledes gaaet over i dennes Virksomhed. Og Bestyreren peger paa Valseværket, som sikkert er det samme, og adskillige Hammere, Sperrhorn og andre Redskaber har uden Tvivl været i hans Hænder. Og de ældste knastørre gennemrevnede Blokke, som bærer Ambolt og Sperrhorn, bar dem ogsaa dengang. Her er slet ikke mere Mekanik, end der var, da han indrettede det. Hvert enkelt Stykke bliver gjort paa samme Maade som for 80 Aar siden med det samme Værktøj, hvert Stykke i Reglen efter sin egen Tegning eller da noget varieret fra lignende Genstande, saadan som den enkelte Bestiller kunde ønske det, eller som Mesterens Smag og Arbejderens Snille kan fremstille det.

Det er da, som om vi saa ind i Mesterens Værksted for et Par Menneskealdrer siden. Mangfoldige skønne og nyttige Genstande, særlig ogsaa store Lejlighedsgaver, er udgaaet derfra.

Alt kom dog ikke paa een Gang, tilmed naar hyppig Skrannten gik over i alvorlig Sygdom¹⁾.

Den 13. Oktober 1834 fik han følgende Skrivelse:

»Det kongelige Akademi for de skønne Kunster har erfaret, at De for Tiden er underkastet en farlig Sygdom. Idet man herved ytrer sin Deltagelse, har Akademiet i Forsamling af Dags Dato besluttet at tilstille Dem 50 r Sedler til Hjælp i Deres Sygdom, hvilke

¹⁾ At den Søn, der fødtes 22. Juli 1834, var noget sen i sin Vækst og Fremgang, tilskrev Forældrene, at han var kommet til Verden i hin sorgfyldte Tid, da ogsaa deres ældste Barn blev taget fra dem ved Døden.

vil blive Dem udbetalt imod Quittering af Akademiets Casserer, Hr. Professor Møller.

Undertegnet

C. W. Eckersberg. / Ursin.«

To Gange forud i det samme Aar 1834 ses det af Akademiets Protokoller, at Direktionen har beskæftiget sig med ham. Ved Skrivelse af 26. April meddeler han, at han agter at foretage en Rejse til Berlin og beder om at maatte afstøbe nogle af de nyere Modeller, der er komne til Akademiet, og om at faa en Anbefaling til Geheimeraad v. Beust, for at han maatte faa Adgang til det preussiske Gewerbeinstitut i Berlin. Begge Ønsker opfyldtes. — Den 4de Aug. beder han om Akademiets Anbefaling af en vedlagt allerunderdanigst Ansøgning om at erholde et Laan, hvorved han kunde sættes i Stand til at købe en Ejendom til Anlæggelse og Udvidelse af hans Støberi og Presseværk. Den anbefales paa det bedste af Akademiet, hvis Præsens Prins Christian Frederik egenhændig som nærværende har underskrevet Protokollen. — Laanet fik han dog ikke; maaske er det dette »ikke«, der skal henføres til eet eller begge af de to andre »ikke«: han var *ikke* fredsmilitærbegejstret og stødte derved Kongen; og han var *ikke* Frimurer og kunde derved ikke overvinde Modstanden i det højere Bureaukrati, hvoraf mange var det. Rejsen blev udsat til næste Aar.

Fra 1835 foreligger følgende Andragende, som vi maa formode er bleven opfyldt:

»Undertegnede, der den 4de Maj agter at gøre en Rejse til Tyskland i en Tid af fire Uger, ser sig pludselig sat i den yderste Forlegenhed, ved nemlig: at min Svend, A. Jacobsen, der er ansat ved Hs. Majestæts Livjægercorps 4de Komp. No. 18, just samme Dag skal begynde at exercere. Jeg fordrister mig derfor til ærbødigst at søge hans ærede Chef og høje Vedkommende, at han netop i denne Maaned maatte forskaanes. Til yderligere Undskyldning for min Dristighed tillader jeg mig at anmærke, at jeg just i denne Maaned foruden andre Arbejder skal udføre 2de Pokaler til Hs. Kgl. H. Prins Ferdinand og Gemalinde. Da denne Svend just er vant til disse Arbejder, turde jeg nok overlade det til ham, men ingenlunde til en fremmed, og da en ældre Svend¹⁾ just i Dag rejser

¹⁾ Anton Michelsen, der havde faaet »Edder i Fingrene« og derfor en Tid opgav Professionen.

fra mig, ser jeg mig i største Forlegenhed; jeg haaber endmere denne min Bøn opfyldt, som jeg vist tør forsikre, at han siden præcise vil opfylde sine Pligter.

ærbødigst J. B. Dalhoff

Hofguldsmed. St. Anne Plads No. 60.«

Til det kongelige Livjægercorps.

Det mærkeligste er, at denne Ansøgning, Underskriften iberegnet, er skrevet af hans Kone. Der var da ingen Tvivl om, hvem der skulde styre baade Hus og Forretning under hans Fraværelse. Rejsens Plan og Resultat kender vi kun af en Brevytring fra den følgende Rejse, hvorefter han i Tyskland og da navnlig i Berlin skulde se paa Maskiner og Fremgangsmaader, som han kunde bruge i sit Værksted, men at han snart var alt for godt kendt, saa at man netop var utilbøjelig til at lade ham se ret meget af Frygt for Konkurrence. Hans hurtige og forstaaende Blik har dog nok faaet Udbytte af Rejsen.

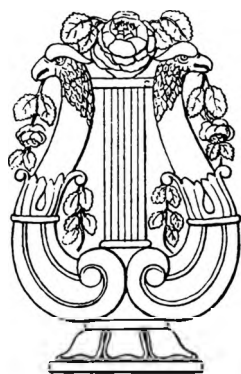
Paa Udstillingen i 1836 paa Charlottenborg havde han udstillet en Bordopsats, som i Pressen faar det Vidnesbyrd, »at den selv i Paris vilde have gjort sin Mester Ære, baade m. Hs. t. Smag og Udførelse«. — Samme Aar udtaler Kustakademiet om ham, at det »med tiltagende Opmærksomhed har fulgt den Fremstræben og hidtil i Danmark aldeles nye Retning, som karakteriserer denne Kunstner iblandt Haandværkerne.« — »Han havde aftegnet og studeret en Række antike Guldsmedarbejder,« skriver Nyrop¹⁾, »og han forstod at lære af dem. Navnlig interesserede han sig for at dekorere ved Ætsning og Forgyltning i forskellige Farver, ligesom han gjorde heldige Forsøg med at dæmpe Sølvets stærke Glans ved at give de paa-gældende Genstande en let Rifling. . . . I sit Fags Teknik anvendte han som den første herhjemme Optrykning af Sølvarbejder paa Drejerbænken.«

»Den 28de Januarii Aar 1837 paa vores allernaadigste Konges og Herres Fødselsdag i Hans Regerings 29. og Indfødsrettens 61. Aar« optog det *kjøbenhavnske Skydeselskab og danske Broderskab* »velædle Hr. Jørgen Balthasar Dalhoff som

¹⁾ »Dansk Guldsmedkunst«; 1885.

Broder, og skal han, i Følge heraf, være delagtig i alle de Friheder, sam allerede ere, eller fremdeles maatte vorde, dette gamle *Danske Broderskab* bevilgede, og nyde de Æres-Bevisninger, Ham deri efter sin Stand tilkommer.« — Næppe har dog disse, vistnok noget ubestemmelige, Friheder og Æresbevisninger lokket ham, snarere har vel Naalemager F. C. Hjort som Administrationens Formand tilbudt ham og maaske paa-nødet ham Indtrædelse i dette Selskab, der besad den for sin Tid sjældne Egenskab at forene Haandværkere og Købmænd med den højeste Embedsstand under selve Kongehusets Deltagelse i deres Øvelser, i alt Fald paa den store aarlige Fugleskydningsdag. Muligvis havde han allerede, eller han fik, nogen Forret til at levere Præmierne, der altid bestod i Sølvtoj. De ualmindelig smukke Broncer, der pryder »Skydebanen«s Borde, ser ogsaa ud til at være enten hans eller en af hans Brødres Værk. — Den malede Skive, han lige saa vel som de andre »Brødre«, har skænket Selskabet, og som hænger i Stue sammen bl. a. med Thorvaldsens og Øehlenschlægers, har Overskriften: »J. B. Dalhoff, 21. Aug. 1839«, og viser i Midten en Genius, der bærer en Forhammer.

Værkstedet paa St. Anna Plads lige for Amaliegade — altsaa paa et Sted, der godt kunde passe for en Hofguldsmed, midt imellem Palæer og Adelsgaarde — havde ogsaa bedre Plads til *Støbning*, end hvor Dalhoff før havde boet. Her støbte han da ogsaa sit første noget større Værk, nemlig Freunds yndige Springsvandsfigur til »Kongens Have«: Drengen, der rider paa en Svane¹⁾. — Ogsaa som Udgiver debuterede han med en Samling »Fortegninger for Guldsmede«, aabenbart i Sammenhæng med Guldsmedskolen. Det var sine egne Ting fra forskellige Tider, han her fik gengivet i smukke Stik, mest Smaa-

J. B. Dalhoff:
En Strikkekrug, af Fortegninger til Guldsmedskolen. 1837.

¹⁾ Omstøbt af Rasmussen i 1914.

ting til Sybord og Toiletbord, pyntelige, især med Ornamenter af hjemlige Blomster, letforstaaelige og fornøjelige for Ungdommen at sysle med og lære af. Akademiet viste ham ogsaa her den Opmærksomhed at afkøbe ham 30 Eksemplarer af de samlede Blade.

Det var ligeledes paa Akademiets Anbefaling, han fik et betydeligt Tilskud af Fondet »in usus publicos« til en længere Rejse i 1837

6. Maj 1837.

Aften Kl. 8. Hamburg.

»Kæreste bedste Konel

Rejsen gik særdeles behageligt; vi kom om Morgen Kl. 4^{1/2} til Kiel. Kl. 6 gik Diligencen, som vi skulde have været med; men da jeg endelig vilde besøge Høpfner, maatte vi blive. Kl. 7 gik vi til ham. Han lod først noget træven, men saa forærede jeg ham et Hefte af mine Tegninger, og siden viste han os meget beredvillig. Hans Værksted er særdeles hensigtsmæssigt indrettet, og især interesserede hans hydrauliske Presse mig meget. Det er hans egen Opfindelse, men han har ogsaa gjort 3, førend den blev god; ved at pumpe en Pægel Vand ind presser man den største Presenterbakke. Han har dermed sprængt flere tykke Jærnplader paa flere Hundrede Ø Vægt. Jeg har tegnet den af. Her i Hamburg har man gjort flere saadanne nylig, hvoriblandt en, der har en Million Ø s Kraft til at presse Hø sammen med for at sende til de sydlige Lande; den koster 5000 Ø .

D. 8de. Jeg har i Dag været hos Graveuren og Presseren Perner, som gør alt det, som kommer til K. Det gik mig næsten lige som i Berlin¹⁾; han vidste mit Navn, saa snart han saa mig, og fortalte, at han havde mine Mønsterkort, samt at han hver Dag havde ventet mig. Vi fik altsaa ikke at se, hvad vi ønskede²⁾. Imidlertid har jeg dog tegnet et Valseværk af, som jeg saa hos ham. — Lad Julius (Læredreng) vide, at jeg ikke takker ham for hans Sjuskeri med at samle mig mine Tegninger, thi skønt han forsikrede mig, at jeg havde

¹⁾ Paa Rejsen i 1835, hvis Formaal vi heraf kan skønne.

²⁾ Netop overfor Fagfæller og sagkyndige er der jo størst Grund til at holde tilbage.

lige mange af hver, var der 13 af 1 Sort, 3—4 af nogle og slet ingen af een Sort.

D. 9de. Jeg har i dette Øjeblik taget Billet til Dampskibet til London; vi har maattet give 3 £ Sterling for hver paa anden Plads. Fredag Morgen kommer vi til London. Du kan gerne skrive til mig i London til Ministeren; men er der intet vigtigt, saa lad det blive til Paris. Hils Meier¹⁾ fra hans Fætter, hos hvem vi i Dag har været, han modtog os særdeles velvillig og viste os alle sine Værksteder. Vi har været adskillige andre Steder og tegnet adskillige Maskiner af. Hvis der om nogen Tid skulde komme een til Dig og hilse fra Freund eller Alsing [Møntmester i Altona], saa lad dem faa to Eksemplarer af mine Tegninger, men husk da paa, at Alsing skal have det ene til sin Søndagsskole og Arkitekt Schmidt det andet.

Jeg har hele Tiden befundet mig særdeles vel her, aldeles mistet Ringningen for Ørene og har sovet 6 a 8 Timer hver Nat. De unge Mennesker har forført mig til at ryge Tobak næsten hele Dagen. Jeg haaber, de skal have Nytte af at rejse med mig; thi hver Aften maa de ikke alene tegne af, hvad de har set, men gøre mig Forrede derfor²⁾. — Lev nu vel, Du elskede kære Kone, og opfyld mit inderligste Ønske, aldrig at være modløs, og glæde Dig ved Naturen. Kys mine kære Børn saa inderlig fra mig; lad mig endelig vide, hvordan det gaar Sophie; hils Jacobsen fra sin Broder, han ser ret ud til at være et vakkert ungt Menneske. Glem endelig ikke at faa Inskriptionerne til Pokalerne. Hils alle, Du kære, fra

Din Mand J. Dalhoff.«

»Kæreste Kone!

Skreven paa Nordsøen d. 11. Maj 1837 Aften Kl. 11³/₄. Til dette Øjeblik har vi spaseret paa Dækket og befinder os sær-

¹⁾ Blikkenslager Fritz M., med hvem de boede i Hus sammen i Gothersgade.

²⁾ Forrede er ikke, som man kunde vente, en Germanisme (Vorrede betyder kun »Fortale«), men et ældre dansk Ord, der nu er afløst af det usammensatte »Rede«. De to unge Mænd, han havde med paa Rejsen til saa stor Nytte for dem og Fornøjelse for ham, var Sønner af to ældre Venner; den ene var Naalemager Chr. Hjort, den anden Kunstdrejer Adam Schwarz.

deles vel. I Gaar Eftermiddags og i Dag har vi nemlig ikke haft det ret godt, skønt dog ikke egenlig søsyge; men saasomt vi lugtede Land, begyndte vi straks at komme os. Siden Kl. 6 har vi paa højre Side England med adskillige Fyrtaarne, paa venstre Side ligger adskillige Skibe med Lygter. Vi venter Kl. 5 i Morgen at være i London, altsaa 48 Timer efter vor Afrejse fra Hamburg. I Gaar passerede intet mærkværdigt. Passagen ud af Elben til Cuxhaven var ret behagelig. Vi havde nær bleven bange for Englænderne den første Dag; thi ingen af dem forstaar et Ord Tysk, og de brød sig ikke det mindste om os; men naar man blot bestandig husker paa, at det er Englændere¹⁾, kan man næsten ikke andet end holde af dem; thi spørger man dem om noget, og det er til Nytte, saa svarer de; er det derimod ikke til Nytte, saa tier de og ser til den anden Side. De fleste af Mandskabet er nogle tykke forædte Blokke, men ikke af intet: den første Morgen spiste de til Frokost først stegt Flæsk, Bøfsteg, blødkogt Æg og Kaffe imellem hinanden; til Middag, Vesper og Aften bestandig saa fedt Kød eller Steg, som vi hos os aldrig ser. Vi tre har ikke nydt andet her end Kaffe, The og Øl, en Kop elendig Kaffe koster $\frac{1}{2}$ sh. eller 1 $\frac{1}{2}$ 8 ø dansk. Derimod har jeg i dette Øjeblik med Velbehag spist af Dit røgede Lammelaar og haaber endnu i London at gnave deraf til Frokost, ja, maaske endog i Paris. Midt i vores Munterhed over det smukke Vejr fik vi dog lidt alvorlige Tanker i Eftermiddag, da der nemlig laa et stort Skib med Kølen i Vejret tæt ved Siden af os; maaske har dette bidraget til, at vi i Aften var mere højtidelig stemt. Vores Maskine har 250 Hestes Kraft, og vi sejler andre Skibe forbi.

London 13. Jeg fik ikke skreven i Aftes, fordi jeg var saa fortunlet, at det ikke var mig muligt at samle mine Tanker. Da det i Gaar Morges blev Dag, vare vi allerede i Themsen og kom omtrent Kl. 8 til London. Opsejlingen ad Themsen var særdeles behagelig; især paa venstre Side varierede et smukt Landskab, til højre derimod en meget stor Eng med nogle Tusinde Okser, af den rigtige Art til Beefsteak. En lille Kirke, som var aldeles overtrukken med Vedbend, forskønnede især

¹⁾ Og saaledes bærer over med deres nationale Særheder.

et Landskab. Højere oppe bestod det interessante blot i den uhyre Mængde Skibe og Skibsværfter: jeg tror vi mødte flere Dampskibe, end der hos os er andre Skibe, og af andre store Skibe gik det i Tusindvis. Da vi skulde forlade Dampskibet, maatte vi betale 3 $\frac{1}{2}$ (1 sh.) for hver Portion The. Man undersøgte os saa skarpt, at Lommerne blev gennem søgte; de tog en Æske med Platina fra Schwarz. men som han dog senere fik igen. Paa Vejen gjorde jeg Bekendtskab med en Urmager Bittner, en Kbh.er, som har etableret sig her, en herlig Fyr; han kender nøje Bissens Broder i Paris. Han har været os til overordenlig Gavn; han skaffede os et privat Logis hos en tysk Juvelér, som 1800 har arbejdet i Kbh. hos Stundser [?], og hos hvem Budolphi har boet. Vi var saa meget mere glade her ved, som vi i Gaar hver brugte over et halvt Pund, mest til Klarering og Kørsel for vores Tøj. Vi skal her ikkun give $\frac{1}{2}$ Pund om Ugen alle tre for Logis og Opvartning. Jeg var flere Gange hos Forchhammer, men traf ham ikke, og da Vejret op ad Dagen blev ret smukt, turede vi dygtig om for at se og kende Livet her. Om man ogsaa har set Paris, kan man dog ingen Forestilling gøre sig om den Luksus, som her hersker; jeg troer, jeg har set mere Sølv tøj her i Gaar end i mit hele Liv. Tænk Dig 40—50 Butikker, alle store, med Fade og Kasseroller i Dusinvis. Jeg troede bestandig at være i en Hovedgade, men det er i denne Egn overalt. Men Smagen er under al Kritik slet. Luksusvæsenet har i det hele intet behageligt Indtryk gjort paa mig. Vi gik i Middagstiden i den Gade, hvor de fleste Mode-Butikker er; saa langt man kunde se, holdt Stads-Equipager, for at Damerne kunde gaa ind i Butikken og kaste sig i en Stol, medens man slæber Varerne hen for dem. Tjenerne bruger en lang Schweizer-Stok og staar Skildvagt uden for Døren saa længe. Butikkerne er alle meget store, og det er ikke sjældent at se Spejlglassruder over 2 Alen store¹⁾. Da Luften i Gaar Formiddags var meget tyk, og det smaaregnede, slog Stenkulsrøgen saa uhyre ned, at man næsten ikke kunde se, og Vognene rullede i saadan Mængde, at det endnu suser for mine Øren. Paa de fleste Vogne er der Inscription²⁾ paa

¹⁾ En god Maalestok paa, hvor meget denne Luksus siden er steget.

²⁾ Reclamer.

alle Kanter, og man ser undertiden 20 Omnibusser paa een Gang. Disse ere aabne bag i, og en Konduktør staar ved Siden. De rumme 12 à 16 Personer; de køre ikkun en vis Rute frem og tilbage, og enhver kan stige ind og ud den hele Vej, men man betaler 6 Pence, enten man kører langt eller kort. Vi brugte dem adskillige Gange i Gaar, og dog løb vi uhyre.

1. Maj Morgen Kl. 5. Vi var i Søndags buden til Forchhammer til Frokost, hvor vi spiste paa Engelsk Æg og Skinke til Kaffe. Da vi vilde gaa, kom Professor Jensen, og med ham fulgtes vi for at se Westminster med flere. Den er særdeles smuk; og især morede det os at høre Gudstjenesten i en anden Kirke derved; især Sangen og Orglet overgik langt det, vi har i Slotskirken. Da det var 1ste Pintsedag, var der her aldeles intet at se; vi kørte derfor til Greenwich (?) 5 engelske Mile, med Dampvogn. Det var ret interessant. Man tog Billet til 6 Pence og kom ind paa et aabent Rum, hvor Vognene stod i flere Rader; man kunde stige i, hvor man vilde, og naar de synes, der er nok, løber den. Ellers gaar der kuns een hvert Kvarter og lader saa mange Vogne hænge ved, som er fulde. Der er to Rader Baner, og ved Enden flere, men som alle overskæres paa skraa af den, Dampmaskinen staar paa. Henad gik det ikke saa hurtigt, men hjemad løb vi Vejen paa 12 Minutter, skønt vi blev standset paa Vejen, for at de, som vilde se Tunnelen, kunde staa af. Naar man saa længere ud til Siden, mærkede man næsten ikke Hurtigheden, og Udsigten var ret behagelig; men saa man lige ned ved Vognen, saa det ud som paa et Rokkehjul, man kunde ikke kende Genstandene fra hinanden; og naar vi mødte en anden Række Vogne, som flere Gange hændte, var det næsten frygteligt at se paa de andre Vogne, thi skønt vi var ikkuns $1\frac{1}{2}$ Alen fra hinanden, kunde man ikke skelne hver Vogn fra hinanden, end mindre Folkene. Der var almindelig 12 Vogne sammen og 12 Personer i hver¹⁾. I Greenwich skulde om 2den Pintsedag være Folkefest, hvorfor der var opslaaet Telte og Theatre. Vi saa Invalidernes udmærkede Bolig og spaserede en Del om i Skoven. Dette er den ene-

¹⁾ Af Forundringen ser man, hvilken Nyhed baade Omnibusser og Jærnbaner dengang endnu var.

ste Tid, jeg har trukken frisk Luft, siden jeg kom paa engelsk Bund, thi foruden den evige Stenkulsrøg har vi daglig haft Taage og Regn.

I Gaar Mandag var vi i Britisk Museum, paa Kunststudstilling og i Drury Lane Theatret. Da der i Gaar var saa fuldt i Museet, fik jeg ikke de vigtigste Ting, og uagtet der maa være mange skønne Ting at se, tror jeg dog ikke, det vil være hensigtsmæssigt for mig at blive her for at tegne, da jeg kan leve for det halve andre Steder.

Eftermiddag Kl. 3. Vi har atter været i Museumet, og jeg har set adskillige Ting, som jeg gerne vilde tegne af, men hvor længe jeg bliver her, veed jeg ikke, thi Forchhammer skal først rejse til et Sted 250 Mile herfra og kan altsaa ikke bestemt vide, naar han kan følge os til Birmingham, og da hans Rejse kan vare for længe, saa tager vi alene derhen. Thi i Stedet for at man har forestillet os Engelskmændene saa mutvillige [overmodige], har vi hver Dag ikkuns truffen Forekommenhed, hvor man da nogenlunde kunde forstaa os. Hos flere Kunstnere har man talt Italiensk, andre Steder Fransk eller Tysk, og ellers maa de andre tale Engelsk for mig. Vi taler daglig om de mange gode Egenskaber, vi finder hos Englænderne, især deres Flid, Orden og Religjøsitet, i hvilke Henseender vi staa saa langt tilbage for dem. Hvis Du vil, kan Du skrive mig til endnu her, og lade Brevet adressere til det Danske Gesandtskab. Thi er jeg borte, saa bliver det sendt efter mig. Jeg længes saa uhyre efter at høre, hvordan I har det, om I nu ere ganske raske. Selv er jeg aldeles rask og frygter heller slet ikke for Sygdom. Det gør mig ondt, at jeg har maattet give saa mange Penge ud i de første Dage, men nu haaber jeg, det skal være forbi. Hils Øder, at de nye Støvler ere rent kaput, Læderet duede slet ikke. Jeg har ogsaa maattet købe en Hat. Lev vel, Du kæreste Kone, gid jeg dog kunde se Eder 5 Minutter, og tænk fornuftig paa vore kære Børn og Din stedse elskende Mand, kys Glutterne og hils alle gode Venner. Bed Anna at være saa god saa god.

Din J. Dalhoff. *

London den 26de Maj 1837, Morgen Kl. 5.

»Kæreste Kone!

Jeg har ret længttest efter at skrive til Dig igen, thi fra den Dag af, da jeg sidst skrev, er det ikke gaaet mig aldeles godt. Du mindes maaske, at jeg havde et lille Hul paa den højre Tommelfinger, som jeg fik stødt paa Drejebænken. Dette blev paa Rejsen ofte irriteret, saa at det ikke vilde læges, og just i de Dage, som jeg sidst skrev, var den lidt inflammeret, dog især d. 16., saa at jeg om Aftenen maatte sprætte Ærmet op for at faa Kjolen af. I nogle Dage stak det ogsaa i de andre to Fingre, og Du kan altsaa nok vide, hvor glad jeg er ved at have den aldeles kureret og fri for Grød¹⁾. Heller ikke har min Mave ret villet taale den engelske Kost eller mit Hoved Luften, saa at jeg igen har Ringninger for Ørene og ingen Søvn. Forchhammer har her faaet flere Forretninger, end han ventede, og har snarere været os til Skade end Gavn, thi han har narret mig med Løfter og aldeles intet udrettet²⁾. Hvis jeg vil følge med ham til Birmingham, maa jeg endnu vente her 5 Uger, og maaske bliver han der saa kuns 3 Dage. Vi har derfor bestemt os til om et Par Timer at rejse, og jeg glæder mig ret til dog een Dag igen at nyde frisk Luft. Endnu i disse Dage lægger man i Kakkelovnen, Bladene paa de større Træer ere endnu ikke mere end halvvoxne, og den idelige Regn i Forbindelse med Taage og Stenkulsrøg har ofte været utaalelig. Efter det foregaaende kan Du nok vide, at jeg ikke har høstet, hvad jeg ønskede; i Fabrikkerne har man ikke villet lade os ind, og skønt jeg har begyndt at tegne paa Museumet og ogsaa hos andre har set smukke Ting, kan jeg dog ikke være tilfreds dermed. Hvad jeg mest kunde have Lyst at fortælle Dig, skulde være om Folkelivet her, men da jeg i saa mange Dage ikke har kunnet skrive, er det for vidtløftigt at indlade mig paa. I Gaar var det første Væddeløb, men som jeg ikke gad kostet saa meget for at se, og i Forgaars var her Illumination i Anledning af

1) Havregrødsomslag var jo dengang Universal middel mod Boldenskab.

2) Denne Følelse af Skuffelse og Ærgrelse havde dog ingen Indflydelse paa hans fortsatte Forhold til vor udmærkede Kemiker og Geognost, med hvem han stod i Forbindelse baade som Modtager og Giver af Raad og Hjælp lige til F.s Død i 1865.

Prinsessens Geburdsdag; det var kostbart, men ikke smukt, og den raa Pøbel, som her er værre end alle andre Steder, forhindrede enhver Fornøjelse. Vi skal nu snart til at rejse. Gid Du vidste, hvor tit jeg tænker paa Eder, og gid I dog alle maa være raske. Level.

Kære Kone, Du kan ikke tænke Dig, med hvilke Bekymringer jeg har ventet paa Brev fra Dig. Det er i Dag 4 Uger, siden jeg kom til London; saavel da jeg skrev fra Hamburg som herfra, sendte Hjort og jeg vore Breve bort sammen; han har i Dag otte Dage faaet Svar paa det sidste, og jeg, hvem det maatte være mere vigtigt, og som vist lider mere derved, faar slet ingen. Fra den Dag, da jeg maatte antage, at jeg burde have faaet Brev, var min Tanke stedse hos Dig og Børnene samt hos Sophie. I Birmingham kunde Hjort ikke faa Ro at sove for mig, da jeg altid vilde tale med ham om, hvad han mente, der kunde være i Vejen; men jeg tilstaar, jeg veed ikke, hvad jeg skulde tænke, da jeg ved min Tilbagekomst ingen Brev fik og heller ikke endnu, thi er Du virkelig syg og staar alt paa det værste for mig, saa maatte dog een af mine Venner have kunnet skrive, — ikke fordi Du veed jo, hvor kær min Familie er mig, og hvad enhver Mand maatte tænke, naar hans Kone havde lovet at skrive ofte, saa at jeg bestandig kunde vide endog alt, hvad der foregik paa Værkstedet. Efter denne Begyndelse kan jeg altsaa i seks Maaneder ikkuns vente eet Brev; thi i Paris var det nu ikke min Bestemmelse at vente. Der er nu ikke andet for, end at jeg opfordrer hvem der kan til at skrive mig til med første Post og adressere Brevet til Ministeren i Paris, og hvis jeg om tre Uger ingen Brev faar, eller Sagerne staar hjemme saaledes, at jeg bør komme hjem, da kommer jeg straks. Jeg har saa ofte villet skrive Dig til, men jeg turde ikke fylde Brevet, førend jeg havde faaet Brev, og min Tid har ogsaa været meget besat i de sidste 14 Dage¹). —

¹) Enhver, der har prøvet, under Ophold i Udlandet, gennem længere Tid forgæves at vente Brev fra sine Kære i Hjemmet, vil kunne sætte sig hans Følelser og undskyldte den Heftighed, som ogsaa bryder sig Vej gennem det skrevne Ord. Han huskede dog ikke paa, at han ved sine ubestemte Udtryk i begge de første Breve selv var Aarsag i, at Svar først naaede ham i Paris.

Den 26de tog vi til Birmingham, og Morgenen efter gik vi til et Hus, som Hjorts Fader har handlet med. Disse Folk vare meget galante imod os og bad os til Middag og vilde gerne vise os om i adskillige Fabrikker, men lutter unyttige Steder; de vilde ikke, at vi maatte se Ting, som hørte til Hjorts Fag, fordi de frygtede, at han, naar han lærte at gøre det selv, ikke mere skulde forskrive sligt, og skønt jeg ikke sagde, at jeg var Guldsmed, men bestandig talte om vor italienske Rejse, nægtede de, at der blev gjort Bakker der, og de troede heller ikke i Sheffield. Da det Dagen efter var Søndag, paa hvilken alt ligger stille, og man intet kan se, benyttede vi denne Dag til at rejse til Sheffield. Vi fik Brev med til den berømte W. Hall, fra hvem de bedste File kommer; han har flere Fabrikker med Dampmaskiner. Han gav os om Mandagen sin ene Søn med, som skulde vise os om; men ogsaa her var man instrueret om ikke at vise os, hvad vi ønskede. Dagen efter fik vi hans anden Søn med; denne kunde noget Fransk, og da han spurgte mig, hvad vi egentlig ønskede at se, forsikrede jeg ham, at det allergaleste var os det kæreste, vores Plan var til Italien, men da vi kom over England, ønskede vi at have et Begreb om Fabriksvæsenet her; hans Broder havde Dagen i Forvejen ikke villet vise mig, hvorledes man gør de gennembrudte Arbejder i Messing, som man her bruger meget af i brede Stykker, saa fint, at de bruges til Vindues-Jalousier, men havde sagt, at de ikke bleve gjort der. Jeg spurgte nu denne, om det ikke var Papir, som var malet, og da han forsikrede det modsatte, havde vi nær kommet til at vædde, men det endte med, at han paa Fabrikken vilde skaffe os dem at se. Men det var ikke hans Hensigt, at vi skulde se, hvorledes de bleve gjort; thi vi kom der paa en Tid, da der ikke arbejdes; men næppe var jeg kommen ind, førend jeg stak en gammel Karl $\frac{1}{2}$ Pund i Haanden og siden mere, og jeg fik alt at se indtil det mindste, medens de andre snakkede Engelsk med Føreren; ligesaadan bar jeg mig ad paa et Plettér-Fabrik. Om Onsdagen tog vi tilbage til Birmingham, men toge til et andet Gæstgiversted, for at Hr. Quest, som vi kom hos, ikke skulde vide det. Vi gik nu et andet Sted med et Brev og sagde ligeledes, at det dummeste, de kunde vise os, var os det kæreste. Vi fik ogsaa her en Person med,

som skulde vise os om; men da vi kom ud med Fyren, gav vi ham et $\frac{1}{2}$ Pund, og han skaffede os ind paa de Steder, vi især ikke maatte. Da vi siden kom til Quest igen, frygtede han for, at Hjort skulde komme for meget i Kast med de andre Handelhuse, og derfor vilde de hellere selv lade os vise om, og saaledes kom vi næsten overalt, hvor vi ønskede det, især da vi gav vor Fører, som skulde passe paa os, $1\frac{1}{2}$ Pund. Foruden nogle Værksteder har vi været paa 30 Fabrikker i Birmingham og Sheffield, og vist har ikke een af 100 set saaledes som jeg; thi ofte har jeg selv kunnet forsøge Arbejdet, og jeg har Prøver af Fingerbøl, Knapper, Synaale, Knappenaale o. s. v. efter enhver Operation, indtil de ere færdige. Men det har kostet uhyre; vi har i de 11 Dage brugt $1\frac{1}{2}$ Pund om Dagen. Jeg vilde gerne gøre alt muligt, især da jeg frygtede, at Forchhammer skulde narre mig, hvilket han ogsaa gjorde; thi nu havde han lovet, at naar vi kom hjem [til London], skulde han føre os ind nogle Steder, men saa var han rejst paa Landet. Hvor meget jeg ogsaa kniber her paa Skillingen, kan det aldrig fortryde mig, at jeg har givet saa mange Penge ud; thi jeg har 2 Bøger paa $\frac{1}{4}$ Ark [Kvartarks Format] aldeles fulde af Tegninger og Beskrivelser; det meste af Nætterne er gaaet med. Schwarz har været min Sekretær, og saa kopierer de andre mit. Jeg har fra Birmingham sendt Dig 2 Bakker, en stor Saks til Dig og en som en Stork til min søde Putte og to andre til J. og S. [Justine og Sophie Hanuschke] samt to Barberknive til Fich. Herfra sender jeg en Del Staalplader, 6 Kradsbørster og noget rødt samt en Synaalebog til Dig. Du maa undskylde det daarlige Brev, thi i Middags kom Posten, og nu skal den snart gaa igen. — Give Gud, at dette Brev maa træffe Eder alle vel, og skriv under alle Omstændigheder straks eller lad skrive. Din stedse inderlig elskende Mand

J. Dalhoff.«

Det sidste inderlige Hjertesuk bøder paa det »daarlige Brev«, ved hvilken Betegnelse han sikkert ikke tænker paa Brøst i Skrift og Stil, thi det er som sædvanligt, men paa de ubeherskede Udtryk af et forpint og ængstet Hjerte — med bedre Tid var det ikke blevet sendt saaledes af Sted. Vi kunde vel ogsaa tænke

paa, at adskilligt daarligt i det indbyrdes Forhold mellem Fabrikkerne er lagt saa klart frem som her, i dette fortrolige Brev. Det er som en Krigsførelse mellem de enkelte Fabrikker ind-

Sølv-Themaskine. Jubilæumsgave til
Konferensraad D. Monrad 1836.
Udført af J. B. Dalhoff. $\frac{1}{3}$.

byrdes og især mellem de forskellige Landes, en fredelig Krig, men dog med Spionering og adskillige andre Krigspuds, der gaar udenfor de ellers gældende Love og mest efter den kendte Jesuitisme: »Hensigten helliger Midlet«, og som fra begge Sider ogsaa betragtes med andre Øjne, end udenfor staaende vilde

mene. Det gælder fra den ene Side om nogenlunde ved alle Midler at forsvare sine Hemmeligheder, fra den anden Side at angribe og fange dem. Har denne Mester vist sit Mesterskab i at opsnappe dem, fordi hans ved Indsigt og Øvelse skærpede Blik kunde snabshotte selv ret indviklede Maskinsammensætninger, saa har han ogsaa selv været Genstand for mange lignende Udplyndringer ved dem, der er komne for at se hans Ting, eller som en Tid har arbejdet hos ham. Men baade paa den ene og den anden Maade har hans Fædreland faaet Gavn deraf.

Inden hans Hustru har læst hans sidste Brev, læser Dalhoff ved sit Komme til Paris hendes første Brev, som hun i al Troskyldighed har skrevet paa gennem hele Maj Maaned og glædet sig til, at det skulde ligge til ham hos den danske Minister. Tingene er hos hende gaaet den sædvanlige, hjemligt-rolige Gang, som gør det vanskeligt at sætte sig ind i, hvor mange Gange længere den oplevelsesrige Tid forekommer derude.

Kjøbenhavn 1837.

»Kæreste Jorgen!

D. 6. Maj. Straks efter at Du i Gaar var rejst, kom Scavenius og hans Svoger Estrup for at se Maskinen¹⁾, som vandt deres særdeles Bifald, men de bade tillige om, at den maatte blive staaende til næste Uge hos os. — Børnene have alle været 3 Timer i Kongenshaug igaar, og derpaa gik vi op hos Eibes²⁾; i Dag har Bertelsen³⁾ været her, og det glædede mig meget at høre, at han havde fulgt Dig ombord. Wilhelm længes allerede og siger: Faer eist!

D. 7. I Dag har jeg været paa Søndagsskolernes Koncert, og siden vare vi oppe hos Sophie, som var ret oprømt, thi hendes Øjne har begyndt at aabne sig; vore Børn ere Gud ske Lov alle raske og muntre. — I Dag Mandag følger vi Dig i Tankerne, da jeg tænker, at Du damper bort fra Hamburg. Hos os er det i Dag særdeles koldt, det regner og hagler. Der er idag smeltet 50 Lod [Sølv]. Garcard har bestilt 6 Dus. forgyldte

¹⁾ En Sølv-Themaskine.

²⁾ Sproglærer Lt. Eibe, Udgiver af forskellige Parleurs, og hans hjælpsomme Hustru boede i Gothersgade 11. hvor de var bleven Venner.

³⁾ Huslægen.

Knapper, og Schrøder har faaet 2 Dus. Forstknapper. Han bragte mig en Hilsen fra Dig, at Du Lørdag Morgen Kl. 4 lykkelig var ankommen til Kiel.

Tirsdag 9. Jeg har i Aften været paa Komædie i Mad. Eckerts Plads og set Svend Dyrings Hus, som forskaffede mig en stor Nydelse. — Idag Onsdag har Eibes været hos mig; vi gik os en god Tur, da Vejret nu syntes at blive smukt. . . .

D. 17. Da jeg befrygtede, at det vilde blive altfor trættende for Dig at læse enhver Ubetydelighed, som jeg hver Dag kan have at skrive om, saa har jeg her slaaet flere Dage sammen og vil nu fortælle Dig, hvorledes vi har tilbragt Pintse hellige Dage; de vare meget triste, eftersom det uafsladelig regnede næsten begge Dage, saa at man slet ikke kunde spasere. I Søndags var Trine og Herlov og Sophie hos mig, og i Mandags vare vi alle nede i Bredgaden; i Gaar havde vi den første Sommerdag, og vi benyttede den ogsaa: jeg og alle Børnene tillige med dem fra Bredgaden og Eibes vare alle ude paa Kirkegaarden, og Børnene morede dem særdeles¹⁾. Igaar ætsede de Kruset, og det gik meget godt; men jeg er uventet kommet lidt i Pengeforlegenhed, da vi ikke har Sølv nok til Hanken, og da jeg idag sendte Bud til Scavenius, var han rejst paa Landet og kom først hjem om 8te Dage

D. 20. Jeg havde igaar halvvejs ventet Brev fra Dig, men der kom intet, og jeg længes dog saa meget efter at høre noget fra Dig, min kære Mand; jeg er allerede saa bekymret for Din Helsen. Idag er Svanen [den støbte] spaseret hen i Kongens Hauge, men den bliver ikke opsat førend sidst i næste Uge; indtil den Tid staar den hos Gartneren.

D. 12. I dette Øjeblik modtog jeg Dit kære Brev fra London. . . . Det glæder mig saa uendeligt at høre, at Du har det saa godt og har haft saa behagelig en Rejse, men ret længe syntes Du vist ikke om at være i London. . . . Jeg gik sely i Morges hen til Scavenius, men han var endnu ikke kommet hjem; jeg gik da hen til Levin og fik 20 Lod til, som han meget beredvillig lod mig faa. Vi kunde ikke opsætte det længere, eftersom

¹⁾ Vore venlige Have-Kirkegaarde har jo intet afskrækkende, navnlig ikke for Børnene. Det var da heller ikke noget særegent for denne Familie, at de lagde deres Spaseretur til Børnenes Morskab herud. Jf. S. 96.

Prins Ferdinand rejser paa Fredag, og jeg haaber nu ogsaa nok, han skal faa det med. . . .

D. 26. Jeg traf just Mejer, og han raadte mig fra at skrive til England, thi at det endnu kunde træffe Dig der, kunde jeg ikke tro, og han sagde, at han vidste af Erfaring, hvor skødesløse de gerne er med at sende Brevene efter de Rejsende; jeg sender derfor dette imorgen til Paris, og Gud give, at det der maa træffe Dig munter og tilfreds, og at Du maa finde Glæde i at læse disse Linier fra Din Mine. Vi har igaar afleveret Prinsessernes Pokal, og idag er Prins Ferdinand rejst til Aarhus. Jacobsen vil nu se at faa Schmucktrågeren [Smykkeskrinet] færdig, thi Fick stringerer meget med at faa den, og saa skal han (J.) til Prins Christians Pokal. Imorgen skal han i Kongenshaug for at faa Svanen op. . . . Gud velsigne og være med Dig! Kære Mand, saa snart som Du har faaet dette Brev, saa lad mig høre fra Dig; Du kan nok tænke, hvor meget jeg længes. Du kan være ganske rolig for Din Kone og for Dine Børn; de ere alle vel og beder tusindgange at hilse deres kære Fader. . . . Lev nu vel, min kære Jørgen, og vær forsikret om, at jeg skal gøre mig al mulig Umage for med Kærlighed at beskikke Dit Hus og med al Omhyggelighed sørge for vore Børn, og at jeg altid forbliver Din Dig elskende Wilhelmine.»

Hvor lidt betyder dog et Aarhundredes Afstand i saadanne menneskelige Forhold! Men værd at mærke er det, i Modsætning til megen Tale om Kvindernes Underkuelse i ældre Tider og Frigørelse i vore, hvorledes her en Hustru staar bevidst som sin Mands ligestillede Stedfortræder med fuldt Ansvar for Hus og Forretning.

Paris d. 21de Juni 1837.

»Kæreste bedste Kone!

Du kan vel tænke Dig, hvor kærkommen Dit Brev af 26. var mig, som jeg modtog her i Paris. Den første Dag nægtede de hos Ministeren, at der var kommet Brev, men om anden Dagen fandt de det. Jeg begriber ikke, hvor Du kunde spørge nogen til Raads, om Du skulde skrive til London, da Du nylig havde faaet mit Brev, hvori jeg skrev: Du kan gerne sende det

til London¹⁾). -- Du vil frapperes ved at høre, at jeg i disse Dage har bestemt mig til ikke at rejse til Italien, men derimod opholde mig noget længere her og da rejse over Solingen og Iserlohn til Berlin, og haaber jeg i September at være hjemme; og naar jeg har fortalt Dig Bevæggrunden til denne Forandring, haaber jeg, at ikke alene Du, men de fleste vil bifalde denne Forandring i min Plan. For det første skal Choleraen være bleven værre i Neapel, og man tror sikkert, at jeg maa ligge 20 Dage i Quarantaine, naar jeg vil derfra, ja nogle siger, at jeg gerne kan risikere, at Museumet o. s. v. er lukket der. Dernæst frygter jeg for, at jeg i den korte Tid vilde, ligesom i England, anstrenge mig for meget for at naa mit Øjemed, thi paa de lange Rejser i en saadan Hast kan jeg ingen Kræfter vinde. Og for det 3die har min Kasse i England faaet en Sygdom, som jeg ikke troer vilde læges selv i Italien. Jeg tilstaar, at det stod haardt, inden jeg kunde bestemme mig dertil, thi Du veed, kære Kone, at Neapel alletider har været mit højeste Ønske, og jeg var saa sikker paa, at jeg kom der, som om jeg havde den ene Fod deri. Her gives ikke saa mange antikke Broncer som i Neapel og heller ikke saa gode, men her er dejlige antikke Sølvarbejder, som jeg allerede har begyndt at tegne, og venter at se flere. Du kan altsaa gerne svare endnu dette Brev hertil.

Du ønskede vist, at jeg skulde beskrive Dig min Rejse, og hvad der daglig passerer med os; men jeg haaber, Du forskaaner mig derfor. I de 8 Dage, jeg har været her, har der været saa mange Narrestreger i Anledning af Prinsens Formæling²⁾), hvoraf det meste vel staar i Aviserne. Den Aften, da der var Fyrværkeri, og saa mange Mennesker blev traadt ihjel paa Mars-Fælleden, vare vi nylig gaaede derfra og stode ved Tuilleriesne og saa et yndigt Fyrværkeri og hørte Koncert, der ogsaa var mere end almindelig. Flere Gange har vi set den kongelige Familie. Jeg fortæller Dig ikkuns dette, for at Du ikke skal troe, jeg er med iblandt dem, som blev traadt ihjel. Hjort

¹⁾ Saaledes mente han at have skrevet; men der staar: »Hvis Du vil, kan Du skrive mig til endnu her«, hvad der lyder adskilligt mere ubestemt. Han var tilbøjelig til at opsætte en Afgørelse, naar han ikke var rigtig vis i sin Sag; thi i saa Tilfælde havde han netop sin Styrke i at handle straks.

²⁾ Kronprins Ferdinand af Orléans med Prinsesse Helene af Meklenburg.

skriver en nøjagtig Dagbog, som Du skal faa nok med at skrive af i Vinter, og desuden haaber jeg, at hans Fader gerne vil fortælle Dig noget af det meget, han skriver hjem af den Sort; jeg har andet at bestille. Jeg har faaet Tilladelse til at tegne efter de antikke Vaser i det Kongelige Bibliothek; Louvre er derimod lukket i denne Maaned; dog har jeg faaet et Kort til

Antik Kande, tegnet i Paris af J. B. Dalhoff,
gengivet i Hinnerups Haandbog. Pl. VI.

at se Vasesamlingen. Om otte Dage skriver jeg til Thiele om nogle Gibsafstøbninger, som jeg ønskede, saa skal jeg nøjere fortælle, hvad jeg kan faa Tilladelse til at tegne o. s. v. Hils Bissen, at jeg besøger ofte hans Broder (Urmager), han er den, jeg her holder mest af; hans Kone er paa Landet og venter sig snart med en Tøs, siger han. Paa Søndag skal jeg ud at besøge hende; Bissen vil endelig, jeg skal se hans Søn. . . .

Lev vel, Du kære gode Kone, og skriv ikkuns ret snart, thi siden bliver jeg ingensteder saa længe, at jeg kan faa Brev.

Med Længsel Din

J. Dalhoff.«

Iserlohn d. 6. Juli 1836 (! 1837).

»Kæreste Kone!

Hvis jeg i Dag skriver saa lidt, er det fordi det gaar mig saa godt; thi naar jeg ikke tegner, er jeg almindelig bestilt et eller andet Sted for at se noget. I forrige Uge, da jeg modtog Dit Brev, var jeg derimod syg, det vil sige: den Fistel, som Du veed, jeg har ved den ene Øjentand, blev saa slem, at den lukkede mig baade Øje og Mund, saa at jeg flere Dage kuns kunde faa Suppe ind ad Munden. Doktoren vilde saa gerne have trukken to Tænder ud, men til Lykke kunde han heller ikke komme ind. Foruden Grød og Urter i Mængde samt Iglar fik jeg en Sennopskage paa Armen, og da jeg syntes, den hjalp lidt, men ikke nok, lagde jeg mig selv en i Nakken, som hjalp, og jeg fik Søvn. Dette er nu glemmt, og jeg var i Søndags paa Landet med Bissen hos hans Kone og morede mig herlig ved at spaser i Vinbjergene. Ellers har jeg aldeles ingen Fornøjelser gjort mig undtagen imellem mine Antikker. Jeg har købt 40 til 50 forskellige Præsenterbakker og andre Ting samt et Shavl, en Mængde Pensler o. s. v., saa mine Penge snart kan faa Ende. Klokken er saa mange; lev vel Du kære, Tak for Dit kære Brev. Naar Du svarer paa dette Brev, saa gaa til Hjort og bed ham adressere det til Iserlohn, hvor jeg venter at være om 4 Uger, og saa det næste bliver vel i Hamburg, jeg skriver endnu een Gang herfra. Lev vel, Du inderlig kære, kys mine søde Børn.

Din

J. Dalhoff.«

»Kæreste Mand!

Søndag 16. Juli. Jeg har i nogle Dage ikke skreven, fordi jeg syntes, at alting har været saa temmelig hver Dags. . . . Jeg har i disse Dage gjort min Peder den første Sorg, nemlig ved at vænne ham fra Brystet; det lille Bæst, han har i et Par Dage været ligesom syg og klynket saameget, men idag lader han til igen at være rask Mand. . . . Igaar blev Prins Christians Pokal færdig; jeg vil ønske, han vil synes saa godt om den som jeg, for jeg syntes, at den er saa køn. Imorgen tidlig skal den sendes ned til Bissen, at han kan se den, og derefter skal den afleveres. Nu skal den anden til Prins Ferdinand i Arbejde;

Julius har alt begyndt paa Hesten. Og saa har vi faaet en lille Pokal bestilt til Bornholm, til 26 Rbd.

D. 17. Jeg modtog i Dag et Par Linier fra Dig, hvoraf jeg ser, at Du desværre atter har været syg, som gør mig meget ondt; men paa den muntre Tone i Dit Brev ser jeg, at det allerede idag er glemmt. Jeg har i Dag fra Schwarz modtaget de Staalplader og Kradsbørster, hvorom Du har skrevet; de andre Ting kommer formodenlig til Hjort, og det er endnu ikke ankommen.

D. 20. Inderlig Tak for Dit Brev af 12te Juli, som jeg modtog igaar, og det glæder mig meget, at Du har det saa godt. . . .

D. 22. Fra Fick kan jeg aldeles ingen Resultat forkynde Dig, thi han er paa Landet og kommer først hjem sidst i næste Uge, og idag skal dette Brev bort. I Nat er Mad. Brasch's Moder død; hvein veed, maaske det kan gøre Forandring hos dem, saa at de ikke vil have Stuen, thi saa har de jo egenlig Plads nok; men hun havde glædet sig saa meget ved at komme til at bo til Gaden¹⁾. Idag er det lille Willes Gebortsdag. Jeg har betænkt, at vi i Eftermiddag skal gøre os en lille Frederiksbergtur med alle vore Børn; Sophie er nu igen saa vel, at hun troer at faa Lov til at gaa med. Jeg har købt en Sabel og en Trompet med Harmonika i til ham, saa jeg tænker, der vil blive stor Fryd paafærde, naar han vaagner; han siger nu alle Ting og sludrer uafadeligen. Jeg skal hilse Dig mange Gange fra vores Huslæge Berthelsen, han var her even; han havde talt med Professor Thiele, som havde fortalt ham, at Du nu skulde rejse til Italien; mange ere der sikkert, som ikke syntes derom²⁾, og mange vil der vist ogsaa være, som synes, at Du kommer for snart hjem. Derfor ihvor kært Du nok kan vide, det vil være mig at se Dig snart, saa er det dog vel ikke værd at haste altfor meget, at ikke Folk skal have altfor ondt af det. Lev nu vel, Du kære Mand, Du hilses kærligt fra Dine smaa Putter, mange gode Venner og fra Din

Wilhelmine D.

Skriv nu ret snart.«

¹⁾ B. er Værten. D. trænger til Udvidelse: han vil ogsaa gerne have en Hestegang i Gaarden.

²⁾ Nemlig om den ændrede Rejseplan, med Opgivelse af Italien.

Paris d. 11. Juli 1837.

»Kæreste Kone!

Dit Brev af 1ste Juli modtog jeg igaar; jeg glæder mig ved, at alt gaar saa godt, men jeg tilstaar Dig, at Din Haand alene har gjort mig meget bedrøvet¹⁾. Jeg vil dog haabe, at hverken Du eller Bertelsen forsømmer noget; jeg havde ret vænnet mig til den Tanke, at Du skulde tage imod mig ikke alene aldeles rask, men ogsaa ret munter, og nu er Du dog vist ofte forknøyt, hvilket Du endelig ikke maa være, da det derved snarere bliver værre; drik endelig ingen Kaffe og gaa meget i Luften. Over Sophie havde jeg ogsaa begyndt at glæde mig for tidlig, jeg tænker saa ofte paa hende. Det undrer mig vel meget, at Brasch har lejet den Stue; thi han kunde dog nok have ladet os vide det, da vi maaske kunde have brugt det ene Værelse. Men hvem veed, hvad det er godt for²⁾. Jeg har ofte tænkt, at hvis mit Bakke-Presseri gaar godt, hvilket jeg vil haabe, vilde jeg næppe faa Plads nok til Malning og Lakering, og Justine skal jo ogsaa have et Værelse. Jeg er derfor ret glad ved, at Du kan faa Dit Ønske opfyldt at faa bedre Værelser, og der kan altsaa ikke være Tale om at leje noget bort. Der er desuden flere kurante Arbejder, som jeg vil lægge mig efter, og da jeg vistnok bør søge at have med Købmænd at bestille, kan det være ret godt, at jeg ingen Værelse faar i Stuen til Gaden, hvilket jeg rigtignok ellers gerne har ønsket; men Du maa sige til Fick, at han endelig maa lade mig faa Hesten til at spasere i Baggaarden, hvilket han har lovet mig; den skal vist ikke genere mere end de store Bræddestabler. Jeg frygter for, at den tykke insinuerer sig for meget, thi han er snu. Frygter Du ellers ikke, at det vil genere at bo lige op ad deres Værksted og med deres Svineri paa Trappen? Hvis Brasch vil lade mig faa det ene Værelse til Gaarden og intet have imod, at jeg har Hestegang i Gaarden, maa han aldeles faa begge mine Lofter, hvilke han ellers ikke mere kunde beholde, og saa maa vi bruge Vestergaards Køkken til Brænde.

¹⁾ Hele Familien havde haft et Udslet, som havde givet Huslægen meget at gøre, men som dog nu væsenlig var overvundet.

²⁾ Dette Udbrud var hos ham ikke en blot Talemaade, men et hyppigt brugt Udtryk for hans Forsynstro og deraf følgende Stræben efter at faa noget godt ud af enhver Ting, ogsaa i Modgang.

Alt gaar mig her ret godt, og jeg fortryder ikke, at jeg ikke kom til Italien, thi her er ikke faa Kunstgenstande, og jeg lærer hver Dag noget for Industrien, hvilket jeg ikke havde kunnet, naar jeg skulde skynde mig saa forfærdeligt. Men Pengene gaar med, saa at jeg maa se, at jeg snart kommer hjem. Naar vi lever aller sparsomst, koster vores Ophold os 1 Specie om Dagen, og der gaar gerne mere med. Vi boer bestandig paa et Gæstgiversted, og hver Dag finder jeg noget, som jeg bør købe. Jeg har 30 à 40 Bakker, dels forskellige Former, dels forskellige Malerier. I Dag har jeg købt for 69 Frank (en Frank er 2 $\frac{1}{4}$ β ¹⁾) Bronze-Pulver, — Kulører som vi hjemme ikke har —, for 50 Fr. Pensler, to ganske smaa Presser, for omtrent 100 Fr. smaa Værktøjer, og adskillige andre Prøver af Arbejder, som jeg tror at kunne benytte, men ikke at forglemme, at jeg har givet 120 Fr. for et Shavl til min Kone. Jeg fortryder saa meget, at jeg ikke købte det i London, hvor jeg kunde have faaet det meget smukkere og billigere; thi for Øjeblikket er Smagen her saa frygtelig, jo galere jo bedre.

D. 12te. Vi var i Søndags i Versailles, anden Gang; thi første Gang kom vi ikke ind i Slottet, hvor der er en overordenlig Samling Malerier, især nye. Gennem en Række af Sale fortsættes Napoleons Historie i lutter store Malerier, som især er overordenlig interessant. Om Aftenen gik vi en anden Vej, over en Del Vinbjerger til Sèvres og St. Cloud, hvor vi morede os herligt. Fra St. Cloud sejlede vi med Dampskibet hjem. Dette er især en behagelig Tur, thi man sejler imellem temmelig høje Bjerger, hvorpaa der er de skønneste Anlæg og i Almindelighed er der Musik med. . . . Jeg veed ret vel, at Freund og flere vil have ondt af, at jeg dog ikke rejste til Italien, og endda vil snakke om, at jeg kommer saa tidlig hjem; men jeg veed, at jeg har brugt min Tid saa vel som muligt, og vil haabe, at jeg skal have udrettet mere end de fleste andre. Derfor køber jeg saa meget, som jeg kan, og kommer hjem saa snart som muligt. Idag fjorten Dage haaber jeg at forlade Paris.«

¹⁾ = 75 Øre; nu regnes den dog kun til 72.

Paris d. 30. Juli 1837.

»Kære Kone!

Du har efter mit sidste Brev skullet ventet Brev fra mig for 8 Dage siden, thi da troede jeg, at vi var rejst herfra, men jeg har været syg, og derfor har vi maattet vente 8 Dage. Naar jeg undtager Tandpinen og den daarlige Haand, har jeg indvendig befundet mig særdeles vel den hele Tid i Udlandet, og især har jeg bestandig sørget for, at jeg ikke skulde faa min Mave fordærvet; men dog skulde det ske den samme Dag, som jeg løb for at faa vores Passe i Stand; jeg tror, et Stykke Melon gav Anledning dertil, og for megen Anstregelse forværrede det. I seks Dage har jeg haft en overordentlig Diaré og Inflammation i Maven og maatte drikke koldt Vand hele Dagen. Paa tredje Dagen var jeg saa mat, at jeg næppe kunde gaa, og det har pillet mig dygtig af. Schwartz har maattet løbe Ærinder for mig, og Hjort havde den Bestilling at varme Servietter i Kaminen. Nu er alt godt igen, og paa Søndag den 1ste Aug. rejser vi til Bryssel. Vi havde i Forvejen ondt ved at bestemme os, om vi skulde blive denne Uge for at se Julifesten, men vare dog blevne enige om at rejse, da ingen af os synes mere om Parisernes Fjas. Den første Festdag blev til intet, da Kongen ikke mere tør lade sig se ved Revuen; den anden, som er Sørgefest, laa jeg endnu eller rokkede i mit Kammer, men igaar, som var den tredie, fik jeg Lov at gaa ud og saa det vigtigste, hvilket jeg vil beskrive Dig lidt, for at Du ikke skal sige, at jeg aldrig har skreven Dig sligt til.

Paa et Stykke af Seinen, der er saa bred mellem Bredderne som Kongens Nytorv og nogle Tusind Skridt lang, blev holdt alle Sorter Øvelser, som var ret smukt. Først roede en Del Baade om Kap. Dernæst var der paa et stort Skib anlagt adskillige Stænger saa store som Master paa skraa ud over Vandet, hvorpaa man skulde gaa ud til Enden; andre Stænger vare indsmurte med Sæbe, som de skulde klatre op paa; naar en naaede Maalet, blev der skudt, og han fik en Præmie. Tværs over Skibet laa en lang Bjælke skraat nedad mod Vandet; paa den laa der en Sadel, som ved en Mekanik blev trukken op, men løb let ned ad; paa denne satte Vædderne¹⁾ sig med et

¹⁾ De væddende.

Spyd i Haanden, og idet den løb ned, skulde de træffe et vist Punkt; men just paa samme Sted var en Stopper, som standsede Sadlen saa pludseligt, at ikke hver tyvende traf, men fløj langt ud i Vandet — og saaledes gik det med alle Øvelserne. Det smukkeste var en Kamp mellem en Del Baade, der i to Partier sejlede mod hverandre; paa hver var en Ophøjning, hvorpaa stod en Mand med en Lanse med en Plade paa Enden. I Fægtningen stødte de hinanden med denne for Brystet, indtil en faldt i Vandet og maatte svømme i Land, medens hans Modstander dansede og svingede med sin Lanse. Det hele Omfang var særdeles smukt dekoreret, med Loger, Fanestænger o. s. v., og paa den ene Bro ved Enden var bygget et helt Slot som Dekoration, hvilket om Aftenen brændte i et Fyrværkeri, der var saa stort, at det næsten var rædsomt. I Fyrværkeriet gik tre Balloner op, som underneden havde Indskrift 27de, 28de, 29de¹⁾ med bengalsk Ild. Paa andre Steder var der overalt Narrestreger for, som Regeringen alt bekoster, saasom Theater, hvor der vistes Felttog af Franskmændene imod Tyrkerne, en Stang til at klatre opad og en Ballon, hvori en Dame gik op — men nu faar Du ikke en Snus mere af den Sovs, for jeg har ærgret mig skændigt over, at jeg ikke i 8 Dage har gjort Gavn og dag skulde gaa for at se sligt. Dog maa jeg tilstaa, det er det eneste [af den Slags], jeg endnu har set, som interesserede mig, thi ellers er al deres Fornøjelse flov og ækel²⁾.

D. 1ste August Morgen Kl. 6. I dette Øjeblik er jeg færdig med at indpakke mit Tøj; i Dag rejser vi til Bryssel. Jeg er ret glad ved, at det er et Skridt hjemad; gid jeg nu maa finde et Brev fra Dig i Iserlohn, thi jeg længes efter at høre, hvordan det er med Din Haand. Vil Du hilse Mohr, at jeg har hørt paa Uhre: et godt Værk, hvorfor han kan garantere, koster 36 Frank med Skive, de aller bedste saakaldte Ponce koster 44. Hvis han straks behøver nogen, kan han blot skrive til Kommissionær Wilkens, rue du Temple No. 40, som er min gode Ven; han kan ganske sikkert forlade sig paa ham, thi de fleste af den Sort er Snydere. Jeg faar selv et Værk hjem og

¹⁾ De tre afgørende Dage i Juli-Revolutionen 1830, som afsatte Huset Bourbon og gjorde Ludvig Philip af Orléans til Konge.

²⁾ Ved hans følgende Besøg i Paris lyder Dommen meget mildere.

en Del Tegninger paa Uhre. Vil han have hele Taffel-Uhre og troer, det vil være for sildigt, naar jeg kommer, kan han ligeledes blot opgive Størrelsen eller Prisen.

Jeg har intet købt saa længe, og Sygdom har trukken¹⁾, saa jeg maa være glad, om jeg kan naa hjem. Hvis jeg havde været ene, havde mit Ophold aldrig været mig saa dyrt, men jeg har igen haft Fornøjelse og Nytte af deres Anbefalinger²⁾, saa det aldrig kan fortryde mig, at jeg tog de unge Mennesker med. Alt, hvad jeg sender herfra, adresseres til Hjort, men aabnes ikke, før end jeg kommer, da jeg vil se at faa det toldfrit indført. . . . «

Bryssel d. 3die Aug. 1837.

»Kære Kone!

Efter at have kørt i 30 Timer kom vi i Aftes hertil; Du tror ikke, hvor det glædede mig, at det nu gaar hjemad. Jeg tilstaar Dig, at skønt jeg daglig længes efter Dig, er mig dog ingen Tanke kærere end at se min lille søde Tøs, og saa ofte tænker jeg mig det Øjeblik, da hun genkender mig, og hvor lykkelig jeg vil være ved at være imellem de uskyldige Væsener, som er mig saa kære. Vi har ret moret os herligt i Dag; vi tog os en Lejetjener, som har viist os om; Bryssel er omtrent saa stor som Kjøbenhavn, men den venligste og renligste By, jeg endnu har set. Først var vi i alle Kirkerne og i et Palais, hvor der var et Billedgalleri af lutter udmærkede hollandske Malerier, i Kunst-Akademiets Gallerier og i et Galleri for Industri, som er det fuldstændigste, jeg nogensinde har set. Der var en overordentlig Mængde Modeller, fra Plove, Broer, Skibe. Vandværker indtil de aller fineste, og saa hensigtsmæssigt for enhver Videnskab, at det maa være let her at lære sligt. Desuden var vi i et lithografisk Institut, hvortil hører Museum og Drivhuse. Man ser her alle Vegne interessante, men skrækkelige Spor fra Revolutionen. Flere Huse, som vare skudte ned, er endnu ikke opbyggede. Her er en Park eller Have med Alleer midt i Byen, hvor de især har kriget; naar man betænker, at de fleste Kanonkugler er gaaede langs igennem Alléerne, hvor

¹⁾ Penge.

²⁾ ☉: af dem, de var anbefalede til.

Folket var opstillet, kan man nok tænke, hvor mange der er faldne, thi man ser hundredvis Huller i Træerne; ofte har et Træ 6 à 8. I et Hus lige før Udgangen, som næsten er skudt ned, regner man, at der skal være kommen 200 Kugler.

D. 5. August Morgen Kl. 5. Vi havde igaar ret en interessant Dag. Om Morgenen var vi i det lithografiske Institut for ret at se, naar de arbejdede. Derpaa var vi i et Palais, hvor der var en Del antikke Malerier, Broncer, Vaser o. s. v. Vi vare i et Fabrik, hvor man kniplede lutter Fjas, hvoraf jeg maatte købe lidt. Nu kørte vi udenfor Porten og saa et Fabrik, og derpaa saa vi den botaniske Have og Drivhuse. Efter at vi havde spist, kørte vi med Dampvognen¹⁾ 5½ danske Mil til Antwerpen, hvor vi var oppe i det højeste Taarn, over 600 Trappetrin. Det var en herlig Udsigt og især interessant at blive viist de forskellige Steder, hvor Krigen blev holdt. Da det var Fredag, morede det os at gaa i tre Kirker, hvor der var skønne Malerier, og da man er erkekatholsk, var det ret interessant, især for de andre; thi i Frankrig kender man ingen Religion. Det var ret interessant i tre Timer at opholde sig imellem Folk, der sjælden forstod andet end Hollandsk²⁾. Klokkeren 7 kørte vi omtrent 400 Personer og kom Kl. 8¼ til Bryssel. Henad satte vi os nærmest Maskinen, hvilket er meget ubehageligt, thi foruden en Larm, at man ikke kan tale sammen, faar man Øjnene fulde af Aske, og ser man for meget tæt ved Siden af Vognen, gør det ondt i Øjnene af Farten; thi alle Gensstadene ser blot ud som Striber. Da vi mødte en anden Dampvogn, var det umuligt paa 2 Alen at skelne Menneskene fra hinanden; alt saa ud som en mørk Stribe. Da vi kørte henad, havde vi Vinden paa Ryggen, og dog syntes man, det blæste temmelig stærkt forfra. I Dag kører vi til Lyttich.

Iserlohn den 20. Aug. Dette stakkels Brev har maattet ligge saa længe, fordi jeg havde troet længe før at været her. Jeg vil nu blot fortælle Dig Resultatet af Rejsen, takke Dig for Dine

¹⁾ Af de følgende Oplysninger kan man slutte, at »Dampvognen« var et virkeligt Jærnbaneog, hvad man først 10 Aar senere fik at se i Danmark (Kjøbenhavn—Roskilde). — Rejsen fra Paris til Bryssel var med Diligence.

²⁾ Flamsk.

to Breve og sige Dig, at imorgen rejser jeg til Braunsweig og de andre til Hamburg. Den 29. eller 30. haaber vi at være sammen i Lybek, og saa veed Du bedst, hvad Dag Dampskibet kommer derfra. I Lyttich er der betydelige Fabrikker, som vi gerne havde set, skønt de ikke egenlig hører til vores Fag; men skønt vi var der to Dage, fik vi ikkuns lidet at se, og tænk Dig, i Gæstgivergaarden fik jeg en Bakke at se, som var trykket med flere Variationer, saa at det saa ud til, at den var gjort paa samme Maade, som jeg har taget Patent paa. Da der hverken i Frankrig eller England eksisterer sligt, kan Du nok tro, jeg blev nysgerrig; men da det ikke var mig muligt at faa opspurgt, hvorfra de kom, og man ligeledes gjorde Nar af Hjort, blev vi gal i Hovedet og tog om Aftenen Kl. 10 paa Vej til Aachen. Her saa vi adskillige nyttige Fabrikker, og jeg fandt en Del trykkede, lakerede Arbejder, men man vilde ikke sige, hvorfra de kom. Dog fik jeg at vide, at de blev gjort enten i Köln eller Koblenz. Vi kom til Köln og fandt intet, men hos en Lakerer forlangte jeg udtrykkelig pressede og trykkede Bakker. Manden undskyldte, at han ingen Arbejder hentede fra Koblenz. Vi maatte nu gøre $15\frac{1}{2}$ Mil frem og tilbage endnu for — ikke at komme ind i Fabrikket. Opfindelsen er aldeles ny og holdes aldeles hemmelig. Jeg købte atter en halv Snes Stykker og fortryder ikke min Rejse; thi skønt det vistnok er fortrydeligt, at just nu et saadant Fabrik skal begynde paa en Ting, som har kostet mig saa meget Hovedbrud, haaber jeg at spare en Del Lærepenge ved det, jeg har set. Og da jeg jo dog var noget frygtsom, om det vilde vinde Bifald eller være ret praktikabelt, var det mig en Glæde at høre, at de ikke kunde skaffe saa meget færdigt, som der blev forlangt. Fra Aachen i Rhinegnen og heromkring er overalt dejlige Egne, og man drikker noget, som kaldes Rheinwein, som ikke er for Katten; her især bliver vi hver Dag indbudne og maa drikke som Svampe. Vi har krydset 6 à 8 Fabriksbyer her omkring; somme Steder har man taget os ved Næsen, men vi har gjort ligesaadan andre Steder. Vi har nu været her 5 Dage og set mange Fabrikker. Da der i Braunschweig er et stort Fabrik af Bakker, tør jeg ikke andet end at tage det med; men vores Kasse har det daarligt, og derfor synes jeg, det er bedre, de andre straks gaar til Hamburg og Lybek, hvor de har Affærer. Isen-

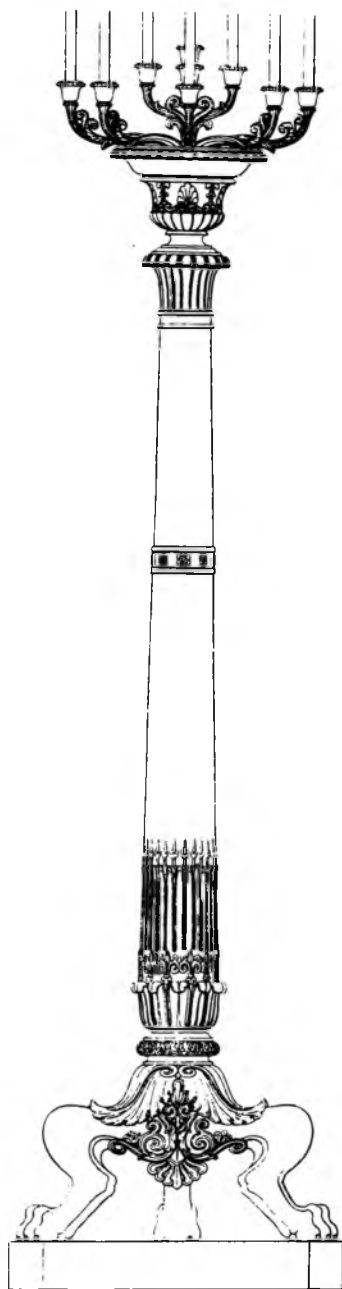
kræmmer Winther med Kone og Svigerinde boede igaar lige over for os, og Silkekræmmer Holm med Kone et Par Timer senere. Paa vores Valfarter her omkring har det interessanteste været mig en Drypstens-Hule, som vi var i. Men Du undskylder, at jeg ikke kan skrive meget om sligt, thi jeg har nu 4 tykke Skrivebøger fulde af Tegninger og Beskrivelser over Maskiner og maa ofte bryde mit Hoved nok dermed. Jeg haaber derfor, at jeg dristig kan gaa alle Sludderhoveder i Møde, som synes, at jeg kommer for tidlig hjem; thi jeg har opfyldt min Pligt. I de sidste otte Dage, førend jeg kom her, længtest jeg saa inderlig efter Brev og blev derfor saa glad ved min Ankomst, da jeg fik det. Dagen efter fik jeg Dit sidste Brev, hvorfor jeg maa staa i Gæld til Dig. Det er vel det bedste at udsætte med Værelserne, hvad der kan, til jeg kommer. Lev vel, Du dyrebare Kone, jeg skriver nu ikke mere, men vil snart være lykkelig ved Din og Glutternes Side.

Din J. Dalhoff.«

En Del af Udbyttet fra denne Rejse kan vi finde i »Haandbog for Juvelerere, Guld- og Sølvarbejdere o. s. v.«, udgivet 1839 af T. B. Hinnerup, hvem vi kender fra tidligere Breve, og som nu er bleven Møntguardein. Flere af Billederne, i Kobberstik, betegnes som afkopierede fra D.s sidste Rejse (1837). Paa denne, navnlig i Paris, havde D. ogsaa faaet bekræftet sin Fremgangsmaade med Sølvarbejder, nemlig »ikke at have saa meget blankt paa dem til at forstyrre Konturerne og giver for stærk Modsætning til det mattede, men heller gøre dem helt matte med flerfarvet forgyldte Ornamenter.« (S. 585). — Af ældre Datum er derimod de Meddelelser, Dalhoff har givet om »Højætsekunsten«, som han har »bragt til stor Fuldkommenhed«. »De antikke Arbejder, især i Broncer, fremvise en Frihed i Bevægelse og Forsiringer, som er anbragte derpaa i en saadan Mængde, at man let maa antage, at de ikke er frembragte ved Graving, Drivning eller Cicelering, hvilken Anskuelse Hr. D. har fundet at bekræfte sig ved at studere adskillige Slags antikke Arbejder, ligesom og ved de Forsøg, han selv har anstillet i Sølv som i Bronze. Hovedfordelene ved Ættsning er: 1) at en Vase eller andet Arbejde kan være drejet, tryk-

ket eller slaaet aldeles i den Form, den skal have, uden at forandres ved at ornere; 2) ved at ornere Arbejdet med en paa-malet Ætsgrund kan man bedre overveje Forholdene og se, hvorledes de tage sig ud, imedens alt endnu er til at forandre, og til frie Ornament er Penslen naturligvis bedre skikket end Meislen, Gravstikken og Punslen; 3) Kar og andre Genstande kan derved holdes glatte paa den modsatte Side; endelig 4) er Ætsning en saa hurtig Maade, at Hr. D. antager, at man næsten vilde være i Stand til at danne Ornament hurtigere i Metal end i Træ, saavel i Henseende til de fineste Forsiringer som til ophøjede Ornament af indtil 1 Lin. Højde.« — Der meddeles ogsaa Opskrifter af D. paa Ætsgrund og Ætsvand.

Inden vi gaar over til det næste Afsnit, maa vi kaste et Blik paa en Skildring, der netop vedrører Guldsmedmesteren D. og denne Tid, det eneste literære Mindesmærke fra nogen af hans Læredrenge. Det staar i »Museum, Tidsskrift for Historie og Geografi«, 1893 2. Halvbind, og hedder: »En dansk Haandværkssvends Oplevelser i Aarhundredets Midte«, af fhv. Guldsmed Carl Krestensen. Hans Guldsmedliv begyndte, da han efter Paaske 1838 kom i Lære hos »den allerede dengang meget bekendte, udmærket dygtige Guldsmed J. B. Dalhoff«; han taler ogsaa siden om »hans eminente Dygtighed i alt, hvad han foretog sig, hans store Geni og driftige Aand.« Men selv har han meget at klage over Forsømmelse og ilde Behandling i de to Aar, indtil han med Værkstedet gik over til A. Jacobsen. Dertil kan nu straks mærkes, at netop den Tid, da Dalhoff var overfyldt med Tanker og overanstrengt med Arbejde i disse Overgangens Aar, var særlig uheldig for en Dreng at komme i Lære hos ham. Dernæst at en Lærlings Stilling dengang just ikke var af de behageligste; man mindes Mesterens Udtryk »solgt for fem Aar« om hans egen Læretid. Ogsaa Læredrengs-Sangen: »Min Mester er en farlig Himmelhund; . . . tit ufor-skyldt jeg en paa Ho'edet faar, naar alting ham ej ret for Ho'edet staar«. Men naar man læser Skildringen, faar man ogsaa Indtrykket af, dels at Lærlingens Fantasi ved ofte at fortælle disse Træk har skærpet baade Konturer og Farver,

En af de 8 Kandelabre til Christiansborg Slot (nu paa Amalienborg), der udgik fra Knuds og Jørgens Værksted, men som Knud i Brev til Jørgen kalder »Dine« (S. 145). Gengivet efter Hetsch: Fortegninger for Haandværkere.

dels at han selv ingenlunde var fri for Skyld i den Behandling, han fik haade af Mester og alle de andre ene med Undtagelse af Jacobsen, der »straffede med Trusler om forfærdelige Torturer«, men sjælden lod Gerning følge paa Ord. Drengen var en forkælet lille Fyr, der »havde tænkt sig Guldsmed-Professionen som fin og pæn« og forargedes ved at finde »nogle Svende og Dreng, snavsede og sorte som Mester selv« og Værkstedet som et »stort, sort, koldt og uhyggeligt Rum«. Han havde smaa Kræfter, men næppe heller megen Lyst til Arbejdet, og har sikkert brugt det ikke ringe, men noget kaade Vid, hvorom hans Skildring vidner, paa en Maade, som ikke har vundet ham Venner. Derimod har han straks faaet det hele saaledes i Vrangstruben, at han ikke har kunnet forstaa den godmodige Humor i Mesterens Ytring, da han blev bragt ham af Skipperen fra Nykjøbing: »Er det *den* lille Genstand, hvad skal jeg bruge ham til?« Man vil da næppe tage det altfor alvorligt med hans Klager eller de Gyseligheder, han fortæller. Men for Dalhoffs Minde, ogsaa som Læremester, er der Vidnesbyrd nok, der viser i helt anden Retning — ikke alene i Beundring, som ogsaa denne maa yde ham, men i Taknemmelighed og Kærlighed: A. Jacobsen, P. Hertz, A. Michelsen, Hinnerup, Saabye, hvad enten de har lært af ham paa Værkstedet eller paa Akademiets Modellerskole — for adskillige det første Skridt paa deres Kunstnerbane. Han kunde ogsaa med særlig Glæde se paa deres Værker, f. E. H. C. Andersens Billedstøtte i Kongens Have og sige: »Det har en af mine Haandværksdreng gjort!«

IV.

INDUSTRIFORENINGENS STIFTER OG THORVALDSENS MEDARBEJDER.

FORUDEN alt, hvad vi af de meddelte Breve kan se, at Dalhoff har hjemsendt og medbragt fra Rejsen 1837, havde han ført noget med sig til sit Fædreland, hvorom han intet skrev, men som vel nok var det mest værdifulde, skønt det gik toldfrit ind. Det var nemlig en *Tanke*, ja en frugt bærende *Idé*, tilført ham udefra paa meget tilfældig Maade, men hos ham faldet i velberedt Jord¹⁾.

I Köln var han inde hos en Barber²⁾, hvor han vel har siddet og lyttet til de andres Tale. Den drejede sig om en »Industrieverein«, der nylig var blevet dannet, og som han saa skaffede sig nøjere Besked om. Her løstes hans bundne *Tanke*, den længe følte *Trang*. Mærkeligt nok, at han ikke før har hørt det Navn, siden Stockholm alt i nogle Aar havde haft en Industriforening og flere tyske Byer endnu længere. Men netop nu slog det ned i ham: en *Industriforening*, ikke afhængig af de gamle *Lav*, men som en ubunden Sammenslutning med frie *Vingeslag* til at løfte sig op og se ud over *Skranker* og *Grænser*, for at tilegne sig

¹⁾ C. Nyrop: Industriforeningen i København 1838—1888; jfr. Foreningens egne Meddelelser: Industriforeningens Tidende 1838—40, Quartalsberetninger 1841—65; Maanedsskrift udg. af Indf. 1866—1884; Tidsskrift for Kunstindustri 1885—99; Indf.s Tidsskrift.

²⁾ D. lod gerne kun Underskæget staa, skønt han gentog Thorvaldsens Ord, at det egentlig var urimeligt, at Mænd lod Skæget rage for at se ud i Ansigtet »som gamle Kærlinger!«

alt nyttigt og godt fra alle Sider og sætte det i Værk til fælles Fremgang og til Fædrelandets Tarv og Ære! Naar Haandværket afhænger af den enkeltes personlige Arbejde, tager Industrien Maskinerne til Hjælp og fremstiller i Mangfoldighed de samme Genstande, som da ogsaa ved deres Prisbillighed kan komme i de manges Besiddelse til Nytte og Pryd for de tusinde Hjem. Paa sin første store Rejse havde han uddannet sig i Haandværk, de to følgende i 1835 og 1837 var viet til Industri: Fabrikkerne med deres store indelukkede Arbejdsrum, der kunde gemme saa mange Hemmeligheder, som det netop galdt at finde ud, for at de kunde nyttes hjemme. Paa sine Rejser havde han søgt Kunsten som aandelig Næring, aftenet Vaser og alle Slags Kunstværker som en Lise fra alt det mekaniske. Men det er, ligesom han nu snarere skyer, hvad han paa sin første Rejse nær havde brændt sig paa. Han *vil* være en Haandens Arbejder, kun ikke spærret inde i et snævert Fag eller lænkebundet til gamle Arbejdsmaader og Værktøjer. Den vilde Jagt, han paa sin sidste Rejse havde holdt paa de pressede og lakerede Bakker, bragte næppe ham selv større Fordel; som en ægte Jæger, for at blive i Billedet, spurgte han mindre om, hvem der fik Byttet — han skænkede siden de der indkøbte Sager til Industriforeningen — end om han ramte Maalet. Men heller ikke Jagten vilde han forbeholde sig selv; hver en fremadstræbende flink Landsmand vilde han gerne have med til at nyde dens frie Lykke.

En praktisk Idé kunde ikke blive gammel hos denne energiladede Mand, inden han maatte søge at faa den virkeliggjort. Og Vilkaarene derfor var just tilstede. Vi har hørt om de Fremskridt, der var gjort imod en bedre Uddannelse af Lærlingene. Men baade Svende og Mestre fik sammen med andre Medborgere Gavn af de Forelæsninger, som med Støtte af Reiersens Fond var begyndt allerede for en Snes Aar siden bl. a. af H. C. Ørsted og siden 1823 fortsat i det af denne stiftede »Selskab til Naturlærens Udbredelse«, der efter sit Program netop skulde udbrede »Kundskab i den eksperimentale Naturvidenskab, især anvendt paa de borgerlige Erhvervsgrene« bl. a. ved »at skaffe Efterretning om,

hvor de bedste raa Materialer til enhver Tid kunde erholdes, og afgive Betænkning om, hvad der kan bidrage til de færdige indenlandske Fabrikaters bedste Afsætning«. Dalhoff var, vel i en Menneskealder, Medlem af dette Selskab og fulgte gerne dets Forelæsninger, især efter at disses Tid var blevet lagt saapas sent Søndag Formiddag, at han med sine Børn baade kunde naa Gudstjenesten i Slotskirken og Foredragssalen mod St. Pedersstræde i den polytekniske Lærestalt¹).

Dennes Oprettelse i 1829 med Ørsted som sin første Direktør var jo en meget vigtig Begivenhed for den danske Industri. Den skulde uddanne »Mænd, der kunde blive fortrinligt brugbare til visse Grene i Statens Tjeneste, saavel som til at forestaa industrielle Anlæg«. I de med den forbundne Værksteder oplærtes ogsaa unge Mennesker, der »vilde opofre sig for Haandværksstanden«. Haandværk, oplyst og ledet af Videnskab, det kunde blive Industri. — Med dennes Udvikling hos os gik det rigtignok ogsaa meget smaa!. Staten havde i sine foregaaende Velmagtsdage sat en Mængde ofte store Fabrikvirksomheder i Gang, men med lidet Held. Dens Silkespinderier »spandt ikke Silke«, og den eneste Levning af disse Statsfabrikker, udenfor det militære Omraade, er vel den kongelige Porcellænsfabrik — som privat Aktieforetagende. Den enkeltes Foretagsomhed og Interesse trives bedst uden offentligt Formynderskab. Men hin Tids for os ubegribelige Fattigdom var jo ogsaa en mægtig Hindring. 1790 fik Danmark sin første Dampmaskine, paa Holmen. 1823, en Menneskealder efter, var der endnu kun 5 foruden 1 paa vort første Dampskib. Seksten Aar senere var Tallene dog stegne til 23 paa Land og 8 paa Søen. Til denne langsomme Fremgang bidrog ogsaa Lavene alt, hvad de kunde. Lektor Wilkens, der som polyteknisk Kandidat skulde være fritaget for Lavsprøver, vilde 1835 oprette en Sømfabrik; det blev da forlangt, at han først skulde aflægge Prøve i Smedning og, da Fabrikken ogsaa skulde lave sine egne Pakkasser, tillige i Tømring og Arkitektur!

¹) Senere Universitets-Annekset (Studiegaarden); Indgangen var ogsaa dengang i Studiestræde.

Men Frihedstrangen rørte sig ogsaa. Politiske Foreninger taaltes ikke; saa fik Orla Lehmann i 1836 dannet en »Læseforening« med »bekvem Adgang til almenyttig og almeninteressant Læsning for alle Stænder, men især for den næringsdrivende Borger«. Blade og Tidsskrifter var fremlagte, men der var ogsaa Anledning til at høre Foredrag og deltage i Samtaler, da Foreningens »Formaal, Almendannelsens Fremme, væsenlig indbefattede Bestræbelsen for at tilvejebringe en Oplysningen befordrende Tilnærmelse imellem de forskellige Stænder«. Et ældre »Læseselskab for Kunstnere og Haandværkere« fik man siden til at arbejde sammen med Industriforeningen ved at de dér holdte Tidsskrifter ogsaa fremlagdes i denne. En anden Forening, »Selskabet for indenlandsk Kunstflid«, der længe ikke havde ladet høre fra sig, fik og fulgte det Raad, at overgive sine Efterladenskaber til »det Selskab, som et Rygte siger, agter at etablere sig til Industriens Fremme«. Det samme galdt om en »Kommission for Udstillingen af indenlandske Industriprodukter i Kjøbenhavn«, der under Ledelse af Mænd som Ørsted, Hetsch og Jonas Collin havde afholdt saadanne Udstillinger paa Charlottenborg i 1834 og 1836.

Ret mærkeligt er et Stykke af en R. S. (Lærer Rasmus Sørensen?), optaget i Kjøbenhavnsposten 10. August 1837: »Forslag til Oprettelsen af et Selskab til Industriens yderligere Fremme hos os«. Det er altsaa kommet frem, medens Dalhoff var paa Rejse, men dets Indhold er meget spinkelt, nemlig kun at ville hjælpe Købere til at foretrække de ægte, solide, hjemmegjorte Varer for Udlandets billigere, men ogsaa ringere Frembringelser. Hvis der er blevet taget noget som helst Hensyn dertil, skulde det være med Planen om et for alle tilgængeligt Ugeblad, som den danske Industriforening virkelig begyndte med. —

Da Dalhoff kom hjem i September 1837 med sine to prægtige unge Følgesvende, Christian Hjorth og Adam Schwartz, har han vel først talt med deres Fædre og andre af sine Venner og Standsfæller, men snart har han søgt en naturlig Støtte i den polytekniske Lærestalts Ledere, hos hvem han ogsaa var vant til ikke blot at hente, men ogsaa give Raad: maa-

ske Ørsted først, der dog ikke turde paatage sig mere end at lægge sit Navn til, men iøvrigt har henvist ham til Forchhammer. Med denne havde Dalhoff jo været sammen i England, og fik han end ikke just ved den Lejlighed saa meget ud af ham, som han havde ventet, vedblev der dog et uafbrudt Samvirke imellem dem lige indtil Forchhammers Død 1865. Hans videnskabelige Fag, Chemi og Jordbundslære, førte ham ind i industrielle Interesser, hvor han ofte kunde nytte den praktiske Mands Erfaringer og Prøver, medens denne havde mindst lige saa megen Gavn af den udmærkede Videnskabsmands Kundskaber. Han fik det da ogsaa meget saa, at Professor Forchhammer kom til at stille sig i Spidsen for Foretagendet. Thi, enten nu ogsaa dette hang sammen med hin Oplevelse i Paris eller ej, selv vilde han træde saa lidt som muligt frem, ja helst — og det var nær lykkedes ham, som man ser af de usikre og ubestemte Udtryk, hvori der gerne er blevet talt derom — skulde slet ingen vide, at han havde noget Faderskab til en saa stor Institution. — »Det er da kun godt, at ingen veed det!« kunde han sige til sine Børn, naar de mente, at deres Lilleput-Bedrifter ikke blev tilstrækkeligt paaskønnede. Han staa*r aldrig* som Formand, enten for Bestyrelsen eller noget af dens Udvalg, selv om det kunde være ham, der gjorde langt den største og vigtigste Del af Arbejdet. Ikke synes, men være!

Saaledes var han tilsyneladende heller ikke med i det Udvalg, der affattede Indbydelsen baade i dens foreløbige og endelige Skikkelse. Vistnok ved Slutningen af 1837 havde Forchhammer faaet samlet et Antal Mænd »for at stifte et Selskab, hvis Øjemed er at fremme Industrien i Danmark«, nemlig (i Bogstavorden): Conferentsraad *Collin*, Guldsmedmester *Dalhoff*, Mechanicus *Gamst*, Etatsraad *Garlieb*, Naalemagermester *Hjorth*, Mechanicus og Bøssemager *Hansen*, Urmager *Kyhl*, Jern- og Metalstøber *Lunde*, Kammerraad (Docent) *Michelsen*, Blikkenslagermester *Meyer*, Voksdugsfabrikant *Meyer*, Urmager *Mohr*, Kunstdrejer *Schwartz*, Guldsmedmester *Schrøder* og F. selv. Hertil fik han endnu 4 Mænd: Etatsraad *Ørsted*, Tømrermester *G. Breede*, Bagermester *A. Scherfig* og Snedker-

mester A. C. Olsen. Blandt disse fordeltes i Grupper til Bedømmelse og Ændring det første Udkast, dateret 27. Febr. og underskrevet af Forchhammer, Gamst og Garlieb.

Trods denne Underskrift kan en nøjere, fortrolig Granskning næppe andet end finde selve Dalhoffs Tanker og Udtryksmaader deri, ja saa udpræget, at man gætter paa en »Urtekst« fra hans Haand, rettet og glattet af en mere cancellikyndig Pen. I al sin Bredde fortjener den derfor at aftrykkes her. Nogle Vedtegninger skal fremhæve og klargøre de mest karakteristiske Steder.

For nogle Aar siden traadte en Commission sammen i Kjøbenhavn for, understøttet af Kunstakademiet, det kgl. Landhusholdningsselskab og Selskabet for Naturlærens Udbredelse, at foranstalte Udstillinger af danske Industri-Produkter. Det betydelige Antal Genstande, som vore industrielle Medborgere indsendte til de 2de Udstillinger i Aarene 1834 og 1836, og den store Interesse, Publikum tilkendegav ved et over al Forventning talrigt Besøg, beviste, at Commissionen havde afhjulpet et almindeligt følt Savn¹⁾. Denne Commission har nu opløst sig, men har man allerede tidligere følt Nødvendigheden af Udstillinger, saa er det meget sandsynligt, at man nu vil føle den i endnu langt højere Grad, da allerede nogle af Udstillingernes gode Frugter begynde at vise sig. Desuden er Udstillingerne ikkun eet af de mange Midler, hvormed Industrien kan og bør hæves og fremhjælpes hos os, og Undertegnede ere derfor fremtraadte for at stifte et *Selskab til Industriens Fremme i Danmark*²⁾. Kunstakademiet har næsten i et Aarhundrede stræbt at udvikle Kunstsansen hos Nationen, og dets Indflydelse paa de Industrielles kunstneriske Dannelse er stor og iøjnefaldende. Landhusholdningsselskabet har sin Rod i Nationens store Interesse for Ager-

¹⁾ J. B. D. havde taget virksom Del i disse to Udstillinger: 1834 udstillede han en Knæpresse, en Del Stempler og en Sølvpokal, i 1836 en Kaarde med Sølvskede, en Sølvvase og Prøver af pressede Jærnborter. Idet Kommissionen opløser sig og overdrager den nye Forening sine Ejendele, arver denne ligesom Repræsentationen af de 3 Institutioner, som havde støttet den, og hvoraf han selv tilhører Kunstakademiet som Lærer, Collin er Præses for kgl. Landhusholdningsselskab, og Forchhammer og Ørsted staar i Spidsen for Selskabet for Naturlærens Udbredelse. Men idet han udførligt skildrer deres Virksomhed, vil han paavise, hvor meget selve Industrien ligesaavel behøver *sit* særlige Organ.

²⁾ Den landsomfattende Benævnelse kendetegner Landsbysønnen, der nødtigt nøjes med det »i Kjøbenhavn«, der senere blev vedføjet Industriforeningens Navn, da den fik Efterfølgere og Navner i flere Byer.

dyrkningen og sin store almindeligen anerkendte Fortjeneste i dens Befordring og Udvikling. Selskabet for Naturlærens Udvikling har det skønne Formaal at bidrage til alle Klassers naturvidenskabelige Dannelselse, og de Industrielle høste tillige med andre Medlemmer af Samfundet Nytte af dets Foredrag saavel i Kjøbenhavn som i Provinserne.

Vort Selskabs vigtige Formaal vil derimod være at virke mere umiddelbart paa den fædrelandske Industri, især ved de Industrielle selv¹⁾, og det vil saaledes ved Hjælp af Meddelelser imellem Medlemmerne søge at udbrede i Særdeleshed praktiske Kundskaber og theoretisk Viden. Uden at man vil forsøge at paalægge nogen at meddele de Erfaringer, som han maaske ønsker at benytte udelukkende for sig selv, haabe vi, at det vil lykkes vort Selskab at overbevise Medlemmerne om, at frie, uforbeholdne Meddelelser ville være til alles Fordel²⁾ og vi anse derfor Samtaler, Forevisninger af interessante Genstande og enkelte Foredrag for meget vigtige Midler til Opnaaelsen af Selskabets Øjemed. Skulde et betydeligt Antal Deltagere skænke Foretagendet sit Bifald, da vilde Selskabet være i Stand til ogsaa paa anden Maade at virke paa en større Kreds og mere umiddelbart paa hele Landets fremskridende Industri, nemlig ved *trykte Meddelelser*, hvis Indhold foruden Beretninger om Selskabets Virksomhed fornemmeligen vilde blive *techniske almenyttige Efterretninger fra Ind- og Udlandet, en Oversigt over Fædrelandets og fremmede Landes Industri, Bedømmelse af nye Opfindelser og Forbedringer m. m.*³⁾.

Det er hyppigen Tilfældet, at den Industrielle, som ønsker at optage Forbedringer, der andensteds allerede ere fundne at være hensigtsmæssige, maa opgive Planen eller udføre den ufuldstændig af Mangel paa de specielle Kundskaber dertil. I saadanne Tilfælde vil Selskabets Indflydelse vise sig meget heldbringende, idet det ved forenede Kræfter vil være i Stand til paa en tilfredsstillende Maade at besvare de i saa Henseende indkommende Spørgsmaal⁴⁾.

Selskabet vil ved Prisspørgsmaal og Belønninger kunne fremme i Særdeleshed Industrigrene, som efter naturlige Forhold skønnes at kunne trives hos os, og vi tør haabe, at Selskabet, naar det først har konstitueret sig, vil faa Tilladelse til at foranstalte Udstillinger

¹⁾ Især ved de Industrielle selv og de følgende Udtalelser er ikke til at tage fejl af. Indbyrdes Hjælp til Selvhjælp skal føre Standen frem.

²⁾ I det dobbelte Hensyn til at kunne beholde noget for sig selv og dog hjælpe hverandre frem ved aabne Meddelelser genkender vi ogsaa Manden.

³⁾ Næst efter Selvsyn (Forevisningerne) satte han megen Pris paa det trykte Ord, som han fik bl. a. i tyske Journaler og Bøger.

⁴⁾ Baade som Spørger og Besvarer havde han Erfaring derom.

af Landets Produkter og Fabrikater til passende Tider, og paa denne Maade befordre Kendskab til disse Genstande og forøge deres Afsætning, et Øjemed, der ogsaa med Held ved den oven anførte Kommission ved Bortlodning er opnaaet¹⁾.

For at bestride Omkostningerne foreslaas der et Kontingent af 2 Rbdl. om Aaret, og vi haabe, at det derved ogsaa vil blive muligt for den mindre formuende at tage Del i en Forening, som vil være fordelagtig for dens Medlemmer og gavnlig for det hele. Det er vor faste Overbevisning, at ligesom den første Begyndelse til vort Selskab er gaaet ud fra næringsdrivende Borgere, kan det ikkun trives, naar denne Klasse af Samfundet skænker vor Plan sit Bifald og med Kraft og Iver understøtter vort Foretagende; men vi nære ogsaa det faste Haab, at et stort Antal Medlemmer af alle Stænder i Staten vil gøre det muligt at give Selskabets Virksomhed den Udstrækning, som ikkun kan opnaaes ved en Forening af mange Kræfter²⁾.

Det synes at være dette Udkast, der ligger til Grund for en Artikel i det af C. N. David udgivne Ugeblad »Fædrelandet« af 17de Marts 1838, idet Foreningen ogsaa heri ses som en Fortsættelse af hin Kommission, og der betones, at Foretagendet udgaar for største Delen fra de Industrielles egen Klasse. Men hvad der hverken staar nævnt i det første eller sidste Udkast, læser Forfatteren (Orla Lehmann?) mellem Linierne, nemlig Bekæmpelsen af det gamle Lavsvæsen med dets Lavsaand, og han fremtører et slaaende Eksempel paa, hvad denne afføder, i en af de mange Retssager om Indgreb i Lavsrettighederne: Oldermænden for Bundtmagerne gør Indsigelse mod nogle Individuer, der har solgt Kasketter med Foderværk; men samtidig klager Skomagerlavet over, at den samme Bundtmager-Oldermand laver Pelsstøvler »med Saaler og Kaloscher af Læder, baade til Mænd og Kvinder«. Begge Klager afvises af Retten; men tænk, hvilken Plage for Publikum, som altsaa skulde købe den ydre Kasket eet Sted og Foderet et andet Sted og lade sig gøre Pelsstøvler hos een Mand og faa Saaler sat deri af en anden! Men endnu

¹⁾ Ogsaa Afsætningssiden laa den praktiske Mand paa Sind.

²⁾ Endnu engang fremhæves de Industridrivendes Selvhjælp, men ogsaa alle andres Understøttelse af en Samfundssag.

mere: hvilket Spild af Kræfter for de industridrivende at skulle holde Vagt imod slige Indgreb og hvilke hindrende Baand paa alle Fremskridt. Lavsvæsenet er et Stykke Kaste-væsen, der holder Slægt efter Slægt paa samme Punkt!

Den endelige Indbydelse udgik først den 6. Maj, afklaret, sikkert gennem adskillige Udkast og Forhandlinger, fra sin personlige og historiske Oprindelighed og paatrykt et mere alment-nationaløkonomisk Præg med lidt højere Sving.

Industriforeningens 1ste Ejendom, Holmens Kanal.

INDBYDELSE TIL EN INDUSTRIFORENING.

I vor Tidsalder, da Industriens overordenlige Fremskridt opvække den hele civiliserede Verdens Opmærksomhed, fremkalde mangfoldige forhen ukendte Erhvervskilder, bøde tildels paa de Savn, som Handelens forandrede Retning medfører, og skænke dens Dyrkere en uafhængig og ærefuld Tilværelse, bliver det Pligt og Nødvendighed at arbejde paa ved forenede Kræfter ogsaa hos os at befordre og udvide den industrielle Virksomhed, som, skønt den i vort Fædreland vel er i Tiltagende, dog af mangfoldige Grunde endnu staar langt tilbage i Sammenligning med flere andre Stater.

Det har derfor længe været et ofte omtalt og almindeligt Ønske, at en Forening maatte danne sig i vort Fædreland i Lighed med de allerede i mange Aar i andre Lande eksisterende Industriforeninger, som have haft den vigtigste Indflydelse paa Udbredelsen af almenyttige, til det industrielle Liv henhørende Kundskaber.

Undertegnede ere derfor traadte sammen for at indbyde Medborgere i hele Landet til at skænke denne Genstand Opmærksomhed og ved at tiltræde denne Forening at bevirke, at et saadant Selskab kunde træde i Virksomhed.

Vi tro her at turde foreløbigen og i Almindelighed indskrænke os til at henlede Opmærksomheden paa nogle af de Midler, ved hvilke vi have tænkt os, at Selskabet fornemmelig vil kunne virke til sit Øjemedes Opnaaelse:

1) Offentlige Udstillinger, hvorved Kendskab til fortrinlige indenlandske Frembringelser udbredes.

2) Bortlodning af de udstillede Genstande, hvortil man haaber at opnaa Tilladelse.

3) Ved Forbindelser i Udlandet at tilvejebringe Underretning om og Tegninger af nye og hos os anvendelige Genstande ligesom og at forskaffe Underretninger, der kunne være enkelte Medlemmer gavnlige i deres industrielle Fag.

4) Udgivelse af trykte Meddelelser eller en teknisk Journal for saa hurtigen som muligt at udbrede Kundskab om udenlandske Opfindelser og indenlandske Frembringelser.

5) Forevisning af de interessanteste Genstande; enkelte Foredrag; bestemte Møder, hvorved Medlemmerne kunne blive personligen bekendte med hverandre og ved Diskussioner meddele hverandre Oplysninger og Betænkninger. Naar Selskabets Pengemidler i Tiden maatte tillade det, vil Anskaffelse af fremmede Værker, Arbejdstegninger, Modeller m. m. være ønskelig.

For at Antallet af Medlemmer kan blive saa stort og Selskabets Virksomhed saa udbredt som muligt, formene vi, at et aarligt Kontingent af 2 Rbd. vilde være passende.

Naar et Antal af i det mindste 100 Medlemmer her i Staden har tegnet sig, vil man anse Selskabet for konstitueret og sammenkalde en Generalforsamling, der vælger en Bestyrelse, hvis første Arbejde vil være at lade udgaa en Indbydelse til alle Industriens Venner i Landet og at foretage det fornødne, for at Selskabet kan træde i Virksomhed.

Kjøbenhavn den 6. Maj 1838.

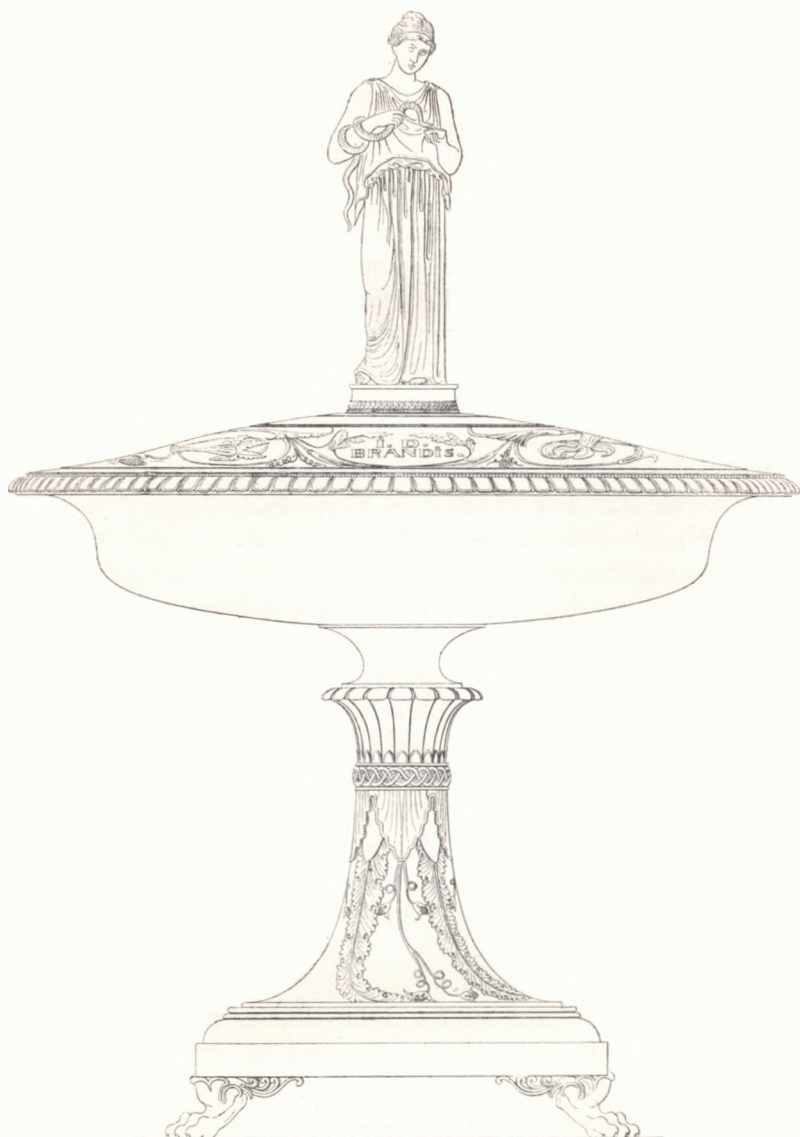
De 19 Underskrivere, hvis Navne atter uden Hensyn til Rang og Stand er sat i Bogstavfølge, tæller 14 Haandværkere og Industridrivende, 3 Videnskabsmænd og to højere Embedsmænd. Nyrop har Ret, naar han udtrykker Betydningen

af denne Sammensætning med Udtalelser af Major G. A. Fibriger 1836 i et i »Læseforeningen« holdt Foredrag, som paa-viser, hvorledes Samfundets Lag har nærmet sig til hinanden: Paa den ene Side har, sagde han, de fornemmere lært at agte Haandens Duelighed, og paa den anden Side »har den Del af Borgersamfundet, der bærer den hæderlige Benævnelse Næringsstanden, lært ikke alene at føle sit eget, ejendommelige Værd, men tillige at indse Værdien af en med Duelighed i en vis Retning forbunden almindelig Uddannelse, hvorved Anskuelserne udvides, Aanden frigøres og forædles, uden at derfor Sindet bortvendes fra den valgte Virkekreds«. Heri er forud udtalt en væsenlig Side af Industriforeningens Program i dens Stifters Tænkemaade.

Det var i en heldig Stund, Indbydelsen var bleven udsendt. I kort Tid havde allerede een af Underskriverne samlet flere end de 100 Medlemmer, som skulde betinge Indkaldelsen af den første Generalforsamling. *Den 12te Juli* — *Stiftelsesdagen* — fandt denne Sted og vedtog nogle interimistiske Love, der skulde gælde i 2 Aar og som foreløbig samlede Magten i et Repræsentantskab paa mindst 24 Medlemmer, der atter vælger en »Administration« af fem Mænd. Af de 539 Medlemmer var Hovedparten Industridrivende, Fabrikanter og Mestre og nogle faa Svende, en Snes yngre Polyteknikere med mærkværdigt mange senere velkendte Navne iblandt, en Del Handlende, Embedsmænd, Officerer og Jurister, og en enkelt Præst. Dalhoff blev baade valgt ind i Repræsentantskab og Administration. Forchhammer blev Formand, polyt. Kand. V. Rothe, den senere Direktør for vor første Jærnbane, Sekretær. Et Ugeblad »Industriforeningens Tidende«, blev redigeret af J. Wilkens. I Nr. 206 (nu Nr. 6) paa Kongens Nytorv lejedes et Lokale i Baghuset, hvor der før havde været et af en svindende Perodes mange Privat-Theatre. Her var Dalhoff med til at ordne den første Forevisning (af Metalarbejder fra forskellige Udstillere) og at holde et af de første Foredrag den 7de Sept. 1838 Aften »Over de ved Hærdning af Staal fremkommende Ridser og Midlerne til at forebygge dem«. Fore-

draget, som med en Række kobberstukne Afbildninger er gengivet i »Industriforeningens Tidende« Nr. 9—10, 1838, gælder navnlig Stempler og Valser, der ogsaa brugtes i hans Fag, og hvor disse Ridser kunde fremkalde Sprængninger: men de kunde undgaas ved, at man dækkede de Sider, som ikke behøvede at hærdes, med Støbejern eller med ildfast Ler i Jærntraad. — Af et følgende Nr. ses det, at Dalhoff ligesom flere andre har skænket Bøger til Biblioteket. — Ved det første Møde i det nye Aar 22de Januar 1839 fremviste han en Sølvpokal med Dekorationer og »noget Kobber, pletteret paa begge Sider«, hvorefter han har bedet Industri-Komiteen, efter holdte Prøver, at udtale sig. Ikke længe efter er han selv med til at afgive Erklæring om guiljocherede Arbejder. Af saadanne Bedømmelser og Erklæringer har han været med til flere Hundrede, og det synes, som om man, med Mekanikus Winstrup til Formand, har taget det ret grundigt med disse Undersøgelser, der ofte kunde kræve megen Tid og Umag.

Den 20. Februar har han udstillet to pletterede Bakker, og det bemærkes i Bladet, at Priserne var lige saa billige som for udenlandske. 19. Marts foreviser han en Konfekt-daase af Sølv; altsaa snart fuldt Prøvesølv og snart Plet. I Juni fremlægger han 6 Theskeer af Nysølv, pressede paa Maskine; de kan leveres for 3 Rdl. Dusinet, og de agtes senere underkastede en Prøve og Bedømmelse. — 9. April er han indvalgt selv 5te i et Udvalg om en Haandværks-skoles Nytte og Indretning. I Forhandlingerne derom deltog med særlig Iver den endnu kun 19aarige Adam Schwartz. Opgaven overgik dog langt den nye Forenings Kræfter; skønt den allerede i sit 2det Aar naaede op imod et Tusind Medlemmer, gik det meste af Indtægten til at holde Bladet oppe. Den kommende Haandværksskole viste Dalhoff megen Interesse; han vidste jo, hvor stort Værd for baade den enkelte og Standens Udvikling det har, hvad man kan modtage af Kundskab og Oplæring i de unge Aar. Blandt Bøger, skænkede til Biblioteket i det andet Aar, nævnes ogsaa et Værk, skænket af ham, nemlig *store Kobberstik af Guldmedarbejder, udførte hos ham*. Det omtales ogsaa ved Mødet

Hædersgave til kgl. Livlæge Dr. med. Joachim Dietrich Brandis
(f. 1762, † 1846), udført af J. B. Dalhoff og gengivet i fuld Størrelse i det
af denne udgivne Værk.

6. August sammen med nogle Prøver af pressede Papirer, »alt nærmest bestemt til Modeller i en *Haandværksskole*, naar en saadan maatte komme i Stand under Selskabets Vejledning«. Sandsynligvis er baade det kostbare Værk, som han sikkert var sin egen Forlægger med — skulde han muligvis selv have stukket de prægtige Afbildninger? — og de pressede Papirer, der vel ogsaa har krævet Stempler til Presning, blevne til i dette samme Øjemed. Ved saadanne Lejligheder kunde han være meget rundhaandet. Fjorten Dage efter kommer han til samme Brug med et helt Oplag af Presentér- og Lysebakker fra engelske, franske og tyske Fabrikker — Udbyttet af Rejsen 1837. Samme Aften udstiller han Prøver af Presentérbakker, oppressede af Jærnblik. — Ved en følgende Forevisning af Guldarbejder fra Guldsmed Schröder vil Dalhoff give Forklaring. — En af Sagerne i det første Aar har efterladt et Skriftstykke, som Nyrop aftrykker¹⁾ og som ogsaa har sin Plads her.

Rentekammeret havde gjort den nyfødte Forening den Ære at spørge den om »*Varelotteriers Gavnlighed for Industrien*«, grundet paa dertil indkomne Bønskrifter om Fornyelse af tidligere givne Tilladelser til saadanne —, hvoraf det vigtigste dreves af en Ltn. Rainals under Navn af »Foreningen for Kunstens Opmuntring i Kjøbenhavn«. Da det var et ret omfattende og betydningsfuldt Spørgsmaal, var der nedsat en Komité af ikke mindre end 9 Medlemmer, hvoriblandt Dalhoff, med Statsøkonomen Prof. David som Formand. Men dennes Ledelse gik den praktiske Haandværker i for doktrinær-abstrakt et Spor, saa at han maatte give sig Luft i følgende:

»P. M. Da min Stilling ikke tillader mig at ofre mere Tid fra mit Arbejde, tillader jeg mig at spørge de øvrige ærede Comité-Medlemmer, om de bifalde, at Forhandlingerne hurtig maatte faa en mere praktisk Retning, hvilket jeg heller ikke betvivler, er Rentekammerets Ønske, idet det

¹⁾ (Indf. i Kbh. S. 48) bogstavret, hvorved dets ortografiske og formelle Brøst ogsaa er komne med. Det er skrevet i varmblodig flyvende Fart.

vistnok selv vilde have besvaret sig største Delen af de Spørgsmaal, som vi hidtil have haft for. Jeg tror, Kammerets Spørgsmaal mest passende paa en Industriforening vilde kunne besvares ved, at man, temmelig analog med Forening af Industrielle¹⁾, undersøgte saavel Fordelene som de skadelige Følger af et saadant Lotteri og til den Ende adspurgte Fabrikanterne, om nogen af dem klagede over de hidtil værende Lotteri-Entreprenører? hvor meget de havde produceret? om disse Genstande forhen bleve udførte? hvor meget de havde kunnet gøre deres Arbejder billigere for medelst Mængden og Forskud? om de vare anmodede om at levere slette Arbejder? om største Delen af Genstandene havde været almenyttige Genstande? mig synes, at naar der for samme Penge ere leveret $1\frac{1}{2}$ å $1\frac{2}{3}$ saa mange solide og nyttige Varer ind iblandt Folk, end før var Tilfældet, og disse Penge endog før gik til Udlandet²⁾.

»Naar der paa mange Maader ere bortødslet langt betydeligere tvungne Kapitaler paa at ville fremtvinge en Art Fabrikvæsen, men som ikke har lykkedes saa godt som dette Middel og aldrig engang virket til Haandværkernes Dannelse; naar man endnu vedligeholder Kongelige Fabrikker med Tilsætning af Nationens Midler, der ikke har leveret saadanne Produkter, som her ere fremkomne af sig selv, skønt Arbejderne i intet Henseende har det bedre end vore³⁾; endog naar en betydelig Indtægt tilbydes Industriforeningen⁴⁾ til at anvendes til Haandværkernes Dannelse og Nytte, finder jeg det idetmindste unyttigt, at et Selskab, der hedder »Industriforeningen«, vil kvæle sig for længe med

¹⁾ ∴ svarende til, hvad der ligger i et saadant Navn, nemlig »Forening af Industrielle«.

²⁾ En »Aposiopesis« kaldes en saadan afbrudt Slutning i Rhetoriken eller Talekunsten. Jævnere hedder det, at der er glemt en Eftersætning, der vel kunde have lydt: saa kan det næppe være saa slem en Ting med disse Varelotterier.

³⁾ Dette »vore« kunde tyde paa, at D. føler sig enten iblandt eller dog nær knyttet til dem, der gjorde de bortloddede Varer. Dog findes der blandt de af Rainals udstillede mange Sager ingen fra D.

⁴⁾ Dette kan ikke (se Nyrop) staa i St. f. »Industrien«, men skal betegne et Tilbud (vel fra Rainals) om et stort Tilskud til den paatænkte Haandværksskole.

altfor theoretiske Samvittigheds Spørgsmaal, især naar man ikke veed, om noget af de hundrede Vanskeligheder nogen-sinde have opstaaet, eller har undersøgt det mindste af Nyttén, som samme medfører.

Det skulde gøre mig ondt, hvis jeg skulde se mig nødt til at træde ud af Komitéforsamlingen.

Kjøbenhavn d. 28. Febr. 1839.

Forbindligst

J. Dalhoff. ◀

Til

Den ærede Komité for Varelotterierne.

Et Flertal i Repræsentantskabet gav ham Ret; det ønskede, at der endnu en Tid, under fornødne Garantier, skulde gives den søgte Tilladelse. I flere Aar udstillede Rainals i Industriforeningen Genstande, som Lotteriet havde bestilt, og som roses for god Udførelse og rimelig Pris, men som Haandværkerne næppe havde kunnet sætte i Arbejde uden en saadan større Bestilling. —

Industriforeningens første Aar giver os et Indtryk, som en lang Aarrække væsenlig stadfæster, af at det ikke var blot som et Stød udefra, Dalhoff havde givet til dens Tilblivelse, nej han levede i den med en stor Del af sin Tanke og Viljeskraft. Vi skal siden ofte se ind til den, fordi dens Historie viser os saa mangt et Glimt af hans. Men her er der Grund til at danne sig et Overblik over, hvad egenlig den Institution, som da saa Lyset, var værd, om den virkelige har givet noget vægtigere Indsæt i vor Udvikling.

Industriforeningen har tit været Genstand for strenge Domme, mest indenfra, og det maa der jo ogsaa til. Man har kaldt den for en Klub, hvor ganske vist kun Brætspil er tilladt, et Samlingssted for afskedigede Embedsmænd, hvor de for en Aarpenge, der svarer til deres Indtægter, finder rigeligt med Blade, Tidsskrifter og Foredrag. Men det var jo netop Meningén, at den skulde bidrage til at fjerne de Skranker, der stod imellem Haandværksstanden og den øvrige Befolkning. Haandværkerne har ogsaa deres Emancipation 1800, da det blev fastsat, at »Stadens 32 Mænd« til

Hælvten skulde høre dem til. Og denne Frigørelse og Tilnærmelse har Industriforeningen ført et stort Stykke frem. Men alle disse Berøringer maatte tjene til Fremme for Industrien, give dens Mænd Tilskyndelser, Opmuntringer og umiddelbar Hjælp til at sætte Foretagender i Gang. Industriforeningen har jo ogsaa haft en Hoveddel i at bryde Lavsvæsenets Lænker, saa at Frihed og Fremskridt kunde følges ad. Og ved det trykte Ord og endnu mere ved den fremviste Genstand og den talende og virkende Person har den lært sine Medlemmer, hvad der var at stræbe efter, og hvorledes det skulde kunne naaes.

De to Sider, som J. B. Dalhoffs Begavelse rummede, en mekanisk-teknisk og en kunstnerisk, maa vi vente at genfinde i den Forening, der i saa høj Grad var Udtryk for hans Personlighed. Man har ment, at Skønheden blev Stifbarn. I det første Udkast til Indbydelsen har han dog sikkert tænkt paa den ved at drage Kunstakademiet frem. Og selv om der ikke tales meget derom, er det ved Forevisningerne dog en Selvfølge, at den skønne Form, den kunstneriske Udførelse tæller med; det siges udtrykkeligt i Bedømmelser og Forklaringer. Hetschs indholdsrige Foredrag »Kunst, Industri og Haandværk«, »Om Form og Farve«, »Om Moden og den rene Smag« (aftrykte i Quartalsberetningerne 1845, 46, 47 og 51) og mange andre gode Ord har vel heller ikke lydt forgæves.

Dalhoff følte det som en Lykke, at han kom til at opleve den Periode i Industriforeningens Historie, hvor det kunstindustrielle blev særligt betonet under Philip Schous og hans nærmeste Efterfølgeres Formandskab. Men de to Strømme, der udsprang af samme Kilde, har aldrig opslugt hinanden, selv om stundum den ene, stundum den anden gjorde sig stærkest gældende. Maaske vi forstaar dem bedst i deres Omfang og Retning, naar vi betegner dem med saa almen-menneskelige Navne som den *idealistiske* og den *realistiske*. Den første omfatter da alt, hvad der stræber efter at dygtiggøre navnlig Ungdommen — dette Ord dog taget i ret vid Forstand — udvide dens Livssyn fra Vane-Slendrian og Løntrældom til højere og videre Maal og aabne Øjet for det

ægte skønne og ædle og Hjertet for Glæden ved at frembringe det. Den anden tager mere Sigte paa Virkelighedens Krav, hvad enten det gælder at løse mekaniske Opgaver eller skaffe nye Tilvirknings- og Afsætningsmuligheder for Genstande, der hidtil er bleven indførte fra Udlandet, eller i det hele hævde Industriens og Haandværkets Sag overfor modsatte Interesser.

Hvad Industriforeningen har udrettet, maa da ikke blot maales ved, hvad der er drøftet og foregaaet indenfor dens egne Mure, medens dens Medlemmers Antal, om end under adskillige Svingninger, naaede op over det 1ste Tusinde i 1842, over det 2det i 1852, over det 3die i 1857, det 4de i 1859 og det 5te i 1876. De to Mænd, som 1845 skaffede Danmark sin første Jærnbane, Kjøbenhavn-Roskilde, erkendte, at de ikke kunde have naaet det uden gennem Industriforeningen. Hvor mangt et andet offentligt eller privat Virke det samme gælder, vil det være vanskeligt at opgive. Men følgende omfattende Virksomheder har mere eller mindre direkte deres Udspring fra hine to Hovedstrømme.

- I 1. *Det tekniske Selskabs Skole* (1876) med sin smukke Gavl ud mod Ørstedsparken og sine Aflæggere paa hver af Hovedstadens Broer. Den giver »Undervisning i saadanne Kundskaber og Færdigheder i teknisk og kunstnerisk Retning, som kan være Haandværkere og Industridrivende til Nytte i deres Fag«.
 2. *Kunstindustrimusæet* (1890), med Formaal at fremme dansk Kunstindustri.
 3. *Fagskolen* for Haandværkere og mindre Industridrivende (1906), ogsaa kaldet *Teknologisk Institut*, der foruden at holde Kursus i forskellige Fag skal virke ved Forsøg og Raad, ved Udstillinger og Meddelelser til Indførsel af nye og Forbedring af ældre Industrigrene. Dens nye Bygning bliver f. T. den største i Europa til dette Brug.
- II 1. *Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk* (1873), der nu repræsenterer 403 Foreninger med c. 61 000 Medlemmer, holder aarlige Møder, hvert andet Aar i Hovedstaden, hvert andet i en Provinsby, til Drøftelse af brændende Spørgsmaal inden Standens Omraade.

2. *Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening* (1899) med dens Ulykkesforsikring, er udgaaet fra II 1. (altsaa paa en Maade I. F.s Barnebarn).
3. *Industriraadet* (1910), hvis Arbejde og Betydning er steget mægtigt under Krigen, hvor det endogsaa har kunnet varetage Danmarks Tarv overfor en fremmed Regering. I Forbindelse dermed staar, at Industriforeningen nu ikke alene optager personlige Medlemmer, men ogsaa industrielle Værk og Organisationer (f. T. c. 150). Medens de personlige yder 12 Kr. aarlig, svarer disse $\frac{1}{2}$ Promille af Arbejdslønnen.

Alle disse store Virksomheder viser, hvor mægtigt den danske Industri har udviklet sig i de sidste Menneskealdr; men de er tillige Vidnesbyrd om, hvor væsenlig en Del Industriforeningen har haft i denne Udvikling.

Thorvaldsens Hjemkomst.

De to Strømninger, som vi har set og fulgt i Dalhoffs Talent og Virksomhed, og som vi ogsaa begge kan genkende, skønt i noget skiftende Fremtræden, i Industriforeningens Idé og Historie, kan siges at have haft hver sin Triumf med kun en halv Snes Ugers Mellemlum indenfor det samme betydningfulde Aar 1838: Industriforeningens Stiftelse den 12te Juli og Thorvaldsens Hjemkomst den 17de Sept. Naar hin Begivenhed foreløbig mere berørte hans mekaniske Snille, havde denne nærmere Ærinde til hans kunstneriske Evne; ja han maatte endog opgive sit Guldsmedværksted og andre nærmere liggende Opgaver for at yde en umiddelbar Hjælp til Thorvaldsens Kunst.

Allerede i Planerne for hans første Udsendelse 1824 har Prins Christian og dennes Raadgivere tænkt paa noget saadant; derfor var de saa ivrige for snart at faa ham til Rom og Paris, i Stedet for at have ham siddende paa Guldsmedværkstederne i Berlin og Wien. Man havde Brug for en Kunststøber (jfr. S. 108). Efter hans Hjemkomst skrev Ge-

hejmeraad Malling¹⁾, Formand i Kommissionen for Frue Kirkes Genopførelse, i Brev til Thorvaldsen af 1ste Januar 1829 med Hensyn til Frontespicegruppens Udførelse: — — »Freund er nu kommen hjem og har, siden han forlod Rom, meget studeret paa det Slags Støbninger i Værkstederne selv. Ogsaa er hjemkommen en ung og særdeles duelig Arbejder i Bronze *Dalhoff*, der selv har arbejdet i bemeldte Støbninger ogsaa i Værksteder i Paris og Berlin. Dalhoff har en ældre Broder, der forfærdiger ypperlige Bronze-Arbejder, efter at have været flere Aar udenlands. Disse unge Mænd have i Sinde, saa vidt jeg har hørt, at gøre Prøve med at støbe, for det første nogle mindre Figurer i tynd Masse over Modeller. Vil dette lykkes dem, da kunde de maaske immer gaa videre, og vi da hjælpes. Men herom skal jeg nærmere tilskrive Dem, min Ven! naar jeg ser, hvad frembringes i det mindre.«²⁾ I Brev til Kommissionen ytrer saa Thorvaldsen, at man fra Paris har spurgt, om det bliver til noget med at lade Gruppen støbe der: »skulde De foretrække at lade dem støbe af *Dalhoff*, saa kunde Modellerne blive sendte til Kjøbenhavn . . .«³⁾ Man ser vel altsaa heraf, at Thorvaldsen ikke havde noget imod, at et saadant Hverv uden videre betroedes den Dalhoff, hvis Duelighed han selv havde lært at kende, og hvis Karakter han satte Lid til. Det blev dog endnu ikke til noget. Men Støbningen af Friends Svanespringvand 1837 — om hvilket dennes Søn skriver⁴⁾: »Gennemførelsen af den delikat ciselerede Bronze er højst fængslende; saaledes kan man f. Eks. ikke blive ked af at betragte den Omhyggelighed, hvormed Vingernes fine Fjerlag er gjort«, — betegner et Skridt imellem de mindre Støbninger, hint Brev omtaler, og de kolossale, som han skulde udføre, da han atter var kommet i direkte Forbindelse med Thorvaldsen.

Ved den enestaaende Regattahyldest, hvormed Thorvald-

¹⁾ Forf. til Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere.

²⁾ Thiele: Thorvaldsen i Rom, II, S. 358.

³⁾ S. Skr. S. 361.

⁴⁾ Hermann Ernst Friends Levned, af Victor Fr., Kbh. 1883, S. 326.
— Freund døde allerede 1840, 54 Aar gammel.

sen paa den stolte Fregat blev budt velkommen til sin Fødeby hin 17de September, var, efter »Kjøbenhavnsposten«, den første Musikbaad, der passerede Toldbodbommen, Industriforeningens med en Vulkan i Flaget, medens en anden Baad bar dens Hovedflag »en kvindelig Figur med Attributer, hvidt i rødt«; og Dagen efter overrakte Forchhammer, Gamst og Dalhoff deres store Landsmand en Adresse fra Industriforeningen, hvori det bl. a. hedder, at »den Erkendelse hos os har fundet Rodfæstelse, at ogsaa Industrien og selv det ringeste Haandværk bør besjæles af Kunstens Aand.« Men mest glædede det siden Dalhoff at fortælle, at da han ved Modtagelsen stod tilbagetrukket — Sonnes Fresco paa Musæets Mur har heller ikke hans Billede —, opdagede Thorvaldsen ham og gav ham sit varmeste Favntag og Kys ¹⁾. Næppe var der heller nogen, der saa med større Beundring og Kærlighed paa vor store Kunstner end han, heller ikke mange, der saa godt forstod hans inderste Tanker, og maaske ikke en eneste, hvem han saaledes kom til at betro dem.

Hvor meget der har været af denne dybere Forstaaelse allerede under Dalhoffs Ophold i Rom 1826—27, veed vi ikke. Han maa jo have staaet for Mesteren som en ung Mand, der havde meget at lære, men ogsaa gerne vilde øge og fuldkommengøre sine Kundskaber og Færdigheder, saa at han kunde faa det bedst mulige ud af sine Evner. Nu saa han ham igen som en moden Mand, der ikke ilde havde holdt sin Ungdoms Løfter, om end under en selvvillet Begrænsning, og havde vundet et agtet Navn i sit til Kunst drevne Haandværk. Vi skal høre, hvor højt Thorvaldsen vurderede og nyttede hans Snille, samtidig med at han oplod sit Hjerte for ham i Fortrolighed.

Vi skal høre det, eller rettere læse det, i hans egen Fortælling. Thi her mødes vi igen med disse Optegnelser, hvori han paa sine gamle Dage fortalte saa levende om sin Barndom og Læretid; ja, her er vel egenlig det, der lagde Pennen, eller mest

¹⁾ I den Paludan-Müllerske Slægt er det Tradition, at Dekorationsmaler Caspar Kongslev, Akademikammerat med Th., af denne den samme Dag modtog et lignende Kys, som han i højtidelig Følelse bragte sin Svigerinde: »Du skal have det!« Det ene udelukker ikke det andet; Th. havde forlængst tilegnet sig den italienske Skik med indbyrdes Kys mellem Mænd, der ogsaa stemmede godt med hans varme Hjerte.

Blyanten i hans' Haand, fordi han følte, at han her sad inde med noget, som vistnok ingen anden saaledes vidste og kunde berette om, og som ikke burde gaa med ham i Graven. — Om det her gengivnes Paalidelighed kan der ingen Tvivl være; al Løgn og Pral laa ualmindelig fjernt fra Beretteren, og det væsenligste deraf har hans nærmeste Omgang hørt ham fortælle mange Aar tilbage med de selvsamme Ord. Et andet er, at der kan være Misforstaaelser og Fejlhuskninger i mindre Enkelt-heder, især jo af det, han kun har hørt sige.

Vi meddeler disse Optegnelser, som de er skrevne; kun er de her bleven adskilte ved Romertal, for at der kan ske Henvisninger til de forskellige Stykker i de efterfølgende Vedtegnelser.

ERINDRINGER FRA MIN OMGANG MED THORVALDSEN AF J. B. DALHOFF.

I. *Hvad Følgerne kan blive af en Pris Tobak.*

Da jeg en Aften Kl. 8 vilde forlade Akademiet¹⁾ bad Wilckens mig komme ind til Thorvaldsen. Jeg var meget træt og flov, og da han selv tog en Pris og satte Daasen for mig, tog jeg een Pris efter den anden, hvilket jeg var slemt hengiven til.

T.: »Jeg synes, Du nylig tog en Pris?«

Jeg: »Ja, jeg tog nylig 2 à 3; jeg er slemt vant dertil og føler mig for Øjeblikket mat.«

T.: »Ja saa skal Du ikke faa mere!« --- og gemte Daasen.

Jeg: »Men naar er De kommen til at snuse? Freund vilde altid ogsaa have en Pris, men skældte mig altid bagefter ud og beraabte sig paa, at De aldrig brugte sligt.«

Lang Pavse. Thorvaldsen slukkede Lyset med Fingrene og begyndte: »Veed Du, hvorfor Jason aldrig blev færdig, skønt jeg havde modtaget Penge for ham?«

Jeg: »Nej!«

T.: »Jo, jeg hadede den Statue, for han var lavet af Tobak.«

Jeg lo.

T.: »Jeg vilde vise mig, førend jeg forlod Rom. Jeg løb daglig til Vatikanet og slugte, hvad jeg kunde af Antikerne, og saa

¹⁾ D.'s daglige Undervisning paa Modelklassen var fra 6 til 8.

mig ikke om paa Tilbagevejen. Nu kilede jeg paa og snusede den hele Dag for at pirre Nerverne. Der var ikke det mindste af mine egne Tanker paa hele Statuen, og da det skulde være stort, anstrengte jeg mig langt over Evne og var syg.«

Jeg: »Men kan det dog være muligt, at ikke Freund eller de andre, som endog har boet sammen med Dem, aldrig har set, at De tog Daasen op?«

T.: »Jeg brugte ingen Daase, jeg havde altid Vestelommen fuld og snusede, saa jeg bestandig var i en halv Rus og syg. — Jeg skulde ellers været hjem, men nu havde jeg Penge og tog da til Florens og derfra til Schubarts, hvor jeg forblev for at recreeres. Fru Schubart lærte mig at lægge Tobakken af; ja hun lærte mig mere — *hun lærte mig Kristendom, og fra den Tid var hele min Id den store, store Kærlighed* (sagte) i Kristo! Fra den Tid kan ingen vise mig eet eneste af alle mine Arbejder, hvor jeg har søgt at vise mig. Jeg arbejdede kun for at øve mig selv i denne store Tanke, og maaske med det Haab, at maaske engang een eller anden kunde faa Lyst til at gaa samme Vej.

Jeg veed vel, at naar jeg er død, vil man sige om mine kristelige Figurer, at de ere græske — og man har Ret, thi uden den græske Skole kan man ikke arbejde ret og forstaaeligt. Og om mine græske Figurer vil man sige, at de ere kristelige — og man har Ret, thi jeg kunde umuligt bekvemme mig til under Arbejdet at nære andre Tanker end dem, min hele Bestræbelse gaar ud paa. Uden disse Grundsætninger vilde jeg aldrig have kunnet gøre mine Apostler eller min Kristus.«

II.

Thorvaldsen modellerede til en Kunsthandler i Hamborg fire store Medailloner, hvilke jeg maatte brænde i Terracotta. De fremstillede de forskellige Kunstarter. Da han skulde udføre den for Billedhuggerkunsten, sagde han: »Det er en vanskelig Opgave. Jeg vil vise en Billedhugger, som arbejder paa en Jupiter; men Mennesket kan jo ikke sætte sig ind i en Guddoms Tanker, han kan kun se det simple og praktiske af Guddommen, og derfor vil jeg vise Guddommen kolossal, men ikkun den halve nederste Del, fuldkomment saa høj som Billedhug-

geren.« — Løverdagen, Dagen før han døde, sagde han til mig: »Jeg fortryder, at jeg gjorde det Basrelief saaledes; thi hvad vi Mennesker søger hos Guddommen, er jo ikke det legemlige, men det aandelige og gode, og dette kan vi ikkun vise i Ansigtets Udtryk, som er det eneste, vi stræber efter.«

Dagen efter tegnede han med Kridt et saadant Hoved, paa en Skifersten, som opbevares. Men om Aftenen døde han.

III.

Thorvaldsen ytrede engang, at han havde længtes efter at komme hjem for at gaa i Kirke og gaa til Alters, og nu kunde han dog ikke opnaa det. Jeg faldt ham i Talen og forsikrede ham, at jeg skulde skaffe ham en god Plads til at høre min Præst Fog, som han vist vilde synes om.

T.: »Og saa løber Folk straks derhen for at se Thorvaldsen.«

Jeg: »Aa, bild Dem nu ikke altfor meget ind! Smid De bare først Konferensraaden væk, og bliv ved som alle vi andre, saa vil man holde endnu mere af Dem.«

T.: »Men er det sandt, at Præsterne endnu vedblive at have en hvid Dragt ovenpaa den smukke sorte, og atter en rød ovenpaa denne?«

Jeg: »Hvad kommer det Dem ved?«

Pavse.

T.: »Der er en kristelig Opgave, som jeg har tænkt paa mere end alt andet, men som jeg aldrig skal udføre; det er Fodvadskningen. Jeg veed, at jeg skulde kunne vise Kristus krybende paa Gulvet, uden at det burde forarge; nej, her skulde netop hans ædle Værdighed træde frem i en Ydmyghed, som var nødvendig for at overbevise Omgivelsen om hans sande Maal.«

Her faldt jeg ind: »Aa, Thorvaldsen! For alt, hvad der er mig dyrebart, udfør dette endnu; det kan gøre megen Nytte efter Deres Død!«

Han tav en Tid.

Jeg fortalte ham nu, at jeg i Berlin havde gaaet til Alters hos Præsten ¹⁾ Schleiermacher, at denne bar en langt simplere Dragt end Præsterne der ellers. Han stod midt imellem os og

¹⁾ Den navnkundige Professor Schleiermacher havde som saa mange andre theologiske Lærere i Tyskland tillige et Præstekald.

begyndte sin Tale med Fodvadskningen, og han fremstillede det hele paa en saa sund og værdig Maade, at man aldrig kunde glemme det. Istedetfor som hos os: »Dette er Kristi sande Legeme«, sagde han: Kristus sprach: »das ist mein Leib, das für euch hingegeben wird!« und er sprach: »das ist mein Blut, das für euch vergossen wird.«

Dette vidste Thorvaldsen altsammen; ligeledes vidste han, at Kejseren af Østerrig og Kejsrerinden Langfredag vadske Fødderne paa 12 fattige Mænd og 12 Koner, hvilke jeg har set komme ud fra Burg¹⁾ med en Sølvske, Kniv og Gaffel, som de beholde, naar de har spist med Kejseren.

T.: »Naar Du har set, at jeg ikke vil vække Opsigt eller vise mig ved noget af mine Arbejder, hvor det maaske endog kunde have gavnet, maa jeg være undskyldt i et Tilfælde, hvor det, skønt i den bedste Mening, kunde vække Forargelse. Det sker ikke.«

IV.

Da han havde udført Basreliefet »Kristus i Emaus«, bad jeg ham om at faa en Afstøbning. Han viste mig til Baronessen [Stampe], da Formen var paa Nysø. Jeg fik Formen mod Betaling af 200 Rbd., thi hun ansaa alt, hvad der var udført der, for hendes. Dette turde jeg ikke sige T., da han havde været meget opbragt over, at hun havde taget lignende Betaling for andre Ting. Men nu tog T. mig ordenlig i Skole, hvorfor jeg netop vilde have dette Basrelief? Jeg maatte tilsidst svare, at jeg fra min Barndom var vant til Husandagt og derfor bibeholdt Bordbønnen for mig bestandig, og at jeg ansaa Tanken i dette Basrelief som et Vink om, at dette kunde være til Efterfølgelse af alle Kristne. Dette bifaldt han aldeles; hans Ord vare: Jeg sætter langt mere Pris paa dette end det andet, som de gør saa meget Væsen af, især naar de søger at gøre det ærværdigere ved at mystificere det ved Dragt o. s. v.

V.

Da Thorvaldsen blev bisat i Frue Kirke, stod jeg i Koret mellem Daaben²⁾ og Gitteret; Kongen sad i den øverste Stol

¹⁾ Det store gamle Slot i Wien.

²⁾ Døbefonten (Daabsenglen).

lige for mig, da Hr. Tryde sagde om T., at han var en stor Mand, men manglede ikkuns eet: Kristendom! Jeg saa da just paa Kongen, som med hele sin Krop hoppede op, som om han havde stukket sig, drejede derpaa Hovedet om og saa mig meget alvorligt i Ansigtet. Jeg erindrede, hvad jeg havde tænkt, da jeg den samme Sommer havde hørt den samme Præst holde en hel Prædiken om Satans og Djævelens virkelige personlige Tilværelse, thi jeg ønskede ham, at han maatte faa lidt af den Kristendom, som de Apostle, han stod imellem, udtrykte.

VI.

Søndagen den 24de Marts 1844 døde Thorvaldsen. Denne Dag har for mig haft en mere end almindelig Betydning. Han begyndte Dagen med at tegne Jupiters kolossale Hoved; det vilde have blevet en løjerlig Jupiter, hvis Ansigtstræk maatte udtrykke T.s kristelige Tanker som i alle hans øvrige Arbejder. Kl. 11 à 12 arbejdede han paa Luthers Buste, hvilken staar som en Sjældenhed, idet han, førend Hovedmassen er dannet, ved nogle Fingerstrøg paa den ene Side udtrykker Portrætets Lighed saa smukt. Hans Tænkemaade var i flere Henseender modsat den kras lutherske. Busten blev staaende [ufuldført].

T. havde i Rom været et Mønster paa Maadehold med Hensyn til Mad og Drikke. Denne Søndag havde han faaet saa meget til Middag, at han faldt i Søvn ved Bordet. Man kaldte paa ham, da han skulde i Theatret, hvor han som bekendt døde af en Blodstyrtning, som Følge af den overdaadige Nydelse.

VII.

Kunstneren T. har fremstillet os Venus og de tre Gratier, som alle kan taale at se paa, fordi de fremstille den menneskelige Figur i sin rene Skønhed uden Tanke af Yppighed eller Sanselighed; de udtrykker en stærk Vilje til det sande og gode. Men Mennesket T. nødte mig til at sidde ved Siden af hans elskede Datter, som han havde avlet med sin levende Model.

Alt dette har jeg nævnet for at vise det heldige i hans Principer, at det ikke kommer an paa at vise de store Resultater af vore Handlinger, som vi dog sjældent ere Herrer over, men derimod, som han ofte har sagt, kun øve sig i Viljen til det

gode for personlig selv at profitere deraf. At disse Grundsætninger i eet og alt vare mine ved Benyttelsen af mit simple Haandværk, var det, som knyttede os saa inderlig sammen; og saa ofte vi kom ind paa slige Emner, slukkede han altid Lyset, idet han ytrede: man taler mere fortroligt, naar man ikke ser hinanden i Ansigtet.

VIII.

Da T. ofte havde været paa mit Værksted, havde han set, at der stod en nybygget Ovn, som havde været bestemt til at brænde Fajance eller Porcellæn i, men som aldrig var bleven færdig. Da han havde modelleret den største Figur til Frontespicen paa Slottet, ønskede man den brændt i Ler, ligesom den til Frue Kirke, der var brændt i Rom. Efter mange Forsøg paa Porcellænsfabrikken sendte man Formen tilbage med den Erklæring, at her ikke fandtes Ler, som var tjenligt dertil. T. bildte nu Kongen ind, at jeg godt kunde gøre det. Kongen lod mig hente og ønskede, at jeg skulde overtage Arbejdet. Jeg forsikrede, at mine Kræfter vare i høj Grad medtagne ved Statuararbejde, da jeg ikke havde et eneste Menneske til Hjælp, som før havde været ved sligt, og der var for stor Risiko, hvis noget skulde mislykkes. Han var i et spøgefuldt Humør og sagde: »Man har sagt om Dem, at De kan alting, naar De bare vil«. Jeg tænkte: han skal have det i samme Tone, og svarede: »Netop disse Ord af Deres Majestæt minder mig om en lille Anekdote om min Fader. Da nogle Officerer tillige med vor egen Indkvartering sade sammen med min Fader, syntes han, at een tog Munden for fuld om, hvad han vilde og kunde. Min Fader sad noget afsides og smaasang pianissimo: »Man kan, hvad man vil, naar man vil, hvad man kan!« Disse Ord satte han i en Art Melodi og vedblev, indtil den ældste af Officererne blev ked deraf og sagde, at denne Sang var meget god, men han fandt, at den dog var noget monoton. — Dette indrømmede min Fader, men man kunde jo let variere med det samme Thema, og han begyndte nu ret kraftigt: »Naar man vil kuns, hvad man kan, kan man altid, hvad man vill!« Jeg var kuns Barn, da jeg hørte dette, men jeg mindes, at min Fader senere fortalte, at han ved denne Spas havde bibragt Officererne en bedre Tone; og jeg har ofte haft Gavn af at minde mig selv derom.«

Jeg gik glad hjem, thi min Spas havde frelst mig den Dag.

Dagen efter blev jeg atter hentet, thi T. havde sagt, at Kongen ikke skulde bryde sig om min Undskyldning, at jeg ikke forstod det; han skulde kuns sende mig til ham, saa skulde han nok lære mig det hele. Jeg maatte saa møde hos T. og som en skikkelig Lærling se paa, at han rullede Leret i lange Pølser og trykkede disse ned i Formen. Jeg takkede for Undervisningen, og den fordums Guldsmed var nu ogsaa bleven Lerformer.

Jeg rejste straks til Bornholm og samlede alle de Lerprøver, jeg kunde overkomme. Jeg fandt, at jeg kunde haft bedre Ler fra Halle eller fra Anienne ved Maasfloden, som jeg kendte, men jeg troede, det var min Pligt kuns at bruge dansk.

Jeg gjorde nu mange Forsøg med Blandinger af Ler og ildfast Sand for at finde en Blanding, som mindst svinder under Tørringen og Brændingen, og jeg brændte mange Prøver. Det galdt nu om at forme Ler i en forloren Form paa 7 à 8 Alens Længde. Jeg formede det i lutter \square paa omtrent en Alen med høje Ribber i 6" $\begin{array}{|c|c|} \hline \square & \square \\ \hline \end{array}$ og anbragte Silkepapir imellem, for at Stykkerne ikke maatte hænge sammen. Hvor Formen gik under, formedes dette separat med Papir imellem, saa det siden kunde klistres paa. Alt, hvad der var formet, blev belagt med fugtige Klude, da udtrykkelig intet maatte tørres i Luften; thi i Luften tørres alle skarpe Kanter først, imedens det har den fulde Størrelse, medens de indre Dele først tørres under Svindningen, hvilket under Brændingen giver Spændinger, som forårsager Ridser og Forkastninger. Naar alt er formet, fyldes det med Savspaaner, som især trykkes haardt ned i de dybe Steder. Naar Leret var halv tørt, brugte jeg en spids Træhammer til at banke paa Spaanerne med, til jeg var sikker paa, at det under Tørringen slet ikke var svunden. Nu bøjedes Jærnstænger krydsvis under den store Form, med dybe Mærker ned i Ribberne, saa at Stykkerne passede med hverandre, og der boredes da Huller i Leret paa samme Steder, og nu skruedes der Holzkruer ned i Leret, som gik meget let, hvorefter fyldtes med Cement omkring Jærnene.

Da den første store Figur var færdig, lod jeg T. se den. Han var meget fornøjet og ytrede straks: »Nu skal De straks

faa de 4 store Statuer til Nicherne paa Slottet at udføre ligeledes.« Jeg forsikrede ham, at det var aldeles umuligt at udføre en fritstaaende Statue af Ler af slig Størrelse, da Lerets Vægt vilde knuse Nederdelen. Han kendte ikke den Maade, hvorpaa Stykkerne var samlede, og kunde herpaa ikke se Fugerne, som vare eftergaaede med Cement, og undrede sig over, at hele Figuren slet ikke var svunden. Han sagde haardt: »De skal komme til at gøre det!« hvorpaa jeg lige saa kort svarede: »Jeg gør det pinedød ikke!«

Et Kvarter efter kom Wilckens, som havde hørt det hele, løbende tilbage og varede mig ad, thi T. havde den hele Vej gentaget: »Gør det pinedød ikke Jeg skal straks i Morgen til Kongen skal lære ham!«

Jeg var ikke vel til Mode i denne Stilling; men da jeg havde Ordre til, naar jeg vilde tale med Kongen, skulde jeg ad Bagtrappen henvende mig til Kammertjeneren — meldte jeg saaledes Kongen, hvad der var sket. Han lod mig næppe komme til Orde, men skændte dygtig paa mig. Da han endelig standsede, sagde jeg, at mit egenlige Ærinde havde jeg endnu ikke sagt; thi jeg var ikkuns kommet for at foreslaa, at man gav mig 4 af de gamle Kanoner, som fandtes paa Tøjhuset, saa kunde jeg støbe Statuerne lige saa billigt som Terracotterne. Han svarede ikke herpaa, men ringede med en Klokke, der stod, og straks kom en Tjener ind. Til denne sagde han: »Spring straks hen paa St. Anna Plads og bed Major Keiber ¹⁾ at følge med; jeg har noget vigtigt at tale med ham.« Keiber var der snart pustende i Døren. Kongen halv raabte til ham: »Er det sandt, hvad Dalhoff siger, at De paa Arsenalet har Kanoner, som aldrig kunne bruges og ere til ingen Nytte?« Keiber blev saa glad og ytrede: »Ja det ved Gud, og det værste er, at Metallet i dem ikke er skikket til at støbe nye Kanoner af med den Styrke og Finhed, som man nu fordrer, saa det vilde være en Lykke, om de kunde gøre Nytte ved Statuestøbning.« — Keiber var min Ven og interesserede sig meget for Støbning; han havde fortalt mig, at hans Fader var Sværdfejer, men havde arbejdet paa Frederik den 5tes Equesterstatue.

¹⁾ Major, senere Oberst af Artilleriet »Direktør for Armeens Materiel« (= Departementschef i Krigsministeriet) *Keyper*, † 1854.

Næppe var jeg kommen hjem, saa kom der Bud fra T. om at komme til ham, og han fortalte mig med Glæde, at Kongen havde faaet den Ide at lade Statuerne støbe i Bronze, hvilket jo var det allerbedste. Jeg begik nu den Dumhed, at fortælle ham hele Sandheden, hvilket han først næppe kunde tro, da han var kommet meget tidlig og var den første, som kom ind.

Herkules havde T. modelleret, og den var støbt i Gips, da han døde; de øvrige 3 modellerede Bissen efter T.'s smaa Modeller, og jeg støbte dem.

IX. *Chr. IV.*

Da Fr. VI blev begravet i Roskilde Kapel¹⁾, saa Kongen sig tom i Kirken og beklagede, at C. 4. Kapel stod saa tom; C. 4. laa i en lille Kiste nede i Kælderen under Kapellet; her blev Beslutningen taget, at T. skulde modellere en Statue af C. 4. Thorvaldsen fik til Forbillede et stort Maleri af Carl van Mandern. T. sagde til mig: »Det er beklageligt, at jeg ikke kan fremstille denne Statue lige saa kækt som Billedet med Hatten paa; men jeg maa rette mig efter Opgaven og Stedet, han staar paa. Han var en Guds Mand, hvis Valgsprog var: *Regnum Firmat Pietas*; man maa kunne se, at han, idet han ser op til Alteret, ærbødig tager Hatten af. Jeg mindes saa godt, da jeg var Dreng, hvor ondt det gjorde mig om Vinterdage at se Fr. V at sidde til Hest med bart Hoved og bare Fødder. Sagen var kuns, at man ikke tog i Betænkning Stedet og Klimaet; thi i Rom vilde det ikke have været saa stødende.«

Statuen blev modelleret. Da han paa Køllerten havde op-ridset et Mønster, som fandtes paa Motivet, og som ogsaa findes paa en Fløjls Køllert paa Rosenborg, sagde jeg: »Det glæder mig, at Køllerten bliver figureret, thi den glatte Køllert vilde i Metal let faa Udseende af et Harnisk, der hvor man i Virkeligheden forlangte de blødeste Former, nemlig Fløjls; og da det hele jo skal forgyldes, vil man let kunne skaffe en Modsætning til Kappen lige som paa Billedet.«

T.: »Skal den forgyldes?« — »Ja, Kongen har sagt, at han ønskede det, siden han har set, de store Figurer i München vare forgyldte.«

¹⁾ Frederik den Femtes Kapel i Roskilde Domkirke.

T.: »Ja saa, han vil have den forgyldt for selv at kunne prale med sit Guld!« strøg derpaa med Fingeren hele Mønsteret ud og sagde: »Saa skal den blive glat!«

Jeg var i den Tid meget bedrøvet over hans politiske Stemning, som Prof. Schou alene var Skyld i.

Da Statuen var færdig (i Model), var Kongen og Dronningen der for at se den. Den blev naturligvis rost i det uendelige. Men nu kom Dronningen til T. med en inderlig Bøn, som han ikke maatte nægte hende, nemlig at modellere hendes Mand ligeledes hel Figur i Legemsstørrelse. Han begyndte med, at dette maatte nøje overvejes, men i et gnavent Humør endte det med en temmelig ren Benægtelse.

Statuen skulde nu støbes, og jeg ansaa det for temmelig afgjort, at jeg skulde gøre det. Imidlertid fandt Kongen det nødvendigt at høre Akademiets Mening, om man turde betro mig det. To af mine sødeste Venner fraraadede det paa det bestemteste; ad en Omvej fik jeg alt dette at vide. Sekretæren Thiele var i Svogerskab med Gamsts Kompagnon, og samme Aften var der stort Selskab hos Gamst, hvortil Thiele var buden. Jeg havde nylig udført et betydeligt Arbejde til Gamst: ætset og ciseleret en Valse 5' lang og 6" høj til et Kattuntrykkeri, til en Pris, der var under det halve, hvad en saadan vilde have kostet i Berlin, hvor man ikke kendte min Fremgangsmaade. Om Morgenen efter fik jeg et Brev fra Gamst, at hvis jeg vilde paa tage mig dette Arbejde, stod hans Værksted med Smelteovn til min Tjeneste, ja han vilde takke mig til, for at de kunde se min Fremgangsmaade; ja hvis jeg skulde mangle Metal, skulde jeg ogsaa blive forstrækket dermed.

Før Middag var jeg hos Kongen med et skriftligt Tilbud, hvori jeg tilbød at støbe Statuen paa min Risiko uden noget Forskud, og hvis man fandt mit Arbejde lige saa godt som Münchenernes, at jeg da fik samme Betaling, som den vilde have kostet i München. Kongen fortalte, at der havde været Opposition i Akademiet. Jeg svarede, at jeg vidste, hvad der var sagt, og at Oppositionen var dem, som ellers var aller sødest mod mig. Kongen: »Det tror jeg gerne; men nu maa De vel straks rejse til München?« Jeg mente, at det vel ikke var saa aldeles nødvendigt. Han sagde derpaa haardt: »Men naar jeg

betaler Rejsen, kan De vel rejse?« Jeg bukkede og sagde, jeg havde aldrig været bange for at rejse, og jeg tvivlede ikke om, at jeg vilde kunne høste nogen Nytte af en saadan Rejse. — I Grunden var jeg mest bange for Forgyldningen, som han endnu holdt paa, men som T. var imod.

Statuen var nu støbt og saavidt udført, da jeg stod alene i Lokalet og havde med Kridt ridset det Mønster, som T. i sin Tid havde ridset i Leret. Døren stod aaben, og T. var ubemærket traadt ind og stod tæt ved mig. Jeg strøg hurtig med Haanden for at viske det ud, men han greb mig i Armen, sigende: »Lad det staa! dengang jeg ikke vilde have det, var jeg ond.« — Jeg forklarede ham nu, at min Hensigt ikke var at udføre Mønsteret ophøjet som Fløjl, da derved de bløde Folder, som han havde anvendt, vilde tabes; men derimod vilde jeg indlægge Fintsølvstraade i de bølgeformede Linier og det lille Ornament. Imellem Bølgerne vilde jeg ligeledes først udføre det fordybet, lægge en Plade af Dukatguld deri, punsle Kanterne af Broncen ind over Sølv og Guldet, og derpaa med Filen igengive det sine forrige Former. T. syntes saa inderlig vel om dette, og jeg udførte det nu saaledes, uden at vide, om jeg fik mere derfor. — 14 Dage førend han døde, en Torsdag, var han hos mig og saa Statuen aldeles færdig. Hans Ord var da: »Jeg er ikke alene tilfreds med Arbejdet i eet og alt, men jeg takker Dem for dette« — pegende paa Indlægningen — »for jeg var ret ond, da jeg ikke vilde have det.«

Omtrent da Statuen var modelleret, blev jeg kaldet til T. Han viste mig en Tegning paa en Katafalk, hvor Statuen stod ovenpaa, og den lille Kiste med Liget i saaes igennem to Gittere at ligge inden i, — med de Ord: »Jeg troede, at han dernede, Arkitekten¹⁾, ikke forstod sig paa andet end hans Geometri og Stereometri og hvad det altsammen hedder, men han er kommet med et Forslag, som er baade godt og smukt; det fortjener al Anerkendelse, og vil ogsaa blive antaget.« — Mig blev tilsendt en Træmodel af hele Forsiden, hvori jeg modellerede de to Gittere samt Laaget. T. havde samtidig modelleret et Basrelief, som kom i Midten. Da hele Modellen var færdig, bad jeg Hetsch at se den. Han var aldeles tilfreds dermed, men da han

¹⁾ Hetsch.

gik, sagde han: »Det er dog et Spørgsmaal, om ikke Kongen havde Ret?« — »Hvori?« spurgte jeg. — »At det hele burde været udført i C. 4.s Stil.« — Derpaa gik han, men jeg gik til T. og spurgte ham til Raads. Han var, ligesom jeg, ked af de tunge romerske Blade, som dog slet ikke passede til Kirken, Kapellet, Jærngitteret eller Statuen; og Dagen efter rejste jeg til Frederiksborg og Kronborg for at studere denne Stil, hvori jeg ikke før havde arbejdet. Jeg modellerede nu Gitrene i Voks, og T. saa oftere derpaa og rettede derpaa, til han var tilfreds.

Det hele blev nu ført til Roskilde og opstillet, hvor det stod til Anno, da jeg af Marchal Lowzow blev indbudet til at følge ham og nogle Kunstnere til Roskilde. Jeg forstod slet ikke, hvad de Herrer diskuterede om, indtil Marschallen kaldte mig til en Side og sagde: »Jeg tror, vor Herre Død, at de Kunstnere er rent gale. Kongen har ved Thorvaldsens Hjælp sat Statuen paa dette Sted, som nu er dens Ejendom, og i Stedet for at dekorere over Statuen ville de nu have den revet ud af Kirken for nogle Maleriers Skyld.« Da Marschallen bagefter gav Middag i Gæstgivergaarden Prinsen, var han meget forstemt og talte ikke et Ord til nogen. Jeg ansaa dette hele for halv Spøg eller umuligt, indtil jeg blev gjort opmærksom paa, at Statuen havde staaet mere end 2 Aar i Rosenborg Have.

Her staar nu¹⁾ Thorvaldsens Arbejde, som bærer hans Præg, at ingen kunde vise ham eet af hans Arbejder, hvor han havde gjort sig Umage for at vise sig, vigende Pladsen for Arbejder, som bærer Præget af, at man har villet vise sig; og hvilke to var Quæstionerne, man havde at vælge imellem: 1) at lade Statuen staa i et mindre heldigt Lys, men konserveret og opfyldende T.s kristelige Tanke at tage Hatten af for Alteret, eller 2) staaende i fri Luft, tagende Hatten af for nogle store Kunstnere, hvis Arbejder fortjene at dominere, og hvor Statuen maa gaa til Grunde, thi det er dog vel klart, at Guld- og Sølv-Indlægningerne maa virke galvanisk paa en Blanding af Kobber og Zink, saa at Guldskaalen løsnes. Det ses nu, at Kobber-Oxydet er saa tykt, at det har bredet sig ud over Guldet, saa at dette

¹⁾ Statuen staar siden 1900 igen i Kapellet, dog med Ryggen til Kirken, mens det paatænkte.

ikke ses. Hvor tyk en Skal Metal behøves til saa meget Oxyd? og hvor længe skal det vare, indtil Guldskallerne ligger løse?

Da Thorvaldsen og Kongen bestemte Statuen til at staa paa dette Sted (i C. 4des Kapel), vare Vinduerne og Pillen aldeles som nu; først da andre Kunstnere kom til at blande sig deri, blev der 1) aabnet et Vindue paa hver Side; 2) blev det bestemt, at Vinduerne skulde være af kulørt Glas; 3) blev det besluttet, at Glasset skulde være hvidt; 4) blev det bestemt, at Vinduerne skulde lukkes; 5) at Statuen skulde fjernes.

For at faa Vinduerne malede, blev Maler Løfler, Lærer ved Akademiet, sendt til München for at lære Glasmaleriet, hvor han for dettes Skyld opholdt sig i 2 Aar. Næppe var Arbejdet færdigt, saa frygtede man, at de farvede Reflekser vilde skade Statuen¹⁾, hvorfor de kasseredes. Løfler døde kort efter, men hans Familie kom i en god Stilling, da de fik Betalingen for Vinduerne.

Den Gavl, hvor Statuen skulde staa, vender mod Nord, og der kommer en Del Lys gennem det store Gitter fra Kirken, saa at den faar et ret godt Lys lige for Pillen; og da den ikke paa anden Maade kan svare til sin hafte Opgave, som særlig Kristen at tage Hatten af for Alteret, er det mit Haab og Ønske, at han maa komme paa sin Plads igen, med eller uden Epitafiet.

X. Thorvaldsens Politik.

Før Thorvaldsens Rejse til Italien 1841—42 stod han i daglig Forbindelse med Professor Schou, som i politisk Henseende havde en meget skadelig Indflydelse paa ham²⁾. Jeg mødte en Dag Collin, som beklagede dette i skarpe Udtryk. Samme Aften da jeg sad hos ham, og han var meget ivrig imod Kongen, fordi han ikke vilde give den ønskede Forfatning, tænkte jeg paa, hvorledes han selv havde tiltalt en Flok unge Kunstnere i Rom, da disse politiserede, som man skulde omdanne hele Europa. Jeg sagde derfor, at jeg selv aldrig blandede mig i Politik, da jeg havde nok at tænke paa ved min Virksomhed, og jeg var

¹⁾ Eller Malerierne?

²⁾ Professor Schou, den bekendte Fører for det liberale Parti, var gift med Baronesse Stampes Søster og havde Embedsbolig i den daværende Botaniske Have, hvortil T.s Bolig vendte ud: T. omgikkes meget denne Familie.

for ukyndig til at have en Mening om slige Ting. Desuden havde jeg engang overværet, at en Mand, for hvem jeg havde en mere end almindelig Agtelse, brugte følgende Udtryk: »En Kunstner bør aldrig blande sig i Politik, thi hans Tanker ere altfor fantastiske til at anvendes i Politikken, hvor den tørre Fordels-Beregning er Hovedsagen; og giver Kunstneren sig fuldstændig ind i den praktiske Politik, saa duer han ikke mere til Kunstner.«

Thorvaldsen tav nu nogle Øjeblikke, men greb mig derpaa i Armen og sagde: »Mener De mig?« — »Ja jeg gør, Thorvaldsen; thi det kan ikke gaa an, at De gaar og gør Dem Livet surt over en Politik, som De slet ikke kender.« Jeg fortalte ham nu om Kongen af Preussens hemmelige Besøg her, og hvoraf jeg fortalte ham, at denne havde sagt, at alle de Stater, som havde deltaget i Wienerkongressen, havde forpligtet sig til at give deres Stater en konstitutionel Forfatning, naar Tiden passede dertil, men at dette for Øjeblikket aldeles ikke var Tilfældet i Tyskland, og hvis Kongen nu gav en saadan Forfatning for Danmark, maatte han og give Holsten den. Dette vilde ikke kunne ske, uden at Tyskland maatte bekrige Danmark. Jeg fortalte ham nu, med hvilken Ømhed Kongen altid taledes om ham (T.) og formanede mig til at finde mig deri, selv om han var noget urimelig: »De har jo selv hørt, hvordan han har talt til mig¹⁾; dette maa vi altsammen overse, naar vi betænker, hvilken moralsk Nytte han i Tiden kan have for hele Nationen.«

Dette skete nogle Dage før hans Afrejse, og da vi sidste Gang saas før Afrejsen, sagde han, at al Misforstaaelse nu var hævet imellem ham og Kongen, hvorfor han nu fandt sig saa inderlig glad. Efter hans Tilbagekomst var han altid den samme, rolig og tilfreds i Opfattelsen af sin Kristendom.

XI. *Thorvaldsen mellem Dalhoffs Arbejdere.*

I den sidste Periode kom T. engang ind paa mit Værksted, just som Arbejderne sad samlede og spiste Frokost. Alle rejste sig; vi vare noget forlegne. Han bad dem bare være rolige,

¹⁾ T. til Kongen.

tog sig en trebenet Stol og satte sig i Midten. Han ytrede nu noget om, at han gerne omgikkes med Folk, som virkede til Fremme for Kunsten. Jeg modsagde denne Mening og udtalte, at vi, langt fra at tilegne os Værd for Kunsten, kuns maatte slide og i det højeste kunde glæde os ved Synet af det skønne, og gøre os al Umage for ikke at beskadige det. Han ytrede hertil: »De har et løjerligt Begreb om, hvad Kunst er. Den kan anvendes næsten i alt, hvad en Haandværker danner; det kan man se paa de mange smukke Ting, som Antikkerne have efterladt. Hvad vil De sige, naar jeg som saadan vil nævne en Skomager?«

Der blev leet lidt.

T.: »Der var i Florens en Skomager, som udførte sit Arbejde udmærket; jeg har selv faaet et Par Støvler fra ham. Han tog ikke alene Maal af begge Fødder, men han havde Remedier, hvormed han optog selve Façonen, saa at hvis man havde en Knýst, kom denne ogsaa i Støvlen. Syningen var saa smagfuld som et Broderi.

»Nu kom engang en rig Lord og vilde have et Par Støvler, men medens der blev taget Maal af den højre Fod, ræsonnerede Englænderen bestandig over den Ros, der ydedes denne Mand; han var overbevist om, at han ikke kunde gøre det saa smukt, som man kunde faa det i England; heller ikke maatte det koste mere end i England. Af venstre Fod fik han slet ikke Lov at tage Maal; det behøvedes ikke. Til bestemt Tid kom Lorden og prøvede Støvlen, var tilfreds, men forlangte den venstre. »Den har jeg ikke gjort«, sagde Skomageren, »da jeg ikke fik Maal af den venstre Fod; og hvad Deres sidste Forlangende angaar, skal De ikke være bekymret, thi denne koster intet, naar De blot vil tage den med og lade Deres Landsmænd gøre Magen til den!« Herover blev Englænderen saa fornærmet, at han slog den gamle lige i Ansigtet med knyttet Næve. Hans voksne Søn, som sad og arbejdede ved Siden af ham med sin Skomagerkniv i Haanden, rejste sig og stak Englænderen i Hjertet, saa han døde paa Stedet; gik derpaa til Øvrigheden og meldte sig. Han sad længe arresteret; men jeg og mange andre skrev til Regeringen, at de var fuldstændig hæderlige Mænd, og

vi bade om hans Frikendelse. Han blev fri for Straf, og de arbejde bestandig sammen, men han var siden altid meget alvorlig.«¹⁾

Jeg tabte $\frac{1}{2}$ Times Arbejde, som Frokosten havde varet for længe; men vi glædede os alle over at have tilbragt den Tid med ham.

XII. *Juleglæden i Himlen.*

Det blev sagt, at da Thorvaldsen paa Nysø fejrede Juleaften, havde han talt med særdeles Varme om, at Englene havde sunget den ambrosianske Sang for Hyrderne; der skulde da være ytret: »Ja, dette er da altfor aandeligt til at kunne fremstilles i Ler!« og T. svarede: »Man kan ikke vide det!« Dagen efter, 1ste Juledag²⁾, skal han have anlagt og tildels udført det bekendte herlige Basrelief. Jeg glædede mig særdeles derover, og da jeg paa samme Tid ikke alene brændte Basrelieffer af Ler, men Vandledningsrør af Porcelæn, ytrede jeg, at hvis det var noget mindre, nemlig en Alen i Diameter, kunde jeg have Lyst til at udføre det i Biscuit. Colberg fik nu det Hverv at modellere det i den Størrelse for min Regning. Han brugte et Par Maaneder dertil, og T. anede ikke, at jeg maatte betale ham mere end 200 Rbd. derfor. Jeg tog Form derover og formede og brændte det, som jeg endnu har; men T. bad mig om et Aftryk, som han da selv vilde gaa efter. T. fik et saadant Aftryk, og mod Sædvane blev det ikke opstillet i Atelieret, men oppe i hans egen Stue, hvor han i flere Maaneder morede sig med at danne og glatte det altfor krusede Arbejde med Fingrene, og saa ofte jeg kom og traf ham derved, sagde han: »Ja, naar De vil gøre det i Biscuit, skal De faa et Arbejde, som De siden skal glæde Dem over.« — Der skete nu store Forandringer hjemme, saa at jeg hverken kunde støbe eller brænde. Men da han her maatte beklage, at Ler paa Ler ikke tog sig saa godt ud, som da det var modelleret paa Skiferstenen, og da Professor Rauch i Berlin, som fra Halle fik et særdeles smukt Ler af en lys og levende Farve, altid lod det Bræt, hvorpaa han

¹⁾ Historien fortælles ikke saa lidt anderledes hos Thiele, hvor den foregaar i Milano og uden den tragiske Ende.

²⁾ 1842.

modellerede, male mørkegraa, finder jeg, at man i Biscuit bør gøre Grunden blaalig.

[Senere tilføjet]: At dette Arbejde maatte kunne blive udført i Biscuit, er bestandig mit Ønske.

VEDTEGNELSER TIL J. B. DALHOFFS

»ERINDRINGER FRA MIN OMGANG MED THORVALDSEN«.

I er Hovedstykket, som det brændte D. paa Hjertet at faa sagt; deri laa hans dybeste Forstaaelse og Sympathi med Thorvaldsen. Og der er jo heller ingen Mulighed for virkelig at forstaa ham i det hele, naar man ikke har Klarhed paa dette Punkt, der dog er Midtpunktet i hans Virksomhed. Hans Tavshed, hans sky Indelukthed, der ogsaa kommer frem i III — ikke turde gaa til Alters af Frygt for at blive anset for en Hykler, ligesom han, efter hvad han sagde Baronesse Stampe, ikke havde ægtet Miss Mackenzie, fordi nogen havde sagt, at han vilde gøre det for Pengenes Skyld; — hans Nødværge imod al Paatrængenhed med et tvetydigt Orakelsprog: Har jeg kunnet gøre de græske Guder, som jeg ikke tror paa, hvorfor skulde jeg saa ikke kunne gøre Kristus? (som jeg tror paa!) — alt dette maatte gøre, at hverken almindelige Mennesker eller — endnu mindre — Theologer kunde udrede hans Tro. Kun gennem Stenene talte han, men kun een har forstaaet ham, *Julius Lange*, der i »Sergel og Thorvaldsen« (Side 170—) og en tidligere Afhandling, som han deri vedkender sig, »Thorvaldsens Fremstillinger af Kristus« i Stein og Paullis »Kristelige Kalender« for 1872, har udgrundet Thorvaldsens »Trosbekendelser« af hans Værker, ud fra den sunde Grundtanke: »Det vilde for os være en aldeles utaaelig Tanke, at Kunstværker, der som saadanne tiltale os som gode og ægte, ja endog som hørende til Verdens ypperste, ikke skulde være udgaaede fra subjektiv Sandhed«. »Ved sit senere Livs store kristelige Produktion vendte han tilbage til sin Barndoms og Ungdoms Traditioner, thi ved sin Fødsel tilhørte han jo Kristendommen«. Men Lange veed ikke, at denne latente Kristendom er blevet gjort levende for ham ved en Paavirkning under dertil egnede Omstændigheder, som netop forelaa, da han første Gang var paa Montenero ved Livorno, syg, forpint, forjaget, men plejet og trøstet af sine kærlige Værtsfolk og særlig af Baron Schubarts fromme og rene Hustru.

Alt dette kan her kun peges paa; om nøjere Udredning henvises atter til en Kalenderartikel, i Diakonissestiftelsens Almanak for 1916, og maaske udførligere andet Steds siden. Men den, der med Forstaaelse læser nærværende Bog, vil kunne tænke sig, at netop dens »Helt«: troende, men ikke just altfor orthodox; aandsdannet,

men alt andet end lærd; hengiven Discipel, og dog frimodigt modsigende, kunde blive Thorvaldsens fortrolige mere end nogen anden, paa det allerinderste Omraade. Og at det ikke var et Stemningsudbrud ved en eneste Lejlighed, som intet synderligt betyder, derom vidner de andre Samtaler, baade II, III og IV, ligesom ogsaa nærværende Forf. kan vidne, at hans Fader fortalte det som noget, der var sket gentagne Gange, paa noget forskellig Vis, snart uden, snart med Tilføjelsen »i Kristo« eller »i Kristo Jesu«. Men altid maatte de være alene, ja med slukket Lys (S. 227), saa at *ingen* saa dem — uden han, for hvis Ansigt de talte.

Til Stykket III jfr. Johanne Louise Heiberg (»Et Liv«, S. 473): »Siden jeg var bleven voksen og bekendt, kom jeg ikke i Kirken; en misforstaaet Undseelse havde holdt mig borte . . .; jeg havde en Følelse af, at jeg forstyrrede Andagten . . .« S. 435 skildrer hun smukt og sandt Th.: »denne totale Mangel paa Anstrengelse for at behage, og netop derved behagede han saa sikkert paa en saa enestaaende Maade«.

Stykket V er særlig mærkeligt ved, at Kong Chr. VIII synes at have været noget med i Fortroligheden — maaske gennem D., der jo ogsaa havde Frimodighedens Adgang til ham.

Stakkels Tryde, hvad skulde han gøre, naar han intet vidste? Den trykte Tale siger egenlig ikke det, som her faaes ud af den holdte; men det er blevet hørt med Kærlighedens fine Øre!

I VI passer Dødsmaaden ikke ret med Øjensvidnernes Beretning, saa lidt som med Obduktionens Resultat, der viser Forkalkning af Hjertets vigtigste Aarer. Men hvem tør nægte, at han sandsynligvis kunde have bevaret sin Arbejdskraft og sit Liv længere, hvis han havde faaet Lov til at føre det maadeholdne Levned, som egenlig var hans Vane og Lyst.

Stykket VII rører ved Bylden i Thorvaldsens Liv. Ogsaa her er der Fejltagelser: den stakkels Kvinde havde næppe været hans Model i almindelig Forstand; hun var jo Gehejmraadinde, da han lærte hende at kende. Men Luften var ikke ren i Zoegas Hus, hvor den smukke Italienerinde havde tjent og nu var Gæst; Fruen rendte om med en tjenende Kavaller og lod Manden skotte sine Børn. Siden kunde Forargelsen ikke dækkes ved et Ægteskab, som Romerkirken forbyder, og saaledes vaklede den store Kunstner, som dog i visse Maader var et stort Barn, frem og tilbage mellem dette at ville ud af et daarligt Forhold og saa dog ikke turde helt forstøde den, der havde ofret ham alt.

Fremstillingen i VIII behøver ingen Forklaring.

Stykket IX om *Christian den Fjerdes Statue* derimod er det udførligste og det, som bestemt udtrykker en Vilje og et Ønske, saa at man næppe gætter fejl ved at sige, at, næst efter Stykket om Thorvaldsens Kristendom, er det denne Sag, der har bragt den 88-aarige Mand til at nedskrive alle disse Minder. Det var ogsaa en

Sag, han talte meget om, og som laa ham stærkt paa Sinde, ikke saa meget for hans egen Skyld som for Thorvaldsens, hvad vi bl. a. ser af de sidste Linier, hvor Hetsch's og hans Epitafium stilles i anden Række imod Thorvaldsens Statue

Delvis er jo Dalhoffs Ønske bleven opfyldt, siden Chr. IV — nænsomt og omhyggeligt fornyet af Metalstøber Schieltved — nu staar i sit Kapel, om end uden Sarkofag og ved den søndre Væg i Stedet for ved den nordre eller rettere vel midt paa Gulvet, som Kirkeværgen Etatsraad Hiort-Lorenzen har foreslaaet.

Lad os kortelig følge Gangen i dens Skæbne.

1840 blev Statuen bestilt, 1841 var den støbt, og i 1844 meldte Hetsch, at det hele kunde opstilles næste Aar. Eddelien malede paa Loftet til sin Død 1852.

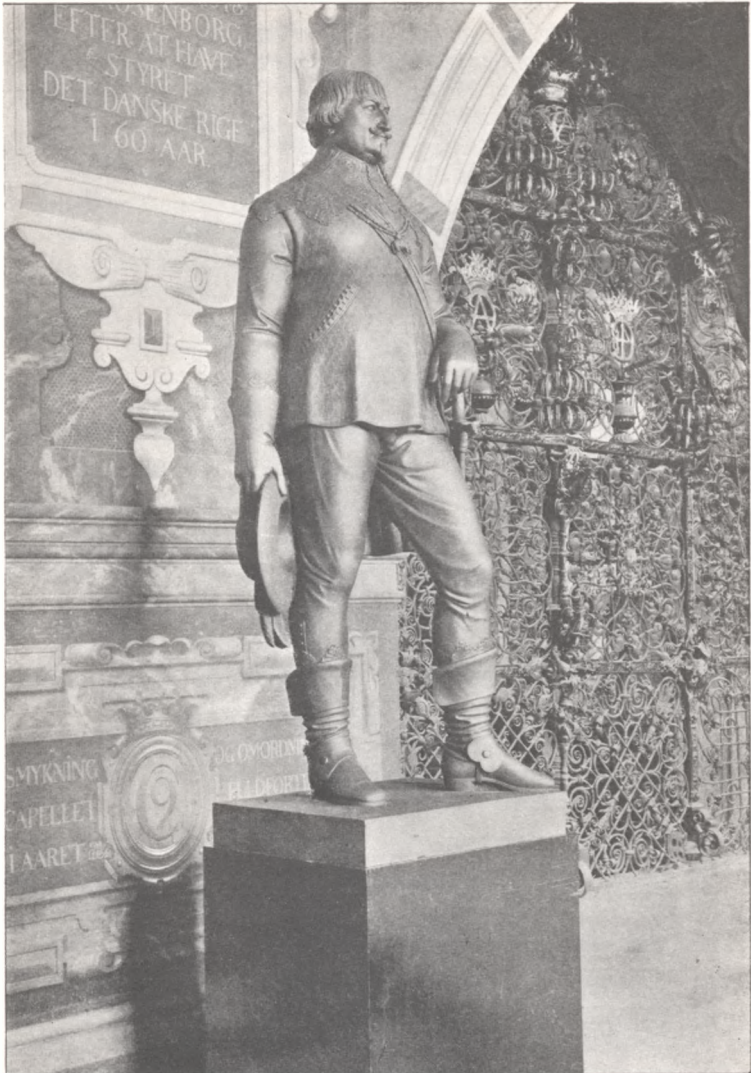
Det Besøg i Roskilde, Dalhoff omtaler, maa efter Opgivelsen have været i 1865; thi det var i 1863, at Statuen, med hvilken som Midtpunkt hele Udsmykningen skulde foregaa, var bleven fjernet derfra og stillet op ved Rosenborg paa et Fodstykke, hvortil en Del af Sarkofagens Marmor brugtes¹). Overhofmarskal Lewetzau var Komiteens Formand og Hetsch dens Medlem, men denne havde trukket sig tilbage derfra, da han var bleven tilsidesat og overstemt, bl. a. ved Spørgsmaalet om at tilmure Sidevinduerne, som han holdt paa skulde være aabne, som Chr. IV havde villet have dem.

Den første, der talte Statuens Sag, var Prof. Camillus Nyrop, Industriforeningens mangeaarige Sekretær, der baade som saadan og ved sine øvrige Interesser var kommet til at staa Dalhoff meget nær. Med Oplysninger af denne og fra andre Sider gjorde han i 1886 i det af ham redigerede »Tidsskrift for Kunstindustri« Rede for Mindesmærkets Bestemmelse og hidtidige Skæbne. Derved vandtes allerede samme Aar, at Bronceornamenterne kom fra Rosenborgs Kældre til Industriforeningen og siden til Kunstindustrimusæet (indviet 1894), hvor ogsaa Statuen en Tid var opstillet.

I 90erne var Julius Lange dennes ivrige Talsmand og naaede ogsaa at se den flyttet til Kapellet i Roskilde.

I 1911 aabnedes i Berlingske Tidende et nyt Felttog paa Tilskyndelse af Stenhuggermester A. Scheller, der som Lærling paa Stenhugger Beckers Plads havde arbejdet med paa Sarkofagen. En Indsender under Mærket P—e. fremlagde i 4 velunderbyggede Artikler (11., 15., 16. og 18. Sept.) 1) Schellers Vidnesbyrd, 2) C. Nypors Syn paa denne Sag, 3) Opledningen af de sørgelige Levninger af den

¹) Blandt Domkirkens Papirer finder Hiort Lorenzen i 1914 en Regning af 23. Sept. 1863 fra Tømrermester Weber paa 130 Rdl. 3 Mk. »for Nedtagelsen af Christian IV's Statue, Indpakning af samme og Stenene«. Altsaa maa den vel idetmindste en Del af Tiden siden 1857 have staaet paa Marmorsarkofagen, dækket af Malernes Stilladser.

Chr. IV's Statue, som den nu er opstillet i Kapellet med Caspar Finckes Gitterport ind til Kirken som Baggrund.

prægtige Sarkofag i Rosenborg Slots Kælder og 4) Udtalelser blandt andet af Prof. Saabye, som sagde: »Det er et absolut meget fremragende kunstindustrielt Arbejde, hvori Dalhoff har nedlagt et betydeligt Arbejde: bl. a. var Køllerten indlagt med Guld og Sølv, og i Haarlokken var der ogsaa indlagt ædelt Metal . . . Statuens Plads er og bør blive paa det Monument, hvortil den oprindelig er udført«. Hertil slutter Forfatteren. P—e., sig: »Monumentet bør genrejses, ogsaa fordi det er et talende Bevis for dansk Kunsthaandværks høje Stade i Midten af forrige Aarhundrede, og fordi det var en af de første Gange, dansk Kunst og dansk Kunsthaandværk arbejdede Haand i Haand, og der kan i Virkeligheden ikke rejses Chr. IV, der var dansk Kunsthaandværks første Beskytter, et skønnere Monument end dette«. — Af disse Bestræbelser er der hidtil ikke kommet noget Resultat, heller ikke af et Forslag om at gøre en Prøveopstilling med en Model efter Sarkofagen og dens Fodstykke. Vi er maaske endnu ikke helt ude over en Periode, hvor man har kunnet skrive (Berl. Tid. 6. Dec. 1898), at Statuen passende kunde sættes inde i Kirken lige udenfor Kapellet og saaledes blive »en smuk Indledning til Kapellets større kunstneriske Skatte«. Chr. IV Dørvogter ved sit eget Kapel og Thorvaldsen blot Indleder af en højere dansk Kunst!

Næste Gang naer han nok op paa sin rette Plads, og Hetsch's Sarkofag med Dalhoffs Ornamenter kommer til at opfylde deres Bestemmelse.

X. Thorvaldsens Politik. Naar Dalhoff, som man i det hele kan sige, havde fulgt Thorvaldsens Raad, af Hensyn til sin Kunst at holde sig borte fra aktiv Politik¹⁾, var det ikke mere end billigt, at han gav ham det tilbage, da han havde Brug for det; og det maatte vel kaldes en god Gerning at bringe en Forsoning til Veje mellem den store Kunstner og den Konge, som baade før og efter sin Regerings-Tiltrædelse havde viist en varm og indsigtfuld Kærlighed til Kunsten. Han havde da ogsaa en væsentlig Del i, at Thorvaldsen kom herhjem og blev herhjemme, og at hans Kunstskatte og Kunstnerære kom til at tilhøre Danmark. Og det var ganske sikkert ikke »bare Forfængelighed«, som man ofte har villet mene, hverken personlig eller national, som ledte ham derved, men Hensynet til den »moralske Nytte«, den gode Paavirkning, forædlende og rensende, Thorvaldsens Kunst kunde have paa Nationen. Det betyder dog noget, at henved 100 000 Mennesker aarlig besøger Mu-

¹⁾ Efter Tronskiftet 1839 havde han dog underskrevet en Adresse til Kongen om Indførelse af en fri Forfatning og var tillige med andre af Industriforeningens ledende Mænd valgt til at overbringe den; men Deputationen blev ikke modtaget, saa Chr. VIII kom ikke til at se ham i den Egenskab.

sæet, foruden hvad det har bidraget til at sætte vor Hovedstads Stjerne op fra maaske 5te, 6te til 3die eller 2den Størrelse.

Stykket XI viser jo, hvor høj en Agtelse Thorvaldsen havde for Arbejdet og gerne vilde sætte Kunstmærket paa alt, hvad der viste en ideal Stræben i Retning af Fuldkommenhed. Trods alt, hvad der blev gjort for at forkæle ham — »fordærve« siger jo Franskmanden — bevarede han sit jævne, beskedne Væsen: han havde ingen Vanskelighed ved at »kaste Konferensraaden bort«, og heri saa Dalhoff sikkert ikke uden Grund et Vidnesbyrd om hans kristne Tænkemaade.

Den Gennemførelse af Basreliefet »Juleglæde i Himlen« til Fremstilling i Biscuit (XII), som Thorvaldsen ikke naaede, forsøgte Dalhoff sig siden paa, men ogsaa dette Forsøg strandede, saa at han maatte efterlade Opgaven til en kommende Slægt.

Naar Dalhoff skriver om Thorvaldsens Død: »Denne Dag har for mig haft en mere end almindelig Betydning« og dermed stiller den i Række med sin Moders Død 1817 og sin Faders 1827, tænker han vist ikke alene paa sit Hjertes Savn, hvor stort det end var, men ogsaa paa sin egen Livsgerning, hvis paabegyndte 2den Del væsenlig blev afbrudt ved dens Bortgang, som støttet af Kongens Ønske havde faaet ham til at opgive sit Guldsmedhaandværk. Selv om Kongen blev sit Løfte tro at holde ham med Støberi-Arbejde, saa længe han, Chr. VIII, levede, fattedes dog nu Forudsætningen for denne Udvikling med Thorvaldsens Bortgang.

Efter at have gennemgaaet J. B. Dalhoffs egne »Erindringer fra min Omgang med Thorvaldsen«, maa vi endnu fra andre Kilder fremdrage, hvad vi kan vide om deres Samarbejde. Har vi end intet Brev fra Thorvaldsen til Dalhoff, har vi dog et Brev af 1. Febr. 1843 om ham:

»Det vil være i den ærede Slotsbygnings-Kommissions Erindring, at der, under mit forrige Ophold her [1819—20] begyndtes under min Vejledning paa Udførelsen af Frontonen til Christiansborg Slots Façade, men at dette Foretagende desværre blev hindret ved de Vanskeligheder, som Brændingen af Ler mødte i det Kongelige Porcellainsfabrik. Det har derfor ved min Tilbagekomst været mig en sand Glæde at erfare, med hvornæget Held Hr. Dalhoff har bestræbt sig for, ved sine dertil indrettede Ovne at aabne en Udsigt til, at Anvendelsen af Terracotta dog omsider ogsaa her i Landet maa nyde Fremgang, og at det til ovennævnte Fronton modellerede Parti nu afgiver en Prøve paa, at Sagen ikke længere i denne Henseende vil møde

væsenlige Hindringer.« — Samme Dag fik Kommissionen et kongeligt Reskript, underskrevet Christian R., efter hvilket »den store Kunstner Thorvaldsens Nærværelse« giver Anledning til af ham at bestille 4 Marmorstatuer til det Gemak, der prydes med hans Alexandertog, og 4 store Statuer til Portalet mod Slotspladsen ligesom 2 til Portalet mod Slotsgaarden, »modellede af Thorvaldsen og senere udførte i Bronze eller brændt Ler. — De heldige Forsøg, som nu ere udførte af *Dalhoff* med at brænde Billedhuggerarbejder i Ler, vil gøre det muligt at udføre Basreliefferne over Slotsportalet og Slotskirken i dette Materiale, hvilket ligeledes vil være til varig Prydelse for Slottet« — Kun 14 Dage senere svarer Kommissionen Kongen, og i et lignende Brev Thorvaldsen, at den først nylig har hørt fra *Dalhoff* om det tilfredsstillende Udfald af de i hans Gaard i Adelgade foretagne Prøver m. Hs. til den ham ifølge allerhøjeste Reskript af 30. Okt. 1841 udleverede Figur¹⁾, og man anmoder derfor om, at *Dalhoff* maa blive forsynet med de fornødne Modeller til de øvrige Figurer, der skal udføres i Terracotta. De seks Statuer til Portalerne bør derimod udføres i Bronze, »saa meget mere som det er bekendt, at *Dalhoff* ogsaa er i Stand til at paatage sig Metalstøbning, skønt vistnok kun til en Pris, der langt overstiger den, for hvilken slige Figurer lade sig udføre i Terracotta.«²⁾

Thorvaldsen lod nu G. Borup fuldende Slottets Frontongruppe, foruden Oceanus af Mathiæ, med Jupiter, Minerva, Nemesis og Gæa efter den Skitse, han i 1807 havde modelleret i Rom, og som heldigt brændt blev sat op 40 Aar senere i 1847. 37 Aar efter styrtede den ned ved Slottets Brand, og det er nu kun fattige Levninger, der er gemt i dets Kælder. Den anden Frontongruppe, *Opstandelsen*, venter Slotskirken endnu paa. Denne Kirke har det ligesom C. F. Hansens Raadhus: der er Nicher og Gavlfordybninger uden det Indhold, de var bestemte til — ret som *tomme Øjenhuler*. Det er ikke sært, om disse Byg-

¹⁾ Et godt Aars Tid var vel heller ikke for meget til Prøverne med en saa vanskelig Opgave.

²⁾ Stykket VIII i »Erindringer« maa vel henlægges umiddelbart før dette Brevskifte.

ninger aldrig er komne til deres Ret. — Saaledes udtalte J. B. Dalhoff sig om dem.

Wilckens fortæller (Træk af Thorvaldsens Kunstner- og Omgangsliv, S. 60):

»Førend Thorvaldsen rejste sidste Gang til Rom, havde han ladet en af sine Elever, Mathiæ, udføre en af Figurerne til Frontonen paa Christiansborg i Ler. Den var bleven overgivet den kongelige Porcellænsfabrik, for at en Brænding skulde forsøges, men denne mislykkedes aldeles. Da den bekendte Guldsmed Dalhoff erfarede dette, satte han sig til Opgave at udføre Thorvaldsens Arbejder i brændt Ler af det Materiale, som her forefindes, og ved Kongens Tilskyndelse og Opnuntring lykkedes det ham. Efter Thorvaldsens Tilbagekomst kom Dalhoff og bad ham at komme ind i hans Fabrik og se hans Forsøg. Thorvaldsen gik allerede samme Dag derud, og det glædede ham at se de mange gode Brændinger af hans Arbejder. Nu tog Thorvaldsen for Alvor fat paa Arbejdet til Frontonen paa Slottet, som han overdrog sin Elev Borup at udføre efter sin Skitse. Udførelsen faldt ganske ud til Thorvaldsens Tilfredshed, men Opstillingen paa Slottet skete først efter mange Aars Forløb. Da Thorvaldsen saa, med hvilket Held Dalhoff virkede, tilbød han ham de Forme, som han havde af sine Basrelieffer, med det Tilsagn, at naar de vare aftrykte, vilde han gaa dem efter, inden de blev brændte. Dette var en stor Glæde for Dalhoff, og Udførelsen gik ham rask fra Haanden. En Dag sendte Thorvaldsen mig ud for at anmode ham om et Aftryk af »Kærlighedens Aldere«. Da han fra alle Sider hørte Ønsker om at eje dette Basrelief, men det vilde blive meget dyrt i Marmor, mente Thorvaldsen, at han kunde glæde mange med, at det var at faa af et varigt Stof og til billig Pris¹). Da det var kommet hjem, sagde Thorvaldsen: »Dette skal være mit Arbejde i min Fritid; jeg mærker, at den store Æskulap trætter mig.« Da »Kærlighedens Aldere« kom paa Staffeliets, og Thorvaldsen rigtig tog det i Øjesyn, blev han ganske nedslaaet og sagde: »Hør, Wilckens, jeg kunde næsten ønske at tilintetgøre det!« Jeg spurgte, om det var Dalhoffs Skyld, men han svarede: »Nej, det er mig, der har fejlet, og jeg kan kun sige til min Undskyldning, at jeg har udført det paa een Dag, og det var en mørk Regndag. Jeg overlod til en af mine Elever i Rom at hugge det i Marmor og kom ikke til at lægge sidste Haand derpaa, førend de havde taget Form over det; jeg ser nu, at det er den Form, det staar i, og det gør

¹) Denne Fortælling kunde stemme godt med en Ytring, som tillægges Thorvaldsen, at dersom han i yngre Aar havde vidst, hvor smukt hans Arbejder kunde gengives i brændt Ler, vilde han gerne have gjort de fleste af dem med denne Fremstillingsmaade for Øje (i Stedet for Marmoret)!

mig meget ondt, at det er kommet ud i den Skikkelse.« Thorvaldsen tog ofte fat paa det, men sagde altid: »Nej, jeg kan ikke faa noget bedre ud af det! Havde De ikke givet Dalhoff mit bestemte Løfte om at skaane det, saa vilde jeg slaa det itu. Min første Model havde vel sine Fejl, men ikke saa store som dette!«

Den 3die December 1839 døde Frederik den Sjette, og *Christian den Ottende* blev *Konge* efter ham. Dalhoff kom til at gøre den afdødes Kiste, eller rettere Prydelserne derpaa efter Hetschs Tegning. Den blev færdig Aftenen før Afleveringsdagen. Glad hentede han Kone, Svigerinde og Børn, lod bringe Smørrebrød og Punsch, og en Fest blev improviseret, hvori ikke engang en lille Svingom manglede, idet han selv blæste op dertil paa sin Fløjte. Da de to mindste ikke kunde undgaa at puffes af de store, afbrød han et Øjeblik sit Spil og satte dem i Ly op i Kisten. Situationen var saa meget mærkeligere, som den afdøde Konge samtidig laa paa lit de parade paa Amalienborg, og tætte Skarer strømmede dertil forbi det Hus paa St. Annæ Plads, i hvis Baggaard Værkstedet var — og Dansen gik om hans Kiste.

Men hvad sker? Midt i Lystigheden indtræder gamle Konferensraad Koch, Slotsarkitekten, hvem Bestillingens Udførelse hvilede paa, og som tit havde set derind med bekymret Mine, i Tvivl om det ogsaa kunde naaes. »Er du gal, Menneske?« var Begyndelsen til en Ordstrøm i ikke ubillig Forfærdelse — han sagde »du« til alle —; men Mester fik ham snart talt til Rette, og han maatte drikke et Glas med de flinke Arbejdere, der saaledes havde sat al Flid og Kraft ind derpaa. Det ganske vist groteske Optrin bliver ogsaa mere undskyldeligt, naar man hører, at Svendene i den Tid, det stod paa, hver Dag havde arbejdet fra 6 Morgen til langt over Midnat, og at Mester selv næppe havde været af Klæderne, ej heller sovet ret mange af de mellemliggende Timer, saa at Overanstrengelsen og Spændingen nok kunde give den Glæde, som enhver føler over et vel endt og vel lykket Værk, et noget kraftigt Udtryk.

Den Rejse, som Dalhoff havde faaet baade befalt og betalt af Kongen — se Optegnelsen S. 232 — foretog han fra April til Juni 1840, og herfra har vi 4 Breve, 3 fra ham og 1 fra hans Hustru:

Tre Uger efter Afrejsen har hun den 15. Maj endnu ikke hørt fra ham. Saa lader hun forespørge hos Jærnstøber *Gamst*, hvis Kompagnon *Lund* fulgtes med hendes Mand, og fik da at vide, at »i det tredie Brev, som Mad. Lund havde modtaget, var der en Hilsen fra Dig, at Du befandt Dig vel. Det var mig jo altid en Trøst at erfare, men hvorfor dog denne lange Tavshed? Du lovede at skrive om otte Dage, og siden den Tid har vi hver Dag med Længsel ventet Brev; Du har dog vel modtaget mit Brev af 30te April, som jeg skrev tredie Dagen efter min Nedkomst. Jeg kan ret glæde mig ved min lille spæde, thi jeg kan med hver Dag se, at hun trives. Du skal bare se, hvilken stor Tøs det er, naar Du kommer hjem og kan velsigne Dine Smaa.« . . . Fra disse, — deraf to tvillingfødte toaarige Piger, som nu »ere blevne saa faste i Kødet, de ere i Luften hele Dagen« — gaar hun over til Forretningerne. Et Spejl til Quistgaard (Godsejer?) maa vente, til D. kommer hjem, da Jacobsen (Mestersvenden) ikke veed Besked dermed; herom vil hun skrive Dagen efter og med det samme bestille to Fjerdinger Smør til Efteraaret hos denne deres gode og venligt sindede Kunde. »Paa Værkstedet tror jeg ogsaa, at alting gaar ret godt. Brøndsteds har nu faaet deres Skeer med megen Tilfredshed og igen bestilt 18 Gafler, hvortil det rigtignok vil knibe med Sølv. De kongelige Terriner ere nu i Arbejde, og imorgen bliver der begyndt paa Prins Ferdinands Pokal. Jeg har modtaget 100 Rbd. i Forskud paa Kammerherre Rosenørns Bordopsats, og hos Levy ¹⁾ har vi ogsaa faaet noget. Paa det store Værksted har de haft adskillige Knapper at gøre, og af Kronerne skal der være 1200. og de skal alle forgyldes«. — Selv om disse »Kroner« ikke just er Kongediademer, men smaa Prydelser til Uniformhuer eller Frakker, giver det hele dog et Billede af en ret stor Virksomhed, der foregik saavel i det »store« Værksted som i de mindre og i Støberiet; og i alt dette er altsaa hun sin Mands egenlige Stedfortræder og eneste Korrespondent. — Videre fortæller hun om en »Concert ved Søndagsskolerne« (Massmanns), hvortil hun dog overlod de modtagne Billetter til andre, og om Majestæternes Sølvbryllup, der skal fejres med bal paré paa Christiansborg og Illumination i Byen. — Men Slutningen af Brevet

¹⁾ Veksellerer, Østergade.

er en Fanfare, da der nu omsider, Løverdagen d. 16. Maj, er kommet Nyt fra Manden! — —

Den ældste, dog kun 8aarige Datter tilføjer nogle Linier: »Du vil nok undre Dig over, naar Du kommer hjem, at vi ere blevne 6 Børn, da vi kun var 5 Børn, da Du rejste«; og hun foreslaar Navnet »Mathilde« til den nyfødte lille Søster.

Det nævnte Brev fra Faderen er dateret »Berlin 9. Maj 1840«, og omtaler Hustruens Brev af 30. April ¹⁾, som han først havde faaet den 7. Maj: »Jeg kan ikke sige Dig, hvor bekymret jeg har været for Dig, især da du forekom mig saa modløs ved min Bortrejse; heller ikke kan jeg glemme, at jeg ikke fik kysset mine søde smaa Piger«. — Man forstaar, at det under disse Forhold ikke har været med megen Lyst, han lod sig sende hovedkulds paa Rejse. At Kongen ogsaa har givet ham særlige Ærinder, ser man af det følgende: »Jeg har i Dag skrevet til Etatsraad [Kabinetsskretær] Adler og sender ham til Kongen nogle Zink-Afstøbninger, hvoriblandt en temmelig stor Figur, jeg kan ikke tvivle paa, at det skal gøre Lykke«. Ogsaa for andre har han forskellige Hverv. Men Meier [Svend] maa ikke faa Kronerne at forgylde, »thi det bliver aldrig muligt at faa dem gode eller at blive færdig, med de Folk, som vi har«. — »Jeg er overalt blevet modtaget med særdeles Forekommenhed; her ligger Parket-Billetter, der er foræret mig, som jeg ikke har haft Tid at benytte. Vi rejser i Morgen til Lauchhammer i Schlesien, hvor der er et meget stort Støberi, som vi gerne vilde se. . . . Jeg har gjort mig al mulig Umage for at komme efter alle Hemmelighederne ved Zinkstøberiet og haaber for vist, at det skal blive mig til Nytte; men desto værre har L. . . . handlet saa lumpent imod mig og vil begynde straks paa noget lignende, hvorfor det meget har fortrydt os, at han kom med, da han kan gøre alt for Penge. Lund og jeg lever ret lykkelig sammen« ²⁾).

Dalhoffs næste Brev til sin »Kæreste Kone« er fra München 18. Maj. Først efter to Dages Ophold veed han, at han med

¹⁾ Ikke bevaret.

²⁾ Mange Aar efter søgte han dog i en meget vanskelig Stilling forges Støtte hos Lund, som da var Ejer af en Herregaard. En Herremand kan ogsaa være fattig.

nogen Nytte kan opholde sig der; »jeg tror nok at burde blive her 3 Uger, da her bliver støbt meget interessante Ting, hvor jeg vist vil have Nytte af at se de forskellige Operationer, og min Rejse vil da gaa lige hjem. . . . Vi kom ikke til Lauchhammer; thi samme Dag, som vi vilde forlade Berlin, kom Støberen fra Lauchhammer dertil, og da jeg af ham erfoer Omgangsmaaden, som de brugte, og fik at vide, at de for Øjeblikket intet saadant havde i Arbejde, vilde jeg heller paa Tilbagevejen tage den Vej. I Nürnberg saa jeg adskillige interessante Ting. Det var mig blandt andet ikke tilladt at komme ind i et Støberi, hvor man i Lerformer støber Lyseplader o. s. v., men da jeg afsides saa et aabent Vindue, gav jeg mig i Tale med en Former indenfor, og ved nogle Gulden blev Enden, at jeg gav ham mit Lommetørklæde, og det kom ud igen med to hele Lerformer, og han maatte ret vise mig Omgangsmaaden.

Her i München er ret et behageligt Liv; man lever billigt. Her er ikke synderlig Handel eller Industri, men alt er Kunst, og den, som ikke har set det, har intet Begreb om den Mængde Bygninger og Kunstsager, her bliver udført.

Jeg har, fra den Dag jeg forlod Kjøbenhavn, ikke været upasselig nogen Time, men jeg er altid bekymret for, at Du ikke er forsigtig nok for Dit Helbred, og hvor inderlig det glædede mig at faa et Brev fra Dig, gjorde det mig dog ondt, at Du saa tidlig havde skreven, da Du endnu ikke maatte rejse Dig i Sengen; vær derfor endelig forsigtig. . . . Saa snart jeg ikke har noget rigtigt at udrette her, bliver jeg ikke en Dag mere; formodentlig gaar jeg over Regensburg tilbage. Jeg længes saa meget efter at høre, hvorledes det er gaaet med de Zinksager, som jeg lod adressere til Akademiet; kunde Du ikke lade Forvalteren vide, at han straks lod dem aabne, og lade Kongen det vide; thi maaske kunde jeg endnu i Berlin have Nytte af at vide Kongens Mening derom. — Lev nu vel og alle mine kære Børn, gid de altid maa være gode Børn; og hils den Gamle [Tanten].

Eders stedse elskende

J. Dalhoff.

Naar jeg tager herfra, skriver jeg, men ikke før.«

Det lovede Brev er skrevet d. 28. Maj, Morgen Kl. 8.

»Kære Kone!

Dit Brev af 16. Maj modtog jeg med Glæde den 26. Hvorfor Brevene undertiden gaar saa langsomt, veed jeg ikke; thi mit Brev, som Du saa sent fik, blev sluttet og afleveret nogle Timer før Postens Afgang. Det glæder mig, at Meier har ladet Mossin¹⁾ forgyldte Kronerne, thi jeg var meget bekymret for, at de ellers ikke vare blevne gode. Jeg har i disse Dage fattet den Beslutning, ikke at blive her længere. Der var nemlig givet mig Haab om, at jeg, medens jeg var her, skulde faa at se, at en Statue blev forgyldt; men da det endnu vil trække tre Uger hen, og jeg intet har at bestille, og dernæst har set og aftegnet alt, hvad jeg ønskede, tror jeg at kunne anvende 4 à 5 Dage langt bedre i Wien, og ikke sandt, Mutter, jeg maa jo nok? for Du veed jo, es giebt nur a Kaiserstadt, es giebt nur a Wien. Jeg har gjort mig saa megen Umage for at faa deres Forgyldnings Farve at vide, men er nu kommen efter, at de ikke selv veed den, da de faar alt saadant fra Paris, men jeg har faaet Prøver deraf og Adressen og Prisen derpaa, saa at jeg haaber at kunne gøre det lige saadan. Med Hensyn til Forgylder-Ovnen, da vil den vanskelig kunne indrettes hos Gamst, især fordi der under Operationen ingen Døre maa aabnes; men hvem veed, om ikke dette i Forbindelse med Zinkstøberiet kunde give Anledning til, at jeg kunde faa et frit Lokale; dog maa der ikke tales derom, skønt jeg virkelig spekulerer derpaa²⁾.

Der er i Wien oprettet et Zinkstøberi af en Broder til ham, hos hvem jeg købte Statuen i Berlin. Da jeg i Berlin ikke fik Lov til at se hans Støberi, og jeg herfra faar anbefaling til Wieneren, haaber jeg der at kunne profitere mere; og da man i Wien er paa det rene med Forgyldningen ad den vaade Vej, og Glanz's Fabrik staar mig aabent, tror jeg at have gyldig Grund til at tage derhen. Lund har i nogle Dage været i Salzburg, i hvilken Tid jeg, naar jeg undertiden intet havde at bestille, var færdig at blive syg af Hjemvee; thi de fleste af Kunstnernes

¹⁾ Gørtlermester.

²⁾ Endnu havde han jo Bolig og Værksted til Leje paa St. Anna Plads.

Kneipenleben gefalder mig ikke; derimod var jeg i Gaar hos Holm, som har en lille Pige, lidt større end mine smaa, og det morede mig at høre denne lille Glut at begynde ligegodt Tysk som Dansk.

Jeg længes saa meget efter at vide, hvordan mine Zinksager ere modtagne af Kongen, thi jeg synes, det skulde være forunderligt, om ikke dette alene skulde aabne mig et sorgfrit Udkomme, hvis kun ikke L. fordærver det hele.

Jeg maa nu slutte for det første, da jeg skal i Kirke. Det er Kristihimmelfartsdag, og Du vil vel undres over, at jeg i Dag vil kommunikere; men Du veed, at jeg holder meget mere af Ceremonierne her end hjemme, og her er fortrinlige Præster.

Den 29. Maj. Hvad lille Peters Ønske angaar, saa maa Tøsen gerne for mig hedde Justine Mathilde. Vi har, i de 14 Dage jeg er her, næppe haft 2 Dage tørre Vejr, men nu lader det til at blive smukt. Jeg rejser nu i Dag til Berchtesgaden, som ligger inde i Snebjergene, hvor der bliver gjort en Del Legetøj, hvilket interesserer mig for Skolen¹⁾. Derfra gaar jeg til Salzburg, Linz, ned ad Donau til Wien, hvor jeg haaber at være paa Mandag. Det vil knibe nok for mig, at min Lomme holder denne Tur ud, men jeg trøster mig til, at jeg, naar jeg er alene, kan rejse for det halve; thi det har altid skullet gaa lidt fornemt til. «

Hvad Brevskriveren her ytrer om Muligheden af at faa et frit Lokale, kom dog ikke udover Spekulationernes Grænse. Han havde Kig paa noget saadant paa Christianshavn, men det var vist ved denne Lejlighed, man raadede ham til at blive Frimurer, saa skulde Vanskelighederne nok af sig selv overvindes; men han vilde ikke for nogen Pris gaa ind i et Hemmelighedernes Mørke, som han ikke vidste, om han kunde finde ud af igen. Hans Fader havde vist ogsaa i sin Tid advaret ham derimod.

Det Sted, han fandt nogle Maaneder efter sin Hjemkomst,

¹⁾ Den paatænkte Haandværkerskole. Han maa lægge Henreisen til Wien saaledes, at han ogsaa under Vejs lærer noget, der kan komme til Nytte hjemme.

var en ret stor Gaard i *Adelgade*, da Nr. 272, nu Nr. 77, skraas for Prinsensgade. Paa Hjørnet af denne skal der engang have været et Udsalg af Tyvekoster og Hælervarer, hvorfor man sagde, at det var dør, Ærligheden slap op. Han kunde dog fornøjet tillægge, at Nr. 272 laa paa den hæderlige Side af Grænsen.

Adelgade hører til det Kvarter af lige og brede Gader, der er planlagt af Christian den Fjerde imellem hans »Nye Boder« og den gamle By. Men dens fornemmere Navn har ikke beskyttet den mere end Borgergade fra at glide stadigt ned fra Herligheden i fordums Dage, da Admiral Jørgen Balthasar Winterfeld, den gavmilde Stifter af »Trøstens Bolig«, boede netop i dette Sted, som hans opkaldte Navne nu kom til at eje. Forgyldte Pillespejle mellem alle Vinduer paa første og anden Sal vidner endnu derom. Ogsaa fra senere Tid er her velkendte Beboere. Christen Niemann Rosenkilde skriver i sit Blad »Brevduen«, at han i sin Bolig Adelgade 272 i Stuen modtog Folk: dem, der vilde bestille eller betale Bladet, inde paa sit Værelse, medens alle de, der vilde afsige det, maatte staa ude paa den kolde Gang; og hans ikke mindre berømte Datter Fru Julie Sødring har i sine »Erindringer« beskrevet den ejendommelige, aabne Stentrappe, der inde i Forgaarden fører op til Lejligheden. Traditionen fortalte ogsaa, at hendes Broder Adolph en Vinterdag havde faaet Johanne Pætges, den senere Fru Heiberg¹⁾, op i sin Slæde og i Kaadhed kørt hende ud ad Porten og rundt om hele Gadefirkanten.

Lige overfor laa et Brænderi, hvis Produkt gjorde sit til at skabe Elendigheden i den næste Ejendom i Prinsensgade, »Tordenskyen«, som bag sine talrige Vinduer husede næsten lige saa mange af Byens allerfattigste Familier — rigtig en Kolera-rede. Paa selve Hjørnet sad Fiskerkoner, hvis Konkurrence kunde gaa over til Haandgribeligheder under stærk Tilstrømning af Gadens Ungdom.

Nr. 272 havde tilhørt Fabrikør²⁾ »Moritz eller, som han for-

¹⁾ Fru Sødring fortæller dog (S. 63), at det var Jfr. Laura Hass, der fik denne Tur; men det er vel af de Tilfælde, der kunde gentage sig.

²⁾ Fru Sødring kalder ham »islandsk Grosserer«. Rosenkildes boede hos ham fra 1824 til 1835.

hen har været kaldet, Moses Jakob Magnus« — maaske en Navneforandring ved Daab — og hans tidligere afdøde Hustru Elise, f. Henriques. Incassator i deres Bo Delbanco begærer en

Adeigade 272, Forgaarden.

Vurdering til Auktions-Efterretning, hvortil Overrettens Justitskontor udmeldte de to Kaptainer (ved Borgervæbningen eller Brandkorpset) Tømrermester Breede og Murmester Aagaard, og

denne Vurdering af 6. Decbr. 1840 kommer til at lyde paa 10,500 Rigsdaler Sølv. Næppe har da Ejendommen været i synderlig god Stand, thi da den atter den 1. August 1843 ved to nye Kaptainer, Murmester Erlewein og Tømremester Frost, er bleven vurderet til Brandforsikring, er den med Istandsætninger og Nybygninger naaet op til 27,100 Rdl. Sølv, altsaa henimod det tredobbelte. I noget forsømt Tilstand kunde en saadan gammel Bindingsværks-Bygning let se ud, som om den ikke var bedre værd end at rives ned, men det gamle Egetømmer er blevet jærnhaardt og næsten uforgængeligt i sine Sammenføjninger, saa Huset holder nok, selv om Murværket egentlig er tyndt og skrøbeligt.

Kjøbenhavns Vejviser for 1841 ¹⁾ viser endnu Hofguldsmed Dalhoff boende St. Annæplads 60 og ligesaa Tillæget; men for 1842 opgiver den Adelgade 272. Inden eller lige i Begyndelsen af det Aar er han da altsaa flyttet ind i sin Ejendom. Men hvorfra han fik Penge baade til at købe og fornye den til sit Brug, veed vi ikke. Han har ikke vundet i Lotteriet, siden han aldrig spillede deri. Men selv om han ikke fik Frimurerne til Venner, kunde han dog nok med Kongen og Thorvaldsen til Velyndere skaffe sig fornøden Støtte og Kredit baade til det ene og det andet.

Naar vi i den første Vurdering støder paa »en Ovn til Fajance« i Mellembygningens 6 $\frac{1}{2}$ Alen høje Stueetage og lignende i et af Baggaardens Huse, hvor der ogsaa findes »en Lerbakke af Planker«, var jo alt dette og meget andet netop, hvad den nye Ejer havde Brug for, naar han baade skulde brænde Ler og støbe Bronze. I den anden Vurderings nyopførte eller nyindrettede Bygninger — et Par var ikke helt færdige — finder vi to Hestegange, den ene i Forbindelse med en Leræltømme, den anden med en Farvemølle og flere Presser og Valser, der havde været brugt af en Kattuntrykker. Men mærkeligst er dog nogle sammenhængende Bygninger, 9 Alen høje, hvilken Højde i den midterste, kortere Bygning ved et Mellemgulv er bragt ned til 6 Al. — »det lille Atelier« med Kakkelovn, til Ciselering

¹⁾ Den ligner et lille Tauchnitz-Leksikon paa c. 700 Sider og vejer sikkert ikke $\frac{1}{20}$ imod den for 1916.

af de mindre og finere Ting —, medens begge de andre har den fulde Højde i eet, den ene, »det store Atelier«, til Opstilling og nærmere Forarbejdelse af de kolossale Figurer, den anden,

Adelgade 272, mod Baggaarden.

Støberiet, med en stor Kran og dertil hørende Tallier til at løfte Diglerne og de støbte Stykker ind og ud af de mægtige Støbeovne og Formegruber.

Enkelte Træer, Levninger fra en gammel Have, stod endnu i den store Baggaard, indtil de maatte vige bl. a. for den store Metalsav, der skulde skære de leverede Kanoner i mere handlelige Stykker.

Ved at læse disse gamle Beskrivelser, gribes den, der har færdedes i og imellem alle disse Rum og deres Indhold, af det minderige Indtryk: hvilken herlig Legeplads havde vi ikke! udstrakte Gaarde til at kaste Boldt og løbe med Trillebaand, lege Tagfat, »Rulle-Lærred«, og hvad det altsammen hed; Mellemporten til Leg i Regnevej; Vogne, Trillebøre, Stiger og Planker til at krybe op i eller vippe paa; men navnlig disse flade, »lerlagte« Tage, som man med lidt Behændighed og Mod kunde stige op paa ved at bruge Dørgrebet og saa Overkanten af en aabnet Dør som Trin, og hvorfra man atter øvede sig i at kravle op ad de rigtige Tegltage, til man kunde sidde højt paa Møningen eller en Murkant og titte ind i andre Gaarde, hvis For-side gik ud til Adelgade, Dronningens Tværgade og Kronprinsessegade, medens forskrækkede gamle Jomfruer truede ad os for at faa os ned fra de formentlig farefulde Højder — det saa vel nok værre ud, end det var! Men ogsaa inde: hvilke Gemmesteder i en »Skjul« eller maaske i en enlig romantisk Færd gennem Luger og Huller og mørke Gange over og under eller bag ved de egenlige Rum.

Men alt dette var jo ikke købt og indrettet til Leg, men til at frembringe Nyttegenstande og Kunstværker. Og dog kunde ogsaa disse bruges til Leg — helt op' til den kongelige Ligkiste. Den, der skriver dette, mindes sig selv som lille Purk puttet ned i Herkules' ene Laar; det værste var, at »Busserunnen« (Forklædet) fik en slem Rift: han var ikke saa glat indvendig som udvendig. De ældre Søkende havde dog mere at fortælle fra Statue-Perioden. Smaa Gryder har ogsaa Øren. Anna, den ældste, har siddet paa Rund-Sofaen i Thorvaldsens Dagligstue paa Charlottenborg, hvor hendes Fader gik med den store, milde, dejlige Mand op og ned i Samtale, medens hun delte sin Opmærksomhed mellem dem og Træerne ude i Botanisk Have, hvortil hans Lejlighed førte ud; nu ligger Mønten der. Men Wilhelm, den ældste, Faderen overlevende, af Sønnerne, havde mest at fortælle: saadanne Dreng, sagde jo Thorvaldsen om de to i

hans Johannesgruppe, »trænger sig altid frem, hvor der er noget at høre og se!« En Dag, da hans Fader arbejdede paa Christian den Fjerdes Statue i et privat Atelier, han havde indrettet sig, hvor før Ovnen til Fajancebrænding var, kom en ældre, ret høj Mand ind ad Porten og spurgte Drengen, om Dalhoff var hjemme. Da han vidste, at hans Fader ikke vilde forstyrres ved det Arbejde, turde han ikke svare, men pegede blot over mod Døren. Den fremmede greb ham i Kraven, trak ham med ind og raabte: Goddag! op til den travlt optagne Mand. Men hvor blev Drengen forbavset, da hans Fader i Stedet for at vredes steg ned ad Stigen og tog imod den fremmede, som om det havde været Kongen.

Det var ogsaa Thorvaldsen! Han kom ofte for at se Dalhoffs Arbejder, som jo ogsaa var hans.

Hvad Drengen vidste om den rigtige Konges Besøg, skal vi siden komme til; det var vel ogsaa mest efter Thorvaldsens Død, han havde Grund til at tilse sin Statuestøber, ligesom denne ogsaa havde saa meget mere Anledning til at søge direkte til sin Konge.

Øverst oppe i Forgaardens Sidebygning flyttede Ausbjørn Jacobsen op med Dalhoffs Sølvsmedeværksted, som han senere overtog; paa første Sal i Mellehuset fik han sit Hjem, derfra kunde hans kønne og venlige Hustru holde Øje med os Børn. Selv barnløs holdt hun meget af Smaafolk; der vankede gerne et Æble, naar vi havde Ærinde derop; men Skænd vankede der ogsaa, naar hun fandt vor Leg for vild eller støjende. Vi holdt jo mere af Æblet end af Skændene; men vi holdt ogsaa meget af Jacobsen, der saa trofast sluttede sig til Fader og gerne viste ham sine Arbejder, selv om ogsaa der kunde vanke Skænd. Men han betroede Jacobsen ikke alene at føre hans Gerning videre, men ogsaa at oplære den næstældste Søn i det samme Fag.

Umiddelbart efter den første af de kongelige Bestillinger, nemlig Christian den IVs Statue, der blev støbt i 1841, fuldførte han et ret stort Arbejde for »den catholske Menighed« i Kjøbenhavn, hvorom han afsluttede Kontrakt den 11. Oktober 1841. Professor Hetsch opførte, med Thielemann som Konduk-

tør, det »nye Capel« i Bredgade, hvis Forside skulde prydes med 7 Figurer i Legemsstørrelse ovenpaa Façademuren, nemlig de staaende Skikkelser af Moses, Aron, David, Esajas og Daniel samt en knælende Engel paa hver Side, alle modellerede af Thorvaldsens Elev Borup, der jo ogsaa udførte Frontgruppen paa Christiansborg efter T.s Skitse. Modellerne blev leverede i Ler, ikke i Gips, og skulde udføres i Zink, i mindst 2—3 Liniers Tykkelse, færdige og opsatte inden Midten af Juni næste Aar, idet han dog forbeholdt sig 6 Ugers forlænget Frist i Tilfælde af særligt Uheld, ligesom Forstanderskabet skulde have en længere Udsættelse med den fulde Modtagelse og Betaling, hvis Kapellet's Opførelse maatte blive forhalet. Med Hensyn til Englene havde det vistnok ved den første Aftale ikke været omtalt, at de skulde knæle, hvad der jo, naar de skulde være af samme Højde som de andre Figurer, krævede dobbelt saa meget Metal og Arbejde; han har dog uden Indvending underskrevet og fyldestgjort Kontrakten. Saa vidt vides, har han med dette Arbejde ogsaa været første Mand som dansk Zinkstøber, idetmindste af større Figurer.

Hvor store Vanskeligheder det har voldt at holde Indtægt og Udgift i Ligevægt i disse Aar, ser vi af to Skrivelser fra 1843. Den ene, af 27. Juni til »Commissionen for Christiansborg Slots Opførelse«, nævner de betydelige Udgifter, der er gaaet med ikke alene til Terracotta (Gavlfrisen paa det nye Slot) og Bronze, men ogsaa til at indrette Ovne og opføre en helt ny grundmuret Bygning dertil, og beder om snarlig Udbetaling af 555 Rdl. I den anden, af 21. Nov. til »den høje Deputation for Finanserne«, læser vi: »Skønt jeg har faaet, hvad Overenskomsten lød paa, for Chr. IV er der sket saa betydelige Forandringer og Forøgelser af Arbejdet, at jeg ikke vil kunne slippe skadesløs derfra, hvis der ikke bliver tilstaaet mig noget mere, end hint Overslag lyder paa, saa meget som det af kyndige Mænd maatte anses for billigt. Da jeg i Forbindelse med ovenstaaende har, dels ved Byggeri, dels ved forberedende Arbejder til de andre betydelige Arbejder, jeg for Kongelig Regning har at udføre, saa betydelige Udgifter, haaber jeg med Tillid, at min underdanige Begæring maatte opfyldes«. Han fik da ogsaa en Godtgørelse af 1000 Rdl.

M. H. t. de nævnte Forberedelser foreligger der et af Bygmesteren Conferensraad Koch forlangt Overslag over 4 kolossale 6 Alen høje Statuer til Forsiden og 2 mindre til Bagsiden af Slottet. Det oplyses, at Fischer i Berlin har faaet 2666 Rdl. i Arbejdsløn for en Statue paa 5 Alens Højde og 40 Centners Vægt, og Lauchhammer for en 3 Alens (15 Centner) 1333 Rdl.; Metallet var leveret »Kunstnerne«, som ogsaa havde »frit Brug af Ovn og Lokaler«. I Forhold dertil maa det vel kaldes beskedent, naar Dalhoff, der selv skal afgive Ovne og Lokaler, for hver 6 Alens Figur paa omtr. 60 Centners Vægt beregner mellem 3500 og 3800 Rdl.¹⁾ Det er ganske vist ogsaa imponerende at høre, at *Formen* til en saadan Figur kræver 173 Lispund = 1384 Kilo Jærn til Skelet og Rammer, 240 Lispund (1920 Kilo) Gibs og lige saa meget pulveriseret Rødsten samt Lermasse. Arbejdslønnen herved regnes til 9 Mark = 3 Kr. om Dagen. For Brug af Ovnen og 3 dertil udelukkende bestemte Lokaler »samt for mit Procente« 500 Rdl.

Til hver af Frontespice Figurerne over Slottets Façade »formener Gibseren, at Formen vil koste 350 Rdl.; Formningen og Brændingen 300, Jærnbeslag og Fastgøring 50—100 Rdl.«

Mån vil have forstaaet, at Overgangen til Statuestøbningen hverken skete fuldstændigt eller brat, da Thorvaldsen kom hjem 1838. Allerede Utilstrækkeligheden af Rummene paa St. Annæ Plads, hvor dog ikke blot Svanen, men vistnok ogsaa Chr. IV er støbt, gjorde det umuligt at tage de rigtig store Opgaver op. Men han og hans Medhjælper skulde jo ogsaa leve, inden disse Opgaver bød sig til.

Først maa det da mærkes, at han selvfølgelig drev sin egen Haandtering, lige til han maatte opgive den. I 1839 fik han igen den her til Lands sjældne Fornøjelse at udarbejde en større Genstand i det pure *Guld*, nemlig Ærespokalen til Algreen Ussing, en Folkegave til Frihedens Talsmand — som man iøvrigt ikke saa længe efter, da Ussing ved Kong Christians Paavirk-

¹⁾ Ved den endelige Bestilling blev Figurerne 8 Alen høje og altsaa dyrere.

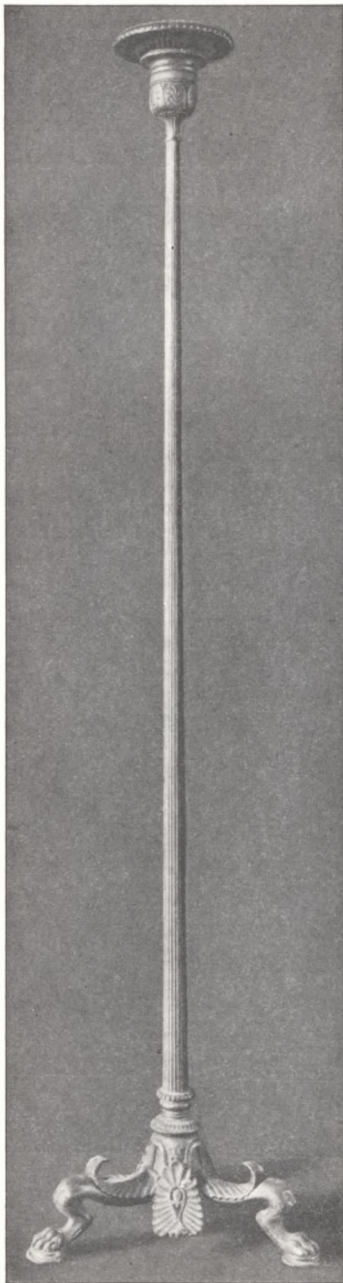
Guldpokal, Folkegave til Algreen Ussing, tegnet af Hetsch, udført af Dalhoff;
 Figureerne: Frihed, *Retfærdighed* og Sandhed modellerede af Bissen.

ning havde faaet et andet Syn paa Tingene, maaske helst havde taget tilbage. Med 40erne fik Dalhoff Leveringen af Præmiebægere til det kgl. Landhusholdningsselskab. Om Pokaler, Skeer, Knapper og Kroner taler Brevene. Men vi hører jo ogsaa der — og det kommer særligt frem ved hans Forevisninger

i Industriforeningen —, at han bruger sit Mesterskabs Ret til ogsaa at tage fat paa de mindre ædle Metaller, ikke blot Sølvplet, men ogsaa Malm, Zink og Jærn. Paa Udstillingen i 1836 havde han allerede fremlagt pressede Jærnborter, der ligesom Belter skulde holde de store støbte Jærnringe sammen, hvoraf Kakkelovnene byggedes op. Dem blev han ved i mange Aar at gøre i stedse flere forskellige Mønstre og Bredder, og til Priser derefter. Saa pressede han ogsaa Bakker af Jærnblik, baade Presenterbakker og Lysbakker (til Lysesaksen), som man brugte dem dengang. Under 17. Maj 1837 havde han faaet 8 Aars Eneret til paa den af ham opgivne Maade at *trykke Sirater paa Blikarbejde*.

I sit »Industribillede« om Guldsmed Vilhelm Christesen fortæller C. Nyrop, at denne 1856, altsaa endnu i Lavenes Dage, søgte Indenrigsministeriet om at maatte oprette en Prægeanstalt for Guld- og Sølvarbejde. Ansøgningen sendtes først til Københavns Magistrat, og derfra til Guldsmedlavet. Oldermændens Erklæring udtaler sin Forundring over, at nogen, og saa »tilmed en Mand fra Slagelse«, for Alvor kunde tænke paa at ville oprette noget saadant i København, det kunde umuligt betale sig. Guldsmedmester Dalhoff »har for flere Aar siden haft en stor Presseindretning i Gang, men er senere ophørt dermed, formodenlig fordi samme ikke gav et tilstrækkeligt Udbytte«. Nyrop føjer til, at Dalhoff sikkert er den første, der her i betydeligere Udstrækning har presset Sølvskeer og Gafler; men, føjes der til, »han beskæftigede sig med for meget til at kunne blive længe ved en Ting«. Der kan dog være forskellige Aarsager, udover de subjektive, til, at man maa slippe en Ting. Nyrop henter da ogsaa et andet Vidnesbyrd frem om ham: Høyen har sagt, at der i forskellige fra Dalhoffs Værksted udgaaede Genstande, navnlig nogle Kandelabre, »spores ægte Kunstsans«; »det er«, siger Nyrop, »en smuk Ros at faa for en Haandværker, der i Reglen var sin egen Tegner«.

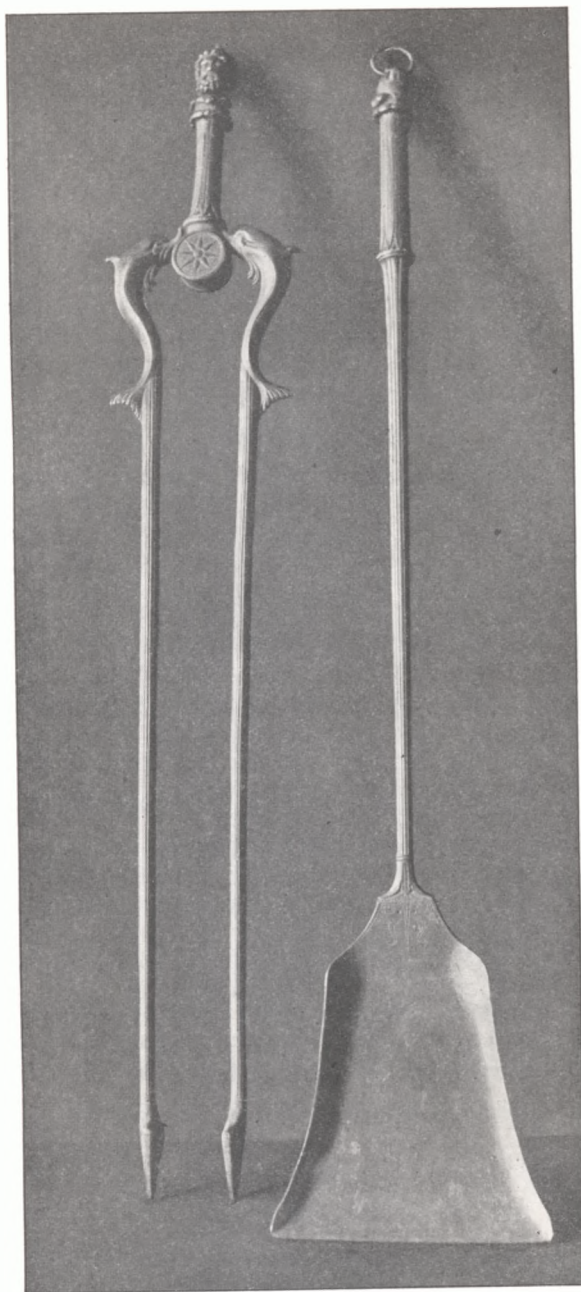
Et smukt og paaskønnet Arbejde fik han ogsaa ved at hjælpe H. E. Freund med at indrette sit Hus ved Frederiksholms Kanal — noget af det mest gennemførte, man har set i vore Dage: *alt efter hans Udkast og Tegninger*, fra Loftsprydelsen og Klaveret lige til Vuggen og Barnevognen, ja til Ild-

tang og Askeskuffe ved Kakkelloven. Hans Brodersøn udtaler uden Tvivl sin Farbroders Tanker, naar han skriver (S. 114):

»Blandt dem, han saaledes kom til at arbejde sammen med, var J. B. Dalhoff sikkert den mest fremragende. Denne kunde ikke alene tilfredsstille hans Fordringer, naar et Kunstværk som »Drengen paa Svanen« til Kongens Have skulde støbes, men ogsaa udføre mindre Ting som Kandelabren og Ildtøjet af Bronze og give Ciseleringen af dem hele den Elegance og Finesse, der klæder dette Metal saa godt, og som kan virke saa bedaarende, naar Udførelsen er gjort med Liv og Friskhed, hvad der heller ikke manglede ham. Et aldeles yndigt lille Arbejde er en Stage, der ogsaa udgik fra hans Værksted, og som Freund gjorde Tegningen til i Forbindelse med Bissen, og de forskellige Nuancer i Forgyldningen, der snart er mattere, snart mere glimrende, tjene paa den skønneste Maade til at frembringe en heldig Modsætning mellem det rigt og fint kanelerede Skaft og Fodens og Pibens antikiserende Ornamente, der dog sikkert forraader Friends egen Haand. De Kopier, som man jævnlig ser af disse Stager, ere saa plumpe og sløve, at de ingen Forestilling kunne give om Skønheden i Originalerne. Men ogsaa Opgaver i alle Metaller sattes Dalhoff af Freund, og han løste dem paa sædvanlig smagfuld Maade, hvad enten

Kandelaber, c. $\frac{1}{10}$. Ligesom »Ildtøj« paa følgende Side udført for H. E. Freund af J. B. Dalhoff, nu paa Frederiksborg Slots Museum.

Ildtøj,
»c 1/6.

det var Skeerne med det livlige og stærkt markerede Sving og det simple Palmetornament sluttende sig smukt til Skaftets Flade eller et lille Pragtstykke som Fiskeskeen, hvor Midterpartiet, der sonder sig fra det øvrige ved gennembrudte Palmetter, er smykket med Genier, der tumle sig let og yndefuldt i Delfinbigaer; Figurerne ere blanke og holdt i et blødt, ikke meget stærkt Relief med en mat Grund. — At intet undgik Friends Opmærksomhed, derom er et Sølvbæger Vidne, som han ligeledes lod Dalhoff udføre. I 1833 fandtes i Kjelby paa Møen et Broncekar, hvis fint tegnede Kontur og rigt slyngede, men dog lette, klare Palmetornament røbede, at det var udgaaet fra et græsk Værksted. Det var imidlertid ikke det, som herved mest fængslede Freund, men det var Maaden, det var gjort paa. Der er den Mærkelighed ved det, at Ornamentet er cisereret ud af Metallet, og det var denne usædvanlige Fremgangsmaade, som det interesserede ham at se anvendt i en mindre Efterligning i Sølv efter dette smukke gamle Kar, og det flade Ornament fik ved denne Behandling en ejendommelig Blødhed, mere som det var en malet Dekoration, der var paalagt med fede Voksfarver.«

S. 200: »Ved Siden af Klaveret knejsede en Kandelaber i Bronze, hvis smækre, fint kanelerede Skaft hvilede paa en Fod, der var en mere direkte antik Efterligning, og som foroven afsluttedes med et bægerformet, kraftig artikuleret Parti, som i den selvstændigere Komposition og Udsmykning godt kunde gælde for antik, ligesom hele Kandelabren var et mærkeligt Bevis paa Friends fine Følelse for den antike Stil ogsaa i Haandværket. Herfor talte ligeledes et Par andre Bronceredskaber i samme Værelse: Ildtangen og Skuffen, som tillige viste, at Freund ikke altid skyede Anvendelsen af en rigere Udsmykning, medens han dog aldrig forsømte at lade Hovedlinjerne dominere. En aandrigere Tanke end den at benytte Delfinernes yndig bugtende Legemer for at tilvejebringe den vanskelige Forening af Tænger og Skaft paa det første Redskab skal man vanskelig kunne finde; den behøvede selv den dygtigste, kampaniske¹⁾ Haandværker ikke at skamme sig ved.«

Der er blevet spurgt (af Jul. Lange): Hvad er vanskeligst, at gøre Tegning til et kongeligt Slot eller til en Themaskine? og der er blevet svaret: det sidste! Man faar Indtrykket deraf, naar man læser, hvad en saadan Kender og Smager kan faa ud af en Ildtang. Men han faar dog ikke andet ud deraf, end der er blevet lagt ind deri. Og her kan man vist gaa ud fra, at Dalhoff ikke *bare* har været modtagende og gengivende overfor den 13 Aar ældre Freund; nu var han jo ogsaa selv en

¹⁾ I Kampanien laa bl. a. Neapel, Herculanium og Pompeji.

Mand. Men hvad han gjorde for Freund, gjorde han allerede af den Grund *con amore*. All fra Rom skrev han jo i Sept. 1826: »Jeg kender intet Menneske, hvis Omgang var mig mere lærerig end Freund's, og derfor ere vi ogsaa som oftest sammen« (S. 107 i nærv. Bog), hvad vel ikke mindre blev Tilfældet, efter at Freund havde faaet Lejlighed til at vise ham en Samaritantjeneste, der vel sagtens reddede hans Liv (S. 118). Men Freund var jo selv begyndt som Haandværker (Smedesvend og Gravør), og det glemte han aldrig: »Kunsten skulde som Blomsten paa Træet udspringe af Haandværkets kraftige Stamme« (H. E. Freund S. 210), og han anvendte megen Tid paa Antikstudiet for at »trænge ind i den Aand, der havde vidst at berøre selv den fattigste Lampe eller Drikkeskaal af Ler«; han kunde i halve Timer blive staaende foran den smukke Vognstol i Vatikanet: »Kunde jeg bare eengang opfinde og udføre noget, der var godt i sit Slags som denne Stol, saa vilde jeg sige, at jeg ikke havde levet forgæves« (S. 142). Men bagved laa der ogsaa mere. I et Brev til sin Broder skriver han 1821 (S. 73): »Den svundne Tid har aabnet Naturens store Bog for mig, at jeg kan læse den og se Menneskeslægten staa i den som store herlige Chifre, skrevne med Guds Haand, og at tolke denne Bog er mit Løsen«. »Han omfattede Mennesker med en høj Grad af Kærlighed«, siger Sønnen (S. 206), og »han spurgte aldrig om, hvad der var behageligst eller bekvemtest for ham, men ene og alene om, hvad der sømmede sig for et Væsen, der var skabt i Guds Billede og derfor bar Ansvaret for ikke at besmitte dette Billede«. Hans Valgsprog var: »Man skal leve, som om man skulde leve evig, og som om Døden ventede en den næste Dag«. Naar hertil kom, at Freund og Dalhoff i Beundring og Hengivenhed saa op til den samme Læremester, »Nordens Fidias«, forstaaer vi, at Dalhoff ikke alene gerne arbejdede sammen med Freund, hvor det galdt et egentligt Kunstværk, men maaske endnu hellere, hvor det galdt dagligdags Genstande, og han var fuldt enig med ham i, at »Genstandenes Hovedformer, samtidig med at opfylde Hensigtsmæssighedens Fordringer ved deres ejendommelige Behandling, skulde bestemt tydeliggøre Genstandenes Funktion og tillige gøre det paa

en skøn Maade«. Freunds tidlige Død 1840 har derfor ogsaa for ham været et stort Tab, foruden hvad den var for Landet. »Saa længe Freund selv«, skriver Sønnen (S. 216), »ved sin overlegne Dygtighed og utrættelige Energi stod bagved Arbejderen, da lykkedes det for dennes Haand at frembringe Genstande, der ere en Prydelse for det danske Haandværk; men da han var borte, og Indflydelsen fra hans overlegne kunstneriske Personlighed mere og mere tabte sig, da glemtes snart det nye, sunde Maal, han havde forsøgt at lære Haandværkerne, og det gamle forkludrede Patois bredte sig atter til de Steder, hvorfra hans stærke Stemme havde banlyst det. Der var egenlig ingen af de Haandværkere, han havde benyttet sig af, der formaaede at gaa selvstændig til Værks ad den Vej, han havde vist dem; de drev atter ind paa den gamle Slendrians alfare Vej, hvor deres Spor tabte sig mellem de andres. *Dalhoff* var den eneste, der forsøgte nogenlunde at hævde det gamle Standpunkt.«

Foruden hvad *Dalhoff* ellers arbejdede med de forskellige Metaller, bringer han ogsaa stadig nye Arbejdsmetoder og Fremgangsmaader tilsyne i sin kære Forening, der i April 1841 var flyttet ind i et større og heldigere Lokale i »Vildmanden« paa Østergade, Hj. af Christenbarnekowstræde, og saaledes bedre kunde gøre Fyldest for sine Opgaver. Da han skrev, at han næppe vilde kunne bruge Gamsts Værksted til at forgyldte Statter i, fordi der var Træk, viser det sagtens hen til ældre Metoder med Guldstøv eller uendeligt fine Guldblade, som endnu bruges til Boghind o. l. Men efter Rejsen 1840 foreviser han allerede i Oktober foruden »en staaende Amor, 36 Tommer høj, støbt i Zink, og en kolossal Statue af Thorvaldsen, støbt i Bronze« — med Forklaring af, hvorledes den var støbt, — nogle af ham fra Wien medbragte Bijouterivarer af Messing, »som var *forgyldte paa den vaade Vej*«. Maaden, hvorpaa dette sker, er kun kendt af nogle Fabrikanter i Wien og holdes aldeles hemmelig — han har altsaa dog ikke kunnet opspore den; — »den synes imidlertid at maatte bringe store Fordele, idet Varerne derved ej alene kan leveres til en billigere Pris, men

ogsaa erholde et smukkere Udseende«. »Den vaade Vej«¹⁾ foregaar ved Neddypning, i Modsætning til den tidligere Paastrykning eller Indgnidning, men skal her maaske forstaas om den galvaniske Udfældning, hvis Benyttelse til Afstøbning Dalhoff allerede --- vistnok som Foregangsmand herhjemme — havde forevist i Aftryk af Medailler, Reliefs o. s. v.; disses Fortrinlighed havde den teknologiske Professor Ryssel i den af ham redigerede Industriforeningens Tidende, 2. Aargang, lovordet til Efterligning. Denne Virksomhed blev saa taget op af Polyteknikeren *Chr. Drewsen*, der begyndte sin praktiske Virksomhed hos Dalhoff og fik sit første Værksted i dennes Ejendom Adelgade 272 paa første Sal, ovenover D.s Bolig, med venskabelig Forbindelse, i alt Fald medens han boede her. En Gren af denne Forretning, den saakaldte »Galvanisering af Jærn«, som han fik Patent paa 15. Okt. 1850, gik over til Drewsens yngre Broder i Kompagni med dennes Svoger som Firmaet Drewsen og Wismer. Vi ser her et Eksempel paa en industriel Stamtavle, som fører op til den samme Ætmand, der var saa rig paa Ideer og Begyndelser, at der var nok at føre videre af mange Hænder og Hjerner. Gennem Industriforeningen gik disse Forplantninger allerbedst, — uden at snakke om, knap nok tænke paa nogen Faderret eller Byrdspligt. — Saaledes foreviste han i Okt. 1842 et af ham opfundet Loddeapparat, hvorover han afgav Forklaring, saavel som over nogle af ham gjorte Erfaringer med Hensyn til Støbning. Vi kommer til at tænke paa de »frie, uforbeholdne Meddelelser, som ville være til alles Fordel«, hvorom det første Program-Udkast til Industriforeningen talte.

Den Tegning af en Ovn, som Dalhoff fremlagde i Repræsentantskabet 18. Febr. 1841, og som skulde forklares nøjere ved Forevisningen den følgende Dag, havde vistnok sin Forbindelse med Ombygningen af den nyerehvervede gamle Bygning, hvori der jo var Efterladenskaber fra en tidligere Fajancefabrik. For den, der tidligt havde haft at gøre med den kgl. Porcellænsfabrik og i Italien set saa megen herlig Kunst i brændt

¹⁾ 21. Februar 1842 udstillede Guldsmed Michelsen »Sølvarbejder, der var forgylt paa den vaade Vej, uden Hjælp af galvaniske Apparater«.

Ler, laa det da nær at tænke paa, om ikke hin Fabriks mislykkede Forsøg kunde bringes til bedre Lykke, naar man havde en Ovn med de og de Egenskaber — og straks bliver Nattetimer og Dagminutter brugt til at beregne, sammensætte og fuldkomme, indtil den er paa Papiret — og snart maa hen i Foreningen, for at Venner og Fæller med ham kan glæde sig derover. Da saa Ovnen eller snarere Ovnene er der, har vi hørt, hvad de er brugt til; men den aldrig glemte *Rejse til Bornholm* (S. 228) — hvortil han siden ogsaa fik sin Søns Rusgilde med Kammeraterne konverteret — havde lært ham at kende mere end een Slags Ler, og de for Frontgruppen gjorde Forsøg viste Brugbarheder i mere end een Retning. Deraf udspringer saa hans eneste Patent i denne Periode (1838—48).

Patentet af 24. Sept. 1844 galdt *Vandledningsrør af Porcelæn, Stentøj (Fajance) eller brændt Ler med kugleformige Samlinger*, hvilket ved et nyt aabent Brev af 28. Maj 1845 udvidedes med »at anbringe Jærncylindre over Vandledningsrør, dels over hele Rørene, dels over Samlingerne«. Det var et aktuelt Emne, som han havde grebet her: Hovedstaden havde dengang ikke andet end Ledninger af Trærør, hvori der kunde udklækkes Frøer og Snoge, som pumpedes op gennem Posten — og da hvor mange flere af de mindre, ja usynlige Skadevæsener og Sygdomsspirer, som man nu veed bedre Besked med end dengang. Hvilket Fremskridt da fra de raadnende Trærender til de renlige Porcellænsrør! Maaske var det Frygten for, at navnlig de større, maaske alentykke Rør ikke skulde kunne holde det indre eller ydre Tryk ud, der bragte ham til at dække dem helt eller kun over Leddene med en Jærnkappe. De »kugleformige Samlinger« dannedes ved, at hvert Rør endte i en halvkugleformet Muffe, hvori det næste Rørs Begyndelse passede ind, og Mellemrummet udfyldtes af en istøbt harpiksagtig Masse, hvor der atter var indpresset en Blyring, saaledes indrettet, at den med sine tynde Kanter kom til at slutte tættere og fastere, jo stærkere Vandets Tryk blev. — Efter hans Opfordring blev disse Vandrør undersøgt af et særligt, sagkyndigt, af Industrikomiteen nedsat Udvalg, bestaaende af Ingeniørkaptajn (senere Krigsminister) *Tscherning* som Formand, Fabrikant *Baumgarten* (Burmeister og Wain), Urmager *Kyhl*, Mekanikus *Winstrup*

og Ingeniør *W. Radford*, som efter en grundig, praktisk Undersøgelse — med Trykpumpe og paahængt Vægt — har givet dem en, den 26de Marts 1846 underskrevet, *udmærket Anbefaling* som »fuldkommen skikkede til deres Bestemmelse, anbefalende sig baade ved tilstrækkelig Styrke og Tæthed, som og særdeles Renlighed, og at Hr. D. ved den særegne Konstruktion af Samlingerne har faaet disse fuldkommen saa tætte som ellers Samlingerne paa almindelige Jærnrør, hvorved altsaa den største Forhindring for Porcellænets Brug, nemlig Samlingernes Utæthed, er blevet fjernet.« (Industriforeningens Kvartalsber. 6te Aarg., 1846). — Det er vist den højere Pris, der trods Dalhoffs, af Udvalget billigede, Forklaring har hindret denne Opfindelses praktiske Brug.

Tre Uger efter det Møde, hvori Dalhoff forelagde Tegningen til Ovn, faar Repræsentantskabet en Skrivelse fra ham af 10. Marts 1841, hvorved han bringer i Forslag at nedsætte en Komité for at undersøge flere forskellige, i nogen Tid fremkomne Konstruktioner af *Kakkelovne*. »Hr. Dalhoff ytrede under Diskussionen af Sagen, at Lektor Hummel og Formanden vare til Hinder for denne Sags Fremme, hvorfor den udsattes«. Næste Gang hører vi, at Hummel har udmeldt sig af Repræsentantskabet. Hvad der var Stridens Aarsag, faar vi ikke at vide, og om Kakkelovnene hører vi intet mere ¹⁾). Men en vis Modsætning kunde der vel være mellem Industriforeningens Stifter og den dav. *Formand*, Grosserer og Fabrikant *H. L. Danchell*. Denne havde allerede tidligt været med til at danne en lille, men indflydelsesrig Kreds indenfor Foreningen, der lagde Vægt paa, at denne ikke blot skulde interessere sig for at faa frembragt industrielle Varer, men frem for alt for at *skaffe dem afsatte*. Kredsen ordnede sig endog selvstændigt som »*den merkantile Industriforening*«, der først i Efteraaret 1840 igen sluttede sig til Moderforeningen, efter at denne havde faaet nye Love, der i flere Punkter var afpassede derefter, og efter at »den

¹⁾ »Ovn« har sikkert intet med »Kakkelovnene« at gøre, uden at maaske Tegningen af hin har henledt Tanken paa de sikkert i høj Grad tiltrængte Forbedringer af disse. Endnu er det jo et sørgeligt ringe Antal af de ved Brændslet frembragte Kalorier, der virkelig kommer vore Værelser tilgode.

merkantile's Formand Danchell havde fortrængt sin Forgænger i den rigtige Industriforening. Det var dog en ret kort Tid, at denne Handelsverdenens særdeles Indflydelse sporede i Foreningen; den fremkaldte eller fremhjælp nogle Aktieselskaber, hvoraf ganske vist et saa vigtigt som det sjællandske Jærnbanselskab, og en Julebasar, som gentoges flere Aar, men den store Tanke om en fast Basar og en Laanekasse i Forbindelse dermed blev aldrig virkeliggjort; og medens »Handelsudvalget« snart blev ørkesløst, holdtes Foreningens Liv fornemmelig oppe af *Indstriudvalget* og det ved Lovenes Affattelse noget tilsidesatte *Forevisningsudvalg*. Da efter et Tiaars Forløb Lovene atter blev gjort om, udslattedes ogsaa alle Spor af de særlig handelsivrige Bestræbelser. Men det var vist en Følge af hin Strid, at Dalhoff ved Generalforsamlingen 1841 ikke blev valgt til Repræsentant, men kun til Suppleant. Han trækker sig dog ikke tilbage som en vred Achilles, men kommer stadig i de Komiteer, hvoraf han fremdeles er Medlem, og deltager som Suppleant i Repræsentantskabets Møder, bl. a. 21. Febr. 1842 med Andragende om, »at der til Stænderforsamlingerne indgives Petition, at den Eneret, Kunstnerne har til mekanisk Afkopiering af deres Arbejder, ogsaa maatte udvides til Haandværkere, samt at den nødvendige Ordning og Kontrol hermed maatte underlægges Industriforeningen«. Sammen med Jærnstøber Lunde og Prof. Algreen Ussing som Formand indvalgte han i en Komité for denne Sags Behandling, som dog kommer til den Slutning, at vedkommende Anordning »ikke udelukker Haandværkere fra at nyde godt af dens Bestemmelser med Hensyn til de Kunstarbejder, som de frembringe, hvor disse ved mekaniske Midler lader sig forflere, naar iøvrigt de Forholdsregler iagttages, der ere foreskrevne for Kunstneres Eneret i lignende Tilfælde.« Vor Tids »Mønsterbeskyttelser« gaar vel noget videre.

Den Haandværkerskole, hvorom der var talt i Industriforeningens tidligste Dage, kom i Stand i 1840 med en Institutbestyrer F. W. Carlsen til Leder. Dalhoff var fra 1839 i det forberedende Udvalg og siden i et Tilsynsudvalg. Til den praktiske Undervisning, som dér skulde gaa Haand i Haand med den almindelige Boglærdom, samlede han frivillige Gaver af Værktøj og Modeller, hvortil han selv skænkede: »3 Huggepiber

til Træ, 4 Skilderirammer, 5 drejede Kurve af Træ, Albrecht Dürers Statue i Miniatur, et Dukkehoved skaaret i Træ«. Vi tager næppe fejl ved deri at se Udbytte af hans Rejse til Wien over Berchtesgaden — en Omvej, han jo gjorde netop for »Skolens« Skyld. Carlsen døde imidlertid i Slutningen af 1842. Til det følgende Repræsentantmøde var der indkommet en Klage fra en Mand, der ønskede at blive hans Efterfølger, over at Dalhoff havde indsat sin Slægtning(?) en cand. theol. Jantzen. Hetsch, som havde været med i Tilsynsudvalgets Møde, kunde dog oplyse, at de havde været enige om at foretrække Jantzen som den ved sin Forberedelse og sine Anbefalinger udpegede Søger. Han bragte ogsaa hurtigt Skolen op til det dobbelte Elevantal og kunde ved Industriforeningens Forevisning 5. Dec. 1843 fremlægge gode Prøver paa deres Haandgøring.

Ved samme Forevisning saas fra Dalhoff: et Par Nysølv Lyseplader (flade Stager) med Sakse; 3 forsirede Vaser af Terracotta; en støbt og ciseleret Broncekaarde, hørende til den store Statue af Chr. IV, tillige med et stort Bronceornament, hørende til Piedestalen til samme Statue. »Disse Ting var alle Sidestykker til de øvrige smagfulde Arbejder, der udføres af Dalhoff«. — Om en lidt tidligere Forevisning hedder det: Fra Hofguldsmed Dalhoff: En Buste af Chr. IV, af Terracotta, bronceret. »Hr. D. har i den seneste Tid, foruden at beskæftige sig med Støbning af Figurer, Reliefs etc. i Bronze og Zink, ligeledes begyndt at udføre større og mindre Arbejder i Terracotta og saaledes aabnet vore herværende Kunstnere Lejlighed til at se deres Arbejder gengivne, ved hint (Bronze og Zink) i et rigtignok kostbart, men uforgængeligt, ved dette (Ter.) i et særdeles varigt og billigt Materiale. Fra samme saas ogsaa 2 smagfulde, med Relieffigurer forsirede Zinkvaser, nærmest bestemte til Kakkelovnsprydelser.« De runde Kakkelovne var jo gode Fodstykker for mange Slags Figurer.

Fra samme Aar læser vi i »Dagen« Nr. 24:

Dalhoffs Atelier. Et Besøg i denne Tid hos den dygtige Hofguldsmed Dalhoff vil næppe fortryde nogen, der interesserer sig for Kunsten. Foruden hans Broncefigur, efter Thorvaldsen. af Christian den Fjerde, der nu stærkt nærmer sig sin Fuldendelse, vil man med Fornøjelse lægge Mærke til et Basrelief i Bronze, ligeledes efter

Thorvaldsen, der er bestilt af Bille Brahe til Monumentet over Hans Madsen og bestemt til at oprejses i Svanninge Kirke, og en overordenlig dejlig Figur i Zink, der udstrækker Hænderne, efter en antik Statuette.

N. P.

Ved Repræsentantmødet 3. Juni 1843 staar der, at Dalhoff var bortrejst. Man kunde godt unde ham, at det skulde være en Sommerferietur, hvad dog ikke er rimeligt, dersom ikke et andet Øjemed var knyttet dertil. Den 13. Juni er han atter til Stede. Derimod har han den 15. Juli 1844 indsendt skriftligt Votum, hvori han udtaler sig for, at Red. Wilkens skal indkøbe interessante Genstande fra Udstillingen i Paris, hvor han nu er. Men hvorfor er Dalhoff ikke selv kommet? syg? 13. August er han der dog igen. Men med en Mand, der ved den aarlige Generalforsamlings løvbundne Opregning af, hvor mange Gange hvert Medlem har givet Møde i Repræsentantskab og Udvalg, indtager en meget hæderlig Plads, maa en saadan Fraværelse uden Bortrejse vække Betænkelighed.

Som Dalhoff selv har skrevet, havde Thorvaldsens bratte Død gjort et dybt Indtryk paa ham. Jo dybere han ejede hans Fortrolighed, desto større var Savnet; og saaledes som med denne store, og dog saa beskedne Mand kunde heller næppe *han* tale med nogen. Og dernæst: For hans Skyld havde han opgivet sit Haandværk, sin egenlige Levevej, og kastet sig ind i noget, der var nøje knyttet til den nu afdødes Person; hvad vilde det saa blive til? Det store, her hjemme helt nye Foretagende — siden Frederik den Femtes Rytterstøtte, til hvis Udførelse en Franskmand var blevet indkaldt med umaadelig Bekostning, var ingen saa mægtig Figur blevet støbt i Danmark — voldte jo ogsaa mangfoldige Vanskeligheder og Bekymringer, da helt nye Arbejdere skulde findes og uddannes dertil. Meget andet havde han ogsaa, og maatte han, som de følgende Breve vil vise, have i sit Hoved. Intet Under da, at dette Hoved fik for meget af det og lod sig mere og mere mærke med, at det følte det.

Kong Christian viste sig atter som hans trofaste Velynder, overvandt Pengehindringen ved et Forskud paa de bestilte Arbejder paa 400 Rdlr. (Brev 29. Marts 1845, undertegnet A. Moltke) og fik ham afsted. Kongens Livlæge, Dr. Ole Bang,

havde selv prøvet og var en ivrig Herold for den Vandkur, som Ikke-Lægen, tidligere Landmand *Priesznitz*, efter at have reddet sit eget Liv og Helbred derved, havde indrettet i *Gräfenberg* i *Schlesien*. Der skulde Dalhoff hen.

Fra Berlin skriver han 6. Maj 1845.

»Kære gode Kone! Om et Par Timer forlader jeg Berlin for med Dampvogn at tage til Frankfurt (a. d. O.). Mit Ophold i Hamburg og her har ikke været synderlig interessant, da jeg bestandig har været plaget af Tandpine og Gigt i Hovedet i en overordenlig Grad ¹⁾, som vel er en Følge af den megen Regn, hvormed vi daglig er plaget. Jeg har nu ført Drewsen om paa alle de Steder, hvor jeg tror, han kan have nogen Fordel, og haaber, at han ikke skal fortryde Rejsen. Han har lejet sig et billigt Værelse paa en Maaned, til hvilken Tid jeg ogsaa antager, at han kan være færdig. . . . Man taler saa meget om, at Kongen af Preussen vil komme til Kjøbenhavn; hvis saa var, maatte endelig Chr. IV's Statue sættes sammen, pudses og flyttes i et bedre Lys, og ligeledes Herkules samles ²⁾, da han vist nok vil se alt sligt. Jeg længes saa meget efter at faa et Par Ord fra Dig og beder Dig derfor ikke at blive, til jeg har skreven fra *Gräfenberg*, da Du gerne kan adressere mit Brev dertil uden at vide mit Logis, og saa maa Du endelig fortælle mig, hvorledes Du selv er oplagt, hvorledes Glutterne har det, og en lille Rapport fra Værkstedet. Jeg har købt nogle Hatte til Børnene, som jeg tænker, Drewsen kan tage med ³⁾. — Send endelig Bud til Gamst, at de ikke skulle gøre ved den Formekasse og det Rør, som jeg havde bestilt, førend jeg kommer hjem. Hvis de andre

¹⁾ I Virkeligheden var det langt mere indgribende Onder, end han her veed Navn paa. Se Brevets Slutning!

²⁾ Ogsaa denne var altsaa støbt i alle sine enkelte Dele. Den var væsenlig Thorvaldsens eget Værk, medens han til de 3 andre til Christiansborgs Forside bestemte Figurer: Æskulap, Minerva og Nemesis kun havde modelleret Skitser.

³⁾ Forhaabenlig har han været heldigere dermed, end da han købte en Stabel Tyrolerhatte af Straa, hvoraf hans yngste Søn fik en paa til Skolen, men kom barhovedet hjem, da den for Resten nydelige Hat paa Grund af sin afstikkende Form blev Bold for hele Legepladsen, kastet eller sparket op i Luften, indtil der ikke var mere helt af den.

Værelser kunde blive færdige og Salen færdig til at male, maatte Malningen gerne udsættes, til jeg kom hjem, især hvis Eddelien ikke er der¹⁾). Hils nu alle mine kære Børn, at de ret maa være gode Børn, især naar ingen passer paa dem, saa vil de især blive lykkelige; og hils den Gamle og Dig selv, at jeg i flere Dage ikke har kunnet skrive, da Smerterne har sløvet mit Hoved saaledes, og Tænkeevnen og Hukommelsen næsten har været mig berøvet. Skriv ret snart til Din Dig hengivne Mand

J. Dalhoff.«

16. Maj skriver han fra Gräfenberg:

»Endelig kan jeg da underrette Dig, at jeg har begyndt Vandkuren, og med Haab om Held. Det var den høje Tid, at jeg kom hertil, da jeg paa Rejsen bestandig blev slettere. Jeg gjorde en Tur fra Breslau ind i Riesengebirge, især for at se en Porcellænsfabrik, men maatte i Kirschberg tale med en Læge, som tillige med en anden Læge raadede mig paa det stærkeste til ikke at rejse til Gräfenberg, da jeg ikke vilde kunne holde det ud; derimod skulde jeg bruge et meget varmt Svovlbud, som var der i Nærheden, og virkelig havde jeg aftalt at træffe Lægen der ved Badet om anden Dagen; men da jeg samme Nat laa meget syg af en nervøs Feber, blev jeg bange for det varme Bad og rejste straks om Morgenen med Posten. Men da jeg ikke har turdet rejse om Natten, gik det langsomt, og skønt jeg bestandig havde to Par Strømper paa, kunde jeg dog aldrig holde mig varm. Det var derfor med Nød, at Priesnitz vilde tage imod mig, da jeg saa meget svag ud.

17. Maj. Det er i Dag ikke saa koldt, at jeg dog maaske kan sidde stille, imedens jeg skriver mit Brev; jeg har nu i to Nætter sovet²⁾) og befinder mig nu særdeles vel; jeg har heller intet at skrive om undtagen mig selv og Vand. Det kunde maaske interessere Dig at vide, hvorledes jeg tilbringer en Dag her. Jeg kom hertil tredje Pinsedag om Aftenen, og om Morgenen fulgte

¹⁾ Lejligheden fik under hans Fraværelse en vist tiltrængt Istandsættelse, ved hvilken Eddelien havde paataget sig en pompejansk Dekoration af Loftet i »Salen«, som iøvrigt var baade Daglig- og Spisestue.

²⁾ Det var altsaa, hvad han ellers havde ophørt at kunne! »Mit Mod og Haab beror meget herpaa«, siger han.

Hr. Priesznitz mig i Bad; skønt han ikke syntes godt om mig, har han dog sagt til flere, at jeg vist vilde komme mig, da jeg ikke var bange for Vandet. Siden bliver jeg om Morgenens mellem 4 og 5 indviklet i et Lagen, som er dyppet i koldt Vand, og derpaa et Tæppe udenom. Saaledes ligger jeg omtrent en Time, til jeg er bleven ret varm. Nu maa jeg gaa med hele Bandagen om ned til Badet, som er saa stort, at man næsten kan svømme deri, hvor jeg med Sveden paa springer i Vandet, som er 4 à 5 Grader over Frysepunktet. Efter at jeg er kommen paa mit Værelse, skulde man vel tro, at Klæderne i en Galop blev tagne paa, men nej, først maa jeg have et Luftbad, som bestaar i at staa fem Minutter imellem to aabne Vinduer, og nu faar jeg et vaadt Bælte paa, som jeg maa beholde Nat og Dag, men som skiftes af og til. Klokken er nu bleven 6, og vi klatrer nu op ad et Bjerg til en Højde, som jeg ellers ikke vilde kunne udholde, og med en tom Mave med Undtagelse af Vand, som vi finder overalt, da her er Kilder overalt, og Bægeret har man i Lommen. Jeg skal drikke 14 à 15 Seidel om Dagen, som er 5 Potter; men jeg behøver ikke at nøde mig, da man ved den evige Klatren bestandig tørster, og for ikke at fryse er man nødt til at klatre. Naturligvis tog han den første Dag baade Halstørklæde, Uldskjorte, Underbenklæder samt det ene Par Strømper fra mig. Naar man nu har gaaet henimod et Par Mil, kommer vi hjem Kl. 8 à 9 saa sultne som Hunde. og Du skulde undres over, at jeg i Dag har til Frokost spist 3 Tallerkener kold Mælk med Rugbrød brækket itu i foruden et Par Stykker Smørrebrød. Kl. 10¹/₂ bliver jeg indsvøbt i et vaadt Klæde og gneden saa længe, indtil jeg bliver varm, og maa derpaa sidde i et Kar iskoldt Vand ¹/₄ Time; nogle maa sidde 1¹/₂ Time. Derpaa for aabne Vinduer og vaadt Belte om Livet, og nu kan jeg selv sørge for at løbe mig varm igen. Kl. 1 spises til Middag; vi spise alle i een Sal, og skønt vi aldrig faa Søbemad og aldrig stegte Ting, er Maden fortrinlig og bliver ikke skaanet. Efter Middag ere vi aldeles frie nogle Timer; derpaa bades, løbes og drikkes forfra til om Aftenen Kl. 7, da vi atter spiser kold Mælk og Brød. Kl. 9 er næppe noget Menneske oppe mere. Egnen her er meget bjergrig og smuk, men desværre ser man sjældent noget deraf, da vi gaaer i Skyerne og

er evig omgivet af Taage. Vi boer temmelig højt oppe paa et smukt Bjerg, som dog er dyrket; men hvor vi gaaer at spasere, ligger endnu Sne i Skoven, og lige for mine Vinduer staaer nogle høje Bjerge med megen Sne paa, saa Du kan nok vide, her er ikke synderligt varmt. I Dalene er Træerne temmelig grønne, men her oppe er Bøgetræerne endnu som om Vinteren. I Forgaars havde vi stort Bal i Anledning af vor Værtindes Navnedag, og i samme Anledning bliver i Morgen Fyrværkeri. Jeg boer sammen med en Mand fra Jylland, og vi morer os ret godt. — Der er foregaaet en Forandring hos mig, som virkelig er mærkværdig, især i Henseende til Hovedet; thi selv da jeg paa Rejsen var mest syg, kunde jeg dog ikke lade være med om Aftenen at tegne og spekulere. Men her kan jeg ikke tænke paa andet end Vand, og saa snart jeg vil opholde mig lidt paa mit Værelse, kommer Tjeneren med sin Vandlaib ¹⁾ og sine vaade Klæder. — Hils Bissen, at jeg i Breslau ikke selv kunde træffe den Mand, til hvem han havde givet mig Brev, men maatte aflevere det. Alle Mennesker spørger her om Priesznitz's Buste, som han har modelleret, og det gør mig ondt, at jeg ikke vidste, hvad den Mand hed, som har Formen.

Om jeg paa en Maaned kan blive færdig med Kuren, saaledes at jeg kan forsvare at rejse bort, veed jeg endnu aldeles ikke, men jeg har det bedste Haab om at komme mig, og haaber især paa Hendriksen ²⁾, at han passer, at vi hjemme ikke sætter for meget til.

D. 19. Maj. Det var i Gaar saa koldt, at jeg ikke kunde skrive. Træerne hang fulde af Sne. Her kom i Gaar to Danske hertil, Student Brodersen og Collins Svoger Tyberg. Destoværre vilde Priesznitz ikke tage imod ham, da han erklærede ikke at kunne kurere ham. Flere af os har villet forsøge at overtale Priesznitz, men han siger, at Sygdommen vil hos ham tage til.

¹⁾ Spand.

²⁾ Senere Hofgørtler; begyndte hos J. B. D. — A. Jacobsen, som forhen styrede D.s Værksted, naar han var paa Rejse, staaer for dette Aar i Vejviseren som boende i Adelgade 272, Sidehuset 2. Sal: fra 1841 har han dog staaet som "Guldsmedemester", men boende 3 forskellige Steder, de to sidste nær ved D.s Gaard. Han havde jo faaet overladt D.s Værksted, dog næppe efter nogen egenlig Kontrakt.

Jeg modtog i Gaar Brev fra Drewsen, at han rejser hjem, hvor han vel nu er; og jeg længes saa inderlig efter et Par Ord hjemme fra. Skriv derfor med første Post; ellers bryder jeg mig ikke om noget Brev, da min Taalmodighed snart er ude. Nær havde jeg glemt at fortælle, at jeg i Frankfurt besøgte Augusta og hendes Moder ¹⁾; de vare raske, men har det kummerligt. Jeg glæder mig ret ved Tanken om at komme hjem til min kære Familie, jeg bliver med hver Dag raskere og haaber at se Dig munter og frejdig; thi i et lykkeligt Hus maa Konen føle sig glad og Børnene være aabne og kærlige. Hils alle mine kære.

Din

J. Dalhoff.

Det er saa hundekoldt.«

Det gamle Ord: »Der skal skrap Lud til skurvede Hoveder!« kan nok anvendes paa den Kur, D. har maattet gennemgaa. Selv paa Brystsyege-Sanatorierne vil man finde Behandlingen mild og let i Forhold til denne. Men naar den næsten 45 aarige Mand derved fik lagt yderligere 45 Aar til sin Leve- og Arbejdstid, var det jo ikke for dyrt betalt med lidt Kulde og Sved og rigelig Væde baade ud- og indvendig. Det værste for den virksomme Mand var Uvirksomheden; godt og artig er det dog, at han sætter »snart« til sin Ytring om, at Taalmodigheden er ude. Taalmodighed *er* netop overvunden Utaalmodighed!

Straks efter Modtagelsen af et, ikke opbevaret, Brev fra Hustruen af 10. Maj, besvarer han nogle Spørgsmaal fra hende:

»1) Vandledningsrør af brændt Ler, drænkede med Stenkulstjære som de store, der er i Ovnene, vil jeg levere for 2 Rbd. Alen, og hvis man vil have Jærnsamlinger paa dem, vil det koste 2 Rdl. 3 β ; maaske Drewsen kunde gøre en Tegning paa Samlingerne og faa at vide, hvad en saadan Ring vil koste i Jærn. Heller ikke har jeg noget imod, at der blev gjort en Model og blev støbt nogle af Jærn, Ringen behøver ikkuns at være 3 Tommer bred og $\frac{3}{8}$ tyk med en lille Rand indvendig

¹⁾ Han glemmer endnu at fortælle, hvorledes han hjalp disse sin Kones Slægtninge, som vi ser af et Takkebrev.

paa Midten; i Samlingen bruges ikkuns Cement. Hvis Drewsen kommer til Helsingør, saa bed ham at undersøge, hvor billigt man skulde kunne faa en halv Snes Læs hjem af det magre sandholdige Ler, som Hansen bruger til Sten ¹⁾); og ligeledes kunde han undersøge, om der ikke i Nærheden af Kjøbenhavn skulde findes lignende, da jeg, især hvis det skulde blive til noget med Rørene, gerne ønskede noget saadant. Jeg havde ventet at høre noget til mit Patent, om det er udkommet. 2) Hvad Støberen paa Isenkræmmerfabrikket ²⁾ angaar, da ønsker jeg, at Hr. Hendriksen vil høre hans Mening, om han ønsker at komme til mig, om han vil lægge sig efter den Sort Støbning, hvor meget han gør Regning paa at fortjene, samt faa at vide hos en anden derude, hvorledes han er; og endelig kunde man gennem Krætz faa at vide, om ikke Thomsen er krøbet saaledes til Korset, at man kunde være bekendt at tage ham igen. Hvis jeg om disse Genstande ikke kan faa Underretning endnu her, maa der endelig ligge et Brev til mig i Berlin, for at jeg kan tage en Støber med mig, hvis det behøves. Hvad Panelet i Dit Værelse angaar, da maa jeg aldeles overlade dette til Dig, da jeg ikke kan sætte mig ind i den Tanke, hvorledes det vil se ud; Du kan jo spørge Eddelien til Raads. Hils Eddelien, at jeg vilde saa inderligt ønske, at han var her, da her bliver kureret saa mange med samme Sygdom, som han har. — Hvad mig selv angaar, saa har jeg det ret godt; men skønt jeg havde bestemt at tage herfra først i Juli til Wien og blive der 8 Dage, kan jeg dog endnu intet sige bestemt; jeg har nu 4 Gange haft Anfald af Feber, som varer en Nat eller en Dag, og befinder mig da ret slet med Hovedpine og Rysten. Naar jeg beklager mig for Priesnitz, faar jeg blot flere Bad og Surmælk til Frokost og Aften, og Dagen efter er jeg i Almindelighed langt bedre end forhen. Saaledes var jeg i Gaar slet, men i Nat er der gaet Hul paa en Del Blaser lig Kopper, som jeg havde paa Kroppen, og i Dag er jeg vel, men det smager ikke godt, at Klæderne hænger i de aabne Saar. Priesnitz er meget omhyggelig for mig, og

¹⁾ Cementsten.

²⁾ Raadvaddam.

jeg faar bestandig mere Agtelse for hans overordenlige Duelighed, men jeg tvivler om, at mit Hoved bliver rigtig godt før end til Vinter, naar Vandet bliver koldere. Jeg er nu saa vant til Vandet, at jeg længes efter ethvert Bad, men jeg maa endnu ikke bruge nogen af de stærke Kure¹⁾. — Hils Bissen, at jeg nu endelig har faaet Lys i Sagen om Busten i Breslau. Den ene Buste er sendt til Würden i Stettin, og Manden har lovet med det første at komme hertil med nogle andre. Doktor Rudnik, til hvem Bissen havde anbetroet Omsorg for Busten, er her bekendt for en stor Spidsbub. Han har her laant Penge af alle dem, han har kunnet, blandt andet flere Hundrede Gulden af Priesnitz, og er løbet sin Vej, uden at det har været muligt at opspore ham. Da man her var enig i den Mening, at Busten var forulykket i Breslau, har jeg paa fleres Ønske begyndt at restaurere paa en anden, som Bissen først havde modelleret, men som var saa fuld af Blaser; men nu behøves dette ikke mere. De herværende Danske ønskede gerne Priesnitz's Buste udført i Brønse, hvis Bissen ikke har noget derimod. Vort Ophold her er nu blevet meget behageligere, siden vi har faaet danske Damer hertil; vi ere nu ialt 11 Danske her, hvoriblandt 5 Damer. Vi spiser sammen ved eet Bord tre Gange om Dagen, og især jeg gaar ofte og spaserer med dem; ja hvis ikke lumpne Mennesker havde sagt, at jeg hjemme var gift, vilde jeg gøre mine Hoser grønne for Frk. Valmut, som er den Dame, der havde averteret i Avisen om Selskab; thi det er en rar lille Pige, og som trænger mest til Beskyttelse; og da jeg er den ældste her og gift, tyer hun helst til mig. — Her er nu meget varmt, og Rugen er et Par Alen høj; Bøgetræerne ere alt otte Dage grønne paa det højeste Sted af det Bjerg, som vi boer paa. Man falbyder Jordbær, men som ere voksede i Dalene; paa Bjergene ere en utrolig Mængde Jordbær, men som endnu ikke ere modne. Mine Damer har lovet at plukke saa mange til mig, naar de bliver modne; i Dag eller i Morgen maa den sidste Sne svinde paa de nærliggende høje Bjerge. — Lev nu ret inderligt vel, Du kære Kone, og gør alt for Dit Helbred og et muntert Sind. Jeg glæder mig saa inderligt til at komme

¹⁾ Altsaa den oven beskrevne hørte til de mildere Kure!

hjem og finde Dig og Børnene ret muntre og fortrolige, hvortil enhver maa bidrage sit. . . . «

I det følgende Brev, af 23. Maj, klager Dalhoff over, at hans Hustrus Brev af 12te Maj først nu er kommet til ham, fordi hun har skrevet Adressen fejl; den skal være »Gräfenberg, Freywaldau«. Han meddeler saa fra Priesnitz forskellige Raad om Vandkurens Brug for raske og mindre raske Mennesker, og beder hende tilsidst om at høre Hr. Hornemanns (Dr. Emil H.) Mening derom. — »Jeg befinder mig ret vel, men Priesnitz vil ikke høre noget om, at jeg saa snart endnu vil afsted, da han siger, at jeg nok endnu vil faa en Krisis, og naar jeg saa ikke veed, hvad jeg skal bruge, kan det være farligt; jeg vil ikke skændes med ham derom, men forholde mig rolig for det første endnu en Maaned. Jeg har erfaret, at Udstillingen i Wien nok vil vare Juli ud, saa at jeg af den Grund ikke behøver at jage; men jo bedre jeg har det, desto mer længes jeg. Vi ere nu 6 Danske her, hvoraf 3 paa een Stue, og morer os ret godt. Da den ene Dag gaar aldeles som den anden, har jeg aldeles intet at skrive om, men desto mere længes jeg efter at høre noget hjemme fra; maaske kunde Drewsen give mig en lille Rapport af Fremgangen paa Værkstedet, men især maa Du underrette mig om Dit og de kære Børns Befindende. Lev vel. Din hengivne Mand

J. Dalhoff.«

Omsider har vi et Brev fra hans Hustru at skyde ind, med Rapport baade over det ene og det andet:

»Juni 19. Jeg længes nu saa inderlig efter at høre fra Dig, og endnu mere længes jeg efter Dig selv; mig syntes nu, at det er en meget lang Tid, og jeg vilde ret meget ønske, at Du snart havde overstaaet Din Kur og kunde tænke paa at vende hjem. Vi har det alle ret godt; igaar var vores lille Nicolai 2 Aar, og for dog at more ham lidt, laante jeg en lille Vogn, som Børnene trak, og vi gik saa ud til Vibenshus ¹⁾ og drak The; han er nu ret saa morsom og især saa glad ved at være ude. Her er i disse Dage saadant Liv i Byen, fordi Kongen af Preussen kom

¹⁾ Beskeden Traktørhave ved Aldersro: »Vand paa Maskine.«

hertil i Gaar Morges; paa Toldboden blev han modtaget af alle de Kongelige; der skal ogsaa være foranstaltet en Landingsbro, og der var flere Baade ude med Musik. Der er ogsaa en Udstilling paa Charlottenborg; men at han kommer til os, er der ingen Tale om ¹⁾, eftersom der har staaet i Aviserne alt, hvad han skal mores med hele den Tid, han er her. I Dag er de taget til Helsingør og derfra til Fredensborg; Hr. Magnus har forfærdiget et brillant Telt, hvor de skulde spise Frokost. Jeg bringer Dig mange Hilsener fra Doktor Bertelsen ²⁾, som er i Besøg her i Byen; han ønsker, at den Kur ret maa være helbredende for Dig. Rosenfalk ³⁾ kom hjem i Løverdags efter at have været bortrejst i 4 Uger; jeg kan ikke vide, hvor han har faaet Rejseunderstøttelse fra, men han var meget lykkelig derover, han har baade været i Berlin, Dresden og Prag. — D. 21. I dette Øjeblik modtog jeg Dit kære Brev, og hvor meget det glædede os alle, at Du befinder Dig vel, kan Du nok tænke Dig; thi at Du faar den Slags Bylder paa Kroppen, maa man jo ikke videre anse for noget slemt, da det jo er paa den Maade, at Sygdommen skal opløse sig. . . . I Henseende til Dit Patent fik jeg Bud for et Par Dage siden, at det skulde afhentes inden 6 Uger, som jeg nok skal besøge. . . .

Angaaende den Pris, som Du har skrevet paa Rørene, saa siger Drewsen, at det maa være en Misforstaaelse; Hjorth [»Sekretær«, Jærnbanedirektør] mente Vandledningsrør, som Drewsen har anslaaet til omtrent 9 Rdl. pr. Alen; men de, som Du har ment, maa være Jærnbanerør. Jeg har endnu ikke talt med Hjorth [Naalemager], eftersom han var ude at køre i Gaar, da jeg var derhenne. — Drewsen vilde gerne vide, om Henriksen maatte udlevere ham de Pletskraader, som staar i den gamle Kuffert; han siger, at Hoshauer fik 3 M. 11 Sk. pr. Pd.

I Dag skal her komme 500 svenske og norske Studenter hertil, som atter efter Opfordring skulde indlogeres hos private Folk; de skal gaa med Musikkorps i Spidsen hele Byen

¹⁾ At D. kunde tænke sig noget sligt, viser, at han ikke var ukendt med kongelige Besøg.

²⁾ Den tidligere Huslæge, ved sin Forflyttelse afløst af E. Hornemann, senere af dennes Broder.

³⁾ Billedhugger R. var gerne D.s Vikar paa Akademiet.

igennem fra Toldboden til Studiegaarden, hvor de skulde modtages med Taler og Sange.«

Svaret lyder:

»Elskede Kone! Dit Brev af 23de Juni har jeg rigtig modtaget og ventede kuns paa at kunne svare Dig, hvad Dag jeg vilde rejse herfra; thi det var min faste Beslutning at have rejst til Wien i forrige Uge; jeg havde forskrevet mig et Katalog over Udstillingen og deri antydet alt, hvad jeg vilde lægge Mærke til, for desto før at blive færdig, og havde skrevet til Professor Scharling¹⁾ desangaaende, men fik intet Svar. Det var Priesnitz meget imod, at jeg vilde rejse, da han var bange, at jeg i Wien kunde faa en Krisis, som han endnu troer, jeg vil faa. Mine Saar paa Kroppen var lægt, og jeg følte mig særdeles vel: dog havde jeg en Del Blegner lig Kopper i Panden og bag i Hovedet. Formodenlig som Følge af, at jeg ikke brugte stærk Kur nok, slog nu disse Blegner ind, og mit Hoved blev straks meget slet i Forbindelse med Feber. Priesnitz var færdig ved at glæde sig derover, thi 1) fik han Ret i sin Paa-stand, at det gerne kunde være livsfarligt for mig at rejse, og 2) antager han, at denne Krise just vil helbrede mig; thi mit Hoved er endnu bestandig svagt. Han har nu givet mig en langt strengere Kur, og jeg har maattet love at blive her endnu en Maaned, hvilket Du nok kan tænke har smertet mig meget, især da jeg allerede havde angivet Dagen, da jeg skulde være hjemme, og jeg syntes, jeg var saa rask, at jeg ved at bruge Badene hjemme dog altid kunde have gjort noget Nytte tillige, ja jeg tror gerne, at jeg vilde komme mig før, hvis ikke Utilfredshed med min Ørkesløshed ofte plagede mig.

Idet jeg altsaa maa betragte det som Forsynets Villie, at jeg skal blive her noget længere, vilde jeg dog ret ønske, at jeg kunde bidrage nok saa lidt til, at det hjemme gik godt: jeg vilde blandt andet ønske, at Hendrichsen vilde i Admiralitetet faa at vide, hvor mange Knapper det er, de skulle bruge, og hvor naar de skulle bruges; maaske kunde man da lade begynde

¹⁾ Fysikeren, H. C. Ørsteds Svigersøn, som tillige med D. for Industriforeningen skulde købe nye fremragende Genstande paa Udstillingen i Wien.

paa Stemplerne; dog maa de ikke hærdes, før et Aftryk er approberet. Tegningen ligger i Pulten. Jeg havde nemlig tænkt, at man ved Lejlighed kunde støbe tynde Messingplader og faa [dem] valset ud og hugget ud indtil den Tid; jeg har bestilt en Maskine i Berlin til at gøre Øskenerne paa, som kan gøre 3 Pd. Øskener om Dagen; men da Knapperne først skulle presses, førend der kommer Øsken paa, kunde der dog være en Del at gøre. Min Mening er, at de smaa ogsaa skulle være massive. — Bed Bissen at underrette en eller anden i Slotskomiteen om, at Terrakotta-Figurerne ikke i Sommer ville blive opsat, hvilket de dog næppe vare blevne. Bed ham tillige om, at Hestene ¹⁾ maa blive samlede i Gihsmodeller og gaaede efter, thi det er muligt, at jeg vil støbe dem i eet Stykke med alle de Ben, som de staar paa. Den ene Hest, som er bragt hjem hos os, kunde maaske Rosenfalk gaa efter. — Skulde ikke Drewsen kunne skaffe noget billigt Fyrretræ til at brænde Figurerne med, selv om det ikkuns var Grene; jeg tror nemlig ikke, jeg tør brænde disse vanskelige Ting med Stenkul. Hvis man kunde faa en billig Akkord med en Mand om Transporten, vilde jeg nok have 6 à 8 Favne i det mindste, for at det kunde staa og tørre. — Den vigtigste Opgave ved alt dette veed jeg nok, kære Kone, er, hvor Du faar Penge fra, og dette gør mig saa ofte bekymret; thi vel nærer jeg det sikre Haab, at jeg ved min Hjemkomst skal være saa meget mere rask, at jeg nok skal opveje, hvad jeg nu forsømmer; men hvor faar Du tilvejebragt, hvad Du skal bruge? Jeg ønskede dog saa gerne at vide, hvorledes Du har det. Skulde nogen af Folkene kunne undværes i den Tid, fik man jo at lade dem gaa saa længe; men dog gør jeg det ikkuns nødigt, og skal det knibe meget, da tror jeg, det var bedst at tale i Tide med Collin og Bissen, som vistnok vil finde paa en Udvej.

7de Juli. Hvad Vandledningsrørene angaar, da veed jeg ikke noget at gøre, førend jeg kommer hjem, thi at Hjorth skulde have med andre Rør at gøre end dem til Jærnbanen, kunde ikke falde mig ind, især da de Rør, som staar i Ovnene, jo ere bestilte for ham. Pletskraaderne, som staar i Kofferten, kan

¹⁾ Til Firspandet ovenpaa Thorvaldsens Museum.

gerne vejes ud til Drewsen til den Pris, som han har sagt. — Vi har her en mer end almindelig varm Sommer, skønt det ofte afveksler med Kulde og Torden; i Ugen før St. Hansdag var det sjældent saa varmt, at vi halvnøgne Mennesker kunde skrive, men Du maa ogsaa huske paa, at vi boer 1100 Alen over Havfladen, og de nærmeste Bjerge er omtrent dobbelt saa høje. Rugen er lidt sildigere end hjemme, skønt vi boer over 100 Mile sydligere. Her er aldeles ingen Frugt som Følge af de stærke Forandringer i Vejrliget, men derimod er her en saa uhyre Mængde Jordbær, at vi i Dag har kunnet købe en toppet dyb Tallerken for 1½ Sk. dansk. Ellers er den almindelige Pris omtrent 3 Sk. for et Pd. Her gives Ædere, som spiser 1½ à 2 Pd. til et Maaltid, og Jordbærtiden varer her til Oktober, da de bestandig modnes sildigere, jo højere man kommer paa Bjergene. Da fint Lærred er saa billigt her, og jeg for Fremtiden agter at gaa uden Halstørklæde, har jeg ladet mig sye 8 Mandschetskjorter, og sandt at sige havde jeg vistnok været i Wien, da jeg i forrige Uge blev syg, hvis jeg ikke skulde have ventet paa Skjorterne, hvilket vistnok var meget heldigt, thi det er utroligt, hvor sikkert Priesnitz veed at behandle alle Feberanfald¹⁾. Min Kur bestaar for Øjeblikket i: Kl. 4 indvikles jeg for ¼ Time i et vaadt Klæde; derpaa Bade. Jeg gaar nu 1 à 1½ Mil og drikker bestandig Vand, 6 à 8 Potter. Kl. 8 spises sur Mælk og Brød. Fra 10 til 12 har jeg to lignende Indviklinger, hvori jeg næsten skal svede. Derpaa gnides jeg stærkt over hele Legemet i et lunkent Bad og to Gange i et koldt Bad. Om Eftermiddagen har jeg den samme Kur to Gange, og naar jeg bliver varm i Hovedet, faar jeg hver 10 Minutter vaade Klæder om Læggene. Om Natten har jeg vaade Omslag om Maven og om Hovedet. Om nogle Dage skal jeg begynde at dusche, som bestaar i et Styrtebad, hvor Vandet falder ned fra Klipperne 8 à 9 Alen højt. Man bliver saa vant til det evige Vand, at man, naar vi, som f. Eks. Søndag Efter-

¹⁾ Da det var P. som Ikke-Læge forbudt at foreskrive nogen Slags Medicin, end ikke de almindeligste Husmidler, hjalp han sig uden og syntes at kunne opnaa *alle* medicinske Virkninger ved Hjælp af Vand, Luft og Bevægelse.

middag, er frie, ikke finder sig vel. En Del Damer og et Par Herrer og jeg har nu to Søndage samlet os i et Værelse og holdt Gudstjeneste i al Stilhed, og en luthersk Præst fra Ungarn, som ogsaa bruger Kuren, har holdt en smuk Tale. For nogle Aar siden har man haft noget lignende, men som blev forbudt ved Politiet. Ellers holder jeg min Gudstjeneste paa mine ensomme Vandringer paa Bjergene, og jeg befinder mig i det hele saa lykkelig og vel, som jeg sjælden har været det. Gid Du, kære Kone, og alle mine kære Børn og Tante maatte være lige saa lykkelige. Hils alle og elsk Din Dig tro og hengivne Mand

J. Dalhoff.«

Den glade Følelse af den tilbagevendende Sundhed lader ham ikke glemme de kære derhjemme eller Arbejderne; han følger deres Bekymringer, især Hustruens, der maatte overtage hans Omsorg for dem alle, og han ønsker dem samme Lykke, med den samme dybe Grund i Guds Kærlighed, som han genfandt baade i det hellige Ord og i Naturens Helligdomme. Han kunde ret have ondt af de stakkels defekte Mennesker, hos hvem denne Sans enten synes at mangle eller er bleven sløvet.

Det tilsvarende Brev fra Hustruen er begyndt tidligere, men endt senere: .

»1. Juli. Kæreste Mand! Jeg vil nu ret af Hjertet ønske, at Du tør blive Din Bestemmelse tro, snart at sige Gräfenberg Farvel og da for Alvor tænke paa Din Tilbagerejse efter et lidet Ophold i Wien. Bissen siger rigtignok her, at Du først tager en Tur til Paris, men det maa jo være en Misforstaaelse. Alt har her i nogle Dage været i bevæget Liv i Anledning af de svenske og norske Studenters Nærværelse. I Onsdags var der foranstaltet en Skovtur, hvor 2000 Mennesker spiste under Telt ude ved Eremitagen. For dog ogsaa at se lidt til Stadsen gik jeg i Fredags med Børnene til Frederiksberg, hvor vi hørte dem synge mange smukke Sange ved Fasangaarden, som er Øhlenschlägers Bolig; han takkede dem derpaa med en kort Tale, hvorpaa de drog gennem Søndermarken til Tivoli, hvor der var foranstaltet en stor Fest, med Aftenspisning, Vauxhal og Fyrværkeri.

Drewsen har flere Gange anmodet mig om med et Par af Børnene at besøge hans Forældre, men jeg har altid slaaet det hen i Spøg, indtil hans Søster nu for et Par Dage siden kom og bad mig ret meget dog at gøre Alvor deraf; Anna, som skal med og ved sin Flid vistnok fortjener en lille Opmuntring, har nu ogsaa plaget mig saa meget, og da jeg antager, at Du vistnok ikke vil have noget derimod, saa har jeg bestemt, hvis ingen Forhindringer indtraf, da at tage derud paa Løverdag og blive der til Onsdag. Jeg vilde rigtignok hellere have opsat det, til Du var kommet hjem, men det trækker for langt ud; til den Tid vil jeg ikke turde paatage mig saa lang en Tur. Her var i Dag en Provst Smidt fra Møen, som til en ny Kirke, han paa kongelig Regning faar bygget, ønsker at faa Din Altertavle, som Du har købt af Baronessen, i Terracotta ¹⁾; han har taget Maal af Højden og Bredden. Naar vi nu kun vidste, hvor højt vi skulde sætte Prisen; han haabede ogsaa at faa Scavenius til at anskaffe een til sin Kirke.

4. Juli. Alt staar her saa temmelig ved det gamle; dog maa jeg beklage, at Henrichsen har ligget syg i fire Dage af en stærk Forkølelse, saa at det rigtignok har været lidt stille paa Værkstedet; i Morgen haaber jeg, at han kommer igen. Kretz var her i Gaar og fortalte, at han havde støbt og afsendt de fire Basreliefs til Hamborg ²⁾. Thomsen er vel endnu hos ham, men han har ikke stadigt Arbejde for ham; han giver ham 5 Mk. om Dagen, naar der er noget at bestille; forresten maa han saa selv se til at fortjene noget. Han gaar nok nede hos Bissen og modellerer smaa Figurer, men Kretz mente, at dersom Du vilde tage ham igen, maatte han være meget tilfreds dermed. Du veed da, at vi har faaet Formen af den ene Hest til Triumfvognen, og de tre andre skulde nu ogsaa snart være færdige.

5. Juli. I dette Øjeblik tager Anna, Peter, Mathilde og jeg til Frederiksborg; Børnene springer højt op af Glæde, og jeg er ogsaa ret tilfreds med, at jeg bestemte mig dertil; det kan

¹⁾ Kristus i Emmaus; vistnok til Kirken paa Nyord, den lille Ø nord for Møen.

²⁾ Se Side 233.

være ret morsomt at komme saadanne lidt ud omkring engang. Rigtignok havde jeg taget gladere afsted, hvis jeg først, som jeg ventede, havde faaet Brev fra Dig; men da Klokken nu alt er 2, saa kan jeg ikke mere vente noget i Dag.

Den 9. I Dag kom vi først hjem, og af Mangel paa anden Befordring maatte vi tage med Dampskibet fra Rungsted; vi har da moret os over Forventning, idet disse venlige og gode Mennesker gjorde alt for at fornøje os. Vi vare i Søndags i Fredensborg, hvor jeg ikke kunde se mig mæt paa den smukke Have; forresten har vi strejft lidt om i Skoven og i Haven og spist saa mange Jordbær, saa at jeg ikke, siden jeg var paa Falster, har nydt saa mange af den Frugt. — Kretz har senere været her og sagt, at han paa en Maade havde følt sig for hos Thomsen, og han betvivlede slet ikke, at der fra hans Side vistnok intet var i Vejen, men at han vist med Fornøjelse tog til Dig igen. — Vores Dagligstue er da endnu ikke færdig, som rigtignok noget har sin Grund i, at den unge Rosent¹⁾ i nogen Tid slet ikke er rask og som en Følge deraf ogsaa kun lidt oplagt til sit Arbejde. Eddelien er endnu i Byen og ser imellem hen til dem. . . . «

Dette Brev havde Udskrift til Berlin efter Dalhoffs Opgivelse, men da hans Hustru af hans samtidigt skrevne Brev faar at vide, at han endnu ikke skal rejse fra Gräfenberg, skynder hun sig at tilskrive ham der et andet Brev, hvori hun rigtig giver sin Sorg Luft over denne Opsættelse, der maaske endog berøver hende Haabet om at se ham hjemme inden sin Nedkomst, men især over de mange Smerter og den drøje Kur, som *han* maa gennemgaa. Efter tillige kort at have gentaget sine Meddelelser i det forrige Brev skriver hun (19. Juli 1845): »Igaar har Eddelien først faaet rigtig kongelig Resolution angaaende sin Bestilling i Roskilde (i Chr. IV.s Kapel), hvorhen han agter at rejse i næste Uge, til hvilken Tid da ogsaa Rosent har lovet, at vores store Stue skal være istand; jeg haaber, at Du ret vil glæde Dig ved at se vores Værelser, som i mine Tanker rigtignok ere blevne søde; naar jeg nu kun kunde over-

¹⁾ Maleren, der udførte Eddeliens Loftsdekoration.

komme at faa en Chifoniere og sætte min Dragkiste paa Portkamret, thi den tager sig meget daarligt ud i den nydelige lysegrønne Stue. Dog det maa nu beroe, indtil Du kommer hjem og kan overveje, om vi kan have Raad dertil. For det første frygter jeg just ikke for vore Finanser, da jeg har sparet saa meget som muligt, for at jeg ikke skulde være ganske blottet, til Du kom hjem, og jeg straks skulde plage Dig med Nærings-sorger. Men jeg frygter nu desmere for, at Din Pung ikke vil kunne udholde et saa langt Ophold endnu. Jeg har i Dag været henne hos Jessen ved Drengébørnenes Eksamen; lille Peder har jeg virkelig ikke Grund til andet end at glæde mig over, men med Wilhelm er det desværre kun bedrøveligt i Henseende til hans Fremgang ¹⁾).

Den 19. I Dag har Henrichsen været hos Bissen; han deler da ganske Priesznitz's Anskuelse, thi da Henrichsen beklagede, at Du var bleven syg og som Følge deraf maatte opholde Dig saa meget længere, saa sprang han højt op af Glæde og sagde: Gud ske Lov, saa er vi nu vis paa at faa ham rigtig rask hjem, jeg taler af Erfaring, mig kan De tro. Han er forresten bleven et ganske andet Menneske, bestandig munter og godt oplagt. Hvad Hestene angaar, saa var det nu ogsaa ganske efter hans Ønske at støbe dem paa den Maade, og han lovede straks, at han nok skulde besøge Gibsmodellerne eftergaaede, og han tænkte, det var bedst at faa den ene hen igen, som vi har faaet hjem, da han ønskede, at de skulde gaas efter ved Siden af Thorvaldsens ²⁾); Rosenfalk vilde vi heller ikke kunne faa herhen, eftersom han er til Guldmedaille-Concours. Hvad Knapperne i Admiralitetet angaar, da har det nok ingen Hast videre; først kunde de slet ikke huske, hvad det var for Knapper, men endelig kom de dog til det Resultat, at der rigtignok skulde gøres en Del, men hvor mange, det kunde de ikke bestemme førend om 14 Dage, til hvilken Tid han kunde høre derhen. — Forrige Fredag kom Blikkenslager Meyer til en stor Ulykke ude ved Vibenshus, da nemlig Hesten slog ham bag af; han

¹⁾ Maaske var det derfor, han ikke var med i Høsterkjøb.

²⁾ Den ene af de 4 Heste havde Thorvaldsen selv modelleret i Rom i 1822 til anden Brug.

blev straks kørt til Hospitalet, hvor de tror, at flere Dele ere slaaede itu inden i ham, dog skal der nok være Haab om hans Liv. . . . Gamle Conferensraad Hansen er død¹⁾. Professor Hetsch har faaet 2 Zink- og 1 Terracotta-Vase til Kammerherre Scavenius paa Møen.

Jeg maa nu ret meget bede Dig om saa snart som muligt at skrive mig til, da Du nok kan tænke, jeg er meget ængstelig og længselsfuld efter at høre fra Dig; alle vore Børn ere raske. Lev nu vel, Du kære elskede Mand, og Gud give, at jeg snart, ret snart maa se Dig igen; vær venligst hilset fra os alle her hjemme og fra Din Dig hengivne

Wilhelmine Dalhoff.

Du hilses mange Gange fra gamle [Naalemager] Hjorth, som længes meget efter at se Dig igen.«

Svaret lod ikke vente paa sig.

Gräfenberg, 28. Juli 1845.

»Kæreste Kone!

Dit kære Brev af 19. modtog jeg i Forgaars. Jeg vilde saa gerne have været om ved Wien, naar jeg skal hjem, og havde derfor atter belavet mig paa at forlade Gräfenberg den 22. Juli, mit Tøj var indpakket, Passet i Orden og Kusken givet Haandpenge; men om Natten fik jeg atter en Krisis og maatte blive. Priesnitz siger derfor, at saa snart jeg vil have en Krise frem, behøver jeg blot at lade mit Pas visere til Wien, thi saa er han sikker paa, at der straks vil komme noget. Jeg har nu aldeles opgivet Wien og haaber med næste Dampskib at komme hjem den 9. August. Imidlertid vil det dog knibe nok, da jeg har en Mængde Saar omkring Livet, som vil genere mig meget, og saa snart disse forsvinder, har jeg Feber og Hovedpine. Det er derfor nødvendigt, at jeg rejser den korteste Vej hjem for ikke at udsætte Kuren længer end nødvendig.

Lad der endelig være noget tørt Fyrrebrænde tilstede, naar jeg kommer, at vi straks kan begynde at brænde. — Da jeg intet har at skrive om undtagen Vand og at jeg længes saa

¹⁾ Christiansborgs og Frue Kirkes Bygmester † 10. Juli 1845.

inderlig, vil jeg heller spare Papiret og blive, til jeg selv kommer for at hilse Dig og min saa kære Familie. . . . «

Efter rigeligt et Fjerdingsaars Fraværelse gensaa han Hustru og Børn. Vi maa *tænke* os den gensidige Glæde; den har jo intet Papirs-Spor efterladt sig — man skriver ikke til hinanden, naar man daglig ses. Værkstedet har sikkert faaet hans næste Besøg: hvor meget laa der ikke, som først ved ham kunde komme i Skik og Fart. Men ogsaa andre havde Krav paa at se ham, i første Række vel Kongen, til hvem han, som vi tidligere har hørt, havde uhindret Adgang. Derfor kan det dog godt være rigtigt, som Sønnen Wilhelm beretter, at Kongen en Dag lod sin Vogn holde, da Dalhoff gik forbi, som sædvanlig med lange og hurtige Skridt og uden at se til højre eller venstre, men kun optaget af sine Tanker; men da Kongen fik standset ham, sagde han: »Mange Penge har jeg givet ud i mine Dage, men ingen til saadan Velsignelse som til Deres Bedring«¹⁾. Og han tilføjede: »Kunde De ikke gaa lidt langsomt engang, saa følges vi ud paa Toldboden for at tale om nogle Løver, der skulde opstilles.«

Tre Gange skal Kongen have været i Adelgade for at se, hvorledes det gik med Arbejderne. Den første Gang gav Anledning til, at Gaden fik en bedre Brolægning, da Kongen og hans Ledsager bogstavelig slog Hovederne sammen ved et af Vognens voldsomme Hop. Maaske var det den anden Gang, at Kongen som Udtryk for sin Tilfredshed vilde skænke Dalhoff Ridderkorset, men han bad sig fritaget for en Udmærkelse, der dengang næppe blev tildelt en Haandværker, naar han ikke tillige var Officer i et af de borgerlige Korps²⁾. »Bevar mig i Deres Bevaagenhed«, bad han kun. »De er dog en løjerlig Kumpan, Dalhoff!« lød Kongens Svar.

Da Kongen var der 3die Gang, havde den ældste Søn samlet hele Børneflokken og flere til, som med Kosterkaft, Sabler og Trægeværer præsenterede ved hans Komme. Kongen sagde

¹⁾ I den officielle Skrivelse var der dog kun Tale om et Forskud paa delvis udførte Bestillinger.

²⁾ Senere, under forandrede Forhold, modtog han det af Christian IX.

venligt: »Mangen Parade har jeg set, men en saadan har jeg endnu aldrig oplevet.« — Det var i 1847. De to Statuer Herkules og Minerva var da færdige. »Kongen gav 50 Rbd. til en glad Dag for Arbejderne; Fader havde i Forvejen bestilt Vogne til en Skovtur, hvor hans egne to større Dreng paa allerhøjeste Forbøn fik Lov til at komme med, skønt de havde skjult sig i Atelieret — der var Gemmesteder nok, selv om man ikke mere kunde krybe ned i Herkules's Ben — og saaledes overværede det kongelige Besøg.«

Maaske var det ogsaa ved denne Lejlighed, han præsenterede sine Arbejdere for Kongen, paa lignende Maade som han før havde gjort det for Bissen: »Her ser De en, som er Gørtler (Svenskeren Wolfenstein); her er en, som har været Skorstensfejer (Rasmussen); og kan De gætte, hvad han har været? Strømpevæver (Thomsen); han havde fusket i Kunsten, og da han hørte, at jeg søgte Arbejdere, meldte han sig, jeg oplærte ham, og se nu, hvad han har lavet — det er jo meget godt!« Det var ham, vi hørte om i Brevene, at han, i noget for store Tanker om sig selv, havde forladt sin Mester, men siden kom tilbage til ham. Han blev senere selvstændig Broncestøber. Maaske den eneste af Dalhoffs vigtigere Arbejdere, der hos ham øvede sin tillærte Profession, var Ciseløren Vith. Hvor maa der have hvilt meget paa Manden for det hele, naar han saaledes skulde begynde næsten forfra med alle sine Folk. Hvilket Under, at intet mislykkedes!

Da de 4 store Statuer var stillede paa deres Plads i Nicheerne paa Slottets Forside, kom den mindste Dreng med sin Moder og skulde se dem. »Men hvorfor har de sat saadan nogen kedelige smaa nogen der?« udbrød han skuffet og forarget; han kunde ikke beregne Forskellen imellem, naar de 8 Alens Billedstøtter stod i et 9 Alen højt Rum, og saa naar de stod lukket inde i en 40 Alen høj Mur. Det var ligefrem svært at tro Moderns Ord, at det var de samme. Men vist er det, at da de efter Branden 1884 — ak, som ødelagde den smukke Terrakotta-gruppe i Frontonen — blev stillet op i Busketterne foran, kom de mere til deres Ret, og den nøje Iagttager kunde skønne paa, at det ogsaa var omhyggeligt, kunstelskende Arbejde, der var

lagt ned i Gengivelsen i Metal. Skønt de var dannede til at staa i Niche, var Bagsiden ikke mindre vel udført end Forsiden.

Som vi har set af Brevene, var foruden disse kolossale Statter ogsaa Triumfvognen med Sejrgudinden (Victoria), som Kongen lod opsætte paa Thorvaldsens Museum, under Arbejde. Bissen gjorde Modellerne, delvis efter Thorvaldsens Skitser, i sit store Atelier paa Materialgaarden ved Frederiksholms Kanal, hvorfra, som vi hørte, en af Hestene i Gibs var ført til Adelgade, men skulde bringes tilbage til Bissen for nærmere at gaas igennem. Værre var det dog, da de støbte, vægtige Metalheste skulde køres fra Adelgade til Frederiksholms Kanal, for derfra at bringes til det endelige Bestemmellessted paa det høje Tag ligeoverfor. En saadan Flytning gik til ligesom i Faraos Dage: paa en ganske lav Rustvogn stod Hesten oprejst, spændt med Tovværk, medens der forud gik en hel Mængde Arbejdere, som trak den i Reb. Der galdt det altsaa om, at de fulgte Kommando. Men ved Drejningen i Bissens Port trækker nogle for stærkt, saa at Hesten vakler. Mester springer til og vil stoppe den i Faldet, men opnaar kun derved at faa sin højre Fod knust under dens Hoved.

»Flyveposten« fortalte, at han var bleven bragt til Frederiks Hospital og død. Kongen sendte, da han ved Middagstaflet hørte derom, en Lakaj for at høre Sandheden, som dog ikke var nær saa slem. Men et langt Sygeleje blev det jo, inden det brudte kunde heles og det knuste komme i Lave. Ikke bedre blev det jo ved, at han allerede paa St. Annæ Plads, nylig opstaaet efter en Sygdom, havde faaet sin venstre Fod frygtelig skoldet eller brændt — hvad man vel skal sige, naar det ikke var kogende Vand, men sydende Zink, han fik fyldt Støvlen med. Diglen sprang, da dens Indhold skulde heldes op i Formen, og han havde netop den ene Fod derunder. Hans gode Konstitution, hans sunde, ædruelige Levemaade lod ham overvinde baade det ene og det andet — mindst een Gang endnu har han, en halv Snes Aar senere, faaet en Finger knust i en Presse —, men der var jo Spor deraf, som kunde melde sig med Smerter ved Vejrforandringer eller ved Ildebefindende.

Ikke længe efter at Dalhoff atter var kommet paa Fode, fik han følgende Indbydelse:

»Iblandt Industriforeningens Medlemmer, som med Erkendtlighed erindre den Impuls, som i sin Tid udgik fra Deres Velædelhed til den kjøbenhavnske Industriforenings Oprettelse, er fremstaaet det Ønske ved et Festmaal tid at bevidne Dem deres Glæde over, at De atter ved et almægtigt Forsyns Bistand er gengivet til Deres hæderlige Virkekreds.

Undertegnede, som ikke kunne andet end agte det udtalte Ønske, ere efter Opfordring sammentraadte for at arrangere det fornødne og tillade sig herved, paa Deltagerne Vegne, at indbyde Deres Velædelhed til en Diner, som vil blive afholdt paa den Kongelige Skydebane den 31te Januar 1847, Kl. 4 Eftermiddag.

Kjøbenhavn den 25 Januar 1847.

J. G. Schwartz. J. Kuhl. Damborg. Hjorth sen.«

Der er ingen Tvivl om, at han har sat Pris paa den viste Opmærksomhed — det er meget sjældent, at Industriforeningen holder Fest! — navnlig da Underskriverne var hans gode Venner og mange af Deltagerne sikkert ogsaa.

I det samme Aar træffer vi ham atter paa Rejse; man kunde, især ved at der staar: »uden Stok«, tænke sig en Rekreations-tur, men det er i hvert Fald overvejende en Forretningsrejse. Hvem der var de andre eller den anden Person i »vi«, kan ikke ses. Det bevarede Pas lyder paa Tyskland og »formodentlig« Østerrig, Preussen, Frankrig og Belgien, viseret af fransk Gesandt Dotézac 4. Maj, »gut« i Cøln og Aachen.

Hannover 10de Maj 1847.

»Kæreste gode Kone!

Efter først at fortælle Dig, at jeg flere Gange har gaaet over en Mil uden Stok, og alt er bekommet mig vel, naar jeg blot ikke har de smaa Støvler paa. Det gør mig saa inderlig ondt, at jeg ikke kan faa nogen Efterretning fra Dig før end i Paris, da jeg virkelig daglig længes, og jeg er saa glad ved den mislykkede Daguerreotypiplade med Eders Portræter paa. Vi rejser brillant, men maa betale alt uhyre, blot for et lille halvt Stykke Rugbrød med Smør paa har vi maattet betale 10 Rbsch., og et Franskbrød er ikke stort større end en Valnød. — Vi rejser i Aften Kl. 11 ad Harzbjergene til, hvor vi har det bedste Haab om at se vort Ønske opfyldt; vi have nu faaet Underretning om 3 à 4 Glasværker, som drives ved Gas, men man hol-

der alting meget hemmeligt. Karmarsch ¹⁾ kender alt, men tør intet sige os, da en Mand søger Patent derpaa; kuns har han erklæret Tingen særdeles vigtig, og at det bringer betydelig Fordel, hvorved vi naturligvis ere blevne dobbelt nysgerrige. — Justitsraad Freund ²⁾ i Altona lader Drewsen hilse, at han skal være ham velkommen, hvis han kommer den Vej, og at han selv ønsker at tale med ham om Galvanoplastikken. — Det er mig endnu umuligt at bestemme, hvor snart jeg kan komme til Bryssel eller Paris, men jeg haaber ret snart at kunne skrive igen. Hils alle, men især mine kære Børn, at her saavel som hjemme er min kæreste Tanke, at de alle maa blive gode kærlige Børn, saa at de alle maa blive ret lykkelige. Lad alle Mand skrive hver et Par Ord, om ikke før, saa til Paris, og vær overbevist om min inderlige Kærlighed.

Din stedse elskende

J. Dalhoff.«

Det andet Brev — flere findes ikke fra denne Rejse — er dateret

Wasseralfingen d. 26 Maj 1847.

»Kæreste Kone! Kære Børn!

Endelig kan jeg dog faa en Aften til overs til at skrive et Par Ord; thi vi jager bestandigt afsted, saa jeg har ondt ved at holde det ud. Efter at vi i Westphalen var heldige nok til at faa adskillige Glashytter at se, som dreves ved Gas, tog vi til Køl'n, hvor vi besøgte mine gamle Venner, der har det vel ³⁾. Vi skulde nu til Kampmann ⁴⁾ for at faa at vide, hvor Wasser-

¹⁾ Karmarsch, berømt technologisk Professor i Hannover.

²⁾ Kgl. Møntmester J. F. var Brøder til Billedhugger H. E. F. og Fader til »unge« G. Chr. Fr., Farbroderens Elev og Hjælper.

³⁾ Johann Primavesi havde, efter hvad en Sønneson Dr. P. meddeler, lært Guldsmedkunst i Rom, hvortil han 3 Gange vandrede fra sin Fødeby Køl'n; en høj, smuk, godhjertet Mand, der vandt Venner alle Vegne. Blandt disse var D., hvem han vist har truffet i Rom, og som siden paa sine Rejser, der jo ofte maatte berøre Køl'n, tog ind til ham som en hjertelig velkommen Gæst.

⁴⁾ Kampmann kunde synes at have en ledende Stilling i Marienberg; maaske har de været sammen paa Gräfenberg.

alfingen ligger; jeg troede nemlig, det laa tæt ved Koblenz, men i dets Sted er det tæt ved Nürnberg, og naar vi saaledes regner Vejen frem og tilbage, som vi har gjort fra Køl'n, blot for at se dette ene Fabrik, vil det blive omtrent 140 Mil. Dog kan det ikke fortryde mig, da jeg har været meget heldig med at faa at se, hvad jeg ønskede, kuns gør det mig meget ondt for Tiden, da jeg er bange, jeg ikke faar Tid at komme til Paris, hvilket dog er det eneste Sted, som interesserere mig for min egen Person. Jeg længes hver Dag saa inderligt at se et Par Ord fra Dig, men da jeg ikke kan vente sligt andre Steder end i Paris, længes jeg dobbelt efter at komme derhen. Da vi uden al Tvivl tredie Gang kommer til Køl'n, naar vi kommer tilbage fra Belgien, kunde Du dog skrive til Køl'n og sætte (poste restante) paa Brevet. Vi rejser nu i Morgen tidlig tilbage over Stuttgart, Karlsruhe, Mannheim, Mainz og vilde gerne igen tilbringe en Dag hos min Ven Kämpmann. Paa Henvejen vare vi næsten to Dage hos ham, og det var mig en sand Vederkvægelse at bruge Vandkuren; thi jeg befandt mig saa ilde, at jeg havde ondt ved at fortsætte Rejsen. Badestedet Marienberg er ret et yndigt Sted omtrent 3 Mil Syd for Koblenz tæt ved Rhinen midt imellem temmelig høje Bjerge, saa stejle, at man har ondt ved at bestige dem, og dog aldeles beplantede med Vin og Frugttræer. Desuden er der foruden alle Bekvemmeligheder et nydeligt Haveanlæg med Drivhuse og mange sjældne Træer. Badekarrene, hvori man godt kan svømme, ere udforede med Porcellæn. Bygningerne har engang været et Nonnekloster og er meget stort. Vi havde her i Pinsedagene en saa utaaelig Hede som midt i Hundedagene; nu er det mere køligt, dog gad jeg gerne vidst, hvor vidt Forskellen er imellem her og hjemme. Her ere Frugttræer som Alleer ved alle Landeveje og i Almindelighed saa store, at de tage Udsigten bort. Selv Æbletræerne ere aldeles afflorede; om 14 Dage ville Kirsebærtræerne være modne, og Rapsen er aldeles afblomstret. Jeg gad saa gerne skrevet Drewsen et Par Ord, men nu er han jo vel sagtens rejst. Jeg slutter nu med de kærligste Hilsener til Dig, min kære Halvdæl og mine kære Børn; bed dem alle sammen ret at gøre sig Umage for alt, hvad

der er smukt og godt, saa vil det gode engang blive dem til Vane, og vi alle sammen blive lykkelige.

Klokken er mange, og jeg skal op Kl. 4 for at tegne.

Din

J. Dalhoff.«

Altsaa midt i sin øvrige Tralvhed, som vilde give de fleste mere end nok at gøre, en ny Sag, en ny Hemmelighed, han gaar paa Jagt efter ved vidtstrakte og hovedkulds Rejser med mindst mulig Hvile. Det lader jo til, at der leves flot, paa dyre Hoteller; saa er det ikke ham, der leder Rejsen eller betaler den. Tør vi gætte paa Frieling fra Holmegaards Glasværk, hvem han skal hjælpe med at faa Gas ud af deres store Tørve-moser og bruge den til Glassmelteriet? Men Tiden er begrænset; han skal være hjemme inden en vis Dag — maaske en stor og vigtig Støbning? — derfor kommer han ikke til Paris, og Brevet fra hans Hustru, som ligger der, er tabt.

Den 20. April 1847 lejer Hofguldsmed Dalhoff en Butik »ved Forgangen« — Baggangen var billigere — i Børssalen. Som Udlejer paa et Interessentskabs Vegne staar Navne, der er kendte fra Industriforeningen. Dette Foretagende, hvorefter Børssalen blev en permanent Bazar for mange Slags Varer, blev nok ikke af stor eller varig Betydning. Men hvad havde Hofguldsmeden, som ikke længer var Guldsmed, vel at udstille og sælge deroppe? Maaske vi kan faa nogenlunde Kundskab derom ved at se efter i Katalogerne, hvad han har udstillet paa Charlottenborg i 1840 og 44, i hvilke Aar Kunstudstillingerne var afløst af Industriudstillinger. Allerede i 1840 har han slet intet udstillet i Sølv og Guld, derimod forskellige Bordgenstande i Nysølv og dernæst Arbejder i Kobber, frembragte ved den galvaniske Strøm; Apparatet dertil blev her første Gang fremvist i Danmark, »hvored vaktet betydelig Interesse for denne mærkelige Kunst«. — I 1844 udstillede han: bornholmske Naturalprodukter (Mineralier), samlede af Indsenderen samme Foraar (jvfr. S. 228). Paa de andre udstillede Sager var der efter Komiteens Ønske sat Priser: Et Portræt af Thorvaldsen (Terracotta) i Metalramme, 2 Rd.; do. af A. S. Ørsted do., 2 Rd. Thorvaldsens Buste, Terracotta broncé, 5 Rd.; en Hebe, 8 Rd.,

do. Carlsbad-Lakering, 10 Rd.; en Warwick-Vase, rødt bornh. Ler, 8 Rd.; en do. Vase, 4 Rd.; 2 do. Urtepotter à 2 Mk. 8 Sk. En fin stor Vase i Terr. 4 Rd. o. s. v. Dernæst: 2 Par Nysølv Lyseplader à 5¹/₂ Rd. pr. Par; 3 Zinkkonsoler, bronc., à 3 Rd.; en stor Zinkvase, bronc., 11 Rd. En Zinkørn 12 Rd., o. s. v. Endelig: pressede Jærnborter til Forsiring af Kakkelovne, 7 Sk. til 52 Sk. pr. Alen. Navnlig de billigere af disse Sager, udfyldt af flere lignende i Nysølv, Zink og brændt Ler, kunde nok egne sig for en Bazar.

18. Okt. indsender han en »Underdanigst P. M.« til Slotsbygningsskomiteens Formand:

»Idet jeg har den Ære at takke for det Tilsagn, Deres Excellence i Skrivelse af 6te Sept. d. A. har bæret mig med, ifølge hvilken blev mig udbetalt et Tusinde Rigsbanksdaler som Forskud, og jeg som snarest kunde vente de andre Spørgsmaal om Udlevering af Metal o. s. v. afgjort, troer jeg ikke at opfylde min Pligt, hvis jeg ikke underrettede Deres Excellence om, at Hs. Majestæt siden den Tid ret indstændigt har paalagt mig at ile med Udførelsen af disse Arbejder, saaledes at alle 4 Statuer i tilstundende Sept. 1848 kunne være fuldendt, hvilket jeg ogsaa har lovet og til den Ende har antaget flere Arbejdere paa mit Værksted og bestilt endnu flere; men Deres Excellence vil vist undskyldte min Paatrængenhed, naar jeg derfor atter paaskynder til, at saavel det hertil bestemte Kanonmetal paa Tøjhuset som det paa Slottet værende Kobber maatte udleveres mig, samt at der tillige ved Anordningen af de dertil bestemte Pengemidler maatte bestemmes mig saadanne Resourcer, at jeg kan dække den Gæld, jeg formedelst disse Arbejder har maattet gøre, men tillige sættes i Stand til at forcere Arbejderne i Fremtiden.

For Øjeblikket smigrer jeg mig med det Haab atter at maatte erholde udbetalt 1000 Rdl. som Forskud.

At Kongen saaledes paaskyndede disse Arbejder, laa jo i, at 1848 skulde fremdrage Mindet om, at det oldenborgske Kongehus da havde regeret i 400 Aar. Men der blev andet at tænke paa: Revolution rundt om i Europa, Krigen med de oprørske Slesvigholstenere og Preussen, som tog deres Parti for at bringe sine egne slet staaende Sager i Forglemmelse, men forud for dette og ikke uden Indflydelse derpaa: *Kongens egen Død*, den 20. Januar 1848 paa Amalienborg, kun 61 Aar gammel.

Ogsaa dette Dødsfald, der gik ham saa nær til Hjerte og maatte gribe saa dybt ind i hans Liv, kunde Dalhoff ud fra sit eget maadeholdne Levned ikke lade være at henføre til den Omstændighed, der ligger saa nær for de høje Stillinger. Han vidste, at Kong Christian, der gerne arbejdede langt ud paa Natten, altid havde en stegt Kapun eller andet staaende, hvoraf han skar sig et Stykke, naar han følte sig sulten eller træt.

Det Forsvar for Christian den Ottende som Konge, der siden blev fort af A. D. Jørgensen, havde længst fundet Plads hos Dalhoff, der kendte hans gode Tanker, selv hvor de ikke fik noget heldigt Udfald. Og han havde jo siden sin første Ungdom hos ham fundet baade Forstand paa og Forstaaelse for, hvad der var den kunstbegavede Haandværkers Id og Maal. Frederik VII havde helt andre Interesser, og den, der havde haft Lejlighed til paa nærmere Hold at se hans holdningsløse Færd, lod sig ikke saa let som vi yngre imponere af den virkelige kongelige Værdighed, han i visse Øjeblikke kunde vise. Dalhoff holdt længe »Fædrelandet« og var med Industriforeningen væsenligt liberal og navnlig Modstander af Lavsvæsenet, men han saa helst Maadehold i alle Overgange.

Efter Bestilling ved Etatsraad Koch smykkede han ogsaa denne Gang den kongelige Kiste og kunde allerede den 29. Februar fremlægge Regning paa 479 Rbd. for 3 med Indskrifter graverede Sølvplader paa Laaget, 2391 Rbd. for Bronceprydelser paa Laag og Kiste og 119 for Tin- og Bly-Ornamenter paa Katafalken, tilsammen næsten 6000 Kr.

For de 4 store Figurer til Christiansborg var den samlede Regning 32,000 Rdl., hvoraf dog henved 8000 var leveret ham i Kanonmetal og Kobber.

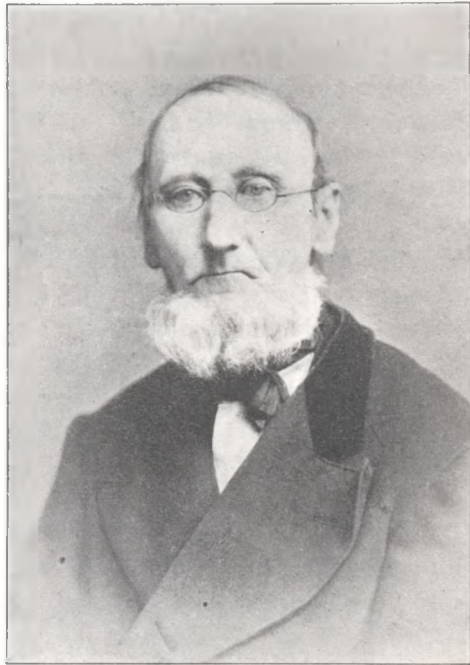
Skønt Fuldendelsen af disse Figurer for en Del falder ind under Frederik den 7des Regering, maa dog hele denne Virksomhed regnes for afsluttet med Christian den 8des, under hvilken der var lovet ham, at han ikke skulde savne Bestillinger; men som disse hører op, og han maa lægge hele sin Kraft ind i andre Opgaver og Indtægtskilder, begynder her det næste Afsnit af hans Liv.

V.

INDUSTRIENS MAND.

1848--1870.

OVERGANGEN fra Sta-
tuestøber til Ko-
gekarsfabrikant kunde
synes brat nok, men
den skete dog gennem
mange Overgange. Vi
veed, hvorledes han
havde brugt sin Ret til
at arbejde baade i ædle
og »mindre ædle« Metal-
ler egenlig hele Tiden,
fra han i 1829 fik sin Me-
sterbevilling. I Lille
Kongensgade skulde jo
det ene Vindue skilte
med Sølv, det andet
med Bronze, og 3 Aar
efter at han var blevet
Hofguldsmed, fremlag-
de han ved Udstillingen
1836 sine første Jærn-
borter. Hans Arbejder

J. B. Dalhoff.

i brændt Ler var i god Forbindelse med hans Kunststøbning,
saasom ogsaa de mest fremstillede Thorvaldsens Værker. Hel-

ler ikke Zinkstøberiet, som han tillige med Arbejdet i Bronze studerede paa Rejsen 1840, laa saa langt borte derfra. Thorvaldsens Amor var vel noget af det skønneste, han frembragte heri, og Thorvaldsen vilde næppe heller have skammet sig over de Konsoler, Vaser og andre Prydgenstande, han gjorde i dette billigere Metal. Men naar han i 1837 jog store Dele af Europa rundt for at lære, hvorledes man gjorde Bakker, og nu atter efter Rejsen i 1847 foreviser lakerede Bakker, han har købt i Koblenz, viser dette andet Steds hen.

I Efteraaret 1848 skulde det Oldenborgske Hus holde 400 Aars Fest; dertil skulde Christiansborg staa i fuld Pragt med alle sine Statuer paa deres Plads, og Industriforeningen forberedte en Udstilling, i hvis Udvalg ogsaa Dalhoff sad. Efter Kong Christians Død 20. Januar kom Krigen og tog alle Tanker i Beslag. Meget af Fredens Virke standsede, Priserne blev høje, mange fik det knapt. Dalhoffs Forbindelser med Hof og Regering saavel som hans anerkendte Duelighed paa næsten alle industrielle Omraader havde skaffet ham militære Leveringer, saaledes som Knapperne til Admiralitetet. Krigsudrustningen gav Anledning til mere. Hans Opfindelse af det »Dalhoffske Bueviser« (Pat. ^{21/1} 1851) til Tapriflen af 1848 indbragte ham mægtige Bestillinger og var vel i det hele den mest indbringende af alle hans Opfindelser. Mindst 1 Etage i det høje Sidehus var optaget af Bøssemagere, foruden hvad Støberiet og Presserne havde at gøre dermed. — Ogsaa Hjelme gjorde han, dels almindelige Dragonhjelme i Hundredvis, dels ogsaa finere og dyrere. F. E. viser et reddet Blad af den ellers kasserede Hovedbog for 3. Jan. 1853: »Leveret 4 Hjelme til Hs. Maj. Kongen og de 3 Prinser, med Elefantstjerne à 70 Rd. = 280 Rd.; 8 Hjelme med Navneziffer til d'Hrr. Adjutanter à 50 Rd. = 400 Rd.; tidligere udført en Prøvehjelm, forgyldt, med Sølvzirater, som flere Gange er forandret, 50 Rd.; Prins Ferdinands Hjelm, udført 2 Gange, da Højstsamme ønskede den højere end Prøven ¹⁾, 30 Rd. o. s. v.« Der staar ogsaa: »en massiv støbt Jærnpiedestal med indlagte forgyldte Broncefigurer og Sølvindlægning 500 Rd.«

¹⁾ Prinsen var en lille Mand.

Men disse officielle Bestillinger kunde dog ikke sysselsætte mere end en Del af de henved 100 Arbejdere, som de udstrakte Lokalteter havde Plads til, især efter at de store Figurer var færdiggjorte og afleverede. Der *maatte* sigtes paa Genstande, som de *mange* havde Brug for. Hvad Guldsmeden havde forfærdiget i Sølv af Gasler og Skeer, Fade og Kander til fyrstelige og adelige Huse, det maatte Metalfabrikanten levere i billigere Materiale og mangfoldiggjorte, saa at ogsaa jævne Folk kunde skaffe sig det — og glæde sig deraf.

Ved Industriforeningens Forevisning i Juleugen 1848, hedder det i Foreningens Beretning, »saas Prøver af valset Nysølv og Messing; bedste Sort Nysølv leveres af ham til Optrykning [paa Drejebænke] til 9 R [3 Kr.] pr. Parret, do. do. Messing til samme Brug til 8 R 8 Ø [2 Kr. 83 Ø.]. Hr. Dalhoff, der har lige saa stor Fortjeneste af sine Bestræbelser for at skaffe en ren Smag Indgang hos den Industrielle, som hans tekniske Dygtighed har fundet almen Anerkendelse, har for ganske nylig anlagt et Valseværk med Dampkraft i Forbindelse med forskellige andre Fabrikationsgrene. Dette nye Anlæg, tør vi haabe, vil kunne lette forskellige Professionister en Del Forarbejder og navnlig præstere paa fabrikmæssig Maade de enkelte Dele til forskellige Genstande, hvis Sammensætning og Færdiggørelse atter kunne beskæftige mange Fabrikanter, der ikke selv have de Maskinerier og Redskaber, der ene betinger Fabrikatets Billighed».

Altsaa en Dampmaskine — dengang endnu en forholdsvis Sjældenhed i Danmark — paa vist ca. 5 Hestes Kraft, med en Dampskorsten, der ragede et godt Stykke op over den høje Sidebygning, fra hvis øverste Etages Vinduer man i Storm kunde se den svinge vel et Kvarter til hver Side. Og saa et Valseværk, som bl. a. flere Guldsmede af og til lejede, men som han sikkert brugte mest selv.

Fra Forevisningen 9. Okt. 1849 berettes: »Dalhoff havde udstillet en mindre, særdeles smukt udført Bronze-Statue [Christian d. IV, nu paa Jægerspris], som tiltrak sig velfortjent Opmærksomhed. Fra samme saas Prøver af forskellige pressede Arbejder. Disse presses lettest af valset Jærn eller Staal, som er glødet i et tillukket Kar med Kulstøv, hvorved de blive mere end almindeligt bløde. De bejses og skures aldeles hvide. Ved denne Bejsning, som ogsaa gentages under Valsningen, frembringes en overmaade fin Kant i

Jærnet, idet navnlig de bløde Aarer borttædes, og de haardere gentagende trykkes glatte. De Gjenstande, som udsættes gentagende for denne Operation, blive derved mere skikkede til Presning end almindeligt Jærn. Presningen sker ved Hjælp af en Knæpresse, paa hvis Forfærdigelse Hr. D. nu [^{28/9} 1849] har faaet 10 Aars Patent, i hvilken Genstandene presses paa een Gang paa begge Sider«. Stempellerne lider i denne Presse mindre, om end Trykket er stærkere end ved de største Skruepresser, fordi Trykket foregaar roligt uden al Rystning. Det er mest Bøsssemagerarbejde — [Visererne] — der hidtil er pressede derpaa; men Nøgler vil der faa den Fordel, straks at være blanke og af bedste norsk Jærn følgelig langt stærkere end dem, der produceres af det skøre engelske Jærn.«

Det maa være den samme Presse, som Opfinderen kaldte »Bulbideren«, hvad ogsaa passede godt nok med dens aabnede Gab, der knasede Jærn, som Kerberos Kager.

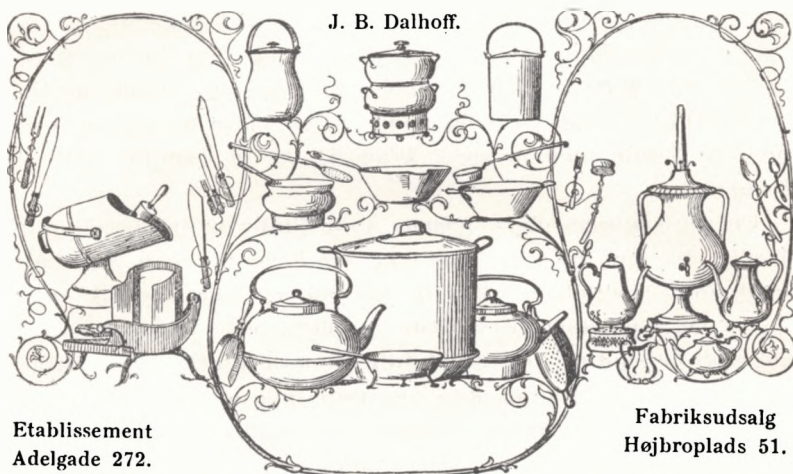
I Vinteren 1850—51 er der »fra Hofguldsmed Dalhoff's Etablissement til forskellig Tid udstillet: Prøver af pressede Staalarbejder, fortinnede Kogekar samt Knive og Gafler, der fortjener Opmærksomhed som Handelsvarer. Tillige fremviste han den af ham konstruerede Stand-Brødkniv med bevægelige Linealer, om hvis Hensigtsmæssighed og Prisbillighed Foreningens Industriudvalg har udtalt en fordelagtig Dom«. Paa den har han faaet Patent den 25. August 1851; »Linealerne« er til at stille efter den ønskede Tykkelse af Brødet, som Kniven skærer ved en fremadgaaende Bevægelse, der fordrer mindre Kraft.

Vigtigst blandt det foreviste var dog *de fortinnede Kogekar* af ikke for tyndt Jærn — de sved ikke Maden saa let som de tynde Blikvarer — og udvendigt malede med en rødbrun Farve, der mindede om Kobberkarrene, som de ved deres Billighed delvis kom til at fortrænge. Her kom det ud, hvad *Bakkerne* pegede paa: det daglige Livs Brug i Køkken og Stue, paa Arnen og paa Bordet, tarveligt men solidt og net i Forhold til Tingenes Stof og Bestemmelse.

— Et betydningsfuldt Vidnesbyrd fik hans Virksomhed af et Udvalg, der paa hans skriftlige Ønske nedsattes ved Repræsentantmødet 11. Febr. 1851 og bestod af Baumgarten og Winstrup, Justitsraad Ehlers, Isenkr. Møller og Instrumentmager C. Nyrop, idet det udtalte sig »meget fordelagtigt om Indretningen af de Maskiner og den Fremgangsmaade, som han an-

vendte ved Forfærdigelsen af Knive og Gaffer, Sakse, opdrevne Jærngryder og Pander, Thekedler, saavel fortinnede som ufortinnede, gennembrudte og pressede Nysølv-, Messing- og Jærnsager.«

Da han ved denne Tid, sidst i 1851 eller først i 1852, aabnede et *Fabriksudsalg* i Isenkræmmer Jacobsens Gaard *Højbroplads Nr. 51*, Hjørnet af Læderstræde, — med Døren paa selve Hjørnet og Opgang ad en lille Trappe inde i den ganske rummelige Butik —, havde han ogsaa en ret rig Samling af »Husholdningsgenstande« at stille frem i Vinduer og Skabe.

Nihil paries, nisi ante parturieris! ingen Fødsel uden Fødselsveer. At heller ikke Istandbringelsen af denne, ikke blot for ham selv, men ogsaa her i Danmark nye Virksomhed, — tilmed i den trykkede, pengevanskelige Tid efter Krigen, da dens Omkostninger skulde betales — gik fri derfor, faar vi stærkt at føle ved følgende Breve fra en Rejse til Verdensudstillingen i London 1851.

»Kære gode Kone!

Med Undtagelse af at mine Øjne vare blevne endnu værre paa Rejsen ¹⁾, kan jeg ikke sige andet end godt om min Rejse

¹⁾ Man ser det paa Skriften.

hertil, som skete i Gaar Formiddag Kl. 10. Efter en herlig Søvn i Nat befinder jeg mig særdeles vel, og derfor vil jeg nu skrive; thi Du ved nok, at mit Mod og Haab heror meget herpaa. I Dag er det mit Valgsprog, at Gud ikke vil forlade os, selv ikke i den største Nød, naar vi blot ikke forlade ham.

Jeg løb det meste af Dagen i Gaar, førend jeg traf Ballin, og efter en lang Samtale er jeg dog ikke ret klog paa ham. Han har vist mig en Kongelig Bevilling paa Bortlodning, underskrevet af Kongen den 21. Juli, men han venter først at begynde i det nye Aar med det da begyndende Classelotteri¹⁾, og hans Lotteri skal mere ligne en Subskription, saa at han intet Arbejde bestiller, førend han allerede har afsat Lodderne. I November venter han først at vide, hvor mange han har solgt, og kan da først gøre Bestillinger, hvis han synes, at Antallet er tilstrækkeligt. I Følge ovenstaaende vil Du indse, at jeg nu ikke tager til Berlin, men rejser i Aften Kl. 11 til London med et Dampskib.

Da jeg i Morges skrev herpaa, kom Ballin og inviterede mig til sig. Jeg har nu overtudet mig om Priserne, som han har betalt for Genstandene i Berlin, ligesom jeg har overtudet mig om, at en Guldsmed Hirschfeld i Berlin selv i det daarlige Aar 1849 har udført for 91,000 Rdlr. Preussisk af lignende Varer til ham. Om alt dette nu ikke kan nytte mig noget, maa jeg dog selv bifalde, at han er saa forsigtig som muligt, og hvis jeg blot vel kan overstaa dette Aar ved at gøre noget til Sommers Lotteri, kan Tingene endnu blive godt. Da jeg i London maa afvente Nailor²⁾, og han først vilde blive 8 Dage i London, førend han rejser til Sheffield, saa vil jeg vel komme til at benytte Udstillingen mere, end jeg havde ventet, og altsaa fortære flere Penge der, end jeg ønskede. Men jeg syntes ikke, jeg vilde

¹⁾ Tallotteriet skulde ophøre med Udgangen af 1851; det af Ballin planlagte Varelotteri, hvortil D. ønskede at levere af sine Fabrikater, skulde altsaa begynde samtidig med det af Staten nu helt overtagne Klasselotteri. — Industriforeningens Økonomiudvalg havde den 17. Maj 1851 udtalt sig imod et Andragende fra Fr. Sommer om Bevilling til et Industrilotteri; mindre bestemt imod et lignende fra A. Ballin om at maatte sysselsætte Invalider med at lave Parfumer, Nürnberger- og Galanterivarer, som saa skulde afsættes ved et Lotteri.

²⁾ J. W. Naylor, den største Filehugger i Kjøbenhavn; engelsk født.

rejse til Berlin, da han snarere raadede mig derfra, og Berliner Rejsen vilde ogsaa have kostet en Del. Han har desuden tilbudt, at hvis Tingene gik godt, skulde vi rejse sammen fra Kjøbenhavn til Berlin. Jeg var i Gaar og i Dag hos Freunds ¹⁾; de beder hilse Dig og Anna; de ere meget forknytte, da Indkomsterne ere saa smaa, og han maa betale saa uhyre Skatter, men derfor var de lige kærlige og forekommende. — Jeg slutter med de kærligste Hilsener til Dig og alle vore kære Børn ²⁾, for hvis Vel jeg har saa mange tunge Sorger, og beder Dig især at hjælpe mig, at vi herefter maa bære Sorg og Modgang som et Middel fra Gud til at vi maa blive bedre Mennesker. Gaa endelig daglig lidt i Luften og tab ikke Modet; jeg haaber saa sikkert, at jeg ved min Hjemkomst i det mindste skal bringe nyt Mod og Midler til, at vi maa kunne blive lykkelige igen. Lev vel.

J. Dalhoff.«

Det næste Brev er fra »London 5te August« (1851).

»Kære gode Kone!

Dit Brev af 29de modtog jeg i Gaar, og endskønt jeg inderlig har længtes efter at skrive Dig til, er det mig dog meget vanskeligt at komme i et saadant Humør, at jeg skulde kunne skrive trøstende til Dig. — Jeg kom hertil i Dag 8 Dage efter en afskyelig Sotur, hvor jeg 28 Timer i Træk var meget søsyg. I de første 5 Dage boede jeg i Nærheden af Meier med flere Danske, men da jeg havde 5 Mil (eng.) til Udstillingen og gerne vilde benytte hele Dagen der, savnede jeg meget en regelmæssig Levemaade; saaledes har jeg nu først de tre sidste Dage spist varm Middagsmad, siden jeg tog hjemme fra. Jeg er nemlig i Løverdags flyttet ind hos min Ven Sekretær Hjort; vi boe tæt ved Udstillingen hos nogle vakre Folk, hos hvem vi faar Kosten hele Dagen, og i en stille Omgang med Hjort og ved Flid føler jeg mig ret vel. Nailor er kommen i Gaar, men jeg

¹⁾ Broder til Billedhuggeren. Trykket efter Krigen føltes baade i Kjøbenhavn og Altona.

²⁾ Nu 8; et Par var døde som spæde.

har endnu ikke kunnet træffe ham og veed altsaa intet om min Rejseplan, da jeg maa afvente ham, for samlede at kunne rejse til Birmingham og Sheffield, hvor jeg haaber at skulle kunne høste den egenlige Nytte af min Rejse. — Jeg har tilbragt 5 hele Dage fra Kl. 10 til 6 à 7 paa Udstillingen og maa erklære, at den næsten i alle Retninger er saa interessant, at jeg ingen Begreb kunde gøre mig derom ¹⁾. Man kan en halv Dag opholde sig i den franske, indiske eller russiske Afdeling uden dog at kunne sige, at man har set alt, og alt dette har jeg set sammen med 70000 Mennesker uden at have været generet. Jeg kan næsten ikke tænke mig nogen **Haandtering**, hvorved her intet skulde være at lære, lige som jeg ikke kan tænke mig noget mere oplivende og opløftende end denne Udstilling. Du veed, at disse Ord ville sige meget af mig, som kom med faa Forventninger. At jeg ikke her kan indlade mig paa nogen Beskrivelse af enkelte Dele, vil Du let indse. — Jeg har tegnet en Del, og skal jeg vente her 8 Dage endnu, maa jeg vel tegne en Del endnu, selv Ting, som ligger udenfor mit Maal. Skønt jeg synes, jeg sparer, gaar der dog mange Penge med. Jeg saa i Gaar et galvanoplastisk Institut, som overgaar Drewsens langt, og som jeg haaber, skal blive mig til Nytte; (dette ønsker jeg ikke, at Drewsen skal vide) ²⁾. For at se denne ene Ting, kørte jeg 160 Mile (eng.) paa Jærnbane og 20 i Omnibus, og da jeg maatte betale for min Vejviser med, kostede det mig omtrent 25 Rbd.

London d. 8. August.

Jeg blev forstyrret i min Skrivelse, saa at Brevet dog ikke kunde komme med Posten, og da Posten først gaar i Dag, har jeg udsat det. Jeg har det for Øjeblikket saa behageligt, som

¹⁾ Det var vel ogsaa den første egenlige *Verdensudstilling*, og dens Lokale var i Krystalpaladset, en Bygning udelukkende af Jærn og Glas, som i sig betegnede en mærkværdig Nyhed, og som ogsaa er bevaret i Forstaden Sydenham som blivende Udstilling.

²⁾ Paa den Tid var H. C. Drewsen, den betroede unge Ven, hvem han i 1847 førte omkring i Berlin, begyndt at blive en Konkurrent; han havde ogsaa faaet eget Udsalg i St. Kongensgade 33. saavel af forsolvede og fældede som af forzinkede Genstande. 15. Okt. 1850 havde han udtaget Patent paa den af ham anmeldte Maade at forfinne og forzinke Jærn.

jeg kunde ønske det, gaar paa Udstillingen fra 10 til 3, spiser og drikker hos Familien, som jeg boer hos, tegner en Del, og om Aftenen sidder jeg sammen med Hjort; hans Stilling er omtrent som min, og i al Fortrolighed søger vi at trøste hinanden. Han har herlige Bøger, hvoraf vi ofte læser en dansk Prædiken og gaar rolig i Seng. Jeg fortænker ikke de andre i, at de hver Dag søge muntre Adspredelser, men det er mig umuligt at tage Del deri, og jeg længes saa inderligt efter at komme til Birmingham for om muligt at styrke mit Mod ved at se Ting, som mere direkte kunde være mig til Nytte. Jeg antager, at vi paa Tirsdag forlader London, men da jeg ikke veed, om jeg kommer her tilbage, kan det ikke nytte, at Du skriver; det kunde gerne være, at jeg tager lige fra Birmingham til Hull og derfra til Søs.

Lev nu vel, kære gode Kone; min glædste Tanke om mit Hjem er ved min Overbevisning, at Du i Sorg og Glæde ikkuns vil det rette, og med denne Overbevisning haaber jeg ogsaa saa sikkert, at vore kære Børn ville skikke sig vel.

Din hengivne

J. Dalhoff.«

Mere faar vi ikke fra denne Rejse. Han har formodenlig taget den Vej, han nævnte, uden enten at afsende eller faa Brev. Men at Naylor's Følgeskab, som kunde indføre ham i Forbindelser og Lokalteter, som han ved Besøget i de samme Byer, Birmingham og Sheffield, i 1837 trods al Snildhed ikke havde kunnet faa Adgang til, har været ham til Gavn, kan vi vistnok allerede slutte af, at han den følgende Vinter i Industriforeningen udstillede ikke alene Prøver af fortinnede Jærnkogegryder, forøgede med ufortinnede »Kul- og Brændekasser«, — som han vel har set i Birmingham, men hvoraf navnlig de første vist var ret ukendte herhjemme, hvor Kulfyring endnu var ny, — og »en Thekedel af Tombak«, men ogsaa »Bordknive af ny Konstruktion og andre Staalarbejder«. Dette sidste peger jo baade paa Naylor, Filefabrikanten, og Sheffield, Knivsmædebyen: men vi faar mere derom i Beskrivelsen af den første rigtige danske Industriudstilling, med egen dertil opført Bygning, som blev holdt i Kjøbenhavn Juli—August det følgende Aar.

Udstillingerne i 1834 og 36 blev under Industriforeningens Førerskab fortsat i 1840 og 1844 og skulde være holdt i 48, men blev først nu i 1852. Med kort Varsel kom alt i Stand. Paa godt en Maaned fik Hetsch baade en Tegning gjort og Bygningen opført af lejede Brædder, som ikke maatte ødelægges for andre Formaal. Paa Christiansborg Slots Ridebane fik den Plads, og med sine tarvelige, men klare Former, omsmældet af mange Flag, tog den sig godt ud i de skønne Omgivelser. Næsten 100,000 besøgte den, og Udstillernes og de udstillede Genstandes Tal var ogsaa flere Gange saa stort, som man nogensinde havde kendt; kun Overskud gav den *ikke*. Dalhoff var baade Komite-medlem, Meddommer og Udstiller. I Beskrivelsen over Afdelingen »Tøj- og Knivsmedearbejder«, hvori Naylor var Bedømmelsesudvalgets Formand [og Beretningens Forfatter], har D. faaet 2 Sider af 5. Først Patent-Standbrødkniven i to Skikkelser. Dernæst:

»Bordknive og Gaffler, Barberknive, Penneknive, Sakse o. desl.«. Den særegne Fremgangsmaade, D. bruger, er følgende: For at undgaa Smedning og især Paasvejsning, hvorved Staalet ofte lider, gør han det hele af Jærn. Paa Valsen har han indgravet Hulheder i Form af en Kniv eller Gaffel. En lang og glødende Jærnstang, som under Valsernes meget hurtige Omdrejning og meget stærke Tryk passerer mellem disse, erholder derved de respektive ovenstaaende Former, i een samlet Længde og paa en meget hurtigere Maade, end Smedning tillader; dog er de efter Valsningen ikke i fuld færdig Tilstand, men behøver endnu at eftergaaes noget med Hammeren. De udvalgte Sager føres nu samlede i en Ovn, [converting furnace er her tilføjet, for at man ikke skal være i Tvivl om, hvorfra dette er lært], hvor de i Løbet af nogle Dage uafbrudt holdes i en vis Varmegrad og ved Tilsætning af kulholdige Stoffer underkastes de samme Forvandlinger, som Jærnet ellers undergaaer for at blive til Staal. Med andre Ord, det er nu Staalknive, saa vel Angelen som Bladet, og modtager forinden Hærdningen kun den sidste Afhamring i glødende Tilstand. Efter flere Undersøgelser ved Smedning og Hærdning af disse Blade befandtes Staalet at være af særdeles haard Natur, som vistnok ikke tabes ved de Processer, der endnu er tilbage for at gøre dem til færdige Knive. Skulde noget befrygtes, maatte det nærmest være, at de kunde blive for haarde, en Fejl, der dog hidtil sjældent har været bemærket. Dernæst har D. inventeret et Apparat, som paa een Gang, ved et meget svært Tryk, ikke alene giver Brystet den synlige færdige Form, men til-

lige trykker et Par Fordybninger ind i dette til at modtage en Tap paa de tvende Skinner, som danne Skaftet, hvilket væsenligt bidrager til at styrke og holde disse fast. Iblandt de udstillede Knive og Gaffler var der nogle, hvis Skafter var dannede som sædvanlig af to Skinner, lagte paa den flade Angel, men uden at være fastholdt ved de almindelige synlige Nagler. Anvendelsen af de skjulte Nagler er ikke ny, den har i længere Tid været brugt i engelske Fabrikker, men Dalhoffs har dog et Fortrin fremfor disse, at de foruden Naglerne erholde en væsenlig Befæstigelse ved Hjælp af det udhulede Bryst«.

Det er jo ikke alene en sagkyndig, men en begejstret Skildring, hans gode Ven og Rejsefælle har givet hans Knivfabrikation. Saa kommer et Par Ord om Viséret »af en solid og simpel Construction«, og senere:

»Fortinnede Jærn-Kogekar fra Dalhoff, indbefattende alle Sorter af Kedler, Pander, Kasseroller, Fade, Kageforme, Fiskeskeer, Spande o. s. v., som ellers er kendt blandt Blikkenslager-, Jærnstøber- og Kobbersmedarbejder. Produkterne af sidstnævnte Fag synes disse Jærnkar at fortrænge ved billigere Priser og Metallets Uskadelighed i Tilfælde af Oxyder [Kobberir og Blyhvidt er Gift, Rust uskadeligt], naar Fortinningen afslides. Det udstrakte Marked, dette hertilands endnu saa nye Produkt allerede har vundet, kan ej andet end tjene som Anbefaling, hvilket Erfaringen uden Tvivl betydeligt vil forøge, da disse billige Arbejder i Godhed, Soliditet og Formernes Hensigtsmæssighed i ingen Henseende staa tilbage for de udenlandske«.

Endelig: »Nysølvs Skeer og Gaffler, hine til 12, disse til 10—14 Rd. pr. Dusin, vare af gode Former«. — Under denne Afdeling nævnes ogsaa Elektroplet fra Invalidefabrikken, udført under Vejledning af G. T. Hansen og Løfgreen¹⁾); og fra Hofjuvelerer A. Michelsen: »en Bordopsats, en udmærket Prydelse; et complet Theservice var i sine simple, men forstandige Former, sin rene Smag og fuldstændige Samarbejdning af Orneringen et Arbejde, der udviste en Flid og Elegance, som næppe fandtes hos noget andet (dansk) Metalarbejde af lignende Art paa Udstillingen.« Et smukt Lovord, der hvad enten det tilfalder Michelsen eller, som det senere blev Tilfældet, A.

¹⁾ Fra hvis Fabrik Dalhoff i 1854 og 55 ses at have faaet en Del Pletvarer.

Jacobsen som den egenlige Udfører, peger tilbage paa Læremesteren, der nu er slaaet ind paa et større Marked med alle Slags jævne Kunder, men selv dog densamme i al sin Id: sundt og sandt, smukt og godt vil han tænke og virke — og om muligt ogsaa faa andre til det samme.

Hvad Dalhoff havde tænkt paa med Industriforeningen, var netop i særlig Grad at gøre Vejen til Kundskab og Duelighed lettere for den kommende Slægt, end den havde været for ham selv. Vi har hørt om *Industriskolen*, som han ofrede saa mange baade Tanker og Gaver. Den fik han dog ikke megen Glæde af. Under Jantzen¹⁾ voksede Skolen i Elevantal, men Haandværket tog af; det var, da hans tidligere Konkurrent Møller afløste ham (1847), blevet en almindelig Realskole, hvor kun nogle meget faa Drengene snedkrede lidt et Par Timer om Ugen. Industriforeningen opgav da Forbindelsen med den og inddrog de den betroede Værktøjer til andet Brug; senere skilte den sig dog af med dem ved en Auktion blandt sine Medlemmer, ligesom den havde gjort med saa mange indkøbte og skænkede Sager; den havde jo endnu ingen Plads til et *Industriusæum*. Men Dalhoff, der en Tid havde ladet sine Sønner gaa i denne Skole, traadte ud af dens Tilsynskomitée.

Tanken paa de unges Udvikling var dog ikke glemt. I Industriforeningens Repræsentantmøde 13. Marts 1849 fremlagde Formanden en Skrivelse fra Dalhoff af følgende Indhold:

De hidtil gjorte Forsøg paa at skaffe de unge Haandværkere en bedre Uddannelse har vel ført til gode Resultater m. H. t. den tekniske Færdighed, men ikke til den theoretiske Uddannelse. Kun enkelte har nydt godt deraf; men det gælder dog netop at faa *de mange*, der har samme Brug for Kundskaber, Lejlighed dertil. Men om dette opnaaes, er ikke *alene* afhængigt af nogensomhelst Skoles Beskaffenhed, men af et Forhold, der ligger udenfor. Det maa nemlig blive Mestrene klart, at det er i Haandværkerstandens og altsaa i deres egen Interesse, at dennes Lærlinge og Svende blive dygtige og indsigtsfulde; det maa blive en Æressag for dem at bidrage dertil ved paa enhver Maade at give dem den fornødne Anledning og Vejledning dertil. Jeg tror ikke, det er gaaet saaledes paa nærværende Tid. En Lærling vil i Reglen ikke erholde Tilladelse til daglig at forlade Værkstedet nogle Timer for at modtage Undervisning; han vil ligeledes i Reglen hjemme savne et Sted, hvor han

¹⁾ Nyrop har C. A. E. Jensen.

uforstyrret daglig kan beskæftige sig med det, hans Lærer har gennemgaaet for ham, og derved tilegne sig det; og dog er næsten enhver theoretisk Undervisning ufrugtbar, naar den ikke kan træde i Forbindelse med en saadan Selvvirksomhed fra Elevens Side. Derfor er det, at jeg ikke alene anser Haandværksmestrenes Medvirkning ved Oprettelsen af den omtalte Skole for gavnlig, men jeg anser den for den sande Basis for Skolens heldige Fremgang, thi den vil efter min Mening uden en saadan Medvirkning hensygne og dø.

Samtidig med dette Brev fremkom et lignende fra den yngre Schwartz, der henholdt sig til to Afhandlinger i Foreningens Tidsskrift af Wilkens og Rothe. Den samlede Virkning var Nedsættelsen af et Udvalg med saa sagkyndige Navne som Kramp, Hetsch, Rothe, Steen og Kayser, og deraf fremgik atter en Skrivelse til Regeringen: at det maatte tages under Overvejelse, hvorvidt den tilstedeværende Trang maatte foranledige Regeringen til »at oprette en teknisk Skole for vordende Haandværkere og Fabrikanter, der tillige kunde tjene til Forberedesskole for tilkommende Kunstnere.« Hensynet til at vække Haandværksmestrenes Interesse blev forbigaaet, »de havde allerede faktisk viist den, ogsaa i Industriforeningen«, ligesom Rothes Forslag om ved at nedlægge den kgl. Porcellænsfabrik, der aarlig krævede et Tilskud af 5—6000 Rd. foruden Renter af Grund og Bygninger, at bruge disse til en saadan Lærestanstalt. Tiden var ikke gunstig; heller ikke en lignende Henvendelse i 1857 frugtede. Først 1876 dannedes ved Sammensmeltning af »Teknisk Institut« og »den nye Haandværkerskole« »det tekniske Selskabs Skole«, som i 1881 fik sin store Bygning.

Et stærkt personligt Indsæt gav Dalhoff i en *Virksomhed for de unge*, der visselig ikke havde saa stort et Formaal, men dog ikke var uden Betydning. Fabrikdirektør, Etatsraad Rawert foreslog 1846 Industriforeningen at oprette et Samlingssted til Belæring og Opmuntring for unge Haandværkere, saadan som han havde set i Hannover. Som et Forsøg blev der bevilget en lille Sum til at aabne Foreningens Lokaler derfor *Søndag Aften*, hvor de ellers var lukkede. Ledende Udvalg skulde Kayser, Dalhoff, Hellmann og Schwartz være. I Oktober 1847 kom der en Bekendtgørelse i de offentlige Tidender: Uden Betaling og uden at behøve Medlemskort fik unge Haandværkere Adgang.

I den samme Beretning meddeles med Glæde, at der var udstedt 500 Kort, skønt man kun ønskede 300 hver Aften, hvad ogsaa slog til; overvejende *Svende*, adskillige *Lærlinge*, enkelte *Mestere*. 3 af dem udnævntes til med Udvalget at danne Bestyrelse, og det gik fortræffeligt i god Aand, Livlighed, Stadighed og Opmærksomhed, skønt der var 2 Foredrag paa een Aften; ellers gik Tiden fra 6—11 med Samtale og Sang. »500 unge Mennesker, for største Delen af Almuen, samles uden pirrende Midler, uden at Munterheden bliver til Kaadhed, endsige til Raahed«. Det var virkelig en Oplevelse, en glædelig Erfaring med slige fornøjelige Aftener uden Alkohol og uden Spil. Ved næste Generalforsamling fremhæves da ogsaa »den sjældne Nidkærlighed, Dygtighed og Udholdenhed, hvormed Komiteen har udført det den overdragne, vistnok byrdefulde Hverv.« Ogsaa den følgende Vinter kan der siges, at »det, som er blevet foredraget, har altid fundet Interesse og Opmærksomhed, og ingensinde har nogen Afbrydelse af sømmelig Adfærd og god Orden fundet Sted.« Men Sjælen i Komiteen var utvivlsomt Dalhoff. Hans yngste Søn husker at være bleven stillet op paa Kathedret som den uskyldige lille Dreng for at udtrække Lodderne til en Tombola med smaa Gaver — sikkert en anden Juledag som den eneste særlige Festaften. Da nu ogsaa de to næste Vintre havde bragt lignende Resultater, forundres man unægtelig over, at 4 Medlemmer af Udvalget i Oktober 1851 raader Bestyrelsen til at holde op med disse Møder, idetmindste for denne Vinter, for at Savnet deraf maaske kunde fremkalde den manglende Paa-skønnelse. Under Beretningen med dens 4 Navne læser vi da ogsaa:

»Ovenstaaende kan jeg ikke underskrive, da det er aldeles imod min Erfaring og min Anskuelse.

J. Dalhoff.«

De øvrige vilde ikke tage imod Valget, men Dalhoff fik da sammen med Formanden Ret til at danne et nyt Udvalg, og det gik som forhen, saa at det kan hedde ved Aarsmødet: »Foreningens ærede Repræsentant, der stedse med varm Interesse har antaget sig Ledelsen af Søndagsmøderne, har atter i Aar velvillig tilbudt sin Assistance.« Men næste Vinter var ogsaa

Søndag Aftenerne inddragne i Foreningens Mødetid, saa at Ungdomsmøderne maatte holde op. Dalhoff udbad sig tilføjet til Protokollen, at han meget ønskede, at disse Møder maatte fortsættes i den kommende Vinter, dersom det var muligt at danne en Komité, der kunde yde ham den tilbørlige Assistance. — Man kan ikke kalde ham en ustadig Karakter, som hans skiftende Interesser stundum kunde friste til. Hvad og hvem han holdt af, holdt han ogsaa ved. Og han holdt af de unge, og han kunde ogsaa vinde dem. Aftenerne paa Kunstakademiet, hvor han underviste de vordende Haandværkere og Kunstnere i Modellering, var ham en dobbelt Forfriskelse, ved Kunst og ved Ungdom, fra mangen spændende og drøj Sysse med mekaniske Opgaver.

Paa den lade Side laa han ikke. I Vinteren 1852—53 udstillede han »Tid til anden forskellige Genstande, udførte i hans Etablissement: Prøver af Hjelme; Vægtlodder af hensigtsmæssig rund og cylindrisk Form med en lille Knap eller Drue som Haandgreb; pressede Knapper af en haard Tin- og Kobber-Komposition, som beholder Polituren temmelig længe; Mælkekogere, som Kasseroller, med et Rør i Dækket, som forhindrer Mælken fra at koge over; Strygejærn af ny Konstruktion og med dobbelte Bunde og Underplader; Madspande og Terriner af forfintet Jærn — hvilke Arbejder, især hvad Hjelmene angaar, vare udførte med megen Elegance og Nøjagtighed; alt det af ham udstillede viste særdeles Hensyn til hensigtsmæssige og bekvemme Former.« Naar det skønne er det hensigtsmæssige, kan man vel ogsaa vende det om og sige: det hensigtsmæssige er det skønne. Der var ogsaa forsaavidt lagt Kærlighed ind i disse simple Genstande, som han altid tænkte derved: det skal en ung Pige eller en lille Kone have i sin Haand — dertil skal det svare. — Men man imponeres ved den ovenstaaende Opregning, naar man tænker paa, at det ikke var saa og saa mange Varer, han havde ladet komme fra forskellige Steder i Ind- og Udland, men de var alle gaaet igennem hans Hoved og Haand, ofte med Udtænkning af nye Fabrikationsmaader og Arbejdsmaskiner. De omtalte haarde Knapper, som hver en gammel Soldat veed, det betalte sig at pudse paa Knapgafsen, ja polere med Ladestokken, er i mere end en Menneskealder

udgaaet fra hans »Etablissement« i en Masse af Tusinder, alt efter som man var heldig nok til at faa dem ved den offentlige Licitation til dog en nogenlunde ordenlig Pris: baade store og smaa Infanteriknapper og Husarknapper, dels dem, der var halvrunde og kun til Stads, dels dem, der var helrunde til at knappe; men ogsaa Messingknapper til Artilleriet, støbte i Sand, medens de andre støbtes i polerede Staalformer, et halvt Dusin hver Gang. Der var mange Arbejder med at brække dem af Knolden, glatte Øskener og rundere Kanter, som kunde gøres af smaa Fingre, og dette Arbejde gjorde ogsaa mangen Gang hans Børn i deres Fritimer — der vankede en ret god Akkord; men at tælle og trække paa Snore, 1 Gros paa hver, var udtrykkelig forbeholdt dem og skete i Reglen paa det store, runde Spisebord, hvor ogsaa Gæster kunde faa Lov til at tage fat, naar man blot kunde stole paa, at der kom nøjagtigt 144 paa hver Snor. Men naar saa Faderen stod og kiggede lidt paa deres Flid med de sølvskinnende Knapper, da tænkte man ikke paa, at hvert af de Haandgreb, der havde bragt dem saa vidt, havde krævet en Opfindelse af ham, maaske med desto større Hovedbrud, jo glattere det nu gik.

Man maa dog ikke tænke sig den flittige Mand blot som en ustandselig Arbejdsmaskine eller hans Hjem som kuert og trykket. Til Trods for Sorgerne, som stundom kunde være store nok, maa det sikkert siges, at det var lykkelige Tider i Adelgade 272, Stuen til Gaden og i Sidehuset. »Salen« var rigtignok Daglig-, Spise- og Læsestue tillige, og naar Fader sov sin halve Time til Middag paa Sofaen — han var oppe saa tidligt, at han kunde løbe Volden rundt og drikke sine adskillige Glas Vand af Posten ved Gothersgade og saa endda lukke Værkstedet op Kl. 6 — maatte der være Ro; og studerede han selv Avisen — oftest lod han vel den yngste Søn læse den højt, en god, om just ikke altid morsom Øvelse — og nogen snakkede for højt, kunde han begynde at mumle dens Indhold halvhøjt med lukket Mund, hvad snart havde samme Virkning som et: Silentium! der dog ogsaa kom de lektielæsende Børn tilgode, som maatte dele den eneste Belysning af 1—2 Tællelys paa det 3 Alen brede Bord. Men var der nogen Lejlighed dertil, kunde han, der var Sjælen i Industriforeningens fornøjelige Søndagsmøder, godt lide munter Leg og uskyldigt Spil i sit eget Hus og tog gerne selv Del

deri. En Aften om Ugen havde han engageret Kantor N. P. Hildebrandt, Komponist af flere kønne Smaasange, til at undervise Slægtens Ungdom i flerstemmig Sang, hvad der gav en god, fornøjelig Selskabelighed. Inden han mistede sine Fortænder, — som det dengang var kostbart og ikke helt dadelfrit at sætte kunstige i Stedet for — kunde han ogsaa hente sin Fløjte frem og spille op til en lille Svingom. Stuen var heller ikke saa lille, paa fire, rigtignok tætsiddende Fag. Foran den midterste Pille stod Thorvaldsens Amor med Buen, støbt i Zink. Ved Væggen ligeoverfor stod et mægtigt Chatol, Stedfortræder for den Chiffonière, som hans Kone havde ønsket sig (se S. 288), og hvis vellukkede Gemmer bl. a. trofast har bevaret den Brevskat, der udgør denne Bogs værdifuldeste Indhold. Over Sofaen hang Prof. C. A. Jensens Portræt af Thorvaldsen, som nu er skænket Industriforeningen; paa den modsatte Væg, over Klaveret, hang et Blomstermaleri af J. L. Jensen. Men over »Moer«s Plads ved det sidste Vindue hang Bluncks yndige Billede, hvor Hyrdrængen sover sødt uden at ane den overstaaede Fare, der betegnes ved Giftslangen, som ligger ihjelbidt ved hans Fod, og ved Hunden, hvis aabne, kloge Øjne viser, hvem der har reddet hans Liv. Det Blik af Trofasthed og Aarvaagenhed, hvormed den saa paa os, gik for os ligesom i eet med hendes hele Skikkelse og Færd, som sad derunder. Stolen og Sybordet var da ogsaa en Tak fra hendes Mand, da hun havde plejet ham den lange Tid, han laa med det knuste Ben. En Snedker kom med dem og skulde lige afvises, da der blev raabt inde fra Sengen: »Jo vist er det rigtigt nok!«

Rigeligt med Blomsterpotter var der Plads til i de fire solbeskinnede Vinduer; især dyrkedes der Vinterasters og andre Planter, der om Sommeren kunde sættes ud i *Haven*. Første Gang vistnok det Foraar, da den yngste Søn ventedes, havde Faderen saaet Kløver i en lille Plet Jord, han havde lejet tillige med et Par Kvistværelser af Voksdugsfabrikant Meyer ved Sortedamssøen. Paa »Kløvermark« skulde han kravle, men sove hos sin Moder paa Kvisten. Senere lejedes af Gartner Danchell et rigtigt straatækt lille Hus helt nede ved Østerbrogade, hvor nu den store Hjørnebygning ligger. Men saa blev det en hel Skæppe Land eller mere ved Siden af Meyers — nu begra-

vet af Soldenfeldts Stiftelse. Det var som en »Kolonihave« i det lidt større, med lukket Lysthus til at være i under en Regnbyge, men en god Fjerdingsvej fra Hjemmet, hvortil den hørte — oven i Købet adskilt ved en Accisebom, hvor der skulde betales Bytold for hver Bylt Bønner eller Agurker, vi bar ind gennem Porten. Men hvor smagte Stikkelsbærrene af egne Buske og den friskskaarne Karse paa Smørrebrødet, og hvilken herlig Tur i Maaneskin langs Søen, især naar vi fik Lov til at gaa hjem ad Nørrebro, den dobbelte Vandring, men ogsaa den dobbelte Fornøjelse ad den stille, ensomme, lukkede Vej, som man skulde have Nøgle til at komme ind paa, og hvor den eneste Lyd var vor glade Sang og saa et enkelt Glæm af Hundene, der vogtede Vadsketøjet paa Blegdams-Engene. — Selvfølgelig skulde der ogsaa arbejdes i Haven, baade med at luge og plukke Frugt og for os Drengene med at grave, skuffe og vande. Men Fader gik i Spidsen og gjorde altid det meste og vigtigste Arbejde selv; saa skammede vi os til at blive nogenlunde flittige. Og dog var det om Aftenen efter en streng Dag, han baade gik derud og gjorde Arbejdet; eller tidlig om Morgen om Søndagen.

Ellers vidste han jo, hvad Søndagen er til, og han saa gerne sine Børn gaa i Kirke. Det kunde jo ogsaa ske, hvis man var saa heldig at mødes med ham paa Hjemvejen fra Slotskirken, hvor vi hørte Paulli, — den ældre naturligvis — at han tog de unge Kirkegængere med op til Svejtsere-Konditoren og trakterede med Chokolade. Men selv uden saadan Præmie vil de smaa jo gerne efterligne, hvad de store gør, og se op til det, som de store ser op til; det gælder ogsaa om Kirkegang og det, der ligger bagved. Lykkelige de, hvis Forældre *virkelig* har set op!

1853 kom jo Koleraen til Kjøbenhavn. Fra Familiens Lejlighed saa man ind i Gaarden til »Tordenskyen« i Prinsensgade, og et Stykke op i Adelgade laa »Hvide Ros« — to af de mest berygtede Arnesteder for Smitsotten, hvis Beboere derfor ogsaa i stort Tal blev flyttet ud til Baraklejren ved Farimagsvæjen — hvis de ikke i Samle-Ligvognen var bleven kørt ud paa Kirkegaarden. Omme i Dronningens Tværgade døde to Damer af et beslægtet Hus, — Possementmager Hansens Hustru og Søster — og en af Dalhoffs Svende laa dødssyg i Sølvgade, forladt af

alle. Kun hans Mester var ikke bange, men kom op og hjalp og plejede ham. Selv fik han da ogsaa et mindre Anfald deraf, som hans ved den stadig vedligeholdte Badekur forstærkede og fornyede Natur dog modstod.

Men det værste var tilbage lige mod Jul, da Kolerafaren var stilnet af: *Tabet af hans gode, trofaste Hustru*. Smittet af Barsel-feber døde hun den 18. December 1853. De fik Tid til at tage Afsked med hinanden, og hun udtalte sin Bekymring for nogle af Børnene, sit gode Haab for andre, sin inderlige Bøn for dem alle. Hvad de to havde været for hinanden, giver Brevene usminket Indtryk af.

Hans ældste Datter var 21 Aar; det var en ungdommelig Husmoder for et saa stort Hus, hvor saa ualmindelig meget plejede at hvile netop paa den Post. Tante Justine, Moderens ældre Søster, var der, men hun havde nok med at passe Butikken, ej heller svarede hendes Personligheds Indflydelse dertil. Men hvor i en større Børneflokk den ældste er en Pige, og der ikke er megen anden kvindelig Hjælp i Huset, vil hun som Moderens naturlige Støtte være vant til i sin hele Gøren og Laden at ledes af en ikke ringe Ansvarsfølelse.

Nu er det hende, der modtager sin Faders Breve fra en Rejse, hvorpaa vi finder ham godt et halvt Aar efter Moderens Død.

München d. 30. August [1854].

»Kære Anna!

Du vil forundres over, at jeg allerede i Morgen agter at rejse herfra, men foruden at her er uhyggeligt, kan jeg intet udrette paa Udstillingen mere; alt, hvorom jeg ønsker Underretning, skal jeg have hos Kommissarier, som her findes for alle tyske Stater, men disse ligge paa Landet eller ere rejste hjem formedelst Koleræen. Der lønnes 120 Opsynsmænd og er undertiden ikke 10 Besøgende, og Ting, som jeg har villet købe, har jeg ikke kunnet, fordi vedkommende aldrig var at træffe.

Jeg har været meget tvivlraadig, om jeg skulde rejse over Wien eller Rhinen, men har dog valgt det sidste, mest for at søge det Fabrik, hvor de pressede Kogekar udføres, thi alle de tyske synes at være hamrede; og ad denne Vej tænker jeg at træffe flere slige Fabrikker i Rhinpreussen. Jeg agter at rejse

over Bodensee over Schaffhausen til Basel. Hvor jeg glæder mig til 2 à 3 Dage at være fri for Jærnbanen og blandt andet se det yndige Rhinfald. Dette ligger sydlig for Basel i Frankrig ¹⁾). Fra Basel gaar Jærnbane til Strasborg, og siden gaar jeg paa Rhinen til Düsseldorf og der i Nærheden til Solingen og Iserlohn, men jeg maa paa tværs over til Berlin og formodenlig over Stettin hjem. Da denne Vej er over 200 Mil, og jeg ofte maa paa Afveje, kan jeg ikke vide Tiden saa nøje, men haaber dog, det skal slaa til efter Bestemmelsen. — Jeg befinder mig særdeles vel, kuns altid noget for spændt, hvilket jeg tror, kommer af det meget Øl og den evige Kødspisen; thi man kan ikke faa nogen Slags Gemyse, hvilket Münchenerne tror, ikke er godt for Koleraen. Jeg kan derfor i egenlig Forstand sige, at jeg er alt for mæt af München. Naar jeg har haft lidt Tid tilovers, har jeg benyttet den til at se Kunstsager, hvoraf her er mange, og især er her en Kunstudstilling for hele Tyskland, som jeg aldrig har set saa skøn. — Lev vel, min kære gode Anna, samt alle mine kære Børn, ikke at forglemme min lille Lise, som Du giver et Kys fra Din hengivne Fader

J. Dalhoff.«

Altsaa, han har skullet besøge denne Udstilling, delvis for at gøre Indkøb til Industriforeningen af ny fremkomne Genstande, finder lidet af saadant, men Udstillingen ødelagt af Koleraen, som nu har naaet München og holder alle borte derfra. I et andet Brev skriver han derom: »Den eneste skadelige Indflydelse, den har haft paa mig, er at jeg paa dens Vegne ryger et Par Cigarer om Dagen . . . men ellers har jeg intet set, som kunde erindre mig om nogen Sygdom, og jeg tænker aldrig derpaa. Han slutter ogsaa »med det inderlige Ønske, at Du og alle mine kære Børn altid maa holde Eder Gud nær og blive ret lykkelige.« Iøvrigt skal han paa Rejsen undersøge, hvor han kan faa passende Nysølv til 1000 Dragonhjelme, som han har Bestilling paa.

¹⁾ I Schweiz. Hos den, som kan sin Geografi mere af Rejser end af Bøger, er Fejltagelsen ret undskyldelig; thi Schweiz, Frankrig (Elsas), Tyskland (Baden) og Østrig kom i denne Egn hverandre meget nær.

Næste Aar, da Paris ved en ny Verdensudstilling skulde søge at overgaa London, hører vi atter fra ham:

Paris d. 11. Oktober 1855.

»Kære Anna og kære Børn!

Da jeg endnu intet har oplevet paa Rejsen, vil jeg beskrive Eder denne, men med Motto: Knap Tid, kort Sludder! — Tirsdag den 1ste Okt. om Natten ondt Vejr [mellem Korsør og Kiel], kom derfor for sildig til Banetoget, kom først Kl. 10 Aften til Hamburg, rejste tidlig om Morgenen til Harburg uden at have Foden paa Gaden, lod mig indskrive lige til Solingen, men var saa uheldig at møde Kongen af Preussen, hvilket var dobbelt saa slemt som Uvejret paa Østersøen, da det sinkede os dobbelt saa længe, og Kanonskud, Fakler og Kranse ikke kunde opveje det Horn, jeg har i Siden til ham. Vi ¹⁾ kom først Kl. 2 om Natten til Elberfeld. Fredag 4de tog jeg til Wald, bestilte Staalvarer [Knive, Sakse o. l.] for 154 Thaler, gik til Fods 1¹/₄ Mil til Jærnbanen og kom sildig Aften til Köln. Lørdag 5. besøgte jeg min Ven [Primavesi], besaa Domkirken og tog pr. Dampskib til Koblenz. Søndag Morgen til Boppard, besaa Anstalten [Vandkur] og spiste til Middag paa Marienberg. Da min Ven [Kampmann] om Morgenen skulde møde som Valgmand i Strohenberg, og der samme Steds findes et Fabrik for fortinnede Kogekar ²⁾, fulgte jeg med ham; vi laa om Natten i Bingen, kørte til Strohenberg, og medens de andre valgte, klættrede jeg omkring paa Bjergene. Siden spiste jeg ved Table d'hôte med Valgmændene; der blev drukket og politiseret dygtigt. Siden besaa vi Fabrikken ³⁾, hvor jeg nogenlunde saa, hvad jeg ønskede ⁴⁾; om Natten laa vi atter i Bingen. — Onsd. d. 9. sejlede jeg til Maintz og indskrev mig lige til Paris, hvor

¹⁾ I et Brev af 3. Nov. 1900 kalder Arkitekturmaler Chr. Hetsch ham »min gamle Ven og Rejsekammerat i Paris 1856«. Dette skal sikkert være 1855. Men de rejste altsaa sammen.

²⁾ Heri skulde der altsaa stadig gøres Fremskridt.

³⁾ Nu første Gang Fælleskøn følgende med Tiden. Molbech kendte dog allerede 1833 kun »Fabrikken«.

⁴⁾ Man mærker, hvorledes han maa gøre sig selv og andre en Undskyldning for hver en Dag og hver en Afstikker, der ikke ligefrem ligger indenfor hans Pligt.

jeg i Gaar Middag ankom. Jeg var i Gaar lidt inde i Udstillingen, men har ellers endnu intet udrettet. Rejsen var mig lidt dyrere, end den skulde, da den har kostet omtrent 80 Rd.; men jeg har lejet et Værelse i 14 Dage, hvor jeg for Logi og Frokost skal betale 32 Francs i alt, hvilket er meget billigt.

Og nu, min kære Anna, maa jeg sige Dig, at skønt mine Sorger vistnok følger mig overalt, er jeg dog især glad ved Tanken om, at Du som stedse vil bestræbe Dig for at gøre Dine Søkende Hjemmet saa behageligt som muligt, da Du maa være overbevist om, at Du derved bedst vil kunne have moralsk Indflydelse paa dem for at naa det Maal, som vi alle stræbe efter. Lev vel! det ønskes af Din hengivne Fader

J. Dalhoff. «

Den meget berejste Mand havde sikkert sin Del i, at Industriforeningen, som skulde indstille dem, der søgte Understøttelse af Reiersens Fond til en Udstillingsrejse, fik tillagt den Betingelse, at de bagefter ved dens Forevisninger skulde fremlægge Genstande, som de havde købt der, eller som de havde kunnet gøre selv efter de Ideer, de fik der. Selv havde han paa Foreningens Vegne i München købt bl. a. 2 Symaskiner, den Tids Nyhed — den allerførste, som Industriforeningen havde forskrevet, fik han hjem til sig for at prøve den. — Efter at have været i Paris 1855 udstillede han i Industriforeningen »en Damp-Kartoffelkedel, forskellige pletterede Nysølv-Arbejder, henhørende til The- og Kaffe-Servicer, Prøver af Digler og Formesand fra Paris, samt en pletteret Nysølvs-Terrin, indvendig forgyldt.« Lidt senere: »Dyrerygsfade af fortinnet Jærn, Geléeforme og andre pressede Sager, blandt hvilke navnlig de dybere vidnede om betydelige Fremskridt i denne Industriegren«¹⁾. Han lærte noget paa sine Rejser, og vilde gerne lade andre lære deraf igen. Men rimeligvis har han været en af de

¹⁾ En anden Gang udstiller han »et Jærn-Badekar, udfodret med Fajance, udført i hans Fabrik«. Det maatte jo være Idealet af et Badekar. Har det, ligesom Vandrørene i sin Tid, været for dyrt? Det var den Gang og ogsaa kun faa Familier, der som hans ejede et Badekar, hvori Børnene badede, og hvori han kunde kaste en Skilling ned i Grams, for at de skulde lære lige saa lidt at være bange for Vandet som han selv (S. 275).

flere, der nævnes som Udstillere af Gasfittings eller Rekvisiter for Gasbelysning.

Efter Koleraaaret 1853 blev der nemlig omsider gjort Alvor af at *skaffe Kjøbenhavn ordenlig Vandforsyning og Gasbelysning*. Dalhoff søgte og fik straks Bevilling som *Gas- og Vandmester*. Paa Kunstakademiet, men ogsaa mange andre Steder indlagde han begge Dele, i Frue Kirke Gas, hvorved han gjorde sig særlig Umage for, at Kroner og Lampetter kunde staa til denne enestaaende Kirkes øvrige Udsmykning. Den Kærlighed, hvormed han skar Modellen til Lampetten ud i Elletræ, gjorde et dybt Indtryk paa hans Søn.

Gaslampet til hver Stol paa Gulvet i Frue Kirke.

Men han fik mere at gøre med de Sager. Han indrettede sig paa at fremstille de forskellige Fittings eller Samledele mellem Rørene: Muffer, Knæ, T'er, Haner o. s. v. i mange ulige Størrelser, støbte i Metal. I det lille Atelier, hvor før f. E. Billedhugger Vith sad og ciselerede Minervas Oliegren, og hvor Mester selv kunde have sit særlige Arbejde, blev der nu af en Lerblanding lavet »Kærner« til de hule Støbesager. Det rigtige høje Støberi med den mægtige Kran er der ingen Brug for mere, men ved et Loft er der dannet Støberi for nedent, med Formekasser og Ovne til disse mindre Ting — her gaar ogsaa Pressen

til Jærnborter — og Værksted ovenpaa, hvor Støbegodset »bestødes« med Grovfil og gøres færdigt med finere File. Bagved er saa Smedien, hvor Bælgen puster og Dampen staar op, hver Gang der stænkes Vand fra Essen paa Ilden for at holde den bedre sammen, og Gnisterne flyver funklende ud, naar Hammeren arbejder paa det glødende Jærn, medens Ambolten synger sin klingre Staalklokketone. — Til den anden Side fra det »lille Atelier« ligger det »store Atelier«. Ogsaa det har maattet dele sin 9 Alens Højde i to Etager. Her regerer nu Kobbersmedene og Blikkenslagerne: de lodder Jærnpladerne sammen og fæster

dem til de oppressede Bunde, lægger Traad i Kanten, nitter Hankene paa og endelig bejser og fortinner de Karrene — Bejsningen helst i fri Luft, da der følger en kvælende Damp med — og maler dem udvendig. — Ovre i den høje Sidebygning over Dampmaskinen er Bøsemagerne, der modtager hele Vognladninger Rifler og forsyner dem med Viserer; men der er ogsaa Gørtlerværksted og Drejerbænke, hvoraf bl. a. ogsaa den yngste Søn har sin til at dreje Husarknapper eller lave forskellige Genstande af Træ. En Tid husede Bygningen ogsaa et Symaskine-Værksted — vel sagtens det første her hjemme —, som Nordmanden Bakken fik overladt Lokale til. Siden surrede her, drevne fra Dampmaskinen, Rækker af Maskiner til at lave Knappenaale, Hægter og Maller, som Dalhoff havde købt i England og drev for Naalemager Hjorth. — I den lave Bygning mellem Sidehuset og Støberiet gik der i sin Tid en Hestegang, hvor ved en festlig Lejlighed de unge Kavallerer havde kørt Dystridt og stukket til Ringene, men saaledes, at Priserne tilfaldt deres Damer i Form af Strikkekroge, Spænder og lignende. Med Dampmaskinen kom her forskellige Presser og Maskin-Drejerbænke — ogsaa med Ovalværk — til Metalvarer. — Næsten alle Haandværk var der Brug for; men Ordet gik, at Mester forstod dem alle og kunde gøre, hvad enhver af alle disse Fagmænd kunde, blot ikke saa øvet og hurtigt.

Blev der lavet meget af de mange flittige Hænder, skulde der jo ogsaa afsættes meget allerede for at indvinde de henved 1000 Kr., som Ugelønnen kunde beløbe sig til. Udsalget paa Højbroplads kom efter Haanden i god Gænge — Aftenrapporten kunde til gensidig Glæde lyde paa adskillige Hundreder —, foruden hvad der solgtes fra selve Kontoret i Mellembygningen. Men mere og mere blev der ogsaa sendt til Provinserne, altsom Folk ogsaa der lærte disse nye Køgekar at kende, der var saa meget solidere end Blik og langt billigere end Messing og Kobber. — I 1849, da Dalhoff planlagde og begyndte hele denne Virksomhed, rettede han ved et Repræsentantmøde den 13. Marts det Spørgsmaal til Handelskomiteens Medlemmer, *om ikke Provinserne nu kunde sættes i Forbindelse med det kjøbenhavnske Marked*. Det Svar, Komiteen gav med Henvisning til en kommende Frihavn skulde han ikke blive meget klogere

af; men vi forstaar, at han nu nødes ind paa den merkantile Side af Industriens Udvikling, som ellers laa ham temmelig fjernt. Opgaven kunde være vanskelig nok, da man i Provinserne var vant til at faa næsten alt fra Hamborg. Vilde han derfor have sine Varer frem, maatte han enten give Købmændene lang Kredit og stor Fortjeneste eller overlade dem Varerne i »Consignation«, saa at de vedblev at være hans. Han valgte det sidste som det formentlig sikreste og bedste. At domme efter nogle Hovedbogsblade fra 1851—53 gik Salget ikke meget hurtigt — Provisionen var kun 12—16 pCt. — og Betalingen for de solgte Ting kunde lade vente paa sig.

Men, som det hed i Beretningen om Udstillingen i Kjøbenhavn 1852, Varernes Soliditet og Billighed banede dem et Marked, og selv til Sidney i Australien udførtes en større Bestilling. Til Verdensudstillingen i Paris 1855 sendtes et Udvalg af Nysølv-, Tombak- og Jærn-Varer, ikke blot færdige, men ogsaa »i raa Materiale fra Maskinen«, f. E. Thekedler pressede i to Halvdele« og »de samme sammenloddede, Bugen udrullet paa Maskine«, hvor to Staalruller gik rundt, den ene inden i, den anden uden paa Karret, medens dette med Haanden drejedes saaledes, at det fik den rette Udbugning — langt hurtigere og sikrere end med Hammer og Spærrehorn. Heller ikke et Par Bueviserer fattedes.

Saaledes maatte det siges i det hele og store, at alt gik vel. Da gjorde Familiefaderen et Skridt, som han kom til at fortryde: han indgik et nyt Ægteskab.

Det var nu vel ikke saa sælsomt, at han kunde tænke paa sligt; hans Venner i Tyskland og maaske i Danmark med har vel snarere raadet ham til end fra. Hans Bedstefader og hans Fader havde jo gjort det samme, endda hans Fader kun kendte sin Svigermoder og ikke sin Brud. Sønnen handlede tilsyneladende meget mere betænksomt; han valgte ikke en ung Pige, men en Enke, som vel var 18 Aar yngre end ham, men dog 38 Aar, og som selv havde Børn og saaledes maatte kunne sætte sig saa meget bedre ind i sine Stifbørns Lod og Tanker. Han havde kendt hende fra Ungdommen af; hendes Fader kalder han i et Brev til sin første Hustru af 27. Maj 1846 »min gamle Ven Hjorth«, med hvem han da var i Odense, begge som Dommere

ved en Industriudstilling, og af hvem han saa lod sig overtale til det næsten enestaaende, at følge ham paa en flere Dages Pinseferietur derfra over Svendborg, Taasinge, Langeland, Lolland og Falster, ligesom han havde haft hans Søn Christian med paa en Rejse til England. Hendes Mand, Kunstmaler Eddelien, havde han ogsaa staaet i mangeaarigt, venskabeligt Forhold til: han havde dekoreret Loftet i Dagligstuen, og hun havde baaret en af Tvillingerne til Daaben. Men at der alligevel var mange Betæneligheder ved denne Forbindelse, kunde straks sluttes af, at hendes egen Fader, i hvis Hus hun var med sine Børn efter sin Mands og sin Moders Død, ikke vilde høre Tale derom, ja ikke mere vilde se hende, om hun gjorde det; hun var ogsaa virkelig udelukket fra sin Faders Hus, indtil det ældste Stifbarn gennem fælles Venner fik bragt en Forsoning til Veje. Men intet kunde holde de to tilbage; de mente begge, at dette skulde blive rigtig lykkeligt, baade for dem selv og deres Børn. Hun flyttede straks med sine Børn til en anden Lejlighed, og den 9de August 1856 blev de viede i Garnisons Kirke af Sognepræst Bruun. Hendes 4 og hans 2 yngste Børn var i deres Følge, men næppe nogen af hans 6 ældste — et Forbud om, hvordan det vilde gaa.

Hvilken vanskelig Opgave var det ikke ogsaa at gaa ind til? I de Tilfælde, hvor man har set noget lignende gaa godt, har det været ualmindeligt klare og usammensatte, i god Betydning enfoldige Karakterer. Men det var hun med mange gode Egenskaber netop ikke. Kort sagt, da han omsider opdagede, at hans Børn ikke mere havde et virkeligt Hjem, og derfor vilde gribe ind, saa at haardt stod imod haardt, kom det til stærke Sammenstød, og Udfaldet blev, at Ægteskabet efter omtr. 10 Aars Forløb opløstes, efter at hun Aaret forud havde forladt ham. Skilsmissen fandt dog Sted imod hans Ønske, da han ansaa Ægteskabet for en uløselig hellig Pagt og stadig mente, at der maatte kunne ske gensidig Erkendelse og Anger af begaaet Uret; men den Præst, som kom til at foretage »den gejstlige Mægling« (Pastor Bruun var dengang ikke mere i Kjøbenhavn) forstod sin Opgave anderledes og havde i det hele næppe den gode Indflydelse, han kunde have haft. Hvad der ogsaa gjorde Dalhoff og hans Børn ondt, var, at medens hendes Broder bevarede Venskabet med ham, var flere af hans nærmeste

paa hendes Side; de havde ikke kunnet se ind bag det selskabelige Forhæng.

I et Brev af 2. Dec. 1857 skriver hans Broder Herlov til Præsteenken Louise Dalhoff i Stege: »Min Fremtid ser f. T. noget broget ud, jeg vil faa noget at arbejde for i det første Aars Tid; men derfor ikke forknyt; det er ikke første Gang, jeg har været i Knibe. Jørgen har det værre, thi han ser ingen Ende paa sin Forlegenhed. Hans Kone er en rask, flink Kone; jeg holder meget af hende; det forekommer mig, at Børnene lider hende bedre efter den megen Sygdom; hun har haft meget at bestille med den. . . . «

Megen Modgang samlede sig unægtelig om Jørgen Dalhoffs Hus netop i Aaret efter Brylluppet. En svær gastrisk Feber eller Tyfus angreb de tre af hans Døtre, som nu boede sammen i Kvistetagen i Forhuset. Den næst yngste var meget haardt angrebet; Onkel Herlov sagde efter et Besøg: Hun overlever det nok ikke! Det gjorde hun dog, medens ulykkeligvis hans Datter døde efter uventet faa Dages Forløb; i samme Aar hans Hustru. Den ældste Datter fik dog mest ud af sin Sygdom, hvis haarde Forløb vel nok hang sammen med en dyb Misstemning over det nye Regimente, som hun fik stærkt at føle. Men det var rigtigt nok, at Stifmoderen under Plejen viste nogle af sine bedste Sider, og det bidrog til, at Bitterheden ikke blev saa stor eller uovervindelig, som der ellers kunde være Grund til; og mellem de to Kuld Børn fik den aldrig Magt.

Men der kom mere i 1857. Det var jo *den store Handelskrisens* Aar. Der havde ikke været noget saadant siden Danmarks Statsbankerot 40 Aar før; næppe havde her vel heller været noget stort at gaa Krise i før nu efter flere Opgangsaar. Uanet og uforberedt kom den da ogsaa. — En saa betydelig Forretning, som Fabrikken i Adelgade 272 var efter den Tids Forhold, havde jo ikke kunnet rejses uden Laan; men dens Grundlægger har siden sagt, at hans Formue dengang kunde regnes til omtrent et halvthundred tusind Daler. Men de var sat i Bygninger, Maskiner og fremfor alt i Varer, spredte ud i Landet til en hel Række Købmænd. Han mente ved sin Fremgangsmaade at være sikret imod, at disses Værdi skulde kunne tabes, fordi Købmanden maatte opgive sit Bo; han kunde vel ogsaa kræve

de usolgte Sager tilbage, men Betalingen for de solgte laa jo indtil endelig Opgørelse i Købmandens Kasse, og deres egenlige Ejer maatte da vente paa og nøjes med samme Brøk som andre Tilgodehavere. Imidlertid trængte de, hvem Dalhoff skyldte Penge, nødtvungent, men stedse stærkere paa, og en Dag hørte hans Søn af sin Stifmoders Mund: »Jeg maa dog meddele Dig, at Din Fader er gaaet fallit«. Det kom saa koldt og saa haardt og fik intet Svar. — Men i Nød skal man kende Venner, og der var Venner, som ikke mente, at en saadan Virksomhed skulde gaa tilgrunde eller en saadan Mand bankerot; de traadte til med Kaution og Laan, og han fik allerede den samme eller den næste Dag atter sit Bo til Raadighed, uden at det endnu var taget under Behandling af Skifteretten. Hvem var disse Venner, der kom til ham som hjælpende Aander hin Aften? Den, der skriver dette, kendte dem ikke. Maaske var Tømremester *Blom*, Brandkorpsets Chef, en af dem, saadan som Dalhoff altid siden nævnte ham med stor Agtelse; men Hovedmanden hed *Tvermoes* — vistnok Jærnhandleren paa Kultorvet, som ventelig har været en af hans største Kreditorer.

Velstand og Formue var dog mestendels tabt, og det kunde holde haardt nok at underholde den talrige Dobbeltfamilie, skønt Halvdelen af hans egne Børn var nogenlunde fra Haanden. En Dag da hans yngste Søn arbejdede ved Drejerbænken, kom han ind, stod som sædvanlig tavs og saa lidt derpaa; saa kom det ud, at han maaske maatte tage ham ud af Skolen og sætte ham til et Haandværk. Ogsaa dette blev taget roligt i Tavshed: Haandværket skræmmede ikke, men kunde det være tjent med ham, som nok kunde slide, men hvis Evner ellers slet ikke gik i den Retning? og Skolen slap ham vel heller ikke saa let, fordi det en Tid kunde knibe med Betalingen. — Hans Fader tabte heller ikke Modet, men blev ved, baade at holde det gamle vedlige og at begynde paa nyt. 1. Nov. 1857, midt i Ulykkestormen, fik han Patent paa en Vandhane, som lukkedes ved en Excentrik, der trykkedes paa og fra ved en enkelt Bevægelse med en Vægtstang, saa at Aabning og Lukning foregik meget hurtigere, end naar en Skrue skulde drejes flere Omgange ud og ind. — I Jan. 1859 fik han Eneret paa et Apparat til Ophedning ved overhedede Vanddampe. Det var Prof. Forchhammer,

der først fik ham til at indlægge et Varmeværk i Polyteknisk Lærestalts Bygning mod St. Pederstræde, og det blev vel det første gennemtænkte og gennemførte Apparat af denne Art her hjemme. Endnu i 1853 nævnes det i Industriforeningens Tidsskrift som en Mærkelighed, at en Mand i Amerika vil opvarme et helt Hus ved een stor Hovedild i nederste Etage. Siden fik Dalhoff navnlig mange Kirker at opvarme. Naar han, efter sin Opfindelse, under et vist Tryk hededede Dampen temmelig langt over Kogepunktet, kunde han nøjes med tyndere Rør og mindre Varmelegemer, end der ellers skulde bruges. Yderligere Besparelse og hurtigere Virkning tilsigtes med en Dampkedel, han fik Patent paa 1866 (9. Marts), indrettet til, at en Del af Vandet kunde koges og Dampen overhedes, før den hele øvrige Vandmasse kom i Kog.

En anden Opgave, som en Tid lang i disse Aar kom til at optage meget af hans Tanker og Kræfter, var ulige sværere. 1856 fremlagde selve »den Polytekniske Lærestalt« ved Industriforeningens Forevisning Prøver af *Aluminium*, i Plader, Stænger og Traad, vistnok i smaa Stykker, da dette nye »Lermetal« dengang var meget dyrt. Det findes overalt i Lerjord, men maaske tilgængeligst i det grønlandske Mineral Kryolith, hvorefter et dansk Interessentskab med Grosserer Weber og polyteknisk Professor Jul. Thomsen i Spidsen udvandt Soda paa Fabrikken »Øresund«. Men dersom man nu ogsaa paa en nem og billig Maade kunde faa Aluminium deraf? Den kendte Opfinder maatte ogsaa gøre disse Forsøg — hvis Omkostninger han dog sikkert ikke selv skulde bære — og ved Essen i den højre Baggaardsbygning kunde man tidlig og silde se ham prøve sig frem mod et Resultat, som dog først senere blev naaet af andre, der efter Haanden har faaet det lette Metal gjort saa billigt, at, naar han gjorde kostbare Hjelme deraf til Frederik VII og Prinserne, bruger man det nu til Penneskaffer, Kogekar og — Luftskebs-Stel. Maaske gav han dog nogle Bidrag til dets Sammensmeltning med andre Metaller, dets Bearbejdelse og Politur, som er kommet andre til gode.

Fabriksudsalgene maatte flyttes fra Højbroplads, hvor Isenkr. Jacobsen selv fik Brug for hele Stueetagen, til Halmstræde (Nicolai-gade), hvor det dog ikke gik fuldt saa heldigt; siden indskræn-

kedes det — foruden Leveringer (nu kontant!) til Isenkræmmere i Kjøbenhavn og Købmænd i Provinserne — til Atelieret i Mellembygningen, umiddelbart forbundet med Værkstederne; ja i samme ret store Rum blev der ogsaa loddet Knapper, filet Hauke og gjort meget andet, lige op til, at Mester ciselerede sine Buster. Han var dog ikke altid og ubetinget velkommen herinde for dem, der besørgede Handelen; thi det kunde hænde, at han overfor en altfor vanskelig og omstændelig Kunde brød sin Tavshed med et: »Ja, vil De ikke have det, saa maa De ogsaa lade være!« Den merkantile Side af Livet laa nu engang ikke saa godt for ham som adskillige andre Ting. Det havde vel ogsaa vist sig i Kriseaaret.

Som et Bevis paa, at han dog hurtigt rejste sig efter Slaget, træffer vi ham den 3. November 1857 i et Repræsentantmøde, hvor der forhandlede om den næste Udstilling, og ligesaa 13. December, da det drejer sig om at faa oprettet en Kreditkasse for Haandværkere — unægtelig under de daværende Forhold et paatrængende Krav, som Indenrigsministeren ogsaa stillede sig imødekommende overfor. Kort efter er Dalhoff med i Industriudvalget for at bedømme ildfaste Sten fra Bornholm. Dette laa jo rigtigt for ham. Mindre begriber man, at han skal lade holde Prøvevadske med en Sæbe, eller Prøvebagninger med forskelligt malet Mel; snart gælder Bedømmelsen vandtæt Tøj, en Lædersvælte eller Yellow-Metal fra Frederiksværk, snart en Lirekasse, et Dampmaskine-Ildsted eller et brandfrit Jærnpengeskab. Cloettas Chocolader bliver dog efter nøjere Overvejelse henført »til den Slags Genstande, om hvilke Publikums egen Dom maa anses for den bedste«, og et Forslag om et Vippebrædt, som to Invalider kunde sidde paa og holde i stadig Gang til Frembringelse af en Bevægkraft, afvistes ganske, tillige med adskillige andre umodne eller endog rent taabelige Projekter. Dette forhindrer dog ikke, at Industriudvalget ved sine offentlige Udtalelser har opmuntret og hjulpet mangfoldige især yngre Mænd ved de første vanskelige Trin paa en samfundsnyttig Bane, og Dalhoff, der var med i de allerfleste særlige Underudvalg, egnede sig vel ogsaa efter sin Uddannelse og Erfaring i fremragende Grad til at være en saadan vejledende og raadgivende Opmuntrer. Selv tyer han ogsaa fremdeles gerne til en

slig Hjælp ved sine nye Foretagender; saaledes foreviser han i Vinteren 1857—58 nogle Gas-Kogeapparater, som Winstrup og to andre Medlemmer af Industriudvalget skal bedømme.

Industriforeningen har, siden November 1856, sin store, smukke Ejendom ved Holmens Kanal Nr. 12 (nu Landmandsbanken) med en særlig Bygning i Gaarden til Forevisninger og Foredrag. Ved Indflytningen skænkede Dalhoff den sit Thorvaldsen-Portræt, malet af Jensen, og opfordrede til at lade denne ogsaa male et Portræt af H. C. Ørsted som Sidestykke dertil. I Dalhoffs egen Dagligstue var der med det nye Ægteskab kommet andre Billeder, paa Portrættets Plads en raphaelligende Maria med Barnet, Haandtegning af Thorvaldsen. Selv udstillede han i en Forevisning i Vinteren 1859—60 foruden en af ham forarbejdet Vandmaaler en *Buste af H. C. Ørsted, modelleret, støbt og ciseleret af ham selv* — den, som nu staar i Næsbyholms Have. Thorvaldsen og Ørsted var for ham de to danske Stormænd, som det var hans Lykke at have levet sammen med. — Aaret forud havde han udstillet Christian den Fjerdes Buste, som han havde støbt og ciseleret efter Thorvaldsen; dernæst en Model til et Gasvarmeapparat; og endelig en trearmet Gas-Lysekrone. Kunsthaandværket maatte jo ogsaa følge med Tidens Opfindelser. — Til Udstillingen i London 1862 sendtes Portrætbuste af Thorvaldsen, udført i Bronze, med Prisopgivelse: 990 Rd. (110 £). Ogsaa Danmark kunde vel tage sin Del af de anerkendende Ord, den engelske Kommissions Formand udtalte:

»Det er meget glædeligt at iagttage, at Industrien, saaledes som den fremtræder paa denne Verdensudstilling, aabenbarer et særdeles kraftigt og sundt Liv; overalt i den civiliserede Verden har den i mange Retninger gjort væsentlige Fremskridt. Medens man hos enhver Nation bemærker en ivrig Søgen efter nye Raastoffer og en heldig Anvendelse af mangfoldige Produkter, der hidtil betragtedes som unyttige, saa forbavses man især ved de overordenlige Forbedringer i de Maskiner og Apparater, der skal gøre dem anvendelige for Industrien, ved de mange nye Anvendelser af Naturvidenskaben og ved den store Omhu, der nu vises for alt, hvad der sigter til at tilfredsstille vor Skønhedssans«.

Ligesom der i 1852 fulgte en Udstilling i Kjøbenhavn paa den i London 1851, skulde der i 1863 være en lignende, hvor

da Udstillerne havde Sagerne fra London paa rede Haand. Men der kunde ikke skaffes passende Rum dertil; det nye Kommunehospital, som man havde tænkt paa, maatte straks tages i Brug i sit eget Øjemed. Saa drøftede man Planen om Kalvebodstrands Uddybning, hvis Ophavsmand, Gross. Andersen, var blevet Medlem af Repræsentantskabet, og som Industriforeningen var interesseret i, da Kjøbenhavn manglede Plads ved dybt Vand til Oplægning af Varer og til industrielle Anlæg. Og endelig skulde man udtale sig om en foreslaaet ny *Toldlov*, hvorved Dalhoff kom i den ejendommelige Stilling at stemme imod baade Flertallets frihandelsvenlige og Mindretallets modsatte Udkast. Denne Stilling fastholdt og forsvarede han ved to overordenlige Generalforsamlinger 16. og 23. April 1862. Bølgerne gik her saa højt, at en Taler maatte formane Forsamlingen til at huske paa det smukke Formaal, Industriforeningen havde arbejdet for i saa mange Aar paa en Maade, som var anerkendt ikke blot overalt i Landet ¹⁾, men selv i Udlandet, hvor man saa hen til den danske Industriforening som til et Mønster. — Dalhoffs Mening var, saa vidt man kan skønne af den forkortede Gengivelse af hans Ord, at begge de to Udkast var for doktrinære og for lidt sete fra Industriens Synspunkt, som her burde drages frem, uden dog at fornægte Hensynet til, hvad der maatte tjene hele Landet bedst. Det maatte netop være Regeringen magtpaaliggende, efter at Sagen var set stærkt fra Bondestandens Side, at ogsaa de Industrielles Mening blev hørt. — Forhandlingen fortsattes i 1864 ved Generalforsamlingen den 20. September, hvor en højere Toldembedsmand Winther foreslog, at Foreningens Told- og Handelsudvalg skulde vaage over, at det af Regeringen betegnede Princip (en Fremgang mod Frihandel, dog »uden Rystelser«) ikke forandres. Dalhoff var 1ste Opponent og gentog sin Ytring fra Bestyrelsesmødet, at Industriforeningen som saadan intet har med Handelen at gøre; den skal først og fremmest varetage Industriens og Haandværkets Interesser, og den skal ikke lade sig binde for al Fremtid til et Princip, der gaar ud paa noget umu-

¹⁾ Det var blevet almindeligt, at de nydannede Industriforeninger i Provsbyerne optog den gamle Forening som *Æresmedlem*.

ligt, naar det vil have *al* Told afskaffet. Han sagde endog, at han ikke vilde være Medlem af Foreningen, hvis Forslaget blev vedtaget. — Hans stærke Ord fremkaldte kraftige Gensvar; men Winthers Forslag blev dog sat til Side for et andet i almindelige, uforbindende Udtryk, og om end der, som det jo sker ogsaa paa andre Generalforsamlinger end Regensens, bagefter blev vedtaget en Udtalelse, der billigede Princippet i hans Forslag, blev den dog ikke, som han ønskede, optaget som en Anmærkning til Lovene; en følgende Generalforsamling kunde jo, som Formanden, Prof. Holmberg, bemærkede, atter omstøde den.

Dalhoff kom altsaa ikke ud af sin egen Forening. Det betød heller ikke noget, at han holdt et Foredrag i den stærkt polytekniske og frihandelsvenlige »Forening af 1862 til den danske Industris Fremme«¹⁾). Han var i 1849, formodenlig for at hævde sin ikke-partibundne Stilling, ogsaa gaaet ind i den lavsforsvarende Haandværkerforening, som siden, i 1876, udnævnte ham til sit Æresmedlem. — Sikkert har han ogsaa glædet sig ved den beskedne Fest ved *Industriforeningens 25 Aars Jubilæum* 12. Juli 1863, hvortil han havde skænket en *Hebe*, der kom til at udfylde en tom Niche i Porten, og Buster af *Thorvaldsen* og *H. C. Ørsted*, der stod hver ved sin Side af Talerstolen. Et Legat med Ørsteds Navn, stiftet i Dagens Anledning af Industriforeningen til Præmie for »en Industridrivende eller Haandværker, som i det forløbne Aar har frembragt noget nyt eller godt i sit Fag«, tildeltes Kunstdrejer Griessing for en Vifte til Prinsesse Alexandra, hvorfor hans Mester, Adam Schwartz, takkede. »Een Ting«, sagde han, »maa vi stedse mindes: at hvad vi er, er vi ikke ved os selv alene; næst til et kærligt Forsyn skyldte vi Tak til dem, der bidrog til vor Udvikling, og hvor meget skyldte vi ikke i den Henseende den Forening, under hvis Tag vi i Dag befinder os? I 25 Aar har den nu givet os en let Adgang til nyttig Lærdom i saa mange Retninger og aabnet vort Blik for saa mange Forhold. Lad os da takke de Mænd, der for 25 Aar siden indsaa, hvor vigtig en Samvirken af Kræfter ogsaa ad den Vej kunde blive, og lad os glæde os

¹⁾ Foredraget handlede, ligesom hans første Foredrag i den gamle Industriforening, om Hærdning af Staal.

over den sunde og frihedsbaarne Anskuelse, hvormed den grundlagdes; thi derved blev det muligt, at den trods alle Anfægtelser har kunnet vedblive sin nyttige Virksomhed og vedligeholde et hæderligt Navn gennem saa lang en Aarrække.« Det var smukke, jævne Ord, svarende til en Fest, hvis Højtideligholdelse, som han føjede til i sin Tak til Bestyrelsen, »ikke skete ved støjende Jubel eller skummende Bægre, men det rolige Tilbageblik paa den gode Gerning og den vel nyttede Tid bringe Sindet i en alvorsfuld, taknemmelig Stemning, der har sin dybe Betydning«.

Den 6te Juni 1862 indgav Dalhoff følgende Skrivelse til Indenrigsministeriet:

Undertegnede tillader sig herved at henvende sig til det høje Ministerium med Begæring om at erholde Eneret i 10 Aar paa nogle af mig konstruerede Maskiner til at hugge File paa.

Efter at jeg for 5 Aar siden blev standset i min Bedrift derved, at jeg led saa betydelige Tab ved, at en Mængde Købmænd, som handlede med mit Fabrikat, fallerede, har jeg nu i 2 Aar anvendt megen Tid paa at construere en Maskine til at hugge File paa, i det Haab at jeg derved igen skulde kunne faa mit Fabrik i Gang med en Artikel, hvorved der ikke var saa megen Risiko. Da det saaledes er mig af overordenlig Vigtighed, at jeg alene kan høste Frugten af mit Arbejde, haaber jeg, at denne min Begæring maa blive mig tilstaaet. Hoslagt følger Tegning og Beskrivelse af en Maskine til at hugge File paa begge Sider paa een Gang.

Underdanigst

J. Dalhoff.

Til det høje Ministerium for det Indre.

Paa sin Vej gennem de Myndigheder, Ministeriet raadførte sig med, fik Ansøgningen følgende Erklæringer:

Polyteknisk Lærestanstalt ^{2/7} 62: Efter at have indhentet Erklæring fra Læreren i Teknologi Prof. Wilkens, skulde man ikke undlade at meddele følgende: Ved den ene Filehuggemaskine, der er indrettet til at hugge File paa begge Sider, holdes Filen opret, dog hældende efter Vinklen mellem Hugget og Filens Akse og derfor indrettet til at vakle om en Horizontalakse; Meislerne sidde iige over for hinanden i to Tænger og klemmes ind, ved at en Faldklods fører en Gaffel med to convergerende Grene, der trykker paa Tængerne. For hvert Slag skrues Filen frem ved en Klingebevægelse, og hvis den har ulige Bredde, vil en derefter afrettet Vægtstang sammentrykke en Prefsjfer i Forhold til Filens Bredde, saa

Faldklodsens Slag derefter reguleres. Paa lignende Maade standser Maskinen, naar Filen er hugget, derved at en Plade falder ned i en Huk og saaledes forhindrer Faldklodsens i at synke.

Den anden Maskine, der skal hugge File paa Kanten eller de meget grove File paa den ene Side, virker ved en Mejsel, der selv sidder paa Faldeklodsens, og saaledes vertikalt og med et Slag. Filen hviler paa Issepunktet af en tung Metalskive (»Amboltskiven«), der drejes med den derpaa hvilende Fil og er passende udhulet, hvis denne er ulige tyk. Har Filen Hug paa Undersiden, saa lægger man den i et Underlag med Bly, som atter hviler paa Amboltskiven. Filens Fremskriden, Slagenes Regulering og Maskinens Udløsning er som paa den anden Maskine.

Filehuggemaskiner har ofte været paatænkte; den eneste, der saavidt vides hertilands er naaet til en virkelig praktisk Prøve, var helt anderledes konstrueret end Dalhoffs. *Bestyrelsen finder den overhovedet saa original, og Maskinens Vanskelighed og Complication taler for¹⁾*, at den ansøgte Eneret paa 10 Aar vistnok bør tilstaaes.

Best. f. d. pol. L.:

G. Forchhammer. E. Scharling. C. Holten. A. Ørsted.

Magistratens Konsulent, Prof. G. Hummel, udtaler:

Den Polytekniske Anstalts Karakteristik er rigtig, undtagen at Meislernes Form er forandret, og Opfinderen har anbragt dem som afkortede Cylinderfragmenter paa en Akse, saaledes at de ikke længere direkte paavirkes af Kraften, men gennem et Excentricum. Jeg anser disse Maskiner som *originale og rimeligvis indeholdende en heldig Løsning af deres Opgave¹⁾*, og jeg veed derfor intet at erindre imod, at der meddeles Ansøgeren 10 Aars Eneret paa deres Forfærdigelse. 11. Aug. 1862.

Endnu mere Vægt har vel følgende Vidnesbyrd (oversat fra Tysk og Fransk) for hans under 5. November 1862 patenterede Maskiner:

Hr. Dalhoff, Hofguldsmed i Kjøbenhavn, har forelagt og forklaret mig²⁾ Tegningerne til og nogle fuldførte Dele af den ved ham konstruerede Filehuggemaskine. Jeg kan herefter bevidne, at alle Indretninger paa denne Maskine er gennemtænkt paa det grundigste og saa fuldkomment tilpassede den praktiske Trang, som ved ingen anden mig bekendt Maskine til lignende Brug. Særlig er Ordningerne af Mejselholderen, Hammeren og Ambolten, Apparaterne til at indspænde og føre Filen etc. etc. yderst originale og formaalstjen-

¹⁾ Udhævelserne ved Udg.

²⁾ D. maa altsaa uden Tvivl have været i Hannover mod Slutningen af 1862.

lige. Saa vidt det lader sig bedømme, uden at man har set Maskinen selv arbejde, giver den Løfte om, at dens praktiske Virken vil blive fuldt tilfredsstillende, og navnlig undgaar den alle de Fejl, som f. E. alle de paa dette Aars Verdens-Udstilling i London udstillede Filehugge-Maskiner endnu viser. Naar hidtil, efter min Overbevisning, endnu *ikke en eneste* af de fremkomne Filehugge-Maskiner har tilfredsstillet *alle* Fordringer til dadelfri Virken og behørig Varighed, saa troer jeg at turde antage med Vished, at Hr. Dalhoff med sin Maskine første Gang har løst det svære Problem. Dette har jeg ved nærværende Vidnesbyrd med Fornøjelse villet udtale, hvorhos jeg giver Hr. Dalhoff Fuldmagt til at gøre hvilken Brug deraf, som han finder formaalstjenlig.

Hannover 5. December 1862.

Dr. Karl Karmarsch,

Første Direktør for den Kgl. Polytekniske Skole i Hannover,
Juvor i Cl. 32 ved International Exhibition, London 1862.

Karmarsch betegnes i Konversationsleksikon som »berømt Technolog« og var maaske Datidens ypperste videnskabelige Autoritet paa dette Omraade. Naar man saa hører, at Dalhoff for sin Opfindelse af disse og en tredje dertil hørende Maskine fra Industriforeningen den 12. Juli 1865 fik det Ørstedeske Legat og siden fra den Hjelmsstjerne-Rosencroneske Stiftelse en større Belønningssum for sin Opfindelse, kan man vel forstaa, at han under det truende Sammenbrud tre Aar efter kunde sætte alt ind paa at gennemføre den ogsaa som sin og sines Fremtids-Næringsvej. —

Frederik den Syvendes Død 15. November 1863 — ved Ligbegængelsen var Dalhoff selv tredje Industriforeningens Ombud — førte *Krigen 1864* efter sig, hvori to af D.s Sønner gjorde Tjeneste, den ene, Wilhelm, som indkaldt Artillerist, den anden, Nicolai, som frivillig 20aarig Officersaspirant, der dog saa lidt som hans fleste Fæller naaede højere end til Korporal. Det er betegnende, at denne ikke nævnede til nogen, da han i Følge udstedt Opfordring til unge Mænd med noget højere Dannelse om at melde sig netop til denne Tjeneste, skrev sin Ansøgning i den Tanke, at det altsaa vel maatte være den bedste Maade at gavne Fædrelandet paa; men ogsaa, at hans Fader, da Ansøgningen var bevilget, kun ytrede: »Du kunde gerne sagt mig

det forud!« hvortil der intet blev svaret. Saa faamælt kunde en vigtig Sag blive afgjort.

Den 18. April skulde han være afgaaet til Hæren, men Rejsen blev aflyst til næste Dag. Fader og Søn vandrede da sammen gennem Østerport, paa hvis Sidemure der hang Telegram-Opslag om Dagens grufulde Begivenheder paa Dybbøl Banke, ud ad Strandvejen til den yderste Ende af Dyrehaven og tilbage gennem denne over Raadvad. Maaske var det ved denne Lejlighed, at Sønnen, lidt ømfodet efter den fire Mils Gang, var blevet et Skridt tilbage paa Nyhoders slemme Stenbro, og Faderen saa sig om og sagde: »Du er da ikke træt, min Dreng?« Den ene var 20, den anden 63.

Den 26. April skrev han til denne Søn:

»Jeg har i Dag modtaget Dit kære Brev; hvorvel jeg har længtes saa meget derefter, er jeg dog ikke tilfreds. Oprigtigt har jeg været mere bekymret for W. end for Dig, og han er ikke, som Du tror, kommet saaret til Kjøbenhavn [hvad en Artillerist havde fortalt]. Under 20. ds. har han fra Hørup Hav skrevet os til, han var 9de forflyttet til Dybbøl og først den 17de om Aftenen bleven afløst, altsaa i 9 Døgn i denne grusomme Post; i de næste to Døgn har han løbet om uden at kunne opsørge sit Kompagni og uden at have haft Tag over Hovedet. Jeg iler med at meddele Dig dette, for at Du kan begynde forfra med at spore ham op. Skønt Gaarden er brændt, hvor han boede, kan Du dog vist finde Folkene, som boede der. . . . Det vil være mig en stor Beroligelse at vide Eder sammen, især da han ikke synes at have været synderlig muntert stemt, da han efter at have været 11 Nætter under aaben Himmel laa paa en Bakke i Hørup Skov og skrev sit Brev. Hvo veed, om han ikke har mistet alt og har lidt Nød.

Her har Rygter gaaet, at man hver Dag kunde vente Als opgivet . . . , men i Gaar stod i et Brev i Dagbladet, at der var truffet Foranstaltninger, saa at Overgangen næsten vilde være umulig. Jeg begriber ikke, hvori de skulde bestaa; meget mere frygter jeg, at I Stakler vilde faa det [at føle], hvis de for Alvor ville over. — — — Her er i Morgen stor Ligbegængelse med [General] Duplat og flere Officerer, og paa Fredag bliver en

kær Ven af mig, Major Schack begravet, hvilken jeg agter at følge«

Naar Dalhoff her taler som halvvejs sagkyndig om vort Forsvar, er det ikke helt uden Grund. Godt en Maaned forud havde han besøgt sin ældste Søn, da denne i en tidligere Omgang var paa Dybbøl Skanserne, talt med hans brave Chef Artillerikaptajn Hertel og gaaet sig en lille Tur udenfor Skanserne, helt op i Dybbøl Mølle, hvis faste Stenbygning lige op til Hatten havde Nyhedens Interesse for ham, og hvorfra han fik det bedste Overblik over hele Stillingen. Fjenden forholdt sig den Dag rolig, men det krævede en vis Frygtløshed baade overfor det tyske og det danske Militær, at han foretog en saadan Inspektion. I en af Skansehytterne havde han truffet en bekendt fra Industriforeningen i Kapt. Clausen ved 15de Regiment, paa hvis Opfordring hans Søn bad sig sat ved denne Afdeling — uden dog at komme til hans Kompagni. — Paa Hjemvejen fra dette Besøg ved Fronten var han paa Dampskibet kommet i Ordstrid med nogle meget reaktionære Officerer, saa varm, at en af dem med sin Ridepisk smækkede til hans Briller — som han, efter Sædvane naar han hvilte sig, havde lagt fra sig paa Bordet i Kahytten — saa at de fløj langt hen ad Gulvet; men hans alvorlige Forestilling gjorde et saadant Indtryk, at Officeren i Skamfølelse overfor den ældre Mand maatte bukke sig og tage dem op til ham.

Sønnen var ganske vist i Forlegenhed; »vel fik jeg nogle Penge af Fader, da han var herovre hos mig; men de Dage, jeg var paa Dybbøl Skanserne, gik der ogsaa en Del mere, end der maatte; for jeg mente, at skulde en Granat have Bud efter mig — ofte har Tyskerne fyret paa os, men ikke har Kuglerne haglet saa forbandet om Ørene paa os som 2den Paaskedags Morgen — var det bedre selv at bruge Pengene, end at lade dem falde i Ambulancebærerens Lomme.«

I et Svarbrev af 18. Maj til den yngste Søn fortæller Faderen om den næstældste Søn Peter, Guldsmedesvend og Elev af Kunstakademiet, der paa Uddannelsesrejse er i Berlin. Han har brugt sin Fritid til blandt de Danske der at samle Bidrag til bedste for de danske Fanger i Spandau, der tæt sammenstuede og usselt ernærede i høj Grad trængte til venlig Op-

muntring og Kostforbedring. — »Om 8 eller 14 Dage er jeg færdig med min Knap-Leverance, og samtidig hører Naale- og Hægte-Fabrikationen op¹⁾; jeg begriber ikke, hvad jeg for den Tid skal beskæftige mig med, eller hvoraf man skal leve. Jeg har i Aar anvendt langt mere Tid i min Have end tidligere Aar, hvorfor den er i en ret god Stand, og mit Helbred har vundet derved«. Fra det private Suk gaar han dog straks over til de nationale Interesser: »Du kan tro, det var mig en sand Glæde i Søndags at se vores dejlige Krigsskibe at komme til Rheden [efter Sejren ved Helgoland]. De laa langs ad Langelinie; Kongen var om Bord, og alle Mand oppe i Ræerne; alle Stænger stode helt besatte med disse vakre Folk, som havde været saa tapre. Langelinie var saa opfyldt, at man næppe kunde komme frem. . . . Den ene af vore Indkvarteringsmænd fra i Vinter er permitteret og tyede til os. Han har ligget her 2 Nætter og skal nu hjem til Ribe; formodenlig vil man gerne af med disse gamle, især da der var saa mange Slesvigere imellem dem. . . .«

Den 26. Juni skriver D. til sin yngste Søn, at han længe ikke har kunnet skrive, da han »arbejder meget og strengt«; det personlige Arbejde slipper altsaa ikke op for ham, selv om de trykkede Krigstider gør det meget vanskeligt at holde en Fabrik i Gang. Men det samler sig ogsaa om ham med Genvordigheder. »Jeg har faaet min Afsked fra Akademiet uden Pension²⁾; alt bliver omorganiseret; der skal for Fremtiden slet ingen Lærere være, men lutter Professorer med Assistenten; jeg mister altsaa de 30 Rbd. [maanedlig]. Naalefabrikken holder nu op, og vi har ingen Knapper mere at gøre. *Jeg maa leve.* Jeg har lejet en Butik paa Hjørnet af Gothersgade og Grønnegade, Indgangen i Grønnegade; jeg vil foruden Kogekar forfærdige Thepotter, Kander o. s. v. af Nysølv, Kobber og Messing. Mathilde [hans næst yngste Datter] skal forestaa Udsalget, Jespersen forsølver, men jeg kan ikke alene føre det igennem. Synes Peter om mit Forslag, skal han straks tage Borgerskab

¹⁾ Den synes virkelig, efter Protokoloptegnelser, at have været standset i længere Tid, indtil den atter kom i Gang i 1867.

²⁾ Skønt han kunde sige, at han i mange Aar havde ydet Bidrag til en Pensionskasse.

og være Mester; han vil derved bedre vinde Respekt baade paa Værkstedet og i Familien. Han kan jo gerne en anden Gang komme til Paris. Hvis alt gaar godt, ønsker jeg at gaa i Kompagni med ham; ingen af os vil da lade os se over Hovedet som nu; men skriv intet herom, thi det er endnu en Hemmelighed. Jeg har ved de mange Knapper, vi har gjort, fortjent ret godt, og da jeg har taget mig den Frihed at indskrænke Udgifterne lidt, har jeg i Aar betalt min Termin i rette Tid foruden en Del slemme Huller og staar mig saaledes ret godt, naar jeg blot havde noget at bestille [nemlig paa Fabrikken]. Jeg gaar daglig i Haven og i Knejpen ¹⁾ derude, hvor jeg drikker en Bajer og befinder mig vel, naar jeg blot ikke arbejder for strengt og ikke har for mange Sorger med det hjertelige Ønske, at Gud vil velsigne Dig og bevare Dig.«

I Brev af 12. Juli fortæller han, at den ældste Søn er i Live.

»Jeg havde nogle skrækkelige Dage, vi vidste jo, at næppe Halvdelen af det Mandskab, som befandt sig ved Sønderborg, er undkommen fra Død eller Fangenskab, men desto større var min Glæde, da jeg fik Brev fra ham. Af alt, hvad han har gaaet igennem, vide vi intet, kuns at Kuglerne have regnet dem ned om Ørene. — — — Gid vi bare maa kunne holde Fjenden borte een Uge, saa ville vi faa Vaabenstilstand, og lad os saa haabe det bedste. Om vi ogsaa have fejlet, er vort Skjold renere end baade Fjenders og Venners, og Gud vil ikke forlade os i Nøden.«

Fra Sønnen Peter i Berlin havde han faaet Brev, skrevet den 5. Juli:

»— — — Mindst af alt tænkte jeg paa at tage hjem, nej tvært imod mente jeg om nogen Tid at rejse til Wien, hvor jeg havde Haab om at faa Plads; men da jeg havde læst Dit Brev, forandrede det jo det hele, og grundet paa Omstændighederne er jeg ogsaa straks villig til at komme hjem, og som Du skriver, kan jeg maaske en anden Gang komme til Wien og Paris.«

I sit Svar af 20. beder hans Fader ham tage med, hvad han troer, kan gaa her, »thi Du vil selv komme til at sørge for Udsalg og hvad derhen hører, men tag ikke for meget. . . . Du kan

¹⁾ En ganske skikkelig Kafé med Bladhold.

nemlig ikke vide, om vi ikke selv kunde indrette os derpaa«, nemlig paa at gøre baade Theskeer og Spiseskeer.

»*Jeg maa leve!*« ja, og en ret stor Flok med. Hvilken Viljekraft behøvedes der ikke for at føre det igennem, trods al Modgang og de vanskelige Tider. Vilde det lykkes? Hans brave Svigersøn Carl Drewsen skriver 20. Juli til den yngste Søn: »Vor Forretning lider ogsaa ved disse Krigstider og trænger til Ro for at komme i det gamle Spor. Inde ved Siden af [han boede 3 Huse fra Nr. 272] lever man bestandig paa Krigsfod som hidtil Peter ventes nu hjem for at hjælpe Din Fader, som jo nu fabrikkerer alle Husgeraadsgenstande, som Maskinen nu kan præstere; hvad Indtægt Din Fader derved vinder, har jeg ingen Idé om, for mig stiller det sig tvivlsomt.« Ja naturligvis kan der altid tvivles; men det, der væltede, eller da næsten væltede Huset, kom indenfra: »Krigsfoden«, den indre Splid.

Men det skulde dog hjælpe, naar han med Krigens Ende fik sine tre Sønner hjem — den yngste dog først efter i nogle Maaneder at have aftjent sin Værnepligt ved Helsingørs Garnison. I et af sine Breve skriver han til sin Fader: »Posten gaar ikke før paa Mandag, og jeg har fortræffelig Tid; derfor vil jeg da snakke lidt med Dig endnu; det er mig en lille Erstatning for, at jeg ellers plejede at have Dig til at spasere lidt med mig henad Aften.« Rigtig nok kunde den politiske Modsætning, hvis Udvikling under Krigens ulykkelige Gang fylder meget i Brevskiftet, i mundtlig Samtale føre til et heftigt Optrin; men det var glemt den næste Dag. Sønnen lod sig ikke saa let rive ud af »det Plougske Sværmeri«, men kunde dog nok tage imod Paavirkning af de Oplysninger og Bevismidler, som hans Fader hentede i »Augustforeningen«, medens denne ogsaa selv havde en Modvægt i sine gamle liberale Tilbøjeligheder. I det dybeste harmonerede de dog; det er betegnende, at baade den ældste og den yngste Søn beretter om en Altergang, som hver af dem havde deltaget i netop under de Stemninger og Tanker, som Krigen førte med; de vidste, at de i denne Meddelelse vilde finde Forstaaelse og Sympati hos deres Fader, som selv var vant til at hente baade Trøstegrunde og Tilskyndelser fra oven. Han fik ogsaa rigelig Brug for begge Dele.

Den 26. April 1864 midt under Krigen holdt den ene af hans

Tvillingdøtre, Olivia, som i flere Aar havde været Huslærerinde i det nordvestlige Jylland, Bryllup derovre med en velanset Haandværksmester, der sad i trange Kaar som Enkemand med en ikke lille, ogsaa i det nye Ægteskab voksende Børneflokk. Da hendes Fader indgik sit ulykkelige andet Ægteskab, havde han maattet udskifte Mødrenearv med sine Børn efter den dagældende Regel, at Døtrene kun fik $\frac{2}{3}$ imod Sønnerne. De havde dog alle ladet deres Del staa, ogsaa den ældste Datter, da hun i 1861 blev Fru Drewsen. Den nye Svigersøn krævede derimod, drevet af sine Kreditorer med en Sagfører i Spidsen, den hans Hustru tilkommende Del og vilde eller kunde ikke give Henstand; hans unge Hustru havde vel ogsaa særlig følt sig udelukket fra sit Hjem, skønt Stifmoderen tillige var hendes Gudmoder. Paa den anden Side sad jo ogsaa hendes Fader, paa Grund af Krigen, i meget trykkede Forhold, saa at det kunde være vanskeligt nok at udrede de henvendte Tusinde Kroner, som det drejede sig om, og han syntes ikke godt, han kunde begunstige et af sine Børn paa de andres Bekostning. Men han havde heller aldrig haft let ved at begribe, hvorfor han skulde dele med sine Børn, da han ikke havde modtaget noget med sin første Hustru, men selv havde tjent, hvad han ejede. Derved kom det for denne forholdsvis lille Sums Skyld til en, vel udsat, men dog tilsidst udført, Eksekution, der berøvede ham den Gaard, han havde ofret saa meget paa, og de mest værdifulde af hans øvrige Ejendele. Men alt dette vilde ganske vist ikke være sket uden andre tilstødende Omstændigheder.

Allerede 1851 var Akademiets Elementarklasser gaaet over til den tekniske Skole, og den gamle Forbindelse deroppe mellem Haandværk og Kunst løstes mere og mere. Men da *Meldahl* 3. Maj 1864 blev Formand i Akademiets Skoleraad, blev, som vi hørte, alle Lærerne sagt op til 1ste September. Det havde været Dalhoff en daglig Opmuntring, i sin Klasse at undervise de unge vordende Kunstnere og Haandværkere, og den beskedne Løn var dog en stadig, fast Indtægt. Paa den anden Side fik han nu større Bevægelighed til mange Slags Foretagender. Medens han før skulde have Tilladelse og Stedfortræder ved hver en mindre Rejse, kunde han nu frit tage bort ogsaa for længere Tider. Og det fik han Brug for.

Bl. a. for at lægge Varneværk ind i de hidtil om Vinteren ubarmhjertigt kolde, uopvarmede Kirker —, hvilket, som vi vil se af de følgende Breve, blev en Hovedvirksomhed, der førte ham til danske Provinsbyer, ja til Norge med.

Hans sidste, store Rejse til det sydlige Udland havde dog et andet Øjemed. Han havde jo allerede i 1862 faaet Patent paa to hinanden udfyldende Maskiner, der efter de sagkyndiges Dom som aldrig før maatte kunne afløse Filehugning med Haanden. Nu søger han Patent — som han fik under 27. Februar 1866 — paa et nyt Tilbehør dertil, nemlig en *Høvle-maskine* eller »Maskine til at egalisere File«. Det er de ved disse Opfindelser vundne Belønninger, der tillige med Overskudet fra hans første Kirke-Varmeindlæg i Grenaa 1865, baade giver ham Opmuntring og skaffer ham Midler til en længere Rejse for i Hamborg, Berlin, Paris og muligvis London at prøve paa at afsætte sine Maskiner og Patenterne derpaa.

Maaske var der ogsaa en Forbindelse mellem denne Rejseplan og en Tanke, som havde optaget ham meget, men hvis negative Udfald maa have bidraget til at forøge den Bitterhed, som hans ellers saa frimodige Sind i denne Tid havde at kæmpe med.

Det havde siden 1852 mange Gange været paa Tale at faa en *Industriudstilling* i Gang, men forskellige Vanskeligheder og nu tilsidst Krigen havde været til Hinder. Krigens Ende kom da til ham som en Tilskyndelse til at afholde en Udstilling, hvis Overskud kunde tilflyde Invalidefondet eller anden Støtte for dem, der havde lidt ved Krigen. Naalemager Chr. Hjorth var ogsaa heri hans Fortrolige. Begge var de ved Krigen komne længere bort fra de liberale Kredse, som havde været fremherskende i Industriforeningen. Muligvis ogsaa derfor gik de ikke som sædvanlig til denne Forening med deres Forslag — dens sidste Udvalg i denne Sag havde iøvrigt opløst sig uden Resultat —, men samlede en særlig Komité, hvor atter Prof. Forchhammer blev Formand. Men sikkert havde de ogsaa en særlig Tanke med lige straks at bede *Kongen* om at være *Protector*. Dalhoff havde jo, som Hofguldsmed mere end blot af Navn, haft og bevaret en Forbindelse med de Kongelige — mindst dog med Frederik VII, hvis Karakter han ikke ret havde Tillid

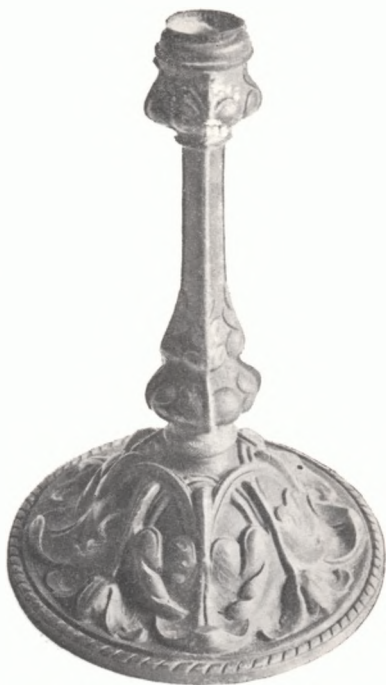
til; men desto mere maatte »*Det gule Palæ*« tiltale ham ved den rene Luft og jævne, men ædle Tone, som raadede der. Han havde en Aften været inde i Familien. Prins Christian havde budet sin ældste Søn at hilse paa ham; og Dalhoff, der kendte lige saa lidt til Menneskefrygt som til Snobberi, havde da rørt ved Drengens Hoved og sagt: »Saa det er Dig, der skal være Danmarks Konge; ja, Gud velsigne Dig!« — Med Kongemagten svandt Prins Christians Lykke; han var lidet kendt og havde næsten alle imod sig, ja en fremragende Skuespiller havde den Frækhed grovelig at fornærme hans Døtre lige i deres Ansigt. Nu tænkte Dalhoff at kunne hjælpe dog maaske en lille Smule ved at faa Kongen i Spidsen for et Foretagende, som formodentlig dog maatte vinde alles Bifald. Men denne patriotiske Tanke fik for dem, der saa Sagen fra den anden Side, en politisk Farve, som drev dem til Modstand. Industriforeningen havde paa Opfordring valgt 5 Medlemmer til at tiltræde Udvalget, men da 2 af dem trak sig tilbage, vilde Flertallet ikke vælge to andre i Stedet; Formanden nedlagde sin Værdighed paa selve den urolige Generalforsamling, og det endte med, at Dalhoff gik helt ud af Foreningens Repræsentantskab. Flertallet vilde nemlig have en skandinavisk Udstilling, paa hvilket Ønske allerede før Forsøget paa at faa en dansk var strandet. Det endte da med, at den paatænkte danske Udstilling maatte opgives, og det, der var tænkt at skulle blive Kong Christian til en god Lejlighed, blev i Virkeligheden et forsmædeligt Nederlag. »De hader mig, det bliver aldrig godt!« sagde han dybt bevæget til Ophavsmanden. Men denne svarede: »Jo, Deres Majestæt, De skal se, det bliver godt; man vil lære Dem at kende som den retskafne Mand, De er.« — Mange Aar efter fik hans Søn Lejlighed til at minde den gamle Konge om denne Samtale, med den Tilføjeelse: »Se nu, hvor det er blevet godt; vi højagter og elsker Dem alle!« hvortil Kong Christian sagde, saa naturligt og ægte: »Det har jeg aldeles ikke fortjent.« Men hint »det bliver godt« fra en trofast Undersaats Mund kan nok have gjort lidt til at holde hans Mod oppe gennem de vanskelige Tider.

Den 18. Januar 1866 træffer vi for 4de Gang Dalhoff i *Paris*, hvorfra han skriver til

»Mine kære Børn! Gud glæde Eder; jeg selv har det saa

godt, som Fraværelsen kan give Mandag den 14. Aften forlod jeg Berlin, kom Tirsdag Morgen til Paris Situationen: Patentet paa det gamle Maskineri er her som i England tabt¹⁾. Jeg har i Gaar ordnet Tegningerne til Patentet paa Høvlemaskinen og den nye Mejselholder; til i Morgen bliver Beskrivelsen oversat paa Fransk af en kyndig Mand paa Patentkontoret«. — Der er gjort ham et Tilbud af en Ingeniør om at gaa sammen med ham; han tillægger det ikke meget Værd, men vil dog lade Maskinen komme fra Hamborg. Han skriver til London for om muligt at faa nogle af Pengene, han havde betalt for Patentet, tilbage. Dette skal ogsaa meddeles Prokurator Jensen, som har faaet i Hverv at gøre Eksekution i hans Bo til Inddrivelse af Arvelodden til hans Svigersøn. Det er jo for at tjene disse Penge og i det hele faa sin hele Stilling paa bedre Fod, at han søger at gøre sin Opfindelse nyttig. — Hans Forsøg i samme Retning hjemme i Danmark, ser vi af et senere Brev, har ikke ført til noget. Forholdene var vel for smaa og for smaalige dertil; saa maatte der prøves i Udlandet, og han har da ogsaa udtaget Patent samtidig i Tyskland, Frankrig og England.

Efter Forretningssagerne fortsætter han: »Og nu lidt til Børnene, naar de sidder alene om Aftenen og tænker paa den

Lampefod af Zinkgrød, udstillet 1866 i Industriforeningen.

¹⁾ Enerets-Bevillinger har som Regel en Tilføjelse om, at hvis der ikke inden en vis Tid er gjort Brug af dem, falder de bort.

gamle. Naar I ville nøjes med Blyant¹⁾, kommer det ikke saa nøje an. Lad mig nu begynde allernærmest om mig selv. Jeg bor i et Hotel Garni med 60 Værelser, paa 3. Sal; Stuen er 4 Alen bred, gode Møbler, en Lænestol; jeg nænner ikke at lade lægge i Kaminen, men svøber min Pels²⁾ om mig, naar jeg fryser. Den første Dag fandt jeg mig meget trykket ved at have lejet paa en Maaned, saa ensom og forladt. Jeg har hverken søgt Rudolphi eller nogen anden Landsmand; men nu finder jeg mig allerede bedre, jeg lever imellem Familien og har det godt, hvis det blot ikke var saa dyrt. Jeg har i Gaar og i Dag spist hos Familien, og hvis det kan more Eder, vil jeg invitere Eder til en déjeuner og en diner pour un jour³⁾. Om Morgenen en Skaal Kaffe, [hvorpaa man gaar] til Frokost, Kl. 1, bestaaende af følgende: i Familiens eneste Værelse, Kontor og Arbejdsværelse, rettes an tæt op til Kaminen; gamle Fatter og jeg nærmest Ilden. Første Ret: store Kartoffler stegte over Gløder, saa at Skallerne er noget brændt; man piller den tykke Skal af, knuser Kartofflen, kommer Smør, Peber og Salt deri; imellem spiser vi Sardin til. Med et godt Glas Vin aabnes Mavnen hurtigt hermed; 2) smaa stegte Fisk; 3) stegt Kalvehoved; 4) smaa Coteletter; 5) Bønner; 6) Oksesteg; 7) grøn Salat, Ost, smaa Kager og Syltetøj, som man smører paa Brød eller Kager. Syltetøjet maa slutte ethvert Maaltid, og Vinen bliver ikke tilmaalt, skønt Reglen vel egenlig er $\frac{1}{2}$ Flaske pr. Mand. Under Maaltidet passerer Husets Kat fra det ene Skød til det andet, og den, som ikke klappede Katten, vilde fornærme Madame. Her er voksne Børn og to paa 10 à 12 Aar. Den lille Pige hød i Gaar sin Fæder Sukkerfrugter af en Kasse. Han tog temmelig mange og lagde til Side; hun satte et surt Ansigt op. Han gav hende dem tilbage og vilde ingen have; men nu blev Barnet rent ulykkelig, og da han ikke vilde give sig af med hende, stod hun længe hjertelig bekymret og kyssede hans Albu, indtil

¹⁾ Hele denne Række Breve fra 1866 og 1868 er næsten udelukkende Blyantskrift, som aabenbart gaar ham lettest fra Haanden — og fra Hjertet!

²⁾ Pelsen var en Faareskindstrøje, der ikke naaede Knæerne; forhaabentlig har han haft et Fodtæppe til Resten.

³⁾ Her skildres dog kun eet rigtigt Maaltid, som iøvrigt ikke er blevet meget forandret i de siden forløbne halvhundredte Aar.

Broderen ynkedes over hende og bad Faderen se til hans Søster. Dette skete, og nu kyssedes først Børnene, og Faderen maatte modtage noget af dem begge, idet de begge krøb op paa Stølen og omfavnede ham; voilà la famille! — Som jeg nu skriver, sejle smaa Dampskibe, trækkende store Fragtskibe forbi. Midt i Gaden er nemlig en Kanal, lidt til højre to Sluser, hvor Skibene løftes 8 à 10 Alen til Vejrs, da Kanalen til den Side er saa meget højere. Omtrent 200 Skridt til venstre er Kanalen overbygget med en Bue, omtrent en kvart Mil lang. Oven over denne er en Boulevard med 4 Rækker Træer; imellem disse bestandig afvekslende Blomsterkvarterer med Jærngitre om; i ethvert Kvarter er et Springvand, omkring Springvandene findes Rør, som gaa ned til Kanalen. Man ser saaledes snart her og snart der et Springvand indhyllet i Damp og veed, at et Dampskib passerer derunder. Jeg var i Gaar i Jardin des Plantes og glædede mig især over at se en stor Ceder fra Libanon, plantet 1735; der er et interessant Menageri. Dernæst var jeg i Nôtre Dame og Palais Royal; det morer mig at kunne finde Vej overalt, selv hvor jeg ikke har været i 40 Aar. Det er en sand Glæde at se Smagen saa ren i alle Bijouteri- og Galanteri-Varer; især føler man dette, naar man kommer fra Berlin, hvor alt er Efterabelse og Raahed, og hvor man intet ser, som jo ønsker at gælde for mere, end det er. Her gaar ikkuns een Stræben igennem alt: en godmodig kærlig Karakter med fini og *élégance*.¹⁾

Hils nu alle, som interesserer sig for mig, og Gud velsigne Eder.

Eders

J. Dalhoff.

I maa gerne lade C. Hjort [jun.] se mine Kragetæer.«

Paris d. 24. Jan. 1866.

»Kære Børn!

Da jeg i Dag intet har at bestille, kan jeg lige saa godt snakke lidt med Eder. Jeg har just drukket min café au lait,

¹⁾ Efter 48 og 64 kan man ikke vente en helt upartisk Dom; men han havde altid følt sig tiltalt af fransk Smag og Skønhedssans.

sidder i min Lænestol med Skindpelsen paa og har som sædvanlig stillet adskilligt Kram op foran mig og snakker dermed¹⁾. Først har jeg nu et lille Asen, sidder stiv som en Pind, men god og kærlig; hende siger jeg nu til: benyt dit Pund, lad de gode Knopper blive smukke smaa Grene, at jeg, naar jeg kommer hjem, kan spore Foraarets kraftige Virkninger; Du faar ikkuns eet Foraar, i Foraaret maa alle Kræfter benyttes; benyt altid Solens rene Lys, skønt Du holder Dig noget i Skygge af større Blade, da ville Dine egne Blade blive sunde, og Blomst og Frugt vil Du selv eje. — Saa har jeg en Dreng, ham siger jeg til: Skulde der ikke i et Kløverblad kunne indflettes nogle æsthetiske Trevler? efter en gavnlig Vinter plejer Bladene at have Kraft; den ydre Form, som et Foraarsblad med sin behagelige Farve har, er lig Opmuntring ved Harmoni; men se engang et Blad nøje efter, paa dets beskedne Bagside finder Du beskedne Aarer, som fra eet Centrum brede sig og ere de egenlige Bærere af det hele; disse ere tydelige og planmæssige²⁾ — Nu kommer min lille Husmoder: jeg ser hende rolig at trippe om, ikke at glemme noget af sine mange Pligter; man mærker aldrig, at hun har travlt; gaar altid lige stift, kuns med den Forskel, at Kroppen rokker lidt stærkere i travle Tider — hvis Hovedet rokker, vilde hun tit glemme noget. Til hende siger jeg: rigtigt, min Unge! lad Pligten altid være Hovedsagen, og lev for at gavne Dine Omgivelser; Dit lille Pund har Du anvendt saa godt, at Du nok vil høste, og gid blot Din Kasse var lidt bedre. — Da jeg ikke har alle mine Børns Portrætter, kan jeg jo ikke saaledes snakke med dem, men maa nøjes med fromme Ønsker. Gid da Peter maatte have saa travlt, som han aldrig har haft, men som jeg saa ofte har haft, da jeg maatte og skulde fortjene Brødet til mine Børn. Gid det maatte lykkes ham at udføre det Mesterstykke, som jeg kunde købe; den Form, jeg helst kunde ønske, er ikkuns Udtrykket for den Velvillie, han altid viser mig; jeg veed vel, at en Tanke ikke er

¹⁾ Billeder af hans (hjemmевærende) Børn, begyndende fra den yngste (16 Aar).

²⁾ Det er klart, at den i Billedet indklædte Formaning til den 22aarige Student gaar ud paa, at han ikke for de æsthetiske Interesser maa tilside-sætte Livets praktiske Krav og Pligter. Kløverbladet er de tre Søkende.

let saaledes at gengive; men vil han benytte Morgenstunden og tænke sit Livs Morgenstund, gaar det nøk; det tomme, som findes i Aftenadspredelserne, er let at undvære, naar blot alle Kræfterne anvendes paa noget bedre ¹⁾. — Til Vilhelm har jeg kuns at sige, at saa gerne jeg netop havde set ham i en god Vej, da jeg har frygtet, at han vanskelig selv vilde bane sig en, glæder jeg mig dog over den Bevidsthed, at han gerne kan faa en glad Alderdom ved at gavne andre og derved rolig modnes med faste og gode Grundsætninger; dog opgiver jeg endnu ikke det Haab at kunne virke til at se ham i en sikker Stilling, om den ogsaa skulde være lille. — Men nu har jeg endnu for mig en Moder med to smaa Børn, alle tre se de meget bedrøvede ud ²⁾. Ja, kære Anna, vi kende ikke Himlens Veje til det bedste, men mit Hjertes Ønske er, at det maa lykkes Dig at føle og følge den Vej, som kan styrke Dig baade paa Sjæl og Legeme; gid Du altid maa have passende Aktivitet og passende Selskab, saa at Sindsstemningen maa oplive Legemet, saa at dette igen kan lade Sjælen glæde sig i Guds dejlige Verden til Nytte for Dig og Dine Små. Hils Din lille Gavtyv, at jeg var tilfreds, hun paa Billedet ikke saa saa surt. — Da jeg nu denne Morgen saa ganske har været hjemme [i Adelgade], beder jeg at hilse alle mine kære Husbeboere, takke dem og sige, at jeg endnu har det Haab at blive deres gamle Vært, men jeg veed endnu intet. . . .

Søndag: Forretningerne gaar ret godt, men langsomt. Patentet er i Orden, sikret saaledes, at jeg kan vise enhver Tegningen, men jeg skal endnu have een Tegning og Beskrivelse fra Kontoret for at kunne benytte det; selve Patentet udstedes først om 2 å 3 Maaneder. Jeg har udarbejdet Forslag til Kontrakt til eventuel Overenskomst med en Køber; men noget egenligt kan næppe udrettes, før end Maskinerne komme. . . «

Allerede den 28de Januar skriver han igen til sine Børn; han har jo desværre altfor god Tid, medens han venter paa

¹⁾ Den 29aarige Guldsmed skal gøre Mesterstykke ved at lade Kærligheden til sin Fader vise sig i Gerning; han har jo Aaret før overtaget hans Fabrik. Formaning til en bedre Fordeling af Dag og Nat frugtede dog lidet.

²⁾ Den ældste Datter Anna, gift 1861 med Fabrikant Carl Drewsen, var 1865 blevet Enke med 2 smaa Døtre.

Maskinerne og »det ikke gaar mig synderlig godt og især vil knibe for Penge. . . . Jeg har været hos adskillige Filefabrikanter; deres eneste Spørgsmaal er, hvor mange Slag Maskinerne kan gøre i Minutten, og vist er det, at man i de sidste Aar har gjort betydelige Fremskridt; man hamrer Filene paa Maskine akkuratere og sliber dem ved Haandkraft bedre end Englænderne, og Hugningen er fuldkommen saa god; alt vil nu komme an paa en Prøve, naar Maskinen er opsat, og da kunde det vel være, at jeg var sikrere, hvis jeg havde Carl til Hjælp ¹⁾). Jeg forsømmer intet, men maa dog rolig finde mig i Forholdene, og dette skal jeg, selv om det gaar allerværst, og trøste mig, at jeg har gjort min Pligt. Jeg fik i Gaar atter Brev fra R[asmussen] i London og skal i Morgen til den engelske Konsul for at underskrive en Edsaflæggelse, at det virkelig er min Opfindelse. . . . «

Brevet ender: »Lev nu vel, Børn, og Gud velsigne Eder!«

Det næste Brev er kun faa Dage yngre: Paris, 4. Febr. 1866.

»Mine kære Børn! Jeg har i Dag aldeles intet at gøre; jeg venter Maskinerne fra Hamburg. Endskønt det ingen Interesse har for Eder, vil jeg dog fortælle Eder lidt om mit Driveri. I Tirsdags var jeg i Louvre og saa Antikkerne og Billedgalleriet samt Bibliotheket. Forunderligt nok, at de antikke Bronze- og Sølvvaser nu aldeles ikke gjorde den Indvirkning paa mig som før. Dengang slugte jeg dem og søgte at samle et Fremtids-Forraad af aktive rene Tanker; nu ser jeg ikkun en anden Tidsalder, som talte Sandhed med Alvor. De pompejanske Freskomalerier, hvoraf her er en Del, talte mere til mig, idet man med Glæde kan tænke sig ind i en Tidsalder, da Kunsten i sin Sandhed saaledes kunde være Menneskenes daglige Skue, medens Naturen udenfor har været forstaaet, thi ellers havde man ikke ført den forædlet ind i sine Værelser. Men forunderligt nok, har aldrig Titians og især Raphaels Malerier tiltalt mig saa meget som nu; jeg gik derfra med den Følelse, at Mennesket dog kan være meget lykkelig, naar han kan føle saa rent og ophøjet,

¹⁾ Gørtlersvend Carl Wolfenstein, Søn af D.'s svenskfødte Mestersvend og jævnaldrende Legekammerat med D.'s yngste Søn, vilde gerne komme sin Mester til Hjælp i Paris.

at han kan gengive sine Tanker saa tydeligt; tydeligt, at han har gjort og viist det gode kuns for det godes Skyld. Men, tænkte jeg siden, ros ingen for tidlig; med alle de dejlige Evner, og som han selv maa have stræbt redelig at anvende, faldt han i Armene paa en gift Kvinde, der med sin Sanselighed gjorde Ende paa hans Liv i den mest blomstrende Alder. — Om Aftenen var jeg hos Staalstikker Ballin. Det maa glæde os, naar vi se de allerbedste Staalstik fra Paris, at de ere udførte af en Dansk. Hans Kone er en Søster til den lille Jøde Levin, som er sammen med Klingsey [om en Stukfabrik i Sølvgade].

Onsdag var jeg i Boulogneskoven for at se et zoologisk Menageri til Acclimatisering af fremmede Dyr. Det er et meget stort og pragtfuldt Anlæg. Der er et Drivhus med store Palmer; Kanal med Broer over under Glastaget. . . . Da jeg gik bort, var mine Betragtninger, at den smukkeste Nyhed, jeg havde set, var en And, hvis dejlige Farver var i en saa skøn Orden og især dens firkantede røde Paryk var mærkværdig. Hvortil har dette dumme Dyr faaet disse skønne Klæder? Kuns Mennesket forstaar at læse i denne Bog; hans Legeme har ogsaa sine Skønheder, men kuns naar det bidrager til at udtrykke noget godt, idet det da mere end alt andet i Verden udtrykker den Handling eller Tanke, som indvendig beskæftiger ham. Dyrenes og Naturens Skønheder er ikkuns Naturens Orden, som alt i alt er Skønhed. I vore forkvaklede og forstødte Tanker forbavses vi kun, naar vi se Naturen i sin Renhed i en Form, som var os ubekendt. —

Torsdag var jeg i Invalidernes Hotel og saa Napoleons Grav. . . En særdeles magisk og højtidelig Virkning fremkommer der ved, at Vinduerne ind til Rotunden med Graven bestaa af klart blaat Glas, og derimod Alteret, som staar i en Hvælving for sig selv, bliver stærkt oplyst af Vinduer med klart gult Glas, uden at man ser Vinduerne. Der hviler herved en kold klar Tone over hele Graven, medens man synes, at selv det sorte Marmor og Kristus glimrer i Baggrunden. Jeg stod her længe, og især ved at betragte de mange Faner fra hans Sejre, som staar imellem Charyatiderne, og læse Navnene paa de store Slag maatte jeg vel tænke paa min Barndom, da man med Begærlighed læste disse Sejre i Berlingske Tidende. Min sidste Betragtning blev,

om vel han eller Raphael er død mest rolig? begge have de modtaget store Pund; den ene udviklede Hjertets og Forstandens allerskønneste Harmoni, men havde slet ingen Kraft til Livets Kamp; den anden kæmpede mod hele Verden, og vistnok stedse med en god Grundtanke, men vilde være Gud, led meget og døde. Vi maa trøste os med, at Guds Naade er stor nok til at indbefatte saa store Extremiteter, og saa vil den ogsaa naa dem og os smaa Kryb, som udfyldte Rummet her imellem. Over Døren, som bag Alteret gaar ned til Graven, staar: Jeg vilde virke for den hele Menneskelighed, men især for mit kære Frankrig.

Onsdag Morgen. Mine Maskiner ere nu ankomne, men jeg kan derfor ikke straks hente dem; netop fordi jeg har Patent paa dem, maa jeg ligesaa lidt som andre indføre dem i Frankrig uden særdeles Tilladelse af Ministeriet og ikkuns som Modeller. Jeg har for 8 Dage siden givet Ansøgning og skal i Dag op at høre. Nu venter jeg blot paa Carl. Jeg skrev i Gaar til Priston i Manchester og inviterede ham til enten selv at gøre en lille Tur til Paris eller udnævne en Bekendt her, som kunde overvære mine Prøver. Min Stilling er naturligvis meget spændt for Øjeblikket; thi jeg gruer for den svære Transport og Told, som jeg har at udrede; kommer nu hertil Leje, Arbejdskraft o. s. v., ser det broget ud, især da man ikkuns spørger, hvor hurtig Maskinen kan arbejde. Men jeg gaar rolig min Gang med den Overbevisning, intet at have forsømt. Jeg gaar daglig i Museum eller spaserer i Botanisk Have o. s. v. og er hver Aften i Café Danemark, hvor jeg læser Berlingske og træffer mange af mine Elever ¹⁾, som stedse vise mig megen Forekommenhed. I Aftes var jeg buden hos Ballin, sang med til Pianoet danske patriotiske Sange, spillede Whist og vandt 6 Sous fra en Franskmand; vi spillede om $\frac{1}{5}$ dansk Skilling; jeg morede mig godt. Jeg har nu indrettet mig temmelig økonomisk, idet jeg selv køber Smør og Ost paa Torvet til de mindre Maaltider og har fundet en Knejpe, hvor jeg spiser temmelig billigt. . . . Torsdag Eftermiddag. Carl kom hertil i Morges Kl. 4; vi have løbet en Del sammen, været i Musée des arts et métiers, set paa

¹⁾ Fra Modelskolen paa Akademiet, baade Kunstnere og Haandværkere.

Lokale; jeg er temmelig enig med en Mand, hos hvem jeg vil leje. Han har selv et mekanisk Værksted og kan udføre, hvad vi behøver; jeg har interesseret ham i Foretagendet ved at love ham højere Betaling, hvis det lykkes. . . . Det beror nu paa, hvor godt vore Prøver ville lykkes, og hvad Værd man vil sætte derpaa.«

Viser de hyppige og udførlige Breve fra den 1ste Maanedes Ophold, at han havde kun altfor god Tid baade til at »drive« og til at skrive, fremgaar det af den 3 Maaneders Tavshed — sagtens et og andet kort Forretningsbrev ikke medregnet —, der følger paa, at det nu, efter at Maskinerne er komne og udliveredede ham, er blevet helt anderledes. »Min Tid er gaaet med Anstrengelse og Mismod«, skriver han siden derom. Hans Stilling gav ogsaa Grund dertil. Havde hjemme hans Opfindelse indbragt ham Ros og Udmærkelser, men ingen Bestillinger, gik det her ligesaa, kun at ogsaa Anerkendelserne her under de større Forhold og overfor en fremmed var mere tilbageholdende. Tidspunktet var ogsaa uheldigt; det trak op til et politisk Uvejr, der jo ogsaa brød løs i Juni til Krig mellem Østerrig og Preussen-Italien. Forretningstilstanden var derfor »flov«, Pengene knappe, men Arbejdskraften til Stede i Overflod, ogsaa i Frankrig og England. Der var da vanskelig Afsætning for en Opfindelse, der skulde koste Penge og spare Arbejdskraft. Det galdt bestandig om at give Tid — medens Tiden selv stadig blev værre. Hertil kom de knappe Midler, han havde med, som mere og mere gik paa Hæld, og som ikke kunde udfyldes hjemmefra, hvor Forholdene netop blev mere og mere fortvivlede.

For at undgaa en Eksekution for det Beløb, der skulde dække den krævede Arvepart, blev der foretaget en Vurdering og derpaa følgende Auktion over Malerier og Kunstgenstande, saavel som adskillige andre undværlige Sager. Den herved indkomne Sum synes dog nærmest at være gaaet med i »Omkostninger«; thi i Maj 1866 har den anden Tvillingsøster Louise Dalhoff afgivet Erklæring om »at være enig med mine seks Søskende i Kjøbenhavn i at lade min Mødrenearv blive indestaaende i Tilfælde af Salg i Ejendommen Adelgade Nr. 77 i Kjøbenhavn uopsigelig i 10 Aar, men iøvrigt paa samme Betingelser efter Skifteekstraktens Udvisende.«

Den 9de Maj var Ejendommen til 3die Auktion, som afholdtes i den firefags Stue paa 1ste Sal med de forgyldte Pillespejle. Der var dog ikke stort Begær; de daarlige Tider virkede ogsaa her. En gammel Ven, Maler Rosent fra Nr. 83, gjorde et Bud, som blev overbudt af en bekendt jødisk Huskøber, hvem Ejendommen, da ingen andre bød, blev tilslaaet for 20,310 Rdl.; han fik den dog snart med passende Fordel overdraget til en af Lejerne, Stolemagermester Günther. Men Dalhoff havde uden nogen Fordel mistet sin Ejendom, der ganske vist blev betalt med næsten det dobbelte af, hvad han i sin Tid havde givet for den, men næsten 13,000 Kroner mindre, end den efter hans store Forandringer og Tilbygninger var bleven vurderet til, og kom lige over de faste Prioriteter, saaledes at der til alle de andre Børn kun blev nogle faa Hundrede Kroner til Deling, og til ham selv slet intet!

Under disse Forhold kan man forstaa hans Mismod, men saa meget mere skønne paa den Viljekraft og Frimodighed, hvormed han dog kæmper mod sin Skæbne, som de følgende Breve viser.

»Kære Søn [Nicolai]!

Tak for Dit kære Brev! Naar Du har læst indlagte til [Prokurator] Jensen, saa levér ham det jo før jo heller, og sørg for, at jeg saa snart som muligt underrettes om, hvad der passerer. Carl har maaske sagt Dig, at hvis det gaar godt, var det mit Ønske, at Elise kom hertil for at komme i Kloster¹⁾ eller en Lærerindeskole, og Tilde skulde føre mit Hus og Regnskab; jeg ønskede ogsaa Alma [Nielsen, hans Søsterdatter] hertil, da Klimaet er her meget bedre; ingen af dem havde Skade af at være her et Aar eller mere. Skønt dette kuns er Luftkasteller, da jeg om føje Tid kan være ruineret, saa at jeg næppe kan komme hjem, kan jeg dog ikke undlade at tænke derpaa. . . . Jeg har i Berlingske læst, at Huset stod til 3die Auktion den 9de Maj, ellers vidste jeg det ikke. Hvor meget er der buden ved 3die Auktion, og hvo er Byderne? Hvor meget er bestemt at sælges? Gaar mine Møbler, mine Stempler og Værktøj med? Hvorledes kan Peter udtage Maskiner for sin Arvepart, naar han vil lade

¹⁾ ☞: Klosterskole for at lære Fransk.

hele sin Arv staa som Prioritet¹⁾. Lad mig vide lidt om disse Ting, for at jeg derefter kan skrive min Mening; spørg ogsaa Guldsmed Jacobsen, hvad han vil give mig for de Maskiner og den Valse, jeg havde betroet ham. Jeg har i mere end 2 Maaneder ikke set Rudolfs; i Dag er jeg inviteret derhen til Middag. Ogsaa Bissen har jeg længe ikke besøgt, da jeg ikke gerne har villet fortælle dem min haardnakkede Skæbne fuld af Modgang. Inden faa Uger maa jeg vide, hvad jeg kan vente af alle mine Anstrengelser; gid jeg da ogsaa hjemme fra kunde vente noget godt. Da jeg er vant til at betragte alt i Billeder, betragter jeg Modgangen som en mørk Sky paa min Vej: at blive bange for den, er lavt; at fuse imod den, er dumt; det eneste rigtige er nøje at huske, hvor den rette Vej gaar, og da at gaa rolig, men sikker fremad, selv hvor man ikke kan se hverken Maalet eller Vejen; thi selv om jeg ikke naar Maalet, saa er det allerede en Gevinst at falde med den fulde Overbevisning, at Maalet er der. . . . «

Det indlagte Brev til Prokurator Jensen af samme Datum begynder med Undskyldning for, at hans Brev af 3die først nu besvares; »mit Helbred og min Sindsstemning har ikke tilladt mig at skrive«. Han fortæller da, at han »blev bedraget« for Indlægget af et Varmeapparat i Horsens, men skal indlægge et i Aarhus, »den eneste Betingelse, hvorunder jeg kan rejse hjem«. Han gør Rede for, at al hans øvrige Gæld nu væsenlig maa være klaret ved Ejendommens Salg og begriber da ikke, hvorfor Valentin [Tingrosserer] ikke kan erholde idetmindste noget af sit Tilgodehavende af de 2000 Rdl., som tidligere ere indkomne [ved Auktionen over Malerier o. s. v.]; »findes der andre Kreditorer, kan deres Fordringer kun være ubetydelige, da jeg benyttede Indtægten af den sidste Husleje til at betale med, hvad jeg syntes, jeg burde, da jeg endnu haaber, at ingen privat Mand skal lide Tab ved mig. . . . Valentin fortjener at blive dækket og skal blive det, saasnt jeg kommer istand dertil, hvis det ikke kan ske som ovenstaaende. Naar De skriver om en even-

¹⁾ Den næstældste Søn, der havde overtaget Fabrikken, laa længe alvorlig syg af Blodforgiftning — ogsaa en af de uheldige Omstændigheder ved hele denne Modgangstid.

tuel Fallit, maa jeg kun bede Dem at bemærke, at mine Børns Fordringer jo maa stilles før end alt, og det saaledes vilde være til Kreditorernes Skade, samt at, naar De har nævnt min Maskine i Paris under de Effekter, som da kunne blive inddragne herunder, da kalder jeg den endnu bestandig min Maskine, skønt den aldrig har tilhørt mig, men den, som fra først af har leveret mig Pengene til at udføre den for¹⁾; De vil vist erindre, at den hverken til Vurderingen til Assurance eller til Eksekutionen har været optagen med, netop fordi den ikke tilhørte mig.« — Han berører tilsidst Skilsmisssagen, som Prok. Jensen skulde ordne for ham; han forbavses over »den Ubetydelighed«, der bydes ham ved Opgørelsen af det materielle Mellemværende. »Under alle Omstændigheder indgaar jeg ikke Forlig med min Kone, hvis mine Ting ikke kunne ordnes uden Fallit; hun skal i saa Tilfælde dele noget af det onde, hun har paaført mig.«

Han tilskriver altsaa det ulykkelige Ægteskab en væsenlig Del af Skylden for hans øvrige Vanheld. Og der er vel heller ingen Tvivl om, at med Ryggen fri, med fast Støttepunkt i et enigt Hjem vilde den endnu dygtige og viljestærke Mand nok have kunnet kæmpe sig heldigere igennem disse Aars andre Vanskeligheder. Det fremgaar ogsaa af følgende Brev:

Paris d. 16. Juni Sønd. Eftm. 1866.

»Min kære, gode Mathilde!

Tak for Dit kærlige Brev med de andre Børns Breve af 13de Maj. Da jeg sidst skrev, var jeg saa omspændt med alvorlige Tanker, at jeg ikke kunde skrive Dig til, som jeg ønskede. . . . Jeg lever endnu bestandig i den samme Spænding og Bekymring, da jeg intet kan faa afgjort, som kan sikre min Stilling, men jeg har et Haab, som grænser til Sikkerhed, at jeg her kan ernære mig med min Maskine, naar jeg blot kan holde Pinen ud. Pengekrisen og Tysklands Vrøvl²⁾ gør, at det er en meget daarlig Tid for slige Foretagender. Jeg rykker hver Dag Maalet

¹⁾ Der vides ikke, hvem denne var. Man kunde maaske gætte paa Naalemager Chr. Hjorth, der var trofast i sin beundrende Hengivenhed for D.

²⁾ Krigen mellem Østerrig og Preussen udbrød netop i de Dage.

nærmere, uden dog at kunne opnaa noget definitivt Resultat. Skulde det lykkes mig, hvad jeg haaber, maatte jeg ønske ikke at komme til Jylland eller hjem, da det vil spille mig Tid og flere Penge, end jeg dermed kan fortjene. Og nu, min kære Thilde, hvis det gaar mig nogenlunde godt her, vilde jeg saa gerne have Dig ved min Side, samt Elise, ja og Alma. Her er saa herligt at leve, og jeg maa have nogen at leve og virke for, ligesom jeg ogsaa trænger til en kærlig Omgang. Jeg havde for længe siden ventet, at Du for Alvor havde sagt mig Din Mening herom, samt om, hvad I ellers have tænkt at tage Eder for efter al denne skrækkelige Modgang. Jeg selv befinder mig særdeles vel og gaar rolig og glad til Seng, hver Dag tilfreds med Guds Styrelse, da jeg veed at have gjort min Pligt; og husk Dig om, hvorledes Müllens Børn vandt ved paa een Gang at miste alt, ved deres Forældre ¹⁾). Hvor meget jeg end har ønsket at efterlade mine Børn noget, for at de kunne komme i Vej, maa jeg dog indrømme, at det er Utaknemmelighed imod Forsynet ikke at takke for Livet, fordi vi ikke kunne støtte os til andre, da ethvert Menneske skal og kan ernære sig selv og takke derfor, og havde jeg, da salig Moder døde, takseret mit Bo saaledes, som det nu viser sig jeg kunde, havde der intet været at skifte, og jeg kunde endnu siddet rolig i min Ejendom og hjulpet, hvem jeg vilde. Netop fordi jeg vilde være saa samvittighedsfuld, tabte vi alt ²⁾). — Om jeg ogsaa selv er sørgmodig, glæder jeg mig dog ved det frie, muntre Liv, som det godmodige Folk fører. Jeg har langt at gaa til mit Værksted, men hele Vejen paa Boulevards, brede Gader med Platanalleer og Bænke. Om Morgenen eksercerer Soldaterne der, og om Aftenen leger en Mængde Børn alle Slags Spring og Danse lige midt paa Vejen, især paa Boulevard Charles Lenoir, hvorpaa der er en Mængde Blomsterkvarterer. Man er her meget begærlig efter Blomster.

¹⁾ Margr. Elisabeth Müllen f. D., † ^{22/11} 1858; Kammerraad, Bogholder H. Nic. Müller, † ^{3/10} 1859; ved dennes bratte Død var der intet til hans Børn, som dog netop i Ulykken klarede sig smukt og hæderligt.

²⁾ Ved Opgørelsen i 1856 i Anledning af det andet Ægteskab var hans Formue blevet ansat meget højere, end der nu indkom ved Auktionerne; efter disses Udfald havde der intet været at opstille som Mødrenearv, og altsaa intet at kræve eller inddrive.

thi det er ikke alene paa alle offentlige Pladser, der er smukke Blomsterkvarterer; i Champs Elysées er der Anlæg med sjældne Blomster. Hvor der før var en styg Skov, dør findes store Grupper af Rhododendron i Flor, hvoraf nogle ere 6—8 Alen høje. Paa Blomstertorvene kører en saadan Masse Blomster ind, at jeg aldrig har set Mage.«

Paris 17. Juni 1866.

»Kære Børn!

Jeg har i Dag løbet meget omkring for at opnaa et Resultat, dels fra Foreningen til Opmuntring af Industrien, dels hos Fabrikker. Resultatet er maadeligt nok. Fra Foreningen ønsker jeg en Erklæring, men denne kan jeg vente paa endnu i Uger, og man vil nødigt give en Erklæring, som kan støde de ældre eksisterende Maskiner, skønt ingen af dem er saa praktiske, at nogen her har kunnet arbejde dermed; Høvlemaskinen derimod anerkender man som ny og god, og jeg har ogsaa Udsigter til at faa Bestillinger paa slige, men hvad forslaar det? Der er i Dag sendt Prøver af File til Tour, hvor man har ønsket Maskiner, og om nogle Dage venter jeg Svar, hvis det ikke gaar, som det plejer, at man narrer mig. Det er meget daarlig Tid for slige Foretagender, da alt standser og Pengene ere knappe. Jeg længes saa meget efter Brev for at vide, om jeg skal rejse, da jeg ikke kan vedblive med de svære Udgifter, og haaber derfor i denne Uge at faa gunstig Svar baade fra Hjemmet og mine Correspondancer her for at kunne arrangere. — Vi havde i forrige Uge nogle Dage 27 å 28 Grader Varme i Skyggen, selv om Aftenen. I disse Dage er det saa koldt, at jeg igaar maatte gøre mig Motion for ikke at fryse. Gid Fanden havde Tyskerne, de ere dog Skyld i alle Ulykker. Her ønsker man kun, at Preusserne maatte faa blodige Næser; vi Danske ere derimod meget populære. Jeg læser næsten daglig Aviserne her, men morer mig dog ved at læse det samme 4 Dage ældre i den Berlingske Tidende. Jeg har endnu ikke set noget Theater her eller deltaget i nogen Forlystelse, som koster Penge; jeg savner det heller ikke, naar det blot vilde gaa mig nogenledes godt. Hils Hr. Boas og alle Venner, og skriv endelig snart.

Eders hengivne Fader

J. Dalhoff.«

Det sidste Brev fra Paris har han skrevet den 22. Juni i den Agt at rejse 8 Dage efter. Jærnstøber Hüttemeier skal straks begynde paa Kedlen til Varmeapparatet i Aarhus. »Hvad Hr. Jensen angaar, da har især hans sidste Brev viist, at vi ingen have at befrygte mere end ham; men hermed vil jeg ikke fylde Papiret. Han har intet at gøre med mine Creditorer eller med mine Affærer; Lykke overdrog ham Executionen, og jeg har overdraget ham at ordne mine Affærer med min Kone og intet videre.« — Dette var dog allerede mere end nok, især da han ogsaa havde flere af de andre Parters Sager. Alene en saadan Sammenfiltring havde været farlig, selv om han havde fortjent alles Tillid. Men hvor lidet dette var Tilfældet, viste han, da han rømmede til Amerika med en andens Kone og med fremmede Penge, deriblandt vel ogsaa adskilligt fra det D.ske Bo. Heri ligger Forklaringen paa, at der kom saa lidt ud af de forskellige Forholdsregler, hvorved det søgtes opretholdt.

I Brevets Fortsættelse om Efterm. Kl. 5 skriver han, at han atter har løbet omkring til de Filefabrikanter, som vil have hans Maskiner, men han fik kun Udflugter; »Sagen er, at de nu ikke kunne rejse Penge, og de have Overflod af Folk, da alle Fabrikker maa indskrænke sig. Hvad har jeg nu for alle mine Anstrengelser, og for, at man har rost mine File! Kunde jeg kuns have haft Lejlighed til i længere Tid at arbejde med een Slags File, skulde jeg nok have viist dem, hvor hurtigt de kunne leveres; men dertil har ingen villet være mig behjælpelig. Jeg venter en Bedømmelse fra Foreningen for Opmuntring af Industrien; dette trækker ud . . . og hvis Komiteen ogsaa vil give mig en god Erklæring, kommer den mig dog for sildig. Det gaar mig altsaa her omtrent som hjemme.« Han venter sig nu heller ikke noget af et Besøg af Direktøren for »Museet for Kunst og Haandværk«, der muligvis paa Regeringens Vegne kunde afkøbe ham Maskinerne som nye Opfindelser; dertil er de vist ogsaa for store, da Museet kun har liden Plads. »Hvis alt glipper, sætter jeg dem hos en Mekanikus, som gerne vil paatage sig Bestillinger, hvis saadanne skulde indtræffe.«

Tiderne var dog for uheldige; han fik sine Maskiner tilbage til Kjøbenhavn, og der kom tilsyneladende intet ud deraf. Og dog, hvem veed, om de ikke, set af mange Fagfolk som de blev,

har givet Stødet til nye Forbedringer, der har nyttet hans Opfindelser? — Nu bliver alle File, der bruges herhjemme, gjort i Udlandet — paa Maskine.

I Kjøbenhavn fik han Lejlighed, som han agtede, med den nye Vært »at lægge en Plan, hvormed vi begge kunne være tjent, uden at nogen af Maskinerne behøver at sælges«. Han beholdt ogsaa en ikke ringe Del af de gamle Værksteder. Med sin indskrænkede Familie boede han nu først en kort Tid i Kvistlejligheden og saa blivende paa 1ste Sal i Sidehuset, og næppe har nogen mærket et Suk hos ham over, at han nu boede som Lejer, hvor han før var Ejer. Bare han kunde faa Lov til at leve i Fred — og arbejde!

I det næste Brev af 14. September 1866 træffer vi ham i Aarhus, hvor han utaalmodigt venter paa den for længe siden bestilte Dampkedel, da han næsten er færdig i Frue Kirke med hele det øvrige Indlæg til Varmeapparatet. Men mest er han dog opfyldt af sin Datters Sygdom: »Min kære gode lille Thilde! Tak for Dit Brev af 10de, men hvor bedrøver det mig, at Du er syg; spørg endelig Lægen til Raads og gør, hvad Du kan. Skulde Du have paadraget Dig denne stygge Sygdom ved, at Du har opofret Dig altfor meget for os andre, da søg frisk Luft og søg at friske Dit Sind ved Naturen og Gud. Sandt nok, at man kan gøre, hvad man vil, saa lider Legemet dog ved at bære Sorger, selv med den roligste Bevidsthed. Dette føler jeg saavidt, og at Du gerne opofrede Dig for os andre, ser jeg saa vel. Min Trøst til Dig er kun ringe, thi jeg troer ikke, at Modgangens Tider endnu ere forbi, og vores eneste Trøst maa være at holde sammen i alt, hvad der er godt, og lade Gud raade«. Han har besøgt et Par Søstre af sin Faders Slægt, som »ere særdeles religiøse, og det var smukt at se, hvor mange af de Kirkebesøgende først besøgte Trine [Bøgild], før end de gik i Kirke: man saa straks, at der vistes dem en særdeles Agtelse. . . . Jeg længes saa inderlig efter Eder, og dog længes jeg ikke efter Kjøbenhavn, førend Udsigterne ere saaledes, at jeg kan vente at se en Fremtid i Møde, hvor jeg kan gavne andre og selv faa Ro.«

Endnu skal det vare næsten 3 Uger, inden Kedlen kommer. »Du kan ikke tro«, skriver han den sidste September, »hvad

jeg har lidt under mit Ophold her; min Gæld forøges, og Udsigterne til noget bedre forsvinder med hver Dag, jeg her maa drive Tiden hen. Havde jeg blot vidst, at det skulde vare saa længe, saa var jeg rejst hjem; men nu kan jeg heller ikke dette, da jeg ingen Penge kan faa, førend Kedlen er her, eller jeg er færdig«. Naar han faar nogle Kogekar og en Priskurant over, vil han vise dem til en og anden Købmand. En Indbydelse til at komme til Aalborg, »hvor man i Domkirken ønsker et Varmeapparat«, kan han heller ikke følge af Mangel paa Penge; dog maaske paa Hjemrejsen. — »Jeg tør ikke sige Dig, hvor mistrøstig jeg er i den senere Tid. Min eneste Adspredelse har været at plukke Æbler for Værten i Riis Skov, som Peter nok husker. Der gaar jeg ud hver Eftermiddag og faar mig en Motion med at krybe i Træerne. Hils dem alle, at jeg længes efter at have det lidt bedre.« Ja, Pengesager kan trykke; men saa er det dog godt gjort af den 66aarige Mand at jage Trykket bort ved at krybe om i de høje Træer — Ungdoms-Passionen, som han dyrkede endnu 20 Aar senere!

En Opmuntring tog han sig dog, da han fik sin Søn, »Studentmagersvenden«, over og med ham gjorde en kort Udflugt, ganske vist ogsaa med Forretningsbesøg, til Randers og Viborg med Hald, det skønne Sted, hvor Sønnen næste Aar skulde ligge i Lejr i 6 Uger.

Industriforeningens Forevisning 1866—67 omfattede bl. a.: »Fra Hofguldsmed J. Dalhoff, Adelgade 77 [nyt Nr.]: »Nogle Fødder til Stenolielamper, støbte af en Legering af Zink og Jærn, der opstaar som et Affald eller Biprodukt ved Jærnvarers Forzinkning (Galvanisering). Disse Lampefødder var dernæst forkobrede ad galvanisk Vej og broncerede; de udmærkede sig saavel ved ganske smagfulde Former som ogsaa ved billige Priser«. Petroleum-Belysningen holdt sit Indtog i disse Aar — et stort Fremskridt i de tusinde Hjem, By og Land, fremfor Olie- og Tranlamper, Spædelys og Formelys, ikke at tale om Fyrspaan og Begfakkel. Alle skal have Lamper, og alt kommer fra Udlandet. Midt i sine andre Spekulationer faar Fabrikanten den Tanke: Fødderne kunde vi da idetmindste gøre; og der kunde saa blive Brug for al den »Zinkgrød«, som de derinde [Drewsen og Wismer] ikke veed, hvad de skal gøre med! En

tarvelig tysk Model bliver omformet efter en bedre Smag og til at kunne »slippe« den tvedelte Staalform, der under Støbningen tillige presser den grødagtige Masse stærkt sammen. — I Tusindvis blev der gjort af disse Fødder, baade en lavere og en højere, men de fleste af den billigere Art, som uden at forkobres blev ferniserede mørkt med Forgyldning paa de fremspringende Kanter. Denne Fernisering foregik ved det samme Bord, hvor Knapperne blev trukne paa Snore — et sundere og mere indbringende Arbejde end de fine Broderier, som ellers maatte bestride en god Del af Udgifterne.

I Foraaret 1868 skrev Dalhoff til Bygningsinspektør Walter i Aarhus:

»Kære Ven! Jeg har i disse Dage modtaget Underretning fra Norge, at jeg — ikke efter Bestemmelsen i Maj — men nu først i Juni skal komme der for at anbringe et Varmeapparat. Da jeg gerne ønskede at ordne min Tid i Haab om at overtage flere Steder i Løbet af denne Sommer, henvender jeg mig til Dem, om De kunde give mig nogen Underretning om Udsigterne for Domkirken, Randers Kirke, hvor man har bevilget Pengene, men sagde, at det først skulde udføres til Foraaret, og Hjørring Kirke. Jeg er traadt i Forbindelse med Fabrikant Hüttemeier om slige Arbejder, saa at vi have Kræfter nok, naar jeg blot selv kan instruere Arbejdet. Jeg modtog 8. Febr. en Skrivelse fra Hr. Raadmand Liisberg om Apparatet til Domkirken med Spørgsmaal 1) om Temperaturen Forhøjelse i Domkirken, 2) Brændselsforbruget, 3) om Choret og øvrige store Rum ikke vilde svække Virkningen, 4) om man ikke derfor burde udvide det til de øvrige Rum, 5) om den overhede Damp, 6) Spørgsmaalet om Farlighed ved Sprængning, 7) om Skorsten o. s. v. Jeg gav ham tydelige Grunde for, at hele Rummet ikke kan opvarmes, og erklærede, at med 2 Rør i hver Stol vilde man opnaa, hvad der behøves. De første Punkter kunde jeg ikke besvare, førend jeg havde modtaget Tegning fra Dem, og helst vilde jeg mundlig aftale Planen med Dem. — Jeg har netop fuldendt et Apparat i Frederiksberg Kirke med adskillige Forbedringer: 1) har jeg Vandstanden aldeles rolig, 2) passerer Spildevarmen en lang Forvarmer med Vand i, saa at Vandet er varmt, naar det kommer i Kedlen, 3) har jeg an-

bragt 2 Rør i hver Stol paa Gulvet med to Tremmer over, hvilket danner løse Skæmler, som kunne tages bort; 4) er der anbragt et Apparat ved Kedlen, hvorpaa enhver kan se, hvor stærk Spændingen er efter Overhedningen; jeg har her ikkuns $\frac{1}{4}$ Del Tryk imod den i Frue Kirke, ikke stort mere end Gassen har i vore Gasrør«. — Han slutter med at anbefale til ham »en ung Architect Hr. Thuren, som oftere har tegnet for mig og ellers besøger os som en kær Gæst«, i Anledning af, at W. i Aviserne har søgt en saadan Hjælp. »Han er en meget flittig og elskværdig Person« — en stor Ros i Dalhoffs Mund.

Af Brevet faar vi det Indtryk, at det er en ikke liden Virksomhed, han er kommet ind paa med sine Varmeapparater, som han i et Slags Kompagniskab med Jærnstøber Hüttemeier indlægger i adskillige Kirker baade i Hovedstaden — Frue Kirke er dog den i Aarhus, medens han tidligere havde indlagt Gas i Kjøbenhavns Frue Kirke — og i flere Provinsbyer.

I Sommeren 1868 træffer vi ham da i *Norge*; fra Skien (Sjøn) skriver han 3. Juni om heldig Overrejse, skønt »med dygtig Vind og endnu mere Søsye«, men maa som sædvanlig bede om, at man vil skynde paa Hüttemeier med Dampkedel og paa Grønbech med Rør; thi før han har alt paa Stedet, kan han ikke faa Forskud — som han trænger til. Men ellers har han ikke Tid at skrive; han kan kun forsikre, at han befinder sig særdeles vel og ønsker, at hans Børn maa kunne sige det samme.

Det næste fra hans Haand (7. Juni) er et af hans rigtige Breve og viser sammen med de paafølgende, hvor lykkelig en Gave det er at eje et sangvinsk Temperament med en dyb Undergrund af Forsynstro og varm Menneskekærlighed.

»Mine kære Børn! Jeg har i Formiddag været en dejlig Tur i Bjergene, jeg blev inviteret af en Ingeniør at køre med ham til Fossum Jærnværk, og derfra drog vi op i Bjergene for at se et Vandværk, hvorfra Skien faar sit Vand. Vi sejlede deroppe for ret at se den vilde Natur, hvor Træerne staa udgaaede, men kunne ikke bjerges, da Transporten er for vanskelig; man sagde, at vi vare ikkuns tre Mile fra Kongsberg Sølvværk, men intet Menneske kan komme denne Vej derover, da Klipperne ere ubestigelige undtagen paa Ski. Jeg finder det her smukkere,

end hvad jeg har set i Tyrol eller Schweiz ¹⁾, Bjergene ere ikke saa høje eller Naturen saa storartet, men saa er Vegetationen saa frodig, Markerne saa frugtbare, og Frugttræer, Syrener og sligt gør det saa levende, stedse med Bjergene i Baggrunden, at man ikke let kan tænke sig noget livligere. Jeg boer hos min Snedker, har et stort Værelse med Udsigt over det halve af Byen og kan se noget af Fosserne nede i Byen under mig i to Huses Højde og lige over mig ligesaa. Lige over mig, men hvor man kuns ad en Omvej kan komme, ligger en pragtfuld Gaard med doriske Søjler til en stor Altan paa første Sal; udenom er en stor Have. Dette Sted besøger jeg daglig, da her-til knytter sig gamle Minder. Det er gamle Jacob Aals Sted, hvor Prins Christian boede 1814. Min Vært, som er født her i Huset, taler med Enthusiasme om, at man, dengang Prinsen skulde flytte herind, havde slæbt nogle Kanoner derop og fyrede, saa at intet Menneske har hørt noget saa græseligt, ja han gruer endnu over, hvorledes det skraldede i alle Bjergene. Da Skuddene gik lige ind over Byen, tændte Forladningen et Hus, som brændte. — Arbejdet gaar allerede ret godt fremad, og iblandt de højere Classer har jeg nydt lutter Velvillie; men dog elsker jeg især den lavere Almue, som er et herligt Folk, villigt og ærligt. Mit Værelse har en egen Indgang, og Døren staar hele Dagen aaben, uagtet alting ligger frit paa Møblerne; man siger, jeg behøver intet at gemme, thi *her stjæler ingen*. Da der var opstillet nogle gudelige Bøger i mit Værelse, spurgte jeg, om man ikke havde andre Bøger, som jeg kunde læse. Værten svarede: »Vel har vi det, jeg skal give Dem nogle, som man aldrig bliver ked af«. Han bragte mig da Arndts samlede Skrifter og Clausens Dogmatik. Dette er Aanden hos den simple Mand; ingen arbejder om Søndagen, og her er aldeles ingen Forlystelser, og i Dag er Gaderne tomme. . . . «

Det næste Brev med samme Adresse er af 22. Juni 1868.

»Først og fremmest Tak for Dit kære Brev, og dernæst: sørg for, at jeg faar de to Zinkmodeller til Jærngitrene, som jeg har skrevet til Peter om. . . . Vi kiler nemlig stærkt paa, og jeg

¹⁾ Det, der ses, gør sig gerne gældende paa Bekostning af det, der tidligere er set.

haaber, at vi i Dag om 14 Dage skulle kunne gøre Prøve med Kedlen, og om 3 Uger eller midt i Juli kunne rejse herfra. — I Følge Dit sidste Brev lod det næsten, som mine Smaapiger ¹⁾ for Alvor kunde faa Lyst til at faa Bisselæder i Skoene og rejse udenlands. Kom kuns, hvis I have Mod og Lyst og ville I tage til Takke med mit Værelse, ville I blive kærligt behandlede af min Værtinde, og vi kunne boe her meget billigt. Alt er i Orden; hvis I ville være her i Dag 14 Dage, kan jeg dele min Tid saaledes, at I nogle Dage opholde Eder her, imedens jeg endnu maa være den halve Tid i Kirken, og vi kunne da gøre en Tur i Thelemarken og til Kongsberg, hvorhen jeg har en særdeles Anbefaling til at se Minerne og Sølvværket, som ellers ikke er tilladt. I kunne være rolige for Udgifterne, da vi har indrettet os ret billigt og ret godt. Hvad jeg især savner, er Grøntsager ²⁾, som man her aldeles ikke bruger, og hvis jeg ikke knurrede, fik vi hver Dag Makrel paa alle Façon. — Igaar Søndag havde vi den interessanteste Tur, jeg længe har oplevet. Vi vare til Sæters, Wilhelm, Jacob, Værten og jeg med en Mand til at bære Madkurven, vandrede Kl. 5 om Morgenen op paa det højeste Bjerg her nærmest, og vi besøgte da med det samme adskillige Sæterpladser. Ja, nu kunde jeg lade Beskrivelsen følge, men pyt, kom selv og se! Vel tror jeg ikke, I vilde være i Stand til at naa de Højder, hvor vi vare; men et Par kønne Sæterjenter have lovet at tage vel imod Eder, hvor det ikke er saa højt. Hvad vi mest led af, var Heden, thi selv paa Bjergene havde vi 22 å 23 Grader Varme i Skyggen. Jeg har altid i Afstand troet, at disse Bjerge knapt bar Grantræer, og saa findes her alle Slags Løvtræer, saa at, endskønt her findes Egern og Nøddeknækkere, dog findes mange Nødder under Træerne fra Efteraaret, hvoraf nogle endnu vare spiselige. Paa Onsdag, St. Hansdag, arbejder ingen, thi da skal man til Sæters at danse; jeg troer nok, jeg vil bryde Reglen og arbejde. Baal tør man ikke gøre paa Bjergene, da Skoven er saa tør. Den evige Varme har næsten afsvedet Græsset paa Bjergene, og

¹⁾ Denne Betegnelse var gaaet over fra Tvillingerne til de to yngste Døtre, som dog nu havde naaet en Alder af 28 og 18 Aar.

²⁾ Ogsaa med sin Kærlighed til Grøntsager var han forud for sin Tid.

skønt der findes Jordbærplanter overalt, faar vi vist ingen, thi alt fortørres. Hvis »Barnet« skulde gøre sig meget rebelsk, enten af Glæde eller Sorg, saa lad hende blive vel emballeret og lad male min Adresse samt et stort »Skien« for og bag samt et Glas, saa vil man ikke tage haardt paa hende. Kom kun.

Din

J. Dalhoff.«

Det blev ikke, som i forrige Brev paatænkt, den yngste Søn, men hans to Søstre, der nød den Lykke at rejse med deres Fader i Norge, med et længere Ophold i Skien og Porsgrund og et kortere i Kristiania, hvor han ogsaa havde Ærinde. Sønnen gjorde imidlertid Militærtjeneste ved Hald, hvor han under Slukning af en Ildebrand ved den voldsomme Røg paadrog sig en Øjensygdom, der først udsatte og siden forringede hans theologiske Eksamen. Men de glade Norgesrejsende glemte heller ikke at sende et opmuntrende Brev, een Gang endog af »Forskudet« en lille Udfyldning af den knappe Korporalsløn.

Imedens Døtrene var i Skien blandt gode Venner, rejste Dalhoff til Christianssand, hvor han gjorde Tegning og Overslag til et Varmeapparat, som andre skulde udføre, i Christian den Fjerdes praktiske rummelige Kirke. Paa Vejen fik han Lejlighed til i Arendal at se en af disse vældige Ildebrande, der har ødelagt den ene af Norges Træbyer efter den anden¹⁾. Han var, kan man tænke, heller ikke nogen unyttig Tilskuer til denne Ulykke, men fik Lejlighed til at vise, at han var vant fra sin Virksomhed i det store til ikke at tabe Hovedet, men baade selv grube til og sætte andre i Trit, hvor det galdt.

Da han i Skien modtog den store Dampkedel, gik han ned ved Toldboden og sluttede Akkord med Havnearbejderne om at skaffe den op til Kirken — trukket med Reb, paa Slæder og Ruller. De havde været flinke ved Arbejdet, og han vilde gerne føje en lille Belønning til det aftalte. Saa spurgte han en Fisker, der lige var kommet med en større Baad fuld af Makrel, hvad han skulde have for sine Fisk. Ja, det var da saa meget for Pundet. »Men hvis jeg nu tager dem allesammen, hele Ladnin-

¹⁾ Skien havde den samme Skæbne i 1886, ved hvilken Lejlighed ogsaa Kirken med det af ham indlagte Varmeværk blev ødelagt af Ildsvaaden.

gen? « Manden havde lidt svært ved at begribe, at det virkelig var Alvor, men var jo glad ved at faa besørget hele sin Handel paa een Gang og nævnte tilsidst en ret beskeden Sum. Vel, han købte dem alle og lod dem dele ud i hele Flokken, saa at der blev Velstand i mange af Byens Smaafamilier, og den danske Mester blev en populær Mand, som ogsaa derved selv beredte sig et godt Indtryk af den jævne Befolknings Venlighed og Tjenstvillighed. Den Slags Træk fortalte han med Lyst: »De rare Mennesker!«

Efter sin Afrejse fra Norge modtog han et 24. Juli 1868 dat. Brev, undertegnet af Redaktør Herman Bagger, Storthingsmand og Ordførende i Skiens Formandskab (Byraad):

»Efter Løfte har jeg den Fornøjelse hoslagt at sende Dem en bekræftet Genpart af den officielle Erklæring om det af Dem her i Skiens Kirke i disse Dage indlagte Dampvarmeapparat med tilføjet Deklaration desangaende af Skiens Formandskab. Det skulde inderligen glæde mig, dersom denne Erklæring og Deklaration maatte bidrage til at fjerne den Modstand, som Deres sindrige Opfindelse hidtil har mødt, og at De maa komme til at nyde fuld Anerkendelse af dens Værd og Hensigtsmæssighed. De maa trøste Dem med, at De kun deler fælles Skæbne med tænksomme Mænd, der have udfundet et eller andet stort Nyt og Nyttigt, nemlig en Tidlang at blive tilkendt Miskendelse og Mistillid, der ved Sandhedens Magt føres tilbage til Beskæmmelse for Vedkommende. Og nu lev vel og bevar i venlig Erindring

Deres ærbødige
Herman Bagger.«

Disse Udtalelser forstærkes i en følgende Skrivelse fra samme 8. Febr. 1869, efter at det færdige Varmeværk har været prøvet i længere Tid: »Med Deres Opvarmningsapparat er man i Skien overmaade ved tilfreds, og det fyldestgør alle billige Fordringer.« Dalhoff kan derfor vente Bestilling paa et lignende fra Christianssand, hvor man kun har ventet paa dette Resultat, maaske ogsaa fra Bergen og fra Kristiania, hvor man »utilfreds med Varmluft-Opvarmningen spekulerer paa at faa det ombyttet med Dampopvarmnings-Apparater.« — I Christianssand blev det i alt Fald til noget, udført ved norsk Arbejde efter Dalhoffs Plan. Ogsaa til Kongsberg Kirke og til Frelsers

Kirke i Kristiania gjorde han Udkast til Varmeværker. I denne sidste var der altsaa et andet, som man ikke var fornøjet med.

Herom skriver han til Kirkeinspektionen 16. Juli 1868 fra Christianssand:

»1) I en Kirke som denne, hvor de lukkede Stole udgøre et saa betydeligt Terrain, vil et nok saa godt Varme-Princip, som anvendes i Gangene, være unyttig, da Varmen vil danne en Colonne fra Gangen op imod Loftet og Luften først synke ned, naar den er afkølet paa Murene; der vil da frembringes Træk i Stolene for at komme ud i Midten, hvor Luften er fortyndet. — 2) Hvis man med Varmeluft eller tykke Vand- eller Damp rør vil fordele Varmen inde i de store Stolepartier, vil Varmen paa visse Steder blive for stærk og mangle paa andre. — Efter ovenstaaende troer jeg, at mit Patent-System er det mest hensigtsmæssige for Kirker med mange lukkede Stole, idet jeg anvender 1" à 2" [Tomme] Rør under en Fodskammel, over hele Kirken, ja selv paa Gallerierne, samt tykkere Rør paa begge Sider af Gangen. — Opvarmningen sker ved et af mig konstrueret Varmeapparat, som i en ualmindelig kort Tid forsyner alle Rørene med overhedet Damp, med ikkun 20 à 28 Tommers Vandsøjles Tryk, som ikke kan forøges. Der vil næppe behøve at fyres 2 Timer før Gudstjenesten, og vil næppe medgaa mere end 2 Td. Cokes, samt at der ingen Skade kan ske Apparatet ved Frost.«

Dalhoffs næste Brev af 15. August 1868 fører os til *Aarhus*, hvor nu Opvarmningen af Domkirken, Danmarks højeste og længste Kirkerum, opholdt ham i adskillige Maaneder.

»Min kære lille Thilde!

Tak for Dit kære Brev, det gjorde ret saa godt, især fordi Du sender mig mine Smaapiger [Billede]; jeg har ikke været oplagt til at skrive, thi skønt ikke syg har jeg dog i 8 Dage befundet mig saa ilde, at jeg duede til intet; for 8 Dage siden opholdt jeg mig lidt vel længe nede i en Gravhvælving, hvor jeg fik ondt, som siden ikke ganske har forladt mig. — (Jeg maa have fat i Blyantet, ellers gaar det ikke). Bed P[eter] og J., at jeg ret snart faar Kobberskabelonerne tilsendt, tillige med den galvaniserede Forvarmer, og bed dem sende mig saa mange Risskaller, som der kan anvendes som Emballage; vi skulle bruge dem til at pakke om alle de Rør, som ligge i Jorden. Jeg har endnu det Haab, at vi skulle kunne begynde ordenlig at

arbejde paa Mandag; hidtil har vi kun faaet Lov at rode i Kælderens og lidt i en Gang ved Choret. Da jeg kom, saa det saa galt ud, at man skulle tro, vi først til Jul kunde begynde; jeg udarbejdede da en Arbejdsplan for to Maaneder, hvori var angivet, hvad enhver skulde præstere i hver Uge. I denne var angivet, at Præsten skulde flytte fra Choret, som han nu bruger, i to Søndage, i Morgen og næste Søndag. Dette blev approberet af alle Parter, ogsaa Provst Boesen; men nu kommer han i Gaar og gør Knuder. Jeg har ladet ham vide, at hvis han vil nægte mig at begynde, maa han svare mig skriftlig. Jeg vil da se, om vi begynder uden Lov at brække Stolene ned, eller jeg skal pakke ind. Jeg har den Anelse, at naar den Præst ser, det er Alvor, stikker han Piben ind. Her er Misstemning mellem alle dem, som har med Kirken at gøre, og skønt jeg har set mange dovne Murere, har jeg dog aldrig set Mage: i Gaar Formiddag Kl. 10 gik Konduktøren op paa en høj Stillads inde i Kirken, hvor 2 Svende arbejdede; han undrede sig nemlig over, at de havde stillet noget for, saa at man ikke kunde se dem; han fandt dem begge to trygt sovende, men fandt det ikke passende at sige andet til dem, end at de dog vel kunde begribe, at dette ikke kunde gaa an. Mig kunne de ikke lide, fordi jeg skælder dem ud for Jyder. Det meste Murerarbejde har været standset i 8 Dage, for at der skulde liciteres over det hele, men det lader til, at de gamle Søvnetryner skulle vedblive. Jeg keder mig meget, jeg gider ikke gaa til Skoven, fordi det er saa hedt; vi have endnu ingen Regn haft, og i disse Dage har det været mere varmt og kvælende end hele Sommeren¹⁾. Walthers Kone og to Døtre opholder sig paa Fyen, hvorfor jeg heller ikke gider gaa derop om Aftenen. Saa sidder jeg i mit Hul og læser daarlige Sager. — I Anledning af Lakering og Polering, da kan Du lade P. og J. vide, at jeg holder paa Din Selvstændighed som min Husmoder, at man ikke kan bruge Dig til, hvad man vil. Naar Maskinen [Dampm.] kommer i Gang, er jeg overbevist om, at vi skulle udføre Thepotter m. m. af Tin; der vil da blive meget, som I kunne gøre foruden Polering; vi

¹⁾ Sommeren 1868 var ualmindelig varm og tør som i 1914 og 1826 (S. 103).

ville da indrette Køkkenet til Værksted til alt, og Du kan da have Drengene og Fruentimmer til Hjælp, men forestaa det hele. «

Aarhus 23. Sept. 1868.

»Min kære Mathilde!

Tak for Dine to Breve, jeg har ikke kunnet skrive, hvor ofte jeg i den Hensigt har sat mig dertil; jeg har heller ikke endnu besøgt een af mine herværende Venner, hos hvem jeg dog kunde have fundet nogen Opmuntring; thi mit Hoved har været saa daarligt, ømt udvendig og indvendig, og jeg har ikke villet meddele Dig eller nogen min Sindsstemning. Og alt dette saavel som betydelige Tab har jeg Hr. Hüttemeiers Uordholdenhed at takke for ¹⁾; men da jeg stadig bestræber mig for ikke at tænke paa sligt, maa Du undskyldte, at jeg ikke gaar i Detail. For nogle Dage siden gik mine Briller i Stykker, hvorfor jeg gik ind hos Guldsmed Westergaard. Skønt han aldrig har set mig, blev han saa glad ved at se mig, da han nok veed, hvad jeg har gjort for hans Fader, før han blev født, at jeg endog maatte komme hos ham om Aftenen. Dette er den eneste Glæde, jeg har haft her, ved at sidde en Aften hos fattige, men lykkelige Mennesker og kunne tale om alt, hvad der er godt. Desto værre havde de haft Sorg, idet der nylig er stjaalet for 800 Rbd. Guldkæder hos ham.

Du tror, jeg har saa travlt, men jeg bestiller intet. Jeg kunde have nok at gøre med Tegning og Overslag til Norge ²⁾, men jeg har ikke duet dertil; og i Kirken have vi ventet mere, end vi have arbejdet. Nu i disse Dage kan vi først begynde at arbejde i selve Kirken, men her vil det gaa meget langsomt, da vi maa vente paa Malerne, som have Stillads i det meste af Kirken og næppe bliver færdige før midt i næste Maaned; jeg kommer nu til Pengesagen, jeg har ingen og har ikke kunnet betale for Kost og Logis i flere Uger, men jeg haaber endnu i denne Uge at kunne sende Dig noget, Du veed, Viljen mangler ikke. — Gid jeg dog havde en Bog; hele min Lecture er Aarhus Avis, hvori jeg gennemtygger selv Avertissementerne. Flere have til-

¹⁾ Hin Gasforgiftning i Gravkælderens har vel ogsaa haft sin Del deri; men vi har før set, at Hr. Hüttemeiers Kedler gav en drøj Ventetid.

²⁾ Christianssands Kirke.

budt at melde mig ind i Industri- og Læseforeningen; om det er sket, veed jeg ikke, da jeg ikke gider gaa derop alene. Her er to Forlystelsessteder, som jeg en Aften besøgte med de unge Kunstnere¹⁾; men disse ere i den Grad væmmelige, at Gudskelov hverken Publikum eller Politiet vilde tillade sligt i Kjøbenhavn. . . . Lev nu vel, min kære Thilde; det glæder mig, at jeg dog engang har kunnet samle mine Tanker, at jeg har kunnet snakke lidt med Dig.

J. Dalhoff.«

Aarhus 10. Okt. 1868.

»Min kære lille Thilde!

Jeg skulde saa gerne have skrevet Dig til, men dels er Helbredet ikke det bedste og Humøret endnu mindre. Du veed nu, at Jacob har forladt mig, hvilket heller ikke gjorde det bedre. Han vil dyrt fortryde sin Adfærd; nu da han er borte, er jeg glad derved, da Arbejdet gaar meget godt uden ham, især naar jeg kan taale at tage Del deri. Jeg staar i Begreb med at paa-tage mig et privat Arbejde, et Varmeapparat hos Møller Weiss, og nu troede Jacob ret at kunne gøre sig kostbar; jeg glæder mig ved, at jeg hverken har fornærmet ham eller gjort ham Uret. Det gaar nu ret godt i Kirken, men Malerne forsinker os, saa at der gerne kan gaa endnu en Maaned, til jeg kommer hjem. Jeg har købt 2 Gæs, som gaar i Gaarden og spiser Havre; naar de bliver lidt federe, skal Du faa dem. Ligeledes har jeg købt en Tønde, som der kan gaa 10 L^ø Kød i; den staar hos en Slagter, som vil fylde den med Bede- og Oksekød, naar han faar noget rigtig godt, men Du skal vente lidt. . . .

J. Dalhoff.«

Aarhus 13. Okt. 1868.

»Min kære Thilde!

Jeg sender Dig med Dampskibet Aarhus 10 Lispund [80 Kil.] Kød, det halve Okse- og det halve Bedekød. Det bliver friskt saltet ned, men han sagde, at der burde hældes Lage paa, hvilket ikke er sket, for at Du kunde tage noget og bruge som ferskt straks. Beden har jeg set levende, og var vist god, den

¹⁾ Som arbejdede ved Domkirkens Istandsættelse.

kostede 12 Sk. Pd. Koen haaber jeg ligeledes, men ønsker dog, Du straks vil forsøge og underrette mig derom; det har kostet 10 Sk. Pd. Skulde Du have noget tilovers, har jeg ogsaa tænkt paa Anna. Man kan undertiden købe Kød her paa Torvet for 8 Sk. Pd., men jeg veed ogsaa, at Privatfolk have givet 14 Sk. for godt Kød, saa det vel ikke er stort billigere her end i Kjøbenhavn. Wilhelm og Jacob Norske gøre deres Arbejde meget godt, om det ogsaa gaar lidt langsommere, saa at jeg ikke savner den anden. Skriv mig nu snart et Par Ord til, jeg ser saa gerne Din Haand.

Din hengivne Fader.

J. Dalhoff.«

Aarhus 24. Okt. 1868.

»Kære Thilde!

Tak for det tilsendte, vi fik os en lille Wist-Piccenik; foruden Wilhelm og norske Jacob havde jeg indbudet Konduktøren og de to Malere fra Kjøbenhavn, som dekorere Kirken. Selv havde jeg indkøbt et Spil Kort, Sherry og gl. Rom samt endnu Rosiner og Mandler, og ved at opstille dette i Forbindelse med Dine Frugter smukt paa min Servante, (mit eneste Møbel), maatte mine Gæster tilstaa, at det var en særdeles smagfuld Servante. Vi morede os ret godt, skønt jeg ikke var ret rask. Just som Gæsterne vare komne, gjorde Værtinden mig angst, da hun kaldte mig til Siden og sagde, at det saa galt ud med Pølserne, de havde kørt for meget og havde slidt Skindet af hinanden; hun frygtede, de vilde aldeles opløses og vare temmelig gamle. Men alt gik godt; de holdt sig uden at skilles. Alt endte smukt, og den bedste Kryderi derpaa var den gode Villie, som var mig en kær Opmuntring. — Jeg sender i Dag nogle svære Ting af en Skorsten til Wismer for at faa dem galvaniserede. Det vilde være mig kært, om Du kunde underrette mig om, naar jeg kan vente dem tilbage. De høje Bakker, som før vare saa afsvedne, ere nu aldeles grønne, og mange Steder ere Markerne aldeles gule af Agerkaal; men Skoven taber sit Løv, dog besøger jeg den jævnligt, hvilket er min eneste Adspredelse; thi i Kirken tør jeg ikke opholde mig for meget. —«

Thepote med Fyrfad, udført og skænket af J. B. D. til hans Broderdatter Julie ved hendes Bryllup med Handskemager Carl Hansen 12. Sept. 1858.

Aarhus 7. Nov. 1868.

»Min kære Thilde!

I Dag vil Hovedet blive kappet af mine to Gæs, og Gæssene afsendt med Dampskibet. Jeg ønskede at kunne sende dem levende, men Kaptainen syntes ikke derom, og det var for megen Umage at lave et Bur til dem. Velbekomme Maaltidet til Mortens Aften; min Vært og jeg have Geburtsdag sammen og skulle fejre den sammen, han sin 80aarige. I Onsdags blev vor¹⁾ Datter gift med en Malermester; jeg var indbuden. Der blev ædt nok af alle Slags Steg og Kage, men Vinen var saa overordenlig slet og Punschen ligesaa, saa at man nødigt gad drikke og havde heller ingen Glæde deraf; men hvad forstaar Du Dig derpaa? Der blev danset, og jeg dansede med Bruden, for at det ikke skulde være Løgn, at jeg havde været til Bryllup. — Arbejdet gaar her ret godt, men vi maa endnu bestandig vente paa de andre Haandværkere, og saa mangler jeg endnu betydeligt, som jeg skulde have fra Hüttemeier. — Her skal bygges et Arbejdshus, lignende men større end det i Hillerød, og hvori der skal et Varmeapparat. Det gør mig ondt, at jeg ikke har faaet Tegningerne og Overslaget med paa hine, da Walther gerne vilde se dem; gør mig den Tjeneste at søge i min Bordskuffe efter 2 Tegninger med Overslag til Arbejdsanstalten i Hillerød; men rod ikke alting sammen, mellem alle mine Kirker. Skulde de ikke kunne findes, kan Peter bede Hüttemeier om Afskrift af Kontrakten og Overslaget, og send mig dem ret snart.

I Dag have vi smukt Vejr, men fuldstændig Vinter; alt er frosset tørt i Nat.

Lev vel! hils hvem Du vil.

Din

J. Dalhoff.«

Endnu den 8. December sender han et Par Ord, men venter snart at kunne fortsætte mundligt.

I 1869 fik Christian IV's mægtige, firkantede Kirke i *Chri-*

¹⁾ Denne »kommunicative« 1ste Person er jo her endnu mærkeligere, end naar han sagde til sine unge Sønner: Hent os! om noget, der kun var til ham.

stianssand sit Varmeværk indlagt af Fabrikant Brønlund i Porsgrund, men efter Dalhoffs Patent og Tegning. Selv var han bl. a. om Efteraaret i samme Ærinde i Thisted, hvorfra han 25. September skriver:

»Min kære lille Thilde!

Du havde da vel ingen slemme Følger af, at Du løb med min Frakke; jeg har ofte med Bekymring tænkt derpaa¹⁾. Men stop, Du ønsker naturligvis det vigtigste først, nemlig om min egen Person; men en saa kostbar Vare, som skal sendes saa langt, maa emballeres godt og tæt. Denne Vare har befundet sig i en fortrinlig Atmosfære den hele Tid, med Undtagelse af nogle Timers Storm og Havgus igaar, hvis Lige vi næppe kunne opleve i Kbh.; i Dag er det igen smukt Vejr. . . . Forretningerne er hidtil gaaet ret godt, og jeg lader mig betale, men venter ikke at bringe noget hjem, thi Du kan tro, her er dem, som nok kan trænge; jeg vilde ønske, Du skulde se, hvorledes to å tre tykke kælnø Unger kappes om at ligge med Hovedet op til Bedstefader.

I Grenaa findes ingen Haandværker, som jeg kunde faa Hjælp hos. Apparatet var skrækkelig forsømt; jeg maatte da skrue alle de forrustede Sager af og overlevere til en Smed i Randers, som har lovet dem istandsat, til jeg nu kommer der igen, og da vil han medgive mig en Mand til Hjælp.

Her har jeg fundet en Mand, som kan overtage Arbejdets Udførelse efter det Overslag, som jeg har gjort, og hvem jeg da har lovet at laane nogle Værktøj og besørge Støbningen af det fornødne paa hans Regning. Da jeg ikke veed, om jeg rejser, i Dag eller i Morgen, eller hvilken Vej, og ikke veed, hvorledes det gaar i Randers eller i Grenaa, kan jeg ikke vide, naar jeg kommer hjem. Skulde Du synes, det varer for længe, tror jeg ikke, det kunde skade, Du fulgte mig og kunde da se efter,

¹⁾ Vinterfrakken, som han havde glemt at faa med paa Rejsen til hint ultima Thule, fik han i sidste Øjeblik bragt hen paa Dampskibet. Hun har altsaa muligvis skyndt sig mere, end hendes ikke stærke Kræfter kunde taale.

om jeg intet har glempt. Skulde Du ønske at skrive mig et Par Ord til, da adressér: »Grenaa, poste restante«.

Din hengivne Fader.

J. Dalhoff.»

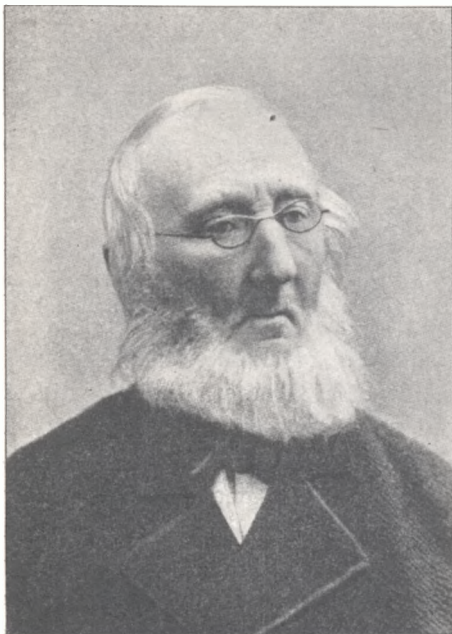
Man faar jo ikke noget ubetinget heldigt Indblik i Provinsforhold, hvor Kirkens Varmeværk faar Lov til at ruste sammen, saa det gaar i Staa, og hvor man ikke engang har en Mand, der blot kan hjælpe til med at gøre det i Stand. Men man faar ogsaa den rejsende Mand mistænkt for, at han var slem til at glemme sine Sager under Vejs, lige som nu sin Overfrakke, siden han gerne kunde behøve en til at sanke op efter sig, og at han ofte kunde have svært ved, ogsaa af subjektive Aarsager, at afgøre før i det sidste Øjeblik, naar og hvorledes han vilde afrejse — en Ubestemthed, hvori han iøvrigt lignede sin daværende, elskede Konge og adskillige andre fyrstelige Personer. Men mest er det værd at lægge Mærke til, at de Børn, som hvis glade og gavmilde Bedstefader han her viser sig, er Frugt af det Ægteskab, der kostede ham hans Ejendomsgaard og Formue. Han brugte og anvendte paa sig selv den daglige Bøn: Forlad os vor Skyld, som og vi forlade vore Skyldnere!

Med dette Indtryk vil vi forlade dette Afsnit, hvori vi — for Sandhedens Skyld — har maattet medtage saa meget trist og bittert. Selv traadte han med et i det hele og store mildt og taknemmeligt Sind over Tærskelen til sit Livs Aftenstund.

VI.

GAMLE DALHOFF.

DET velkendte Ord fra den 30te Psalme: »70 Aar er Støvets Aar, og er der Kraft, da 80!« er jo ingen Lov, men kun et Udtryk for den almindelige Erfaring; i ethvert Fald kan det passende sætte Grænsen, hvorefter vi kan tale om *J. B. Dalhoffs Alderdom* — og disse omtrent 20 Aar er da heller ikke det mindst mærkelige Afsnit af hans Liv, ved den Kraft, han da endnu udfoldede. Der bliver da ikke nogen skarp Grænselinie;

Arbejdsomheden bliver ved, Arbejderne fra den foregaaende Livsold fortsætter sig, og den uundgaaelige Formindskelse i tidligere Dages Virkeevne viser sig først lidt efter lidt. Følgende Brev, Svar paa hans yngste Søns Lykønskning til hans

70 Aars Fødselsdag den 11. November 1870, maa danne den betydningsfulde Indledning dertil.

Kjøbenhavn 28. Nov. 1870.

»Min kære Søn!

Endelig i Aften Søndag skulde jeg vel kunne skrive Dig et Par Ord. Du veed maaske, at jeg fra Morgen til Aften gaar i Trinitatis Kirke i Færd med et Varmeapparat, og Du kan maaske tænke, at Hovedet er om Aftenen mere end propfuldt og Legemet forfrossen, saa at jeg ikke gider skrive.

Hjertelig Tak for Dit Brev med Geburtsdags-Presenten. Jeg kunde virkelig meget trænge til Penge til et eller andet Klædningsstykke; ikke desto mindre slugte Jespersen¹⁾ dem, thi deres Affairer stod saa slet, at de aldeles intet har kunnet lægge hen til Huslejen, og jeg har derfor maattet gaa i Caution for samme, dog kun for et halvt Aar, men vil nu ogsaa tage et Greb med i Hanken. Hvis jeg blot havde mine tidligere Kræfter, skulde det nok gaa. — Nu lidt om os selv: Jeg venter bestandig paa at spore Dine egne selvstændige Anskuelser med Hensyn til det vigtigste for Din paatænkte Levevej, samt hvad Du gør for at forberede Dig til samme. Jeg glemmer aldrig den kære ærlige Schleiermacher i to Punkter. Naar han sagde: Lad os dog aldrig grublisere for meget paa det tilkommende Liv i de Ting, som vi kunne undvære²⁾, saa at vi skille det nærværende altfor langt fra det tilkommende; men lad os trække Guds Rige ned til os og benytte det her, saa godt vi kunne. Denne Sandhed føler jeg nu i en saadan Grad, som jeg aldrig havde ventet; thi selv Kristus kunde ret ved Ord tydeliggøre os, hvad det er, vi søge, og som hvert Menneske opfatter paa sin Vis. Derfor brugte han de mange Lignelser om Guds Rige. — Det andet er, at han uden at spørge om Forlov sagde: »Christus sprach: das ist mein Leib, das für Euch hingegeben wird!« med en

¹⁾ Jens Jørgen Jespersen, Søn af Skolelærer i Klodskov, Ønslev Sogn, var som Guldsmedsvend kommet til sin Fadder J. B. Dalhoff og havde nu sammen med Sønnen Peter — efter dennes Død Wilhelm — overtaget Fabrikvirksomheden i Adelgade.

²⁾ d: hvor de tilkommende Ting ikke har Forbindelse med det nuværende Liv.

saadan Hjertelighed, som man sjælden ser. — Jeg forundres ofte over, at jeg endnu, da jeg staar med det ene Ben udenfor og daglig mindes om de faa Dage, jeg har tilbage, bestandig bliver mere frisindet, da dog saa mange i min Stilling søge deres Trøst i Bogstaven. Min Sjæl smiler aldrig saaledes ved nogen Tanke, som naar jeg tænker: du har kuns kort tilbage! og paa samme Tid finder jeg Verden saa dejlig. Jeg har ofte glædet mig ved at studere Træerne, naar Løvet var affældet, og navnlig den smukke Tanke, at enhver Kvist stræber mod det store med et Løfte, i Form af en Knop, om det, den vil gøre efter denne fuldendte Gerning. Men nu gaar jeg videre: Forsøg at kopiere et Træ med sin Stamme og Grene. Se, hvor mange forskellige Træer efter deres Arter; naar Du har gjort Din Tegning allerbedst, vil Du dog mangle noget, og hvilket? Din Tegning vil aldrig gøre sine Bevægelser paa en saa god Maade. Lær saaledes at læse og se, hvor alvorlig paa eet Sted og hvor barnlig paa et andet i alle Nuancer det samme udtrykker sig, men altid det gode. Og hvad er det gode? det *kommer* ikke alene fra Gud, thi det *er* Gud; det er altsammen udødeligt. Med disse Tanker bliver Skriften ¹⁾ mig saa kær og klar; men desto værre er det ogsaa sandt, at ingen kan se Guds Rige, uden han bliver født paany ved Vand og Aand; thi der gaar jo saa ofte tykke Taager og Skyer imellem, som dækker den frie Udsigt. Dog trøster jeg mig med, at jeg aldrig har følt mig saa fri og rolig som nu. . . .

Jeg venter efter Nytaar at være færdig med mit Varmeapparat; saa skal jeg til at gøre Knappenaale, og jeg vil tillige gøre Presenterbakker for om muligt at holde Maskinen i Gang. Mine Krigsbaade vare bestilte, men nu har jeg faaet Ordre, at det skal udsættes til næste Budget. Blæse være med dem! jeg interesserer mig mere for min Redningsbaad, som jeg haaber ikke skal dø hen, naar jeg først bliver færdig med det nødvendige. Skriv nu ret snart og kom kuns til Jul; vi faa vel nok Plads!

Med Hilsen fra Pigerne. Din hengivne Fader.

J. Dalhoff.«

¹⁾ Den hellige Skrift.

Krigsbaaden var en af de mange Forløbere for det siden saa frygtelige Vaaben, Torpedoen. De nære Udsigter til Krig kan vel have givet ham Stødet til at grunde paa sligt. Men da han var i Thy, kom han i Berøring med Formanden for Redningsvæsenet, og Besøg ved Vesterhavet maatte ogsaa give ham Syn for dets Brøst. Saa blev det en *Redningsline*, som hans lille Baad skulde føre til det strandede Skib. En slem Skuffelse blev det ham jo, da Raketten, der skulde afgive Drivkraften gennem Vandet, ved en Prøve ude ved Kalkbrønderiet viste sig aldeles uskikket dertil: men dermed opgav han ikke Sagen, som han fra Tid til anden ofrede megen Eftertanke og mange Forsøg. Ligesom ellers spurgte han da, hvorledes Naturen vilde gøre det eller havde gjort det, og det blev *Andefoden*, der gav ham Modellen til et Rødskab af galvaniseret Jærn, som bevægedes lige frem og tilbage i Vandet, men som ved Bevægelsen fremad foldede sig sammen og gik let gennem Vandet, medens det paa Tilbagevejen bredte sig ud og øvede et stærkt Tryk derpaa. Disse Forsøg synes ikke at have ført ham til at tage noget Patent ¹⁾ og bragte næppe noget praktisk Resultat, skønt Andefodsaarnerne godt vil kunne komme i Brug endnu. Dalhoff fortalte, at Thorvaldsen, naar han skulde vejlede nogen til at tegne efter Naturen, gerne lod en And blive første Opgave, »fordi dens Karakter (det karakteristiske ved den) var saa let at opfatte og gengive«. Men dens Karakter ligner jo netop en Baad, der ligger halvt nede i Vandet og der skal skyde sig frem.

Presenterbakkerne fik han jo bedre Indtægt af. Han plejede, naar han havde haft en Fortjeneste, at købe en eller anden ny Maskine. Men Ovalværket, der blev sat paa den store Maskin-Drejerbænk, og som kunde gøre aflange mønstrede Bakker, lavede han selv. »Der har været saadant et Liv paa Værkstedet i den sidste Tid«, skriver en af hans Døtre i den følgende Sommer, »Dampmaskinen har gaaet; Bro'er Wilhelm ser saa flink ud, han trykker og ruller. 60 store Mælkespande

¹⁾ Under ^{30/11} 1870 fik han sit sidste Patent paa en Gasbrænder, hvorom der dog ikke har kunnet skaffes nærmere Oplysning. »Patentkommissionen har det.«

til en Herregaard har de arbejdet paa Nat og Dag, og Pletarbejdet gaar som Hvedebrød, naar de blot kunde skaffe meget mere færdigt.« Det var gamle Dalhoffs Modeller, de gjorde det efter, og det var ham, der satte det i Gang, ja ogsaa ham, der trykkede Bakker, »saa at det kan betale sig at lade Maskinen gaa alene for hans Skyld«¹⁾. Og dog kan hun føje til: »Fader har gjort Haven saa smukt i Stand, blot den nu blev vandet da det mest er den gamle Mand, der skal slæbe det; en Smule Rør til en Vandledning ind i Haven var en Bagatel, men der skal Penge til.« — Ja, Velstand kom der ikke mere, selv om Udkommet tilvejebragtes. Fornøjelserne maatte derfor ogsaa være sparsomme, men kunde just derfor være saa meget fornøjeligere. Ikke ringe Tilfredsstillelse havde ogsaa han af, at flere af hans Børn lærte Chévés Talmodesystem, som Jørgen Malling havde indført — efter Tanker, som man i det væsentlige finder i Rousseaus Emile og i en Sangbog, som Wilhelmine Dalhoff havde sunget efter som Barn. »Sangmusikken for alle og ved alle« uden andet Instrument end en Stemmegaffel, kunde saaledes let føres ud i Skoven og ind i Familien, og han glædede sig baade, naar han hjemme kunde høre flerstemmig Sang af sine Børn, stundum fuldstændiggjort af en eller to Gæster, og naar han tog Del i Chévésamfundets Skovture og Indendørsfester, hvor han da ofte kunde holde hyggelige, elskværdige Taler, der gerne satte en naturlig Forbindelse mellem det at tænke rent og at synge rent, at tænke smukt og at synge smukt.

Den 18. November 1871 skrev han til sin yngste Søn, som nu var Huslærer paa Herregaarden Broholm i Fyen, og som i Sommerferien havde gjort en længere Rejse i Jylland:

»Kære Søn! Tak for Dit Brev til min Geburdsdag, det var mig og os alle kært at læse Din Rejsebeskrivelse, dog maaske mig allermest, fordi det deri forekom mig, at Du havde fundet Dig selv, hvilket er en meget vigtig Opgave og det første og vigtigste Skridt til derefter at bedømme og finde den rette Plads

¹⁾ Ved Industriforeningens Forevisning 17. Nov. 1871 var der udstillet fra Hofguldsmed Dalhoff »nogle Servicer og Bakker i Elektroplet«.

for dette Jeg, ikke som overflødig, men som Led af Livet, især det højere.

Jeg sender Dig herved mit Portræt, som er aftaget den 11. Nov. 1871; selv har jeg det godt og daarligt, thi jeg er just ikke syg, men Begyndelsen af Vinteren er altid min daarligste Tid, og det er mærkeligt, i hvor høj en Grad mine Kræfter tage af, og den Trøst, at dette maa man finde sig i, er meget god; det er ogsaa meget godt, at man bliver mæt af Dage, men til al livlig Virksomhed er det en daarlig Spore, især naar som hos mig Livet ikkuns bestaar i Virksomhed og Fremskridt.

Mine fleste Tanker ere i denne Tid henvendte paa at udføre en Rednings-Baad, og for at tvinge mig selv til at gøre Alvor deraf, har jeg anmeldt den til Udstillingen i Maj, men nu faar jeg i disse Dage Underretning, at jeg ikke faar Resten af mit Tilgodehavende for Trinitatis Kirke før Slutningen af Februar, hvilket turde vanskeliggøre min Opgave.

Med de bedste Ønsker for Dit Vel.

J. Dalhoff.«

I 1872 fik Kjøbenhavn omsider den længe udsatte Industriudstilling paa den Plads, hvor Industriforeningen siden har haft sit Bo; dens Formand, Rustmester Christensen, var ogsaa Sjælen i Foretagendet, som faldt overordenlig heldigt ud, ikke alene med et Overskud paa halvandet Hundredtusinde, men med glade og skønne Minder i vide Kredse, især fra det festlige Indtryk, Hovedhallen gjorde. Selv om Dalhoff ikke havde synderligt med dens Tilblivelse at gøre, kunde han dog have lidt af en Faderglæde derover, og han sled for at faa noget færdigt dertil, saa at han kunde arbejde fra 6 Morgen til helt ud paa Aftenen og blev helt overanstrengt. Men han fik ogsaa Glæde deraf. Paa den højtidelige Aabningsdag var han derinde fra Kl. 9¹/₂ om Formiddagen, »og Du kan tro«, skriver hans yngste Datter til sin Broder, »han blev i godt Humør, thi Kongen kom hen til ham og saa Kronprinsen, hvem han partout maatte give Haanden, uagtet han ingen Handsker havde paa. Fader beklagede, at han kun havde faaet saa lidt færdigt, og saa lovede Kongen, at han vilde komme ind om fjorten Dage, saa kunde han vise ham mere. Da Kongen var gaaet, kom

Overpræsidenten hen og talte med Fader; han er saa venlig siden Skilsmissen.«

Sommerens Varme og Anstrengelser bragte dog den aldrende Mand i en Tilstand af Nedtrykthed og Pirrelighed, som først mildnedes med den svalere Aarstid. Der var jo ogsaa stadig nok af nærgaaende Sorger og Bekymringer. I den gamle Bindingsværksgaard var der gentagne Gange Ildløs, som man ikke kunde tænke sig andet end paasat, saaledes som den ogsaa nu kom paa det vante Sted ovenover Dalhoffs. »Jeg var lige falden i Søvn«, skriver Datteren, »da jeg vækkedes ved Larm ovenpaa og tænkte: er de fulde? men saa begyndte der en Løben op og ned ad Trappen og en velbekendt Banken paa Døren. Saa, tænkte jeg; naa, det manglede bare! jeg var jo ganske alene med Fader. Han kom da op i en Fart, og jeg tror ikke, at det nogensinde har haft saa stærkt fat; det var begyndt hos Snedkeren, som støder lige op til Vætfabrikken, og der fik det snart fat. Det er jo lige over Hovedet paa os, vi vare dog temmelig rolige. Men saa begyndte Vandet at skylle ned i Værkstedet, og saa maatte Fader derned, ogsaa for at vise Brandfolkene Vej, ellers var det gaaet op i den høje Bygning, hvor vore Værksteder er. Her er Fader bleven dyngvaad, og omendskønt han skiftede, da han kom op, blev han dog forkølet.«

Af Hofjuvelér Michelsen, der som ung Svend havde lært hos Dalhoff, blev han indbudt til Sølvbryllupsfest, havde hans fortræffelige Hustru til Bords og udbragte Brudeparrets Skaal. Endnu mere Pris satte han dog paa, da han Ugen efter ved en lille Fest i sit eget Hjem havde sin Broder Herlov, Hofgørtleren, ved sin Side. Ved en senere Lejlighed kom det alligevel atter til Misstemning imellem de to Brødre, som dog holdt saa meget af hinanden, da Jørgen var kommet i Tanke om, at Herlov — formodenlig ved hans Anbefaling — for en Menneskealder siden havde laant en Presse fra den Kongelige Mynt, som denne aldrig havde faaet tilbage. Ved Hjælp af en Mellemand, for hvem hver af Brødrene græd af Sorg over denne nye Splittelse, kom dog Sagen i Orden, idet Gørtleren betalte Myntbestyrelsen den gamle Presses Værdi.

I Foraaret 1873 træffer vi atter »den Gamle« — som han allerede længe havde heddet paa Værkstedet, sjældnere dog i

sin egen Familie — paa en ret vidtstrakt Forretningsrejse, om end indenfor Landets egne Grænser. Han havde nu faaet sine Tegninger til Redningsbaaden i Orden og kom op i Ministeriet med dem; men da var den Embedsmand, der stod for sligt,ovre i Lemvig hos Formanden for Redningsvæsenet og skulde med ham rejse rundt for at høre, om der burde anskaffes flere »Pontoner«, da Redningsmandskabet ikke syntes om disse. Saa tog Dalhoff derover for selv at tale med vedkommende, og den Rejse strakte sig over godt otte Dage og helt ud til Skagen. Formanden havde ikke ret turdet udtale sig af Hensyn til sin Foresatte; men efter at de begge var rejste, havde Dalhoff i Frederikshavn haft Lejlighed til for det samlede Personale at vise og forklare sine Tegninger, »og de vare saa henrykte derover og gave ham en Del Opgaver, som han skulde besvare for dem, saa vilde de give ham en Betænkning derover Fader havde det saa godt paa Rejsen, men siden har han haft saadan Forkølelse i hele Kroppen«. Han havde da ogsaa i Aarets første Maaneder været ret daarlig; Huslægen havde sagt, det var Gigt; han skulde tage Draaber og gnides med Opodeldok, »men det vil han nu ikke«. Han stolede mere paa den daglige Skrubning med det vaade Haandklæde, som han havde lært af Priesnitz, saa det var ikke saa let at være hans Læge. Endda lader han til at have haft een endnu: »han har nu faaet Lyst til at blive elektriseret, og det synes baade Hornemann og Petersen godt om«. Professor Petersen, Kongens Livlæge i Gjentofte, havde flere af Familien med Held raadspurgt, og Datteren maa bringe ham en forsølvet Thepotte af Faderens Fabrikat, »da han ellers ikke vil have noget af os«. Det er gamle Skader, der sidder i de gamle Ben: det ene støbt i Bly, det andet knust af Bronze; og saa har han endda under Travlheden sidste Aar faaet en Haand ind i Maskinen, »den er nu lægt, men lidt stiv efter den Historie«.

Nytaarsdag 1874 holdt Fabrikant *Chr. Drewsen* 25 Aars Jubilæum med Fest for sine Arbejdere og Funktionærer, blandt hvilke ogsaa hans Broders Enke, Dalhoffs ældste Datter, kunde regnes, idet hun holdt Orden med de færdige Varer og besørgede dem pudsede, indpakkede og afsendte. Hans umiddelbare Omgang med sin gamle Ven og Støtte var derimod for længe

siden afbrudt, og der blev ikke Lejlighed til at genoprette Forholdet, da Chr. Drewsen døde samme Aar af Brystsyge; med hans Efterfølger i Fabrikkens Ledelse, fhv. Koffardikaptain Peter Drewsen, opretholdtes det gamle Familie-Venskab.

I et Brev af 16. Juni læser vi: »Fader er meget vel, ciselerer lidt, laver nye Modeller, spaserede i Søndags fra Klampenborg til Raadvad og derfra over Strandmøllen og Skodsborg, en anden Dag fra Charlottenlund over Vangede og hjem, og er hver Dag et Par Gange i Haven« — mindst 1 Mil for 4 Gange det Stykke Vej. — Ikke længe efter er han paa *Møen* med sin ene Datter, idet de nyttter en billig Søndagstur med Dampskib til Klinten, men i Stedet for at tage hjem med samme Lejlighed kører til Stege og besøger Præsten Peter Dalhoffs Enke og Datter, der boer i et tæt ved den mærkelige gamle Port liggende lille Hus, hvor Datteren fører en mindre Forretning med Broderier og Syartikler. Derfra drog han til *Falster* og saå til Ønslev Præstegaard og enkelte gamle Bekendte, med hvis aandelige Fremgang han dog næppe har haft megen Grund til at være tilfreds. De materielle Interesser, hvorunder da ogsaa de politiske maa regnes, var de overvejende, og næppe har de kunnet skønne synderligt paa en Mand, hvis lange Arbejdstid og mangesidige Evner ikke havde ført ham til anderledes straalende Kaar. Den nuværende Sognepræst, der som Dreng lærte ham at kende, da han lagde Varmeapparat ind i Aarhus Kirker og laante et og andet Redskab hos hans Fader, Jærnstøber Meulengracht, har sørget for, at Præstegaarden ejer et Billede af vel nok den mest kendte Mand, der er født inden dens Mure.

I September s. A. var han atter i Grenaa [og Thisted?], hvor man ønskede, at han skulde se paa Kirkens Varmeværk. Mod Aarets Slutning lider han som sædvanlig af et Tryk, »saa vi have det ikke for morsomt«. Det var ikke for intet, at han, som det Naturbarn han var, ogsaa følte med den Natur, han forstod saa godt. Hvert Foraar kom han til nyt Liv: »Nej, at jeg skulde opleve det endnu en Gang!« »Saa dejligt et Foraar har jeg endnu aldrig set!« kunde han sige Aar efter Aar — og han mente det; han kendte ikke til Affektation.

Ogsaa over Efteraaret kunde han glæde sig: »Nu kan man rigtig se, hvad de har arbejdet i Aar!« sagde han om de af-

bladede Træer, i hvis Stammers Muskulatur som i Grenenes Kontur og de fineste Kvistes Fletværk han kunde læse saa megen Skønhed. Men som Dagene svandt ind og Mørket tog til, var det ham, som Døden fik Magt over Livet, og uden at være bange for den var den ham dog »den sidste Fjende«. Da kunde ogsaa de triste Tanker og bitre Minder trænge sig paa, og der skulde intet mindre end overmenneskelig Kraft til at besejre dem. Men den kendte han ogsaa og søgte den.

Det nye Aar 1875 rinder op med nye Glæder. Dalhoffs yngste Søn, Huslæreren, har nu faaet Mod til at tage sit egenlige Kald op, foreløbig som personel Kapellan i et mindre Pastorat, 1 Mil syd for Slagelse. »Fader blev glad ved Dit lille Brev, han gik og ventede derpaa hver Dag«, skrives der til Kapellanen, . . . »han har det godt og har faaet et Par nye Svende at lære til; det morer ham, om han ogsaa har en Del Bryderi med dem.« Rentud upaalidelige, ja tyvagtige Folk kunde man ogsaa faa, skønt ingen Biograftheatre dengang lokkede: et ungt Menneske, som havde været der 5—6 Aar, opdages at have tilvendt sig baade Penge og Metal i større Mængde, »idet man fandt Faders nye Modeller, som har kostet saa meget Arbejde og Hovedbrud, itubrukne i hans Lommer«. Man lod ham dog slippe, men undredes rigtignok saa meget mere ved at høre, at han trods alt gik om og ønskede Kunderne et glædeligt Nytaar!

Den lille Rejse til *Skørpinge* maatte dog endnu gøres for at høre Sønnen prædike. Han stod allerede paa Prædikestolen og talte, da han i Stilheden hørte nogen pusle i Vaabehuset; Døren listedes sagte op; en Arm kom frem, som lagde Haand bag Øret for at lytte, Hovedet viste sig: *Fader!* nej, der blev intet Udbrud, og Talen gik ikke i Staa, men det var ikke langt fra. Den kære, gamle Sognepræst Leuning og hans meget yngre, trofaste Hustru tog imod ham og en Ledsager, saa at det kunde lyde: »Fader var da meget tilfreds med Turen.« Ikke længe efter kom Sønnen ogsaa til at prædike i Kjøbenhavn i Citadelskirken, hvor D. som Regel saas hver Søndag, og da dennes Præst, senere Professor, Koch efter en kirkelig Handling gjorde Familien et Besøg, gav det Anledning til, at Sønnen ved Juletid kom meget nærmere, nemlig til Roskilde som kon-

stiteret Præst ved St. Hans Hospital og Domprovstens Medhjælper. Den korte Tur dérud blev nu hyppigt gjort, til gensidig Glæde og Opmuntring.

At Dalhoff trods de tiltagende Aar endnu magtede adskiligt, viste sig ved en meget lang Skovtur over Søllerød, hvor han hele Tiden gik foran og af og til ikke undlod at meddele de tre Døtre, som fulgte ham, »hvor det var rart, at man ikke havde nogen gamle Mennesker med at rette sig efter«. Men den, der har Kræfter til Søndagens Fornøjelser, maa jo ogsaa have dem til Hverdagens Arbejde; og det gik løs bl. a. med ny gennemtænkte og udarbejdede Tegninger. Storfyrst-Tronfølgeren af Rusland ventedes til Fredensborg; saa skulde det prøves, om ikke Redningsbaaden, der holdtes tilbage under vore smaa Forhold, kunde føres frem til Gavn for mange ved vort Kongepars formuende og formaaende Svigersøn. I September blev Tegningerne sendt til ham. Har han nogen Sinde set dem?

Efter at 1876 var begyndt med den yngste Datters alvorlige Sygdom, kom der 15. Marts Brev til Sønnen i Roskilde: »Hvis Du har Tid, saa vilde jeg ønske, at Du vilde se herind en af Dagene, jeg længes saadan efter Dig. Fader ligger, han har stærk Feber; jeg har straks hentet Lund [Lægen], og man veed jo aldrig, hvor hurtigt det kan være forbi« Men 18. Marts mener Lægen, det maa være bar Overanstrengelse; Kuldegysninger plejer at følge med Lungebetændelse, og det er der ikke Spor af. 21. Marts er det rent galt med Sønnen; »han holdt et langt Foredrag til Doktoren om, hvorledes han ligger og studerer sin Hjerne; det er hans Værksted, siger han.« Men et Værksted, hvor der om Natten helst skal arbejdes i Stilhed og ubevidst. »Doktoren er saa elskværdig, som man vel kan tænke sig, og gaar ind paa en hel Del af Faders Særheder, og fik da lokket Fader til at tage et Pulver i Aftes til at berolige Nerverne.« Den 25. har han faaet noget nyt, »Chloral«. »I Dag er Hovedet det bedste, det har været endnu, og Humøret meget godt og meget føjeligt.« 1. April »har han været ude baade i Gaar og i Dag og været paa Værkstedet i Dag ogsaa Han har faaet Baaden (Modellen til sin Redningsbaad) herop i Stuen og spekulerer og giver Ordre, og i Gaar maatte Dr. Lund sæt-

tes aldeles ind i Konstruktionen.« — 20. April: »Baaden er færdig, Fader vel, M. bedre.«

Saadanne Kriser, i Reglen med en mere eller mindre aabenbar Lungebetændelse som Aarsag, længere eller kortere, gennemgik han i de følgende Tider adskillige af. En af dem tilmeldtes med: »Hvis Du vil se Fader levende, maa Du komme straks!« men da Sønnen kom — var Fader gaaet ud at spasere. Han havde, selvfølgelig inden Lægen fik fat i ham, syntes, at han kunde trænge til lidt frisk Luft. Og det gik godt.

Der var jo en yppig Livskraft i Sammenhæng med en mægtig Viljesstyrke i ham. Med denne gennemførte han ogsaa et selvbeherskende Maadehold paa alle Punkter. Han havde, ikke mindst under sit Ophold paa Gräfenberg, erfaret og fastslaet, hvor vigtigt det er for et Menneske, der vil have noget ud af sit Liv, at bevare Sundheden og Arbejdsevnen saa længe som muligt. Han holdt ved med de hærdende Livsvaner, han dengang havde tilegnet sig. En Vinterdag mødte han Enkedronning Caroline Amalie spaserende i Øster Allé, medens hendes Vogn kørte udenfor. Hun standsede ham og spurgte til hans Befindende. »Jeg synes, det er koldt, Deres Majestæt!« »Ja, det tror jeg«, sagde hun, idet hun pegede paa hans aabne, uknappede Skjortebryst, der lod Snefnuggene lejre sig lige paa det bare Bryst. Aldrig stive Flipper, men en blød Skjortekrave, naturligt bundet med et sort Silketørklæde. Ingen uldne Underklæder før de allersidste Aar. Tobak røg han kun meget sparsomt og i korte Overgange; saa holdt han helt op i Aarevis. Ligesaa med Snusdaasen; ingen af Delene brugte han i de senere Aar. Koldt Vand indvendig og udvendig. Føden i beske- den, fast Mængde. Der kunde være Tider, hvor han nød en »Perikum« (Snaps med det røde Udtræk af *Hypericum perforatum*) til sin Frokost; til andre Tider en halv Flaske Bajerskøl til Aften; af og til ogsaa en Toddy om Aftenen. Sjældent fulgtes to af disse Kammerater, og i lange Tider kunde de alle tre blive sat paa Ventepenge; han vilde være Herre i sit eget Hus, Lege- met! Derimod kunde han godt være med til et festligt Lag, der dog aldrig maatte gaa videre, end at »man kunde synge rent og vidste, hvad man gjorde«.

I 1875, 22. Okt., havde han i Hjemmet holdt sin Datter

Louises Bryllup med Skibstømmer Engelbrecht Petersen. I 1876, 9. Maj, var han med til sin Søn Nicolais Bryllup med Tømmerhandler Munchs Datter Marie. Til hende udførte han en Kaffe-kande af helt ny Model og med et fyldigt, drevet Basrelief, der forestillede en saadan ung Hustru med Nøgleknippet ved Siden, omsvævet af Smaaengle, der bærer, een en Kransekage, en anden en Kande o. s. v., huslige Sager, som de vil hjælpe hende at fremsætte. Den vakte jo Beundring, udført som den var fra først til sidst af en Mand i det 76de Aar. Men den udtrykte ogsaa, som han havde udført den i Kærlighed til den nye Datter, Tanker, som han selv lagde Vægt paa. Han kunde ivre imod, naar man til Hank paa en Kande eller til Pryd paa andre Sager, som en huslig Kvinde skulde tage i Haand for at gøre det hyggeligt og hjemligt for sig selv og andre, satte Slanger og Tigre og »andre vilde Bæster« eller nøgne Figurer, der kunde opvække netop helt anderledes Tanker end dem, hun som Arnens Vogterske skulde have selv eller fremkalde hos andre.

I 1875 udstilledes i Industriforeningen en gammel Egetræs-kiste, hvis Jærnbeslag en Antiquitetshandler havde faaet Dalhoff til at istandsætte og opfortinne. Men i 1876 (21. April) udstillede han selv en Model til en Redningsbaad for Dampskibe, som kunde medføre Værdisager og Post, bestilt af Direktør for det Forenede Dampskibsselskab Koch og bestemt til Udstillingen i Bryssel. Modellen faar følgende Beskrivelse i Industriforeningens Tidsskrift:

Af stor Interesse var den Redningsbaad, der var konstrueret af den utrættelige Hofguldsmed Dalhoff, hvis fortjenstlige Virksomhed for Industriens Udvikling og for Forevisningernes Fremme i Industriforeningen er velbekendt allerede fra en Periode, der ligger over en Menneskealder tilbage. Den Opgave, han her har stillet sig, er at konstruere en Redningsbaad til i Ulykkestilfælde fra vedkommende større Skibe at optage Postsække og Værdisager. Opgaven gik ud paa at forarbejde en Baad, som, foruden at være let, har Evne til at holde sig paa ret Køl, let kan udtømmes, naar den overskylles, ikke kan miste sine Aarer og navnlig kan modstaa stærke Stød, saavel imod Vraget, som imod Klipper. For at modstaa Stød paa ethvert som helst Sted er den helt og holdent bygget af Spansk-rør, overtrukket med vandtæt Sejldug, saa at den er i høj Grad elastisk. Til den indvendige Bundflade anvendes Sukkerrør eller

Bambusrør, lagte over hverandre, hvorved foruden stor Lethed opnaaes, at Vandet hurtigt vil løbe ud igennem en Ventil paa hver Side. Som Ballast tjener en Jærnkam under Kølen. Til Postsække og ædle Metaller er der et vandtæt Aflukke i Forenden. Hvor vidt den her anvendte Konstruktion, der i mange Henseender afviger fra de sædvanlige, vil blive af Betydning, kan vel ikke afgøres, førend der er gjort Forsøg med den, men i ethvert Tilfælde fortjener den sikkert Opmærksomhed. Modellen er bestemt til Udstillingen i Bryssel, hvor en sagkyndig Bedømmelse muligvis vil finde Sted.

Verdensudstillingen borger for, at hans Idéer ikke er blevne nedgravede, men maaske tilegnede og brugte paa anden Vis og Sted. —

Et mærkeligt Eksempel paa hans Hengivelse i Arbejdet fortæller hans tro Medhjælper igennem adskillige Aar, nu Mekanikus ved Polyteknisk Læreanstalt Albeck, som foregaaet vistnok i 1877: Da A. en Morgen kom ind i Værkstedet paa »2den Sal«, sidder hans Mester der og ciselerer paa Hanke til de ovale Bakker. »Hvad vil De?« spørger han. »Jo, nu er det Tid at begynde Arbejdet.« »Er det Morgen?« »Ja!« »Aa, Herre Gud, saa har jeg glemt at holde Fyraften! Men saa er det nok bedst, jeg kommer hen at sove.« — At hans Døtre ikke havde savnet ham, laa i, at hans Dagsinddeling paa den Tid var omtrent saaledes: op Kl. 8 Morgen, et lille Eftersyn paa Værkstedet, i Haven om Formiddagen, et lille Hvil efter Middagen, og saa først Kl. 4 rigtig til sit Arbejde paa Værkstedet, som da, med en Pavse til Aftensmad og Avis, godt kunde trække ud til Midnat og derover, inden han ad sin egen Indgang søgte Lejet. Dette Nattearbejde var altsaa blot for en Gangs Skyld uformærkt blevet fortsat til den nye Arbejdsdags Begyndelse.

I 1877 fødtes ham det første Sønnebarn, og havde han hurtigt kunnet føle sig som Bedstefader under det korte Besøg i Thisted, blev der saa meget nærmere Lejlighed til at være det overfor den stadigt voksende Børneflokk i Roskilde, ved hvis Daab han i Reglen var Fadder, skønt han raadede til at finde yngre Daabsvidner, der kunde blive Børnene til Støtte. Det var en yndet Søndagsrejse at komme ud til en Gudstjeneste i Domkirken og en Spaseretur i Klostermarken, stundum ogsaa til Boserup Skov, og det var næppe nogen Sinde fra hans Side,

der skulde komme Indvendinger paa Grund af Spaserevejens Længde.

I Begyndelsen af 1878 skrev den Hjemmet styrende Søster til sin Broder i Roskilde: »Om Fredagen, efter at I havde været herinde, blev Faders Hoste saa slem, helt krampagtig, og om Natten troede jeg, han var blevet kvalt i det.« Den tilkaldte Læge kom netop til at overvære et saadant Anfald. »Doktoren siger, det er en stærk Brystkatarrh med krampagtige Anfald; han mener nok, han kan komme sig, naar der ikke indtræffer noget usædvanligt, men Forsigtighed maa der til, og han maa ikke tale for meget — og det kan han ikke lade være med. I Forgaars Aftes havde han et Anfald, der varede omtrent en Time, og om Natten var det galt igen; siden har han dog været fri, men med Hosten og Slimet er det slemt. Men han er for Resten i godt Humør og helt gemytlig, men han længes efter at høre lidt fra Roskilde. . . . Kommer Du en Dag til Byen, tag saa nogle gode Bøger med. . . .« — Ugen derefter berettes, at de slemme Anfald er hørt op, »men i Torsdags var der indtruffen en stor Forandring, saa laa han i en Døs hele Dagen og vilde slet ikke nyde noget«, og der bedes om Opskrift paa den Vingélé, Svigerdatteren havde bragt med ved sit Besøg, »for det er da det eneste, der har smagt Fader« — muligvis ogsaa for dens Skyld, som havde lavet den! Men næste Brev melder: »den ene Dag ser det aldeles sort ud, og den næste synes man dog, der er Haab endnu. I Søndags var Fader saa overordenlig kvik, han stod op Kl. 1 og gik ikke i Seng, før det var ganske mørkt; hans Appetit var meget ordenlig, han skrev et Brev paa tre Sider og gjorde Tegning paa et Haveanlæg til Konditor Brønnum; var det ikke godt gjort?« Men om Mandagen var han for længe oppe og viste nogen Uforsigtighed — »Du kan tro, han fik Skænd«, men det gik dog frem. Wessels: »til sidst han gad ej heller leve!« passede ikke her. Livet var værd at leve, værd at takke Gud for fra Dag til Dag, værd at ville! — Atter i Begyndelsen af Juni kan det hedde: »Fader var da saa syg, den første Nat jeg var hjemme, med Diarrhée og Opkastning, blev liggende til Middag og var meget mat om Eftermiddagen; men den næste Morgen længtes han blot efter at komme ud; han gaar naturligvis og forkøler sig

ude i Haven i det raakolde Vejr.« Men han havde da ogsaa foruden sin egen Have — nu paa »Kalkbrænderiet« — »anlagt og passet Konditor Brønnums Have«, som han i Februar gjorde Tegning til. Han holdt meget af denne Familie, med hvem han vistnok kom i Berøring ved Havernes Naboskab, og fik ogsaa Lejlighed til at være især Moderen til Trøst ved en Datters Død. En vigtig Fordel ved sin egen Have saa han ogsaa altid i, at han kunde bringe en Buket Blomster, stundum ogsaa en lille Ret tidlige Grønsager, til forskellige Hjem foruden sit eget, bl. a. ogsaa til sin Broder Herlovs Datter, Fru Julie Hansen, der blev Enke efter en Handskemager. Ikke mindst galdt saadanne Besøg hans egen Datter, Enkefru Anna Drewsen, og hendes Smaa piger. I Juli 1879 skriver hun: »I Gaar Formiddags var Fader lidt ude hos os; vi træffes nu stadig ovre i vor nye Kirke (Jakobskirken paa Østerbro), og saa gaar han imellem hjem med os.«

I en anden Datters Brev af $^{10}/_{10}$ 79 findes følgende Ytring: »Nu har da Fader faaet saadan Lyst til at gaa til Kongen; hvis Du ikke synes om det, kan Du vel nok faa sendt et Ord om det.« — Det drejer sig om et Præstekald i Kjøbenhavn. Gerningen ved St. Hans Hospital paa Bistrup, Absalons gamle Bispegaard, havde i høj Grad fanget Sønnens Hjerte og Tanke, saa at den affødte hans første Bog, »Vore Sindssyge«, hans første Studierejse, til de nordiske Sindssygeanstalter, og hele hans Interesse for Filanthropi og for Ædruelighedssagen, da mindst Fjerdedelen af de mandlige Patienter skyldte Alkoholnydelse deres ulykkelige Sygdom. Han vilde gerne være blevet i denne Gerning; men da Forudsætningerne herfor fattedes, maatte hans Tanke føres hen imod Arbejdet i Hovedstaden, hvorfra alle Patienterne kom, og hvor deres Ulykke skulde forebygges. Han søgte da et residerende Kapellani ved en af Byens Kirker, og herom er det da, at hans Fader, der er stærkt interesseret i Sønnens Præstegerning, hvori han ser Fortsættelsen af en skøn Familietradition og Opfyldelsen af et af sine kæreste Ønsker, har Lyst til at tale med Kongen eller — da Kongen rejste bort — hans Stedfortræder Kronprins Frederik. Følgende Billet viser, hvad han opnaaede:

Torsdag 6te N.[ovember 1879].

»Kære Søn!

Jeg kan ikke undlade at meddele Dig, at jeg efter en Samtale med Kronprinsen i Dag fik følgende Erklæring: »Jeg forsikrer Dem, jeg skal gøre alt, hvad jeg kan, for at han skal faa det, og jeg træffer i Morgen Kultusministeren ved Højtideligheden, saa skal jeg allerede tale til ham om det« — ovenstaaende ledsagedes af et hjerteligt Haandtryk.

Din Fader

J. Dalhoff.«

Udfaldet blev dog, at Kultusministeren svarede, han havde en anden, ældre, vel anbefalet Ansøger, som han maatte foretrække. — Rigtignok var denne i Virkeligheden yngre, men Sønnen var dog siden taknemmelig over, at han ikke fik dette Embede, men, med Stillingen som Diakonissestiftelsens Præst, en rigtignok mindre lønnet, men dog for ham maaske fuldt saa lønnende Gerning, hvori han kunde lægge alle sine Evner og Tilbøjeligheder ind, ja, man kan maaske sige, gøre en Videnskab af sin Lidenskab og igen en Lidenskab af sin Videnskab — saaledes som han kunde lære af sin Fader. Denne var ogsaa veltilfreds med at faa sin Søn saa nær — hvad der iøvrigt gjorde, at hin lille Billet omtrent var det sidste skriftlige Bud imellem dem — og kunde baade forstaa og samstemme med den praktiske Retning, hvori Sønnens Studier og Arbejder førte. Hvor lidt Forstaaelse der dog endnu dengang var af Diakonissegerningen, beviste han selv: da han havde overværet sin Søns første Prædiken i Emmauskirken Kristi Himmelfartsdag 1880 og derefter med ham spist Frokost ved Forstanderindens Bord i Bestyrelsesværelset, gik han hjem og fortalte, at han havde siddet til Bords med »Nonnerne«. Dette var dog i hans Mund ikke nedsættende, thi skønt han ellers, ligesom Thorvaldsen, netop i Rom havde lært at tage stor Afstand fra den Romerske Kirke, saa han med langt mildere Øjne paa dens barmhjertige Søstre, uden at gøre sig klart, at den kvindelige Del af dens Hærstyrke jo maa følge samme Grundsætninger og Love som den mandlige.

Kort før Sønnen 1. Juli 1880 tiltraadte sit nye Embede,

døde Datteren Louise. Det var det første Dødsfald mellem Dalhoffs voksne Børn; han tog det dog »temmelig roligt«, skriver en af Søstrene. Han kunde tale om Sorgen over en afdød som nærmest Egenkærlighed, idet man ikke tænkte saa meget paa den andens Lod som paa sin egen. Mærkeligt var det ogsaa, hvor sjældent han gik til Begravelser; han vilde hellere gavne de levende end hædre de døde — det omvendte er lettere og vel fuldt saa hyppigt.

Fra 1879 foreligger en Taksigelse fra Komiteen for den i det Aar afholdte »Kunst- og Industriudstilling af tilbageskuende Art«, hvori han havde deltaget ved Laan af forskellige Genstande. I 1880, da Industriforeningen skulde flytte ind i sin nye Ejendom ved Vesterbros Passage¹⁾, fejredes denne Begivenhed ved en Udstilling af kunstindustrielle Frembringelser fra den nyere Tid (væsenlig efter 1848). Til denne, hvis forberedende Udvalg lededes af Industriforeningens Formand, Rustmester G. Christensen, har Foreningens daværende Sekretær, cand. jur. C. Nyrop, udarbejdet et »Katalog«, der kortelig viser den historiske Udvikling af de forskellige Virksomhedsgrene, inden de enkelte udstillede Genstande opregnes. I denne Fremstilling har han visselig ikke glemt sin gamle Kærlighed til J. B. Dalhoff og hans Gerning. Blandt de 7 Afdelinger, hvori Udstillingen er delt, har han faaet Hovedpladsen i Indledningen til de to, nemlig II. »Arbejder i skøn Form i ædle og uædle Metaller« og IV. »Arbejder i Ler, Sten, Glas o. l.«. Han bliver saaledes Grundlæggeren eller Hovedmanden paa saa forskellige Arbejdsomraader som Guldsmed- — nu siger man ogsaa Sølvsmed-Faget, Broncearbejde, Statuestøbning, Galvanoplastik, Pletarbejde og Terracottabrænding. I en Aabningsartikel i Berlingske Tidende, Aftenen før Udstillingens Døre lukkes op, faar Nyrop ogsaa en stor Plads til ham og hans Fortjenester. Et lille Uddrag deraf bør have Plads her:

»Den Mand, hvem Industriforeningens Stiftelse først og fremmest skyldes, er Hofguldsmed *J. B. Dalhoff*, og enhver, der blot nogenlunde kender den danske Industris Udvikling i dette Aarhundrede,

¹⁾ »Skal vi nu ligge paa Landet?« havde man spurgt ved det første Forslag derom; og virkelig havde Frimurerne deres Sommerhave lige overfor. Saaledes skifter Midtpunktet i en Storby.

vil ubetinget tilkende ham Palmen, naar der spørges om, hvilken Industridrivende der har størst Fortjeneste af den danske Kunstindustri. Fra hans Værksteder er der udgaaet skøntformede Genstande i Guld, Sølv, Brønse, Zink og Jærn¹⁾, kort sagt i næsten ethvert eksisterende Metal; han har støbt de store Thorvaldsenske Figurer ved Hovedindgangen til Christiansborg Slot, han har støbt Quadrigaen over Thorvaldsens Museum ligesom Christian IV ved Rosenborg Slot, og fra hans Lerbrænderi ere de store Terracottafigurer udgaaede, som danner Frontongruppen paa Christiansborg Slot. Der er snart ingen kunstindustriell Syssel her i Landet, uden han med sit fine Øje, sin rige, formende Evne og sit mekaniske Talent har støttet den; i en lang Aarrække har han været Lærer ved Kunstakademiet og det tekniske Institut. Allerede i den Omstændighed, at denne af Danmarks Industri højtfortjente Mand er den, der maa nævnes som Industriforeningens Skaber, ligger der et Fingerpeg . . . «

For en Mand, der har haft adskillig Modgang, bliver en saadan Paaskønnelse fra sagkyndig Haand en Paaskyndelse. »Hvor det glædede Drengene«, skriver noget senere hans Datter i Jylland om sine Sønner, »at Bedstefader er saa rask, at han endnu kan paatage sig et saadant Stykke Arbejde, og de haaber, han endnu maa leve nogle Aar, at de kan se og tale med ham, naar de kommer saa vidt, at deres Livsstilling fører dem til Kjøbenhavn.« Vi veed ikke, hvad det er for et Arbejde, her tænkes paa; men der blev endnu næppe udtænkt eller udført noget paa Værkstedet, som ikke i sin Oprindelse skyldtes ham. — Hans amerikanske Brodersøn skriver ogsaa, paa Engelsk, til hans Søn: »Dit Brev fornøjede mig meget, især at Din Fader er i Stand til at komme til Dig. Jeg har ingen Slægtninge her, men mit Navn er Dalhoff, og min Natur er kærlighedsindet, godhjertet, som jeg troer, vi alle er. . . . Jeg har et Nyt Testamente, som min Fader har faaet af sin Fader [Præsten P. D.]; jeg kan ikke læse det, men er glad ved at eje det. Alle Dine første Breve brændte med Lindell-Hotellet i St. Louis, hvor jeg boede, og for kun 3 Uger siden blev jeg baaret ud af Metropolitan Hotel i New York — 1 Minut senere havde jeg været kvalt. Ogsaa Toget, jeg var med, løb 3 Gange af Sporet paa en

¹⁾ Der kunde bl. a. tilføjes: Bly- og Tinkompositioner, Aluminium og Aluminiumsbrønse.

Strækning af 300 (eng.) Mil.« — Der er Ætfølelse ogsaa i den saa kendeligt amerikanske Gren; Skade, at denne er uddød med ham.

»Gamle Dalhoff« derimod levede og arbejdede, trods de 80.

Den 9. Marts 1881 døde Enkedronning Caroline Amalie; han skulde smykke Kisten, svarende til hendes forudgangne Gemals. Men Stemplerne fra hin Lejlighed var ikke til at finde efter de 33 Aar. Hvad saa? Jo, ikke raadvild tog han straks ud til Roskilde, støbte Ornamenterne af i Gips, kom hjem og

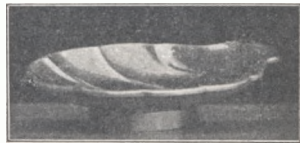

Vinranke,
af J. B. D.'s Fortegninger.

skar dem i Staal, og i rette Tid var Kisten færdig; ogsaa den stærkt forsøvede Laag-Plade, med den lange Indskrift ætset ind og fint eftergaaet, havde han gjort.

Ikke saa længe efter hører vi i et Brev af $24/6$ 1881: »Jeg kan da glæde Dig med, at Din Fader har det ganske godt og er oppe det meste af Dagen« — han har altsaa haft, men er ogsaa kommet over et kortere Sygeleje. Tre Maaneder senere er han paa et Besøg i Helsingør, hvorfra der skrives: »Din Fader var rigtig kvik og gruelig fornøjet over alting her, lige indtil Gødningen i Onkels Have«.

Begge Bulletiner tilføjer, at han var »i godt«, ja »i rigtig godt Humør«. Hvilke Blandinger der kunde være i hans Temperament, Flegmatiker blev han aldrig, end ikke i den Alder, hvor vi ellers naturligt glider ind deri.

Syltetøjsskaal.

Skønt han tilvisse havde den »kærligtsindede, godnjertede Natur«, som Brodersønnen vilde gøre til Slægtsmærke, kunde hans grublende Sind — betegnende er det, at han altid var optaget i sine Tanker, selv naar han gik paa Gaden, saa at han aldrig saa eller hilste nogen; det maatte hans Sønner besørge for ham! — stundum hildes i Misforstaaelser og Mistydninger, der kunde volde ham mange Sorger og idetmindste for en Tid fjerne ham fra Mennesker, der ellers stod ham hjerteligt nær. Ogsaa han havde jo sine Ligtorne, som han ikke gerne skulde trædes paa. En Guldsmedemester, hvis Dygtighed

og Samvittighedsfuldhed han havde stor Agtelse for, sagde en Dag, da han besvarede det sædvanlige Spørgsmaal til Befindendet med en Bemærkning om en lille Forkølelse: »Ja, det tror jeg, saadan som De stormer mod Deres Helbred.« Han mente altsaa i al borgerlig Troskyldighed: ved at gaa ud i alle Slags Vejr og ikke altid stærkt beskyttet, ved at ligge for aabent Vindue og bade sig med koldt Vand om Morgenen i et koldt Rum o. s. v. Men dér kom han rigtignok galt af Sted: »Jeg storme mod Helbredden, jeg, som netop bruger den største Omhu og Eftertanke for at bevare den!« Den anklagede syntes, det var noget saa uretfærdigt og usandt, at han blev helt rystet deraf og længe kunde faa lignende Fornemmelser blot ved at høre Navnet paa den Mand — han i Grunden holdt meget af. I Reglen klarede dog den Slags Mistydninger, og Bølgerne lagde sig snart; egenligt Nag af Misundelse eller saaret Egenkærlighed var han for højsindet en Personlighed og for meget en Kristen til at kunne nære. — Den Mand, der ved Tidernes Omskiftelse var blevet Husvært i hans gamle Ejendom, og som til en Tid havde været ret haard ved Familien, besøgte han i uskromtet Venlighed.

Saa meget mindre glemte han da sine gamle Venner. Da hans Søn i Efteraaret 1881 paa Embeds Vegne gjorde sin første Udenlandsrejse — Indledningen til et Rejseliv, som ikke blev mindre omfattende end Faderens — sendte han ham følgende Billet:

»Naar Du kommer til Berlin, saa glem ikke at opspørge Mekanikus Krainer, Freund et Co.; ved Brandenburgerthor gaar Du til højre — og hils ham hjertelig.

J. Dalhoff.«

Sønnen blev venligt modtaget af sin Faders gamle Ven, hvem det dog kostede nogen Anstrengelse at faa sin danske Tunge paa Gled; han var tysk gift. Tænk, om Dalhoff havde fulgt hans Eksempel overfor en af de forskellige Lejligheder, hans Liv frembød, til at bosætte sig i fremmed Land! Mindst uheldigt havde det da været, om han havde taget imod et Tilbud om at styre en stor Jærnvarefabrik i Malmø. Men *han*

hørte Danmark til; hans Tanke i Paris (S. 355) var ogsaa kun om et midlertidigt Ophold, som hans Børn »heller ikke vilde have Skade af«. — Denne Talemaade, som han *meget* ofte brugte, er vel ogsaa i sin tilbageholdende Varsomhed særlig dansk ¹⁾. En anden, vist ogsaa særlig dansk Talemaade var det »vi«, han brugte saa meget, ingenlunde som en Pluralis majestatis, men som et Udtryk for, at han i Beskedenhed trængte til at

Svingkjedel.

have andre med sig. Han kunde selv tage sig i det, naar han f. Eks. i en af sine korte Rygeperioder havde sagt til sin ikke, i alt Fald ikke officielt, rygende Søn: »Vil Du gaa hen og købe os de og de Cigarer — ja, det vil sige, de er ikke til Dig, men til mig!«

I Slutningen af 1883 mistede han det andet af sine voksne

¹⁾ Jvf. som et Eksempel blandt mange S. 129: Vi blev »temmelig vaade«, hvor mange vilde have brugt meget stærke Udtryk om en Tilstand, som S. 130 kaldes »atter gennemvaad«. — »J. D. Dansk« stod paa Knapperne.

Børn, den næstældste Søn Peter. Den amerikanske Fætter skriver: »Jeg tager Del i Dine Følelser ved Din Broders Død, som maa være meget haardt for Din Fader, da jeg hører, at Peter var hans Hovedhjælper i Forretningen.« — Den jydsk Søster skrev til den, der holdt Ligtalen over ham: »Det har været en tung Dag for Dig i Dag, kære Broder, ja for os alle; hvor er det tungt at se de unge kraftige gaa bort, vi savne dem saa haardt. Nu levede de godt sammen med den Gamle; det er ret saa tungt ogsaa for Vilhelm og Søstrene.« »Onkel Peter«, som den kærlige Børneven med Glæde kaldtes af Familiens opvoksende Slægt, blev baade i den Henseende og i Forretningen afløst af den ældre Broder, »Onkel Vilhelm«.

Det var dog stadig Gamle Dalhoff, der skulde fornye og opretholde Virksomheden. I Oktober 1883 læser vi om Industriforeningens Forevisning:

Thepotte (c. 1884).

»En af vor Industris Veteraner, den 83aarige Hofguldsmed Dalhoff viste ved at udstille en af ham forfærdiget Kaffekande af Elektroplet, at han endnu ikke har slaaet sig til Ro efter en gennem et Par Menneskealdrer fortsat, rastløs Virksomhed i Industriens Tjeneste.«

Men Aaret efter hedder det endnu mærkeligere:

»Hofg. Dalhoff var mødt med en sølvpletteret Themaskine, udført efter egen original Tegning og forsynet med et Patent-Petroleums Kogeapparat, der vil bevirke meget hastig Kogning, idet Vandet kan circulere gennem Rør, der gaar tværs igennem Flammeøret«. I Slutningen af samme Maaned (Oktober 1874) møder han med en lignende Themaskine, »men af en anden, ogsaa af ham komponeret Model. Ved Brænderen, en dobbelt Fladbrænder, var desuden indført den Forbedring, at Partiet mellem de to Flammeaabninger paa Flamme-

blikket var af tyndere Blik og gennemhullet, saa at det let vil blive glødende og bevirke, at Luften tilføres Melleumrummet mellem Flammerne i stærkt ophedet Tilstand og i tilstrækkelig Mængde, hvorved en livligere Forbrænding opstaa, hvilket ogsaa viste sig ved en ualmindelig klar Flamme. Themaskinen vistes i Virksomhed og bragte 2 Potter Vand i Kog i mindre end 15 Minutter.«

Det blev dog, maaske paa Grund af Prisen, kun i begrænset Antal, de blev lavet og afsat. Derimod var der mere at gøre med Gasolin-Kogeapparater efter Goldsteins Patent, hvortil Isenkræmmer Brønnum havde købt Salgsretten for Danmark; Brænderne i Form af tynde Rør kom fra Tyskland, men Dalhoff fandt paa en ny Maade at bore de fine Huller, saa at ellers alt kunde gøres her — en Fabrikation, som gav meget at bestille og god Fortjeneste i adskillige Aar, indtil ogsaa disse Kogeapparater fandt deres Afløser. —

Som før berørt maatte den gamle Mester føle sig særlig tiltalt af den Karakter, Industriforeningens Virksomhed fik med Direktør *Philip Schou* som Formand. Hans Fremhævelse af de tilkommende Haandværkeres Oplæring og Dannelse, som den kom til Udtryk i det tekniske Selskabs Skole, hans Idé, at ogsaa den mindre Industri som Kunstindustri burde have en fremskudt Plads hos vort lille Folk, var som talt ud af Dalhoffs Hjerte, saavel som Tanken om, at unge, dannede Piger, saaledes som det skete paa den Kgl. Porcellænsfabrik, kunde drages med ind i Arbejdet og lære selvstændigt at frembringe skønne Genstande af ejendommelig Form og Udsmykning. Han kendte saa godt den Tilfredsstillelse og Lykke, der laa i saadant Virke — hvortil han ogsaa regnede de smukke og smagfulde Broderier, som navnlig hans ene Datter havde taget i Arv fra sin Moder at udføre.

Dalhoff havde jo fra tidlige Dage haft en Del at gøre med Porcellænsfabrikken, som han allerede paa sin første Udenlandsrejse skulde skaffe Modeller. Nu kom han hyppigt til Direktør Schou, der kunde have Interesse af at drøfte baade tekniske og æsthetiske Spørgsmaal vedrørende den store opblomstrende Virksomhed med en Mand, hvem han i saa mange Henseender maatte føle sig i Samstemning med. Men ogsaa Dalhoff, der nu kun som Medlem og Udstiller havde med In-

dustriforeningen at gøre, var desto mere interesseret i at tale med Formanden om dens Virksomhed i det hele og navnlig om den nye store Udstilling, som man begyndte at forberede til 1888, der paa een Gang var 50 Aars Jubilæum for Industriforeningen og 25 Aars for Kong Christians Regering. Planen om at lade denne Udstilling, foruden at omfatte de nordiske Lande, ogsaa optage kunstindustrielle Genstande fra andre Lande kunde kun være ham kær, saa meget mere som den alene lod sig virkeliggøre ved at drage Kongefamilien med samt dens i

Sølvpletteret Kaffekande.

Udlandet bosatte Medlemmer ind i Interessen derfor. Af et Brev fra Schou imod Slutningen af 1885 ser vi, at Dalhoff havde tilbudt at tale med Kronprinsen om dennes Deltagelse i Sagen, hvad dog ved andre Aftaler var blevet overflødigt.

Men forinden havde Industriforeningens Formand fundet Lejlighed til at berede dens oprindelige Stifter en Æresbevisning, som ved sin enkle Form og sit rige Indhold, men frem for alt ved den Mands Personlighed, som havde Hoveddelen deri, glædede ham overmaade. Direktør Schou havde ved sine Samtaler med ham faaet en hel Del at høre om hans Livs Udvikling, saa at han kunde regne ud, hvor længe det var siden,

han kom i Lære. Han havde tillige faaet en Kaffekande af ny Model, tegnet og udført af den nu 85aarige Mand, skænket til den tekniske Skole. Saa indbød han da dens Udfører og hans Familie foruden andre interesserede til en Sammenkomst i Industriforeningens Forevisningssal Søndagen den 1. November 1885. Her blev den gamle Mester efter 70 Aars Arbejde i Industriens Tjeneste hyldet som *Industriforeningens første Æresmedlem*. I sin Tale gav Formanden en løftet og vidtskuende Skildring af dette flittige, mangesidige, gavnrige Liv, der ved de bortkastede Handsker udtrykkeligt var viet til Haandværket, men ved medfødte og udviklede Evner, og især ved Samlivet med Thorvaldsen, var kommet i saa inderlig Forbindelse med Kunsten, at han stod som Kunstindustriens ypperste Repræsentant i Danmark i sit Aarhundrede. Levende Bifald hilste den skønne og varmtføjte Tale. Desværre kunde de Ord, hvormed Genstanden derfor svarede, kun høres af de allernærmest staaende; men saa meget større Grund er der til her at gengive det Referat, som Industriforeningens Tidsskrift for 1885 meddelel:

Han fremdrog en Række Minder fra Industriforeningens første beskedne Virksomhedsaar og fortalte, hvorledes man da samledes ved Punsjebollen for at diskutere og tage Bestemmelse om Foreningens Anliggender. Det var ved disse Sammenkomster, at f. E. Jærnbanen til Roskilde kom i Stand. Idet han derpaa morsomt fortalte, hvorledes han bl. a. for at faa Bøger til Foreningens Bibliothek, altid havde forlangt en større Sum, end han strengt taget havde Brug for, fremhævede han den Betydning, som særlig Bibliothek, Forevisninger og Foredrag havde som Virkemidler for Industriforeningen. Og idet han bifaldt Formandens Ord om Foreningens Fremtidsopgaver, bad han ham mindes, at Kunsten var en Blomst. Men Blomster var forskellige, og den gode Blomst kendtes paa dens Frugt. Saaledes var Kunsten ogsaa ham et Middel, ved Hjælp af hvilket man skulde stræbe til at naa det gode som den bedste Frugt, og i denne Stræben havde han altid haabet, at Kjøbenhavn med sin Danneelse skulde gaa forrest til Fædrelandets Vel. Idet han derpaa særlig vendte sig til Damerne og mindede om Guldsmedens Betydning for dem gennem deres Smykker, udtalte han, at hvad det virkelig kom an paa, var, at Kunsthaandværkeren altid tænkte godt og tænkte ungt, saa at han levede i Glæde til sit Arbejde; gjorde han det, vilde hans Arbejde ogsaa blive skønt. — Han fremviste sluttelig en af ham selv forfærdiget Sølv[pletteret]kaffekande af sjælden smuk Form og

prydet med en i ophøjet Arbejde udført Medaillon, hvis Hovedfigur er den huslige Kvinde, omgiven af Genier; hun har Nøgleknippet i den ene og en Lotusblomst i den anden Haand¹⁾). Han havde skænket Kanden som et Forbillede til teknisk Selskabs Skole og havde indgraveret i den: Den tekniske Skole fra en 85aarig.

Foreningens Formand vendte sig derpaa til Forsamlingen: »Vi vil love hinanden,« sagde han, »at holde vort Æresmedlem i Ære, men vi vil love hinanden mere endnu. Vi vil love, at enhver, der vandrer i hans Spor, skal agtes imellem os, uden Hensyn til Rang, Stand eller Rigdom. Det kommer an paa at gaa den rigtige Vej, at gøre sin Pligt, saaledes som Dalhoff har gjort. Det er Vejen til at blive Æresmedlem i Industriforeningen, Marchalstaven, som enhver Industridrivende har i sit Tornyster . . .²⁾«

Musik aabnede og sluttede den smukke Højtidelighed, hvis Stemning ogsaa prægede dens beskedne private Fortsættelse i Diakonissestiftelsens Præstebolig. Man havde ikke villet forme Festen som en officiel Diner for ikke dermed »maaske at slaa den gamle Mand ihjel« — hvad der ganske vist ikke savnes Eksempler paa allerede med 70aarige! — men Dagens hele Forløb var netop efter Jubilarens Smag. Den havde jo givet Lejlighed til, først i Kirken at stille sig i det rette Forhold, Ydmyghedens og Taknemmelighedens, til Gud, dernæst i Industriforeningen gennem højttaget Mund at faa Vidnesbyrd om, at Livets Gerning ikke havde været upaaagtet eller uforstaaet, men havde saaet noget, der kunde spire og sætte Frugt i videre Omraader og længere Fremtid, og saa endelig i de nærmestes Kreds føle maaske dog den nøjeste Forstaaelse og den dybest gaaende Paavirkning deraf.

Det Hus, hvori han tilbragte Festdagens sidste Halvdel, og hvori han skulde opleve syv Børnebørn, medens først efter hans Død den Nummer 8 blev født, som fyldte Tallet paa hans egne og hans Faders Børn, var først blevet færdigt til Indflytning et halvt Aar før, bygget af en Murer uden Arkitekts Hjælp og væsenlig efter Beboernes egen Plan, kun at Diakonissestiftelsens Bestyrelse, og da navnlig Gamle Dalhoffs Ven, Etatsraad Blom, havde faaet lagt en Alen til paa hver Led: »Pastoren maa dog tænke paa, at Deres Efterfølger muligvis kan faa

¹⁾ Basreliefet fra Brudegaven til Svigerdatteren.

²⁾ »Arbejde adler« er det næste Slægtsleds Udtryk for disse Tanker.

mange Børn!« Det fik endda, især da Børnenes Morfader efter sin Hustrus Død ogsaa blev optaget deri, god Brug for det smukke *danske* Ord: »Hvor der er Hjerterum, er der ogsaa Husrum.« Men det værste var dog, at det totalt mishagede »gamle Bedstefader«, da han første Gang blev ført ud at se det; han syntes ikke, det var værdigt til at huse hans kære Børnebørn, og det var ganske vist ikke værdigt til at staa ved Siden af Hans Holms stilfulde Bygning. Men karakteristisk for det gamle Kunstnersind var, at han i sin Iver sagde: »Det kan slet ikke gaa an, det maa rives ned igen!« Han havde selv begyndt et andet Udkast, hvori der unægteligt var mere Stil, men ak, nu var det for silde; der kunde ikke være Tale om at rive et solidt og trofast bygget Hus ned og bygge et nyt op. Dertil kan man ingen Pantelaan faa!

Med Æresvalget fulgte et Medlemsbrev, tegnet og dekoreret af Prof. *Krog*, Porcellænsfabrikkens kunstneriske Leder. Det er nydeligt gjort, men Børnebørnene kunde jo nok undres lidt ved at se deres Bedstefader staa i Munkekutte og barfodet i en Kirkeniche som en af Middelalderens Helgener. Navnet *Benvenuto Cellini*, der tillige med to andre navnkundige Guldsmedes staar ovenover, fører dog ind i en Renaissancesmag, der ikke stod J. B. Dalhoff fjern.

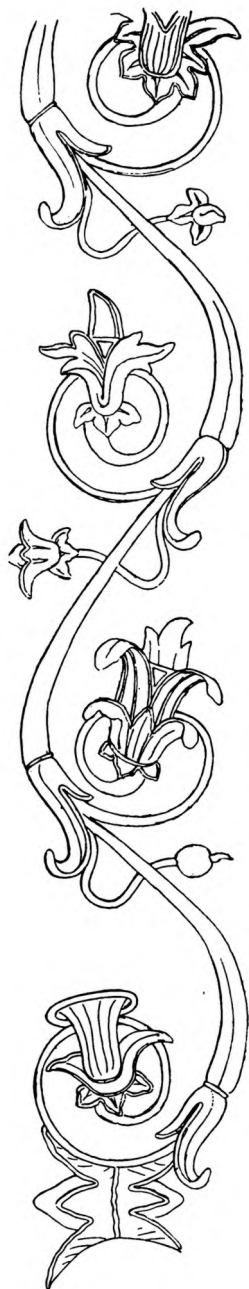
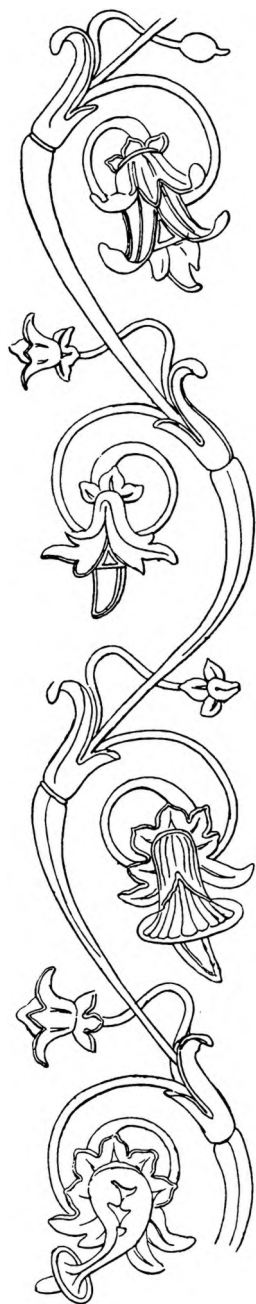
Ogsaa *Haandværkerforeningen* havde — 1876 — hædret ham som Æresmedlem; og Kongen skænkede ham *Ridderkorset*.

Saa var da denne uforfængelige Mand blevet draget stærkt frem for Offenligheden; Blade og Tidsskrifter skildrede hans Levned og Virke, »Illustreret Tidende« bragte hans Billede og Biografi, og mangt et Træk af hans Liv er siden oftere blevet gentaget. Hans Slægt var stolt af ham, og de bedste af den stræbte efter at ligne ham.

Forholdet til Direktør Philip Schou blev jo ikke mindre varmt efter den smukke Maade, hvorpaa han havde udført sit Hverv paa Dalhoffs Hædersdag, og som han ogsaa selv senere betegner som hørende »til de lykkelige Begivenheder i mit Liv«. Dalhoff kom stadig til ham og havde mange Idéer at drøfte med ham. Rigtignok havde Schou som den Kongelige Porcellænsfabriks Direktør mere for Øje at fremstille dens

egenlige Kunstgenstande enkeltvis, saa at Køberen vidste, at ingen havde Dublet deraf, og den udførende maatte lægge fuld Kraft ind i hver enkelt Opgave, medens Dalhoff mere saa paa, at de skønne Former ved Mangfoldiggørelsen kunde blive mange til Glæde og Dannelse; men der var dog Enighed om, at Dalhoff skulde gøre en Form efter Thorvaldsens »Juleglæde i Himlen«, hvorefter denne skulde kunne fremstilles i Biscuit i fuld Størrelse. Han fik da en Gibsafstøbning hjem, som han vilde arbejde saaledes paa, at den blev lettere at støbe, og at den skulde udtrykke Thorvaldsens Tanke dermed saa nøje som muligt. Stillet op i hans lille Stue paa et selvlavet Staffeli, var den saa Genstand for hans bedste Timers omhyggelige Gennemgang. Det varede Maaneder, det varede Aar; Arbejdsstyrken, navnlig den aandelige, var jo ikke saa frisk hos Oldingen. Omsider var han dog saa vidt tilfreds med sit Værk. Da skete det i Foraaret 1887, som han vilde flytte Stillingen lidt, at Basreliefet gled ud — der laa det paa Gulvet i mange Stumper og Stykker! Han var ene hjemme. Da hans Døtre kom, saa de med Forfærdelse, hvad der var hændet. Han havde stillet de største Stykker paa Plads, og de blev ogsaa støbt sammen, men det var og blev noget helt andet, som han nu ikke kunde begynde forfra med igen. — En Dame skriver derom: »Jeg kom temmelig hyppigt i Hjemmet, medens D. arbejdede paa den store Gibsmodel, og hver Gang viste han mig, hvorledes Arbejdet skred fremad, indtil jeg en Dag med ligefrem Sorg hørte, at det hele var blevet knust, og alt Arbejdet derfor forgæves, som var anvendt derpaa men forbavses maatte man ved at se, at den gamle Kunstnersjæl dog ikke slappedes og buk-kede under, men begyndte paa noget nyt af forskellig Art, som han fik Naade til at fuldføre længe før sin Død.«

Hvad var det da, han tog sig paa af nyt nu saa højt oppe i 80erne? Han har selv forklaret det i følgende Sætninger, som han har lagt som en Slags Indledning eller Slutord paa de Optegnelser, vi efter deres Indhold har udnyttet meget tidligere i denne Bog, men hvis Affattelse derved vises at falde langt senere i hans Liv, end man vilde tænke sig, saa friske, genoplevende de i Grunden er.

Et Naalehus og Slyngninger fra J. B. Dalhoffs Fortegninger til
Guldsmedeskolen (S. 157).

Arbejderne fra 80erne ligner mærkeligt disse fra 20–30erne.

»*Dansk Renaissance.*

Mit Maal har været:

1) At lære Arbejderne, man maa tænke godt for at kunne udføre noget skønt, man vil da altid være glad ved sit Arbejde; dette kan jeg bevise ved, hvad jeg har udført i mit 88de Aar.

2) At ordne mit Arbejde efter den græske Stil, men i en kristelig Aand, saaledes som det bedst vil forstaas af vore mest dannede og især ædle Karakterer.

3) Som Dekoration ikkuns at benytte danske Planter; dette vil bedst forstaas af Publikum, men fremfor alt vil Arbejderne have Gavn af at undersøge og glæde sig ved Naturens Skønheder.

J. B. Dalhoff.«

Hvad han mente, udtrykte han som sædvanlig tydeligere med Punsel og Gravstikke. De Buketter, han plukkede i sin Have, gik ikke alle til andres Hjem; han glemte jo ikke sit eget. Og hvad han dér havde for Øje, studerede han paa sin Vis, ikke botanisk — han holdt sig heller ikke til den danske Flora, men tog alle Blomster med, som kunde vokse i hans Have —, men æsthetisk, fysiognomisk kunde man maaske sige. En Clematis, dels i Blomst, dels med sine Frøhaler, kunde han, let stiliseret, nærmest kun ordnende, egenlig ikke ændrende, faa maaske lige saa meget ud af, som Grækerne af deres Akanthus og Inderne af deres Lotus. Men han brugte ogsaa Fotografier, som han havde ladet en duelig Fagmand (Budtz-Müller) tage, f. Eks. af vore Kornsorter, og hvorpaa han i Ro kunde granske Vækst og Karakter. Formen til en Underkop, som han ved den Tid udførte i Messing, kunde være Eksempel paa denne »danske Renaissance«. Men mærkeligt er det, at vi fra 20erne og 30erne har baade Tegninger og udførte Genstande, smykkede med ligefremme Gengivelser af levende danske Blomster: Roser, Forglemmigejer og mange andre. Ogsaa i denne Henseende fulgte han Thorvaldsen: de Blomster, som »Dagen« strøer, og som smykker Daabsenglens Hoved, er virkelige, ikke blot stiliserede, Roser og andre.

Det var dog ikke blot en naturalistisk Dekoration, Dalhoff tænkte paa med sin danske Renaissance. Ved hver en Opgave,

han skulde løse, enten af teknisk eller kunstnerisk Art, spurgte han altid sig selv: *hvorledes vilde Naturen gøre dette?* hvad der da i Grunden vil sige: *hvorledes gør Naturen dette?* thi der er jo ingen Tvivl om, at Naturen hvert Øjeblik, ja og i mindre end et Øjeblik løser uendeligt sammensatte Opgaver, hvoraf vi kun har at gøre med enkelte isolerede Led, som vi

Laag til Opsatsen S. 213 efter J. B. Dalhoffs Tegninger
af Guldsmedearbejder.

Man vil undres over, hvor meget de overfor hinanden staaende Figurer ligner hinanden, skønt der ligger et halvt Hundreaar imellem deres Tilblivelse.

møjsommeligt og langsommeligt skal søge at komme til Ende med. Saadan som han forstod at se paa et Træ, med eller især uden Løv, eller paa den mindste Plante, en flyvende Spurv, en svømmende And o. s. fr., lærte han baade, hvordan Armen paa en Maskine skulde bevæge sig, hvordan en Baad kunde drives frem o. l., men ogsaa, hvor Tuden skulde sidde paa en Kande, og hvordan Hanken paa en Thepote skulde bøjes. Og det skønne viste sig da ogsaa her at være det gode, det tjenlige:

Messingformer til en Porcelænskop,
tegnede og graverede i 80'erne af J. B. D.

Tuden dryppede ikke paa Dugen, Hanken var bekvem at holde paa, Kanden skænkede rigtigt i Koppen, lige saa vel som Maskinens forskellige Dele virkede sammen, som de skulde.

Foruden Indarbejdet maatte det gamle Naturbarn nødvendigvis ogsaa i Sommer-Halvaaret have Udearbejde. Efter at

han havde opgivet den større Have ved Sortedams-Dosseringen, lejede han ved Kalkbrænderivejen en mindre Plet, dog med et lille Lysthus og et Par Frugttræer; dèr kunde han endnu hente baade Buketter og lidt Bønner og Ærter, Radiser, Salat o. s. v. — i den gamle Have dyrkede han ogsaa, længe før andre Mennesker, Rhabarber, Tomater, forskellige Salater og vel et Halvhundrede Bønnesorter, som han bragte hjem fra sine Rejser. Men da Sønnen fik Præstebolig og en Plet Have — ja kom Faderen ikke til at bygge Huset, maatte han i alt Fald ordne Haven. Selvfølgelig var der baade da og senere en Mand til at gøre det groveste Arbejde med at grave og jævne Jorden. Men selv skridtede han Gangene af efter Snoren, lagde Frø og satte Planter, ja ogsaa Frugttræer og Buske, og var i det hele Havens Gartner, stundum med en Haandsrækning af Sønnen og hans Smaadrenge — skønt han ofte fandt, de gjorde mere Ugavn end Gavn. Ved saadanne Lejligheder kunde det vise sig, at det ikke er saa let at gaa 80 Aar tilbage og huske, hvordan 5—6 Aars Børn tænker og handler; han kunde tage det altfor alvorligt med deres smaa Spilopper, men alligevel holdt de meget af ham som han af dem.— Alderen var da ogsaa meget synlig, naar han kom gaaende derude, støttet til to Stokke, — saa var han bedre sikret imod, at noget skulde gøre ham svimmel, eller at en Dreng kunde løbe ham over Ende, idet han stadig havde mindst to faste Punkter paa Jorden: en Fod og en Stok. Men var han først inde i Haven, stillede han begge Stokkene op ad Muren, tog Spade eller Rive og arbejdede med næsten ungdommelig Kraft og Udholdenhed. Bag efter eller i et Pusterum lod han sig saa rigtig Maden smage ved et Maaltid eller en lille Forfriskning, som han gerne tog imod af sin kære Svigerdatter.

En Dag, da han kom derud — det kunde ske, at han *gik* den milelange Tur imellem de to Haver! — sagde han til sin Søn: »Nu skal Drengene derude ikke stjæle Pærerne i min Have!« — »Saa — hvorledes det?« — »Jo, jeg har plukket dem allesammen ned!« — Forfærdelse! der dog havde det beroligende ved sig, at selve Gerningsmanden berettede det: en 87-aarig Mand stige op og krybe om i et ret højt Frugttræ og plukke det rent. Her kunde man rigtignok sige: Hvad man i

Ungdommen nemmer, man i Alderdommen ej glemmer. Som dygtig og passioneret Nøddeplukker havde han altid overgaaet sine Børn.

Ikke mindre mærkeligt var det dog, at han paa Udstillingen i 1888 kunde gaa sin Søn træt ved i Timevis at føre ham omkring og vise ham de mest tiltrækkende Seværdigheder baade inde i Bygningerne og paa det vidtstrakte Jordsmon. »Nu kan jeg snart ikke mere!« lød det i den unge, før den gamle holdt op. Hvilken Energi! men han var ogsaa en rigtig Udstillingsmand, og denne Udstilling efter Philip Schous Idé, med Kunstindustrien som et Hovedformaal, bl. a. ogsaa ved udsøgte Genstande fra Rusland og de andre Lande, hvormed vi gennem vort Kongehus havde indflydelsesrige Forbindelser, maatte særlig være efter hans Smag. Og dog var han lige saa interesseret i Skovbrug, Havevæsen og mangfoldige andre Afdelinger, ikke at tale om *Maskinerne*, i hvilke han saa mere end noget dødt, nej levendegjorte Tanker.

At selv Kæmpekræfter og Kæmpevilje kan bøjes af Alder og Sygdom, ser vi dog af følgende Brev fra samme Aar (²¹/₁₀ 88), skrevet af hans yngste Datter til hendes Broder, som da var paa Embedsrejse i Jylland:

»Kun et Par Ord for at lade Dig vide, at Fader har været en lille Tur nu, saa at der vel ingen foreløbig Fare er paa Færde. Det saa rigtignok galt ud denne Gang, og vi troede saamænd ikke, han var kommen over det; Stemmen har været helt borte, men nu begynder den at komme igen, enkelte Ord kan han sige; men naar han vil fortælle noget, slaar det fejl. Det var drøjt de første Dage; thi da græd han, hver Gang han ikke kunde udtrykke sig; nu har han vænnet sig noget dertil, saa han smiler stundum, naar han ikke kan faa Ordene frem. Synet har lidt, saa at han ikke kan se at læse mere; men da han har været saa afkræftet, er det jo muligt, at ogsaa det fortager sig lidt; han siger, at læse kan han nok se til, men kan ikke opfatte, hvad han læser. Det er jo kedeligt at sjokke om hele Dagen, sove, spise, drikke; men det kunde jo være blevet meget værre; vi er glade og taknemmelige for, som det gik;

tænk, hvilken Energi, at Fader stod op Tirsdag Morgen efter Anfald Mandag Morgen.«

Ja, det fortog sig, men manet af det givne Varsel tog han nu, foruden andet Arbejde, ogsaa det op at nedskrive de her meddelte Optegnelser. Det fremgaar, foruden af det lille Stykke om »Dansk Renaissance« (»i mit 88de Aar«), af følgende Brev fra vor navnkundige Landsmand *Theophilus E. Hansen*, der, efter at have virket med Berømmelse i Athen, i Wien som kejsl.-kgl. Bygmester har opført en Række skønne Bygninger, deriblandt det berømte Parlament:

Wien d. 29. Maj 1889.

»Min kære gamle Ven Dahlhof!

Deres Optegnelser over Deres Samliv med Thorvaldsen i Kongens Kjøbenhavn, som De var saa god at laane mig, har jeg med største Glæde to Gange læst, da jeg deraf ser, at de var to Mennesker, som fuldkommen passede for hinanden.

Der gives dog ingen større Glæde end den, at træffe paa Mennesker, som have lignende Tilbøjeligheder, som vi selv.

Af Deres Skrivelse ser man saa tydelig, hvilken Agtelse De begge havde for hinanden, ligesom jeg har faaet den største Glæde ved at erfare, med hvilken Interesse Hans Majestæt Kong Christian VIII fulgte Deres Forehavender . . .«

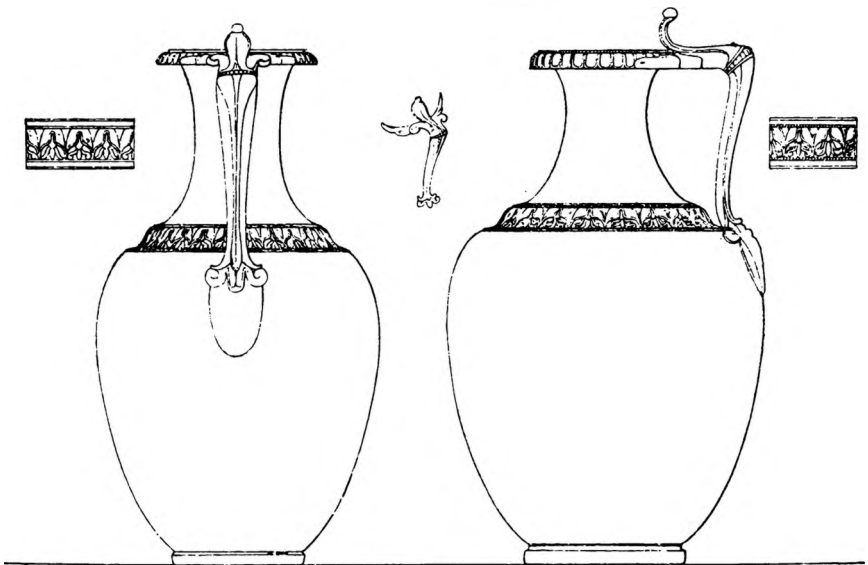
Efter nogle beklagende Udtalelser om, at Thorvaldsens Museum ikke i St. f. den aabne Gaard har faaet en overdækket Hal med et Glastag, hvorunder de store Monumenter anderledes kunde have faaet det rette Lys, fortsætter han:

»Hvad der bedrøver mig, er, at Thorvaldsens Arbejder nu til dags ikke mere blive forstaaede. Vi vil sikkert kunne vente længe, inden vi erholder en Billedhugger som Thorvaldsen!«

Dalhoff havde allerede tidlig haft Forbindelse med den 13 Aar yngre Arkitekt, inden denne drog udenlands, og ofte i hans Bolig hørt Søsteren kalde »Filus« eller »Filius« til Stede. De fornyede deres Venskab, da den nu verdensberømte Mester var i Kjøbenhavn for — ak, forgæves! — at gøre Tegninger til Genopførelsen af det 1884 afbrændte Christiansborg. Og da Dalhoff, efter den haarde Sygdom i Efteraaret 1888, fæstnede de vigtige Oplysninger, han sad inde med om Thorvaldsen, til Papiret, følte han Trang til at sende Afskriften til sin gamle Ven, hos hvem han var vis paa at finde Forstaaelse og Sympathi.

Som Bevis paa denne Sympathi og dens Grund fortjener ogsaa et tidligere Brev til Dalhoff fra Theophilus Hansen, dat. 3. April 1886, at fremdrages, saa meget mere som vi kan gengive den Tegning, her tales om:

»Min kære gamle Ven! . . . den egenlige Grund, hvorfor jeg skriver Dem disse Linier, er den, at jeg endelig opfylder mit Løfte at sende Dem medfølgende Tegning, et af Deres Ungdomsarbejder, en Tegning, som De vist for 60 Aar siden har tegnet i Pompeji.

Med største Glæde har jeg ofte betragtet den og forstaaet den Følelse for de græske Former, som De med saa megen Kærlighed har forstaaet at nedlægge i den tilsyneladende saa simple Genstand. Jeg tvivler nu ikke om, at det vil glæde Dem lige saa meget, som det har glædet mig, efter saa lang Tids Forløb at tilbagekalde de glædelige og haabefulde Tanker i Deres Ungdom«.

Fra disse sidste Aar foreligger ogsaa et Minde-Vidnesbyrd, der er gaaet en Omvej over New York og først kommer frem i et Brev af 22. Jan. 1901. Det er fra den danske Billedhugger *Johan Gelert*, der vandt et smukt Navn i Amerika. Han havde gjort en Buste af »Gamle Dalhoff«, der nu som en Gave fra

ham staar i Industriforeningens Bestyrelsesværelse. Dalhoff sad med Glæde for ham i hans Atelier i Kunstnerhjemmet i Gøthersgade, da de havde saa mange gode Interesser tilfælles; og at Glæden var gensidig, ser vi af Kunstnerens Udtalelser, da han havde faaet Mindetalen tilsendt:

»Det meste af Indholdet var mig bekendt; Deres Fader havde ved forskellige Lejligheder fortalt mig det i Brudstykker, det glædede mig derfor at læse den samlede Levnedsbetegnelse. Hans Liv var jo saa rigt paa Oplevelser. Gerne havde jeg set flere af hans smagfulde og aandrige Tegninger anbragte i Teksten; dog de faa Prøver give en god Idé om den Finhed, Renhed og Elegance i den græske Stil, som han var Mester for at nedlægge i alle sine Arbejder. Det fornøjede mig altid at lytte til Deres Faders Ideer om Skulpturarbejder, modtage hans Raad og Antydninger, da han sad for sin Portrætbuste i mit Studio.«

Et hjerteligt Venkab vandt Dalhoff ogsaa i sin høje Alder med Forstanderen for den Tekniske Skole, Oberstlieutenant *Thalbitzer*. Paa Forhaand var han ikke glad ved, at det blev en Artilleriofficer, »igen en af disse Matematikere, som kun bryder sig om Teknik«. Men Thalbitzer lyttede gerne til og opskrev hans Udtalelser om, hvad der maatte være Maalet for en saadan Skole:

»For alle Bygningshaandværkere maa de matematiske Videnskaber danne et Grundlag, men Sansen for det skønne maa vækkes ved Tegning efter Gips som Ornament og Hoveder, saa at man kan bibringe en Tegning Karakter . . . Ved afvekslende at kopiere Ornament og Hoveder samt udføre smaa Kompositioner efter Op-gave maa Eleven komme dertil, at han intet gør, som han ikke kan give Grunde for, vidende, at ved ethvert Arbejde skal følgende Grund-sætninger gælde: 1) Gjenstandens Bestemmelse maa spores gennem hele Arbejdet paa en fornuftig og god Maade, og 2) det skønne maa ikkun bestaa i at fremstille det gode . . . Tegning og Modellering efter levende Model paa Akademiet maa være Maalet for dem, som have Talent . . .«

Det er i saadan Retning, han selv er skredet frem i sin lange Undervisningstid baade paa »Institut for Metalarbejdere«, hvor han som nybagt Svend blev Lærer og som ung Mester i 1829 gav de første 10 Rdl. til et Præmiefond, i »Søndagsskolen for

Guldsmede«, som han selv oprettede i 1829, i det tekniske Institut, ved hvis Oprettelse 1843 han lovede Stifteren Lasenius Kramp sin handlende Medvirkning, og fra 1827 til 1865 paa det Kongelige Akademi for de skønne Kunster. Og det var hos ham ikke udenadlært Eftersnak, men gennemlevede Personlighedstanker; derfor kunde de gøre saa meget Indtryk selv paa dem, hvis boglige Dannelse maaske langt overgik hans.

Til Julen 1889 forærede han sin yngste Søn en Thepotte i Plet, som han nys havde gjort færdig, og hvortil han i sin Alderdoms Aar havde gjort Tegning, drejet Træmodel, pousseret Hank, Tud og Laagprydelse i Voks, skaaret Stempler i Staal

Fortegning for Guldsmedeskolen.

og sat det hele sammen. Det turde dog maaske være noget af en Rekord i Aandsfriskhed og Flid¹⁾. I Virkeligheden var det, som der er Grund til ogsaa nu at fremhæve, hele Tiden ham, der havde holdt Værkstedet oppe, baade ved at fremstille nye Former og ved med aarvaagen Kritik at vogte paa, at de forfærdigede Varer ikke kom altfor langt bort fra de oprindelige Mønstre.

I hans allersidste Leveaar, især efter den haarde Sygdom, blev hans Vandringer mere begrænsede end før. Han kørte meget i Omnibus og Sporvogn, snart til Frederiksberg til Sønnen, snart til Gartner Hase i Nørrebro's yderste Ende; Rystelsen — selv paa den brolagte Omnibusrute — gjorde ham saa godt, syntes han. Men ellers gik han fra Adelgade om i Kongens

¹⁾ Hans Elev fra Akademiet, Prof. Saabye, havde dog paa Udstillingen 1915 en Statue, som han havde gjort i sit 92de Aar, og som i Sanddruhed ikke stod tilbage for noget af det udstillede.

Have, hvorfra han stundum kunde berette om et sødt lille Barn eller en smagfuldt klædt eller i sig selv tiltalende Dame, han havde set, tiere dog om en mer eller mindre jævnaldrende Mand, han havde siddet paa Bænk og yppet Samtale med, oftest ud fra Aldersspørgsmaalet, hvor han da i Reglen fik den Fornøjelse at kunne titulere en 70- eller endog 80aarig som »ung Mand«. En Dag var han dog bleven spurgt: »Har De ingen Fruentimmer hjemme? hvordan er det, at den Strop stikker frem i Nakken paa Dem!« Det maatte han da fortælle sine Døtre med Opfordring til at passe endnu bedre paa ham.

Og det var ikke saa let. — I det sidste Stykke om ham, vi læser af C. Nyrops Haand, i »Kjøbenhavn, som den er og som den burde være« (S. 165 — »Haandværkskunst og Kunsthaandværk«), har han med sædvanlig forstaaende Kærlighed skildret ham som »en særlig fremtrædende Skikkelse. . . ., saavel kunstnerisk som teknisk begavet. Der var ikke den Teknik, han ikke forstod; med Mod og Begejstring tog han fat paa enhver Opgave, der stilledes ham, ligegyldig hvor stor den var.« Saa tilføjer N., med Henblik paa, at D. vilde holde fast ved Haandværket og kastede sine Handsker bort »som en ydre Bekræftelse af Beslutningen«: »Men lidt usmageligt var det, at han yndede ligesom altid at vise, at han virkelig var Værkstedets Mand; han indfandt sig ofte ved Forsamlinger og Møder med synlige Tegn paa, hvorfra han kom.« — Heri ligger en afgjort Misforstaaelse, hvis man opfatter det som noget tilsigtet, nogen Art af Snobberi eller Affektation, som der jo ogsaa kan vises til den Side, nedad. Men det gik helt anderledes til. Naar det undtagelsesvis hændte, at han ved en Lejlighed var blevet lidt for tidligt færdig med sin Paaklædning, kunde det lige-saa let ske, at han kom i Tanke om noget, han dog endnu gerne skulde se eller sige Besked om paa et af Værkstederne, og da blev det ikke altid ved »nok se, men ikke røre!«, kort sagt, han kunde komme op med saadanne Spor — endog af Mønnie paa det sorte Tøj —, der satte hans »Fruentimmer« i travl Fortvivelse. Men hvis de nu ikke saa ham, og han gik umiddelbart til Mødet eller Selskabet uden Anelse om, at der var noget i Vejen! Han kunde glæde sig som et Barn og sige: vi lever godt og er godt klædt, ja, vi har det godt! naar han havde skaffet sig nye

Klæder — hvad ganske vist skete sjældent, ogsaa fordi han stadig tænkte paa Dødsmuligheden.

Den lange Arbejdsdag nærmede sig ogsaa sin Ende. Men selv denne Afslutning har sine karakterbetegnende Omskiftelser, som følgende Brevuddrag vil vise:

»30. Januar 1890. Kære Nicolai! Jeg skal bede fra Fader, om Du ikke kunde komme til ham i Løbet af Dagen. Han ligger i Sengen, har ikke ondt noget Sted, men er meget træt og svag; nu har han faaet den Idé, at Du endelig skal komme, og derfor skriver jeg. . . . «

»3. Febr. 1890. Kære N. Jeg vil blot underrette Dig om, at Fader i Dag pludselig har ombestemt sig og er staaet op efter Frokost og er bleven oppe hele Dagen. Han stod i over en Time og snedkererede med sin Servanteskuffe, og bagefter marcherede han op og ned i Stuen, saa det løb mig koldt ned ad Ryggen; det varede lige til Middag. I Aften har han rodet i gamle Papirer og underholdt sig med Kaptainen¹⁾ med sin gamle Gemytlighed. I Søndags og de andre Dage vilde han partout dø; han vilde ikke nyde noget Maaltid mere oppe, fortalte han Kl. 6½ i Gaar Aftes, og lidt efter stod han op og blev oppe til 10. Hans Hat var hos Hattemageren, den hentede Elisa i Formiddags; den var bleven som ny, saa hun sagde, han var nødt til at slide den op; det syntes han med, og derefter stod han op og gik med Hatten paa i Stuen og spurgte, om han ikke var fin nu. . . . «

Altsaa, Torsdag 30. Jan. ligger han i Sengen, mat og træt, og lader sin Søn kalde som til et sidste Besøg. Ogsaa de følgende Dage, Fredag, Lørdag og det meste af Søndagen, venter han Døden og vil ikke mere nyde noget Maaltid oppe. Men Søndag Aften »ombestemte han sig«, spiser og bliver oppe til sædvanlig Sengetid. Og Mandagen den 3. Febr. staar han op efter Frokost, arbejder, spekulerer, spadserer og konverserer — »med sin gamle Gemytlighed«. Er det virkelig selve Døden, han saaledes kan ombestemme sig med? Aa ja, han kunde leve og han kunde dø, fordi han kendte og ejede et *varigt* Liv.

¹⁾ Kapt. Raabye, Kasserer ved Hvile- og Rekreationshjemmet for Kvinder, hvis Sekretær D.'s yngste Datter var.

En Tid gik det opad; midt i Maaneden »brugte han endnu Filen saa dygtigt, at duelige Mænd kunde lære af ham, og saa flittigt, at det blev til Overanstrengelse«. Men nu syntes Kræfterne at svigte, han maatte atter ligge og plejes; tilsidst blev det for svært og ansvarsfuldt for de to Døtre; de maatte bede om Hjælp fra Diakonissestiftelsen. *Søster Grethe* fortæller:

»Jeg kom derud Onsdag 26. Februar. Frk. Conring sagde: »Bare det nu maa gaa!« Pastor Dalhoff: »De maa ikke blive ked af det, om De ogsaa ser, han har sine Egenheder!« Døtrene: »Bare han nu vil tage imod Dem!« — han vilde vel, som andre Forældre, nødigt lade sig sige af sine egne Børn. *Jeg har aldrig haft en bedre Pleje*; han var den elskeligste gamle Mand, jeg nogen Sinde har kendt. — Jeg kom med Hilsen fra Sønnen, vor Præst, fra hans Hustru, som den kære gamle holdt saa meget af, og fra et lille Væsen, som stod ham nær, og hvem han dog aldrig havde set — en lille Pige, der var kommet samme Morgen paa Peter Bangs Vej. »Naa, en lille Pige!« sagde han glad. Den lille Pige brød Isen. — Han laa med en Del af Tøjet paa, saadan som han var staaet op og atter havde lagt sig. »De ligger ikke godt, og det bliver altfor vanskeligt og anstrengende for Dem, naar man skal hjælpe Dem; lad mig klæde Dem rigtigt af!« »De maa gøre med mig alt, hvad De vil!« Han bad blot om at maatte beholde sin lette Kasket, hvis brede Skygge tjente ham til Øjenskærm, og som han næsten altid beholdt paa Hovedet. Ja, det kunde han godt. — Han var noget af det taalmodigste, jeg har kendt, saa gudhengiven og from. Vi talte meget sammen om det tilkommende Liv; han var saa beredt og frimodig, som jeg sjælden har set nogen. — Jeg havde en Patient i Byen, som jeg skulde tilse og behandle. Især den sidste Dag sagde D.: »De maa ikke blive for længe borte; det kan ske, hvad Øjeblik det skal være, og saa maa De være her!« Jeg gjorde ogsaa Fraværelsen saa kort som muligt, men blev modtaget med: »Aa, hvor jeg har længtes!« Om Søndagen den 2. Marts Kl. 3 Eftm. kom Døden saa mildt; han gik ud som et Lys,« 89 Aar og 120 Dage gammel.

»Vel død er hele Sagen.«

Begravelsen fandt Sted fra Holmens Kirke den følgende Søndag den 9. Marts. Det havde kostet ikke mindre end Hen-

vendelse til en Excellence for at faa den udsat til Søndagen; men Guldsmedlavet, Industriforeningen og Haandværkerforeningen havde ønsket det, for at de rigtig talrigt kunde vise deres fælles Hædersmedlem den sidste Ære. Som rimeligt var, talte Sønnen, og gjorde det ud af en dybt følt Taknemmelighed mod den, hvem han skyldte meget mere end Livet. Et Blik paa de gamle Hænder, der med mange Spor af baade Arbejdets Lidelser og dets Glæder hang ud fra Dødslejet derhjemme, kaldte Teksten frem (Ap. G. 20, 34—35): »I vide selv, at disse Hænder have tjent for mine Fornødenheder og for dem, som vare med mig; jeg viste eder i alle Ting, at saaledes bør vi arbejde og tage os af de skrøbelige og ihukomme den Herres Jesu Ord, at han selv har sagt: det er saligere at give end at tage.«¹⁾

Sødt i Liv og sødt i Død, sødt i Eftermæle! siger Grundtvig om Modersmaalet. Om end den afdøde ikke selv veed deraf, kan et godt Eftermæle være sødt og frugtbringende for de efterlevende i nærmere og videre Kredse. »Lad mig«, skriver Biskop Fog, »kære Pastor Dalhoff, benytte Lejligheden til at takke Dem ret meget for den tilsendte Tale over Deres Fader, hvem jeg satte megen Pris paa og havde meget kær. . . . I Gaar blev jeg igen mindet om den, da Stiftsprovst Rothe smukt benyttede den deri indeholdte Skildring til ved de Massmannske Skolers Højtid at give Lærlingerne et Eksempel til Efterfølgelse. . . .«

En ny Lejlighed til at drage Mindet frem gav Hundredaarsdagen for J. B. Dalhoffs Fødsel 11. November 1900, da hans Søn fik Lov til i Industriforeningens Foredragssal at give en sammentrængt Skildring af hans Liv, med Løfte om, at den engang skulde blive til en Bog, hvilket Løfte dog først nu, 25 Aar efter hans Død, kan indfries.

Blandt de mange gode Ord, der ved disse og andre Lejligheder er udtalt om den gamle Kunsthaandværker, kunde maa-ske følgende tjene som Eksempler.

Direktør *Philip Schou*: »At Deres Fader blev optaget som

¹⁾ Talen er optaget efter Manuskript i Industriforeningens Tidsskrift 1890, ligesom Mindetalen 11. Nov. 1900 i Aargangen 1900.

Æresmedlem af Industriforeningen, medens jeg var Formand, og at det saaledes faldt i min Lod at sige de Ord, som laa Foreningen paa Hjerte, hører til de lykkelige Begivenheder i mit Liv.«

Schous Efterfølger som Industriforeningens Formand, Hofjuvelér *C. Michelsen*: »Det var, som om Deres Faders Aand igennem Dem pegede paa den Vej, jeg havde at følge, »at den kunstneriske Stræben efter det skønne kunde blive lagt i Haandværket, at dettes Frembringelser, der omgive os mest og nærmest i det daglige Liv, kunde have det Skønhedspræg, som skal være med til at danne vor Sjæl og berede den for Himlens evige Skønheds- og Herlighedsrige«¹⁾.«

Den næste Formand, Fabrikdirektør *Harald Bing* (ved Mindefesten 1900): »Dalhoffs Navn er i Dag anbragt mellem Buster af to berømte Mænd — Thorvaldsen og Forchhammer — som han i Livet stod nær, til hvem han saa op, saaledes som de ogsaa vurderede hans Fortjenester. . . . En særlig Uddeling af den samlede Ud gave af vort Tidsskrift for Kunstindustri som Præmie for fortrinligt udført kunstindustrielt Arbejde vil her efter blive knyttet til J. B. Dalhoffs Navn.«²⁾

C. Nyrop, Foreningens mangeaarige Sekretær og senere en Tid dens Formand, skriver efter D.s Død: »Som saare faa fik han Herrens Naade til at virke i sit Liv, langt ud over, hvad der falder i de flestes Lod«, og efter Begravelsen: »Jeg vilde ønske, at Kirken havde kunnet rumme alle danske Industridrivende, thi skønt død talte han saa vækkende og styrkende gennem Dem til hele Standen, at de Ord, der faldt, bør høres i vide Kredse.«

Arkitekturmaler *Chr. Hetsch*: »Jeg har skrevet til Industriforeningens Formand og meddelt ham min Tanke om, at Foreningen og andre rejste Deres Fader et Hædersminde ved Foreningens Bygning.«³⁾

Landskabsmaler *P. C. Skovgaard* har omtalt ham som den

¹⁾ Citat af Ligtalen.

²⁾ Dette Legat ses ogsaa at være blevet uddelt i Aarene 1901—1907 til 28 unge Mænd af forskellige Fag, dog mest Malere; siden den Tid derimod kun 1 Gang, i 1909, til 1 (Maler).

³⁾ Som før nævnt staar hans Buste (af Gelert) i Bestyrelsesværelset.

Mand, der havde bedst Forstaaelse af en kunstnerisk Tanke, naar noget smukt skulde udføres.

Billedhuggeren Prof. *Saabye* siger: Deres Fader har gjort mig meget godt og viist mig megen Kærlighed, saa at jeg føler mig i stor Taknemmelighedsgæld til ham.

Juvelér *Peter Hertz* »har«, skriver Sønnen, »altid omtalt ham som den, der i hin Periode stod som Nummer eet, naar det galdt at udfinde vanskelige Problemer og bringe noget virkeligt nyt frem«.

Vilh. Andersen kalder ham («Tider og Typer«, 1ste Række, 2den Del, 1ste Bog, S. 208) »Hetschs bedste Mand« og siger: »Naar en Lysestage eller Lygtepæl (Kandelaber) hævder sig en monumental Holdning og en typisk Majestæt som Helten Achilles, viser det, at Hellenismen er slaaet igennem fra Musæum og Studerekammer til Hjemmet og Torvet og bleven *Stil*.«

Adolf Bauer («Dansk Empire« i »Museum« 1890): »Dalhoff har været en Initiator, hvis Liv og Lyst det var at tage noget nyt op og vise, hvad han formaaede at udrette, medens han gerne overlod Fortjenesten til andre.«

Dette »Initiateur«, der i sig rummer baade at have Idéerne og at sætte dem i Værk, er en træffende Betegnelse, kun at der i Stedet for »og vise, hvad han formaaede« — som han netop hverken vilde eller kunde vedkende sig — skulde staa: tage noget nyt op og udrette det. En af vore driftigste Fabrikanter, gamle *Eickhoff*, har ytret, at havde han bare haft en af de Idéer, som Dalhoff havde saa mange af, var han blevet en rig Mand. Men skønt det turde være for meget sagt, at han i alle Tilfælde »gerne overlod Fortjenesten til andre« — han og hans talrige Familie skulde jo ogsaa leve — var dette at blive en rig Mand saavel som dette »at vise sig« ganske underordnet i Forhold til det at udrette noget nyttigt og godt. Oberstl. *Thalbitzer* har hørt ham fortælle, at han, »efter Hjemkomsten fra sin første Rejse, ved sin Faders Grav havde fornyet Løftet om at ville være Haandværker og tillige, at han vilde bortkaste al Hang til Penge og til »det Fine«; dette Løfte har han holdt, og skønt det har kostet ham svære Kampe, baade naar Pengefordele vinkede, og naar Christian VIII tilbød ham Dekorationer,

saa takker han dog nu (85 Aar) Gud for, at han har levet, som han har, i denne Henseende«. Men Opgaverne var der, og som de, den ene efter den anden, lagdes frem for ham — stundum som af sig selv, stundum af Mennesker, maaske endog med ikke lidet Tryk —, tog han dem op og arbejdede med dem, ikke mindst i vaagne Timer om Natten, indtil de vandt nogen Skikkelse og kunde sættes paa Papiret, tit ogsaa paa Drejerbænken, der fra Barndommen af laa ham særligt nær; der kunde han saa godt faa Form paa runde Genstande. Til de tekniske Opgaver søgte han saa snart som muligt at faa Modeller, hvorpaa han praktisk kunde prøve sine Tanker. Men baade det ene og det andet skete, om end ikke uden mange Fødselssmerter, saa dog »med Liv og Lyst«. Arbejdet var for ham saa naturlig en Trang som Væksten for Planten, som Livet for alt levende. Og det laa ham altid for Haanden eller for Tanken, fra hvad Side og fra hvilket Omraade det saa kom. »En saadan Alsidighed kan have sine Farer og havde det vel ogsaa for ham selv, thi den, der har mange Jærn i Ilden, brænder somme; men man kan ogsaa forstaa, at der var Brug for en saadan Alsidighed i et Land, der skulde gaa over fra saa godt som udelukkende Agerdyrkning til ogsaa at drive Industri, og at han kunde være paa sin Plads ved Grundlæggelsen af og under den første Arbejdstid i en Forening, der netop skulde virke i dette Øjemed.« (Mindetalen 1900). Saa meget mere, naar alt dette spredte — hvor han end virkede det, i eller udenfor nogen Forening — havde een og samme Grundtanke, den at *gøre det gode* : det fra alle lave Lidenskaber og egoistiske Beregninger rensede, alt det, der hos ham kunde udspringe til Menneskers, deriblandt ogsaa hans egen, Forædling af den inderste Kilde, som han havde fælles med Thorvaldsen: »den store, store Kærlighed — i Kristus Jesus«.

Rettelser og Tilføjelser.

S. 12. Den ægte danske Selvironi, her omtales, kommer stadig stærkt frem i »Rhytmi Herloviani«, en af Degnen Herlov Dalhoff skrevet og forfattet Samling af Lejlighedsvers (Barnedaab, Bryllupper og Begravelser) og andre poetiske Skrifter, deriblandt en længere Fabel, som slutter med følgende Linier, der vist indeholder ikke saa lidt af en Bekendelse og Selvdom:

Per Degn sig gør det til en Ære,
at dusses med en Fløjls-Kalot [Præst].
med ham i Spille-Selskab være,
at skifte ud med ham en Pot [Øl?],
Historier ham at fortælle,
at stemme an en Gildes-Skraar,
at varte op med andre Sælle
ved Bryllup og ved Barne-Taar.
Per Degn er ødsel, derfor tigger
og laaner han af hver en Mand;
det gør, at baade selv han ligger
udi Foragt, saa og hans Stand.
Paa Standens Vegne jeg da beder
Per Degn at gaa en Middel-Vej,
imellem det, som Hovmod heder,
og Nedrighed — forsøm det ej!

S. 13. I den samme, først senere for Dagen komne Bog læses en Række Digte, hvoraf adskillige ikke staar tilbage for, hvad vi ellers har trykt fra den Tid. Et af dem, »Sidste Samtale mellem Provst Holst og hans døende Hustru« (1762), findes aftrykt i »Diakonissestiftelsens Almanak« for 1917; en fortræffelig »Supplique« i en bundfattig Lærers Navn i Ugebladet »Arbejde adler« 1916. Nr. 17. Her kan optages et kortere Takkebrev i Hr. v. Müllens Navn til Herremanden paa Tirsbæk, Cancelliraad Hvas:

Velbaarne Hr. Patron, tillad en ringe Tjener,
som dobbel Hjerte-Sorg at komme selv formener,
tillad ham, at han med sin ringe Rime-Pen
sin underdanig Tak til Thiirsbeck sender hen.

Tak, Ære, Pris og Løn for Raadyr, Fisk og Hare,
hvis raske Liv De ej for min Skyld vilde spare.

Tak for Sin Skrivelse og Condolence-Brev,
som De saa gunstig til en ringe Tjener skrev.
Gid Cancelli-Raad Hvas med sin velbyrdig Frue
ej nogen Tid maa se den Sky, som Dem vil true,
med mindste Modgangs Storm! ja gid at Thiirsbeck Gaard
med Lykkens varme Sol bestraales mange Aar.

Den lille Pode af saa rar og god en Stamme,
gid den maa leve! og til sildig Alder komme
af Ære, Lykke, Fryd! ja gid vi havde fler
af slige! og gid dem den samme Lykke sker!

Mit helt forsagte Mod forbyder at udføre
det Ønske og den Tak, jeg gerne vilde gøre;
desuden fejler Tid, thi atter laves paa
at bære af mit Hus en Død til Gravens Vraa.

Det er min Moder, jeg paa Mandag la'er begrave,
og skønt jeg venter ej, bemeldte Dag at have
Hr. Cancelli-Raad Hvas til en forønsket Gæst,
jeg takker lige fuldt. Nu fik min Pen sin Rest.

S. 18. I Ring Pastorats »Liber daticus« findes følgende gode Ord om ham, skrevne af en senere Eftermand Frants L. V. Øhlenschläger: »Peder Dalhoff, fh. Hører i Vordingborg. Han skal have været en vel begavet og værdig Mand og erindres endnu af Soggenes ældre Beboere med Højagtelse og Venskab«. Mindre Ros faar han for et formentlig ikke fordelagtigt Salg af Præstegaardsjord.

Sukkerskaal. J. B. Dalhoffs Svendestykke.

S. 42. Svendestykket gengives her efter »Tidsskrift for Industri 1911« Om J. B. D. selv har tegnet det, vides ikke; det er i en Overgangsstil, med rig Lejlighed til at vise Færdighed og Smag baade som Sølvsmed og Cisælør

S. 73, L. 6 f. o.: 1915, skal være 1815.

S. 106, L. 13 f. n.: trojanske, skal være trajanske.

S. 134, L. 17 f. o.: 1829, skal være 1827.

S. 141, L. 9 f. o.: Efter Meddelelse af Oberstl. Thalbitzer har J. D. fortalt denne, at han efter sin Hjemkomst gjorde et Besøg i Ønslev, hvor han ved sin Faders Grav fornyede sit i Paris aflagte Løfte, at ville vogte sig for Hang til Penge og Forfængelighed.

S. 147, L. 20 f. n.: Budolfi, skal være Rudolfi.

S. 149, L. 10 f. n.: gac, skal være gav.

S. 173, L. 13 f. o.: Budolfi, skal være Rudolfi.

S. 180. Sølvthemaskinen er den samme, som i Modeltegning forfra og med Enkeltheder er afbildet S. 165, men den turde nok fortjene at ses paa begge Maader.

S. 184, L. 14 f. n.: ¹⁾ skal være ²⁾.

Gitteret til Chr. IV's Mindesmærke, tegnet, modelleret og udført af J. B. Dalhoff.

S. 198: Af Guldsmede har J. B. (efter Lavsprotokollen, se »Arb. adler« 1916, Nr. 19) kun udlært 4: A. Jacobsen (den første, der faar »udmærket« for sit Mesterstykke), C. V. Lodberg, Chr. Westergaard og Jul. Hovgaard.

S. 255, L. 4 f. n.: »mod« slettes. Man ser Mellembygningen med de store Vinduer, der skal bringe Lys i det høje »Kontor«, som ogsaa var Udsalg og Atelier. Til venstre en med en Kran forsynet Sidebygning, hvis Stueetage en Tid var Laboratorium for Prøver med Aluminium, senere Maskindrejveri for Rundstokke til Kunstdrejer Schwartz's Fabrik; 1ste Sal var i lange Tider Sølvsmed Chr. Boas's Værksted.

S. 300, L. 17 f. n.: 1851, skal være 1850.

S. 233. Gengivelse — efter Industriforeningens Tidsskrift — af Gitteret til Chr. IV's Mindesmærke, saaledes som Dalhoff tegnede, modellerede og udførte det i Chr. IV's Stil.

S. 417: Det Kgl. Akademi for de skønne Kunster tilskrev ham 1. Novbr. 1885:

»Paa en Festdag som denne mindes Akademiet med Taknemmelighed, hvad det skylder Dem, Skolens utrættelige og dygtige Lærer, som i saa lang en Aarrække ofrede sine bedste Kræfter til Akademiets Gerning.

Det er med en varm Tak for hvad De har ydet og de bedste Ønsker for Dem paa Deres Livs Aften, at jeg sender Dem Akademiets Hilsen. (Sign.) V. Meldahl«.

De i »Navne og Emner« optagne Henvisninger skal hjælpe dem, som vil bruge de tids- og personhistoriske Oplysninger, der vel saa meget mere kan hentes fra denne Bog, som de Samsfundslag og Forhold, den omhandler, kun sjældent drages frem. Uden Tvivl kræver denne Henvisningstavle ligesom Bogen i det hele megen Overbærenhed i Dommen om, hvorvidt her altid er truffet den rette Afgørelse mellem det, der skulde, og det, der ikke skulde tages med. At den hele Skildring dog har kostet nogen Umage, vil de sagkyndige forstaa, bedst de, som middelbart og umiddelbart har ydet Hjælp derved. Dem alle bringes herved en hjertelig Tak, der ogsaa gælder Industriforeningens Bestyrelse og Direktionen for Reiersens Fond, som har gjort det muligt at lade Bogen fremtræde i smuk Udstyrelse med talrige Billeder og dog til forholdsvis billig Pris, der vil lette dens Udbredelse.

Udgiveren.

- Aagaard, Murermester 253.
 Aal, Jacob 362.
 Aareladning 113, 118, 130.
 Abildgaard, Prof. 37.
 Accise 316.
 Adelgade 272 (77): 252, 254, 347.
 Adler, Kabinetssekretær 248.
 Akademi, kgl. for de skønne Kunster
 40—, 43, 51, 80, 110, 141, 157, 170,
 206, 217, 231, 313, 337, 340, 350,
 393, 412, 424—.
 — i Berlin 57, 62, 79, 81.
 — i Wien 90, 101.
 Albeck, Mekaniker 388.
 Alderdom 374, 380, 408—, 414.
 Alexandra, Prinsesse 331.
 Alsing, Møntmester, Altona 171.
 Aluminium 327, 393, 424.
 Amalienborg 141, 197.
 Amerika 44, 147, 411.
 Andersen, Vilh., Prof. 419.
 — A. W., Gross. 330.
 Anienne 228.
 Annæ Plads 169, 254, 259, 292.
 Antikerne 222, 262, 264—, 348.
 Arbejde adler 401.
 Arbejdsgiver- og Mesterforening,
 Dansk 219.
 Arendal 364.
 Augustforeningen 339.
 Auktion 351—.

 Badekur 84—, 89, 273—, 275, 282,
 284, 395.
 Baggen, Symaskinefabrikant.
 Bagger, Redaktør 365.
 Bakker 179—, 186, 188, 194, 202,
 212, 261, 302, 376—, 378—, 388.
 Balle, Biskop 14, 17, 23.
 Ballin, Lotteribestyrelse 304.

 Dalhoff.

 Ballin, Staalstikker 349—.
 Bang, J. O., Regensprovst 11.
 — O., Livlæge 272.
 Basel 318.
 Baumgarten, Fabrikant 268, 302.
 Becker, Stenhugger 240.
 Benzon, Rektor 16.
 Berchtesgaden 251, 271.
 Berlin 53, 219, 248, 273, 283, 318,
 345, 395.
 Bertelsen, Læge 181, 187—, 281, 304.
 Bierring, Præst 16, 127.
 Billedhuggerkunst 107—, 123, 169,
 189, 223—, 412.
 Bing, Harald, Direktør 418.
 Birmingham 175—, 177, 306—.
 Bissen, H. V., Billedhugger 276, 279,
 283, 285, 288, 292.
 Bissen, Urmager 173, 185, 353.
 Bistrup 390.
 Bloch, Prof. 10.
 Blom, Tømrerm., Etatsraad 326, 401.
 Blunck, Maler 315.
 Blædel, Præst 33.
 Boas, Chr., Guldsmed 356, 424.
 Boesen, Stiftsprovst 367.
 Bordopsats 213, 247, 309.
 Bornholm 228, 268, 296, 328.
 Bortlodning, se Industrilotteri.
 Borup, Billedhugger 244.
 Brandis, Læge 213.
 Brangstrup, Ane Margr. 10, 13.
 Breede, G., Tømrermester 205, 253.
 Breslau 274, 279.
 Broholm 379.
 Broncestøbning 51, 105—, 108, 112,
 114—, 121, 244, 249, 392.
 Bruun, Præst 324.
 Bryssel 191—, 299.
 Brødskniv 302, 308.

- Brøndsted 247.
 Brønnum, Konditor 390.
 — Isenkræmmer 398.
 Buch, Præst 33.
 Buchter, Guldsmed 158, 160.
 Bødtker, Kapellan 6.
 Bøgild, Lærer 64.
 — Thrine 358.
 Børsen 296.
 Bøsemagere 322.
- Canova 90.
 Carl, Prins af Hessen 142.
 Carlsen, F. W., Skolebestyrer 270—.
 Caroline Amalie 43, 231, 386, 394.
 Cellini, Benv. 402.
 Charlottenborg 281.
 Chévémethoden 68, 379.
 Christesen, Vilh., Guldsmed 261.
 Christensen, Balthasar 19.
 — G., Rustmester 392.
 — N., Oldermænd, Guldsmed 41.
 Christian IV 230—, 252, 257—, 259, 301, 364, 393, 424.
 — VIII 43, 51, 62, 64, 80, 121, 141, 155, 167, 183, 186, 219, 227—, 233, 239, 246, 248, 251, 254, 290—, 292, 297—, 362, 410.
 — IX 342, 373, 380, 390, 399.
 Christiansborg 62, 141, 148, 247, 258, 289, 298, 300, 393, 410.
 Christianshavn 251.
 Christianssand 364—, 372.
 Ciselering 37, 51, 57, 63, 195, 255, 328, 423.
 Clausen, Kapt. 336.
 — H. N., Prof. 111, 362.
 Colberg, Billedhugger 237.
 Collin, J., Konferensraad 204—, 283.
 Conradsen, J., Medailleur 56.
 Conradt, Jørgen, Kobbersmed, Major 37, 51, 56.
 Conring, Louise, Forstanderinde 391, 416.
- Daaser (Tobaks-) 57, 63.
 Daglig Levevis 314, 344, 362.
 Dalgas, Præst 33.
 — Konsul 122—.
 Dalhoffs Slægt 3—24.
 — Herlov, Degn 3, 6—15, 421—.
 — Peder, Præst 3, 13, 15—24, 54, 62, 66, 86—, 102, 109, 119, 133, 137, 227, 383, 393, 422.
 — Nicolai Vandall, cand. th. 13.
 — Anna Regina 13, 24, 46, 81, 144.
 — Knud Plesner, Gørtler 18, 43, 56, 69, 90, 96, 105, 133, 141, 147, 156—, 161.
- Dalhoffs, Peter Schäfer, Præst 3, 18, 33, 106, 127, 133, 148.
 — Nic. Chr., Snedker 18, 43—, 133—, 147—, 393.
 — Jørgen Balthasar, Hofguldsmed.
 — Margrethe Elisabeth, g. Müllen 20, 105.
 — Herlov, Hofgørtler 96, 105, 110, 146, 156, 325, 381.
 — Regina Optata, g. Nielsen 109, 112.
 — Theodora Jucunda, g. Scholl 109, 112.
 — Anna, g. Drewsen 317, 347, 382, 390.
 — Wilhelm, Instrum.m. 256, 334—, 347, 363, 370, 378, 397.
 — Peter, Guldsmed 336, 338, 359, 362, 397.
 — Olivia, g. Rasch 393, 397.
 — Louise, g. Petersen 386, 392.
 — Mathilde 337, 346, 352, 362—, 381, 389.
 — N., Præst 352, 375, 391, 395, 408.
 — Elisa 380, 409.
 — Louis H. 393—.
- Damp, overhedet 327.
 Dampmaskine 174, 203, 301, 367, 378.
 Danchel, Fabrikant 269.
 — Gartner 315.
 David, C. N., Konferensraad 208, 214.
 Diakonissstiftelsen 391, 401, 416.
 —'s Almanak 238.
 Dotézac, Gesandt 293.
 Drejning 30, 37, 176, 378, 420.
 Drewsen, Skovfoged 286.
 — Chr., Fabrikant 267, 273, 277—, 286, 382—.
 — Peter, Skibskaptajn 383.
 — Carl, Fabrikant 267, 294—, 339, 359.
- Drivning 37, 51, 195, 420.
 Dybbøl 396.
 Dyrkopf, Guldsmed 38, 40.
 Dødsfald 46, 139, 156, 297, 317, 392, 397.
- Eckersberg, C. V., Prof. 154, 167.
 Eddelien, M. H. 278, 287, 324—.
 — Olivia, se Hjorth.
- Ehlers 302.
 Eibe, Kapt. 181.
 Eickhoff, Mekanikus 419.
 Elektroplet 379, 397, 400, 413.
 Emaillering 58, 135.
 Englænderne 172—, 175.

- Erlewein, Murermester 254.
 Estrup, Godsejer 181.
 Evald, General 105.
- Fabrik 178, 193—, 301, 317. 357.
 Fabriksudsalg 296, 303.
 Ferdinand, Arveprins 183, 186, 247, 300.
 Fibiger, Johs., Præst 19—.
 — Major 211.
 Fick, Husejer 187—.
 Filehugning 332, 348, 357.
 Fischer, Statuestøber, Berlin 259.
 Fog, Degn 34.
 — Biskop 224, 417.
 Forchhammer, Prof. 173—176, 205—, 211, 221, 326—, 333.
 Foredrag 207, 211, 331, 400.
 Forevisninger 207, 210, 211—214, 261, 270—, 313, 359, 397, 400.
 Forgyldning 168, 230, 250, 266.
 Fortegninger 158, 169, 394, 406.
 Fossum Jærnværk 361.
 Fransk Folkekarakter 191, 193, 295, 344—, 355—.
 Fredensborg 287, 385.
 Frederik V 229—, 272.
 — VI 162, 230, 246.
 — VII 105, 298, 327, 334, 341.
 — VIII 342, 380, 390, 399.
 Frederiksborg 37, 285, 360.
 Frederiksborg 7, 15, 233.
 Frederikshavn 382.
 Frederiksværk 328.
 Freund, F., Myntmester 56, 171, 294, 305.
 — H. E., Billedhugger 107—, 123, 169, 189, 220, 222, 261—, 264, 266.
 — Victor 220.
 Friehling 296.
 Frimurere 167, 251, 254, 392.
 Frost, Tømrermester 254.
 Frue Kirke, Kbh. 108, 111, 141, 147, 225, 321.
 — —, Aarhus 358, 361.
 Fædrelandskærlighed 51, 337, 342, 395—, 400.
 Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk 218.
- Galvanoplastik 267, 392.
 Gamst, Mekanikus 205—, 221, 231, 266, 273.
 Garborg, Prof. 50.
 Garlieb, Direktør 56, 59, 105, 121, 125, 205—.
 Gas- og Vandmester 321—, 329.
 Gelert, Johan, Billedhugger 411, 418.
 Generalforsamling 211, 330.
 Genf 130.
 Glade, J. D. V., Skrædder 68, 161—.
 — Helene, hans Hustru 59, 65, 82, 90, 101, 161.
 Glanz, Jærnstøber 59, 146.
 Glassmelteri 296.
 Goldstein, Fabrikant 398.
 Gothersgade 11: 161.
 Gram, Geheimeraad 7.
 Gravering 37, 58, 63, 90, 152, 158, 170, 195, 265.
 Grenaa 344, 372, 383.
 Grethe Larsen, Søster, Diakonisse 416.
 Griessing, Kunstdrejer 331.
 Grundahl, Haune, g. Dalhoff, g. Elberg 44, 48, 94—, 133, 144, 149.
 — Lotte 162.
 Grundtvig, N. F. S., Præst 111.
 Gräfenberg 273, 289, 386.
 Græsk Kirke 100.
 — Stil 223, 411—.
 Grønsager 318, 363, 408.
 Guldsberg, Høgh, Statsminister 14, 16.
 Guldsmed 30, 148, 162 (Hofg.), 301, 368, 392, 400, 402, 417, 423.
 Guldsmedskole 157—, 160, 169.
 — Værksted 219, 259.
 Guldsværd 141—, 154.
 Guldpokal 259.
 Gutfeld, Provst, Bevtofte 13.
 Gutfeldt, Holmens Provst 31.
 Günther, Carl, Stolemager 352, 358.
 Gæa 244.
 Gørtler 32, 38, 381.
 Gøssing, Kammerherre 142.
- Haandværk 1—, 29, 32, 108, 163, 202—, 210—, 216, 265— 400, 419.
 Haandværkerforeningen 331, 402, 417.
 Haandværksskoler 212, 214, 236, 270—, 310, 412.
 Hagen, Guldsmed 36, 38.
 Hall, Minister 364.
 — W., Filefabrikant 178.
 Hallager, Bogtrykker 50.
 Halle 228, 237.
 Hamburg 170, 303, 323.
 Hamburger, ref. Præst 155.
 Handelskrise 325.
 Hannover 293, 334.
 Hansen, C., Handskemager 390.
 — Julie, f. Dalhoff 390.
 — C. F., Konfr., Bygmester 41, 111, 245, 289

- Hansen, G. T., Fabrikant 309.
 — Herlov, Direktør 44.
 — Louise, g. Dalhoff 45, 87, 325.
 — Mørk, Præst 19.
 — Rektor 33.
 — Theophilus, Bygmester 410—.
 Hanuschke, Familien 66, 82.
 — Edvard 60, 68—72, 78, 104, 136, 155.
 — Justine 317.
 — Sophie 91, 171.
 — Wilhelmine, g. Dalhoff 67—72, 103, 109, 124, 132, 155, 247, 280, 285, 287, 315, 317, 379.
 Hase, Gartner 413.
 Hauch, Marchal 39, 42.
 Haugaard, Julius, Gravør 170, 187, 424.
 Have 315—, 390, 408.
 Heiberg, Johanne Louise 239, 252.
 Hellmann, Jul., Direktør 311.
 Helsingør 136, 140, 394.
 Henriksen, Billedhugger 165.
 — Hofgørtler 276, 282, 288.
 Herculanium 114, 125.
 Hercules 230, 256, 273.
 Hertz, P., Juvelér 419.
 Hetsch, G. F., Prof. 38, 41, 43, 62, 79—, 110, 135, 204, 217, 232, 240, 257, 289, 308, 311.
 — Chr., Arkitekturmaler 418.
 Hildebrandt, N. P., Kantor 315.
 Hinnerup, P. R., Møntgardein 146—, 191, 195.
 Hirschfeld, Guldsmed 304.
 Hjort, Sekretær 281, 283, 305—.
 Hjorth sen., F. C., Justitsraad 169, 187, 192, 205, 281, 289, 292, 323.
 — jun., Chr., Naalemager 171, 177, 184, 190, 194, 204, 322, 341, 354.
 — O. F., g. Eddelien, g. Dalhoff 324—, 354.
 Hofguldsmed 162, 168.
 Holberg, Ludvig 11.
 Holm, Silkekræmmer 195.
 — Hans, Prof. 402.
 Holmberg, Prof. 331.
 Holmegaards Glasværk 296.
 Holst, Provst 421.
 Holten, C., Prof. 333.
 Hopfgarten, Broncestøber, Rom 105—, 108, 112, 115—, 121.
 Hornemann, Prof. theol. 22.
 — Emil, Dr. med. 80, 382.
 Horsens 6, 11.
 Hummel, Prof. 269, 333.
 Husandagt 225.
 Husholdningsgenstande 303.
 Hvas, Godsejer 421.
 »Hvide Ros« 316.
 Hvirring (Hverring) 4, 11, 15.
 Hüttemeier, Jærnstøber 357, 361, 368, 371.
 Højbroplads 322.
 Høst, Justitsraad 80, 105.
 Høyen, Prof. 261.
 Ildløs 381.
 Industri 202—, 207, 215, 299.
 Industriforeningen 1, 201—219, 266—, 329—, 331, 393, 399—, 401, 417.
 Industrimusæum, Bryssel 192, 310.
 — Paris 350.
 Industrilotteri (Bortlodning) 208, 210, 214—, 304.
 Industriraadet 219.
 Industriudstilling 204, 206, 296, 308, 380—, 388.
 Industriudvalget 270, 328.
 Institut for Metalarbejdere 37, 42, 51, 157, 412.
 Invalider 304, 309, 328.
 Jacobsen, A., Guldsmed 166—, 183, 196, 198, 247, 257, 276, 310, 424.
 — Isenkræmmer 327.
 Jansen, Skolebestyrer 271, 310.
 Jason 222.
 Jensen, Prokurator 343, 352—, 357.
 — C. A., Prof. Akad. 174, 315, 329.
 — J. L., Prof. Akad. 315.
 Jessen, Skolebestyrer 288.
 Jespersen, J. J., Guldsmed 337, 366—, 375.
 Jesuitisme i Faget 180.
 Jordskælv 123.
 Jubilæum, Indf.s. 331, 399.
 »Juleglæde i Himlen« 237, 243, 403.
 Jul i Rom 114, 120.
 Jupiter 223, 226, 244.
 Jægerspris 301.
 Jærnbane 218, 400.
 Jærnbortor 261.
 Jørgensen, A. D., Prof. 298.
 Kall, Prof. 10.
 Kampmann 294, 319.
 Kandelaber 145, 154, 157, 197, 261, 264.
 Karmarsch, Prof. 294, 334.
 Karneval i Rom 119.
 Katholiker 100, 110, 257.
 Kayser, H. H., Tømremester 311.
 Keyper, Major 229.
 Kingo, Thomas 5.

- Kirkegaarden 97, 182.
 Klima i Italien 124, 129.
 Knapper 179, 182, 247, 313—, 328, 338.
 Knappenaale 179, 322, 337, 376—.
 Kobbersmede 321.
 Koblenz 300.
 Koch, Præst 384.
 — Dampskibsdirektør 387.
 — Konferensraad 246, 259.
 Kogeapparat 398.
 Kogekar 299, 302—, 309, 313, 317, 319, 323, 359.
 Kolera 316—.
 Kongensgade, Lille, Nr. 68: 148, 150, 299.
 Kongens Have 183, 413.
 Kongsberg 361, 363.
 Kongslev, Dekorationsmaler 221.
 Kramp, Lasenius 311.
 Krestensen, Carl, Guldsmed 196.
 Kretz, Slotsforvalter 286.
 Krigen 48—50: 297, 300—.
 — 64: 334—338.
 Krigsbaade 377—.
 Kristendom 223, 226, 235, 243.
 Krog, Arnold, Prof. 402.
 Kronborg 233.
 Krøll, Peter, Gaardmand 47.
 Kunst 168, 217, 236, 271.
 Kunstforening i Kbh. 121.
 Kunstindustri 265, 392, 398, 400, 417.
 Kunstindustrimusæum 218.
 Kunststøbning 146, 219—, 292.
 Kvindeligt Industri 398.
 Kyhl, Urmager 205, 268, 292.
 København 201, 295.

 Lampefødder 343, 359—.
 Landhusholdningsselsk., Kgl. 206, 260.
 Lange, Jul., Prof. 238, 240, 264.
 Lauchhammer i Schlesien 248, 259.
 Lavsordning 49—, 78, 203, 208—.
 Legat, Dalhoffske 418.
 Lehmann, Orla 204, 208.
 Lemvig 382.
 Leuning, Præst 384.
 Levy, Veksellerer 247.
 Levin, Stukfabrikør 349.
 Livsfar: 25, 118, 393.
 Lodberg 423.
 London 171—, 303—307. 329.
 Lorenzen, Hjort, Etatsraad 240, 242.
 Lund, Præst, St. Hedinge 33.
 — Prof. Akad. 62, 80, 90, 154.
 — Jærnstøber, Godsejer 247—.
 — Læge, 385.

 Lunde Jærnstøber 205.
 Luther 226.
 Læseselskab for Kunstnere og Haand-
 værkere 204.
 Løchte, Gørtler 111.
 Løfgren, Fabrikant 309.
 Løfler, Maler 234.

 Mackenzie, Frances, Miss 238.
 Madsen, Hans, Præst 272.
 Magnus, Fabrikør 252, 281.
 Mallings, O., Geheimeraad 220.
 — Jørgen, Komponist 379.
 Malmø 295.
 Mandern, Carl v. 230.
 Marie Sophie Frederikke, Dronning 43.
 Massmannske Søndagsskoler 247, 417.
 Mekanisk Talent 30—, 217, 409, 414.
 Meldahl, Prof. 340, 424.
 Merkantilismen (i Indf.) 269.
 Messing 303.
 Mesterstykke 38—, 150, 153—.
 Meulengracht, Provst 21, 383.
 Meyer, Fritz, Blikkenslager 171, 183, 205.
 — J. E., Voksdugsfabrikant 205, 315.
 Michelsen, Kammerraad, Docent 205.
 — A., Hofjuvelér 164, 166—, 267, 309, 381.
 — Carl, Hofjuvelér 418.
 Milano (Majland) 125, 129.
 Militærlieferinger 247, 313—, 318.
 Minerva 244, 321.
 Modelling 54, 63, 106, 146—, 158.
 Mohr, Chr., Urmager 191, 205.
 Munch, J., Tømmerhandler 387.
 — Marie, g. Dalhoff 387, 416.
 Müllen, Familien 66, 355, 421.
 München 230, 248—, 317—.
 Møller, Kirstine Rasmusdatter, g. Dalhoff 13.
 — Isenkræmmer 302.
 — Skolebestyrer 310.
 Møllmann, Prof. 10.

 Napoleon 129, 349—.
 Naylor, Filefabrikant 304—, 307.
 Naturfølelse 35, 83, 265, 376—, 380, 383—, 405—.
 Neapel 122—, 128, 130, 140, 184.
 Nemesis 244.
 Niedlich, Guldsmed 52.
 Nielsen, Provst 33.
 Norge, 34, 361—366.
 Nyboder 252, 335.
 Nyholm, Christoffer 8.
 Nürnberg 249.

- Nyrop, Camillus, Prof. 40, 210, 214, 240, 261, 392, 414, 418.
 — Instrumentmager 302.
 — Præst 33.
 Nysø 237.
 Nysølv 303, 309, 323, 337.
 Næsbyholm 329.
- Offenlig Anerkendelse 402.
 Oldermænd 37.
 Olrog, Magister 12.
 Olsen, A. C., Snedkermester 206.
 Ovalværk 378.
- Paaklædning 27, 414.
 Paludan-Müllerske Slægt 221.
 Paris 64, 114, 122, 135—, 205, 219—, 293, 295—, 319, 338, 342.
 Parykmager 5—.
- Patenter, udtagne af J. B. D. 149, 151—153 (²¹/₁₂ 1828: Presse til større, svære Sølvgenstande); 261 (¹⁷/₈ 1837: Presse til at trykke Siraater paa Blikarbejde); 268— (²⁴/₆ 1844: Vandledningsrør af Porcellæn o. l.); 268 og 277— (²⁸/₅ 1845: Jærncylindre til Styrkelse af Porcellænrør); 302 (²⁸/₆ 1849: Knæpresse (Bulbider)); 300 (²¹/₁ 1850: D.ske Bueviser til Taprifler); 302 og 308 (²⁵/₈ 1851: Standbrødkniv med bevægelige Linealer); 326 (¹/₁₁ 1857: Vandhane); 327 (¹/₇ Varmeværk med overhedet Dampf); 332—334 (⁶/₁₁ 1862: 2 Filehuggemaskiner); 341, 343, 347—350 (²¹/₂ 1866: Høvlemaskine til Egalisering af File); 327 (⁹/₃ 1866: Hurtigkørende Dampkedel til Varmeværk); 378 Anm. (²⁰/₁₁ 1870: Gasbrænder). I alt 13 Patenter, hvoraf de til Filehugning bestemte ogsaa er udtagne for Tyskland, Frankrig og England.
- P—e i Berl. Tid. 240—.
 Pengevanskeligheder 161, 303, 326, 337, 351, 357.
 Perner, Gravør 170.
 Persier 57.
 Petersen, Kongens Livlæge 382.
 — Engelbrecht, Skibstømrer 387.
 Plesner, Provst 12, 15.
 — Knud, Degn 18.
 — Anne Margrethe, g. Dalhoff 17, 24, 31, 139.
 Pletarbejde 392, 394, 396—, 399—.
 Politi 89.
- Politik 122, 125, 204, 234—, 242, 351.
 Polyteknisk Lærestanstalt 152, 203, 327, 332.
 Pompeji 122, 125, 348, 411.
 Porcellæn 237.
 Porcellænsfabrik, Kgl., Kbh. 43, 54, 56, 62, 203, 227, 267, 274, 311, 398, 402.
 Presse 58, 149, 151, 153, 170, 261.
 Priesnitz 273—277, 284, 289, 382.
 Primavesi, Köln 294, 319.
 Prinsensgade 252.
 Priston, Fabrikant, Manchester 350.
 Præmier 131, 207, 418.
 Præstesønner 5, 32—34.
- Raabye, Kapt. 415.
 Radford, Ingeniør 269.
 Rantzau, Greve 105.
 Raphael 348.
 Rationalisme 23, 35.
 Rauch, tysk Billedhugger 54—, 237.
 Ravert, Kaptajn 61.
 Rawert, Etatsraad 311.
 Redningsbaad 376—, 380, 382, 385, 387.
 Reiersens Fond 61, 320.
 Rejser (indenl., se ogsaa »Udenlandsrejser« og »Norge«) 1846: Odense, Falster 323—; 1864: Als 336; 1865: Grenaa 341; 1866: Aarhus 358—; 1868: Aarhus 366—372; 1869: Thisted 373—; 1873: Skagen 381—; 1874: Falster i Juni og Grenaa i Sept. 383; 1875: Skørpinge 384; 1881: Helsingør 394.
 Renaissance 402, 405.
 Repræsentantskab (Indf.s) 211, 216, 267, 322.
 Rhinen 295, 317—, 319.
 Ridderkors 290, 402, 419.
 Ridebanen 308.
 Rom 14, 80, 101, 107, 219, 221.
 Rosborg, Hofgørtler 61, 111.
 Rosenborg 233.
 Rosent, Maler 287, 352.
 Rosenfalk, Billedhugger 281, 283, 288.
 Rosenkilde, Chr. N. 252.
 Rosenørn 247.
 Roskilde 230, 233, 240, 385, 389, 394.
 Rothe, Etatsraad, Urup 15.
 — V., cand. polyt., Jærnbandedirektør 211, 311.
 Rousseau 379.
 Rudolfi, Guldsmed, Paris 147, 173, 344, 353, 423.

- Rumanelli, Lærer v. Akad. 110.
 Ryssel, Prof. 267.
- Saabye, Billedbugger 198, 242, 413, 419.
 Scavenius, Godsejer 181—, 289.
 Schack, Major 336.
 Scharling, C. E., Prof. 282.
 Scheller, A., Stenhugger 240.
 Scherfig, Bagermester 205.
 Schieltved, Metalstøber 240.
 Schleiermacher, Prof. 224, 375.
 Schmidt, Arkitekt 129, 191.
 Schneider, Skrædder 67.
 Scholten, Generalguvernør 157, 160.
 Schou, Philip, Konferensraad 398—
 400, 409, 417.
 Schouw, J. F., Prof. 231, 234.
 Schrøder, Guldsmedmester 205.
 — Præst 33.
 Schwartz sen., J. A., Kunstdrejer
 187, 205, 293.
 — jun., Adam, Kunstdrejer 171, 173,
 190, 204, 311, 331, 424.
 Schäfer, Stutemester 7, 11.
 Sehested, Kamh. 12.
 Selskabet for Haandværkerstandens
 Forædling 37, 42.
 — for indenlandsk Kunstflid 204.
 — til Naturlærens Udbredelse 202,
 206.
 Selvhjælp 208.
 Sheffield 178, 306—.
 Sidenius Køhmand 20.
 Simplon 129.
 Skagen 382.
 Skien 361, 364.
 Skovgaard, P. C., Landskabsmaler 418.
 Skydeselskab og Broderskab, det
 danske 168.
 Skønne, det 313, 406
 Skørpinge 384.
 Slangerup 5—.
 Smidt, Oberst 33.
 — Provst 286.
 Soldenfeldts Stiftelse 315.
 Sommer, Fr., Lotteribestyrelse 304.
 Sortedamssø 315—.
 Staal 211, 308, 319.
 Stampe, Baronesse, f. Dalgas 225, 238.
 — Præst 103.
 Standbrødkniv (Pat.), se Brødkniv.
 Statsfabrikker 203, 215.
 Stenstrup, Provst 15, 127, 137.
 Steiermark 99.
 Stein og Paullis Kalender 238.
 Stempelskæring 54, 57, 63, 283, 413.
 Stockholm 201.
- Struensee 4, 11, 40.
 Studiegaarden 203.
 Støbekunsten 107, 147 169, 220, 228,
 255, 259, 271, 299, 321.
 Svanespringvandet 182.
 Svejts 128, 362.
 Svendevandring 49, 78, 139, 159.
 Sygdomme, J. B. D.s og nærmestes,
 106, 112—, 141—, 158, 166, 316, 325,
 366, 368 (Gasforgiftning) 385—, 389,
 409, 416.
 Symaskiner 320, 322.
 Sødring, Julie, f. Rosenkilde 252.
 Søndagen 316, (i Norge) 362.
 Søndagsaftnemøder for unge Haand-
 værkere 312—, 412.
 Søndagsskole, Massmanns 181, 247.
 Sønderborg 338.
 Sørensen, Rasmus, Lærer 204.
- Teknisk Institut 39, 42, 311.
 Teknisk Selskabs Skole 218, 311, 398,
 401, 412.
 Teknologisk Institut 218.
 Terracotta 223, 228—, 243—, 258,
 271, 286, 296, 392.
 Thalbitzer, Oberstl. 412, 419, 423.
 Thelemarken 363.
 Thekedler 307, 323.
 Themaskiner 165, 180—, 397, 423.
 Thepotte 397, 410.
 Theskeer 212.
 Thiele, Just, Akademie Sekretær 121,
 157, 185, 187, 231, 237.
 Thielemann, Arkitekt 257.
 Thomsen, Kunststøber 286, 291.
 — Jul., Prof. 327, 361.
 Thorvaldsen 1, 51, 106, 110—, 112—,
 115—, 120, 201, 209—, 243, 257,
 266, 272, 288, 296, 299—, 329, 400,
 403, 410, 420.
 Thorlacius, Børge 120.
 Thuren, Prof. 361.
 Thygesen, Præst 11.
 Tiggeri 130.
 Tilskadekomst: 162 (Finger knust),
 176 (Blodforgiftning), 292— (1 Fod
 brændt, 1 knust), 382 (Haand).
- Tirsbæk 421.
 Tobak 171, 222—, 318, 396.
 Toldlov 330.
 Tombak 323.
 »Tordenskyen« 252, 316.
 Torpedo (Krigsbaad) 376.
 Triest 98—.
 Trinitatis Kirke, Kbh. 375, 380.
 Tryde, Stiftsprovst 226, 239.

- Tscherning, Kapt. 268.
 Tvermoes, Jærnhandler 326.
 Tyrol 362.
 Tysk Smag 55, 134, 345, 356.
 Töplitz 83.
- Udenlandsrejser: 1824—1827: Tyskland, Østrig, Italien, Svejts, Frankrig 49—139; 1835: Berlin 167, 170; 1837: England, Frankrig, Belgien, Tyskland 170—195; 1840: Tyskland og Østrig 246—251; 1845: Gräfenberg i Schlesien 272—290; 1847: Vest-Tyskland 293—296; 1851: England 303—307; 1854: Tyskl. (*München*) 317—; 1855: Vestyskl., Paris 319—; [1862(?) England og Hannover 334]; 1866: Hamborg, Berlin, Paris 342—357. Tilsammen 10 + 1 (kun indirekte bevist) Rejser paa ialt henved 5 Aar; med Rejserne i Danmark og Norge $\frac{1}{2}$ Aar mere.
- Udstillinger 204, 210, 303, 320, 323, 328—, 330.
- Ure og Urmager 30, 32, 135, 185.
 Ursin, Akademisekretær 167.
 Ussing, Algreen- 259.
- Wagner, Hofjuvelér, Berlin 54, 57, 63, 90, 151.
 Valentin, Gross. 353.
 Valser 170, 212, 231, 301, 308.
 Walther, Bygningsinspektør 367.
 Vandkur 275, 284—, 314.
 Varmeværk 327, 341, 360, 365—, 373, 375.
 Vaser, antike 123, 125, 411.
 Weber, Tømrermester 240.
 Weiss, Møller 369.
 Welding, Præst 12.
 Vest, Peter, Gaardm., Ønslev 149.
 Westergaard, Guldsmed 368, 423.
 Vesuv 123, 125.
 Wichmann, Prof., Berlin 146.
- Vidnesbyrd 36, 51, 80, 117, 261, 302, 308, 313, 332—334, 365, 417—419.
 Wiel, Modehandel 68, 95.
 Wien 64, 79, 88, 92, 98, 219, 250, 266, 285, 289, 410.
 Wilckens, Thorvaldsens Kmtj. 222, 245.
 Wilken, Kommiss., Paris 191.
 Wilkens, Prof. 203, 272, 311, 332.
 Winstrup, Mekanikus 212, 268, 302, 329.
 Winterfeldt, J. B., Admiral 17, 252.
 Winther, J. W. E., Justitsraad 331.
 — Isenkræmmer 195.
 Visér (J. B. D.s) 300, 302, 309, 323.
 Wismer, Fabrikant 359, 370.
 Vith, Billedhugger, Ciseleur 291.
 With, Etatsraad 321.
 Vogt, Chargé d'affaires, Neapel 136.
 — Guldsmedmester 37.
 Wolfenstein, Carl, Gørtler 348.
 Vordingborg 16.
 Værksted (Atelier) 150, 158, 219, 259, 271, 413.
 Wøldicke, Prof. 11.
- Zinkstøbning 248—250, 258, 266, 292, 297.
- Ædruelighed 312, 386.
 Æresmedlem 400—.
 Æskulap 245.
 Ætsning 168, 195.
- Øder, Skomager 175.
 Øehlenschlæger. A. 169, 285.
 — L. V. 422.
 Øjensvaghed 43, 303, 416.
 Ønslev (og Eskildstrup) 18, 101, 141, 162, 383.
 Ørsted, H. C. 61, 202—, 204—, 282, 296, 329.
 Ørstedes Legat 331, 334.
 Ørsted, A. 393.